

Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

OBLAČILNO IZRAZJE PRI SVETI TROJICI V SLOVENSKIH GORICAH

Izvirna znanstvena monografija *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* je rezultat poglobljenega interdisciplinarnega raziskovanja – knjiga zato prinaša poglobljen in večplastno zasnovan vpogled v oblačilno kulturo in pripadajoče narečno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Knjiga je za področje dialektologije še posebej dragocena, saj je v njej prikazano izrazje, zbrano na terenu s klasično dialektološko raziskavo. Pri raziskovanju podeželske oblačilne kulture (oz. videza) sta se avtorici monografije oprli na vse razpoložljive vire – ustne, pisne in fotografske.

V osrednjem poglavju avtorici poglobljeno prikazujeta izrazje, razdeljeno v štiri pomenska polja, nadalje razčlenjena v pomenske sklope. V slednjih prikazujeta vseh 736 narečnih izrazov, ki so slovarsko razloženi ter obravnavani glede na izvor. Poleg domačih (slovanskih/slovenskih) se v obravnavanem izrazju prepletajo tudi izrazi iz drugih jezikov/narečij, s katerimi so bili domačini v različnih stikih – tuje izrazje je prešlo med govorce s posredovanjem bližnjih govorov. Slovarskim geselskim člankom avtorici dodajata tudi slikovno gradivo, tj. risbe in fotografije, ki bralcu zapisano vsebino približajo.

Monografija *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* je izjemno pomembno delo, ki poleg natančne, verodostojne in poglobljene analize izrazov s področja oblačilne kulture Svete Trojice njenim potomcem in širšemu slovenskemu ter evropskemu prostoru poklanja zapisan segment nesnovne kulturne dediščine tik pred njeno pozabo.

Red. prof. dr. Suzana Todorović

ZORA
158

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah

Mihaela Koletnik
Benedikta Gungl

Maribor
2025

ZORA

158

Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah

Mednarodna knjižna zbirka ZORA

International Book Series ZORA

Urednik zbirke / *Editor*

Marko Jesenšek

Mednarodni svetovalni odbor

Editorial Advisory Board

Jožica Čeh Steger (Maribor)

Marc L. Greenberg (Lawrence, Kansas)

Alenka Jensterle Doležal (Praha)

István Lukács (Budapest)

Bernard Rajh (Maribor)

Emil Tokarz (Katowice)

Knjiga je nastala v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* in s finančno pomočjo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

ZORA

158

Naslov / *Title*

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah
Clothing Terminology in Sveta Trojica in Slovenske gorice

Avtorici / *Authors*

Mihaela Koletnik (Univerza v Mariboru), Benedikta Gungl

Recenzentki / *Reviewers*

red. prof. dr. Suzana Todorović (Univerza na Primorskem)
doc. dr. Tjaša Jakop (ZRC SAZU)

Jezikovni pregled / *Language Editor*

Melita Zemljak Jontes (Univerza v Mariboru)

Angleški prevod / *Translation*

Nada Šabec (Univerza v Mariboru)

Slikovno gradivo / *Illustrative material*

Benedikta Gungl

Slika na naslovnici / *Photo on Cover*

Boni Čeh, *Slika 2*, akril platno, 30 × 26 cm, 2009

Oblikovanje in prelom / *Design and typesetting*

Katarina Visočnik

Založnik / *Published by*

Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba,
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>
zalozba@um.si

Izdajatelj / *Issued by*

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta,
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
<http://www.ff.um.si/zalozba-in-knjigarna/zora/>
ff@um.si

Vrsta publikacije / *Pulication type*

E-knjiga

Dostopno na / *Available at*

<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1047>

Izdano / *Published*

Maribor, september 2025

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
University of Maribor, University Press

Besedilo / Text © Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno nekomercialno in komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela. / *This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.*

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic. / *Any third-party material in this book is published under the book's Creative Commons licence unless indicated otherwise in the credit line to the material. If you would like to reuse any third-party material not covered by the book's Creative Commons licence, you will need to obtain permission directly from the copyright holder.*

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

811.163.6'28:391(436.4)(0.034.2)

KOLETNIK, Mihaela

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah [Elektronski vir] / Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl ; [angleški prevod Nada Šabec]. – E-knjiga. – Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2025. - (Mednarodna knjižna zbirka Zora = International book series Zora ; 158)

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1047>

ISBN 978-961-299-042-8 (PDF)

doi: 10.18690/um.ff.8.2025

COBISS.SI-ID 246862851

ISBN (pdf): 978-961-299-042-8

ISBN (mehka vezava): 978-961-299-043-5

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.8.2025>

Odgovorna oseba založnika / *For publisher:* prof. dr. Zdravko Kačič, rektor Univerze v Mariboru / *Rector of University of Maribor*

Cena / *Price:* brezplačni izvod

Citiranje / *Attribution:* Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl, 2025: *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
doi: <https://doi.org/10.18690/um.ff.8.2025>

Marjeti Gungl

Vsebina

Predgovor	9
Sveta Trojica v Slovenskih goricah	12
Zemljepisna in upravna umestitev	12
Družbenozgodovinski oris	15
Narečna umestitev trojiškega govora	28
Glasoslovni oris trojiškega govora	32
Oblikoslovni in skladenjski oris trojiškega govora	42
Oblikoslovni oris	42
Skladenjski oris	47
O oblačilni kulturi	48
Ustna in fotografska pričevanja o moški, ženski in otroški obleki pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja	52
Moška obleka	52
Ženska obleka	55
Otroška obleka	59
Oblačilni videz pri Sveti Trojici ob nekaterih posebnih priložnostih	62
Sveti krst	62
Prvo sveto obhajilo	62
Sveta birma	62
Poroka	63
Smrt	63
Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici	64
Zbiranje gradiva in metodologija	64

Struktura slovarskega sestavka	65
Narečno oblačilno izrazje	67
Pomenski sklop <i>Oblačilne dejavnosti</i>	67
Pomenski sklop <i>Oblačilno blago</i>	78
Pomenski sklop <i>Obleka in njeni sestavni deli</i>	111
Pomenski sklop <i>Modni dodatki in obutev</i>	194
Pomenski sklop <i>Opravila, povezana z izdelavo oblačil</i>	225
Pomenski sklop <i>Pripomočki za izdelavo oblačil</i>	266
Pomenski sklop <i>Drugo</i>	305
Tujejezični vplivi v trojiški leksiki in njena dokumentiranost v slovarjih	325
Zaključek	335
Seznam krajšav in simbolov	339
Literatura in viri	340
Spletni viri	346
Summary	351
Kazalo kart	355
Kazalo slik	356
Imensko kazalo	364
Recenziji	368
Povzetek	371
Abstract	373
Zora 1998–2024	375

Predgovor

Oblačenje je staro toliko, kot je staro človeštvo samo. Že od najzgodnejših časov so se igle in niti uporabljale za izdelovanje oblačil, tekstilnih izdelkov in tudi okrasnih umetnin. Oblačila, kakršna poznamo danes, so se pojavila v začetku srednjega veka. Osnova zanje je bila tunika, ki so jo poznali že v antiki. Človekove ročne spretnosti, kot npr. uvajanje novih vzorcev, izumljanje novih vbodov in petelj, oblikovanje niti iz novih vlaken, pridobljenih s prejo, tkanje raznovrstnih materialov, ki so bile visoko cenjene vse do srede 19. stoletja, ko so se pojavili prvi (predilni) stroji, so postopoma izgubljale veljavo. Gojenje predivnic (lanu in konoplje) na Slovenskem je do prve svetovne vojne skorajda zamrlo, saj je začela prevladovati poraba industrijskega oblačilnega blaga. Za izdelavo obleke so bili že v preteklosti potrebni specialisti, čeprav so si določene kose oblačil ljudje izdelovali tudi sami. S šivanjem so se ukvarjali krojači, ki so razvijali tudi popotno dejavnost ali delo *na štero*, in šivilje. Skupaj s tkalci in čevljarji, ki jih je danes že skoraj v celoti izpodrinila obutvena industrija, so skrbeli za oblačilni videz v podeželskem okolju. Zasebnih krojačev danes skorajda ni več, konfekcija pa ukinja tudi šiviljsko obrt.

Pričujoča monografija z naslovom *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* prinaša izsledke raziskave narečnega oblačilnega izrazja v središčnem naselju istoimenske občine, katerega razvoj je tesno povezan s tukajšnjo romarsko cerkvijo, posvečeno leta 1643, in frančiškanskim samostanom, ki tvorita mogočen arhitekturni kompleks nad Trojiškim jezerom. Raziskava je s presledki potekala od leta 2008, ko sva se avtorici začeli ukvarjati s podeželsko oblačilno kulturo oz. podeželskim oblačilnim videzom, pri čemer sva se oprli na ustne, pisne in fotografske vire. Monografija je členjena na poglavja. Uvodnemu delu z zemljepisno-upravno in družbenozgodovinsko predstavitevijo Svete Trojice sledi slovnični opis krajevnega govora. Na podlagi ugotovljenih glasoslovnih značilnosti – značilno ohranjanje kračine vseh issln. kratkih naglašanih zložnikov in izkazovanje definicijskih lastnosti panonske narečne ploskve vzhodne slovenščine: 1) issln. **ē/*ō* > JV sln. **ei/*ou* > pan. **ei/*ou*₁ > slovenskogoriško **ei/*ou*; 2) issln. **ē*, **ē̃*, **ā* > pan. **ē₁*, **ē₂*, **ē₃* > slovenskogoriško *ē̃*; 3) issln. **ō* > pan. **ou₂* > slovenskogoriško **ou*; 4) issln. **ě-* > pan. **ě-*; 5) issln. **ě-/*ě-*,

*ò-/*ǫ- > pan. *ě-/*ò- > vzhodno slovenskogoriško *ě-/*ò-; 6) issln. *ǫ- > pan. *ǫ- > vzhodno slovenskogoriško *ě- – je v monografiji utemeljena njegova umestitev v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine, kar trojiški govor kaže tudi v svojih oblikoslovnih in skladenjskih značilnostih. Osrednji del monografije predstavlja prvi obsežnejši prispevek sploh k poznavanju narečne oblačilne terminologije pri Sveti Trojici. Gre za predstavitev in analizo trojiškega oblačilnega izrazja, pridobljenega z vodenimi intervjuji z govorcei ter z izpisovanjem besed iz besedil, ki so nastajala kot asociacije na zastavljena vprašanja ali kot prosto pripovedovanje. Trojiški oblačilni termini so znotraj sedmih pomenskih sklopov (1. *Oblačilne dejavnosti*; 2. *Oblačilno blago*; 3. *Obleka in njeni sestavni deli*; 4. *Modni dodatki in obutev*; 5. *Opravila, povezana z izdelavo oblačil*; 6. *Pripomočki za izdelavo oblačil*; 7. *Drugo*) predstavljeni ob izbranem slikovnem gradivu (304 slike) v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov, sestavljenih po načelih narečnega slovaropisja (poknjižena iztočnica, v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki s pripisanimi slovničnimi in besednovrstnimi oznakami, pomenska razlaga, ponazarjalni razdelek). Pridobljeno gradivo, iz govorjene v pisno obliko pretranskribirano v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo, je nadalje obravnavano glede na besedotvorne lastnosti (enotali večbesednost terminov) in izvor, s čimer osvetljujemo pojave vnašanja tujih jezikovnih prvin v narečje, ter primerjano z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo knjižni jezik (Pleteršnikov slovar (1894–1895) in Slovar slovenskega knjižnega jezika²), s čimer osvetljujemo zgodovino pojavljanja posamezne besede v narečju in knjižnem jeziku, opredeljujemo njeno razširjenost ter opozarjamo na morebitne pomenske razlike. Ugotavljamo, (1) da se v trojiškem izraznem fondu odražajo vsi procesi, ki sta jih preživljala družba in jezik v svojem razvoju; čeprav je temeljna trojiška oblačilna terminologija izvirno slovanska, je dokaj močne sledi v narečnem besedju pustilo tudi sobivanje z nemško jezikovno skupnostjo, prek nemščine pa so bili v trojiško leksiko največkrat sprejeti tudi romanizmi; (2) da več kot polovica v narečju še živih oblačilnih terminov v knjižnih slovarjih ni zabeležena; (3) da z zamiranjem šiviljske in krojaške obrti pri Sveti Trojici izginja tudi narečno strokovno izrazje šiviljske in krojaške stroke; mlajša in srednja generacija govorcev ga skorajda ne poznata več.

Tovrstna dela, ki predstavljajo novost v slovenskem prostoru, lahko pomembno pripomorejo k določitvi arealov posameznih narečnih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter veliko prispevajo k zamisli o slovenskih narečnih izrazijskih slovarjih.

Iskreno se zahvaljujeva vsem informatorjem, ki so z veliko naklonjenostjo spremljali najino delo. Brez njih monografija, ki pomeni pomemben doprinos k ohranitvi bogate trojiške jezikovne kulturne dediščine, ne bi mogla odstreti izjemnega narečnega bogastva.

V Mariboru in pri Sveti Trojici, 15. maja 2025

Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

Sveta Trojica v Slovenskih goricah

Zemljepisna in upravna umestitev

Sveta Trojica v Slovenskih goricah (*Svéta Trojica -e -e ž, pri Svéti Trojici*, lok. pri *Trojici* (op. M. K.), prid. *svetotrojiški -a -o*, lok. *trojiški -a -o*, preb. im. *Svetotrojičan*, lok. *Trojičar, Svetotrojičanka*¹ (Toporišič et. al., 2001: 1513) je razpotegnjeno gručasto, deloma tudi mestno urejeno naselje, ležeče na nizkem slemenu (287 m n. m.) nad Pesniško dolino vzhodno nad umetnim Trojiškim jezerom, nastalim v 60. letih prejšnjega stoletja,² oziroma v neposredni bližini križišča cest proti Mariboru, Gornji Radgoni in Ptuj. Na severu meji na naselje Zgornji Porčič, temu pa sledijo v smeri urinega kazalca naselja Zgornje Verjane, Spodnje Verjane, Osek, Spodnja Senarska, Zgornja Senarska in Gočova. V višjih legah naselij so njive, sadovnjaki in brajde, nižje pa travniki in pašniki.

Kraj je središčno naselje istoimenske občine, nastale leta 2006 z izločitvijo Krajevne skupnosti Sveta Trojica iz Občine Lenart.³ Občina Sveta

¹ Prebivalec Svete Trojice se v krajevnem govoru imenuje *Trojičar*, prebivalka pa je *Trojičarka*.

² Ob regulaciji struge reke Pesnice leta 1968 je bila velika travnata površina pod gričem s cerkvijo in samostanom, t. i. *gmajna*, ki so jo okoliški kmetje uporabljali za skupno pašo, spremenjena v 38 hektarjev veliko umetno akumulacijsko jezero, kar je močno preoblikovalo zunanjo podobo takratnega naselja Gradišče (Lipič 2015: 14).

³ Slovensko ozemlje je bilo ob državnem ljudskem štetju v 18. stoletju razdeljeno na številne oddelke, ki jih je Jožef II. preimenoval v davčne ali katastrske občine. Števno območje za vojaške potrebe in naborne okraje je bilo uvedeno za vsako vas posebej. To je tudi čas nastajanja šol in župnij (<https://www.svetatrojica.si/objava/192072>; pridobljeno: 1. 8. 2024). V času Ilirskih provinc so uvedli občinsko upravo in komune, pozneje glavne občine (Kocjan - Barle in Bajt 2007d: 1454). Prve oblike lokalne samouprave na ozemlju današnje Slovenije segajo v leto 1850, ko so bili po marčni revoluciji in sprejetju nove ustave izvoljeni prvi občinski sveti (<https://www.gov.si teme/obcine-v-stevilkah/>; pridobljeno: 1. 8. 2024). Območje lenarške upravne enote je bilo razdeljeno na 18 krajnih občin, ki so obstajale vse do razpada avstrijskega cesarstva leta 1918. Kraljevina Jugoslavija je staro upravno ureditev ohranila še nekaj časa. V letih 1933 in 1934 je prišlo do nove upravno-politične ureditve, oblikovane so bile večje občine s stalnim uradništvom. Občina Sveta Trojica v Slovenskih goricah je tako nastala iz katastrskih občin Sveta Trojica, Stari Porčič, Zgornji Porčič (del), Zgornje Verjane, Osek,

Trojica, ki leži v osrednjem delu Slovenskih goric, spada v podravsko statistično regijo.⁴ Razprostira se na 26 kvadratnih kilometrih in šteje okrog 2200 prebivalcev.⁵ Večina jih je zaposlena v industriji, obrti, trgovini in gostinstvu, manj kot desetina se jih ukvarja s kmetijstvom, predvsem z živinorejo in poljedelstvom, nekaj prebivalcev pa je tudi samozaposlenih (Lipič 2015: 9–14).

Slika 1: Sveta Trojica v Slovenskih goricah

Spodnje Verjane, Zgornja Senarska in Spodnja Senarska. Leta 1952 se je preimenovala v Občino Gradišče v Slovenskih goricah in leta 1955 skupaj s še nekaterimi drugimi občinami postala del lenarške očíne. Ko so bile leta 1963 ustanovljene krajevne skupnosti, je nastala tudi Krajevna skupnost Gradišče v Slovenskih goricah, ki se je leta 1992 preimenovala v Krajevno skupnost Sveta Trojica v Slovenskih goricah. Leta 2006 je postala samostojna občina (<https://www.svetatrojica.si/objava/192072>; pridobljeno: 1. 8. 2024). Referendum je bil izveden 29. januarja 2006. Od 1802 volilnih upravičencev jih je volilo 1277 (70,9 %), od tega jih je 948 (74,24 %) glasovalo ZA, 325 (25,45 %) pa PROTI samostojni občini (Fras 2015: 177).

⁴ Podravska statistična regija je druga najgostejše poseljena regija v Sloveniji; leta 2020 je v njej živelo 16 % prebivalcev Slovenije (<https://www.stat.si/obcine/sl/Region/Index/2>; pridobljeno: 31. 7. 2024).

⁵ Prebivalstvena piramida za leto 2021 je dostopna na <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/160>.

Slika 2: Cerkev nad jezerom

Občina Sveta Trojica leži v mezoregiji Slovenske gorice⁶ in submezoregiji Srednje Slovenske gorice. To sestavljajo mikroregije Ptujске, Osrednje in Radgonsko-Kapelske gorice, Pesniška in Ščavniška dolina ter Zgornje Mursko polje. Sveta Trojica se uvršča v mikroregijo Osrednje Slovenske gorice.⁷ Celotna trojiška občina je reliefno precej razgibana. Prevladujoči obliki sta sleme in dolinsko dno. Največja dolina se razprostira ob reki Pesnici. Poleg te reke sta še pomembnejša vodotoka njena pritoka Velka in Drvanja z Ročico, največjo vodno maso pa predstavlja Trojiško jezero, ki je nastalo kot akumulacija na potoku Velka. Najobsežnejši del trojiške občine pripada srednjemu toku reke Pesnice, ki se začne pod Spodnjo Kungoto, konča pa v Spodnji Senarski, skrajni južni del občine pa že sodi v njen spodnji tok (izliv Drvanje v Pesnico). Poleg levih pritokov (Globovnica, Velka in Drvanja), ki prispevajo največji delež vode, je za vodostaj Pesnice pomemben tudi podzemni dotok izpod apneniške planote pri Hrastovcu. Vzhodnejša pobočja so strmejša od zahodneje ležečih in pogosto poraščena

⁶ Slovenske gorice so največje gričevje v Sloveniji. Razprostirajo se med Dravo na zahodu in jugu, Muro na severu in vzhodu, potokom Gomilico (nem. Gamlitz) v Avstriji na severozahodu in mejo s Hrvaško na jugovzhodu, onstran katere se nadaljujejo v nizke Medmurske gorice (Melik 1957: 235).

⁷ Naravnogeografske značilnosti so povzete po Kraner (2011: 109–124).

z gozdom. Najvišja nadmorska višina je v severnem delu Zgornjega Porčiča (342 m n. m.), medtem ko so najnižji predeli v najjužnejšem delu občine, in sicer ob sotočju stare Pesnice in Drvanje (med 225 in 226 m n. m.). Z vidika rabe tal je od absolutne nadmorske višine pomembnejša relativna nadmorska višina.⁸ Večje relativne višine zaradi zbiranja hladnega zraka na dnu dolin namreč pomenijo manjšo verjetnost nastopa nizkih temperatur in pozebe ter redkejše pojavljanje megle in nizke oblačnosti. Največji del ozemlja občine leži v pasu relativnih višin med 20 in 60 metri. Zaradi specifične oblikovanosti površja in poteka dolin je prevladujoča ekspozicija jugovzhodna. Geografske analize so pokazale, da je prav od relativnih višin in ekspozicij najbolj odvisno gojenje posebnih kultur, kot sta vinska trta in sadno drevje.

Družbenozgodovinski oris⁹

Osrednje Slovenske gorice so bile poseljene že v prazgodovini, o čemer pričajo redke arheološke najdbe, kot so ostanki črepinj, kamnitega, pozneje pa tudi bronastega in železnega orodja in orožja. Po prihodu Rimljanov so pripadle rimski provinci Panoniji (lat. Pannonia), ustanovljeni v začetku 1. stoletja po zatrtju dalmatsko-panonskega upora in razdelitvi province Ilirik na manjše enote.¹⁰ Posledično se je tukajšnja prebivalstvena slika precej spremenila. Po dobrih treh stoletjih so na ozemlju Slovenskih goric živeli samo še Rimljani oziroma Romani, saj se je staro ilirsko-keltsko in drugo prebivalstvo v tem času poromanilo. Prihod Slovanov v te kraje sega v drugo polovico 6. stoletja. Prva imena naselij se v urbarjih pojavijo v začetku 13. stoletja. V glavnem gre za tista na gričevnatih območjih, iz česar lahko sklepamo, da močvirnate doline Pesnice, Velke in Drvanje niso bile primerne za poselitev. Imeniki župnij iz leta 1445 pa nam povedo, da so bile v tem času poseljene že tudi močvirnate doline porečij Pesnice in Ščavnice.¹¹

⁸ Relativna nadmorska višina nam pove razliko med dvema absolutnima nadmorskima višinama, po navadi med dnom doline in gričevnatim območjem.

⁹ Družbenozgodovinske značilnosti so povzete po Kraner (2011: 109–124).

¹⁰ Rimska provinca Panonija je obsegala zahodno Panonsko nižino z limesom na Donavi. Med vladanjem Trajana (98–117) je bila razdeljena na Zgornjo Panonijo in Spodnjo Panonijo (Kocjan - Barle in Bajt 2007d: 1542).

¹¹ Za območje današnje trojiške občine imamo iz leta 1445 potrjenih pet naselij, in sicer Osek, Spodnje Verjane, Zgornje Verjane, Spodnjo Senarsko in Zgornjo Senarsko.

Letnica prve omembe Svete Trojice ni znana. Hrib, na katerem danes stojita samostan in cerkev Svete trojice, se je prvotno imenoval Porčki vrh (Curk 1993: 133) ali tudi Grädisch, medtem ko se v cmureškem urbarju omenja kot Purggstallberg (Vidmar 2016: 91). Ko so v letih med 1636 in 1640 tam postavili cerkev Svete trojice,¹² se je začel kraj imenovati Sveta Trojica v Slovenskih Goricah (https://www.sv-trojica-franciskani.si/?page_id=9; pridobljeno: 29. 3. 2025). V času Habsburžanov se je kraj uradno imenoval Heilige Dreifaltigkeit in den windischen Büheln.¹³ Ime Sveta Trojica v Slovenskih goricah se je obdržalo do leta 1953, ko je bilo zamenjano z imenom Gradišče v Slovenskih goricah. Od leta 1992 se kraj ponovno imenuje Sveta Trojica v Slovenskih goricah (Lipič 2015: 9). V tem središčnem naselju trojiške občine so danes skoncentrirane dejavnosti, povezane s šolo, z otroškim vrtcem, lokalno samoupravo ter gostinsko in trgovinsko dejavnostjo, delež zaposlenih v kmetijskih dejavnostih pa je v primerjavi s celotno Slovenijo še zmeraj občuten.

Razvoj kraja, ki od leta 1869 naprej kaže pozitiven populacijski trend, čemur so botrovale njegova vse pomembnejša središčna vloga v občini in priselitve predvsem iz drugih naselij tedanje krajevne skupnosti,¹⁴ je ves čas tesno povezan s tukajšnjo romarsko cerkvijo in samostanom. Zemljišče, na katerem je bila na mestu nekdanje lesene kapele na griču dograjena cerkev Svete trojice, je daroval grof Wolfgang Stubenberški (1600–1668) iz Cmureka, ki je 24. aprila 1631 izdal tudi dovoljenje za gradnjo kapele, a pod pogojem, da bo pri kapeli obdržal odvetniške pravice. Z naraščanjem števila vernikov si je vedno bolj prilaščal tudi patronatske pravice nad cerkvijo. Te so mu bile leta 1663 tudi priznane, čeprav je h gradnji prispeval zelo malo, le nekaj sodov apna in nekaj lesa za žganje apna. Cerkev so zgradili lenarški župljani (Sveta Trojica je bila takrat podrejena župniji sv. Lenarta) izključno z darovi. Sami so jo tudi opremili z oltarji, kelihi, srebrnimi svečniki in liturgičnimi oblačili ter ji podarili še nekaj zemlje.

Največjo rast prebivalstva je zaznati v Oseku, ki so ga najverjetneje začeli naseljevati v 15. stoletju. Naselje je leta 1445 štelo 14 hiš, leta 1782 73 hiš, leta 1880 pa že 125 hiš. V 400 letih se je torej število tukajšnjih hiš povečalo kar za devetkrat.

¹² Frančiškan Celestin Fošner v kroniškem zapisu iz leta 1856 omenja, da se je med ljudstvom ohranilo ustno izročilo o treh lučkah, ki naj bi se nenehno videle na tem griču, kar je spodbudilo prebivalce h gradnji cerkve v čast Sveti trojici (Vidmar 2016: 88).

¹³ Tj. Sveta Trojica v Slovenskih goricah.

¹⁴ Med letoma 1981 in 1991 se je število prebivalcev v naselju povečalo za 16 %. Po popisu prebivalstva iz leta 2002 je živelo tod kar 66 % priseljencev, največ jih je prišlo iz drugih naselij takratne (lenarške) občine. Novogradnje v vzhodnem delu naselja so spremenile nekdanjo podobo trga.

Kljub navedbi, da je bila cerkev zgrajena izključno s prispevki vernikov, si je Wolfgang Stubenberški dovolil nad stranskim vhodom (sedaj vhodom v zakristijo) namestiti napis, ki ju s soprogo navaja kot graditelja. Po tem napisu naj bi bila gradnja končana 1. januarja 1640, vendar so jo verjetno nadaljevali do posvetitve cerkve leta 1643 (Vidmar 2016: 86–91).

Slika 3: Napis nad vhodom v zakristijo

Od prvotne cerkve, posvečene leta 1643, ki je bila skoraj trikrat manjša od sedanje, segala je namreč le do današnje prižnice, so še ohranjeni zvonik (ob glavnem oltarju), tretjina stavbe (del ladje) in zvon iz leta 1666.

Slika 4: Zvon iz leta 1666

Leta 1663 so cerkev prevzeli redovniki avguštinci¹⁵ in jo leta 1667 ponovno posvetili (Vajngerl 2012: 8). Leta 1692 so s pomočjo negovskega graščaka

¹⁵ Leta 1662 se je na avguštince obrnil Wolfgang Stubenberški s prošnjo, naj prevzamejo skrb za romarje in cerkev. Razlogi za to odločitev še vedno niso povsem raziskani, a glavni vzrok naj bi bila želja admontskega opata Rajmunda Rechlinga, da bi se številnim

Trauttmansdorffa¹⁶ dozidali samostansko poslopje, leto pozneje pa z darom njegove žene Marije Elizabete na severni strani cerkvene ladje še loretsko kapelo (Vidmar 2016: 94–96).

Slika 5: Loretska kapela

Zaradi naraščajočega števila romarjev so jo z denarno podporo varaždinskega grofa Draškovića¹⁷ v času od 1735 do 1740 še povečali, baročno pre-

romarjem, ki so že množično romali k Sveti Trojici, pridružili novi iz oddaljenejših krajev. Omenjeni opat je imel patronatsko pravico nad župnijo sv. Lenarta, ki ji je bila Sveta Trojica podrejena (Vidmar 2016: 90). Avguštinci so veljali za vnete pridigarje. Med svetotrojiškimi se omenjajo tudi različni poklici: ranocelnik, kronist, kuhar, zakristan, organist, pridigar in nekateri drugi. Menihi so skrbeli za nemoteno življenje v samostanu. V drugi polovici 18. stoletja je samostan štel kar 12 patrov in osem bratov laikov (Habjanič 2015: 194).

¹⁶ Ferdinand Ernest Trauttmansdorff (1637–1692) je bil lastnik gosposčine Negova, ki je prešla v last Trauttmansdorffov leta 1629. Podatek o vrednosti in dnevu njegove donacije svetotrojiškim avguštincem v kroniki ni zabeležen, omenjeno pa je, da je prior Frančišek Göpleis s sredstvi dobrotnikov Ferdinanda Ernesta in njegove žene Marije Elizabete (1640–1694) zgradil celotno veliko in podkleteno samostansko krilo ob cerkvi ter loretsko kapelo (Vidmar 2016: 94).

¹⁷ Ohranjena je legenda o posredovanju grofa Draškovića iz Varaždina pri povečavi cerkve leta 1735. Pater Celestin Fošner je leta 1856 po ustnem izročilu v kroniko zapisal, da so avguštinci sprva nameravali cerkev le podaljšati, vendar je grof Drašković svetoval,

delali in leta 1772 na novo posvetili. Proti trgu obrnjena zvonika sta nastala v letih 1779 in 1780, v tem času so cerkev tudi povezali s samostanom (Vajngerl 2012: 8).

Slika 6: Del nagrobnega napisa Ferdinanda Ernesta grofa Trauttmansdorffa

Pod vladarsko oblastjo Jožefa II. (1780–1790) se je položaj avguštincev na avstrijskem ozemlju močno zaostрил. Tako je bil leta 1781 izdan dekret o zaprtju vseh samostanov, ki niso delovali kot bolnišnice ali šolske ustanove. Samostan pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah so zaprli leta 1787, skrb za cerkev pa je prevzela leta 1786 ustanovljena svetotrojiška župnija. Samostansko poslopje in cerkev sta prešla v državno last, posledično je samostan začel postopoma propadati (Habjanič 2015: 194–195). Avguštinci so odšli od tod leta 1811, župnijo pa so odtlej upravljali svetni duhovniki (Vidmar 2016: 85). Leta 1854 so jo prevzeli frančiškani.¹⁸ Od leta 1900

naj jo tudi razširijo, in obljubil, da bo dodatne stroške poravnal sam. Verjetno je šlo za moža Marije Katarine Drašković (?–1751), rojene Brandis (njena mati Ana Marija grofica Khisl, poročena grofica Brandis, je bila sestra graditeljice loretske kapele pri Sveti Trojici), hrvaškega bana Ivana V. Draškovića (ok. 1660–1733). Morda pa je bil v ljudskem izročilu zamenjan spol darovalca in je h gradnji prispevala Marija Katarina Drašković. Izročilo bi se lahko nanašalo tudi na sinova Marije Katarine, Janeza Krstnika grofa Draškovića (1707–1735) ali Jožefa Kazimirja grofa Draškovića (1716–1765), ki pa je imel leta 1735 komaj devetnajst let (Vidmar 2016: 100).

¹⁸ Sekovski škof Ottokar Maria pl. Attems (1853–1867) je samostan predal frančiškanom iz tirolske province, kanonik in jareninski dekan Frančišek Čepe pa je kot prvega frančiškanskega patra umestil Bruna Jesiha, ki se je pri slavnostni sveti maši približal ljudem z nagovorom: »Pomagajte mi križ nositi!« (Habjanič 2015: 195).

je samostan priključen Slovenski frančiškanski provinci svetega Križa¹⁹ (Habjanič 2015: 195).

Slika 7: Cerkev s samostanom

Slika 8: Vhod v samostansko poslopje

V samostanu je knjižnica, javnosti dostopna od leta 1997, z več kot 3000 knjigami iz časa pred letom 1800, najstarejše so celo iz 15. stoletja. Med dragocenejšimi je tudi prva tiskana knjiga o fiziki iz leta 1574. Iz časa avguštincev se jih je ohranilo le malo, saj so jih ti ob svojem odhodu večino odpeljali. Frančiškani, ki so se tukaj naselili leta 1854, so precej starih knjig prinesli s seboj iz takratnih avstrijskih samostanov. Velik del knjižne zbirke je tudi iz nekdanjega frančiškanskega samostana v Brežicah,²⁰ kjer so se redovniki naselili že v 14. stoletju, svojo knjižnico pa stoletja dopolnjevali z vedno novim gradivom. Tukajšnja knjižnica ni dokončno urejena, precej gradiva bi bilo potrebno obnoviti, uničene so zlasti platnice zaradi vlage,

¹⁹ Slovenska frančiškanska provinca svetega Križa je bila ustanovljena leta 1514, izšla pa je iz bosansko-hrvaške province (<https://www.franciskani.si/franciskani-v-slo/>; pridobljeno: 3. 8. 2024).

²⁰ Nemci so frančiškane leta 1941 pregnali iz Brežic, cerkev pa porušili. Nekdanji samostan po 2. sv. vojni služi kot gimnazija. Dragocene knjige so bile odpeljane v Gradec. Skladiščene so bile v neprimernih, vlažnih prostorih, tako da se jih je veliko izgubilo oziroma so bile uničene od vlage, precej pa jih je bilo tudi odtujenih. Knjižnica je bila po vojni z nemalo težav vrnjena v Maribor. Knjige, med njimi prave redkosti, dolgo niso bile dostopne javnosti, pred leti pa se je zanje našel prostor v svetotrojiškem samostanu (Anžel 2015: 112–113).

pripraviti pa bi bilo potrebno tudi nov katalog, da bi knjige postale dostopnejše in uporabnejše za strokovnjake ter preglednejše za druge obiskovalce (Anžel 2015: 112–113).

Slika 9: Notranjost cerkve

Leta 2011 je bila obnovljena samostanska klet,²¹ v kateri je zdaj protokolarno-razstavni center svetega Martina, ki je namenjen promociji vinoteke z izbranimi okoliškimi vini, turističnoinformacijski dejavnosti, ponudbi spominkov ter komornim in drugim turističnim prireditvam, zlasti ob božično-novoletnih in velikonočnih praznikih, prav tako pa služi kot prostor za civilne poročne obrede (<https://www.svetatrojica.si/objava/192114>; pridobljeno 1. 8. 2024). Center svetega Martina velja za eno od središč na romarski poti od Szombathelyja na Madžarskem preko Slovenije in Italije do Toursa v Franciji. Razporeditev kletnih prostorov omogoča sprejem tudi do 250 ljudi. Ohranjeni so nekateri vinogradniški predmeti, od lesenih sodov do lesenih sani, s katerimi naj bi vozili vino na Dunaj. Takoj ob vhodu v klet je obnovljen 14 metrov globok vodnjak, približno do polovice napolnjen z vodo, ki je nekoč služil samostanski kuhinji dve nadstropji višje. Sedaj v njem zori ustekleničena penina okoliških vinogradnikov. Sicer pa klet nikoli ni bila namenjena zgolj shranjevanju vina, temveč gospodarski dejavnosti na splošno (Veršič 2021: na spletu).

Proti koncu 18. stoletja je Sveta Trojica v Slovenskih goricah zaslovela kot osrednja slovenskogoriška božja pot. Naselje neposredno pod cerkvijo se je postopoma razvilo v tržno oblikovano vas. Posledično se je število tukajšnjih prebivalcev v letih od 1820 do 1910 skorajda podvojilo, in to s 184 na 351. Zgrajenih je bilo tudi precej novih hiš – leta 1820 jih je bilo

²¹ Kletni prostori so grajeni v dveh etažah, obnovljeni so bili le prostori spodnje etaže (Veršič 2021: na spletu).

le 44, leta 1869 je naselje štelo 64 hiš in 324 prebivalcev, leta 1910 pa že 72 hiš in 351 prebivalcev (<https://www.rasg.si/index.php/sl/obcina-trojica>; pridobljeno: 1. 8. 2024). Trške pravice je naselje dobilo šele leta 1871, potem ko so krajevni predstavniki 19. julija 1871 pisno zaprosili cesarsko namestništvo v Gradcu za njihovo podelitev. V utemeljitvi svoje prošnje so navedli število tukajšnjih prebivalcev (324) in hiš (64) v tem letu. Avgusta je bilo prošnji ugodeno in tako je bila Sveta Trojica v Slovenskih goricah s sklepom notranjega ministrstva avstro-ogrske monarhije 23. septembra 1871 povzdignjena med deželno knežje trge, s tem pa je dobila tudi pravico do letnih in živinskih sejmov (Lipič 2015: 9). Do blaginje so po jožefinski prekinitev ponovno pomagali sejmi ob t. i. *kvatrnica*,²² cestni promet in prihajajoči romarji. Trg je pozneje razvojno zaostal zaradi pomanjkanja industrije.

Slika 10: Trojiški trg

Domačini, ki so že od nekdaj skrbeli za gospodarski razvoj kraja, so se preživljali predvsem s kmetijstvom (živinoreja, sadjarstvo), trgovino in obrtjo. Posestnik in podjetnik Franc Schutz je leta 1850 tržil t. i. *trojiško slatino* iz naravnega vrelca kisle vode v Zgornjih Žerjavih in jo izvažal celo v Avstrijo in Nemčijo. Leta 1848 je bila pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah zgrajena prva tovarna usnja, leta 1882 pa so na novi lokaciji postavili drugo usnjarno, imenovano Kirbiševa usnjarna, ki je obratovala do leta 1950, potem pa so stroje in drugo njeno opremo premestili v tovarno usnja pri Lenartu. Leta 1919 je v kraju živelo več obrtnikov, posebej velja

²² Tj. vsak od štirih tednov z določenimi postnimi dnevi, porazdeljenimi na celotno (cerkveno) leto.

omeniti mizarja Janeza Potočnika, ki je zaposloval do šest delavcev. V njegovi delavnici so bile narejene klopi za domačo cerkev in za cerkve sosednjih župnij, prav tako spovednice in drugi mizarški izdelki (Lipič 2015: 13–14). Statistični podatki kažejo, da se število hiš in njihovih prebivalcev v 2. polovici 20. stoletja ni kaj dosti povečalo. Leta 1971 je imelo naselje le 79 hiš in 384 prebivalcev, leta 1988 pa 90 hiš in 447 prebivalcev²³ (<https://www.rasg.si/index.php/sl/obcina-trojica>; pridobljeno: 1. 8. 2024). Poznejša nihanja števila prebivalcev so bila odvisna predvsem od tukajšnjega gospodarskega razvoja (Lipič 2015: 13).

Mestni ustroj kraja sestavljata mlajše trško jedro z večinoma strnjeno pozidavo v severni polovici naselja in starejša vaška parcelacija s posamično gradnjo v južni. Mogočen samostanski kompleks s cerkvijo na stičišču obeh ju povezuje in obenem krajinsko poudarja. Klasicistične trške stavbe niže cerkve in samostana so večinoma iz 19. stoletja (<https://www.rasg.si/index.php/sl/obcina-trojica>; pridobljeno: 1. 8. 2024). Od trga do cerkve se vzpenjajo dvoramne stopnice, ki so prav tako iz 19. stoletja (<https://www.svetatrojica.si/objava/192078>; pridobljeno: 1. 8. 2024).

Povsem točnega datuma in letnice začetka organiziranega šolstva pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah ni mogoče najti.²⁴ O tem namreč obstaja

²³ Ob popisu prebivalstva leta 1931 je celotna svetotrojiška občina štela 2186 prebivalcev (501 gospodinjstvo, 485 hiš). Druga svetovna vojna je sicer povzročila dokajšen upad, toda že leta 1953 je tod prebivalo 2086 ljudi, kar je največje število dotlej (Lipič 2015: 12).

²⁴ Začetnik slovenskega osnovnega šolstva je Primož Trubar (1508–1586), avtor *Katekizma* in *Abecednika* iz leta 1550, prvih natisnjenih knjig v slovenskem jeziku. Zlasti *Abecednik* je namenil vsem mladim in dotlej v večji meri neukim Slovencem, da bi se naučili branja in pisanja. Svoj šolski program je razložil v *Cerkovni ordningi* iz leta 1564. Želel je, da bi šolo obiskovali vsi otroci, tako dečki kot deklice. V času protireformacije je delovalo že večje število farnih in mestnih šol, toda vse do terezijanske šolske reforme iz leta 1774 se država ni zanimala za ustanavljanje šol tudi za preproste ljudi (Toš in Toš 2011: 14). Marija Terezija je vpeljala splošno šolsko obveznost za vse otroke med šestim in dvanajstim letom starosti. Tako imenovana *Splošna šolska naredba* (1774) je bila leta 1777 prevedena v slovenščino in velja za prvi šolski zakon, izdan v slovenskem jeziku. Izhajala je s stališča, da je »vzgoja mladine obeh spolov najvažnejši temelj resnične blaginje narodov«. Tako je izenačila pravico obeh spolov do izobraževanja na osnovni stopnji šolanja, medtem ko je ves nadaljnji šolski proces še dolgo ostal privilegij moških. Določala je tri oblike osnovnih šol: trivialke, glavne šole in normalke. V podeželskih trivialkah naj bi se mladi naučili predvsem osnov branja, pisanja in računanja, medtem ko so se v glavnih šolah in normalkah učili še jezikovnih predmetov (nemščine, latinščine) in predmetov, ki so jih zahtevali razvoj znanosti in gospodarske potrebe države. Normalke kot vzorne šole v deželnih glavnih mestih so imele še nalogo usposabljanja učiteljskih kandidatov za pedagoško delo. Ker država ni

več podatkov, vsi pa kažejo, da se je pouk začel v avguštinskem samostanu, ki je dal brezplačno na voljo učno sobo in sobo za učitelja. Šolska kronika navaja kot letnico ustanovitve šole leto 1786 (Toš in Toš 2011: 15). Prvi znani redni učitelj je bil Anton Senekovič, ki je imel v letih od 1808 do 1817 pomočnika Janeza Pučka. Leta 1811 je učil 30 otrok od 100 prijavljenih (Bojc 1972: 296). Iz protokola o šolah iz leta 1827 je razbrati, da je bila šola pod patronatom verskega sklada in okrajne hrastovske graščine. Takrat sta poleg duhovnika poučevala še učitelj Martin Schönwetter, domačin iz bližnjega Cerkvenjaka, ki je bil tudi cerkovnik in organist (1818–1859), ter njegov pomočnik Franc Pintarič (do leta 1830). Učencev je bilo okrog 130, med njimi 40 ponavljavcev (17 dečkov in 23 deklic). Leta 1828 je bila šola pod okrajnim šolskim nadzornikom župnikom Francem Murkom razširjena v dvorazrednico. Javni izpiti, t. i. *skušnje*, so bili okrog velike noči. Udeležili so se jih domači duhovnik (župnik), dekan in okrajni zastopnik, posebej uspešni učenci pa so bili nagrajeni (Bojc 1972: 296). Leta 1867 so na mestu nekdanjega avguštinskega dvorca postavili šolsko stavbo s tremi učilnicami in stanovanjem za učitelje. V šolskem letu 1868/1869 je bilo 171 učencev (75 dečkov in 96 deklic) (prav tam). Leta 1870 je šola prešla v državno last in bila leta 1902 razširjena v štirirazrednico. Poučevalo se je v slovenskem in nemškem jeziku. Po statističnih podatkih iz leta 1931 naj bi Sveta Trojica v Slovenskih goricah spadala med kraje z najnižjo stopnjo nepismenosti (Lipič 2015: 9). Od aprila 1941 pa vse do pomladi 1945 je bila slovenska beseda v šoli prepovedana, vodstvo šole in učiteljstvo je bilo nemško. V šolskem letu 1956/1957 je pri Sveti Trojici poučevalo šest učiteljev. Učencev je bilo več kot 300, in sicer v vsakem razredu po 40 do 50 (<http://vlado.fmf.uni-lj.si/sola/2002/di/Nanut/ena/index.htm>; pridobljeno: 3. 8. 2024). Šolo so ponovno obnovili leta 1969. Imela je sedem učilnic, obiskovalo pa jo je 312 učencev, porazdeljenih v petnajst oddelkov, poleg teh so bili še štirje varstveni oddelki. Po letu 1970 je začelo število učencev upadati, leta 1985 je bilo v šoli le še 11 oddelkov, otrok pa 210. Leta 1985 so šolo razširili, prizidali so tri učilnice in preuredili večnamenski prostor, s čimer je bil zagotovljen enoizmenski pouk. Leta 1987 je šola dobila dolgo pričakovane sodobne prostore, prav tako oddelek vrteca, leta 1992 pa še telovadnico (prav tam). Zaradi prostorske stiske je pouk v šolskem letu

poskrbela za financiranje šolstva, je bilo ustanovljenih več šol tam, kjer je bilo dovolj zagretyh ljudi, pripravljenih spopasti se z nehvaležno nalogo iz nič ali nekaj ustvariti veliko. Učnega jezika v šolah zakon ni neposredno navajal, v praksi pa se je uveljavilo poučevanje v otrokom razumljivem maternem jeziku (Gabrič 2009: 15).

2001/2002 potekal v dveh izmenah. Šolo je obiskovalo 249 učencev v 15 oddelkih in oddelku podaljšanega bivanja. S pridobitvijo dveh dodatnih učilnic v samostanskih prostorih in ene v kulturnem domu je bil pouk že naslednje leto organiziran v eni izmeni. V šolskem letu 2003/2004 je bila v 1. in 7. razredu uvedena devetletka, v naslednjih letih pa so postopoma prešli še na triade. V šolskem letu 2005/2006 je bil k šoli priključen oddelek vrtca (Škerget 2015: 198–199). Občina je v šolskem letu 2007/2008 prenovila in nadgradila šolske in vrtčevske prostore, obenem pa razširila telovadnico v večnamensko dvorano. Šola je pridobila štiri nove učilnice, tri kabinete za učitelje in novo kuhinjo za poučevanje gospodinjstva, prav tako so povečali zbornico. Urejeni sta bili zunanje šolsko in manjše vrtčevsko igrišče ob stavbi, zgradili pa so tudi večje igrišče za vrtec. Svečano odprtje prenovljenih prostorov je bilo v novi športni dvorani novembra 2008. Istega leta je šola dobila še tretji oddelek podaljšanega bivanja, vrtec pa je pričel delovati s tremi oddelki. Zavod za šolstvo RS je svetotrojiško šolo izbral za mentorsko šolo trem šolam, ki so takrat uvajale fleksibilni predmetnik (OŠ Destrnik – PŠ Trnovska vas, OŠ Sveta Ana in OŠ Dornava). Junija 2011 so krajani praznovali 225-letnico delovanja šolstva in 140. obletnico postavitve prve šolske zgradbe pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Ob tej priložnosti je bil izdan zbornik z naslovom *Podobe trojiške šole* (prav tam).

Od Svete Trojice v Slovenskih goricah prihaja nekaj pomembnih osebnosti, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Duhovnik, profesor in narodni buditelj Lovro Vogrin (1809–1869) se je rodil v Zgornji Senarski. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, teologijo pa študiral v Gradcu. Že na graški univerzi je opravljal odgovorne službe, visoka cerkvena mesta pa nato zasedal v krajih po Slovenskih goricah in v Mariboru, kjer je tudi predaval pastoralko, pedagogiko in retoriko na bogoslovnem učilišču. Poznan je kot slovenskogoriški buditelj narodne zavesti, skrbel je namreč za razširjanje slovenskih knjig, prav tako je predaval v slovenščini ter napisal prvi učbenik pastoralke in veroučni priročnik v materinem jeziku. Vogrin je edini Slovenec, ki mu je avstrijska oblast uradno priznala naziv narodnega buditelja (Kolar 2015: 28).

Duhovnik in jezikoslovec Oroslov Caf (1814–1874) se je rodil v Zgornjih Verjanah. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, bogoslovje pa študiral v Gradcu. Kot duhovnik je služboval v Framu in na Ptuj. Zaradi izjemnega poznavanja teologije je na povabilo škofa Slomška nekaj časa predaval pastoralko v mariborski bogoslovni šoli. Ob študiju indoevropskih jezikov je zbiral gradivo za slovensko slovnico in slovar, ki pa nista izšla. To gradivo je pozneje uporabil Pleteršnik v svojem slovarju. Caf je svoja jezikovna

spoznanja objavljaj v več časopisih in revijah, prav tako je ocenil nekatera Miklošičeva znanstvena dela in si dopisoval z večino evropskih jezikoslovcev svojega časa (Kolar 2015: 27).

Pisatelj Vatroslav Holz (1844–1914) se je rodil v Zgornjih Verjanah. V Mariboru se je izučil pozlatarstva in se nekoliko izobrazil na področju slikarstva, sicer pa je služboval kot uradnik v različnih krajih. Kot samouk si je pridobil precejšnje znanje zlasti iz likovne umetnosti in literature, pisal je potopisne črtice, pesmi in razprave o slikarstvu in slikarjih ter osebne spomine na pomembne slovenske književnike in druge znamenite može (Kolar 2015: 27).

Slikar in restavrator Rajko Slapernik (1896–1975), rojen pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah, je obiskoval umetnostno obrtno šolo v Gradcu, pozneje pa študiral slikarstvo na dunajski akademiji, v ljubljanski umetnostni šoli in na Münchenski akademiji; študijsko se je izpopolnjeval tudi v Parizu. Večkrat je razstavljal v večjih slovenskih mestih, pa tudi v Beogradu, Skopju, na Cetinju in v nekaterih drugih jugoslovanskih mestih. Tehnično in motivno je obvladal številna slikarska področja, svoje znanje je pozneje razširil še na restavratorstvo. Precej časa je posvetil pedagoškemu delu. V Ljubljani je ustanovil ljubiteljsko šolo slikarstva za mlade, ki jo je dolga leta tudi vodil (Kolar 2015: 27–28).

Slikar, scenograf in restavrator Maks Kavčič (1909–1973) je bil rojen pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Po končanem mariborskem učiteljsku je študij nadaljeval na zagrebški akademiji za likovno umetnost. Izpopolnjeval se je tudi v Parizu, Rimu in Pragi. Velja za enega najbolj priznanih slikarjev. Znan je po krajinah in izraziti barvni figuralni motiviki, uveljavil pa se je tudi kot scenograf in restavrator. Bil je izvrsten pedagog mladim likovnikom. Svoja dela je razstavljal po večjih slovenskih mestih, pa tudi v Dubrovniku in Šentvidu ob Glini (Kolar 2015: 27).

Literat, kritik, publicist in esejist Ivo Brnčić (1912–1943) se je rodil pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. V Ljubljani in Zagrebu je študiral slavistiko. Pisal je o hrvaški in srbski književnosti ter obravnaval vprašanja kulture in literature. V slovenskih leposlovnih krogih se je uveljavil kot literarni kritik, pisatelj, pesnik in dramatik (Kolar 2015: 27).

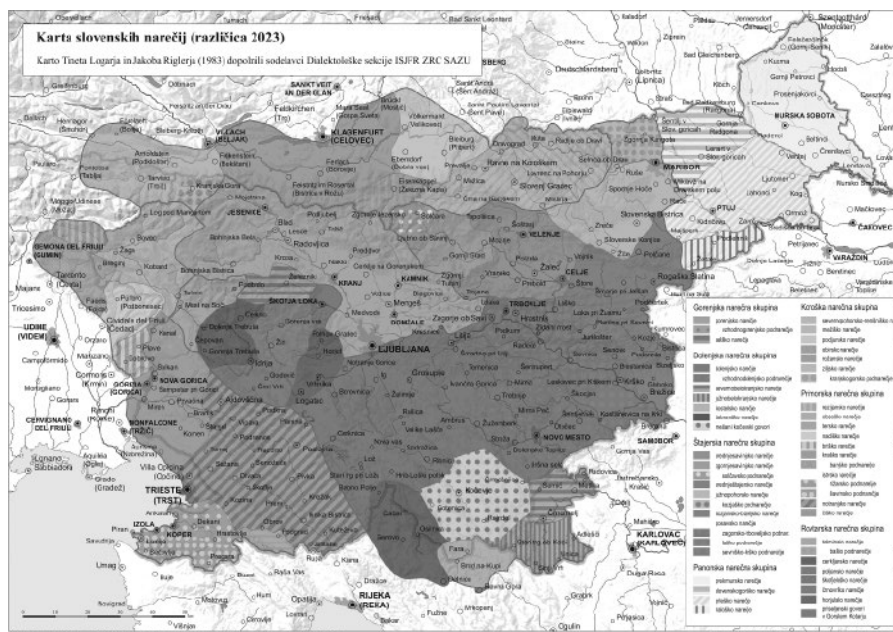
Od leta 1899 do leta 1920 je bil župni upravitelj, superior in gvardijan svetotrojiškega samostana nabožni pisatelj pater Nikolaj Meznarič (1847–1920). Rodil se je v Dobovi pri Brežicah. Po končani novomeški gimnaziji se je pridružil frančiškanom v Salzburgu, nato pa opravljal različne oblike služenja v duhovništvu (Lukman 2013: na spletu). Njegovo ime je še posebej zapisano v zgodovino Svete Trojice. Tukaj je deloval od leta 1900 pa

do svoje smrti leta 1920. V tem času je kar trikrat tudi župnikoval (Anžel 2015: 110).

V letih od 1907 do 1914 je pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah opravljal zdravniški poklic Alojz Kraigher. V tem obdobju je napisal *Kontrolorja Škrobarja*. Pri njem je nekaj mesecev, in sicer od jeseni 1910 pa do pomladi 1911, gostoval Ivan Cankar in pisal svoje zadnje dramsko besedilo Lepa Vida (Kolar 2015: 27–28).

Narečna umestitev trojiškega govora

Krajevni govor kraja Sveta Trojica v Slovenskih goricah se uvršča v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine. Veliki slovenski dialektolog Fran Ramovš v svoji knjigi *Dialekti* (1935) prišteva slovenskogoriško narečje²⁵ k severovzhodni štajerski narečni skupini, danes panonska, kamor se uvršča tudi na Logar-Riglerjevi *Karti slovenskih narečij* (1983).

Karta 1: Karta slovenskih narečij
(Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili
sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)

²⁵ Ramovš ga imenuje goričansko (1935: 149). Ker pridevnik goričanski na terenu ni bil potrjen, smo predlagali preimenovanje iz goričansko narečje v slovenskogoriško narečje (Koletnik 1996: 165; Koletnik 2001).

V panonsko narečno skupino uvrščamo narečja vzhodno od črte Šentilj–Maribor–Zlatoličje–Polskava–Pragersko–Majšperk–Donačka gora–Macelj, tj. slovenskogoriško, prekmursko, prleško in haloško narečje.

Karta 2: Panonska narečna skupina – izsek iz Karte slovenskih narečij
(Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili
sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)

Slovenskogoriško narečje se govori v severozahodnem delu Slovenskih goric, največjega gričevja v Sloveniji, ki leži med Dravo na zahodu in jugu, Muro na severu in vzhodu, reko Gomilico (nem. Gamlitz) v Avstriji na severozahodu in mejo s Hrvaško na jugovzhodu, onstran katere se nadaljuje v nizke Medmurske (hrv. Medjimurske) gorice (Perko, Orožen Adamič 1998: 578).

Perko in Orožen Adamič ugotavljata (prav tam: 583–584), da je o prvotni poselitvi Slovenskih goric malo zanesljivih podatkov. V razvoju srednjeveške kolonizacije razlikujemo zahodno območje, ležeče blizu nekdanjih utrjenih mest Gornje Radgone in Ptuja, ki je bilo kolonizirano najpozneje do 12. stoletja, in vzhodno območje, kolonizirano večinoma v 13. stoletju.²⁶

²⁶ Podrobneje o naselitveni zgodovini Slovenskih goric glej pri Koletnik (2001: 29–37).

Karta 3: Slovenskogoriško narečje – izsek iz Karte slovenskih narečij
(Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili
sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)

Med prvimi naselji se okoli leta 1100 v listinah omenjata Zgornji in Spodnji Duplek, v 12. stoletju pa še trinajst novih naselij, ki z izjemo Negove in Zgornjega Cmureka ne segajo vzhodneje od Jareninskega Dola. Naslednja velika skupina naselij se omenja v urbarju šele med letoma 1265 in 1267. Kolonizacija vzhodnih Slovenskih gor, ki so bile pogosta žrtev madžarskih vpadov, se je začela šele po letu 1200, ko se je izoblikovala ogrsko-štajerska meja. Na smer kolonizacije kaže tudi razvoj cerkvene organizacije. Večina pražupnij, ki so se zaradi povečevanja števila vernikov delile v župnije (med najstarejše spadata npr. Sv. Peter pri Mariboru in Sv. Benedikt), je na obrobju Slovenskih gor (Kamnica pri Mariboru, Ptuj, Gornja Radgona, Velika Nedelja), medtem ko je iz osredja goric znana le župnija Jarenina v letu 1160. Glavni ustanovitelji cerkva so bili admontski in šentpavelski benediktinci v zahodnem delu in nemški viteški red, križniki, v vzhodnem delu goric, ki so imeli tod tudi obsežne posesti. Za Slovenske gorice, ki so območje razložene poselitve, strnjena naselja so nastala samo v večjih dolinah, o njihovi starosti pa priča tudi lokacija cerkva (npr. Jarenina, Svečina, Benedikt, Sv. Jurij), je značilen počasnejši gospodarski in prebivalstveni razvoj. Kljub urbanizaciji in industrializaciji sosednjih območij so ostale pretežno kmetijske (prav tam: 585).

Slovenskogoriško narečje je bilo v dialektološki literaturi predstavljeno na dva načina: Fran Ramovš (1935: 174) je h goričanskemu narečju prišteval krajevne govore na območju od Šentilja pri Mariboru na zahodu do Marije Snežne (Zgornja Velka), Sv. Ane na Kremberku in Vurberka ob Dravi na

vzhodu. Na Karti slovenskih narečij Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) teče južna meja tega narečja v črti od Radencev do Dvorjan pred Vurberkom ob Dravi, vzhodna od Radencev do Gornje Radgone, severna pa od Gornje Radgone ob slovenski državni meji do Šentilja, od koder se na zahodu spusti mimo Maribora do Dupleka in Dvorjan. Tako delitev so narekovali dvoji vzroki. Ramovševa meja kaže na začetek daljšanja akutiranih samoglasnikov, Logar-Riglerjeva pa ločuje dvoglasniški slovenskogoriški od prleškega enoglasniškega samoglasniškega sestava.

Karta 4: Meje slovenskogoriškega narečja (shematizirana osnovna karta)

Raziskava slovenskogoriškega narečja je pokazala (Koletnik 2001), da slovenskogoriško narečje, kjer so se enako razvijali dolgi *jat* (ě), dolgi *o*, dolgi *u*, dolgi samoglasniški *l* ter dolgi *e*, *ę* in polglasnik (ə), ni enotno, ampak razpade na dve podnarečji, vzhodno in zahodno. Vzhodno slovenskogoriško podnarečje ohranja kolikostno nasprotje med starimi dolgimi cirkumflektiranimi in akutiranimi samoglasniki (enako tudi prekmurščina, vzhodno in srednje prleško narečje, vzhodno in srednje haloško narečje),²⁷ v

²⁷ O tem razpravlja Zinka Zorko (1993: 193–207).

zahodnem slovenskogoriškem podnarečju pa so se stari skrajšani in novo-akutirani kratki samoglasniki podaljšali, vendar pozneje kot v osrednjih slovenskih narečjih, zato so se dolgi cirkumflektirani in akutirani dolgi samoglasniki razvijali drugače kot akutirani. Zaradi podaljšanja kratkih samoglasnikov je danes ohranjeno le kakovostno nasprotje, vzpostavljeno pa je novo: enoglasnik proti dvoglasniku. Jezikovna meja med vzhodnim (prekmurskemu enak samoglasniški sestav) in zahodnim (daljšanje kratkih akutiranih samoglasnikov) slovenskogoriškim podnarečjem teče po črti od Zgornje Velke (Marija Snežna) na severu do Sv. Ane na Kremberku, od tod pa se spusti v bližino Svete Trojice in nato do Dvorjan pred Vurberkom ob Dravi.

Glasoslovni oris trojiškega govora²⁸

Slovenskogoriško narečje ima kot del jugovzhodnih narečij in panonske narečne ploskve naslednje lastnosti: 1) issln. $*\bar{e}/*\bar{o}$ > JV sln. $*e\bar{i}/*ou$ > pan. $*e\bar{i}/*ou_1$ > slovenskogoriško $*e\bar{i}/*ou$; 2) issln. $*\bar{e}$, $*\bar{e}_2$, $*\bar{e}_3$ > pan. $*\bar{e}_1$, $*\bar{e}_2$, $*\bar{e}_3$ > slovenskogoriško $\bar{e}$; 3) issln. $*\bar{q}$ > pan. $*ou_2$ > slovenskogoriško $*ou$; 4) issln. $*\bar{e}$ > pan. $*\bar{e}$; 5) issln. $*\bar{e}/*\bar{e}_2$, $*\bar{o}/*\bar{q}$ > pan. $*\bar{e}/*\bar{o}$ > vzhodno slovenskogoriško $*\bar{e}/*\bar{o}$; 6) issln. $*\bar{a}$ > pan. $*\bar{a}$ > vzhodno slovenskogoriško $*\bar{e}$ (Šekli 2018: 345–347). Zaradi prvotne odsotnosti daljšanja issln. kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih besednih zlogih uvrščamo slovenskogoriško narečje k vzhodnim panonskim govorom. Zaradi naknadnega daljšanja slovenskih kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih zlogih je znotraj slovenskogoriškega narečja mogoče ločiti dva tipa govorov: (1) vzhodni slovenskogoriški govori z odsotnostjo daljšanja in (2) zahodni slovenskogoriški govori s prisotnostjo daljšanja (inovacija pod vplivom sosednjih severnoštajerskih narečij). V krajevnem govoru Svete Trojice v Slovenskih goricah se issln. kratki naglašeni zložniki v nezadnjih (in zadnjih) besednih zlogih niso podaljšali.

Trojiški govor loči naglašene samoglasnike, ki so dolgi in kratki, ter nenaglašene samoglasnike, ki so samo kratki. Inventar prozodemov torej zajema dva naglasa (V ; V) in nenaglašeno kračino (V). Sistem dolgih naglašanih samoglasnikov je monoftongično-diftongičen, sistem kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov je samo monoftongičen.

²⁸ Ta je nastal na osnovi objavljenega članka Koletnik (2000/01) in novejšega kontrolnega gradiva, ki ga je leta 2023 zbrala Benedikta Gungl.

INVENTAR

SAMOGLASNIKI

Dolgi naglašeni samoglasniki

<i>i:</i>	<i>ü:</i>	<i>u:</i>
<i>ɛ:</i>	<i>ø:</i>	
<i>e:ĩ</i>	<i>o:ũ</i>	
<i>a:</i>		+ <i>ɶ:</i>

IZVOR

- i:* < dolgi *i* – 'li:st, 'mi:slin, 'si:n, 'zi:ma, Imn vi'ši: = uši, led 'vi:ðin, 'pi:šen, 3ed ti'ši: 'tišči', ži'vi:, gu'či: = golči 'govoriti', led 'li:ce, 'i:vje, Red vi'ši:, kos'ti:, 'si:na, b'ri:tef = britev, m'li:n, prid m 'ži:fčŋ = živčen, 'si:vj, t'ri:, 'i:vje, 'vi:no, 'bi:k
- v izposojenkah – 'fi:rma 'birma', g'li:t = glid 'členek', ma'si:na, k'ri:š, 'bi:nkoštj
- ɛ:* < dolgi nosni *e* (ɛ) – i'mɛ:, 'pɛ:t, de'sɛ:t, 'rɛ:p, prid m s'vɛ:tj, 'zɛ:tj = vzeti, s'rɛ:catj, led g'lɛ:dan, 'vɛ:žen, del -l ž ed 'zɛ:la = vzela, del -l m ed 'zɛ:ja = vzel, ce'pɛ: = cepé 'cepec', 'vɛ:kj 'velik'
- < nosni *e* (ɛ) po umiku naglasa – g'rɛ:da, 'pɛ:ta (na nogi), del -l m ed k'lɛ:ča = klečal
- < dolgi *e* – je'sɛ:n, 'lɛ:t = led, 'pɛ:č, pe'pɛ:ja = pepel, 'čɛ:la 'čebela', Red 'mɛ:da, i'mɛ:na, prid ž ve'sɛ:la, ko'rɛ:n = koren 'korenina', prid m le'sɛ:nj, sne'žɛ:nj
- < redko novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu – del -l m ed 'nɛ:sa = nesel, 'rɛ:ka = rekel, 'pɛ:ka = pekel, t'rɛ:tj
- < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu po (zgodnji) podaljšavi – Imn 'rɛ:bre 'rebra', Rmn 'sɛ:ster, 'žɛ:n
- < dolgi polglasnik (ə) – 'dɛ:n, 'lɛ:n = lan, 'vɛ:s = vas, z 'mɛ:no = z mano
- < redko novoakutirani polglasnik (ə) v nezadnjem besednem zlogu – 'sɛ:ʃe = sanje, prid m 'pɛ:sj

- < *e* po umiku naglasa – 'ne:bo = nebo 'pregrada med ustno in nosno votlino iz mehkega tkiva in kosti'
- v izposojenkah – p're:f'tošl, d're:šma'si:n, p're:dganca = prediganica 'prižnica'
- e:ĩ* < dolgi jat (ě) – be'se:ĩda, g're:ĩx, k'le:ĩt, led 're:ĩžen, 've:ĩn, prid m s'le:ĩpi, 'le:ĩpi, 'be:ĩli, k'le:ĩt, s'ne:ĩk = sneg, b're:ĩk 'hrib, grič, breg', s're:ĩda, prid ž 're:ĩtka = redka, prid m p're:ĩdni, p're:ĩk 'čez', g'ne:ĩzda (ž) = gnezda 'gnezdo', m'le:ĩko, m're:ĩti 'umreti', 'me:ĩsnc 'mesec', Imn 'le:ĩte (ž), led 'se:ĩkan, otp're:ĩti, g'le:ĩtva (ž) = dletva 'dleto', 're:ĩs ~ 're:ĩsn, zmar'le:ĩtek ~ zmad'le:ĩtek = zmarletek, zmladletek 'pomlad', č're:ĩšna = črešnja 'češnja'
- < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu v primeru g'le:ĩžn = gleženj
- a:* < dolgi *a* – d'va:, g'la:va, ko'va:č, k'ra:l, p'ra:x, 'la:s, do'ma:, t'ra:va, b'ra:da, 'pa:jek, 'za:vec 'zajec', Rmn k'ra:f = krav, ko'la:č 'hlebec', led 'da:n = dam, z'na:n = znam, 'ka:lati 'cepiti drva', o'ta:va
- < redko staroakutirani *a* v nezadnjem besednem zlogu – brat'ra:nec, 'pa:zduxa, b'ra:da, p'ra:prot
- < dolgi polglasnik (ə) v primerih 'ča:st, 'la:š = laž (vpliv knj. jezika)
- v izposojenkah – 'fa:rof, 'ma:ntra = martra 'muka, trpljenje', 'ba:jbla 'zajkla', 'fa:rba 'barva', ci'ga:n, 'va:ga, 'toŋ'ka:mra 'mrtvašnica', ž'la:xta 'rod'
- o:ũ* < dolgi nosni *o* (o) – 'go:ũbec, k'lo:ũp, že'lo:ũdec, 'mo:ũš = mož, 'zo:ũp = zob, go'lo:ũp = golob, Imn ot'ro:ũbi = otrobi, 'so:ũsit = sosed, 'ro:ũka
- < nosni *o* (o) po umiku novega cirkumfleksa (Furlan 2005: 407) – 'go:ũsanca = gosjenica
- < nosni *o* (o) po umiku naglasa – Imn 'zo:ũbi
- < dolgi *o* – gos'po:ũt = gospod, 'mo:ũst, 'šo:ũla, 'to:ũ, 'no:ũč, 'bo:ũk = bog, me'so:ũ, b'ro:ũt = brod, 'vo:ũsek, se'no:ũ, tes'to:ũ, ne'bo:ũ = nebo 'navidezno usločena ploskev nad obzorjem', s'fo:ũra ~ 'so:ũra = svora 'sora', s'to:ũ, del -l s ed bi'lo:ũ
- < dolgi *o* po umiku naglasa – 'o:ũka (ž) = oka 'oko'
- < novoakutirani *o* po zgodnji podaljšavi – Rmn 'ko:ũs, 'o:ũs, 'ko:ũža
- v izposojenkah – f'ro:ũstikl 'zajtrk', pla'fo:ũn, 'to:ũplik 'dvojen', 'ro:ũmar, 'šo:ũla, š'ko:ũpa, 'šo:ũstar

- o:* < dolgi *o* v položaju pred *j* in *r* – *g'nɔ:j*, *'xɔ:r* = thor 'dihur'
 < novoakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu – *š'kɔ:rja*
 < staroakutirani *ɫ* v nezadnjem besednem zlogu v položaju pred *j* –
 Imn *sk'lɔ:jze* 'solze'
 – v izposojenkah – *p'rɔ:bala* 'poskusila, pomerila', *'kɔ:rp* = korb
 'korba', *'mɔ:rt* = mord 'malta', *ɔ:rbezɫ* 'grah',²⁹ *š'pɔ:rxe(r)t* 'štedilnik'
- u:* < dolgi *ɫ* – prid m *'žu:tɫ* = žolti 'rumen', *'du:k* = dolg, *'vu:k* = volk, *'gu:t*
 = golt 'grlo', *'tu:čɛn* ~ *'ku:čɛn* = tolčem 'tolči', *'pu:š* = polž
 < redko staroakutirani *ɫ* v nezadnjem besednem zlogu – prid ž *'du:ga*
 = dolga, prid m *'du:gɫ* = dolgi 'dolg'
 – v izposojenkah – Imn *'šu:xɫ* 'čevlji'
- ü:* < dolgi *u* – *'lü:č*, 1ed *'lü:plɛn*, *g'rü:ška*, *'vü:š* = uš, prid m *g'lü:xɫ*, *'sü:xɫ*,
 prid ž *d'rü:ga*, *'lü:kna*, *k'lü:č*, Imn *p'lü:če* (ž), *'dü:ša*
 < naglašeni *i* po asimilaciji³⁰ – *b'lü:jzɫ* = blizu
 < *u* po umiku naglasa – *'vü:xa* (ž) = uha 'uho', Imn *'lü:dɫ* = ljudje
 – v izposojenkah – *'bü:rkɫe* 'burklje'
- r:* < dolgi *r* – *'br:f* = brv, *'čr:f* = črv 'deževnik', *'sr:p*, *'pr:st*, *s'mr:t*, prid ž
'čr:na, prid m *'tr:dɫ*

Kratki naglašeni samoglasniki

<i>i</i>	<i>ü</i>	<i>u</i>
<i>ɛ</i>	<i>ɔ</i>	
<i>e</i>		+ <i>ɟ</i>
<i>ǣ</i>		

IZVOR

- i* < staroakutirani *i* v nezadnjem besednem zlogu – *'xiša*, *'lipa*, *'riba*,
og'niše = ognjišče, *'jiva* = njiva, *li'sica*, *'žito* 'rž', *no'sitɫ*, *do'jitɫ*

²⁹ Tudi *'erpsɫ*.

³⁰ Ramovš (1935: 71) je labializacijo *i > ü* kot značilnost slovenskogoriškega, prleškega in prekmurskega narečja razlagal z asimilacijo na sosednje soglasnike ali kot prekozložno asimilacijo *i-u > ü-u* oz. *i-o > ü-o*.

- ‘molsti’, ‘*viditj* = videti, prid ž ‘*kisla*, 1ed ‘*išen* = iščem, *košica* = koščica ‘peška’, ‘*kislca* = kislica, Imn ‘*tičj* = ptiči, *pešica* ‘dlan’ in ‘pest’
- < staroakutirani *i* v zadnjem/edinem besednem zlogu – ‘*nič*, ‘*nit*, ‘*sit*, ‘*tič* = ptič, ‘*sir*
- < *i* po umiku naglasa – *p’rinas* ‘pri nas’, *p’ritebj* ‘pri tebi’, prid m ‘*viskj*
- v izposojenkah – ‘*cigl*/'*ciga* ‘opeka’, ‘*zic* ‘sedež’, ‘*piskr* ‘lonec’
- ę* < staroakutirani *jat* (ě) v nezadnjem besednem zlogu – *b’ręza*, ‘*dęlo*, ‘*řezatj*, *st’ręxa*, železo, *ne’vęsta*, Red *o’ręxa*, *ne’dęla*, *s’vęder*, ži’vetj, ‘*vęter*, ‘*lęto*, ‘*dęlatj*, 1ed ‘*dęlan*, *m’lęti*, ‘*jęstj* ‘jesti’ in ‘hrana’, ‘*veja*, ‘*vejatj*, prid m *člo’vęškj*
- < staroakutirani *jat* (ě) v zadnjem besednem zlogu – ‘*dęt* = ded ‘moški’, *x’ręn*
- < dolgi *jat* (ě) v položaju pred *m* – ‘*sęmen* = seme
- < *ę* po umiku naglasa – ‘*lępo* ‘lepó’
- v izposojenkah – ‘*ęk* ‘vogal’, ‘*kętna* ‘veriga’, ‘*lęder* ‘usnje’, *d’ręta* ‘močna nit za šivanje usnja’
- e* < umično naglašeni *e* – ‘*žena*, ‘*nestj*, 1ed ‘*nesen*, del -l ž ed ‘*rekla*, *s’pekla*, ‘*zemla*, ‘*tele*, ‘*sestra*, ‘*česnik* = česnek ‘česen’, ‘*edę* = eden, Red ‘*eniga*, ‘*retkva* = redkva ‘redkev’, Red ‘*mene*, ‘*tebe*, Ded ‘*menj*, ‘*tebj*
- < staroakutirani nosni *e* (ę) v nezadnjem besednem zlogu – *s’reča*, ‘*detela* = detelja, *p’restj*, *pok’lekętj*, vel 2ed *pok’lekęnj*, Red *te’leta*
- < staroakutirani nosni *e* (ę) v zadnjem besednem zlogu – ‘*zet*, ‘*več*, nam ‘*žet* ‘žeti’
- < *ę* po umiku naglasa – ‘*ječmen*, ‘*jezik*, prid ž ‘*mexka*, ‘*teška* = težka
- < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu – ‘*zelje*, ‘*ženska*, ‘*ženin*, ‘*mela* = melja ‘moka’, Red *k’meta*, ‘*sedę* = sedem, 1ed ‘*melen* = meljem, 3ed *k’leple* = kleplje, prid m *ne’beškj*, *f’čera* ‘včeraj’
- < novoakutirani *e* v zadnjem besednem zlogu – *k’met*
- < novoakutirani polglasnik (ə) v nezadnjem besednem zlogu – ‘*meša* = maša, 3ed *f’sexne* = vsahne ‘usahniti’, *pre’mekne* ‘premakniti’, *d’verj* = dveri ‘vrata’, *s’nexa* = snaha, prid m ‘*lexkj* = lahki ‘lahek’
- < novoakutirani polglasnik (ə) v zadnjem besednem zlogu – ‘*deš* = dež, ‘*pes*, *g’nes* = dnes ‘danes’, prid m ‘*teš* = tešč
- < umično naglašeni polglasnik (ə) – ‘*deska*, ‘*megla*, ‘*pekļ* = pekel, ‘*tema*
- < *e* po umiku naglasa – ‘*četrtek*, *p’reveč*

- < staroakutirani *jat* (ě) v nezadnjem besednem zlogu v položaju med dvema *v* ali ob *n* – 'vevřca = veverica, ko'lena, Slo'venija
- v izposojenkah – c'vek 'žebelj', 'žegen 'blagoslov', prid ž 'žegnana 'blagoslovljena'
- ǎ < staroakutirani *a* v nezadnjem besednem zlogu – k'rǎva, 'mǎtj, s'lǎma, m'lǎka, 'bǎba, 'rǎma, Red b'rǎta, m'rǎvla, 'jǎbuka ~ 'jǎboka (ž) = jabuka ~ jaboka 'jabolko' in 'jablana', 3ed 'lǎže, kle'pǎtj, 'dǎtj, z'nǎtj, 'kǎmen, 'jǎgoda, Omn z 'vǎmǐ 'vi', z 'nǎmǐ 'mi'
- < staroakutirani *a* v zadnjem besednem zlogu – 'jǎs = jaz, b'rǎt, g'rǎx 'fižol', 'tǎn = tam, prid m zd'rǎf = zdrav, p'rǎf = prav
- < *a* po umiku naglasa z zadnjega kratkega zloga – 'nǎpne, 'zǎčne, 'ǎdvent
- v izposojenkah – g'lǎš 'kozarec', g'vǎnt 'obleka', 'xǎmer 'kladivo', š'tǎla, š'pǎjza, 'žǎgati, 'mǎntǐ 'plašč'
- o < novoakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu – 'vǒla = volja, š'kǒda, led 'nǒsin, p'rǒsin, 'xǒdin, 'ǒsn = osem, so'bǒta, 'ǒgrat = ograd 'zelenjavni vrt', prid m dǒber, 'bǒžjǐ, del -l m ed 'xǒda = hodil, 'nǒsa = nosil, p'rǒsa = prosil
- < novoakutirani *o* v zadnjem besednem zlogu – 'nǒš = nož, 'pǒst, 'pǒt = pod 'tla', 'kǒš, s'nǒp, 'gǒr, 'dǒj = dol
- < staroakutirani nosni *o* (ǒ) v nezadnjem besednem zlogu – 'dǒga, 'gǒba, 'kǒča, 'tǒča
- < umično naglašeni *o* – 'bǒžič, 'kǒza, 'kǒsec, 'ǒsa, 'pǒtok, 'ǒkna (ž) = okna 'okno', Red 'nǒža, 'kǒsa, 'vǒda, prid m 'bǒžjǐ, prid ž 'dǒbra, prid s 'dǒbro, 'moja, 'gǒrǐ
- < *o*- po umiku naglasa z zadnjega kratkega zaprtega zloga – prid m 'bǒgat = bogat, 'ǒgon = ogon, 'mǒzol = mozolj, 'ǒbit = obed 'kosilo', 'pǒplat ~ 'pǒtplat = podplat, del -l m ed 'pǒzna = poznal, 2ed 'ǒtpreš
- v izposojenkah – 'cǒta, 'mǒšt, p'lǒx 'hlod', š'kǒf, 'kǒstan = kostanj, k'nǒf 'gumb'
- u < staroakutirani *ǐ* v nezadnjem besednem zlogu – 'vuna = volna, Imn 'puxǐ = polhi, 'sunce = solnce 'sonce', prid ž 'puna = polna
- < staroakutirani *ǐ* v zadnjem besednem zlogu – 'pux = polh, prid m 'pun = poln
- < dolgi *ǐ* – 'buxa = bolha, 'žuna = žolna, 'punin = polnim 'polniti'

- < novoakutirani *o* v položaju ob *ĵ* (< *n̂*), *n*, *m* – 'ku³¹ = konj, 'un = on, led 'gunin = gonim; Ded 'kumj = komu
- < umično naglašeni *o* v položaju ob *n* – 'una = ona, 'kunec = konec
- < *i* v skupinah *bu:j-*, *mu:j-*, nastalih po metatezi iz *ubi:-*, *umi:-* – 'bujtj, 'mujtj
- < *u* po umiku naglasa – 'xujdo 'hudó
- v izposojenkah – 'durx 'neprestano, 'furt 'proč, prid m 'kulavj = kuljavi 'plešast, ba'ruse 'brki

- ü < staroakutirani *u* v nezadnjem besednem zlogu – 'bükva, 'küra, 'müxa, Red 'küpa, k'rüxa
- < staroakutirani *u* v zadnjem besednem zlogu – 'küp, k'rüx, 'tü³² = tukaj, f'küp = vkup 'skupaj, p'lük = plug
- < *i* po umiku naglasa s kratkega notranjega zloga – prid m 'šürkj = široki 'širok
- v izposojenkah – g'rünt = grunt 'kmetija, 'lüft = luft 'zrak, 'žüpa = župa 'juha, 'lümpičj 'ledvice, 'püta = puta 'brenta, 'püngrat 'sadovnjak

- ʀ < staroakutirani *ʀ* – 'sɣna, 'gɣča, 'xɣbet
- < dolgi *ʀ* – 'tɣs = trs 'trta, 'žɣt = žrd, 'kɣst
- < *ʀ* po umiku naglasa – 'čɣtalo 'črtálo

Kratki nenaglašeni samoglasniki so *i/ĵ*, *ü*, *u*, *e*, *o*, *å* in *ʀ*. Posebnosti: nenaglašeni *i* je tudi iz nenaglašene *u* – *si'sitiĵ*, Imn *vi'si:* = vuši 'uši', led *pis'ti:n* = pustim, *li'pi:ĵe* = lupinje, *ki'püvlen* = kupuvljem 'kupovati', 'kožix = kožuh in nenaglašene *jata* (*ě*) – *dik'lina* 'dekle', 'viditj = videti, č'lqvik = človek, 'qbit = obed 'kosilo'. Nenaglašeni *i* v izglasju se izgovarja manj napeto, nekoliko nižje od naglašene *i*, npr.: 'mâtj, D/Med b'râtj, te'letj, b'režj, I/Tdv 'mizj, 'leĵj, Omn b'râtamj, 'sestramj, prid m 'le:ipj, 'be:ilj, 'ši:vâtj, 'me:jšatj, 3ed p'rōsj, del -l m mn xo'dilj, pro'silj, 'gōɣj = zgoraj. Nenaglašeni *e* je tudi iz nenaglašene *a* v položaju ob *r* – ko'lo:uvret = kolovrat, nenaglašene *i* v primeru š'tirex 'štirih' in mestoma iz *ʀ* (*e* + *ʀ*) – 3ed 'merje = umrje. Nenaglašeni *o* se včasih govori na mestu nenaglašene *u* – 3ed izo'mi:ra, del -l m mn o'ki:nĵi, prid ž o'mę:tna. Nenaglašeni *a* je tudi iz nenaglašene *jata* (*ě*) v položaju pred *n* – 'go:ȳsanca = gosenica, iz -al, -il,

³¹ Tudi 'kujn.

³² Tudi 'to:ȳ.

-*ěl* in -*əł* v deležniku na -*l* – '*ba:ra* = baral 'vprašal', '*be:ẓ̌a* = bežal, '*o'žena* = oženil, '*v̥oza* = vozil, '*vida* = videl, '*v̥eda* = vedel, '*n̥ajša* = našel, '*m̥oga* = mogel ter iz izglasnega -*l* (skupaj *z j* kot zapolnitvijo zeva) neposredno za naglasom – '*ko'sija* = kosil, '*p̥ija* = pil, '*na'p̥e:ja* = napel, '*zeja* = vzel, '*m̥eja* = imel, '*m'leja* = mlel, '*č̣üja* = čul, '*g̥or o'b̥üja* = obul, '*d̥rja* = drl, '*m̥rja* = umrl. Nenaglašeni *u* je tudi iz nenaglašnega zlogotvornega *l̥* – 3ed *gu'či:* = golči 'govori', '*j̥ábuka* ~ '*j̥áboka* (ž) = jabuka ~ jaboka 'jabolko' in 'jablana', nenaglašeni *r̥*, *l̥* in *ŋ* pa so nastali (tudi) po onemitvi samoglasnika ob *r*, *l̥l̥* in *n* – '*vevr̥ca* = veverica, '*g'r̥e:bl̥ca* = grebljica, '*k̥otl̥* = kotel, '*k̥ašl̥* = kašelj, '*s'v̥eč̣ŋca* = svečnica, '*pog'l̥eḍnt̥l̥* = pogledniti 'pogledati', '*teḍŋ* = teden, prid m '*l̥áč̣ŋ* = lačen, '*žeg̣ŋ* 'blagoslov'.

SOGLASNIKI

Soglasniki pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah – zvočniki *m*, *n*, *ŋ*, *l*, *r*, *v*, *j*, *u* in nezvočniki *p*, *b*, *f*, *t*, *d*, *c*, *s*, *z*, *č*, *š*, *ž*, *k*, *g*, *h* – so nastali iz enakih izhodiščnih splošnoslovenskih soglasnikov, poleg tega pa še:

- m* < **n* v primeru '*ženim* = ženin 'moški ob poroki'
- n* < **m* – 1ed '*ḍelan*, '*p̣unin* = polnim, '*p'ṛosin*, Oed m/s *z b'ṛāton*, *z ma'si:non*, *s te'leton*, Dmn '*sestran*, '*d'veran*, '*pesan*, '*te'letan*
 < **n̥* – '*l̥ü:kna*, '*ḳostan*, '*č're:ẓ̌šna*, 1mn '*pre'l̥üknamo*, prid *ž s'po:ẓ̌dna*, prid m '*p're:ẓ̌dn̥j*
 < **r* po prekozložni disimilaciji *r-r* > *n-r* – '*ma:ntrati* 'mučiti', prid m '*ma:ntran̥j* 'zmučen'
- ŋ* < **n̥* – '*glo'bạja* = globanja 'jurček', '*gospo'dịja*, Red '*kos'ṭạja*, '*kụja* = konja, '*s'vịja*, 1ed '*spo'mi:ẓ̌an* = spominjam, 3ed '*na'ga:ẓ̌a* = naganja, Red '*žega* 'njega', '*živa* = njiva
 < **n̥* – '*kụj* = konj
 < **n̥* < **n̥bj-*, **n̥bj-* – '*gos'tüvạje* = gostuvanje 'poroka', '*ko're:ẓ̌je*, '*žegnạje*
- l* < **l̥* – '*detela*, '*g'ṛāble* = grablje, '*k'l̥ü:č̣*, '*ne'ḍela*, '*v̥ola* = volja, 1ed '*melen* = meljem, '*l̥ü:p̣len*, 2ed '*raz'va:laš* = razvaljaš, 3ed '*ḳople* = koplje, prid m '*box'lif* = bohljiv, prid s '*škod'livo*, prisl '*ḍāle* = dalje; toda: '*zelje* (< **l̥* < **l̥bj-*, **l̥bj-*)

- < **lV* < primarna skupina **dl/*tl* – del *-l* ž ed *p'rela* = predla, *'je:ila* = jedla, Imn *'vilce* = vilice, *'šilo*
- < **n* v skupini *mn* – *'gümla* = gumno
- < **l* po disimilaciji *v-m* > *l-m* – *'lāmp* = vamp 'trebuh'
- r* < **d* v primeru *zmar'le:itek* 'pomlad' (< *zmadlet-ka* < **mlad-let* (Rammovš 1924: 224)), *zmar'le:itka* 'spomladi'
- v* < kot proteza pred **u-* – *'vü:xa* (ž) = uha 'uho', *'vü:š* = uš, *'vüra* = ura, 2ed *'vujpleš* = upaš
- < kot proteza pred **i-* < **u-* – *vi'čitj* = učiti, *vi'čitel* = učitelj
- < kot proteza pred **q-* – prid ž *'vo:uska* = ozka
- < **m* v skupini *mn* – *'venda* = menda
- < **u* v položaju pred zvonečimi konzonanti – del *-l* ž ed *v'ni:čla* = uničila, 1ed *v'da:rin* = udarim
- j* < kot prehodni *j* – del *-l* ž ed *'nājšla*, prid ž *'ojstra*, *'xu:jda*, *'mujca*, *ž'ga:jnkj*, 1ed *'vujžgen* = vužgem 'prižgem'
- < **r* po prekožložni disimilaciji *r-r* > *j-r* – *'fa:jmašter* = farmošter 'župnik'
- u* < **-lK* v primerih *'jāušā* = jalša 'jelša', *'jāušje* = jalšje 'jelševje'
- < v del *-l m* ed, ko je naglašen zadnji/edini zlog – *'šo:u* = šel, *'dāu* = dal, *z'nāu* = znal
- v izposojenkah – *'tāužnt* = tavžent 'tisoč', *'āuto*, *'āuto'bu:s*
- k* < **g* – prid m *'dukšj* = dolgši 'daljši', prid ž *'dukša* = dolgša 'daljša'
- < **t* v skupini *tl* – *k'lāčtj* = tlačiti, *'ku:kla* = tolklja 'sadjevec', 1ed *'ku:čen* = tolčem
- g* < **d* v skupini *dn* – *g'nes* = dnes 'danes'
- < **d* v skupini *dl* – *g'le:itva* (ž) = dletva 'dleto'
- < **k* v položaju pred zvonečim nezvočnikom – *g'do:u* = kdo
- f* < **v* pred zvonečimi nezvočniki – Imn *bez'ga:fke*, *'ilofca* = ilovica, *'ži:fcj*, *'si:fka* Red *'za:fca*, *fp'rē:čtj* = vpreči, *p'rāftj* = praviti, *f'sa:kj* = vsak, *f'čera* = včeraj, *fk'rāj*, *f š'tālo*, *f'pōstelj*, *f'tisten*
- < **v* v izglasju – *ža'li:tef*, *'čr:f*, prid m *zd'rāf*, *k'ri:f*, Rmn *b'rātof*, *'si:nof*, *p'rāf*

- < *-vi- – 'bɔrɔfca = borovica 'brinje'
 < *u- < *u- pred nezvonečimi nezvočniki – f'sexne = usahne, f'k'ra:la = ukrala 'ukrasti', f'k'rādŋtj = ukradniti 'ukrasti'
- š < *šč – pe'sica = peščica 'dlan' in 'pest', ko'sica = koščica 'peška', 'pišek = pišček 'pišče', k'le:šje = klešče, 'lūštj = luščiti, 1ed 'išen, 3ed ti'ši, prid ž 'teša = tešča, na 'teše = na tešče
 < *x pred *č – 'niše = nihče,³³ š'čē:rka = hčerka³⁴
 < *s v skupini sk- (prim. Ramovš 1924: 293) – šk'rija = skrinja, š'kɔ:rja = skorja
- ž < *z v položaju pred *n – Oed ž 'jin = z njim, ž 'jo:u = z njo, ž 'jive = z njive
- c < *s v sklopu sm – cme'reka = smreka
- x < *k v primeru 'la:xet = laket

IZGUBA GLASOV

V trojiškem govoru je opaziti nekaj pojavov samoglasniškega in soglasniškega upada. Najpogostejše onemevajo *i*, *ě* in *ə* ob zvočnikih, npr.: 'pālca, o'zemce = ozemice 'trepalnice', 'vilce, s'rākca = srakica 'srajca', s'večŋca, 1ed 'ma:m = imam, del -l ž ed p'ra:vla = pravila 'praviti, reči', del -l ž ed 'vi:dla = videla, 've:ɟdla = vedela, 'tedŋ, 'ži:fčŋ, 'ɔsŋ, 'ɔjgŋ.

Vzglasni *v* onemeva v položaju pred *s* in *z*: 'sa:kj = vsaki 'vsak', 'sa:kok'rāt = vsakokrat, 1ed z'di:gnen = vzdignem, 'zemen = vzemem 'vzamem'. Vzglasni *s* onemeva v položaju pred *p*: prid m p're:ɟdnj = sprednji, p'ro:utj = sproti, vzglasni *p* pa pred *t*: 'tič = ptič, 'tičj = ptiči. V položaju ob *c*, *x*, *d*, *p* in *k* se izgublja *t*: Imn m'la:cj = mlatci, 'xɔ:r = thor³⁵ 'dihur', 'pɛ:dest, 'pɔplat³⁶

³³ Ramovš (1924: 230): *nikbtože > *nixtše > nixče; nar. dalje > nišče > niše 'nihče'.

³⁴ Po onemitvi vzglasnega š- tudi čē:rka.

³⁵ Pslovan. *dъchorъ > thor (Ramovš 1924: 214).

³⁶ Tudi 'pɔplat.

= podplat, *'kɛ:rj* 'kdo' in 'kateri', ob *g* onemeva *d*: *'gɛj* 'kje',³⁷ ob *p* pa *č* (< *pč*- (< **bč*-)): *'čɛ:la* = bečela 'čebela'.³⁸

Sklenemo lahko, da krajevni govor Svete Trojice izkazuje definicijske lastnosti panonske narečne ploskve vzhodne slovenščine. Značilno zanj je ohranjanje kračine vseh issln. kratkih naglašanih zložnikov. Govor v naglašanih zlogih pozna kolikostna in kakovostna nasprotja. Poleg sovpadov v razvoju dolgega in kratkega vokalizma, navedenih med definicijskimi lastnostmi, umično naglašena *e* in *a* sovpadeta z refleksom za **è*-/**ĕ*- > ST *e*, umično naglašeni *o* pa z **ô*-/**ġ*- > ST *o*. Dolgi in/ali kratki naglašeni samoglasniki so ob zvočnikih *m*, *n*, *r*, *l*, *v*, *ʃ*/*j* ter ob *ž* podvrženi položajnim razvojem, ki pa niso absolutni, saj pogosto v istih okoljih do posebnega položajnega razvoja ne prihaja.

Oblikoslovni in skladenjski oris trojiškega govora

Oblikoslovni oris

Samostalniška beseda

Samostalni. V ednini so ohranjeni vsi trije spoli. Žensko obliko imajo nekateri samostalniki srednjega spola, npr. *g'ne:izda* 'gneздо', *'jābuka* ~ *'jāboka* (ž) 'jabolko' in 'jablana', *ko'lena* 'koleno', *'o:uka* 'oko', *'vü:xa* 'uho', v množini pa samostalniki srednjega spola postanejo žensko- ali moškospolski. Moškospolski so v dvojini in množini samostalniki srednjega spola, ki osnovo podaljšujejo s *-t*.

Moške sklanjatve. Samostalniki prve moške sklanjatve se sklanjajo po naslednjem naglasno nepremičnem naglasnem tipu: *b'rāt-ø -a -ĭ -al-ø -ĭ -on; -ĭ -of -an -e -ax -amĭ; -a -of -oma/-ama -a -ax -oma/-ama*. Po nepremičnem naglasnem tipu se sklanjajo tudi samostalniki knjižnega končniškega: *'deš* 'deža', *'pes* 'pesa' in mešanega naglasnega tipa: *'le:is* 'le:isa', *'mo:uș* 'mo:uža', medtem ko je premični naglasni tip dobro ohranjen: *'božič* *bo'ži:ča*, *'ječmen* *ječ'mena*. Samostalniki, katerih osnova se končuje na govorjeni samoglasnik, v sklonih z neničto končnico osnovo podaljšujejo z *-j*: *'Vilj*, *'Vilija*. Samostalniki na *-r* osnove ne podaljšujejo: *xek'ta:r* *xek'ta:ra*, *'šo:uștar*

³⁷ Ramovš meni (1924: 216), da je ta oblika nastala ali v križanju med **gde* (< **k̑de*) in **ke* ali pa iz **gde* po asimilaciji glasu *d* na *g*.

³⁸ Razvoj po Ramovšu (1924: 182): **b̑čela* > **bečela* > **pčela* > *'čɛ:la*.

šo:uštara. Govor ne pozna podaljševanja osnove z *-ov* v množini in dvojini: *c've:it̚j*, *c've:it̚a*; *'m̚st̚j*, *'m̚sta* ter naglašene končnice *-u* v rodilniku ednine: *'l̚e:n* *'l̚e:na*, *'zi:t* *'zi:da*. V množini je *-i*: *b'rāt̚j* 'bratje', *'so:usid̚j* 'sosedje'. Samostalniki druge moške sklanjatve se sklanjajo po vzorcu za prvo moško: *'d̚elo'v̚od̚j-a* *-a -j -a -j -on* ali prvo žensko sklanjatev: *'oča* *'oče* *'oč̚j* *'očo* *pr̚* *'oč̚j* z *'očo*. Samostalnikov tretje moške sklanjatve v trojiškem govoru ni najti, samostalniki četrte sklanjatve pa se sklanjajo po pridevniški sklanjatvi tipa *ti m'la:d̚j* *ti m'la:d̚iga*.

Ženske sklanjatve. Samostalniki prve ženske sklanjatve se sklanjajo le po nepremičnem naglasnem tipu. Končnice v prvi ženski sklanjatvi odstopajo od knjižne norme v dajalniku in orodniku dvojine: *'lip-a* *-e -j -o -j -o*; *'lip-e* *-ø -an -e -ax -am̚j*; *'lip-j* *-ø -oma/-ama -j -ax -oma/-ama*. Tako se sklanjajo tudi *'megla* *'megle*, *'tema* *'teme* in samostalniki tipa *'k̚osa* *'k̚ose*, *'v̚oda* *'v̚ode*. Samostalniki ženskega spola na *-ev* imajo tudi v imenovalniku ednine obliko *b'r̚es̚kva*, *'b̚ü̚kva*, *'c̚e:rk̚va*, *m'la:t̚va*. Sklanjatveni vzorec druge ženske sklanjatve: *'miš-ø* *-j -j -ø -j -jo*; *-j -j -an -j -ax -am̚j*; *-j -j -oma/-ama -j -ax -oma/-ama*. Končnice v dajalniku, mestniku in orodniku množine ter dvojine so enake končnicam prve ženske sklanjatve. Mešani naglasni tip je še ohranjen: *'o:us* *o'si:*, *'mo:uč* *mo'či:*, *'no:uč* *no'či:*, *k'le:it̚* *kle'ti:*, *k'lo:up* *klo'pi:*, vendar že tudi *k'le:it̚* *k'le:it̚j*, *k'lo:up* *k'lo:up̚j*, *'ko:ust̚* *'ko:ust̚j*, *'l̚ü:č* *'l̚ü:č̚j*. Samostalnikov tretje ženske sklanjatve, npr. *'Iris*, je malo, četrta sklanjatev pa je enaka ženski pridevniški sklanjatvi.

Srednje sklanjatve. Samostalniki srednjega spola lahko ohranjajo svoj spol in sklanjatev le v ednini, saj v dvojini in množini postanejo žensko-ali moškospolski. Pri neštevnikih je srednji spol ohranjen: *'i:v̚je*, *m'le:iko*, *pre'di:vo*, *'sunce*, *ž̚e'l̚ezo*. Sklanjatveni vzorec: *'l̚et-o* *-a -j -o -j -on*; *'le:it̚-e* *-ø -an -e -ax -am̚j*; *'l̚et-j* *'le:it̚-ø* *'l̚et-oma/'le:it̚-ama* *'l̚et-j* *'le:it̚-ax* *'l̚et-oma/'le:it̚-ama*. Po premičnem naglasnem tipu se naglašujejo samostalniki, ki osnovo podaljšujejo s *-t*: *'tele* *te'leta* *te'let̚j* *'tele* *pr̚* *te'let̚j* *s* *te'leton*. Ti samostalniki so srednjega spola le v ednini; v množini in dvojini so moškospolski: *te'let̚j*; *te'leta*. Samostalniki, ki osnovo podaljšujejo z *-n*, svoj spol ohranjajo: *'d̚obro* *'s̚emen*, *'teško* *b'r̚emen*, podaljševanja osnove s *-s* ni; ti samostalniki so ženskospolski že v ednini: *č're:iva* *č're:ive*, *'ko:ula* *'ko:ule*, *'o:uka* *'o:uke*, *'pera* *'pere*. Množinski samostalniki srednjega spola so prešli med ženske samostalnike: *'je:tre*, *p'l̚ü:če*, *'v̚üste*, *o'č̚ale*. Med ničto sklonljive samostalnike srednjega spola se štejeta *'j̚esti* 'hrana' in *'pit̚j* 'pijača'. Tretja sklanjatev posamostaljenih pridevnikov je enaka pridevniški sklanjatvi.

Samostalniški zaimki. Osební zaimki se sklanjajo kot v knjižnem jeziku. V mestniku ednine in množine se naglas umakne na predlog *pri*. Pri

naslonski obliki *jih* v rodilniku in tožilniku množine in dvojine se pojavi premet v *xi*. Obliki za prvo in drugo osebo dvojine moškega spola se v imenovalniku glasita '*mija*', '*vija*'. Tožilniška navezna oblika v zvezi s predlogi lahko ohrani naglas: za '*mę*:', za '*tę*'.³⁹ Povratni osebni zaimek ima naslednjo sklanjatev: '*sebe se*', '*sebį si*', '*sebe se*', '*p'risebį*', s '*ę*:'bo.

Vprašalna zaimka *g'do:u/'kę:ri/'kę:r* 'kdo' in '*kåj* opravljata tudi vlogo oziralnih zaimkov. Poljubnostna zaimka sta '*kę:ri/'kę:r* 'kdo' in '*kåj*', nedoločni pa so '*nęše*', '*nęķį* in '*edņ* 'nekdo' ter '*nęke* 'nekaj'. Nikalni zaimki so '*niše*', '*no'bedņ* 'nihče', '*nič*', celostni so *f'sa:ķį* -a -o in *f'se*, drugostni *d'rü:gį* -a -o, istostni *'i:stį* -a -o, mnogostni pa so '*målo'kę:ri/'målo'kę:r*', '*več'kę:ri/'več'kę:r*', '*več'kåj*.

Pridevniška beseda

Pridevnik. Pri pridevniku prevladuje na videz določna oblika tudi za nedoločnost. Sklanja se kot v knjižnem jeziku, le v rodilniku ednine moškega in srednjega spola ter v tožilniku ednine moškega spola je posplošena končnica -iga. Sklanjatev za moški spol: '*lexk-į* -iga -en -iga/-į -en -in; -į -ix -in -e -ix -imį; -a -ix -ima -a -ix -ima. Za srednji spol je posebna oblika le v imenovalniku in tožilniku ednine ('*le:įpo* 'tele), druge končnice so enake kot v moški sklanjatvi. Sklonske končnice za vse tri spole sovpadajo tudi v dvojini in množini, le v imenovalniku množine ('*le:ipe* k'råve) in imenovalniku ter tožilniku dvojine ('*le:įpi* k'råvį) se sklanjatev pridevnikov ženskega spola razlikuje od sklanjatve pridevnikov moškega in srednjega spola.

V trojiškem govoru prevladuje stopnjevanje z »bolj«: '*męķį* 'boj '*męķį* 'nåj'boj '*męķį*; 'žu:tį 'boj 'žu:tį 'nåj'boj 'žu:tį; obrazilo -ši je redkejše: '*ma:lį* '*mę:nşį* 'nåj'mę:nşį.⁴⁰ Posebnost so oblike '*le:žişį*', '*vi:şişį*', '*ni:žişį*.⁴¹

Pridevniški zaimki. Svojilni zaimki '*mųj* 'moja '*mojo*; t'vųj t'voja t'vojo; 'jegof, 'ję:nį; 'nåş, 'våş 'jixof/od 'ovix 'njihov' ter povratni svojilni zaimek s'vųj s'voja s'vojo se sklanjajo po pridevniški sklanjatvi. Druge oblike so še od 'na:jį, od 'va:jį, od 'ovixd've:įx. Kazalni vrstni zaimki so 'tųtį -a -o, 'tistį -a -o, 'onį/'ovį -a -o, kazalni kakovostni pa 'ta:ķį -a -o. Oziralni zaimki so 'ka:ķį -a -o, 'kę:ri -a -o, ki, 'kåj in 'kęko, vprašalna pa sta 'ka:ķį -a

³⁹ Govori se tudi za '*mene*', za '*tebe*'.

⁴⁰ Ta pridevnik se stopnjuje tudi opisno: '*ma:lį* 'boj '*ma:lį* 'nåj'boj '*ma:lį*'.

⁴¹ To so t. i. podvojeni komparativi. Prim. Ramovš (1952: 107).

-o in *'kɛ:rj -a -o*. Poljubnostni in oziralnopoljubnostni zaimki so po obliki enaki vprašalnim zaimkom, mnogostni zaimek je *'več'kɛ:rj/'mārsj'kɛ:rj*, drugostni *d'rü:gj -a -o*, istostni so *'i:stj -a -o*, *g'li:xnj -a -o* in *g'li:x'ta:kj -a -o*, nedoločni je *'nɛkj -a -o*. Celostni zaimki so *f'sa:kj/'sa:kj -a -o*, *f'si*, *f'se* in *'ce:ilj -a -o*, nikalna sta *no'ben* in *'nič*.

Števniki. Končnice za izražanje spola, sklona in števila so pri števnikih načeloma iste kot pri pridevniki. Števniki *'eden 'ena 'eno* se sklanja kot pridevnik. Glavna števnikova vrednost *dve* in *tri* imata deloma posebne končnice: *d'va:/d've:ɨ d've:ix d'vema d'va:/d've:ɨ pɾ d've:ix z d'vema; t'ri:je/tri:je:/t'ri: t're:x t're:n t'ri: pɾ t're:x s t're:mj*. Tako kot števniki *'pɛ:t 'petix 'petin 'pɛ:t pɾ 'petix s 'petimj* se sklanjajo vsi preostali števniki, npr. *š'tirj* (razen v imenovalniku in tožilniku), *'šɛ:st*, *'sedn*, *'osn*, *de've:t*, *de'sɛ:t*, *d'vājstj*, *'enod'vājstj*, *t're:stj*, *š'tirdeset*, *s'to:u*, *'tāužnt*. Vrstilni števniki: *ti/ta 'pɾ:vj -a -o*, *ti/ta d'rü:gj -a -o*, *t're:tj*, *d'vājstj*, *s'totj*. Ločujejo z množilnimi in glavnimi števnikami: *d'vo:pna gos'tija* 'dvoje gostij', *t'ri: 'dece* 'troje otrok'. Množinski samostalniki se štejejo z glavnimi ali množilnimi števnikami: *'ene d'verj*, *t'rojne x'lāče* 'troje hlač'. Večkratno danost istega izražajo z množilnimi, redkeje z glavnimi števnikami: *'to:uplšnj c'virn*, *d've:ɨ 'ša:jbj* 'dvojno steklo'. Oblike s *kraten* se ne uporabljajo.

Glagol

Glagol ni doživel velikih sprememb. S knjižnim jezikom se razhaja v pretekliku, ki se ne uporablja. Razmerje med osebkom in vršilcem dejanja se izraža s tvoranim, redkeje trpnim načinom. Nedoločnik je dolg. Opisni deležnik na *-l* se rabi za opisovanje tvornih časov in naklonov, trpni deležnik na *-n/-t* za izražanje trpnosti, deležnik stanja na *-n/-t* pa je navadna pridevniška beseda: *d'verj so otp're:ite; po'se:ikane 'veje; z'mɾ:žjenj s'ne:ik*. Deležnik stanja na *-l* ni znan, za deležnik na *-ši* je primer *'bi:fšj* kot pridevnik, deležnik na *-č* pa je redek in postane pridevnik: *pi'kɛ:ča 'ro:uža; ž'ge:ča 'voda*. Deležij na *-č*, *-aje*, *-e* in *-ši* v trojiškem govoru ni najti. Glagolnik ohranja iste pomene kot v knjižnem jeziku. Spregatev glagola se od knjižne razlikuje le v prvi osebi dvojine: *'dɛla-n -š -ø; -ma -ta -ta; -mo -te -jo*. Enako se spregajo: *'da:n 'dam*, *'je:in*, *'ve:in*, *sɾ/sen si je*, *sma sta sta*, *smo ste so*. Glagoli s korenem na *-č* imajo v nedoločniku *-tj* kot tipično obrazilo za to obliko: *'gor ob'le:ičtj*, *'pečtj*, *'rečtj*. Po analogiji s sedanjikom prehajata *d* in *n* tudi v nedoločnik: *fk'rádntj fk'ra:dnen*, *'nāpntj 'nāpnen*. Glagoli V/1 in

VI prehajajo med glagole V/2: 'ri:blen, 'le:ičen, o'ka:plen; ki'püvlen. Glagoli s korenomo na -k, -g: 'vřžj, 'doj se s'le:ičj, 'pečj, 'rečj. Iti: 'idj, g're:mo, 'ite, g're:ma, 'ita; videti: pog'lednj; najti: po'išj. V dvojski in množinski obliki deležnika na -l za srednji spol se je posplošila moška oblika, dvojska oblika deležnika na -l za ženski spol pa je enaka množinski obliki.

Prislov

Prostorski: b'lü:jzj 'blizu', 'dâuč 'daleč', 'doj 'dol', 'dolj 'doli, spodaj', fk'râj 'proč, vstran', 'furt 'stran, zdoma', 'gi 'kje', 'gor, 'gorj 'zgoraj', 'indj 'drugje', 'negj 'nekje', 'nikan 'nikamor', 'no:r 'noter', 'po:ulek 'poleg, zraven', p're:ij 'spredaj', p're:ik 'prek, čez', s'po:ut 'spodaj', 'vün 'ven', 'vünj 'zunaj', z'me:is 'vmes', 'ta: 'tja', 'tân 'tam'.

Časovni: g'dâ 'kdaj', f'čera 'včeraj', 'letos, 'na:x 'potem, nato', 'nâjp'reja 'najprej', 'negda 'nekdaj, nekoč, včasih', po'zi:mj, 'po:ud'ne: 'opoldne', 'pozno, pr 'ca:jtj 'zgodaj zjutraj' in 'zgodaj', p'reja 'prej', 'pr:vo 'najprej', s'ko:us 'vedno', 'zâj 'zdaj'.

Vzročni: za'kâj, za'to:u.

Lastnostni: 'dobro, dr'go:uč 'zopet, znova', 'fâjn 'dobro, izvrstno, odlično', 'fejst 'zelo', 'xitro, 'xujdo, 'lexko 'lahko', 'lüşno 'prijetno', po'mâlen 'počasi', pop're:ik 'povprek, počez', sk'ri:žon 'križem, navzkrižem', 'teško, 'vâčj 'drugače', za'dostj 'dovolj', z'lô 'zelo'.

Stopnjujejo se opisno ali z obrazili: 'lüşno, 'boj 'lüşno, 'nâj'boj 'lüşno; 'mâlo, 'me:je, 'nâj'me:je. Elativno stopnjevanje: z'lô 'dostj, p'recj 'močna, st'râšno 'lêpo.

Nemški vpliv (prislov ob glagolu): 'gor ob'le:ičen, 'cô:j/cuj 'da:lj, 'vün z're:izen, 'doj zap're:itj, 'no:r/'noter 'deneš, fk'râj od're:izeš.

Predlog, členek, veznik in medmet

Predlog, členek, veznik in medmet so kot v knjižnem jeziku. Posplošene in stalne so le velelnice za velevanje živalim, pozdrave ipd. Posebnosti pri členkih: g'li:x 'ravno', g'li:x 'tâk 'prav tako', 'lekj 'mogoče, verjetno', 'venda 'menda', ala 'kajne', kar ne 'ne'.

Skladenjski oris

Ljudsko skladnjo označujejo naslednji pojavi:

1. Ponovitve: Či smo 'ce:ĩlĩ 'dɛ:n, 'ce:ĩlĩ 'dɛ:n smo 'dɛlalĩ. – 'Niše, 'niše 'tɛ:ga ne 'vɛrje.
2. Izpusti: 'Ne:ĩ bi'lo:ũ mi je za 'guč, 'ne:ĩ bi'lo:ũ mi je za. – 'Sãmo 'to:ũ se 'ra:jngla. – P'reja smo 'mi.
3. Zanikani *biti* v sedanjiku ostaja kot (a) vez v povedkovem določilu: Za'kãj 'ne:ĩje p'riša? /.../ – 'Se 'nɛga 'tũ 'nikoga. – 'Se 'ne:ĩ 'tãk 'xujdo., sicer pa (b) razpada v *sĩ/sen* 'ne:ĩ: 'Te pa smo 'vɛč 'ne:ĩ 'mɔglĩ. – /.../ ki 'mɔškĩ so 'ne:ĩ b'li za 'toto 'dɛlo. – 'Tɔtiga *sĩ* 'jãs 'ne:ĩ 'pɔznala. Zanikani sedanjik glagola *imam* je 'nɛman: /.../ s 'kũramĩ 'nɛmaš op'ra:fka no'beniga, glagola *hočem* pa 'nɛ:čɛn: 'Tũ 'gorĩ 'nɛ:čɛ 'niše 'vɛč 'dɛlatĩ. – /.../ 'tãk ki p'reja *sĩ* 'ne:ĩ 'do:ũbla, 'zãj pa 'nɛ:čɛn 'vɛč 'mɛtĩ.
4. Besednoredne posebnosti:
 - obrnjen besedni red v besedni zvezi: (a) samostalniški prilastek se lahko pojavi na levi strani od odnosnice: ot 'so:ũsida 'žena; (b) pridevniški prilastek se lahko prestavi na desno stran: 'pesa fs'ra:niga, po'so:ũdva 'zi:dana, 'vɛje po'se:ĩkane;
 - glagol, tako polnopomenski kot pomožni, se pomakne na zadnje mesto v stavčni zgradbi: 'Jãs f'se f 'tɔtĩ k'rũ:šnĩ 'pečĩ 'pečɛn. – 'To:ũ je za ž'e'lo:ũdec bi'lo:ũ.
5. Zaporedje naslonk v naslonskem nizu za knjižni jezik urejajo posebna pravila (Toporišič 1984: 535–543). Posebnosti v trojiškem govoru:
 - pomožni glagol je na začetku stavka: Smo 'tãk na'rɛ:dĩ, ki je 'ne:ĩ 'vɛda. – *Sĩ* se v 'lũckĩ 'ãũto f'sela pa se ž 'jin ot'pelala;
 - naslonka osebnega zaimka je za glagolom: /.../ 'te pa 'nemreš, čĩ ne 'dɛlaš xi s'tãlno /.../ ali med sestavinama zložene glagolske oblike: In 'po:l je mi 'rɛ:ka /.../;
 - naslonka *bi* je pred *naj*: 'Mi:, 'mi: bi 'te 'nãj 'ta: p'rišlĩ;
 - poudarni členek, ki navadno stoji pred tistim delom stavka, ki ga poudarja, se v govoru lahko premika: 'Zãj še si je čɛ:rka 'tãn 'xišo pos'ta:vla. – /.../ ker k'rũx še 'jãs 'zãj 'pečɛn 'tãk.
6. Tvorba priredno, podredno in soredno zloženih povedi se bistveno ne razlikuje od knjižne tovrbe. Posebnosti: v vzročnem priredju je 'vãčĩ 'drugačɛ, v dopustnem odvisniku čĩg'li:x, čĩ'ra:vno 'čɛprav, v časovnem 'dɔkič 'dokler, v predmetnem, namernem in načinovnem ki 'da, krajevnem ki/gi 'kjer in v vzročnem ki 'ker.

O oblačilni kulturi

Oblačenje je staro toliko, kot je staro človeštvo samo. Sprva so se ljudje ogrinjali v obdelane živalske kože, po odkritju umetnosti predenja in tkanja, ko so začeli uporabljati naravna vlakna kot tekstilno surovino, pa so se začeli odevati v preprosta oblačila, da bi se z njimi zaščitili pred vremenskimi in drugimi neugodnimi vplivi. Prav zato obleka sodi med najstarejše uporabne predmete človeštva (Bojkovska - Bedrač 1991: 5).

Prvi kosi tkanega blaga, namenjenega oblačenju, so bili različnih geometrijskih oblik (trikotniških, pravokotniških, kvadratastih). Vrhunec tovrstne noše predstavljajo grška in rimska oblačila, ki so bila oblikovana z bogatim gubanjem. Še danes se nekatera nosijo na ta način, na primer indijski sari in indonezijski sarong (Abram - Zver 2004: 5). Oblačila, kakršna poznamo danes, so se pojavila v začetku srednjega veka. Osnova zanje je bila tunika, ki so jo poznali že v antiki. Tuniko in njene izpeljanke so nosili v Evropi od začetka srednjega veka pa tja do 14. stoletja, ko so postali kroji oblačil za bogatejše posameznike zahtevnejši, medtem ko se je tuniki podobna obleka ohranila med preprostimi ljudmi (prav tam). Hlače prvič zasledimo v 4. stoletju pred našim štetjem, in sicer pri Galcih. Oblika hlač se je stoletja spreminjala in razvijala. V evropskem prostoru so dalj časa veljale predvsem za moško oblačilo, šele v začetku 20. stoletja pa je prišlo do preobrata in so jih začele nositi tudi ženske (Kregar 2007: 5). Z iznajdbo šivalnega stroja v 19. stoletju⁴² sta se začeli razvijati obsežna oblačilna industrija ter proizvodnja kakovostnih cenениh oblačil za vse. Danes se izdelujejo oblačila na industrijski in obrtniški način, pri čemer je za obrtniški način dela značilno sodelovanje manjšega števila delavcev, ki so široko usposobljeni za več opravil, lahko pa je delavec celo en sam, delitev dela je majhna ali je sploh ni, precej je ročnega dela, izdelek pa se izdelava za znanega kupca in po meri (Mišič 1998: 9).

Na Slovenskem so za delovno in praznično obleko, pokrivala in obuvala kmečkega ter drugega vaškega prebivalstva skrbeli različni vaški, pa tudi

⁴² Šivalni stroj je izumil Francoz Barthelemy Thimmonier leta 1830. Prvi uspešni šivalni stroj je skonstruiral Američan Elias Howe leta 1845, tip šivalnega stroja, kakršnega uporabljamo še danes, pa je leta 1851 sestavil ameriški izumitelj Isaac Singer.

trški obrtniki: tkalci, krojači, čevljarji in še nekateri drugi. Mnogi so si hodili nabirat izkušnje v večja središča in tudi v tujino. Tako so postali pravi strokovnjaki za nekatere zahtevnejše vrste obleke.⁴³ Krojači, ki so bili pogosto splošno razširjeni obrtniki tudi med kajžarskim in bajtarskim prebivalstvom, ki pravzaprav velja za nosilca obrtnih dejavnosti na našem podeželju, so razvijali tudi popotno dejavnost ali delo *na štero* in tako hodili od hiše do hiše ter šivali obleko družinskim članom. Za krojača je pomenilo veliko ugodnost, če se je pri kaki hiši pripravljala poroka. Takrat je bila navada – seveda, če so gmotne razmere to dopuščale – poklicati ga na dom, da je vsem v družini sešil nova oblačila. Malo manj je bilo to običajno ob smrti družinskega člana, čeprav so poznani tudi taki primeri (Bogataj 1989: 179–180).

Poklicne šivilje so lahko odprle obrt šele s sprejetjem obrtnega reda leta 1859, dotlej je bila namreč ženskam dovoljena le modistovska obrt (Baš 1987: 76).⁴⁴ Šiviljstvo se je razvilo iz krojaštva⁴⁵ kot izrazito ženski poklic za šivanje ženskih oblačil, spodnjega in postelnega perila, zaves, pregrinjal in drugih tekstilnih izdelkov. Lastnice šivalnic v slovenskih mestih so po letu 1900 v svojih salonih zaposlovale tudi po deset ali več šivilj, pomočnic in vajenk. Šivilje so v uk sprejemale učenke, da so se izučile njihove obrti. Še med svetovnima vojnama je bil šiviljski poklic skorajda edini med poklici, ki je bil kolikor toliko dosegljiv tudi dekletom v kmečkem okolju.

V povezavi z obleko je poleg obrtniških mojstrov treba omeniti še cvetličarke – izdelovalke umetnega cvetja, s katerim so poskrbele za bolj svečan oblačilni videz ob nekaterih posebnih priložnostih. Po vaseh so jim delale konkurenco vaške samouške izdelovalke umetnih rož, spretnejše ženske z manjših kmetij ali kajžarice, katerih znanje se je praviloma prenašalo iz roda v rod. Nekako do druge svetovne vojne je bilo splošneje v navadi predvsem suho, voščeno cvetje za šopke in venčke (ženitovanjski šopki iz

⁴³ Naš način konstruiranja temeljnega kroja ženske obleke se naslanja na nemški konstrukcijski sistem M. Müller & Sohn, saj so se v preteklosti slovenski krojači in šivilje izobraževali v nemških strokovnih šolah in nato svoje znanje prenašali v Slovenijo. V svetu obstaja veliko konstrukcijskih sistemov (običajno je vsak narod razvil svojega), ki se razlikujejo med seboj po načinu merjenja telesa, metodah dela, označevanju velikostnih števil, postopkih konstruiranja krojev idr. (Abram - Zver 2004: 4–5).

⁴⁴ Podatki o šiviljah manjkajo tudi v t. i. Göthovi topografiji, ki omenja različne oblačilne obrtnike na slovenskem Štajerskem v prvi polovici 19. stoletja (Makarovič 2007: 39).

⁴⁵ Viri pogosteje kakor o krojačih in šiviljah govorijo o krojačih in krojačicah. Leta 1891 je bila v Ljubljani ustanovljena t. i. *Zadruga krojačev, krojačic in sorodnih obrti* (Baš 2004: 605).

raznobarvnega kreppapirja), pozneje pa ga je začelo vse bolj nadomeščati sveže cvetje (Makarovič 2007: 40, 57).

Za oblačilno podobo kmečkega prebivalstva na Slovenskem so značilne precejšnje premoženjske in pokrajinske razlike. V vsakdanjih razmerah socialne razlike med njimi niso bile tako očitne kot na primer med meščani in tržani, opaznejše so bile ob nedeljah, večjih praznikih in življenjskih mejnikih. Slabše premoženjsko stanje kmetov se je v primerjavi s sovaščani kazalo v manj kvalitetnem materialu, modnem zamudništvu in obrabljenosti oblačil. Če so se kmetje preselili v mesto, se je spremenil tudi njihov oblačilni videz, ki je najprej v prazničnih oblačilih sledil mestnemu načinu oblačenja (Baš 2004: 372).

Oblačilni videz obrtniških delavcev v mestih se ni razlikoval od oblačilnega videza drugih delavcev določene dobe. Obrtniški delavci v kmečkem okolju so se oblačili, kakor se je oblačilo drugo kmečko prebivalstvo v vsakokratnem obdobju in skladno z gmotnim položajem (Baš 2004: 373).

Trgovci so sledili oblačilnemu videzu srednjih in višjih družbenih plasti, saj je bil urejen in zmerno modni videz pričakovan del njihovega poklica. Oblačilni videz trgovskih delavcev v kmečkem okolju pa se je celo za spoznanje bolj kot pri velikih in srednje velikih kmetih spogledoval z mestnim, trgovina je namreč veljala za nekmečki poklic (prav tam).

Na slovenskem ozemlju naj bi že v srednjem veku gojili lan, ta je v poznejših stoletjih ohranil svoje mesto med kulturnimi rastlinami, in zlasti na slovenskem Štajerskem tudi konopljo, a v precej manjši meri⁴⁶ (Valenčič 1970: 255, 259). Od zadnje četrtine 19. do srede 20. stoletja je pridelovanje in predelovanje predivnic vse hitreje zamiralo, s tem pa tudi tkanje grobega in praznjega platna, ki je imelo v avstrijsko naravnanim kmečkem gospodarstvu preteklih stoletij posebno veljavo, ter raševine in sukna za moška in ženska oblačila. V kmečkem okolju se namreč že v drugi polovici 18. stoletja nekoliko nakazuje, izrazitejše pa postane v prvi četrtini 19. stoletja uvajanje manufakturnih in pozneje industrijskih tkanin. Različni viri poročajo, da so bila v tem obdobju delovna oblačila še vedno sešita iz domačega platna – ob priučenih kmečkih tkalcih, ki so skrbeli le za oblačilne potrebe kmečke družine, so tkali za potrebe prebivalstva v kmečkem okolju tudi poklicni tkalci, nekateri samo na svojem domu, drugi pa so hodili delat tudi v *štero* (Makarovič 2007: 40) –, medtem ko so ob nedeljah in praznikih

⁴⁶ Leta 1875 je bilo na slovenskem Štajerskem z lanom posejanih 1,97 %, s konopljo pa 0,64 % njivskih površin; leta 1913 je bilo z lanom posejanih le še 0,22 % in s konopljo 0,02 % njivskih površin (Valenčič 1970: 265, 267).

zlasti premožnejši kmetje in obrtniki, ponekod tudi posli, že nosili obleko iz različnega manufakturnega bombažnega, volnenega in deloma tudi svilenega blaga (svilene ovratne rute pri nekaterih premožnejših ženah) (Makarovič 2007: 36). Poraba industrijskega oblačilnega blaga je začela prevladovati v sredini 19. stoletja. V osemdesetih letih so se tkanine iz čeških, moravskih in šlezjskih tovarn pojavile v veliki količini tudi na našem ozemlju. Pri širjenju oblačilnih tkanin in nekaterih oblačilnih dodatkov (rute, klobuki, suknjiči, nogavice in čevlji) med kmečko prebivalstvo ima velik pomen sejmarstvo; že sam način prodajanja je bil za kmete družaben dogodek. Sejmarji in prekupčevalci so prinašali na letne sejme (predvsem z Moravskega) obilo tekstilnega blaga. Tkanine iz doma pridelanih lanu, konoplje in volne so se tako do konca 19. stoletja umaknile industrijskim tkaninam, ki so bile lepše za oko in lahke v primerjavi z domačim platnom in suknom, le v trpežnosti se niso mogle meriti z njima (Makarovič 2007: 33–34). Lanarstvo in tkanje domačega platna sta se tu in tam ohranila še med drugo svetovno vojno, in to najverjetneje zaradi pomanjkanja blaga (Makarovič 2007: 43). Leta 1950 so iz doma pridelanih lanu in konoplje v glavnem pletli samo še vrvi, redkokdaj se je tkalo platno za rjuhe in še redkeje za delovno obleko ali morda perilo (Makarovič 2007: 21–22). Tudi ovčereja in z njo povezano pridobivanje volne v oblačilne namene sta v prvi polovici 19. stoletja začela nazadovati (Novak 1970: 390).

Pred prvo svetovno vojno se je od industrijskega blaga za ženske praznične obleke precej uporabljal ševiot, prav tako lister, ki pa je bil poleg klota in atlasa namenjen tudi predpasnikom. Za običajne ženske obleke in predvsem delovne predpasnike je bilo priljubljeno potiskano platno, tako imenovani *druk*. Revnejše žene so nosile obleko in predpasnik iz te modre tiskanine tudi ob nedeljah. Moške, predvsem delovne srajce so se vsaj že po prvi svetovni vojni v precejšnji meri šivale iz industrijskega blaga vrste molino, bolj grobega bombažnega platna. Uporaba volnene ali bombažne, drage ali cenene tkanine je bila vsaj še med svetovnima vojnoma na splošno značilna za višji oziroma nižji družbeni sloj na vasi in je označevala premožnejšega ali revnejšega nosilca in zlasti nosilko. Po drugi svetovni vojni so tkanine iz naravnih materialov tudi na podeželju (podobno kot že prej v mestnem okolju) začele izpodrivati tkanine iz umetnih materialov. Do prepletanja naravnih in umetnih niti je prišlo tudi na statvah štajerskih tekstilnih tovarn (v Mariboru, Preboldu, Majšperku). Tovrstno mešano blago posplošeno večinoma imenujemo sintetika. Najlon, ki se je v paketih iz Amerike večinoma v obliki ženskih nogavic pojavil v šestdesetih letih 20. stoletja, je skoraj že pozabljen, če izvezamo nogavice, ki jih ne

glede na vrsto sintetične tkanine še danes pogovorno imenujemo *najlonke* (Makarovič 2007: 37–38).

Danes zasebnih krojačev skorajda ni več, konfekcija pa ukinja tudi šiviljsko obrt, čeprav so poleg krojačev predvsem šivilje skrbale za uvajanje oblačilnih novosti in glede na strankine želje tudi svetovale, kako naj bo obleka izdelana. Zlasti nekateri krojači in šivilje so s svojim oblačilnim videzom dokazovali, da stopajo v korak z vsakokratno oblačilno modo. Po drugi svetovni vojni je zamrla tudi čevljarska *štera*. Vaški čevljarji so odtlej popravljali in šivali obutev le še v svojih značilno opremljenih delavnicah, ki pa so do danes večinoma opustele, saj jih je izpodrinila obutvena industrija (Makarovič 2007: 54, 57).

Ustna in fotografska pričevanja o moški, ženski in otroški obleki pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja

Opis podeželskega oblačilnega videza moških, žensk in otrok pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja ter ob nekaterih posebnih priložnostih je nastal na podlagi ustnih pričevanj informatorik, proučitve fotografij in lastnega, na izkušnjah temelječega vedenja.

Moška obleka⁴⁷

V času pred vojno so nekateri moški še vedno nosili hlače iz domačega platna. To blago, tkano doma, pa se je kmalu po vojni povsem umaknilo trpežnemu *cajgu* in debelemu, za mrzle mesece primernemu *štofu*. V naslednjih desetletjih so se pojavile še druge vrste blaga, primerne za hlače. Kadar so moški morali po opravkih v domači ali sosednji, lenarški trg, so oblekli belo srajco ali *srakico* ter čist in ne preveč rabljen moder predpasnik, tako imenovano *furtošnico* ali *šurc*, ki je imel spredaj naprsnik ali *maternico*. Na glavo so si poveznili klobuk, lahko pa tudi podloženo kapo s ščitkom. Čevlji so morali biti lepo zloženi. Za pot z avtobusom na primer v mesto Maribor niso oblekli predpasnika, temveč kakšno vrhnje oblačilo, recimo doma pleten *jankar*, *suknjo*, *mantelj* ali tudi *regenmantelj*, če je deževalo. V cerkev so stopali v boljši moški obleki, v *boljšem gvantu*, narejenem

⁴⁷ Izraz obleka uporabljamo v širšem pomenu – pomeni vse, kar nosimo, kar imamo na sebi (prim. Baš 1984: 6).

iz kvalitetnejšega materiala. Pod *suknjo* so nekateri nosili *proslek*, sešit iz istega blaga kot *gvant*. Hlače so bile vedno *zalikane* (tako na sprednji kot zadnji strani zlikane na črto), nekatere so imele spodaj zavihek ali *štultno*. Srajca je bila svetla, navadno bela, pod ovratnik pa so si namestili kravato ali tudi metuljček, tako imenovani *mašeljček*. Čevlji so se morali svetiti. Čeznje so si, kadar je bilo na cestah blato, nataknili galoše in se tako zaščitili pred umazanijo. Glavo so si pokrili z boljšim klobukom, pred vstopom v svetišče pa so si ga obvezno sneli. Pri vsakdanjem delu so nosili obrabljena, pogosto tudi zakrpana stara oblačila, in sicer vse dokler niso postala tako *lozna*, da so jih morali zavreči. Taki obrabljeni obleki so rekli *brnje*. *Brnje* so se uporabljale tudi kot krpe za čiščenje in brisanje. Čez ta zunanja oblačila so si zavezali (moški) predpasnik. Danes se pogosteje uporablja pajac ali *ibercug*.

Vpliv mestne mode je, čeprav s precejšnjo zamudo, vse bolj vdiral tudi na podeželje. V začetku osemdesetih let so bile sploh pri mladih priljubljene *angleške jakne* ali *angleške pluzne*, ponavadi narejene iz tanko- ali širokorebrastega žameta. Segale so le malo čez opasje, spodaj so bile stisnjene s širokim pasom, zapenjale pa so se z gumbi ali *knofi*, lahko tudi z zadrgo. Rokavi so imeli zapestnike, ki so se prav tako zapenjali z gumbi. Tudi hlače so bile pogosto iz žameta. Med starejšimi je veljal rek, da ko bodo ljudje nosili žamet, bo konec sveta, tako so cenili to blago. Priljubljen je bil tudi džins ali *kavbojsko blago*, in to tako za hlače kot jakne, pozneje tudi za krila, srajce in torbice, a ga je bilo v trgovinah težko dobiti, še trši oreh pa je bil za šivilje iz tega trdega materiala kaj sešiti. Že izdelana oblačila iz džinsa so bila na voljo v prodajalnah s konfekcijo od šestdesetih let dalje. Pas pri hlačah je bil vedno *na remen*. Širina hlačnic ali *bregušnic* se je spreminjala: pri klasičnih hlačah so bile urezane ravno, pri *špichlačah* pa spodaj ožje. V sedemdesetih letih in v začetku osemdesetih let so mladi, tako fantje kot dekleta, nosili hlače s spodaj precej razširjenimi hlačnicami, nekje do konca osemdesetih let pa so bili moderni ozki modeli hlač. V začetku devetdesetih let se je ponovno razmahnila moda spodaj širših hlač.

Tako moški kot fantje so pod zunanjim oblačilom nosili spodnje perilo ali *veš*. Moške spodnje hlače ali *gate* za pozimi so bile dolge, za poleti pa kratke, s kratkimi hlačnicami ali brez njih. Rekli so jim tudi *gege*, otroškim, to je deškim *gatam*, pa *gegice*. Najpogosteje so bile narejene iz barhanta ali *porhata*, medtem ko so današnje spodnjice večinoma bombažne. Spodnja majica, ki lahko ima dolge rokave ali pa je brez njih, je prav tako iz bombaža.

Moška srajca je bila običajno narejena iz tanjšega blaga, pred vojno tu in tam še vedno iz zračnega domačega platna, po vojni pa se je povsem uveljavilo kupljeno blago oziroma tovarniško izdelana srajca. Imela je *špičasti krogen* ali *krogen na en špic*, zapenjala pa se je spredaj z gumbi. Na levi strani je lahko bil našit prsni žep. Če so bili rokavi dolgi, so imeli zapestnike ali *pertlje* z gumbi za zapenjanje. Kratki rokavi so bili samo zarobljeni in so segali skoraj do lakta.

Moške hlače so se v pasu zapenjale z leve proti desni. Pas je imel zanke ali *štrufe* oziroma *štrufice* za jermen. Spredaj so imele razporek ali *šlic*, ki se je zapiral z gumbi, pozneje že tudi z zadrgo ali *fršlusom*, in všite žepe, po enega na vsaki strani. Odzadnji žepi so bili pri klasičnih in drugih boljših hlačah prav tako všiti, pri kavbojkah in žametnih hlačah pa našiti in okrasno obrobjeni. Sploh nekoliko trebušasti moški so si hlače, da bi jim ne zlezle dol, pripenjali z elastičnimi naramnicami ali *hozentregarji*. Že nekaj desetletij je močno razširjena tudi moda kratkih, zlasti športno krojenih hlač za tople mesece. Sprva so jih nosili le otroci oziroma šolarji, nato so se razširile med mladimi, danes pa jih nosijo tudi starejši moški.

Posebna vrsta hlač, ki se jih starejši Svetotrojičani spominjajo še iz po-vojnega časa, so bili *rajthozni*. Te hlače so bile nad koleni precej široke, od kolen navzdol pa stisnjene. Nosili so jih k škornjem. Pumparice so segale le malo pod kolena in se spodaj zapenjale s pasom na gumb. Enobarvne in iz strojene živalske kože sešite so bile nekoč značilne zlasti za lovce, v nekate-rih drugih slovenskih krajih tudi za planince. Pozneje je usnje v veliki meri nadomestil rebrasti žamet ali drugo trpežnejše blago. Sredi osemdesetih let so postale v različnih barvah priljubljene tudi pri mlajših, predvsem šolarjih.

Boljše hlače so bile narejene iz tkanine višje, izbranejšje vrste. Tako je bil na primer od konca sedemdesetih let naprej, sploh pa v osemdesetih letih zelo priljubljen kamgarn, ki še zmeraj velja za boljše blago. Moški so boljše hlače oblekli samo ob posebnih priložnostih, recimo ob obisku cerkve in raznih svečanostih. Zraven so si nadeli še *suknjo* iz istega blaga, da je bila obleka videti popolna. *Hlače za doma* pa so bile zaradi ponošenosti primerne le še za nošenje doma.

Suknja je bila del moške obleke ali *gvanta*. Imela je dolge rokave, ovratnik z reverji *na dva špica*, zapenjala pa se je z gumbi. Na sprednji strani so bili všiti žepi, dva spodaj in en na srčni strani. Slednji je bil slepi žep, samo za okras. Na levi strani je imela običajno še notranji prsni žep, namenjen za manjši glavniki, denarnico ali robec. Podložena je bila s *furo*.

Moški plašč ali *mantelj* je segal navadno do kolen in se spredaj zapenjal z gumbi. Imel je podoben ovratnik kot suknja, po dva všita sprednja žepa,

enega manjšega na srčni strani in notranji prsni žep. Bil je *furan*. Jesenski oziroma spomladanski moški plašči so bili iz tanjšega materiala, sicer pa narejeni podobno kot zimski. Plašče so nekoč nosili vsi moški, medtem ko so zdaj že nekaj časa, najverjetneje zaradi praktičnosti, bolj priljubljene bunde.

Ženska obleka

Večina starejših žensk iz časa po drugi svetovni vojni ni nikoli oblekla hlač, vedno so bile v (ženski) obleki ali *kladu* oziroma v krilu ali *jenki*, h kateri so dodale še bluzo. Da bi se pri delu zaščitile pred umazanijo, so si nadele predpasnik ali *furtoho*, lahko pa so ga oblekle tudi zaradi boljšega izgleda, na primer za praznike ali kadar so se odpravile v cerkev in po opravkih. Slednji je bil v primerjavi z vsakdanjim, delovnim predpasnikom lepši, iz boljšega materiala ali vsaj neobrabljen. *Furtoha na hame* je imel prsnik, na hrbtu prekrizane naramnice in pasove, ki so se zavezali v predelu križa. Običajno je bil šivan iz gladke črne bombažne tkanine klot. Nekatere starejše ženske so ga nosile še v osemdesetih letih. Na skupinskih fotografijah z raznih gostij v petdesetih letih je zaslediti tudi bel tovrstni predpasnik, nosile pa so ga kuharice in njihove pomočnice. *Furtoha na eno hama* se je pojavil konec petdesetih oziroma v začetku šestdesetih let. Na fotografijah iz tega obdobja je opaziti tudi tak predpasnik bele barve (pri kuharicah in njihovih pomočnicah). Imel pa je prsnik, samo ovratni pas, ki je omogočal enostavnejše oblačenje, in pasove, ki so se prav tako zavezali v predelu križa. Narejen je bil iz raznovrstnega tanjšega blaga, pogosto iz modre tiskanine oziroma *druka*. Najmlajša različica predpasnika je tako imenovani *oblečeni furtoha*. Spominjal je na obleko brez rokavov in se spredaj zapenjal z gumbi. Na sprednji strani je imel našite žepe. Tako žepi kot izrezi za roke in vrat so bili okrasno obrobljeni. Ti predpasniki so bili narejeni iz sintetične tkanine, navadno iz svili podobnega materiala. Oblekli so se čez vsakdanje oblačilo, v toplejših mesecih pa so se nosili tudi kot samostojna obleka, a samo doma. Danes se poleg *oblečenega furtoha* uporablja le še *furtoha na eno hama*, in to v glavnem v gospodinjstvu ter pri delu okrog hiše.

Ženske in dekleta so se v mrzlem vremenu še nekaj časa po vojni ogrinjale v plet ali *štrekanico*. Tega je pozneje nadomestil ženski plašč ali *mantelj*, ki je lahko bil zimski ali pa tak za jesenske in pomladanske mesece, odvisno od vrste materiala. Zelo pogosto vrhnje oblačilo je bila doma pletena jopa

ali *jankar*, ki se je spredaj zapenjala z gumbi. Pletena je bila iz debelejšje ali tanjše volne. Sodobne jope so narejene iz raznovrstnega materiala in se lahko zapenjajo tudi z zadrگو.

Nekdanja krila so bila daljša, sploh pri starejših ženskah so segala precej čez kolena. V poznih petdesetih letih so nekatere mladenke in mlajše ženske že oblekle nekoliko krajša krila, taka do kolen ali le nekaj centimetrov daljša, v sedemdesetih letih in pozneje pa so se lahko zaključila tudi nekoliko nad koleni. Tako imenovana minikrila niso nikoli segala do kolen, vedno so bila krajša ali celo precej krajša, nosila pa so jih predvsem mlada dekleta. Na podeželju so bila redkost, dekleta so jih oblekla morda samo za kak nastop ali ples na družabni prireditvi, pa še to večinoma skrivoma, saj matere niso rade videle svojih hčera tako pomanjkljivo oblečenih. Nositi minikrilo je veljalo za nespodobno, zato so jih s prepovedjo hotele zaščititi pred opravljanjem. V osemdesetih letih so bila še posebej priljubljena, in to tako ozki modeli minikril kot tisti z volančki. Krila, katerih dolžina se zaključila nekje do deset centimetrov nad koleni, veljajo danes za nekaj povsem spodobnega in elegantnega tudi pri ženskah srednjih let (odvisno od blaga, modnih dodatkov, pričeske in priložnosti, ob kateri jih ženske nosijo).

Moda ženskih hlač se je razširila šele v sedemdesetih letih, in sicer najprej med dekleti in mladimi ženskami. V tem času so bile priljubljene hlače z zgoraj stisnjenimi, spodaj pa z na zvon urezanimi hlačnicami. V osemdesetih letih so bili v modi ozki modeli hlač, v začetku devetdesetih let pa so se pojavile pisane poletne hlače s precej ohlapnimi hlačnicami, medtem ko so bile tiste iz trpežnejšega materiala, kakršen je na primer džins, nekoliko razširjene le spodaj. K hlačam so se najobičajneje oblekli bluza, puli ali pulover. Zadnja desetletja jih predvsem zaradi praktičnosti nosijo tudi starejše ženske.

Pokrivanje glave z ruto ali po domače *tehlom* je bilo nekoč nekaj vsakdanjega. Fotografije iz časa po drugi svetovni vojni pa tja do poznih šestdesetih let lepo pokažejo, da so se takrat nosile predvsem bele oziroma svetle rute, nekatere pa so že imele vtkane rožaste ali kake druge vzorce; tiste z vzorci so se imenovalle *židanice*. Ruta, ki je lahko bila volnena ali tudi iz svili podobnega blaga, se je zavezala pod brado. Zavezovanje na zatilju je bilo značilno samo za dekleta in mlade žene, in še to le pri delu, nikakor pa ni bilo primerno za v cerkev, kjer si ženske za razliko od moških pokrivala niso snele, temveč so ostale pokrite. Danes nosijo rute samo še nekatere starejše ženske, večina pa jih uporablja kapo ali je razoglava.

Redke starejše žene so še po vojni uporabljale doma šivano spodnje perilo, ki se je precej razlikovalo od sedanjega. K takemu *ženskemu vešu* je

spadal na primer *jenčnik* ali spodnje krilo, h kateremu so se nosili *rokavci*, to je zgornji del ženskega spodnjega perila z rokavi čez komolec. Pod *jenčnik* so oblekle do kolen segajoče *pokanice* ali v koraku preklane spodnje hlače. Vse druge spodnjice iz tega časa pa so že bile v koraku sešite, a še vedno so imele hlačnice. *Lajb* je bil neke vrste modrček, podaljšan do pasu. *Srakica* ali tudi *ženska srakica* je bila enodelno žensko spodnje perilo zelo preprostega kroja: dolga do kolen, z rokavi do laktov in okroglim vratnim izrezom, ki je imel spredaj manjši razporek za lažje oblačenje, zapenjal pa se je z gumbkom. V *srakici* se je tudi spalo. Vsi ti kosi spodnjega perila so bili narejeni iz domačega hodnega platna, namenjenega vsakdanji rabi, enako prvi primerki nekoliko krajše *srakice* brez rokavov ali tako imenovane kombineže, ki so se pojavili že pred drugo svetovno vojno ali vsaj v štiridesetih letih. Še v petdesetih letih so si šivilje šivale spodnje perilo same, le da iz kupljenega blaga. Kombineža, ki je bila običajno iz finejšega materiala in okrašena s čipko, se je uveljavila šele v šestdesetih, sedemdesetih letih, prav tako modrček, spodnja majica in hlačke, kakršne poznamo danes.

Bluza se je nosila h krilu, pozneje tudi k hlačam. Ponavadi je bila sešita iz tanjšega materiala. Imela je dolge, kratke ali tričetrtinske rokave, lahko pa je bila tudi brez njih. Dolgi rokavi so bili različno krojeni: ravno, ozko ali široko, lahko so bili nagubani, spodaj na zapestnik, elastiko ali samo obrobljeni. Kratki rokavi so bili prav tako ravni, nagubani, na koncu samo zarobljeni, na gumb ali elastiko ali pa okrašeni z volančkom. Tričetrtinski rokavi so običajno imeli spodaj samo rob. Vsi troji so lahko bili urezani na kimono ali pa vstavljeni. Bluza je imela ovratnik ali pa samo izrez okrogle, koničaste, kvadrataste ali tudi kake druge oblike. Ovratnik je bil različno oblikovan, na primer kot šal (sestavljeno iz dveh trakov, spredaj zavezanih v pentljo), lahko je bil okrogel, koničast ali pa stoječ, tako imenovani ruski ovratnik. V nekaterih primerih je bil prešit s čipko ali olupšan s kakšnim okrasnim trakom, najpogosteje s *cikcakom*. Sploh v osemdesetih letih so bili moderni volančki, ki so lahko krasili ovratnik, zapestnike in nekatere druge dele bluže.

Krilo je pokrivalo spodnji del telesa ženske. Zgoraj je imelo pas, ki se je zapenjal z gumbom, ali pa je bilo brez pasa, v tem primeru se je zapenjalo z zapencem ali *hakeljcem*. Razporek, ki je omogočal lažje oblačenje, se je zapiral z zadrgo. Lahko je bilo urezano ravno, v *šrego* oziroma na *gloken* ali *zvon*, na police, na *faltne* ali pa je bilo sestavljeno iz volanov. Njegova dolžina se je iz desetletja v desetletje vse bolj krajšala, odvisno od trenutne mode. V devetdesetih letih so bila priljubljena dolga, do gležnjev segajoča

krila (tudi obleke). Krilo je bilo običajno podloženo, v nasprotnem primeru se je uporabljala iz podloge sešita *unterca*, ki je imela v pas vpeljana elastiko in se je lahko nosila pod različnimi krili in oblekami.

Ženska obleka je bila enodelno žensko oblačilo, sestavljeno iz bluze in krila. Rokavi so lahko bili dolgi, tričetrtinski ali kratki in različno oblikovani ali pa obleka ni imela rokavov. Če je imela ovratnik, je ta lahko bil različno krojen. O njeni dolžini so podobno kot pri krilu vedno odločale modne smernice določenega obdobja. V pasu je bila običajno stisnjena z všitki, *pinto*, pozneje (od poznih sedemdesetih let dalje) tudi že z elastiko. *Pinta* se je spredaj zvezala, lahko pa se je tudi zapela s *knofom*, z *drukarjem* ali pa *žnolo*. Njen zgornji del je bil oprijet ali ohlapen, krilo pa bolj ali manj široko, ozko ali ravno. Konec sedemdesetih in v prvi polovici osemdesetih let so bila priljubljena krila z volani, sestavljena iz prečno sešitih in močno nagubanih delov blaga. Z volančki so bili okrašeni tudi rokavi, ovratnik in nekateri drugi deli obleke.

Posebna oblika dokaj elegantne ženske obleke, priljubljene zlasti pri starejših ženskah, je bila polobleka ali tako imenovana *polera*, ki ni imela rokavov in ovratnika, segala pa je malo čez kolena. Običajno je bila narejena iz nekoliko trpežnejšega enobarvnega blaga. Spodaj se je obleklo bluzo, ki je poskrbela za bolj svečan videz.

Ženske hlače so se zapenjale z desne proti levi. Lahko so bile iz različno debelega materiala, enobarvne ali tudi pisane. Njihov kraj se je zadnja desetletja večkrat spremenil, še vedno pa velja, da so klasične ženske hlače podobno kot klasične moške hlače urezane ravno ali spodaj nekoliko ožje. Ponavadi so brez žepov, če jih pa že imajo, so ti le spredaj, in to všiti. Pri bolj športno oblikovanih hlačah in kavbojkah so žepi spredaj in zadaj, všiti, našiti ali kombinirani. Hlačnice so lahko spodaj ravne ali stisnjene z elastiko oziroma vrvico, nekatere so v celoti ozke, druge pahljačaste. Po dolžini so dolge, tričetrtinske ali kratke.

Ženske hlače so lahko tudi del hlačnega kostima, v tem primeru je oboje, tako hlače kot jopa, iz istega blaga.

Jakna je žensko vrhnje oblačilo, zgornji del kostima ali tudi *dvodelne*. Oboje je sestavljeno iz krila in jope, le da je kostim iz debelejšega materiala in vedno podložen, *dvodelna* pa iz tanjšega materiala in nenujno podložena. Jakna ima ponavadi dolge rokave, sploh če je del kostima, in ovratnik z reverji. Zapenja se spredaj z gumbi. Običajno ima po dva sprednja žepa, ki sta lahko našita ali všita.

Ženski plašč je včasih segal nekoliko čez kolena, konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let pa so bili moderni tudi do gležnjev segajoči

plašči. Zdaj se že nekaj časa nosijo krajša tovrstna oblačila, katerih dolžina se zaključí nekje med boki in koleno, tako da bolj spominjajo na daljše jope ali *jakne*. Plašč ima spredaj žepe, ki so navadno všiti, in ovratnik z reverji, medtem ko je bil v osemdesetih letih zelo pogost tudi stoječ ruski ovratnik. Debelejši plašči so za pozimi, tanjši pa za jesenske in spomladanske mesece. Oboji morajo biti podloženi.

Otroška obleka

Oblačilna oprema dojenčkov je prva leta po drugi svetovni vojni vsebovala le najosnovnejše stvari, in sicer nekaj pleníc, srajčk in kápíc. Plenice so bile iz redko tkane večplastne mehke bombažne tkanine tetra (poleg za tekočino neprepustnih pleníc za enkratno uporabo se deloma uporabljajo še danes), sicer pa je še marsikatera mati v tem času povijala svojega otroka v kose obrabljenih rjuh in spodnjih kril. Garderoba dojenčkov se je do današnjih dni zelo spremenila, tako da si je težko predstavljati, kako so se matere v preteklosti morale boriti, da so previjale in oblačile drugega za drugim ne samo enega ali dveh otrok, temveč tudi po deset ali več.

Tako dečki kot deklice so nekje do petega leta starosti v domačem okolju še v letih pred vojno nosili *jenke*. *Jenka* je bila preprosto krojeno oblačilo, podobno *kladu*, ki je segalo do srede meč. Otroški pajac, enodelno otroško oblačilo iz hlač in bluže z rokavi ali brez njih, se je pojavil po vojni in velja danes za nepogrešljiv kos otroške garderobe. Pojavile pa so se tudi tako imenovane žabe ali *štrampeljčki*. S fotografij iz petdesetih in šestdesetih let je razvidno, da so majhne deklice nosile zelo kratke oblekice ali *kladeke*, pod njimi pa žabe oziroma enodelno pleteno otroško oblačilo, sestavljeno iz hlačk in nogavic. Tudi te so se ohranile do današnjih dni, le da so bili njihovi primerki v prvih desetletjih po vojni enobarvni, pozneje pa večinoma že vzorčasti. Predšolski dečki so nosili doma šivane temne hlače s prsnikom oziroma *hlače na priselj*. Šele na fotografijah iz sedemdesetih let je opaziti tudi deklice s takimi hlačami. Te so se od deških razlikovale po živahnejših barvah, kakem našitku ali vsaj okrasni obrobi. Deklice so imele samo dolge hlače, medtem ko so bili dečki pogosto, sploh za fotografiranje, oblečeni tudi v kratke (s precej kratkimi hlačnicami), pod katerimi so imeli bele *štrampeljčke*.

Takoj po vojni in še v petdesetih letih so šoloobvezni dečki nosili dolge ali tudi nekoliko krajše hlače, ki so segale do srede meč (tričetrtnske), do kolen ali pa so bile še krajše (malo nad koleno). Pripeli so si jih lahko

z naramnicami. Da bi se pozimi nekoliko zaščitili pred mrazom, so pod dolgimi hlačami nosili dolge *gate*. Zgoraj so si nadeli srajco, čez to pa doma pleten pullover ali jopico na gumbе, ob bolj svečanih priložnostih (prvo sveto obhajilo, sveta birma, fotografiranje v šoli) tudi suknjič. Glavo so si pokrili z doma pleteno kapo. Čevlji iz svinjskega usnja, tako imenovani *svinščaki*, so bili prav tako izdelani doma. V snegu in hujšem mrazu so si čeznje natakneli gamaše, roke pa vtaknili v muf. Vsaj še med vojno in nekaj časa po njej so namesto nogavic uporabljali *onuče*, tj. kose blaga za povijanje stopal, sicer pa so imeli tudi doma pletene nogavice, ki so segale do srede meč. V toplejših mesecih jih je večina hodila bosa. Njihovi lasje so bili kratko pristriženi. Šoloobvezne deklice so v tem času nosile obleke, dolge do kolen ali malo čez. H krilu enake dolžine so oblekle bluzo. Čez vse to so si zaradi lepšega izgleda nadele še *furtoh na hame*. Zgornji del telesa je lahko bil pokrit z doma pleteno jopico ali *jankarčkom*. V zimskih mesecih so se pred mrazom ščitile s *štrekanico*, roke pa so si grele v mufu. Obuvale so se v doma pletene, pozneje pa tudi že kupljene nogavice do kolen ali še daljše. Slednje so si, da bi jim ne zlezle dol, nad kolena stisnile s sklenjenimi gumijastimi paski ali tako imenovanimi *štrufpantlji*. Čez so povlekle gležnarje iz svinjskega usnja, ki so se zavezovali z vrvico. Poleti so bile bose, le redkokatera je imela sandale. Nazaj počesani lasje so bili pritrjeni z lasnicami in speti v kite, pri nekaterih tudi okrašene s pentljami.

V šestdesetih letih je večina otrok nosila doma pletene pulloverje ali pa jope, ki so se spredaj zapenjale z gumbi. Tu in tam je že opaziti zadrگو. Dečki so spodaj oblekli srajčko, deklice pa bluzo ali obleko. Deške hlače so bile dolge, poleti lahko tudi kratke (z zelo kratkimi hlačnicami). Krila in obleke, katerih dolžina se je zaključila ob kolenih ali tudi že nekoliko nad njimi, so bile svetlejših, tudi pisanih barv, deške hlače pa so bile temne. Nekatere deklice so že nosile ličnejе oblikovane nizke usnjene čevlje svetlejših barv na zaponko, medtem ko so imeli dečki na nogah nizke temne usnjene čevlje na vezalke. Le redke šolarke so imele še dolge, v kite spete lase, večina jih je bila pristriženih pod ušesi, ob straneh pa so imele lasnice. Dečki so bili kratko postrizeni. Deklice so pod krilom nosile hlačne nogavice (tankim hlačnim nogavicam so rekli *štunfe*, debelim pa *štrampļi*), medtem ko so bili dečki obuti v nogavice, segajoče skoraj do sredine meč. Tu in tam je opaziti še dekliški predpasnik ali *furtoh na hame*. Večina oblačil iz tega obdobja je še zmeraj delo vaških šivilj, le posamezni kosi so iz prodajaln s konfekcijo, pa še teh navadno niso kupili podeželani sami. V večini primerov je šlo za še kar dobro ohranjeno otroško obleko, ki njenim prejšnjim lastnikom (starejšim bratrancem, sestričnam), živečim

v mestu, ni bila več prav, zato so jo njihovi starši podarili sorodniškim otrokom na podeželju.

Krila, ki so jih deklice nosile v sedemdesetih letih, so bila krajša, navadno niso segala do kolen. Pri redkih je že opaziti hlače, h katerim so imele oblečeno bluzico, majčko ali puli, čez pa pleten brezrokavnik ali jopico. Lasje so bili pri večini še krajši kot pri enako starih šolarkah pred desetimi leti in počesani na čelo, s prečo na strani. Pod krilom oziroma obleko so imele hlačne nogavice ali tudi dokolenke, enobarvne ali vzorčaste. Obute so bile v sandale. Tudi dečki so nosili doma pletene jopice in puloverje. Srajčke in bluzice so imele večji koničast ovratnik, hlače so bile temnih barv in spodaj širše. Več je bilo kupljenih oblačil, sploh majčke, kakšna oblekica, (hlačne) nogavice in (po pripovedovanju) spodnje perilo. Pri zelo redkih posameznikih je že zaslediti kavbojske hlače, trenirke z značilnimi belimi stranskimi črtami in lahke športne čevlje na vezalke. Dečki so bili kratko pristriženi.

Osemdeseta leta je močno zaznamovala konfekcija, a takrat že redke domače šivilje so imele še zmeraj precej dela. Blago je bilo namreč veliko cenejše kot že narejena oblačila v prodajalnah. Šivalo se je večinoma za ženske in dekleta, po potrebi tudi za otroke, zlasti za deklice, in sicer krilca in oblekice z naborki in volani, različno oblikovane hlače, bluzice in srajčke, plaščke s kapuco ali brez nje, pižame, predpasničke, prvoobhajilne in birmanske obleke ter še kaj. Mlajši šolarji so nosili hlače z naprsnikom, nekateri dečki hlače le z naramnicami. Kakšna deklica je imela tudi krilce z naprsnikom. A pri vse več otrocih je že opaziti kupljena oblačila, kot so hlače, krila in jope iz kavbojskega blaga, trenirke, puliji, majice in bunde, prav tako moderne športne čevlje, medtem ko so bili puloverji, jopice, šali, kape in gamaše večine otrok še vedno pleteni doma. Deklice so imele pod krilci in oblekami obute dokolenke ali do srede meč dolge nogavice, v hladnejših dneh pa tanke ali debele hlačne nogavice. Oblačila so bila vseh barv, tudi pisana. Spodnje perilo, običajno iz snežno belega bombaža, je bilo samo še kupljeno. Tako pri dečkih kot pri deklicah je bila priljubljena pričeska na gobico, to je krajša frizura, pri kateri so lasje enako dolgi in oblikovani podobno kot klobuk pri gobi. Deklice so lahko imele lase tudi pristrižene malo pod ušesi, ob straneh pa pritrtjene z lasnicami, redko katera je imela dolge in povezane v čop. Otroška obutev je bila raznovrstna za vse letne čase.

Od devetdesetih let dalje otroci nosijo le še konfekcijo. Razlika v oblačilnem videzu med otroki iz premožnejših družin in tistimi iz družin s slabšim premoženjskim stanjem se je precej zmanjšala. V zadnjih dvajsetih

ali tridesetih letih se je namreč pojavilo kar nekaj prodajaln s poceni oblačili in modnimi dodatki, tako da se je lahko vsakdo uredil po zadnji modi.

Oblačilni videz pri Sveti Trojici ob nekaterih posebnih priložnostih

Sveti krst

Ob svetem krstu so otroka krščenca odeli v snežno belo krstno oblekico z izvezenim belim okrasjem. Botri – najvradno je otroka pri krstu zastopal kdo iz ožje družine, najpogostejše krščenčeva teta ali stric – so ob tej priložnosti običajno darovali kos belega, lepo izvezenega blaga, ki je veljalo za tako imenovano belo oblačilo. Tudi krstna sveča je bila bela in lično ozaljšana z belim cvetjem. Vse je bilo v belem, bela barva namreč simbolizira čistost, neomadeževanost. Vsi domači, še posebej pa otrokovi starši in botri, so bili v svečani opravi. Botri so imeli na prsih pripet tudi šopek. Nekdanje navade ob tem zakramentu so se ohranile do današnjih dni.

Prvo sveto obhajilo

Prvoobhajanke so bile oblečene v bele *klade* različnih dolžin. Lase jim je krasil venček ali *kranček* iz belega cvetja in asparagusa, pod katerim so nekatere imele z lasnicami pripet *šlajerček*. Čevlji so bili prva leta po vojni še vedno iz grobega svinjskega usnja, fini beli čevlji so se pojavili nekaj let pozneje. Prvoobhajanci so oblekli *gvant*, pod *suknjo* pa belo srajčko. Okrog vratu so jim zavezali kravato ali metuljček. Namesto *suknje* so lahko nosili samo *proslek* ali pa pleteno jopo. Oboji, tako dečki kot deklice, so v rokah držali z belim cvetjem okrašeno svečo. Cvetje so imeli tudi na prsih, ponavadi bel nagelj in asparagus. Današnji prvoobhajanci si okrog običajnega zunanjega oblačila le ogrnejo belo haljo, da so vsi videti enaki. Povabljeni na gostijo so lepo urejeni.

Sveta birma

Birmanci so bili napravljeni podobno kot prvoobhajanci. Splošna birmanska oprava se do danes ni kaj dosti spremenila, le da so današnje birmanke

lahko še v kratkih svečanih oblekah tudi drugih, običajno svetlejših barv in obute v elegantne bele čevlje z višjo peto. Njihovi lasje so največkrat umetelno urejeni. Fantje lahko imajo namesto klasičnih moških čevljev, kakršni so se vedno obuli k boljši moški obleki, zdaj na nogah športne čevlje. Tudi šopki, ki jih imajo pripete na prsih, so drugih barv, ne več nujno samo belocvetni z malo zelenja; enaki so tako za birmance kot botre.⁴⁸ Za vse povablence na gostijo, ki sledi obredu v cerkvi, je značilno, da so svečano oblečeni, zlasti botri in starši birmancev.

Poroka

Po vojni pa vse do šestdesetih let je nevesta na svoj poročni dan oblekla kostim svetle, lahko tudi temne barve in belo bluzo. Nekatere neveste so imele tudi že belo obleko, ki je segala čez kolena ali pa je bila celo povsem dolga. Nevestini čevlji so bili temni. V kite spete, od šestdesetih let dalje pa vse pogostejše tudi že kratke in umetno skodrane lase ji je krasil iz belega cvetja in asparagusa spleten venček, marsikatera je imela tudi *šlajer*. V rokah je držala šopek belih rož. Današnje neveste običajno izberejo dolgo belo obleko, h kateri obujejo elegantne bele čevlje z visoko peto. Poročni šopek je sestavljen iz živobarvnega cvetja. Ženin je od nekdaj oblečen v boljši *gvant* in svetlo srajco, pod ovratnikom pa ima pripeto kravato ali metuljček. Čevlji so temni. Novoporočenca, njuni priči in drugi povabljeni na gostijo imajo po starem običaju na prsih šopek, ki je lahko iz svežega ali umetnega cvetja. Šopki novoporočencev in prič so bogatejši. Svatje so svečano oblečeni.

Smrt

Od nekdaj se je ohranila navada, da ženske za molitev za pokojnika in njegov pogreb oblečejo črnino ali temna oblačila nevpadljivih krojev. Moški nosijo boljšo temno obleko, *gvant*, belo srajco in kravato. Pri otrocih barva obleke ni tako pomembna. Bližnje sorodnice umrlih ponekod še dalj časa po pogrebu hodijo v črnem, črna barva namreč simbolizira smrt, v zvezi z njo pa žalovanje.

⁴⁸ Nekdaj je bil naprsni šopek birmancev sestavljen iz belega nageljna in malo zelenja, šopek botrov pa iz rdečega nageljna in zelenja.

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici

Pričujoče poglavje prinaša izsledke raziskave narečnega oblačilnega izrazja pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Raziskava je s presledki potekala od leta 2008, ko sva se avtorici začeli ukvarjati s podeželsko oblačilno kulturo oz. podeželskim oblačilnim videzom, pri čemer sva se oprli na ustne, pisne in fotografske vire.

Zbiranje gradiva in metodologija

Narečno gradivo je bilo pridobljeno predvsem z vodenimi intervjuji z govorci ter z izpisovanjem besed iz besedil, ki so nastajala kot asociacije na zastavljena vprašanja ali kot prosto, tj. nevodeno pripovedovanje. Morebitni manjkajoči podatki so bili naknadno pridobljeni z usmerjenim spraševanjem. Vsi informanti so bili seznanjeni z namenom raziskave in so privolili v snemanje in zapis njihovega govora. Glavni informantki, katerih govor sva snemali in zapisali voden pogovor z njima, sta bili: Marjeta Gungl (1937–2023) in Marija Zimič (1931). Pri zbiranju gradiva so nama posredno pomagali še Izidor Gungl (1966), Antonija Ješovnik (1939) in Venčeslav Štefanec (1939), ki so komentirali, potrdili ali zavrnilli nekatere najine ugotovitve s svojim poznavanjem trojiškega oblačilnega izrazja.

Narečno gradivo je bilo iz govorjene v pisno obliko pretvorjeno, tj. pretranskribirano, v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo (Kenda-Jež 2011: 27–30, Kenda-Jež 2016: 27–31, Kenda-Jež 2023: 30–35) in zapisano s pomočjo vnašalnega sistema ZRCola.⁴⁹ Zbrano gradivo je mogoče razvrstiti v štiri pomenske skupine: 1. *oblačilno blago*, 2. *oblačilne dejavnosti*, 3. *moška, ženska in otroška obleka*, 4. *izdelava oblačil*, na podlagi katerih smo oblikovali sedem pomenskih sklopov: 1. *Oblačilne dejavnosti*; 2. *Oblačilno blago*; 3. *Obleka in njeni sestavni deli*; 4. *Modni*

⁴⁹ Vnašalni sistem ZRCola (<http://ZRCola.zrc-sazu.si>) je na ZRC SAZU v Ljubljani razvil Peter Weiss.

dodatki in obutev; 5. Opravila, povezana z izdelavo oblačil; 6. Pripomočki za izdelavo oblačil; 7. Drugo. Znotraj pomenskih sklopov je besedje predstavljeno ob izbranem slikovnem gradivu v obliki abecedno urejenih slovarskih sestavkov, sestavljenih po načelih narečnega slovaropisja oz. metodologije, ki je predstavljena v delu Anje Benko *Teoretični model za izdelavo strokovnega narečnega slikovnega slovarja (na primeru koroškega podjunskega narečja)* (2013), in prikazano v luči njegovih etimoloških značilnosti.

Struktura slovarskega sestavka

Abecedno urejeni slovarski sestavki so sestavljeni iz posameznih sestavin, ki si sledijo v določenem zaporedju. Krepko zapisani poknjženi iztočnici⁵⁰ za grafičnim znamenjem ► sledi njena v oglatih oklepajih ([]) in v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki – samostalniki so zapisani v imenovalniku ednine, glagoli v nedoločniku. Tej v nadaljevanju sledijo slovnične in besednovrstne oznake: samostalomom so pripisane edninske rodimiške končnice, po potrebi tudi število mn., nav. mn., glagolom prvoosebne sedanjiske, pridevnikom pa žensko- in srednjespolske oblike. Sledi besednovrstna oznaka iztočnice: m, ž in s so oznake za spol samostalnika, dov. in nedov. sta oznaki glagolskega vida; pridevniki so označeni s prid. Temu sledi pomenska razlaga, pri čemer je (a) na prvem mestu knjižna ustreznica narečne besede, če ta obstaja, ki ji v pokončnicah (||) sledi še njena razlaga, ali (b) pripisana polna oz. funkcijska razlaga, če za narečno besedo ni na voljo nevtralne knjižne ustreznice. Če je iztočnica enaka knjižni besedi, je razlaga povzeta po SSKJ. Kadar imajo leksemi več pomenov, so ti znotraj slovarskega gesla razvrščeni pod zaporednimi številkami. Sopomenke so uvedene z označevalcem =, in sicer takoj za pomenskim razdelkom. Če jih je več, so razvrščene po abecedi in ločene s podpičji. Nadalje sledi ponazarjalni razdelek. Uvaja ga znak ①, ki označuje raziskovalno točko,⁵¹ sledi pa mu še grafično znamenje ►. Vsak posamezni zgled je zapisan v fonetični transkripciji in podan v oglatih

⁵⁰ O načelih poknjževanja narečnih leksemov glej pri Kumin Horvat (2018: 26–18).

⁵¹ Ker je bila raziskava opravljena v eni raziskovalni točki (Sveta Trojica v Slovenskih goricah), znaku ① še posebna označba raziskovalne točke (kraja) ne sledi.

oklepajih ([]). Če je ponazarjalnih primerov več, so ti med seboj ločeni z grafičnim znamenjem ▯. Če ima narečna beseda več pomenov, so ponazarjalni primeri označeni s številkami, ki nakazujejo, na kateri pomen besede se zgled nanaša. Narečna leksika v ponazarjalnem razdelku ni iztrgana iz svojega naravnega sobesedila, temveč je besedilo zapisano v celoti, saj le tako narečne besede vstopajo v sintagmatska in paradigmatska razmerja.⁵² Ponazarjalnemu razdelku sledi etimološki razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ①,⁵³ temu dokumentarni razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ② in ki prinaša podatke o vključenosti oz. ne vključenosti narečnega leksema v *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) in *Pleteršnikov slovar* (Plet.),⁵⁴ ponekod je dodan še razdelek razno, ki ga uvaja grafično znamenje ® in ki vsebuje citirana ali povzemalna besedila iz drugih pregledanih virov.⁵⁵ Na koncu slovarskih člankov je razdelek z vodilkami in kazalkami. Vodilke usmerjajo do podiztočnic k določeni nadiztočnici (grafično znamenje ▷), kazalke (grafično znamenje ⇒) pa usmerjajo od knjižnega k narečnemu leksemu oziroma k poknjiženi iztočnici (npr. janka ⇒ jenka). Skoraj polovico slovarskih člankov dopolnjuje slikovno gradivo, ki bralcem pomaga pri razumevanju pomenov narečnih besed ter pri njihovi vizualizaciji, saj lahko iz zapisa pod vsako sliko ali risbo, katerih avtorica je Benedikta Gungl, razberejo, kaj prikazuje.

⁵² Glej Benko (2013: 245).

⁵³ Če ni zapisano drugače, so etimologije povzete po Snoj (2016). Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.

⁵⁴ Pri preverbi so uporabljeni naslednji znaki: +/– (ne)obstoj besedne enote, p– iztočnici se pomensko ne pokrivata, p~ v ustreznem slovarskem sestavku narečni pomen ni dokumentiran, → glej, primerjaj.

⁵⁵ Gre za krajša pojasnila k rabi narečne besede in za krajša besedila iz drugih virov, ki osvetljujejo besedo z dodatnimi informacijami, koristnimi za bralce.

Narečno oblačilno izrazje

POMENSKI SKLOP OBLAČILNE DEJAVNOSTI

Za delovno in praznično obleko, pokrivala in obuvala kmečkega in drugega vaškega prebivalstva so na Slovenskem skrbeli različni vaški in trški obrtniki. Poleg tkalcev so bili med njimi predvsem krojači in čevljarji ter poklicne šivilje (Makarovič 2007: 39). Trojiška poimenovanja za vaške oz. trške obrtnike predstavljamo v nadaljevanju.

antvehar ▶ [ˈäntvexar] -a m *rokodelec* |*obrtnik, ki s preprostim orodjem kaj izdeluje, popravlja*|

① ▷ [Na š'tę:ro je pa po'me:ĩnlo, ki je ž'ni:dar ali ši'vi:lja ali 'kę:rĩ 'kõlĩ 'äntvexar 'šo:ũ na 'do:ũm 'dęlat.]

① srvnem. bav. *hantwërcher* (Striedter-Temps 1963: 82)

① SSKJ²: –, Plet.: –

barvar ▶ [bar'va:r] -a m *barvar* |*kdor se poklicno ukvarja z barvanjem tekstila*|

① ▷ [Bar'va:rĩ so bi'li: 'nęgda. 'Mi: smo že 'kü:plĩ bla'go:ũ f tŗgo'vinĩ, 'ka:ko smo x'tęlĩ 'mętĩ, 'eno'fa:rbno al pa v'zõ:rčasto. 'To:ũ je b'lõ to'vårniško na'rę:to bla'go:ũ. 'Nęgda pa so do'máčõ p'la:tno, 'lenovo al pa s ko'no:ũple, 'lexko 'neslĩ k bar'va:rĩ, ki jin 'gõr na'rę:da 'rázne v'zõ:rce. 'To:ũ je b'lõ za 'tę:xle, 'fürtoxe, p'lu:zne 'náj'bõj, 'tũj za 'de:ĩčje 'cõte. 'Såmo 'to:ũ je 're:ĩs že 'dåũč na'za:j, 'tåk ki 'jås ne 'po:ũnin, 'såmo 'káj sn 'čũ:la.]

① *barvar* ← *barva* ← prevzeto prek češ. *barva* 'barva' iz srvnem. *varwe* (> nem. *Farbe* 'barva')

① SSKJ²: +, Plet.: +

② Obrtna dejavnost, povezana z barvanjem in tiskanjem domačega platna in bombažnega blaga, se prvič omenja v 17. stoletju v gorenjskih mestih in trgih, obsežno pa se razvije v 19. stoletju. V 2. polovici 19. stoletja so bile domače obrtne delavnice povezane s kmetijstvom. Blago so barvali in krasili z odtisnjenimi vzorci (Baš 2004: 334).

brusač ▶ [brũ'sa:č] -a m *brusač* |*kdor brusi rezila (navadno samouk)*|

① ▷ [Brũ'sa:č je 'bija 'ta:kĩ do'máčĩ f'rāj'kinclar, ki je nab'rũ:sa š'ka:rne pa 'nõže.]

① *brusač* ← *brusiti* ← pslovan. **brusĩti*, kar je ponavljalni glagol od

pslovan. **br̥snǫti* ‘otreti, obrisati’, **br̥sǣti* ‘drgniti, otirati, brisati’ ← ide. **b^hrey-k(’)*- ‘brisati, drgniti’

① SSKJ²: +, Plet.: +

frajkinclar ▶ [f'raǰ'kinclar] -a m *samouk, ki s preprostim orodjem kaj izdeluje, popravlja*

① ▷ [Š'ka:rne nan je pop'ráva 'ka:kǝ f'raǰ'kinclar. 'To:u je 'moškǝ, ki z'na: f'se pop'rǣftǝ.]

① *fraj-* ← nem. *frei* ‘prost’ in *-kinclar* ← *Künstler* ‘umetnik’ (Antič 1999: 148, 240)

① SSKJ²: –, Plet.: –

irhar ⇒ jerhar

jerhar ▶ [jɛ:rxar] -a m *irhar* |*izdelovalec irhovine*|

① ▷ ['Tǎn p'rinas o'kul 'ne:ǝ b'lǝ no'benga 'jɛ:rxara. So pa 'moškǝ p'recǝ no'silǝ 'jɛ:rxaste x'lǣce. 'To:u je b'lǝ 'ta:ko 'boǝ 'mexko, 'mǎlo kos'ma:to na o'be:ǝx stra'nɛ:x.]

① *jerhar* ← *irh* ← srvnem. *irch*, *irh* ‘belo ustrojena gamsova, jelenova ali srnina koža’, prvotno ‘kozlova koža’; prim. tudi stvnem. *irah* ‘kozel’ ← lat. *hircus* ‘kozel’

① SSKJ²: – (→ *irhar* p+), Plet.: – (→ *irhar* p+)

klobučar ▶ [klobo'ča:r] -a m *klobučar* |*izdelovalec klobukov*|

① ▷ [Klobo'ča:rǝ so b'li 'tistǝ, ki so 'dɛlalǝ pa o'da:valǝ klo'bü:ke.]

① *klobučar* ← *klobuk* ← slovan. **klobukъ* ← turš. **kalbuk*

① SSKJ²: +, Plet.: +

⑥ Klobučarstvo je do 19. stoletja veljalo za obrtno izdelovanje pokrival, predvsem klobukov, iz rastlinskih in živalskih vlaken, v novejšem času tudi iz sintetičnih. Prvi klobučarji so na Slovenskem omenjeni v 15. in 16. stoletju, znani so bili zlasti v Škofji Loki, Kranju in Ljubljani. Ob industrijski klobučarski proizvodnji je domače klobučarstvo pričelo usihati (Baš 2004: 214).

knofluknjar ▶ [k'noǝ'lü:knar] -a m *kdor izdeluje gumbnice in s šivi pritrjuje gume k obleki*

① ▷ ['Nɛgda so b'li 'tǝj 'ta:kǝ 'mǎntǝ, ki so se 'sǎmo o'gr̥nǝǝ ok'ro:uǝ, 'ne:ǝso pa 'mɛǝ k'noǝfof. 'Nǎx pa so si 'te 'enǝ 'da:lǝ jix prena'rɛ:tǝ, 'tǎk ki so si da'lǝ: na'rɛ:tǝ k'noǝ'lü:kne 'gǝr pa k'noǝfe 'cǝ:j pǝ'sitǝ. In 'tǝtin, 'kǎj so 'to:u

'dɛlatʲ, se je 'reklo k'nɔf'lü:knari.] ■ [K'nɔf'lü:knar je 'bija 'tisti, ki je 'dɛla k'nɔf'lü:kne in 'çɔj 'tʲüdi k'nɔfe pɾ'šija.]

- ① *knofluknjar* ← *knofluknja* ← *knof*- ← stvnem., srvnem. *knopf* (Striedter-Temps 1963: 153) in *-luknja* ← **lŭkati* 'opazovati' ali srvnem. *lucke*, bav. nem. *Lucken* (> nem. *Lücke* 'luknja') (Snoj 2016: spletni vir)

② SSKJ²: –, Plet.: –

kvačkarica ▶ [k'vāčkarca] -e ž *ženska, ki dela tekstilne izdelke s kvačko*

- ① ▷ [K'vāčkala 'jās 'ne:isŋ nig'da:r, pa 'tʲüj 're:itke so bi'le: k'vāčkarce. 'Ne:ij je f'sa:ka z'na:la k'vāčkatʲ.]

- ① *kvačkarica* ← *kvačka* ← pslovan. **kvāčbka* 'kaveljček', kar je manjšalnica od pslovan. **kvāka* 'kavelj, kljuka'

② SSKJ²: –, Plet.: –

ledrar ▶ ['lɛdrar] -a m *usnjar* [kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in prodajanjem usnja] = usnjar

- ① ▷ [Na ledra'rijj so 'dɔj je'ma:li s'vi:nsko 'ko:užo. 'Lexko si v'zeja d'na:r, 'lexko si pa v'zeja na'za:j 'lɛder, ki smo 'na:x do'ma: 'dɛlatʲ 'šu:xe. 'To:u je 'bija 'lɛdrar, 'kāj je 'to:u 'dɔj 'jɛ:ma. 'Lɛdrar al 'tʲüj us'nja:r smo 'reklʲ.]

- ① *ledrar* ← *leder* ← srvnem. *lëderære*, *lëderer* 'strojar' (Striedter-Temps 1963: 167)

② SSKJ²: –, Plet.: –

majster ▶ ['mājster] -tra m *mojster* [do 1962 *moški, ki ima najvišjo usposobljenost v kaki obrtni stroki*]

- ① ▷ ['Tisti 'jegof 'mājster je 'ne:iba 'ka:kʲ pɾ'ja:zŋ, 'to:u je 'mɔga še f'se d'rügo 'po:ulek 'dɛlatʲ. 'Kɛ:rok'rāt je 'mɔga še 'vɔdo no'siti z g'rābe za ži'vi:no.]

- ① bav. srvnem. *mōister*, srvnem. *meister* (> nem. *Meister* 'mojster') (Striedter-Temps 1963: 180)

② SSKJ²: – (→ *mojster* p+), Plet.: – (→ *mojster* p+)

majstrica ▶ ['mājstɾca] -e ž *mojstrica* [ženska, ki ima najvišjo usposobljenost v kaki obrtni stroki]

- ① ▷ [Či bi x'te:ila 'iti na 'mājstɾskʲ is'pi:t, bi 'mɔgla 'mɛtʲ pomoč'ni:ško 'dɔbo pɾ 'mājstɾci. 'Tāk bi do'bi:la potɾ'dilo od n'jɛ: in 'pɔ:l bi 'lexko š'lā na 'mājstɾskʲ is'pi:t, 'gi je b'lā po'sɛ:ɓna komi'sija.]

- ① prim. bav. srvnem. *mōister*, srvnem. *meister* (> nem. *Meister* 'mojster') (Striedter-Temps 1963: 180)

② SSKJ²: – (→ *mojstrica* p+), Plet.: – (→ *mojstrica* p+)

marelar ▶ [ma're:lar] -a m *dežnikar* |*izdelovalec, popravljavec dežnikov*|

① ▷ [Či se 'kāj pok'va:rla ma're:la, si jo 'ne:sa ma're:larj, ki jo pop'rāva, pa 'tūj 'kū:pa si 'lexko pṛ 'jen ma're:lo.]

① *marelar* ← *marela* ← prevzeto (eventualno prek bav. nem. *Ombrell*) iz it. *ombrello* 'dežnik, sončnik'

① SSKJ²: –, Plet.: –

② Dežnikarstvo, obrtna dejavnost za izdelavo in popravilo dežnikov, je bilo razvito v 19. stoletju, ko je uporaba tovrstnih pripomočkov za zaščito pred dežjem postala splošnejša. Prej so v večji meri uporabljali sončnike. S popravljanjem dežnikov pa se niso ukvarjali le poklicni dežnikarji, temveč tudi potujoči brusači rezil in piskrovezi. Največ med njimi je bilo Romov in Rezijanov (Baš 2004: 87).

mojster ⇒ majster

mojstrica ⇒ majstrica

plasirar ▶ [pla'si:rar] -a m *kdor dela plise, tj. drobne, trajno zalikane gube na oblačilu*

① ▷ [Pre're:izano bla'go:ṽ sṇ 'nesla k pla'si:rarij. 'Un je 'meja 'ta:kj st'roj za pla'si:rāje.]

① *plasirar* ← *plise* ← frc. *plissé* '(v gube) nabran' ← *pli* 'guba, naborki, v gube nabrano blago' (Verbinc 1979: 552)

① SSKJ²: –, Plet.: –

② Ženske plesne obleke s plisejem so bile priljubljene v 19. stoletju. Kmečke žene so zglede plemiških in meščanskih oblek po svoje prenesle na praznična oblačila, na primer z ročnim drobnim gubanjem ali s polaganjem težkih oblačil v skrinje, kar pa ni bil plise v pravem pomenu besede. Danes oblikujejo plise posebni plisirni stroji, njegovo uporabo pa narekujejo različne modne smeri (Baš 2004: 427).

predilja ▶ [pre'di:lja] -e ž *predica* |*ženska, ki prede*|

① ▷ [Pre'di:lje so p'rele na ko'lo:ṽvretax. 'Sestra 'Lujzika je 'xōdla k 'so:ṽsedj, 'gi so 'ženske p'rele f'sa:ka na s'vōjen ko'lo:ṽvretj.]

① *predilja* ← *presti* ← pslovan. **prĕsti*, sed. **prĕdŏ* 'raztegniti, napeti' ← ide. *(s)pren(H)d^(h)- 'vleči, napenjati'

① SSKJ²: – (→ *predica* p+), Plet.: – (→ *predica* p+)

rokavičar ▶ [roka'vi:čar] -a m *rokavičar* |*izdelovalec ali prodajalec rokavic*|

① ▷ [Př roka'vi:čarj si pa 'do:ɥba roka'vice.]

① *rokavičar* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah*₂ ← **urenk-* 'grabiti, prijemati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

šerar ▶ [šɛ:rar] -a m *brivec* |*kdor se poklicno ukvarja z britjem in striženjem*| = štucar

① ▷ [šɛ:rar pa je 'šɛ:ra 'moške b'ra:de pa ba'ruse. Pa 'tűj š'tuca je 'la:sj. 'šɛ:rar al š'tucar, 'to:ɥ je f'se g'li:x. 'Enj so pač 'reklj 'tāk, d'rű:gj 'nāčik.]

① prim. nem. *scheren* 'striči, postriči'

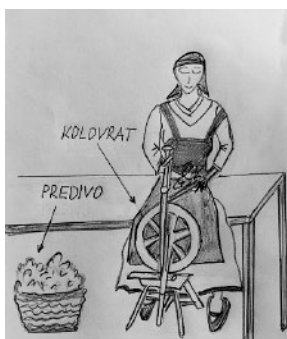
① SSKJ²: -, Plet.: -

šivilja ▶ [ši'vi:lja] -e ž *šivilja* |*ženska, ki se poklicno ukvarja s krojenjem in šivanjem zlasti ženskih oblačil iz lahkih tkanin*|

① ▷ [Či si x'teja, ki ti je 'kāj ž'ni:dar ali pa ši'vi:lja zašija, si 'moğa 'iti na 'mɛro, 'tāk ki je 'un 'vɛda, 'ka:ko veli'ko:ɥst 'ma:š pa ši'ri:no.]

① *šivilja* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'iję* in **s'bjo* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 11: Predilja

Slika 12: Šivilja

šnajdarica ▶ [š'na:jdarca] -e ž *krojačica* |*ženska, ki se poklicno ukvarja s krojenjem in šivanjem ženskih plaščev in kostimov*|

① ▷ [š'na:jdarce, 'to:ɥ pa so g'li:x 'tāk kāk ž'ni:darj, 'sāmo ki so 'ženske. 'To:ɥ 'delajo 'sāmo s 'teškiga bla'ga, 'rečmo kos'ti:me, 'māntle pa 'ta:ko.]

① nem. *Schneiderin* 'krojačica, šivilja' (Antič 1999: 364)

① SSKJ²: -, Plet.: -

šoštár ▶ [ʃo:ʊštár] -a m *čevljar* |*kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in popraviljanjem obutve*|

① ▷ [ʃo:ʊštár, g'dá p'riša na š'te:ro, je f'so obu'vâlo za f'lika pa po'tu:mpla, 'kâj b'lô pot're:ĩbno. 'Menĩ je za opxa'jilo na'rẽ:da 'no:ũve 'šu:xe s s'vi:nskiga 'lẽdra, s'vi:nšakĩ smo 'reklĩ 'ta:kin 'šu:xan. 'Oča so 'šo:ʊštariĩ 'reklĩ, naj mi na'rẽ:dĩ 'mâlo 'boj 'vẽ:ke, ki mo jix 'lexko 'duže 'nõsla. In 're:ĩs sũ jix 'me:ĩla 'več 'le:ĩt.]

① *šuštár* ← srvnem. *schuohster* 'čevljar' ← *schuohsūtære* (> nem. *Schuster* 'čevljar')

① SSKJ²: +p–, Plet.: +

⑧ Najstarejša pričevanja o čevljarjih kot samostojnih obrtnikih segajo v 15. stoletje. Čevljarji so bili cehovsko povezani. Na Slovenskem je bilo več čevljskih središč, npr. v Tržiču, Mirnu pri Gorici, Škofji Loki, Cerknici in Turnišču. Čevljska industrija se je najprej razvila v Tržiču. Poleg dela v delavnicah so čevljarji opravljali še delo po domovih (*štera*) (Baš 2004: 67).

Slika 13: Šoštar

štera ▶ [š'te:ra] -e ž *štera* |*delo obrtnika na domu, navadno čevljarja, krojača, šivilje*|

① ▷ [Na š'te:ro je pa po'me:ĩnlo, ki je ž'ni:dar ali ši'vi:lja ali 'kẽ:rĩ 'kõlĩ 'ãntvexar 'šo:ũ na 'do:ũm 'dẽlat.]

① bav. avstr. *Stör* (Striedter-Temps 1963: 229)

① SSKJ²: nekdam +, Plet.: +

⑧ Nar. »rokodelsko delo (zlasti šivanje), ki se je proti plačilu in hrani opravljalo v tuji hiši«; po Bezlaju (2005: 110) izposojeno iz bav. avstr. besedne zveze *in die Stör gẽn oz. in der Stör sein*.

šterkar ▶ [š'te:rkār] -a m *kdor prepaja tkanino s škrobovo raztopino, da se doseže njena večja trdota*

① ▷ [Bla'go:u se je 'ne:ī š'te:rkalo do'ma:, pač pa pr š'te:rkarij. K š'te:rkarij si 'to:u 'ne:sa.]

① *šterkar* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan'

② SSKJ²: –, Plet.: –

štrekarica ▶ [št'rēkarca] -e ž *pletilja |ženska, ki se poklicno ukvarja s pletenjem oblačil|*

① ▷ ['To:u smo si 'neḡda f'se sa'me: do'ma: št'rēkale, 'ne:ī ki bi 'vuno 'nesle 'ka:kj št'rēkarci.]

① *štrekarica* 'štrikarica' ← *štrekati* 'štrikati' ← nem. *stricken* 'plesti' ← nem. *Strick* 'vrv, konopec'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 14: Štrekarica

Slika 15: Štucar

štucar ▶ [š'tucar] -a m *frizer |kdor se poklicno ukvarja z britjem in striženjem|* = šerar

① ▷ ['To:u 'sāmo 'moškj so š'li x 'ka:ken do'māčen š'tucarij, 'mošken, ki jix poš'tuca, 'ženske so 'tāk 'mele f'se 'ḡor na'rē:te la'se:. Pa 'tūj ba'ruse jin je z'rixta. 'Še:rar al š'tucar, 'to:u je f'se ḡ'li:x. 'Enj so pač 'reklj 'tāk, d'rū:gj 'nāčik.]

① prim. nem. *stutzen* 'striči, postriči'

② SSKJ²: –, Plet.: –

štunfar ▶ [š'tü:nfār] -a m *nogavičar |izdelovalec ali prodajalec nogavic|*

① ▷ [Po š'tü:nfe, 'tū:dj 'zōkne, št'rāmpa pa smo š'li k š'tü:nfarij. 'To:u je 'meja 'ta:ko 'ma:ličko tḡo'vinico 'sāmo s 'te:n.]

- ① *štunfar* ← *štumf*, *štumfa* ← srvnem. *stumpf*, *stumpfe* 'nogavice' (Strieder-Temps 1963: 233)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ③ Nogavičarstvo kot domača obrt je bilo pomembno do konca 19. stoletja. V Zgornjesavski dolini so pletli predvsem letne, na območju med Jesenicami in Trzičem pa zimske volnene nogavice. Ta domača obrt je bila razvita tudi na območju Višnje Gore. Največje središče nogavičarstva je bil Trzič. Tukajšnji nogavičarji (pletli so tako odrasli kot otroci) so se v 1. polovici 18. stoletja združili v bratovščino in od leta 1756 delovali po cehovskih pravilih (Baš 2004: 366).

Slika 16: Terica

terica ▶ [te'rica] -e ž *terica* [ženska, ki tre lan]

- ① ▷ [Ko'no:uplo ali 'le:n, 'kāj je pač 'ke:rj 'meja, smo s'pi:palj, 'te pa polo'zilj na po'kōšeno t'ra:vo, ki se sp'le:ixalo. Či 'ne:ī 'deš 'šo:u 'gōr, 'te smo 'mōglj za'le:īvatj z 'vōdo 'to:u o'kul štr'na:jst d'ni:. 'Te pa smo 'na:x 'to:u 'gōr polo'vi:lj in na'rē:dlj 'ta:ke 'pūntlčke pa 'tisto f'kūp zlo'zilj. 'Pō:l pa 'tisto 'ka:ko 'no:uč 'mōglo 'bitj f 'pečj, le'ni:šņca se 'reklo 'tōtj 'pečj, in 'na:x 'te smo 'tōto ko'no:uplo al 'le:n o'trlj. Koz'de:rje je 'mōglo 'vūn zle'tetj, 'tāk ki je os'tālo 'sāmo pre'di:vo, in 'tōto pre'di:vo se 'na:x p'relo na ko'lo:ūvretj. 'Tān so se 'moškj 'ba:lj 'mi:mo 'itj, ki so te'rice, g'dā so 'trle 'le:n al pa ko'no:uplo, jin za s'rākco al za x'lāče 'tisto koz'de:rje pok'lāčle 'nō:r.]
- ① *terica* ← *treti* ← pslovan. **těrti*, sed. **trǣ* 'treti, drgniti, meti' ← ide. **terh*₁- 'vrtati, drgniti, tretj'
- ② SSKJ²: +, Plet.: +

tkalec ▶ [t'ka:lec] -lca m *tkalec* [kdor se poklicno ukvarja s tkanjem]

- ① ▷ ['Gōrj na Ro'čicj je 'bija 'en t'ka:lec. 'Tistj je 'nān 'dēla bla'go:u. 'To:u

je b'lò 'ta:ko g'ròbo 'boj bla'go:u, ki se 'nùcalo 'nàj'boj za 'pòstelne 'pr:te, 'àntuxe za b'ri:saže, pa 'tùj 'mòškij so 'mèlj x'làče s 'tistiga, 'ženske pa 'jejnke. 'To:u je b'lò 'lenovo p'la:tno.]

- ① *tkalec* ← *tkati* ← pslovan. **tkāti* 'tkati', kar je prvotno verjetno pomenilo *'udarjati, tolči', tj. *'s tolčenjem utrjevati votek v snutek'

② SSKJ²: +, Plet.: +

usnjar ▶ [usn'ja:r] -a m *usnjar* |*kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in prodajanjem usnja*| = ledrar

- ① ▶ [Pr Tro'ji:cj je b'là 'ča:six 'lèdɾfab'rika, pr 'Kirbišovix. To'vârna 'u:snja se 'reklo. 'To:u so b'li z'na:nij usn'ja:rj 'dâuč o'kul.]

- ① *usnjar* ← *usnje* ← pslovan. **usmā*, pslovan. **usnbjē* ← domnevno ide. **h₁eus-* 'žgati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

- ③ Od 15. in 16. stoletja dalje so delovali usnjarski cehi. Sredi 19. stoletja so se iz mnogih usnjarskih delavnic razvile velike obrtne usnjarne (*ledrarije*) in usnjarska industrija. Leta 1875 je bilo npr. v Tržiču deset usnjarjev, največja tovarna usnja na Slovenskem pa je bila pred 2. svetovno vojno Vošnjakova v Šoštanju (Baš: 2004: 656).

vajenec ▶ ['vâjenec] -nca m *vajenec* |*do 1970 učenec, ki se s praktičnim delom in strokovnim šolanjem usposablja za kak poklic, kako obrt*|

- ① ▶ [B'rât 'Xinko je 'tùj 'bija 'vâjenec pr 'enen ž'ni:darj. 'Kâk pa je na'rē:da 'mâjstɾskij is'pit:, je 'meja s'vojo de'la:vŋco 'neke 'câjta pr Ben'dikj, no, 'na:x pa 'tâk v G'ra:cij v 'Âustɾjij.]

- ① *vajenec* ← *vaditi* ← pslovan. **vāditi* *'vleči, napenjati, vpregati' ← domnevno ide. **ued^h*- 'vezati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

- ③ Vajenec je prva stopnja v pridobitvi ustrezne izobrazbe in znanja v vsaki poklicni obrti. Prvotno so vajenci pridobivali znanje z delom v več delavnicah. Pogosto so opravljali tudi dela, ki niso bila povezana z obrtjo, kot so npr. pospravljanje obrtne delavnice, čiščenje in urejanje orodja, varovanje mojstrovih otrok idr. (Baš 2004: 658).

vajenka ▶ ['vâjenka] -e ž *vajenka* |*do 1970 učenka, ki se s praktičnim delom in strokovnim šolanjem usposablja za kak poklic, kako obrt*|

- ① ▶ ['Jâs sŋ b'lâ 'vâjenka t'ri: 'le:ite pr s'vojj 'mâjstɾcj. Od za'čē:tka sŋ 'mògla k'noɸ'lü:kne 'ši:vati pa jix 'lèpo op'šiti, 'na:x pa s š'ka:rnamj pre'rēzati. Po'ča:sj me pa na'va:jala, ki sŋ za'čē:la 'dèlatij s st'rojon 'eno pa d'rūgo.]

- ① *vajenka* ← *vaditi* ← pslovan. **vāđiti* *‘vleči, napenjati, vpregati’ ← domnevno ide. **uēd^h*- ‘vezati’
 ② SSKJ²: +, Plet.: –

Slika 17: Žnidar

žnidar ▶ [ž'ni:dar] -a m *krojač* |moški, ki se poklicno ukvarja s krojenjem in šivanjem zlasti moških oblek|

- ① ▶ [Či si x'teja, ki ti je ž'ni:dar ali ši'vi:lja 'kāj za'sija, si 'moga 'itj na 'mēro. K ž'ni:darj za 'ka:kj 'māntl, kos'ti:m al pa 'moškj g'vānt, 'moškj 'māntl, k ši'vi:lji pa se 'neslo za 'boj 'fi:ino ob'le:iko, p'lu:zne, k'la:t, d'vō'dēlno, 'tūj za 'ženske 'māntle, kos'ti:me, x'lāče.]

- ① srvnem. *snīdære* (> nem. *Schneider* ‘krojač’) ← srvnem. *snīden* (> nem. *schneiden* ‘rezati, striči, krojiti’)

- ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

- ③ Krojači so omenjeni v Piranu leta 1281, najstarejši krojaški cehi pa so bili beljaški (l. 1347), ljubljanski (l. 1399) in škofjeloški (l. 1457). Produktivna zadruga krojačev je bila ustanovljena leta 1873, leta 1891 pa Zadruga krojačev, krojačic in sorodnih obrti v Ljubljani (Baš 2004: 258).

* * *

Na slovenskem podeželju je bilo kot nadomestek za sveže cvetje razširjeno tudi izdelovanje papirnatih rož. To naj bi se na podeželje razširilo iz nunskih samostanov, njegov namen pa je bila dekoracija bivalnega prostora, okraševanje hišnih bogkovih kotov ter predmetov, ki so jih uporabljali pri najrazličnejših šegah in navadah (Kozar Mukič 1998: 219). Ženske so s

škarjami ali sekači izrezovale cvetne in stebelne liste in jih z žičnato oporo oblikovale v rože, za daljšo obstojnost so rože za nekatere namene tudi voskale. Iz papirnatih rož so bili izdelani obhajilni in birmanski venčki, z rožami so krasili nabornike in obeleževali novo mašo, iz njih so bili izdelani poročni šopki, naglavni okras neveste, šopki za priče in svate. Z njimi so krasili prostore, vpletali so jih v mrliške kronice, žalne vence in v vence, ki so jih nosili na grobove ob vseh svetih. Ob večjih cerkvenih praznikih so s papirnatimi rožami krasili znamenja, kapelice in cerkve (Židov 2014: spletni vir). Po 2. svetovni vojni je izdelovanje papirnatih rož zaradi umetnih rož iz plastičnih materialov močno upadlo, pod vplivom turističnih društev in organizacij pa je v začetku 21. stoletja spet naraslo. Pri Trojici za t. i. rožarice ni bilo posebnega poimenovanja. Reklo se jim je preprosto **»tota/tista, kaj pušle dela«** – 'tota/'tista, 'kāj 'pūšle 'dɛla. Informatorka je izdelavo šopka opisala tako: 'Nūca se 'ta:kṡ 'tṡ:dṡ d'ro:ut, na 'kɛ:riga se 'gɔr na'mɔta k'rɛppa'pi:r, ki se d'ro:ut sk'rije, 'te pa 'na:x 'gɔr c'vɛtje pa še 'ka:ko ze'lɛje 'cɔ:j 'lɛxko. 'Tɔtṡ 'pūšlc je 'lɛxko 'bija po'vɔščenṡ, po'vɔščenṡ 'pūšlc.

V kraju je bil tudi moški, ki je oblačil gumbe v blago. Pri Trojici tudi zanj ni bilo posebnega poimenovanja. Reklo se mu je preprosto **»toti/tisti, kaj knofe oblači«** – 'tɔtṡ/'tistṡ, 'kāj k'nɔfe ob'la:čṡ. Informatorka ga je opisala tako: 'To:u je 'bija 'tistṡ, 'kāj je k'nɔfe ob'la:ča. 'Tān je 'bija 'en 'mɔškṡ, ki je 'mɛja 'ta:kṡ 'ma:lṡ st'rojček in je bla'go:u 'gɔr na'pɛja in k'nɔf ob'le:ṡka z b'la:gon. 'To:u smo 'reklṡ ob'lɛčenṡ k'nɔfṡ, 'tɔten, ki 'to:u 'dɛla, pa smo 'ne:ṡ 'reklṡ 'nāčik kāk 'tɔtṡ, 'kāj k'nɔfe ob'la:čṡ.

POMENSKI SKLOP *OBLAČILNO BLAGO*

agin ▶ [a'gi:n] -a m *zelo gosta bombažna tkanina za blazine in pernice*

① ▷ ['Kürečjo 'pɛ:rje 'mɔrɛʃ v a'gi:n 'nɔ:r d'ja:tj, ki 'vâčj 'vün 'le:ize. A'gi:n, 'to:u je 'ta:ko 'go:usto t'ka:no bla'go:u, ki 'nemre 'pɛ:rje 'vün p'lɛzatj. 'To:u je za 'pojštɛ.] ▫ [Za 'pojštɛ pa za bla'zine se 'nüca a'gi:n. 'To:u je 'ta:ko 'go:usto t'ka:no bla'go:u, ki 'pɛ:rje ne g'rɛ: s'ko:uzj.]

① prim. madž. *ágynemű* 'posteljnina, posteljno perilo'

① SSKJ²: –, Plet.: –

atlas ▶ ['átlas] -a m *atlas |svilena tkanina, ki se blešči zlasti na pravi strani|*

① ▷ ['Átlas je 'eno 'ta:ko bla'go:u, p'recɨ 'ta:ko g'lâtko, pa s've:itj se.]

① prevzeto prek nem. *Atlas* 'vrsta svilene tkanine' iz arab. *atlas* 'isto' s prvotnim pomenom 'gladek, fin'

① SSKJ²: +, Plet.: +

② *Atlas* naj bi pred dva tisoč leti iznašli na Kitajskem. V Evropo so ga prinesli Arabci, ki so mu tudi dali ime. Visoka cena tega blaga je bila v veliki meri posledica majhnega obsega svetovne proizvodnje naravne svile, saj se je ta tkanina stoletja uporabljala le za potrebe najbogatejših slojev prebivalstva. 20. stoletje je postalo prelomnica, prišlo je namreč do sintetične revolucije v vseh panogah, tako je tudi *atlas* postal sintetičen (<https://ifashion-hr.decorapro.com/tkani/vidy/atlas/>; pridobljeno: 21. 9. 2024). Na Slovenskem so ga uporabljali za oblačila v višjih družbenih plasteh v 17., 18., 19. in 20. stoletju, med kmečkimi ženami pa ga je moč zaslediti v 19. stoletju (Baš 2004: 13).

blago ▶ [bla'go:u] bla'ga: s *blago |tekstilni izdelki, tkanina|*

① ▷ [G'dâ je enk'rât bi'lo:u bla'go:u pre're:izano, 'te si 'na:x 'lexko 'tiste 'kɔ:se f'küp za'sija.]

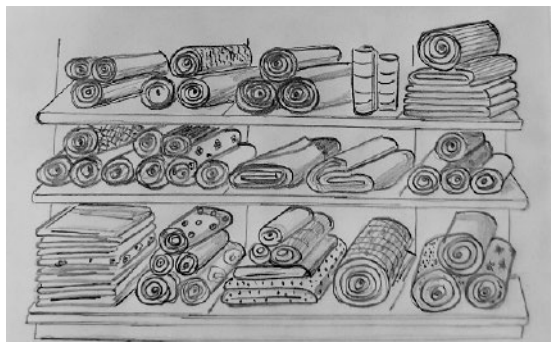
① pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgъ* 'blag, dober'

① SSKJ²: +, Plet.: +p~

② Star. pomen je 'dobrina', nato '(tržno) blago' in končno 'material za obleke'.

▷ blago dvojne širine; blago ene širine; boljše blago; debelo blago; dobro blago; enofarbno blago; fajno blago; fecasto blago; indijsko blago; kavbojsko blago; križasto blago; kupljeno blago; mehko blago; mrežasto blago; navadno blago; pikasto blago; potiskano blago; raztegljivo blago;

rebrasto blago; rožasto blago; štrafasto blago; tenko blago; težko blago;
volneno blago; vzorčasto blago

Slika 18: Blago

blago dvojne širine ▶ [bla'go:u d'vɔj:ne ši'ri:ne] -a -e -e s *blago dvojne širine* [ki je široko 140 cm]

① ▶ [Za 'ra:vno 'lejnkɔ 'nūcaš bla'go:u d'vɔj:ne ši'ri:ne pa, 'rečmo, 'ɔsɔdeset centi'metɔf, 'mɛtɛr dol'ži:ne, 'kāk pač 'ma:š 'lejnkɔ 'du:go.]

① *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgb* 'blag, dober' in *dvojen* ← *dvoj* ← pslovan. *d̥vɔjɔb* ← ide. **d̥uɔjɔ*- in *širina* ← *širok* ← pslovan. **širok̥* ← **šîr̥* ← morda ide. **ks̥aj̥ro*-, **sk̥()**aj̥ro*- 'jasen, čist'

② SSKJ²: + (pod geslom *širina*), Plet.: –

blago ene širine ▶ [bla'go:u 'ene ši'ri:ne] -a -e -e s *blago enojne širine* [ki je široko 70 cm]

① ▶ [Či pa 'zemeš bla'go:u 'ene ši'ri:ne, pa 'mɔre 'bit̥ɪ enk'rāt 'dukšo, enk'rāt 'več bla'ga: po dol'ži:n̥j̥, ki 'vāč̥j̥ 'ne:ɪ za'dɔst̥j̥ za 'lejnkɔ.]

① *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgb* 'blag, dober' in *en* ← pslovan. *(j)*edīn̥* ← *(j)*ed(e)* in **in̥* 'en' ← ide. **o̥j̥-nó*-, **e̥j̥-nó*- in *širina* ← *širok* ← pslovan. **širok̥* ← **šîr̥* ← morda ide. **ks̥aj̥ro*-, **sk̥()**aj̥ro*- 'jasen, čist'

② SSKJ²: + (pod geslom *širina*), Plet.: –

boljša volna ▶ ['bɔj̥:ša 'vuna] -e -e ž *volnena preja višje, bolj izbrane vrste* (katere volnena vlakna ohranjajo svoje dobre lastnosti)

① ▶ ['Bɔj̥:ša 'vuna je 'vuna, ki se p̥ɾ p'ra:j̥j̥ ne ras'tɛ:gne, pač pa 'lɛpɔ os'ta:ne 't̥uj̥ 'pɔ:l̥ j̥ānk̥ar. 'To:u so b'lɛ: raz'ličniga 'f̥ü:rma 'o:ɥf̥ce. 'Ene so 'mɛle

'du:go pa g'rɔbo 'vuno, d'rü:ge pa 'mālo 'boj k'ra:tko pa 'boj 'fi:no, 'mexko 'vuno. G'rɔba 'vuna se je 'nūcala za 'zɔkne, za 'ka:ke 'jānkare, 'tāk 'boj za do'ma:, 'fi:na, 'mexka 'o:ʔfčja 'vuna pa za 'ka:ke 'bo:jše 'jānkare.]

- ① *boljši* ← *bolj* ← pslovan. **bòl'e(je)* je prvotni primer. s sp. (ide. **boljos*), *bòl'bjb*, rod. **bòl'bšego* pa m sp. prid. 'močan' in *volna* ← pslovan. **vĺlna* ← ide. **h₂uľh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂* 'dlaka, volna'

Ⓔ SSKJ²: –, Plet.: –

boljše blago ▶ ['bo:jšo bla'go:u] -iga bla'ga: s *tkanina višje, bolj izbrane vrste* = dobro blago = fajno blago

- ① ▶ ['Dɔlɨ na 'kuncɨ pa je 'jejnčnik 'meja 'tūɖɨ na'rɛ:te š'pice 'cɔ:j, sp'lɔx či je b'lo:u 'mālo 'ka:ko 'bo:jšo bla'go:u.]

- ① *boljši* ← *bolj* ← pslovan. **bòl'e(je)* je prvotni primer s sp. (ide. **boljos*), *bòl'bjb*, rod. **bòl'bšego* pa m sp. prid. 'močan' in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgv* 'blag, dober'

Ⓔ SSKJ²: –, Plet.: –

brokat ▶ [bro'ka:t] -a m *brokat* |*vzorčasta, včasih z zlatom ali srebrom pretkana težka svila*|

- ① ▶ [Iz bro'ka:ta pa, či je 'kɛ:ra 'ka:kɨ sve'ča:nɨ kos'ti:mček 'me:ɨla, 'vāčɨ se pa 'to:u 'nūca 'boj za ka'per'dɛke, sp'lɔx na 'ka:ke 'vɛ:čje s'vɛ:tke.]

- ① prevzeto prek nem. *Brokat* iz it. *broccato* 'brokat' s prvotnim pomenom 'z zlato ali srebrno nitjo pretkano (blago)'

Ⓔ SSKJ²: +, Plet.: –

- Ⓔ Pravi brokat je svilen, japonskega ali kitajskega izvora, zdaj pa se izdeluje tudi iz drugih vlaken (Kocjan - Barle in Bajt 2007: 258). Na Slovenskem je bil v rabi za oblačila pri višjih družbenih slojih od 17. do 20. stoletja (Baš 2004: 49).

cajg ▶ ['ca:jk] -ga m *cajg* |*cenena, groba in trpežna bombažna tkanina; hlačevina*|

- ① ▶ ['Ca:jk, 'to:u je bi'lo:u 'ta:ko 'boj na'va:dno bla'go:u. 'Tisto so 'mɛɨ 'nāj'boj 'moškɨ x'lāče 'tāk za do'ma:.]

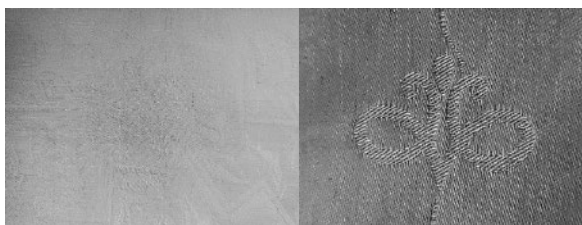
- ① nem. *Zeug* 'tkanina' (Antič 1999: 511)

Ⓔ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

- Ⓔ Tkanino cajg so na Slovenskem uporabljali za oblačila pripadnikov višjih družbenih slojev v 17., 18. in 19. stoletju, kmetje pa so jo uporabljali v 18., 19. in 20. stoletju (Baš 2004: 52).

damast ▶ [da'mâst] -a m *damast* |*tkanina z bleščečimi se vzorci za prte in posteljno perilo*|

- ① ▷ [Za postel'nino se 'nüca 'nâj'boj da'mâst.] ▪ [Da'mâst se 'nüca za 'pojštre, ka'per'dêke, na'mi:zne 'pr̩:te. 'To:u se 'tâk 'lêpo s've:it̩.]
- ① prevzeto prek nem. *Damast* iz it. *damasto*, navadno *damasco* 'damast'; izvorni pomen besede je 'iz Damaska uvožena tkanina'
- ④ SSKJ²: +, Plet.: +
- ⑥ Na Slovenskem se je damast uporabljal za ženska oblačila pri višjih družbenih slojih v 17., 18. in 19. stoletju, med kmečkimi ženami pa je bil v rabi v 19. stoletju (Baš 2004: 74).

Slika 19: Damast

debela fura ▶ [de'bɛ:la 'fũ:ra] -e -e *nekoliko debelejša, običajno svili podobna tkanina, ki se prišije na notranjo stran oblačila*

- ① ▷ ['Jɛjnke pa k'la:d̩j so 'mɛlj̩ s'po:ut̩ 'tɛjnko 'fũ:ro, 'mântlj̩, kos'ti:m̩j̩, 'jâkne pa so 'mogl̩j̩ 'bit̩j̩ pod'lôžen̩j̩ z de'bɛ:lo 'fũ:ro, ki je 'tũj̩ 'boj̩ 'tɔpla 'bi:la.]
- ① *debel* ← pslovan. **debelǣ* ← ide. **dʰeb-* 'močan, trden' in *fura* ← prim. nem. *Futter* 'podloga (za obleke)' (Antič 1999: 152)
- ④ SSKJ²: –, Plet.: –

debela volna ▶ [de'bɛ:la 'vuna] -e -e ž *debela volna* |*volnena preja iz debele niti*|

- ① ▷ ['Mima, 'to:u je b'lâ 'ta:ka de'bɛ:la 'vuna, 'sâmo 'tista je pa 'ne:ĩ b'lâ 'bo:uḡ've:ĩ 'kâj̩. 'To:u se je f'se ras'tɛ:ḡn̩lo, 'kâk si enk'rât op'râũ. 'To:u je ve'la:la za s'lâbo 'vuno.]
- ① *debel* ← pslovan. **debelǣ* ← ide. **dʰeb-* 'močan, trden' in *volna* ← pslovan. **vǫlna* ← ide. **h₂uǵh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂-* 'dlaka, volna'
- ④ SSKJ²: –, Plet.: –

debelo blago ▶ [de'be:lo bla'go:u] -iga bla'ga: s *debelo blago* |*tkanina, ki ima med najbližjima nasprotnima ploskvama razmeroma veliko razsežnost*| = težko blago

① ▶ ['To:u je pač 'boj de'be:lo bla'go:u, ki je 'boj za 'mrzle 'čajte.]

① *debel* ← pslovan. **debel̥* ← ide. **d^heb-* 'močan, trden' in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlg̃* 'blag, dober'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

delen ▶ [de'le:n] -a m *delen* |*volnena, včasih tudi bombažna tkanina, navedno za ženske obleke*|

① ▶ ['Pɔ:l pa je b'lo še 'eno bla'go:u, de'le:n se je 'reklo. S 'tistiga so pa 'ženske 'mele 'naj'boj ob'le:ike, 'ta:ke z 'du:gimj ro'ka:vamj.]

① frc. *de laine* 'volnen' (Verbinc 1979: 132)

④ SSKJ²: tekst. +, Plet.: –

⑧ Delen je prvotno veljal za visokokakovosten material za ženske obleke, danes pa pomeni katero koli visokokakovostno tkanino iz fino česane volne. Ovce *delaine*, tip pasme merino, gojijo v ZDA, Avstraliji, Nemčiji, na Poljskem, Novi Zelandiji in v manjšem obsegu tudi v Franciji. T. i. merinovke izvirajo iz Španije, gojijo pa jih predvsem zaradi volne (<https://www.britannica.com/topic/delaine>; pridobljeno: 21. 9. 2024; <https://sl.wikipedia.org/wiki/Merino>; pridobljeno: 21. 9. 2024).

dobro blago ▶ ['dɔbro bla'go:u] -iga bla'ga: s *tkanina višje, bolj izbrane vrste* = boljše blago = fajno blago

① ▶ ['Kân'ga:rɲ, 'tisti je pa 'bija z'lo 'dɔbro bla'go:u. 'Tisto je bi'lo:u 'naj'boj za 'moške g'vānte.]

① *dober* ← pslovan. **dobr̥* 'dober' ← ide. **d^hab^hro-*, **d^hab^h-* 'primeren, spreten, ugoden' in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlg̃* 'blag, dober'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

domače platno ▶ [do'māčo p'la:tno] -iga -a s *domače platno* |*grobo, ročno tkano platno iz ročno predene (lanene ali konopljene) preje*| = hodno platno

① ▶ [Št'rɔ'zɔk, 'tisto je 'boj b'lo 'ka:ko g'rɔbo, na'va:dno z do'māčiga p'la:tna, s ko'no:uple.]

① *domač* ← *dom* ← pslovan. **dōm̥* 'dom, hiša' ← ide. **domu-* *'kar je zgrajeno' in *platno* ← pslovan. **polt̥nō* ← ide. **polh₁to-* ← **pelh₁-* 'obleči, oviti; koža, obleka'

④ SSKJ²: + (pod gesloma *domač* in *platno*), Plet.: + (pod geslom *platno*)

druk ▶ [d'rük] -a m na obeh straneh potiskana modra tkanina, navadno za predpasnike

① ▷ [D'rük je pa 'bija za 'ženske 'fürtoxe, ki je 'bija na o'be:ix stra'ne:x po'ti:skanɔ̯ z 'ro:užamɔ̯ al s 'ka:kimɔ̯ 'pikamɔ̯. 'To:u je b'lo:u f'ta:ken 'temno p'la:ven, v'zɔ:rec je pa 'bija 'gɔr 'be:ili.]

① nem. *Druck* 'potiskana tkanina' (Antič 1999: 102)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 20: Druk

Slika 21: Džersi

džersi ▶ [d'žersi] -ija m džersi [zelo mehka, raztegljiva pletenina iz volne ali umetnih vlaken]

① ▷ ['Džersi, 'to:u pa je 'ta:ko 'neko rasteg'livo bla'go:u, ka:k bi 'čist na d'ro:ubičko bi'lo:u št'rekano, 'ta:ko 'fečasto 'boj.]

① angl. *jersey* (Verbinc 1979: 161, 317)

④ SSKJ²: +, Plet.: –

⑥ Poimenovano po otoku Jersey (Verbinc 1979: 317).

enofarbno blago ▶ [eno'fa:rbno bla'go:u] -iga bla'ga: s enobarvno blago [tkanina, ki je ene barve]

① ▷ ['Lexko je eno'fa:rbno al pa 'ka:ko po'ti:skano bla'go:u.]

① enofarben ← en- ← pslovan. *(j)edīnъ ← *(j)ed(e) in *inъ 'en' ← ide. *oi-nó-, *ei-nó- in -farben ← farba ← srvnem. varwe, nem. *Farbe* 'barva' in *blago* ← pslovan. *bōlgo je v srednjem spolu posamostaljeni prid. *bōlgъ 'blag, dober'

④ SSKJ²: – (→ enobarvno blago p+ (pod geslom blago)), Plet.: –

Slika 22: Enofarbno blago

Slika 23: Fura

fajno blago ▶ ['fājno bla'go:u] -iga bla'ga: s *fino blago* |*tkanina višje, bolj izbrane vrste*| = boljše blago = dobro blago

① ▶ ['To:u je pa 'ta:ko 'fājno bla'go:u, 'kāj je za š'nājce'te:xle.]

① *fajn* ← prevzeto prek nem. *fein* iz ben. it. ali furl. *fin*, it. *fino* 'tenek, droben, izvrsten, olikan, fin' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'

① SSKJ²: – (→ *finā blaga* p+ (pod geslom *fin*)), Plet.: –

feca ▶ ['fɛça] -e ž *tanko raztegljivo blago slabše kakovosti* = fecasto blago = raztegljivo blago

① ▶ ['Fɛça pa je 'ta:ko 'tejnko, rasteg'livo bla'go:u, 'neke 'ta:kiga kāk 'džersj. 'Ne:is̩ b'lā 'rāda, g'dā mi je st'ra:nka p̩'nesla 'ka:ko 'fɛco, ki je b'lo:u 'to:u z'lō 'teško 'ši:vatj. Ali se je 'tɛ:gn̩lo, ki si 'teško 'tisto 'ši:va, ali pa je 'melo 'fɛlere 'noɾ̩, či je b'lo:u 'gi na os'ta:nkax 'küpleno.]

① srvnem. *vetze* 'cunja, capa' (> nem. *Fetzen* 'cunja, capa') (Gostenčnik 2016: 255)

① SSKJ²: –, Plet.: –

fecasti ▶ ['fɛcastj] -a -o prid. *raztegljiv* |*ki se razteguje podobno kot gumi*|

① ▶ ['Džersj, 'to:u pa je 'ta:ko 'neko rasteg'livo bla'go:u, kāk bi 'čist na d'ro:uɓičko bi'lo:u št'rɛkano, 'ta:ko 'fɛcasto 'boj.]

① *fecast* ← *feca* ← srvnem. *vetze* 'cunja, capa' (> nem. *Fetzen* 'cunja, capa') (Gostenčnik 2016: 255)

① SSKJ²: –, Plet.: –

fecasto blago ▶ ['fɛcasto bla'go:u] -iga bla'ga: s *raztegljivo blago* |*tkanina, ki se razteguje podobno kot gumi*| = feca = raztegljivo blago

① ▶ ['Džersj je 'ta:ko 'boj 'fɛcasto bla'go:u, 'sāmo ni'kār ne se 'nič 'mü:čka. 'To:u 'ne:ɨ t'rɛba 'pe:ɨglatj.]

- ① *fecast* ← *feca* ← srvnem. *vetze* ‘cunja, capa’ (> nem. *Fetzen* ‘cunja, capa’) (Gostenčnik 2016: 255) in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgъ* ‘blag, dober’

② SSKJ²: –, Plet.: –

flanela ▶ [fla'nɛ:la] -e ž *flanela* |*mehka, na eni ali na obeh straneh nekoliko kosmata bombažna ali volnena tkanina*|

① ▷ ['Pøstelnɨ 'pr:tɨ so 'lɛxko s fla'nɛ:le.]

① prevzeto (eventualno prek nem. *Flanell* in frc. *flanelle*) iz angl. *flannel* ‘flanela’

② SSKJ²: +, Plet.: +

③ Flanelo so na slovenskih tleh uporabljali za oblačila v višjih družbenih plasteh v 18. stoletju, pri svobodnicah na Kranjskem in kmetih jo je prav tako moč zaslediti v 18. stoletju, splošno pa je v rabi v 19. in 20. stoletju (Baš 2004: 130).

frotir ▶ [fro'ti:r] -a m *frotir* |*zankasta bombažna tkanina*|

① ▷ ['Āntuxɨ so s fro'ti:ra.]

① *frotir* ← *frotirati* ← prevzeto prek nem. *frottieren* ‘brisati (z brisačo)’ iz frc. *frotter* ‘drgniti, tretti, meti, frotirati’ ← lat. *fricāre* ‘drgniti’

② SSKJ²: +, Plet.: –

fura ▶ ['fū:ra] -e ž *podloga* |*običajno svili podobna tkanina, ki se prišije na notranjo stran oblačila*|

① ▷ ['Jɛjnka je 'bi:la f'ča:sɨ 'tū:dɨ pod'løžena s 'fū:ro, 'ka:ko 'tɛjnko 'boj. 'Tisto smo 'reklɨ 'fū:rana 'jɛjnka.]

① prim. nem. *Futter* ‘podloga (za obleke)’ (Antič 1999: 152)

② SSKJ²: +p–, Plet.: –

③ Tkanina ali tudi kožuhovina na notranji strani oblačila ščiti njegovo vrh-njo plast pred prehitro obrabo, obenem pa tudi greje. Podloga kontrastnih barv ali dragocenih materialov učinkuje okrasno in daje oblačilu statusni pomen (Baš 2004: 431).

▷ debela fura; tenka fura

gladki žamet ▶ [g'lâtɨ 'žâmat] -iga -a m *gladki žamet* |*žametna tkanina brez podolgovatih vzboklin na površini*|

① ▷ [G'lâtɨ 'žâmat pa je 'sâmo 'ta:ko 'mɛxko po 'ce:ɨlen. 'Tistɨ 'nima 'rɛ:bɨ in 'ti:stɨ se 'nâj'boj 'nūca za k'la:de pa za 'moške ob'le:ɨke.]

① *gladek* ← *gladiti* ← pslovan. **glāditi* ‘gladiti, delati gladko’ ← ide.

- * $g^h lah_2 d^h$ - domnevno 'svetleč, gladek' in *žamet* ← srvnem. *samīt*, *samāt*
 ← stfrc. *samit* ← srlat. *sametum*, *samitum*, prvotno *examitum* 'žamet'
 ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 24: Gladki žamet

Slika 25: Indijsko blago

groba volna ▶ [g'rɔba 'vuna] -e -e ž *volnena preja iz neobdelanih vlaken*

- ① ▶ [G'rɔba 'vuna se je 'nūcala za 'zɔkne, za 'ka:ke 'jānkare 'tāk 'boj za do'ma:, 'fi:na, 'mexka 'o:uɕča 'vuna pa za 'ka:ke 'bojše 'jānkare.]

- ① *grob* ← pslovan. **grǫbъ* *'hrapav' ← ide. **gerb-* 'kriv' ← **ger-* 'viti, vrteti, obračati' in *volna* ← pslovan. **vǫlna* ← ide. **h₂uǵh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂*- 'dlaka, volna'

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

grobi ▶ [g'rɔbɨ] -a -o prid. *grob* |*ki ni dokončno izdelan, obdelan*|

- ① ▶ ['Xo:ɹdno p'la:tno je s ko'no:ɹple, ki je 'ta:ko 'boj g'rɔbo, je pa 'lexko 'tūj iz 'lɛ:na, 'tisto je 'ne:i b'lo:ɹ 'tāk g'rɔbo.]

- ① pslovan. **grǫbъ* *'hrapav' ← ide. **gerb-* 'kriv' ← **ger-* 'viti, vrteti, obračati'

- ① SSKJ²: +, Plet.: +⁵⁶

hodno platno ▶ ['xo:ɹdno p'la:tno] -iga -a s *hodno platno* |*grobo, ročno tkano platno iz ročno predene (lanene ali konopljene) preje*| = domače platno

- ① ▶ ['Xo:ɹdno p'la:tno, 'to:ɹ je bi'lo:ɹ 'tāk 'boj za f'sa:kj 'dɛ:n, 'boj g'rɔbo. 'Lexko je s ko'no:ɹple al pa z 'lɛ:na, z 'lenoviga. S ko'no:ɹple je b'lo 'boj g'rɔbo, z 'lenoviga pa 'ne:i b'lo 'tāk g'rɔbo.]

⁵⁶ Pri pridevniku v narečju prevladuje na videz določna oblika tudi za nedoločnost. Če se narečna in knjižna pridevniška iztočnica, v slovarjih zabeležena v nedoločni obliki, pomensko pokrivata, je to označeno z znakom +.

- ① *hoden* ← *hodník* 'grobo, ročno tkano platno' ← verjetno iz *hoditi* z domnevnim pomenom *'blago oz. obleka iz takšnega blaga za vsakdanjo, ne praznično rabo, namenjeno hoji' in *platno* ← pslovan. **poltъnъ* ← ide. **polh₁to-* ← **pelh₁-* 'obleči, oviti; koža, obleka'
- ② SSKJ²: + (pod geslom *hoden*²), Plet.: + (pod gesloma *hoden*² in *platno*)

indijsko blago ▶ ['indijsko bla'go:ɯ] -iga bla'ga: s *tanko bombažno blago z značilno nagubano in nekoliko valovito površino*

- ① ▷ ['Indijsko bla'go:ɯ, 'to:ɯ so 'mele 'ženske 'nāj'boj k'la:de za po'letj pa 'tūdj p'lu:zne so 'mele s 'tistiga. B'lo:ɯ je veči:noma 'eno'fa:rbno bla'go:ɯ, 'na:x pa se je do'bi:lo že 'tūj 'ka:ko 'ro:ɯžasto, 'sāmo 're:itko si 'to:ɯ 'gej 'do:ɯba. F 'tisten je 'ta:kj x'la:t 'fājn 'bija, ki je bla'go:ɯ 'lepo 'dixalo.]
- ① *indijski* ← nanašajoč se na Indijce ali Indijo in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

irh ⇒ jerh

jerh ▶ ['jɛ:rx] -a m *irh* |*mehko usnje iz kož divjadi, drobnice, navadno kosmateno na obeh straneh*|

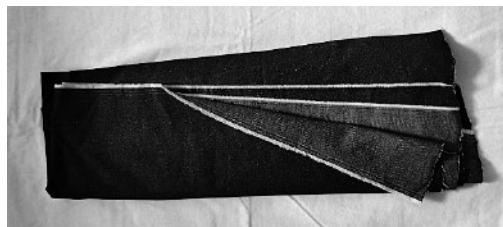
- ① ▷ ['Jɛ:rx je 'bija na o'bejx stra'nɛ:x 'tāk 'mālo kos'ma:tj.]
- ① srvnem. *irch*, *irh* 'belo ustrojena gamsova, jelenova ali srnina koža', prvotno 'kozlova koža' ← stvnem. *irah* 'kozel' ← lat. *hircus* 'kozel'
- ② SSKJ²: – (→ *irh* p+), Plet.: +

kamgarn ▶ ['kân'ga:rŋ] -rna m *kamgarn* |*tkanina iz česane volnene preje*|

- ① ▷ ['Kân'ga:rŋ, 'tistj je pa 'bija z'lŋ 'dŋbro bla'go:ɯ. 'Tisto je bi'lo:ɯ 'nāj'boj za 'moške g'vānte.]
- ① nem. *Kammgarn* 'česana volnena preja' in 'tkanina iz česane volnene preje'
- ② SSKJ: –, Plet.: –

kavbojsko blago ▶ ['kâɯ'bŋj:sko bla'go:ɯ] -iga bla'ga: s *trpežna, navadno modra groba bombažna tkanina v keprovi vezavi za delovne obleke in hlače*

- ① ▷ ['Kâɯ'bŋj:sko bla'go:ɯ je 'nāj'boj za x'lāče, ki je z'lŋ 'močno, tŋpɛ:žno, pa 'tūdj 'jākne 'ma:jo s 'kâɯ'bŋj:skiga.]
- ① *kavbojski* ← *kavboj* ← angl. *cowboy* 'kavboj' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 26: Kavbojsko blago

klobučevina ▶ [klobočɛ'vina] -e ž *klobučevina* |*debelejše blago iz stisnjenih, sprijetih vlaken, zlasti volne ali fine živalske dlake*|

① ▶ [Klobočɛ'vina je za klo'bü:ke.]

① *klobučevina* ← *klobuk* ← slovan. **klobukъ* ← turšč. **kalbuk*

② SSKJ²: +, Plet.: +

klot ▶ [g'lo:t] -a m *klot* |*gladka črna bombažna tkanina za predpasnike*|

① ▶ [G'lo:t, 'to:ɥ pa bi'lo:ɥ za 'ženske 'fürtoxe. 'To:ɥ je bi'lo:ɥ 'čr:no in 'tiste 'fürtuxe, 'čr:ne, 'tiste so 'mele f'se 'tāk na 'xa:me 'gɔr pa 'za:dj zaš'pilano.]

① prevzeto prek nem. *Kloth* iz angl. *cloth* 'tkanina, blago' (Verbinc 1979: 349)

② SSKJ²: +, Plet.: –

③ Na Štajerskem so bili črni klotasti predpasniki še sredi 20. stoletja del praznične oprave. Pred 2. sv. vojno so iz klota izdelovali tudi kopalna oblačila ipd. (Baš 2004: 215).

konopeljsko platno ▶ [ko'no:ɥp̩sko p'la:tno] -iga -a s *konopljeno platno* |*grobo, ročno tkano platno iz ročno predene konopljene preje*|

① ▶ [Ko'no:ɥp̩sko p'la:tno pa smo 'mɛlj 'boj za št'rɔ'zɔke.]

① *konopeljski* ← *konoplja* ← pslovan. **konopl'ǣ* 'konoplja' in *platno* ← pslovan. **polh̥to-* ← ide. **polh̥to-* ← **pelh̥-* 'obleči, oviti; koža, obleka'

② SSKJ²: – (→ *konopljeno platno* p+ (pod gesloma *konopljen* in *platno*)), Plet.: –

konoplja ▶ [ko'no:ɥpla] -e ž *konoplja* |*predivo iz konoplje, tj. visoke kulturne rastline z dlanastimi listi, ki se goji zaradi vlaken in semen*|

① ▶ ['Xo:ɥdno p'la:tno je iz ko'no:ɥple, ki je 'ta:ko 'boj g'rɔbo, je pa 'lexko 'tūj iz 'lɛ:na, 'tisto je 'ne:j b'lɔ 'tāk g'rɔbo.]

① pslovan. **konopl'ǣ* 'konoplja'

② SSKJ²: +, Plet.: +

krep ▶ [k'rɛp] -a m *krep* |*tkanina z drobnozrnato površino, navadno za ženske obleke*|

① ▷ [K'rɛp, 'to:ɥ pa je bi'lo:ɥ, 'tāk kāk bi 'čisto na d'ro:ɥbičko 'zɾnčasto bi'lo:ɥ, 'ta:ko x'rāplavo 'mālo. 'To:ɥ so 'mele 'ženske k'la:de 'nāj'boj.]

① prevzeto prek nem. *Krepp* iz frc. *crêpe* 'krep' in 'palačinka', kar je iz lat. *crispus* 'kodrast, nakodran'

④ SSKJ²: +, Plet.: +p–

krepdešin ▶ [k'rɛpde'ʃi:n] -a m *krepdešin* |*tkanina za ženske obleke, bluze in podlogo iz svile ali rejon*|

① ▷ ['Pɔ:l je 'bija k'rɛpde'ʃi:n, 'to:ɥ je pa b'lo:ɥ za p'lu:zne.]

① frc. *crêpe de Chine* 'kitajski krep'

④ SSKJ²: tekst. +, Plet.: –

⑥ Krepdešin so začeli izdelovati v Lyonu leta 1820 kot imitacijo kitajske tkanine (<https://www.britannica.com/topic/crepe-de-Chine>; pridobljeno: 17. 10. 2024).

križasto blago ▶ [k'ri:žasto bla'go:ɥ] -iga bla'ga: s *karirasto blago* |*tkanina, ki ima večbarven vzorec v obliki pravokotno se križajočih črt, prog*|

① ▷ [Bi'lo:ɥ pa je 'tūdik 'ta:ko k'ri:žasto bla'go:ɥ. 'Tisto 'nāj'boj 'ma:jo 'kū:xarj x'lāče s 'tistiga bla'ga:.]

① *križast* ← *križ* ← stfurl. **krō(d)že* ← vlat. **crōcem*, klas. lat. *crux* 'križ' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'

④ SSKJ²: star. + (pod geslom *križast*), Plet.: –

Slika 27: Klot in predpasnik iz klot

Slika 28: Križasto blago

kupljeno blago ▶ ['küpleno bla'go:u] -iga bla'ga: s v trgovini ali na sejmu kupljena tkanina, ki ni domače izdelave

① ▷ ['Nędga smo f'se 'męlj z do'măčiga p'la:tna, z 'lenoviga al pa s ko'no:uple, 'na:x pa se 'te že do'bi:lo bla'go:u f tŕgo'vinj. 'Küpleno bla'go:u je b'lo:u to'vărniško t'ka:no.]

① *kupljen* ← *kupiti* ← pslovan. **kupĭti* 'kupiti' ← pgerm. **kaupĭan* ← germ. **kaupō* 'trgovec' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'

① SSKJ²: –, Plet.: –

lan ⇒ len

lanovo platno ⇒ lenovo platno

leder ▶ ['lęder] -dra m *usnje* |živalska koža, strojena brez dlake|

① ▷ [Na ledra'rĭij so 'doj je'ma:lĭ s'vi:nsko 'ko:užo. 'Lexko si v'zeja d'na:r, 'lexko si pa v'zeja na'za:j 'lęder, ki smo 'na:x do'ma: 'dęlalĭ 'šu:xe. 'To:u je 'bĭja 'lędrar, 'kăj je 'to:u 'doj 'ję:ma] ▪ [Na 'la:ktax pa na ko'lęnax pa so 'tűdik si za'sĭli 'gŕŕ, g'dă je že 'tĭsto 'xi:n bi'lo:u, f'like iz 'lędra, 'tăk ki je 'tĭsto 'mălo 'duže dŕ'žălo, ki 'tăn se 'năjveč 'ribalo 'sin pa 'ta:.]

① srvnem. *lęder* 'usnje' (Striedter-Temps 1963: 167)

① SSKJ²: –, Plet.: –

len ▶ ['lę:n] -a m *lan* |predivo iz lana, tj. kulturne rastline z modrimi cveti, ki se goji zaradi vlaken in zaradi semena|

① ▷ ['Xo:űdnŕ p'la:tno je s ko'no:uple, ki je 'ta:ko 'boj g'rŕbo, je pa 'lexko 'tűj iz 'lę:na, 'tĭsto je 'ne:ĭ b'lŕ 'tăk g'rŕbo.]

① pslovan. **lъnъ* 'lan' ← **lĭno-* (Bezljaj 1982: 123)

① SSKJ²: +p–, Plet.: +p–⁵⁷

lenovo platno ▶ ['lenovo p'la:tno] -iga -a s *laneno platno* |grobŕ, ročno tkano platno iz ročno predene lanene preje|

① ▷ [Z 'lenoviga p'la:tna smo 'boj 'pŕ:te 'męlj, ki so 'ne:ĭ b'li 'tăk 'ŕjstŕĭ kăk s ko'no:uple. Ko'no:űplo smo 'męlj 'tűdik za š'trike.]

⁵⁷ Oba slovarja izpričani narečni pomen navajata pod geslom *lan*.

① *lanov* ← *lan* ← pslovan. *lǫnъ 'lan' ← *lino- (Bezljaj 1982: 123) in *platno* ← pslovan. *poltъnъ ← ide. *polh₁to- ← *pelh₁- 'obleči, oviti; koža, obleka'

② SSKJ²: – (→ *laneno platno* p+ (pod geslom *lanen*)), Plet.: –

lister ▶ ['lister] -tra m *lahka, hrapava, svetlikajoča se tkanina iz bombaža in volne*

① ▷ ['Lister je pa 'bija 'ta:ki, ki se 'tāk les'keta, 'boj 'tāk g'rōbī na o'ti:p, 'sāmo 'ne:ī 'ka:ko 'teško bla'go:ū, 'boj 'fājno je 'to:ū bi'lo:ū. 'To:ū so 'meļī 'nāj'boj za x'lāče, 'sūkne, kos'ti:me, 'tūj k'la:de so 'ženske 'meļe, 'boj 'tāk za spom'la:dī pa je'se:nī.]

② nem. *Lister* ← frc. *lustre* 'lesk, sijaj' (Verbinc 1979: 416)

③ SSKJ²: +, Plet.: –

④ Verbinc (prav tam) pomen leksema razlaga kot 'lahka, lesketajoča se tkanina ostrega otipa za moške letne suknjiče'.

loftdiolen ▶ ['lofdio'lē:n] -a m *vrsta sintetične, nekoliko debelejša tkanina za ženske obleke (diolen-loft)*

① ▷ ['Toṭī 'lofdio'lē:n bi še 'vāčī v'rē:dī 'bija, 'ne:ī je se 'ra:vno 'mü:čka, 'sāmo po'leṭī je z'lō 'xica v 'jen 'bi:la, po'zi:mī pa je 'mṛzī 'bija. 'Ženske so 'meļe s 'te:ga 'nāj'boj k'la:de, 'ta:ke z 'du:gimī ro'ka:vamī.]

② poimenovano po blagovni znamki *Diolen-Loft*

③ SSKJ²: –, Plet.: –

mehka volna ▶ ['mexka 'vuna] -e -e ž *mehka volna |volnena preja iz obdelanih vlaken|*

① ▷ ['To:ū so b'le: raz'ličniga 'fū:rma 'o:ūfce. 'Ene so 'meļe 'boj 'du:go pa g'rōbo 'vuno, d'rū:ge pa 'mālo 'boj k'ra:tko pa 'boj 'fi:no, 'mexko 'vuno. G'rōba 'vuna se je 'nūcala za 'zōkne pa za 'ka:ke 'jānkare, 'tāk 'boj za do'ma:, 'fi:na, 'mexka 'o:ūfča 'vuna pa za 'ka:ke 'boj:še 'jānkare.]

② *mehek* ← pslovan. *mĕkъkъ 'mehek' ← ide. *menHku-, *menHk- 'tlačiti, stiskati, gnesti, tolči' in *volna* ← pslovan. *vǫlna ← ide. *h₂uǵh₂nah₂ 'volna' ← *h₂uelh₂ 'dlaka, volna'

③ SSKJ²: + (pod geslom *volna*), Plet.: –

mehko blago ▶ ['mexko bla'go:ū] -iga bla'ga: s *tkanina, ki daje pri dotiku, prijemu občutek ugodja*

① ▷ [Za 'be:īš, 'to:ū je 'nāj'boj 'ka:ko 'mexko bla'go:ū, ki se 'fājn ras'te:gne, pa 'tūj 'ta:ko, ki se 'lexko 'vūn 'kü:xa.]

- ① *mehek* ← pslovan. **měkьkь* ‘mehek’ ← ide. **menHku-*, **menHk-* ‘tlačiti, stiskati, gnesti, tolči’ in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgь* ‘blag, dober’

② SSKJ²: –, Plet.: –

močen ▶ [‘mɔčen] -čna -o prid. *močen* |*zelo odporen proti zunanjim silam*|

- ① ▶ [‘Kāu‘bɔːjsko blaˈgoːu je ‘nāj‘boj za x‘lāče, ki je z‘lɔ ‘mɔčno, tɕ‘pɛːžno, pa ‘tūdj ‘jākne ‘maːjo s ‘kāu‘bɔːjskiga.]

- ① *močen* ← *moč* ← pslovan. **mōtʹь* ← ide. **magʰti-*, **magʰ-* ‘moči, biti sposoben’

② SSKJ²: +, Plet.: +

molimos ▶ [‘mɔlimos] -a m *molino* |*debelejše surovo bombažno platno*|

- ① ▶ [‘Mɔlimos je g‘rɔbo p‘laːtno. ‘Toːu smo ‘mɛlj za ‘pɾːte za ‘pojsle, za ‘postelne ‘pɾːte.]

- ① prim. frc. *mouliné* ‘sukanec iz dveh ali več raznobarvnih niti’, ‘preja iz tega sukanca’ in ‘tkanina iz te preje’ (Verbinc 1979: 468)

② SSKJ²: –, ⁵⁸ Plet.: –

- ③ Bombaž je v Evropi poznan šele od 14. stoletja dalje. Pred tem so za izdelavo tkanin uporabljali vlakna lanu, konoplje in koprive, tj. rastlin, ki rastejo v srednji Evropi. Najcenejše so bile tkanine, pridobljene iz vlaken koprivnih stebel. Še danes se nekatere imenuje po tej rastlini, četudi niso izdelane iz koprivnih, temveč večinoma iz bombažnih, redkeje iz poliestrskih vlaken. Zanje je značilno, da so tkane z izmeničnim križanjem vzdolžne in prečne niti. Poznamo gosto tkano ali težko koprivno tkanino, surovo koprivno tkanino in tančično koprivno tkanino. Z beljenjem surove koprivne tkanine nastane bela tkanina, ki se je prvotno uporabljala za rjuhe in srajce. Avstrijci so koprivno tkanino poimenovali *Mollino*. Zlasti v njihovih gledališčih in opernih hišah se izraz pogosto uporablja za poimenovanje panoramskih kulis in horizontov. Posebnost te tkanine je namreč, da ima velik razpon širin, od 90 cm do več kot 1200 cm, in tista od 420 cm širine naprej se uporablja zlasti za dekoracijo gledaliških in koncertnih odrov. Ime najverjetneje izvira iz it. besede *molino* ‘naprava za mletje žita oz. pridobivanje moke’. Ker imajo tako nekdanje kot sodobne vreče za moko zelo podobno teksturo, kot ga ima koprivno blago, je smiselno domnevati, da je nem. beseda *Mollino* le popačenka it. besede *molino* in da prvotno označuje tkanino, iz katere

⁵⁸ SSKJ² izpričani narečni pomen navaja pod geslom *molino* (s kvalifikatorjem tekst.).

so bile izdelane te vreče (<https://www.tuchler.net/en/products/textiles-foils-effect-materials/mollinos-muslin-shirtings.html>; pridobljeno: 26. 12. 2024).

mrežasto blago ▶ [m'režasto bla'go:u] -iga bla'ga: s *mrežasto blago* |zelo redka tkanina, po obliki podobna mreži|

- ① ▷ ['Ti:l, 'to:u pa je 'ta:ko 're:itko t'ka:no bla'go:u, ki so ne'vešte 'mele, 'ta:ko m'režasto bla'go:u, ki ne'vešte 'ma:jo za š'lājere ali pajčo'la:ne.]
- ① *mrežast* ← *mreža* ← pslovan. **mērža* ← ide. **merHg^h* ← *(s)*mer*- 'plesti, vezati' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlg^h* 'blag, dober'
- ① SSKJ²: –, ⁵⁹ Plet.: –

muslin ▶ [mos'li:n] -a m *muslin* |zelo lahka, tanka, navadno prosojna tkanina|

- ① ▷ [Z mos'li:na so 'ženske 'mele p'lu:zne.]
- ① prevzeto prek frc. *mousseline* iz it. *mussolina*
- ① SSKJ²: +, Plet.: – (→ *mušlin* p+)
- ① It. *mussolina* je izpeljano iz arabskega krajevnega imena Mosul, od koder izvira ta tkanina. Kraj leži ob Tigrisu v današnjem Iraku (Snoj 2016: elektronski vir).

na drobno rebrasti žamet ▶ [na d'ro:ubno 're:brastj 'žāmat] na d'ro:ubno -iga -a m *žametna tkanina* z ozkimi podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini = ozki žamet

- ① ▷ ['Žāmat, 'to:u pa je 'ta:ko 're:brasto bla'go:u. 'En je na d'ro:ubno 're:brastj, je pa 'žāmat 'tūj, ki je 'tāk na g'rōbo 're:brastj.] ▪ [Na d'ro:ubno 're:brastj 'žāmat, 'to:u so p'recī m'la:dī 'mēlī x'lāče, sp'lōx 'publecī, 'co:j pa ang'lēško p'lu:zno. Pa 'tūj 'jejnke s_g 'dēlala, 'sāmo 'ne:ī 'tēko, 'nāj'boj x'lāče, za 'dēce pa x'lāče al pa 'jejnke na p'risī, ki je 'tisto 'boj 'mōčno bla'go:u bi'lo:u.]
- ① *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *droben* ← *drobiti* ← pslovan. **drobīti* ← ide. **d^hreb^h*- 'tolči, zadeti' in *rebrast* ← *rebro* ← pslovan. **rebrō* ← ide. **reb^h*- 'pokriti' in *žamet* ← srvnem. *samīt, samāt* ← stfrc. *samit* ← srlat. *sametum, samitum*, prvotno *examitum* 'žamet'
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

⁵⁹ SSKJ² pod geslom *mrežast* navaja ponazarjalni zgled *mrežasta tkanina*.

na grobo rebrasti žamet ▶ [na g'rɔbo 'rɛ:brastj 'žāmat] na g'rɔbo -iga -a m žametna tkanina s širokimi podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini = široki žamet

① ▷ ['Žāmat, 'to:ɥ pa je 'rɛ:brasto bla'go:ɥ. 'En je na d'ro:ɥbno 'rɛ:brastj, je pa 'žāmat 'tūj, ki je 'tāk na g'rɔbo 'rɛ:brastj.] ▪ [Z na g'rɔbo 'rɛ:brastiga 'žāmata je p'rišlo 're:is 'mālo 'boj g'rɔbo f'se s'kūp, ki je 'meja 'tiste 'rɛ:bre 'boj 'šūrke, 'tāk ki b'lo:ɥ 'mālo 'boj de'bɛ:lo bla'go:ɥ po op'čū:tkj kāk pa 'o:ɥskj 'žāmat. Pa 'tūj s 'tɔtiga na g'rɔbo 'rɛ:brastiga sɯ 'dɛlala x'lāče pa 'ka:ke ang'lɛške p'lu:zne, 'jɛjnke 'mālo 'mājn, no, pa za 'dɛce.]

① na ← pslovan. *na ← ide. *nō in grob ← pslovan. *grōbъ z domnevnim pomenom *'hrapav' ← verjetno ide. *gerb- 'kriv' in rebrast ← rebro ← pslovan. *rebrō ← ide. *reb^h- 'pokriti' in žamet ← srvnem. samīt, samāt ← stfrc. samit ← srlat. sametum, samitum, prvotno examitum 'žamet'

① SSKJ²: –, Plet.: –

najlon ▶ ['na:jlon] -a m najlon |*tkanina iz poliamidnih vlaken ameriškega izvora*|

① ▷ ['Na:jlon, 'to:ɥ so 'mɛle 'ženske p'lu:zne, 'tūj 'moške s'rākce so 'en 'cājt 'mɛlj, 'sāmo 'tisto je 'dugo 'ne:ɯ tɾ'pɛlo, ki 'tisto je 'ta:ko, ki je ni'ka:kj 'lūft 'ne:ɯ 'šo:ɥ s'ko:ɥzj.]

① angl. nylon (komercialno ime kemijskega izdelka)

① SSKJ²: tekst. +, Plet.: –

⑧ Poimenovanje nove skupine sintetičnih poliamidov so leta 1942 izmed 250 predlogov izbrali kemiki ameriške firme Nemeurs Company zaradi blagozvočnosti in ker ne spominja na nobeno drugo (angl.) besedo. Izvor besede ni zanesljivo pojasnjen. Prvi zlog *ny-* verjetno temelji na *ni-* v *nitrogen* 'dušik', drugi *-lon* je fantazijska pripona, ali vzeta iz *Babilon* ali prenarejena iz *rayon* 'umetna svila' ali *cotton* 'bombaž' (Snoj 2016: elektronski vir). Verbinc piše (1979: 42), da je najlon, sintetični poliamid za izdelovanje tekstilnih vlaken, poimenovan po začetnicah imen žena petih kemikov, ki so sodelovali pri raziskavah.

navadno blago ▶ [na'va:dno bla'go:ɥ] -iga bla'ga: s *navadno blago* |*tkanina nižje vrste (ki se uporablja za oblačila in druge tekstilne izdelke za vsakdanjo uporabo)*|

① ▷ ['Zāj pa mo še na'ste:ila 'mālo, 'ka:ke b'la:ge smo poz'nālī. 'Ca:jk, 'to:ɥ je bi'lo:ɥ 'ta:ko 'boj 'čist na'va:dno bla'go:ɥ, 'tisto so 'mɛlj 'nāj'boj 'moškj x'lāče 'tāk za do'ma:.]

- ① *navaden* ← *vaditi* ← pslovan. **vāditi* *‘vleči, napenjati, vpregati’ ← domnevno ide. **ued^h*- ‘vezati’ in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* ‘blag, dober’

② SSKJ²: –, Plet.: –

ozki ▶ ['o:ɤski] -a -o prid. *ozek* |*ki ima med najbližjima koncema glede na dolžino razmeroma majhno razsežnost*|

① ▷ ['Rɛ:brasti 'žāmat 'ma: 'tāk kāk 'ene 'rɛ:bre. 'Ene so 'šūrke, 'ene 'o:ɤske.]

① pslovan. **ǫzъkъ* ‘ozek, tesen’ ← **ǫzъ* ‘ozek’ ← ide. **h₂amg^hu-* ← ide. **h₂amg^h*- ‘vezati, stiskati, ožiti’

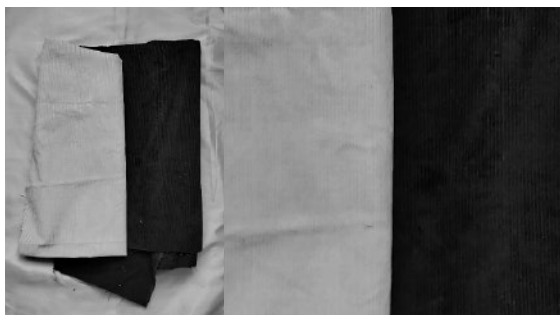
② SSKJ²: +, Plet.: +

ozki žamet ▶ ['o:ɤski 'žāmat] -iga -a m *žametna tkanina z ozkimi podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini* = na drobno rebrasti žamet

① ▷ ['Tāk z 'o:ɤskiga kāk 'šūrkgiga 'žāmata so 'mɛlɨ 'nāj'boj x'lāče.]

① *ozek* ← pslovan. **ǫzъkъ* ‘ozek, tesen’ ← ide. **h₂amg^h*- ‘vezati, stiskati, ožiti’ in *žamet* ← srvnem. *samīt*, *samāt* ← stfrc. *samit* ← srlat. *sametum*, *samitum*, prvotno *examitum* ‘žamet’

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 29: Ozki žamet

pamuk ▶ ['pa:muk] -a m **1.** *bombaž* |*semenska vlakna bombaževca, ki se uporabljajo kot tekstilna surovina*| **2.** *tkanina iz te surovine*

① ▷ **1.** ['Kāu'boj:jsko bla'go:ɤ je s 'pa:muka na'rɛ:to.] ▪ **2.** ['Pa:muk je zd'rāf za no'sitɨ, 'sāmo 'mü:čka se. 'To:ɤ, či 'ma:š 'kāj s 'pa:muka, 'mɔreš si s'ko:ɤs s'pe:ɨglatɨ p'reja, kāk si ob'le:ɨčeš.]

① hrv., srb. *pamuk* ← turšč. *pamuk*, *panbuk* ← perz. *penbe* (Anić, Goldstein 2004: elektronski vir)

- ④ 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
- 2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

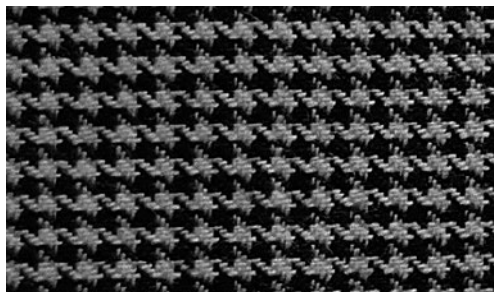
pepita ▶ [pe'pita] -e ž *pepita* |*tkanina z drobnim dvobarvnim vzorcem, nastalim s križanjem navadno enako širokih svetlih in temnih prog*|

- ⑦ ▶ [Pe'pita, 'tisto pa je bi'lo:ɥ 'ta:ko k'ri:žasto bla'go:ɥ. 'Tisto 'ma:jo 'naj'boj 'kü:xarj x'lăče s 'tistiga bla'ga:.]

① nem. *Pepita* (Antič 1999: 305)

④ SSKJ²: +, Plet.: –

- ⑧ Tkanina je poimenovana po španski plesalki Josefi Durán y Ortega z umetniškim imenom Josefa de la Oliva in vzdevkom Pepita de Oliva (https://de.wikipedia.org/wiki/Pepita_de_Oliva; pridobljeno: 18. 10. 2024; gl. tudi Verbinc 1979: 536). Špansko ime Pepita ustreza slovenskim imenom Pepa, Pepca, Pepi, kar je skrajšana oblika iz imena Jožefa (Keber 2001: 392–393).

Slika 30: Pepita

Slika 31: Pikasto blago

perlon ▶ ['pe:rlon] -a m *perlon* |*tkanina iz poliamidnih vlaken nemške proizvodnje*|

- ⑦ ▶ ['Pe:rlon je pa bi'lo:ɥ 'mălo 'bo:jšo kăk 'na:jlon. Bi'lo:ɥ je s'lično 'na:jlonj, 'sămo z 'bo:jšin op'čü:tkon si 'tisto 'nosa.]

① nem. *Perlon* (Antič 1999: 305)

④ SSKJ²: +, Plet.: –

- ⑧ Snój piše (2003: 431), da je *perlon* tvorjen s pripono *-lon*, ki je postala pripona za tvorbo poimenovanj snovi za izdelavo sintetičnih vlaken po zgledu angl. *nylon*, kjer prvi zlog *ny-* verjetno temelji na *ni-* v *nitrogen* 'dušik', drugi *-lon* pa je fantazijska pripona, ali vzeta iz *Babilon* ali prenearejena iz *rayon* 'umetna svila' ali *cotton* 'bombaž'.

pikasto blago ▶ ['pikasto bla'go:ɥ] -iga bla'ga: s *blago*, ki ima *piko*

① ▷ ['Pikasto bla'go:ɥ je b'lɔ za dik'lince pa 'tūj za 'ženske 'fürtoxe, p'lu:zne.]

① *pikast* ← *pika* ← *p'íkati 'bosti' ← ide. *(s)p(ʰ)ěi- in *blago* ← pslovan. *bôlgo je v srednjem spolu posamostaljeni prid. *bôlgb 'blag, dober'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

plenica ▶ [ple'nica] -e ž *plenica* |*tkanina*, navadno pravokotna, za zavijanje *dojenčka*|

① ▷ [B'la:gi za ple'nice se je 'reklo 'tɛ:tra, 'nūcali pa smo ga 'tū:dj za m'le:iko ci'ditj. 'Te smo ga zlo'žilj f'kūp, 'tāk ki so š'tirj 'gibe bi'le:.]

① pslovan. *plěná *tanka *tkanina*, *tanka kožica*, *opna*'

④ SSKJ²: +, Plet.: +

⑥ Kvadraten kos lanenega ali bombažnega blaga se je uporabljal za prestrezanje dojenčkovega blata in urina ter tudi za utrjevanje položaja glave in udov. Splošno razširjeni način nameščanja in pritrjevanja plenice je bilo povijanje s *povojem za dojenčka*.⁶⁰ Razlike med družbenimi plastmi so bile vidne v materialu in številu pleníc, ki so jih pripravili pred rojstvom otroka, ter v pogostnosti njihove menjave in pranja. Revnejše kmečke matere so za plenice še okrog 2. sv. vojne uporabljale sprane moške srajce, ženska spodnja krila, rjuhe in krpe. Večje število pleníc so za novorojenca pripravljali od 60. let 20. stoletja dalje, ko so se splošneje uveljavile plenice iz redko tkane, mehke bombažne tkanine tetre. Te v naslednjih desetletjih čedalje pogosteje nadomeščajo bombažne in papirnate plenice za enkratno uporabo (Baš 2004: 423).

pliš ▶ [p'li:š] -a m *pliš* |*mehko*, na eni strani kosmato tkano blago, navadno za oblazinjeno pohištvo, igrače, oblačila|

① ▷ [P'li:š, 'to:ɥ je 'ta:ko 'mexko, kos'ma:to bla'go:ɥ, ki se 'nūca za 'ka:ko ob'ro:ɥbo, za 'cirr pɾ k'rɔ:gnj. 'Zāj pa 'ma:jo s p'li:ša 'tūj 'cɔte, sp'lɔx 'dɛce, pa 'ka:ke prev'le:ike za 'kāj pok'ritj, 'rečmo 'pojslo, 'ka:ki 'kāuč, naslo'ja:č.]

① nem. *Plüsch* ← frc. *peluche* 'pliš'

④ SSKJ²: +, Plet.: +

⁶⁰ Povej za dojenčka je bil širok in dolg trak iz lanenega platna, strojno izdelan največkrat iz belega bombaža, namenjen za togo povijanje od ramen do gležnjev, s čimer je bilo dojenčku do približno šestih mesecev starosti onemogočeno kakršno koli premikanje (trdo povijanje naj bi preprečilo razpraskanje obraza in krive ude). Večina mater iz vseh družbenih okolij je tako povijala dojenčke pred 2. sv. vojno, ponekod celo do konca 50. let 20. stoletja, čeprav so že v 30. letih svetovali drugače. Kot del krstne opreme so bili priljubljeni beli povoji z vtkanim rdečim ali modrim vzorcem (Baš 2004: 456).

popelin ▶ [pope'li:n] -a m *popelin* |*tanka bombažna tkanina, zlasti za srajce*|

① ▷ ['Bija pa je 'tudi pope'li:n, ki so 'nâj'boj 'moški s'ra'kce no'silj. 'To:u je 'boj 'ta:ko 'mexko, 'fâjno, 'tejnko bla'go:u.]

① nem. *Popelin(e)* ← frc. *popeline* ← it. *papalina* (Verbinc 1979: 559)

① SSKJ²: +, Plet.: –

⑥ It. *papalina* je poimenovano po papeškem mestu Avignonu, kjer so popelin najprej izdelovali (prav tam).

porhant ▶ ['po:rxat] -a m *porhant* |*debela, na narobni strani kosmata bombažna tkanina; barhant*|

① ▷ ['Po:rxat je 'bija 'nâj'boj za 'be:jš, za 'ženski pa 'moški 'be:jš. 'Moški so 'nâj'ra:jši 'meļi s 'po:rxata 'gâte.]

① nem. *Barchent*, star. *Parchent* ← srlat. *barrac(h)anus*, *barrachanum*, *parchanus* ← arab. *barakan* 'blago iz kamelje dlake' (Strauss 1997: 154)

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

Slika 32: Plenica

Slika 33: Potiskano blago

potiskano blago ▶ [po'ti:skano bla'go:u] -iga bla'ga: s *potiskano blago* |*tkanina z nanesenim barvnim vzorcem*|

① ▷ ['Lexko je 'eno'fa:rbno al pa 'ka:ko po'ti:skano bla'go:u.]

① *potiskan* ← *tiskati* ← pslovan. **tískati* ← **téh₂isk-* 'povzročati, da se utekočini, cediti' in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgъ* 'blag, dober'

① SSKJ²: –, ⁶¹ Plet.: –

prava žida ▶ [p'ra:va 'ži:da] -e -e ž *prava svila* |*naravna svila iz kokonov udomačene sviloprejk*|

① ▷ ['To:u smo 'moļi f 'câjtj d'rü:ge sve'tovne 'vojne no'sitj 'listje od

⁶¹ SSKJ² pod geslom *potiskan* navaja leksem *potiskana tkanina*.

ma'li:n od 'do:uma, ki so se s'vilop'rejke s 'tistiga 'listja ži'vele. F šo:uļi so jin na're:dlī 'ta:ke p'lāce 'ma:le z 'le:īsa in 'to:ū se 'gōr pot'ro:ūslo 'toto 'listje. In 'tote s'vilop'rejke so 'to:ū 'dēlale 'ta:ke kāk 'ene 'bube, ki je 'tāk za'mōtano s'kūp bi'lo:ū, 'ta:ko 'fi:no pa 'be:īlo kāk 'ena 'vāta. 'To:ū so 'Nemcī f 'cājtī 'vojne x'tēļi, ki so s 'tistiga 'dēlali 'ži:do za pa'dāle. In 'to:ū je b'lā p'ra:va 'ži:da, 'kāj je b'lā ot 'tōtix s'vilop'rejk 'nit.]

① *pravi* ← pslovan. **prāvъ* ← iz ide. **próh3yo-* (ali **prōyo-*) in *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

② SSKJ²: –, ⁶² Plet.: –

predivo ▶ [pre'di:vo] -a s *predivo* |*vlakna naravnega ali umetnega izvora za predenje*|

① ▷ [Pre'di:vo se je d'ja:lo na ko'lo:ūvret, ki se 'ni:tī 'dēlalo s 'tistiga. Na s're:īdī 'lē:na ali ko'no:ūple je 'ta:ko 'mexko in 'tisto o'kul, koz'de:rje smo 'reklī, se 'duj za'se:īka, 'tāk ki os'ta:ne 'sāmo pre'di:vo. Koz'de:rje se 'mōre 'duj za'sēkatī].

① *predivo* ← *presti* ← pslovan. **prĕsti*, sed. **prĕdō* 'raztegniti, napeti' ← ide. *(s)pren(H)d^(h)- 'vleči, napenjati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

▷ ven sčesano predivo

rašmušelin ▶ [rāčmošu'li:n] -a m *močna bombažna tkanina umazano rumenkaste barve*

① ▷ [Rāčmošu'li:n, 'to:ū pa je bi'lo:ū 'ta:ke za'ma:zano 'be:īle 'fa:rbe, kāk bi 'mālo ru'mēnkasto bi'lo:ū, pa 'tāk 'čist na d'ro:ūbno 'pikčasto al 'tāk. 'Nāj'boj so 'mēļi 'tisto za postel'nino. 'Mōškī so 'mēļi 'du:ge 'gāte 'lexko s 'tōtiga, 'tūj za x'la:čne 'žepe na'mēsto 'fū:re je b'lo:ū v 're:dī, ki je b'lo:ū 'boj 'mōčno bla'go:ū 'to:ū. Pa 'pe:īglali smo 'gōr, 'sāmo p'reja smo 'mōglī bla'go:ū s'kūp 'večk'rāt 'lēpo zlo'žitī, ki b'lo:ū za'dōstī de'be:lo.]

① *raš-* ← nem. *Rasch* 'lahka volnena tkanina' in *-muslin* 'zelo tanka tkanina' ← prevzeto prek frc. *mousseline* iz it. *mussolina*

② SSKJ²: –, Plet.: –⁶³

⁶² SSKJ v terminološkem gnezdu pod geslom *pravi* navaja termin *prava svila*.

⁶³ Leksem *raš* 'raševina, tj. grobo domače sukno' beležita oba slovarja, leksem *mušelin* 'muslin' pa samo Pleteršnikov slovar. Pleteršnik leksem *mušelin* razlaga z dodano sopomenko *mušlin*, ki je z iztočnico povezana z enačajem. Leksem *mušlin* 'muslin' beleži tudi Snoj (2016: elektronski vir).

- ® Romanski leksem je izpeljan iz arabskega krajevnega imena *Mosul* ob Tigrisu v današnjem Iraku, od koder izvira ta tkanina (Snoj 2016: elektronski vir).

raztegljivo blago ▶ [rasteg'ljivo bla'go:ɥ] -iga bla'ga: s *raztegljivo blago* |*tkanina, ki se razteguje podobno kot gumi*| = fecca = fecasto blago

- ① ▷ ['Džersi, 'to:ɥ pa je 'ta:ko 'nəko rasteg'ljivo bla'go:ɥ, kāk bi 'čist na d'ro:ɥbičko bi'lo:ɥ š't'rəkano, 'ta:ko 'fɛcasto 'boj.]

- ① *raztegljiv* ← *tegniti* ← pslovan. **tegnōti* 'vleči, raztegovati, napenjati' ← ide. **t^heng^h*- 'vleči, dol vleči, biti težek' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgv* 'blag, dober'

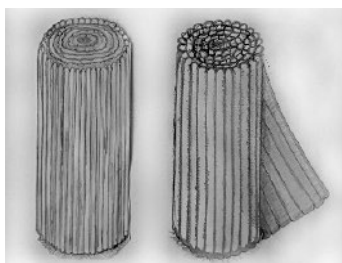
- ① SSKJ²: +, Plet.: –

rebrasti žamet ▶ ['rɛ:brastj 'žāmat] -iga -a m *rebrasti žamet* |*žametna tkanina s podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini*|

- ① ▷ ['Rɛ:brastj 'žāmat 'ma: 'tāk kāk 'ene rɛ:bre. 'Ene so 'šūrke, 'ene 'o:uske.]

- ① *rebrast* ← *rebro* ← pslovan. **rebrō* ← ide. **reb^h*- 'pokriti' in *žamet* ← srvnem. *samīt*, *samāt* ← stfrc. *samit* ← srlat. *sametum*, *samitum*, prvotno *examitum* 'žamet'

- ① SSKJ²: + (pod gesloma *žamet* in *rebrast*), Plet.: –

Slika 34: Rebrasti žamet

Slika 35: Rožasto blago

rebrasto blago ▶ ['rɛ:brasto bla'go:ɥ] -iga bla'ga: s *tkanina s podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini*

- ① ▷ ['Žāmat, 'to:ɥ pa je 'ta:ko 'rɛ:brasto bla'go:ɥ.]

- ① *rebrast* ← *rebro* ← pslovan. **rebrō* ← ide. **reb^h*- 'pokriti' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgv* 'blag, dober'

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

rips ▶ ['rips] -a m *rips* |gosta tkanina z rebri, navadno prečnimi|

① ▶ ['Rips je 'ta:ko 'go:usto t'ka:no bla'go:u, ki 'ma: 'ta:ke ž'lâkece 'o:uske 'no:tr.]

① nem. *Rips* 'rebrasta tkanina' ← angl. *rib* 'rebro' (> nem. *Rippe* 'rebro') (https://etymology_de.de-academic.com/9178/Rips in <https://www.etymonline.com/word/rib>; pridobljeno: 20. 10. 2024)

④ SSKJ²: +, Plet.: –

rožasto blago ▶ ['ro:užasto bla'go:u] -iga bla'ga: s *rožasto blago* |*tkanina, ki ima v vzorcu cvete, rože*|

① ▶ ['De:ičj] k'la:dj so b'li 'nâj'boj z 'ro:užastiga bla'ga:. 'Tüj 'ženske so 'mele k'la:de pa 'tüj p'lu:zne z 'ro:užastiga.]

① *rožast* ← *roža* ← stvnem. *rōsa*, srvnem. *rōse* (> nem. *Rose* 'vrtnica') in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'

④ SSKJ²: + (pod geslom *rožast*), Plet.: –

Slika 36: Saten

saten ▶ [sa'te:n] -a m *saten* |fina, lahka, lesketajoča se tkanina v atlasovi vezavi|

① ▶ [Sa'te:n je 'ta:ko z'lō 'fâjno bla'go:u, ki se na p'ra:vj st'ra:nj s've:itj. 'To:u je za p'lu:zne 'nâj'boj, 'tüdik za k'la:de za ne'všte ali pa 'lexko je 'tüj za 'ka:ko 'bojšo postel'nino.]

① prevzeto (eventualno prek nem. *Satin*) iz frc. *satın*, kar je izposojeno iz arab. *zaitūnī* 'saten'

④ SSKJ²: +, Plet.: –

⑥ Arabska beseda izvira iz poimenovanja kitajskega pristaniškega mesta *Tsinking*, od koder so Arabci uvažali to tkanino. Srednjeveški arabski

viru to mesto omenjajo kot *Zaytūn*, Marco Polo pa kot *Zaitun* (Snoj 2016: elektronski vir).

sintetika ▶ [sin'tetika] -e ž **1.** *sintetika* |*tkanina, ki je deloma ali v celoti iz umetnih, sintetičnih niti*| **2.** *sintetika* |*izdelki iz te tkanine*|

① ▶ **1.** ['Nekino sin'tetiko je 'teško 'ši:vatij, ki se 'tāk 'tę:gne.] ▪ **2.** [Sin'tetiko je 'nej: 'ra:vno zd'rāvo no'sitij, pa 'to:uj je 'tūj 'ta:ka vro'ci:na f 'tę:n, sp'lōx po'letij.]

① prevzeto prek nem. *Synthetik* iz (amer.) angl. *synthetics* 'sintetičen, umetno izdelan'

② 1. pomen: SSKJ²: pog. +, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

slaba volna ▶ [s'lāba 'vuna] -e -e ž *volnena preja slabše vrste*

① ▶ ['Mima je ve'la:la za s'lābo 'vuno, je pa b'lō 'fājn št'rękatij, ki je b'lā de'bę:la in si 'xitro 'bija 'fertik.]

① *slab* ← pslovan. **slābъ* 'slaboten, šibak' ← ide. *(s)*leh₁b-* 'zaspan biti, spati, biti ohlapen' in *volna* ← pslovan. **vōlna* ← ide. **h₂u₁h₂nah₂* 'volna' ← **h₂uel₂* 'dlaka, volna'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 37: Cheviotske ovce (Craft 2024)

ševiot ▶ [ševi'jō:t] -a m *trpežna volnena tkanina, tkana v cirkasu ali kepru*

① ▶ [Ševi'jō:t, 'to:uj pa je bi'lo:uj 'ta:ko 'boj 'ra:xlo g'rōbo pa p'recij 'močno bla'go:uj. 'Nāj'boj so 'męlj s 'tę:ga 'moški g'vānte pa 'māntle.]

① angl. *cheviot* 'dolga, groba volna škotskih ovc in tkanina iz nje', še zlasti

‘na otip ostro sukno iz česane volne v keprovi vezavi’ (Verbinc 1979: 690–691)

① SSKJ²: +, Plet.: –

② Poimenovano po vrsti škotske ovce s cenjeno kratko volno na gričevju Cheviot Hills med Anglijo in Škotsko (Verbinc: prav tam; prim. tudi https://en.wikipedia.org/wiki/Cheviot_sheep; pridobljeno: 20. 10. 2024). Ime je bilo prvič dokumentirano leta 1181 kot Chiuiet in je verjetno britskega izvora. Vključuje element **ceμ*- ‘greben’ in pripono *-ed*, ki lahko v krajevnih imenih pomeni ‘imeti kakovost’ (https://en.wikipedia.org/wiki/The_Cheviot; pridobljeno: 20. 10. 2024).

široki ▶ [‘šürki] -a -o prid. *širok* |*ki ima med najbližjima koncema glede na dolžino razmeroma veliko razsežnost*|

① ▷ [‘Rɛ:brastj ‘žamat ‘ma: ‘tāk kāk ‘ene ‘rɛ:bre. ‘Ene so ‘šürke, ‘ene ‘o:uske.]

① pslovan. **širokǫ* ← **šīrǫ* ← morda ide. **ksǝiro-*, **sk(‘)ǝiro-* ‘jasen, čist’

① SSKJ²: +, Plet.: +

široki žamet ▶ [‘šürki ‘žamat] -iga -a m *žametna tkanina s širokimi podolgovatimi, v sorazmerno majhnih presledkih sledečimi si vzboklinami na površini* = na grobo rebrasti žamet

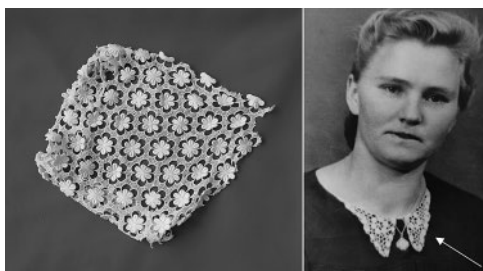
① ▷ [‘Tāk z ‘o:uskiga kāk ‘šürkiga ‘žamata so ‘mɛlj ‘nāj’boj x’lāče.]

① *širok* ← pslovan. **širokǫ* ← **šīrǫ* ← morda ide. **ksǝiro-*, **sk(‘)ǝiro-* ‘jasen, čist’ in *žamet* ← srvnem. *samūt*, *samāt* ← stfrc. *samit* ← srlat. *sametum*, *samitum*, prvotno *examitum* ‘žamet’

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 38: Široki žamet

Slika 39: Špicenštof

špicenštof ▶ [š’picnʃ’s’to:ɤf] -a m *čipkasto blago* |*tkanina, narejena iz čipk*|

① ▷ [Na’va:dno sn ‘ba:rala ‘žensko, či ji na’rɛ:din š’picnʃ’s’to:ɤf ‘cɔ:j. K’rɔ:gn je ‘lexko ‘bija s š’picnʃ’s’to:ɤfa ali pa ne’vɛste so ‘tūj ‘mɛle p’re:idi pr k’la:di.]

① nem. *Spitzenstoff* (<https://www.dwds.de/?q=Spitzenstoff&from=wb>; pridobljeno: 18. 3. 2025)

② SSKJ²: –, Plet.: –

štof ▶ [š'to:ʊf] -a m *štof* |*debelejša volnena tkanina*|

① ▶ [Š'to:ʊf, 'to:ʊ pa je 'ta:ko de'bɛ:lo bla'go:ʊ. 'To:ʊ je 'boj za 'māntle pa 'ta:ke 'zimske 'sükne, pa 'tüdik x'lāče 'ma:jo, ki je 'boj 'toplo.]

① nem. *Stoff* 'blago' (Antič 1999: 405)

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

Slika 40: Štof

Slika 41: Štrafasto blago

štrafasto blago ▶ [št'ra:fasto bla'go:ʊ] -iga bla'ga: s *črtasto blago* |*tkanina, ki ima črte, proge*|

① ▶ [Št'ra:fasto bla'go:ʊ pa 'ne:ī f'se'eno, 'kāk je o'břjeno, je 'lepše, či so št'ra:fī po 'dugen kāk pop're:ik.]

① *štrafast* ← nem. *Streifen* 'trak; proga' (Antič 1999: 408) in *blago* ← pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgb* 'blag, dober'

② SSKJ²: –, Plet.: –

taft ▶ [t'åft] -a m *taft* |*gosta, trda in gladka tkanina iz svile*|

① ▶ [T'åft je za p'luzne. 'To:ʊ je 'ta:ko 'mālo svet'likasto bla'go:ʊ.]

① nem. *Taft* ← it. *taffetà* ← perz. *tāftah* 'gosta, močno glajena tkanina iz naravne ali umetne svile' (Verbinc 1979: 696)

② SSKJ²: +, Plet.: –

③ Taft je najstarejša svilena tkanina z Daljnega vzhoda (Kitajska, Japonska) (https://www.academia.edu/41928622/Analiza_nazivlja_za_tkanine_u_hrvatskom_jeziku; pridobljeno: 20. 10. 2024). Na Slovenskem so taft uporabljali za oblačila v višjih družbenih plasteh v 17., 18., 19. in 20. stoletju, za obleko kmečkih žena pa v 19. stoletju (Baš 2004: 620).

tanka fura ⇒ tenka fura

tanka volna ⇒ tenka volna

tanko blago ⇒ tenko blago

tenka fura ▶ ['tejnka 'fū:ra] -e -e *tanka*, običajno svili podobna tkanina, ki se prišije na notranjo stran oblačila

⑦ ▶ ['Jejnke pa k'la:dj so 'mɛlj s'po:ʉt 'tejnko 'fū:ro, 'māntlj, kos'ti:mj, 'jākne pa so 'mɔglj 'bitj pod'lɔʒenj z de'bɛ:lo 'fū:ro, ki je 'tūj 'boj 'tɔpla 'bi:la.]

① *tanek* ← pslovan. *tǣnъkъ 'tanek' ← ide. *ten- 'napenjati se, raztegniti se, razvleči se' in *fura* ← prim. nem. *Futter* 'podloga (za obleke)' (Antič 1999: 152)

① SSKJ²: –, Plet.: –

tenka volna ▶ ['tejnka 'vuna] -e -e ž *tanka volna* |*volnena preja iz tanke niti*|

⑦ ▶ [Či pa si 'meja za št'rɛkajɛ 'ka:ko 'tejnko 'vuno, 'te pa je p'recɪ 'mü:dnɔ bi'lo:ʉ 'tisto in je 'duɔo 'çɔ:j š'lɔ, ki si 'bija 'fertik.]

① *tanek* ← pslovan. *tǣnъkъ 'tanek' ← ide. *ten- 'napenjati se, raztegniti se, razvleči se' in *volna* ← pslovan. *vǫlna ← ide. *h₂uǫh₂nah₂ 'volna' ← *h₂uelh₂ 'dlaka, volna'

① SSKJ²: –, Plet.: –

tenko blago ▶ ['tejnko bla'go:ʉ] -iga bla'ga: s *tanko blago* |*tkanina, ki ima med najbližjima nasprotnima ploskvama razmeroma majhno razsežnost*|

⑦ ▶ ['Ži:da, 'to:ʉ je 'ta:ko 'tejnko bla'go:ʉ, ki se 'mālo s've:itj.]

① *tanek* ← pslovan. *tǣnъkъ 'tanek' ← ide. *ten- 'napenjati se, raztegniti se, razvleči se' in *blago* ← pslovan. *bǫlgo je v srednjem spolu posa-mostaljeni prid. *bǫlgъ 'blag, dober'

① SSKJ²: –, Plet.: –

tetra ▶ ['tɛ:tra] -e ž *tetra* |*redko tkana, mehka, beljena bombažna tkanina iz več plasti, ki hitro vpija vlago, navadno za plenice*|

⑦ ▶ [B'la:gɪ za ple'nice se je 'reklo 'tɛ:tra. 'Nücalj pa smo ga 'tüdj za m'le:jko ce'ditj. 'Te smo ga zlo'zilj f'küp, 'tāk ki so š'tirj 'gibe bi'lɛ:.] ▪ ['Tɛ:tra, 'to:ʉ pa je 'ta:ko za ple'nice 'nāj'boj. 'To:ʉ so 'nāj'boj 'nücalj za 'de:ičje ple'nice.]

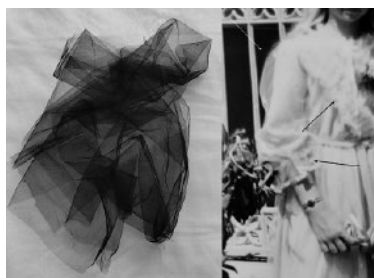
① gr. *tetra-* ← gr. *téssares* 'štiri, štirje' (Verbinc 1979: 712; Snoj 2016: spletni vir)

① SSKJ²: tekst. +, Plet.: –

② Poimenovanje *tetra* najbrž izhaja iz načina tkanja tega blaga, saj je tkano v posebnem štirikotnem oziroma kvadratastem vzorcu. Ta rebrasta ali kockasta votla in vpojna bombažna tkanina, večinoma bele barve, se uporablja za plenice, oblačila za dojenčke ter medicinska delovna oblačila (Kocjan - Barle in Bajt 2007g: 2157).

Slika 42: Tetra

Slika 43: Til

težki ▶ ['teškij] -a -o prid. *debel |ki ima med najbližjima nasprotnima ploskvama razmeroma veliko razsežnost|*

① ▷ ['Jās sn̩ ˈdɛlala ˈžɛnske kosˈti:mɐ pa ˈžɛnske ˈmāntle, ˈmoškix obˈle:ik pa ˈne:ij. ˈTo:u je ˈboj za ʒˈni:dare, ˈta:ko ˈteško, fˈse, ˈkāj je s ˈteškiga blaˈga: – kosˈti:mij, ˈmāntlij, gˈvāntij.]

① *težek* ← *teža* ← pslovan. **težǣ* 'teža', **tēžьkъ* 'težek' ← ide. **tʰengʰ-* 'vleči, dol vleči, biti težek'

① SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

težko blago ▶ ['teško blaˈgo:u] -iga blaˈga: s *debelo blago |tkanina, ki ima med najbližjima nasprotnima ploskvama razmeroma veliko razsežnost|* = debelo blago

① ▷ ['Jās sn̩ ˈdɛlala ˈžɛnske kosˈti:mɐ pa ˈžɛnske ˈmāntle, ˈmoškix obˈle:ik pa ˈne:ij. ˈTo:u je ˈboj za ʒˈni:dare, ˈta:ko ˈteško, fˈse, ˈkāj je s ˈteškiga blaˈga:, kosˈti:mij, ˈmāntlij, gˈvāntij.]

① *težek* ← *teža* ← pslovan. **težǣ* 'teža', **tēžьkъ* 'težek' ← ide. **tʰengʰ-* 'vleči, dol vleči, biti težek' in *blago* ← pslovan. **bōlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bōlgъ* 'blag, dober'

① SSKJ²: –, ⁶⁴ Plet.: –

⁶⁴ SSKJ² v terminološkem gnezdu pod geslom *težek* navaja leksem *težka konfekcija* s pripisanim kvalifikatorjem obrt.

til ▶ ['ti:l] -a m *til* |*tanka, mrežasta tkanina iz bombaža ali kemičnih vlaken*|

① ▷ ['Ti:l, 'to:ɥ pa je 'ta:ko 're:jt̪ko t'ka:no bla'go:ɥ, ki so ne'v̥ʂte 'm̥eɭe, 'ta:ko m'režasto bla'go:ɥ, ki ne'v̥ʂte 'ma:jo za š'l̥ajere ali pajč'o'la:ne.]

① nem. *Tüll* ← frc. *tulle* (Verbinc 1979: 714)

① SSKJ²: +, Plet.: +

② Poimenovano po mestu Tulle, ki leži v osrednji francoski regiji Limousin (prav tam).

trpežen ▶ [tr'p̥e:ʒen] -žna -o prid. *trpežen* |*ki kljub uporabi, obdelovanju dalj časa ne spremeni svojih bistvenih lastnosti, značilnosti*|

① ▷ ['K̥aɥ'b̥o:jsko bla'go:ɥ je 'n̥aj'boj za x'l̥ače, ki je z'l̥o 'močno, tr'p̥e:žno, pa 't̥üdj̥ 'j̥äkn̥e 'ma:jo s 'k̥aɥ'b̥o:jskiga.]

① *trpežen* ← *t̥r̥pež* 'trajanje' ← *tr̥p̥eti* 'dolgo trajati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

umetna žida ▶ [o'm̥e:tna 'ži:da] -e -e ž *umetna svila* |*neprava svila (iz sintetičnih vlaken narejena tako, da je po videzu, funkciji podobna pravi, naravni svili)*|

① ▷ [Je pa 't̥üdik o'm̥e:tna 'ži:da. 'Tista je pa 'ne:i̯ p'ra:va, či g'li:x se 'ra:vno 't̥ak s've:it̥j̥, in je 't̥üdj̥ 'd̥ost̥j̥ fa'le:j.]

① *umeten* ← **umětnъ* ← **uměti* 'znati (kaj narediti)' in *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

① SSKJ²: –, ⁶⁵ Plet.: –

ven sčesano predivo ▶ ['vün s'česano pre'di:vo] 'vün -iga -a s *izčesano predivo* |*z orodjem ali s strojem uravnano, zglajeno predivo (po odstranitvi kratkih skodranih vlaken)*|

① ▷ ['Na:x pa je 'te 'bija še 'en st'roj, z'di: se mi, ki se 'reklo ž'la:jdra, ne 've:j̥n, in 't̥an sta b'l̥a pot're:ibna d'va:. 'En je g'n̥aɥ na 'r̥ajt̥l̥, d'r̥ü:g̥j̥ pa je 'tisto 'vün s'česano pre'di:vo 'n̥o:r 'd̥eva in se 'ta:k̥j̥ š't̥ri:čk̥j̥ 'd̥elal̥j̥. 'T̥an š't̥i:r̥je š't̥ri:čk̥j̥ so b'li pot're:ibn̥j̥ za 'vo:ɥže.]

① *ven* ← pslovan. **vъnъ* in *sčesano* ← *česati* ← pslovan. **česāti*, sed. **čes'ǫ* ← ide. **kes-* 'razvrščati, urejati; urejati lase, praskati, česati' in *predivo* ← *presti* ← pslovan. **pr̥ěsti*, sed. **pr̥êd̥o* 'raztegniti, napeti' ← ide. *(s)pren(H)d(ʰ)- 'vleči, napenjati'

① SSKJ²: – (→ *česano predivo* p+ (pod geslom *predivo*)), Plet.: –

⁶⁵ SSKJ² pod gesloma *svila* in *umeten* navaja ponazarjalni zgled *umetna svila*.

volna ▶ ['vuna] -e ž **1.** *volna* |dlaka ovc in nekaterih drugih živali| **2.** *niti iz teh dlak*

① ▶ **1.** ['To:u so b'le: raz'ličniga 'fū:rma 'o:u'fce, 'ene so 'mele 'du:go pa g'rōbo 'vuno, d'rū:ge pa 'mālo 'boj k'ra:tko pa 'boj 'fi:no, 'mexko 'vuno.]

2. ['Vuna se 'nūca za št'rēkaže.]

① *volna* ← pslovan. *vōlna ← ide. *h₂u₁h₂nah₂ 'volna' ← *h₂uelh₂ 'dlaka, volna'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

▷ boljša volna; debela volna; groba volna; mehka volna; slaba volna; tenka volna

Slika 44: Volna (1. pomen)

Slika 45: Volna (2. pomen)

volнено blago ▶ [vol'nē: no bla'go:u] -iga bla'ga: s *volнено blago* |blago, ki je iz volne|

① ▶ [Vol'nē: no bla'go:u, či je 'boj de'bē:lo, je za 'ka:ke 'māntle, 'lexko je pa 'tūj 'boj 'tejnko, 'tisto je pa za 'ka:ke k'la:de pa kos'ti:me 'vu:natne.]

① *volnen* ← *volna* ← pslovan. *vōlna ← ide. *h₂u₁h₂nah₂ 'volna' ← *h₂uelh₂ 'dlaka, volna' in *blago* ← pslovan. *bōlgo je v srednjem spolu posamostaljeni prid. *bōlgv 'blag, dober'

② SSKJ²: + (pod gesloma *blago* in *volnen*), Plet.: –

vzorčasto blago ▶ [v'zō:rčasto bla'go:u] -iga bla'ga: s |vzorčasto blago| *tkanina, ki ima vzorec*

① ▶ [Bla'go:u je 'lexko 'eno'fa:rbno al pa v'zō:rčasto. V'zō:rčasto bla'go:u 'ma: 'gor pona'va:dj 'ka:ke 'ro:uže, 'tūj 'pike, 'črte, 'to:u raz'lično.]

① *vzorčast* ← *vzorec* ← *vzor* ← pslovan. *vzzōr ← *vz-zbrēti 'gor pogledati, ozreti se' ← *vz- 'gor' in *zbrēti 'zreti, gledati' in *blago* ←

pslovan. **bôlgo* je v srednjem spolu posamostaljeni prid. **bôlgv* 'blag, dober'

- Ⓛ SSKJ²: + (pod geslom *vzorčast*), Plet.: –

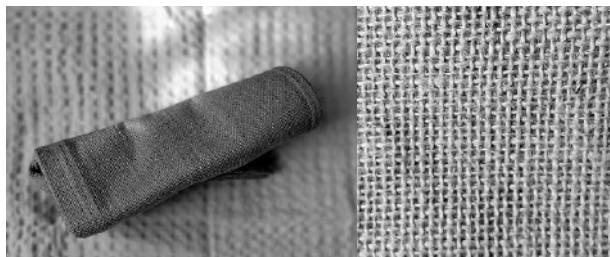
Slika 46: Vzorčasto blago

žakljevina ▶ [žaklo'vina] -e ž *vrečevina* |*groba tkanina iz jute, bombaža zlasti za izdelavo vreč*|

- Ⓛ ▶ [Z žaklo'vine so b'li 'žaklj̩ za 'zr̩:je. 'To:u se je 'kü:plo.]

Ⓛ žakljevina ← žakelj ← srvnem. *sackel*, *sackelīn*, kar je manjšalnica od *sac* 'vreča'

- Ⓛ SSKJ²: pog. +, Plet.: +

Slika 47: Žakljevina

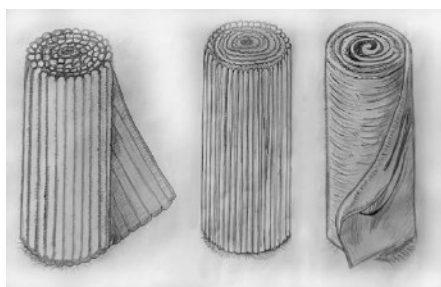
žamet ▶ ['žāmat] -a m *žamet* |*tkanina s ščetkasto površino na eni strani*|

- Ⓛ ▶ ['Žāmat je 'neḡda z'l̩o ime'niten 'bija, ki je 'to:u 'mālo g'do:u si 'lexko 'kü:pa. P'rāvl̩ so ci'l̩o:u za 'žāmat, 'k̩e:r̩j de 'žāmat 'n̩osa, ki 'tistok'rāt de 'kunec sve'ta:ī. 'Ta:ke iz'ra:ze so 'm̩elj za'to:u, ki je 'bija pač drago'ce:īn̩j.]

Ⓛ srvnem. *samīt*, *samāt* ← stfrc. *samīt* ← srlat. *sametum*, *samitum*, prvotno *examitum* 'žamet'

- Ⓛ SSKJ²: +, Plet.: +

- ® Na Slovenskem je žamet izpričan v višjih družbenih plasteh od 16. do 20. stoletja, pri kmečkih ženah redko v 18., več v 19. stoletju, pri svobodnikih na Kranjskem pa v 18. stoletju. Precej pogosto in splošno je žamet v rabi v 20. stoletju, povečini rebričasti žamet (Baš 2004: 715).
- ▷ gladki žamet; na drobno rebrasti žamet; na grobo rebrasti žamet; ozki žamet; rebrasti žamet; široki žamet

Slika 48: Žamet (z leve proti desni: široki, ozki in gladki žamet)

žida ▶ ['ži:da] -e ž *svila* |*mehka, fina, lesketajoča se tkanina iz vlaken iz kokonov sviloprejk*|

① ▶ ['ži:da, 'to:u je 'ta:ko 'tejnko bla'go:u, ki se 'mālo s've:itj.]

① stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

① SSKJ²: star. +, Plet.: +

▷ prava žida; umetna žida

židani ▶ ['ži:danj] -a -o prid. *židan* |*svilen ali svilnat*|

① ▶ ['Nęda so 'vu:natnj 'tę:xlj 'sāmo 'be:ilj bi'li: pa s 'ka:kimj 'ro:užicamj, pr k'ra:jj 'ne:iso b'li nacüf'ranj, pač pa 'nọ:r za'ro:uɓlenj, 'nọ:r pa so 'męlj, 'tāk na 'ka:kix 'oɓɓ centi'mętrof 'šürko, 'ta:ke 'ži:dane, 'tűj 'be:ile t'ra:ke, 'ka:kj centi'męter 'šürke, in 'tisto se 'tāk 'lepo svet'likalo.]

① *židani* ← *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

① SSKJ²: star. +, Plet.: +

POMENSKI SKLOP *OBLEKA IN NJENI SESTAVNI DELI*

angleška jakna ▶ [ang'lěška 'jǎkna] -e -e ž *krajše, spodaj s pasom stisnjeno moško vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja* = angleška pluzna

⑦ ▶ [So pa 'tǔdik ang'lěške 'jǎkne ali ang'lěške p'lu:zne. 'Tǔte pa so na'rě:te z de'bě:liga bla'ga: pa 'tǔdi s 'tějnkiga bla'ga:.]

① *angleški* ← 'nanšajoč se na Angleže ali Anglijo' in *jakna* ← nem. *Jacke* 'jopa, vrhnje oblačilo'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

angleška pluzna ▶ [ang'lěška p'lu:zna] -e -e ž *krajše, spodaj s pasom stisnjeno moško vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja* = angleška jakna

⑦ ▶ [So pa 'tǔdik ang'lěške 'jǎkne ali ang'lěške p'lu:zne. 'Tǔte pa so na'rě:te z de'bě:liga bla'ga: pa 'tǔdi s 'tějnkiga bla'ga:.]

① *angleški* ← 'nanšajoč se na Angleže ali Anglijo' in *pluzna* ← bav. avstr. *Pluse*, nar. *plus'n* 'bluza' (Striedter-Temps 1963: 197)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

babica ▶ ['bǎbica] -e ž *kovinska zanka, ki se skupaj s kaveljčkom uporablja za zapenjanje oblačil* = zanka (1. pomen)

⑦ ▶ [Za 'jejnko so se 'nūcali 'tǔdi 'xa:kļcǔ. S'po:ūdnen 'deļi se 'reklo 'bǎbica ali 'za:jnka, z'gǔrnen 'deļi pa 'xa:kļc. 'To:ū se 'jejnka f'kǔp zaš'pilala.]

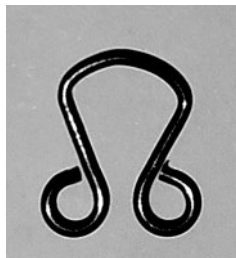
① *babica* ← *baba* ← pslovan. **bǎba* 'stara ženska' ← ide. **bǎbǎ*

④ SSKJ²: +, Plet.: +p~

⑥ Pomen leksema *babica* kot 'kovinska zanka, ki se skupaj s kaveljčkom uporablja za zapenjanje oblačil' je eden od številnih sekundarnih pomenov, ki se pojavljajo v več jezikih (Bezljaj 1976: 7).

Slika 49: Angleška jakna

Slika 50: Babica

beš ▶ ['be:ɨʃ] -a m *spodnje perilo* [perilo, ki se nosi neposredno na telesu]

① ▶ ['Be:ɨʃ se 'nɔsɨ pod ob'le:ɨko, na 'ko:uʒo. 'Nɛgda se 'tʉj 'to:u 'ʃi:valo do'ma:, sp'lɔx 'moʃke 'gāte pa 'ka:ke 'ženske s'rākce.]

① nem. *Wäsche* 'perilo' (Antič 1999: 487)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 51: Beš

bluza ⇒ pluzna

bolero ⇒ polera

boljše hlače ▶ ['bɔ:jʃe x'lāče] -ix x'la:č ž mn. *hlače iz tkanine višje, bolj izbrane vrste, ki se nosijo ob posebnih priložnostih*

① ▶ [Bi'le: pa so x'lāče 'tʉdɨ, ki so za'pe:ɨglane bi'le:.. 'Tiste so b'le: na'va:dno 'mālo 'bɔ:jʃe x'lāče, 'te pa 'ka:ko 'sʉkno 'cɔ:j, ki je 'bija 'ce:ɨlɨ g'vānt.]

① *boljši* ← *bolj* ← pslovan. **bòl'e(je)* je prvotni primer s sp. (ide. **boljos*), *bòl'bjb*, rod. **bòl'bšego* pa m sp. prid. 'močan' in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'⁶⁶

① SSKJ²: –, Plet.: –

boljši gvant ▶ ['bɔ:jʃɨ g'vānt] -iga -a m *moška obleka iz tkanine višje, bolj izbrane vrste, ki se nosi ob posebnih priložnostih*

① ▶ ['Moʃkɨ 'ma:jo 'tāk za 'bɔ:jʃɨ g'vānt 'nāj'boj 'kān'ga:rnastiga, 'kān'ga:rnastɨ g'vānt.]

① *boljši* ← *bolj* ← pslovan. **bòl'e(je)* je prvotni primer s sp. (ide. **boljos*),

⁶⁶ Domnevni pomenski razvoj: 'škorenj' > 'spodnji del hlač' > 'hlačnica', v mn. 'hlače' (Snoj 2016: elektronski vir)

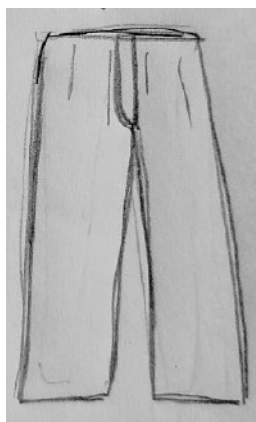
- bòl'bjb*, rod. **bòl'bšego* pa m sp. prid. 'močan' in *gvant* ← srvnem. *gewant* '(boljša) obleka' (> nem. *Gewand* 'obleka') (Striedter-Temps 1963: 133)
 ① SSKJ²: –, Plet.: –

breguše ▶ [br'güše] br'gü:š ž mn. **1.** *slabše hlače* **2.** *široke dolge moške spodnje hlače*

- ① ▶ **1.** [Br'güše, 'to:u smo pa 'reklj 'boj 'tāk zanič'livo, 'rečmo, či sŋ x'lāče op'ra:la pa jix 'lěpo f'küp z'lōžla, 'sŋ 'rekla: »Od'nesj si že 'tōte br'güše!«]
 ▪ [Br'güše smo 'reklj x'lāčan, ki so bi'lē: še s'ko:us za no'sitj, 'sāmo 'ne:ij 'ka:ke ti 'bōj:še. 'To:u so 'lexko bi'lē: x'lāče za do'ma: ali pa 'tūj za 'ka:ko 'po:ut f 'tṛ:k pa 'tāk, 'ne:ij pa 'ka:ke 'bōj:še x'lāče. X'lāčan od g'vānta ali 'ka:kin d'rū:gin za'pe:iglanin x'lāčan nig'da:r 'nebj 'reklj br'güše.] ▪
2. [Br'güše so 'du:ge s'po:udne 'moške x'lāče s 'šürkimj br'gü:šŋcamj. 'To:u so 'mēlj 'moškj za s'pa:jē, po'zi:mj pa so jix ob'le:iklj si s'po:ut pot x'lāčamj, ki jix 'ne:ij 'zē:blo. 'Lexko so bi'lē: plat'ne:ne ali pa 'tūj 'pō:rxatne. 'Pō:rxatne so 'moškj še 'zāj 'na:x no'silj, 'kāj so 'mēle 'ta:ke št'ra:fē 'noṭṛ, s'vētlo ze'lēnkaste pa 'be:ile, 'lexko 'tūj s'vētlo p'lāfkaste pa 'be:ile št'ra:fē. 'Zāj pa 'tāk 'ma:jo 'sāmo 'ta:ke čis 'o:uske, za 'gōr na 'ko:užo, 'kāj se 'tē:gnejo.]
 ① nar. oblika od *brageše* ← furl. *braghèsse* 'hlače' (Bezljaj 1976: 36)
 ① 1. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p~
 2. pomen: SSKJ²: +p–,⁶⁷ Plet.: +

Slika 52: Boljši gvant

Slika 53: Breguše (2. pomen)

⁶⁷ e-SSKJ oba izpričana narečna pomena besede navaja pod geslom *brageše*.

bregušnica ▶ [bř'gü:šņca] -e ž *hlačnica* |*del hlač, ki obdaja posamezno nogo*|

① ▷ [In 'to:u, či so 'moǵlǵi čes 'ka:kǵ 'pōtok, so si 'šu:xe 'sāmo 'doj, 'te pa z 'gōr za'sü:kanimǵ bř'gu:šņcamǵ p're:ǵk.] ▪ [Za s'pa:je za 'dece je 'ne:ǵ b'lō 'xa:klik, 'to:u si 'lexko 'tǵj f'sa:ko bř'gü:šņco d'rü:ge 'fa:rbe na'rē:da.]

① *bregušnica* ← *breguše*, kar je nar. oblika od *brageše* ← furl. *braghèsse* 'hlače' (Bezljaj 1976: 36)

④ SSKJ²: –, Plet.: +

Slika 54: Bregušnica

Slika 55: Brezrokavnik

brezrokavnik ▶ [b'rezro'ka:vnik] -a m *brezrokavnik* |*jopica ali pulover brez rokavov*|

① ▷ ['Jejnke, ki so jix dik'line no'sile 'tān v 'sedņdesetix 'le:ǵtax, so že bi'le: k'ra:čiše, pǵ ve'či:nǵ so bi'le: 'du:ge 'tān 'mālo nat ko'lenamǵ. 'Re:ǵtke so že 'mele x'lāče, 'čōj pa 'ka:ko p'luzico, 'ma:jco, 'tǵj 'pulǵ, či je b'lō 'mǵzlo, in p're:ǵk 'ka:ki 'jānkar ali pa b'rezro'ka:vnik, ki 'tǵj 'bija do'ma: š'třekaniǵ.]

① *brez-* ← pslovan. **bez(ь)*, **perzъ* ← ide. **per-* 'oddaljen, onstran; pre-peljati' in *-rokavnik* ← *roka* ← pslovan. **rōkǣ* ← ide. **urōnkah₂* ← **urenk-* 'grabiti, prijemati'

④ SSKJ²: +, Plet.: +

brnja ▶ [břnja] -e ž *raztrgana, obrabljena, ponošena obleka* = ponošena cota

① ▷ ['Břnja, 'to:u je 'ta:ka po'nōšena 'cōta, ki je s'kōro 'ne:ǵ 'več za 'me:ǵi.]

① hrv. *prnja* 'capa, cunja' ← domnevno **prhnja* (Skok 1973: 47)

④ SSKJ²: +p–,⁶⁸ Plet.: +

⁶⁸ SSKJ² izpričani narečni pomen navaja pod geslom *prnja*.

bunda ▶ ['bunda] -e ž *bunda* |zimsko vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa|

① ▶ ['Māntle so 'nɛɡda no'silj f'si 'moškj, 'zāj pa 'boj 'sāmo 'bunde. 'Tūj 'ženske 'nɔsijo 'bunde, pa m'la:dj, 'dɛce, f'si.]

① madž. *bunda* 'krzno, kožuh'

① SSKJ²: +, Plet.: +

cota ▶ ['çota] -e ž, nav. mn. *cote* ▶ ['çote] *cunja* |obleka sploh|

① ▶ [G'dā je 'bi:la 'çota 'tāk 'dāuč na'rɛ:ta, 'te jo je 'mɔga ž'ni:dar ali ši'vi:lja s'pe:iglatj.]

① stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

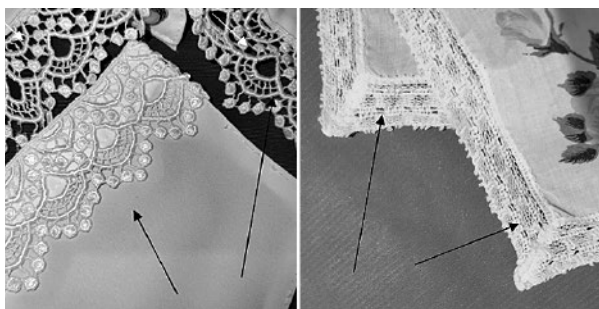
① SSKJ²: nar. +, Plet.: +p–

⑥ Furlanova piše (2021), da se je pomen 'oblačila' v množini samostalnika ženskega spola *côte* razvil iz pomena 'cunja', ki ga potrjuje njegova edninska oblika *côta* 'cunja'. Samostalnik je bil izposojen iz nemškega *Zotte*, ki v koroški nemščini pomeni 'cunja', v sodobni knjižni nemščini pa pretežno 'resica/resa' /.../.

▷ dečja cota; ponošena cota; zaflikana cota; zavržena cota; zgnetena cota

Slika 56: Brnja

Slika 57: Čipka

čipka ▶ ['çi:pka] -e ž, nav. mn. *čipke* ▶ ['çi:pke] *čipka* |luknjičast okrasni izdelek iz sukanca| = špic

① ▶ ['Či:pko so 'ene x'tele 'mɛtj pɾ k'rɔ:gnj 'çɔ:j za'sito, sp'lɔx pɾ p'lu:znax. 'To:u je 'bija 'ta:kj t'ra:k, na 'mɛtre si 'do:ɥba. Na 'enen 'ta:lj je b'lɔ 'lūkɔčasto, za 'ci:r, na d'rü:gen pa 'ne:j b'lɔ 'lūkɔčasto in 'tān je p'rišlo 'çɔ:j za'sito.]

① izposojeno prek hrv. *čipka* iz madž. *csipke* 'čipka'⁶⁹

④ SSKJ²: +, Plet.: –

⑥ Funkcija čipke je bila vseskozi krasilna in statusna, zato čipka ni bila splošno razširjena. Z njo so krasili nevsakdanje, praznične predmete, ki so tako pridobili večjo estetsko in cenovno vrednost. Čipke so narejene ročno ali strojno, lahko so šivane, klekljane, pletene, kvačkane ali vozlane. Na Slovenskem so jih najpogosteje izdelovali iz lanenih in bombažnih niti, redkeje iz naravne svile in volne, izjemoma iz kovinskih niti. Zdaj jih delajo predvsem iz bombažnih in lanenih, redkeje pa iz svilenih in kovinskih niti. V zadnjem desetletju 20. stoletja so se pojavili posnetki čipk iz umetnih vlaken, papirja, plastičnih snovi, gline ipd. (Baš 2004: 68).

dečja cota ▶ ['de:ĩčja 'çota] -e -e ž *otročka obleka sploh*

⑦ ▶ [S f'li:k pa, či jix os'talo 'málo 'več, sũ na'rẽ:dla na'va:dno 'ka:ke 'de:ĩčje 'çote 'vũn.]

① *dečji* ← *deca* ← slovan. ali pslovan. **děťcǎ* je kolektiv od **děťcě* 'detece', kar je manjšalnica od **děťb* 'otroci, dojenčki', in *cota* ← stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 58: Dečji klad

dečji klad ▶ ['de:ĩčjĩ k'la:t] -iga -da m *dekliška obleka* = kladek

⑦ ▶ ['De:ĩčjĩ k'la:dĩ so b'li 'dõstik'rát op'ci:ranĩ ali pa s 'ka:kiga 'ro:ũžnatiga bla'ga:, ki je bi'lo:ũ 'lẽpše.]

⁶⁹ Madž. *csipke* 'čipka' je ali tvorjeno iz madž. *csipked* 'ščipati' ali izposojeno in prilagojeno iz nem. *Spitze*. To poleg 'konica' sekundarno pomeni tudi 'čipka'. V sloven. narečjih se za pojem 'čipka' najde tudi *špica* (18. stol.), kar je neposredna izposojenka iz navedene nemške besede (Snoj 2003: 87).

- ① *dečji* ← *deca* ← slovan. ali pslovan. **dětъcǎ* je kolektiv od **dětъcě* 'detece', kar je manjšalnica od **dětъ* 'otroci, dojenčki', in *klad* ← nem. *Kleid* (Antič 1999: 222)

① SSKJ²: –, Plet.: –

dokolenka ▶ [doko'lě:nka] -e ž, nav. mn *dokolenke* ▶ [doko'lě:nke] *dokolenka* | *nogavica, ki sega do kolen* |

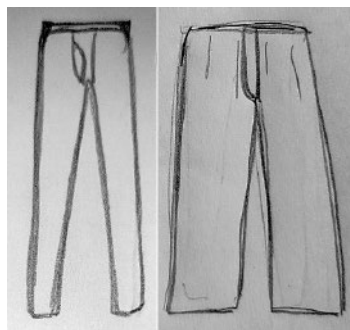
- ① ▷ ['Tân f'sedŋdesetix, 'ɔsŋdesetix pa so 'šo:ɥlarke no'sile p'reci doko'lě:nke s'po:ɥt pod 'jɛjnkami. 'Tɔtɔ so 'lexko bi'lě: 'eno'fa:rbne ali pa že 'tɥj 'ka:ke v'zɔ:rčaste, na 'no:ɥgax pa so 'mɛle san'da:le.]

- ① *do-* ← pslovan. **do* < ide. *de-* 'ta' in *-kolenka* ← pslovan. **kolěno* ← ide. **k^uelh₁-* 'vrteti, obračati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 59: Dokolenka

Slika 60: Dolge gate

dolge gate ▶ ['du:ge 'gâte] -ix 'ga:t ž mn. *dolge moške spodnje hlače* | *del moškega spodnjega perila v obliki hlač z dolgimi hlačnicami* |

- ① ▷ ['Mɔškɥ s'po:ɥdnɥ 'be:ɥš pa je bi'lo:ɥ 'gâte, 'du:ge 'gâte ali pa 'tɥdik k'ra:tke 'gâte za po'lɛtɥ.]

- ① *dolg* ← pslovan. **dǫlgъ* ← ide. **del(H)-g^h-* 'dolg, raztezati se' in *gate* ← pslovan. **gât'i* in **gâtɥ* ž mn. 'hlače' ← domnevno pslovan. **gâtъ* 'hoja, korak, korakanje' ← ide. **g^uah₂-* 'stopiti, iti, hoditi'

① SSKJ²: + (pod geslom *gate*), Plet.: –

dolgi ▶ ['du:gɥ] -a -o prid. *dolg* | *ki ima med skrajnima koncema razmeroma veliko razsežnost* |

- ① ▷ [Za 'ra:vno 'jɛjnkɔ 'nɥcaš bla'go:ɥ d'vɔ:jne ši'ri:ne pa 'ɔsŋdeset centi'mɛtrof, 'mɛter dol'ži:ne, 'kâk pač 'ma:š 'jɛjnkɔ 'du:go.]

① pslovan. **dǫlgъ* ← ide. **del(H)-g^h*- ‘dolg, raztezati se’

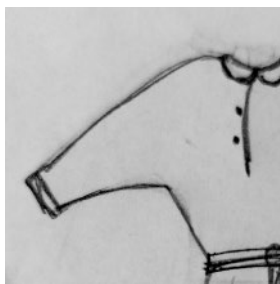
② SSKJ²: +, Plet.: +

dolgi kimono ▶ [ˈduːɡj̥ kiˈmɔno] -iga -a m *dolgi*, *pod pazduhami zelo široki rokavi*, *krojeni skupaj z zgornjim delom v obliki črke T*

① ▶ [Roˈkaːv̥j̥ na kiˈmɔno pa so ˈlexko ˈtūdik na tˈriː ˈfɛːtle ali pa ceˈloːu ˈduːɡj̥ roˈkaːv̥j̥, ˈsāmo ˈneːi̯so ˈcoːj̥ zaˈšiːt̪j̥, pač pa je fˈse v ˈenen ˈkoːs̪j̥ vˈreːizano in ˈtāk, ki je pot ˈpāzduxam̪j̥ pˈrec̪j̥ ˈšūrko, ˈneːi̯ sˈtiːš̪jeno. Za ˈtoːu ˈmɔrta ˈbiːt̪j̥ dˈveːi̯ š̪iˈriːn̪j̥ blaˈgaː. ˈToːu je ˈbija ˈduːɡj̥ kiˈmɔno.]

① *dolg* ← pslovan. **dǫlgъ* ← ide. **del(H)-g^h*- ‘dolg, raztezati se’ in *kimono* ← prevzeto po zgledu nem. *Kimono* ‘obleka’, kar je zloženka iz jap. *ki* ‘obleči’ in *mono* ‘stvar’

② SSKJ²: –, ⁷⁰ Plet.: –

Slika 61: Dolgi kimono

Slika 62: Drukar

dolgi rokav ▶ [ˈduːɡj̥ roˈkaːf] -iga -va m *dolg rokav* |*rokav*, *ki sega do zapestja*|

① ▶ [ˈDuːɡj̥ roˈkaːf je gˈliːx ˈtāk ˈlexko ˈraːv̥n̪, ˈlexko ˈmaː ˈpert̪ al pa ˈgumo ˈnoːr poˈt̪eːg̪jeno.]

① *dolg* ← pslovan. **dǫlgъ* ← ide. **del(H)-g^h*- ‘dolg, raztezati se’ in *rokav* ← *roka* ← pslovan. **rōkā* ← ide. **urónkah₂* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’

② SSKJ²: + (pod geslom *rokav*), Plet.: –

drukar ▶ [dˈrukar] -a m *pritiskač* |*gumbu podobna priprava za zapenjanje oblačila*, *sestavljena iz dveh delov*|

⁷⁰ SSKJ² v terminološkem gnezdu pod geslom *kimono* navaja leksem *kimono rokavi*.

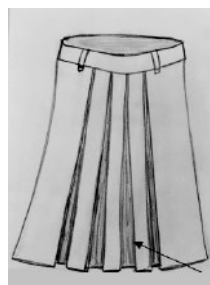
- ⑦ ▷ ['Du:gi ro'ka:vi pa so bi'li: na'va:dno 'doli na 'pertl. 'Tisti so b'li zaš'pilani s k'nofon ali pa z d'rukaron.]
- ① nem. *Drucker, Druck* 'pritisk' (Striedter-Temps 1963: 110)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ③ Pritiskač se na oblačilo prikoviči. Del z glavico nadomešča gumb, del z jamico pa gumbnico. Zapenja se s pritiskom prstov. Kapica ličnega dela pritiskača je lahko okrasna, npr. obarvana, lesketajoča se, reliefna ali vzorčasta (Kocjan - Barle in Bajt 2007e: 1724).

dvodelna ▶ [d'vɔ'dɛlna] -e ž *tanjše vrhnje žensko oblačilo iz navadno podložene jope in krila iz istega blaga*

- ⑦ ▷ [D'vɔ'dɛlna, 'to:u je z'gornj 'dɛl pa s'po:uɗn 'dɛl, ki se ni'kâr ne f'küp dɔ'zi: 'gornj 'dɛl 'cɔ:j k 'jejnki.] ▪ [D'vɔ'dɛlna je 'bi:la 'tâk kâk kos'ti:m, 'sâmo ki na'rɛ:ta s 'tejnšiga bla'ga:. 'Lexko je 'bi:la pod'lôžena, sp'lɔx 'jejnka, 'lexko pa ki 'ne:i 'bi:la pod'lôžena. 'Nekina je 'me:ila 'du:ge ro'ka:ve, 'nekina na 'tri: če'tɔ:t, 'nekina 'tjüj k'ra:tke. 'Tisto je bi'lo:u 'boj za po'lɛti, 'du:gi ro'ka:f pa 'boj za spom'la:di pa je'sɛ:nj al pa za v 'deži.]
- ① dvo- ← pslovan. **dvā* 'dva' (**dvě* 'dve') ← ide. **duuóh* in -*delen* ← del ← pslovan. **děľ* 'del (celote)' ← **dah₂i-lo* ← **dah₂i* 'deliti'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 63: Dvodelna

Slika 64: Faltna

faltna ▶ ['fãlkna] -e ž *guba pri namernem zapognjenju tkanine*

- ⑦ ▷ ['Fãlkne, 'tiste so b'le: o'kul no 'kul na'lôžene. F'ča:sj je pa 'jejnka 'me:ila 'sâmo p're:idi 'fãlkne al pa 'sâmo 'za:di 'fãlkne.]
- ① srvnem. *valte, valt, valde* 'zavih, šiv, guba' (Striedter-Temps 1963: 113; Bezljaj 1976: 127)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ▷ nezapeglana faltna; zapeglana faltna

fršlus ▶ [fʁʂ'lu:s] -a m *zadruga* [priprava za zapenjanje česa, sestavljena iz dveh trakov z zobci ob notranjem robu, ki se s potegom drseče priprave odpira ali zapira]

① ▷ [Či je k'la:t 'bija z'lə s'ti:šjenj na 'život, je 'moga na st'ra:nj al pa 'za:dj 'bitj fʁʂ'lu:s, 'tāk ki si je 'lexko ob'le:ikla.]

① nem. *Reissverschluß* 'zadruga' (Antič 1999: 334)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Zadrge so različno močne in vzdržljive, zato je treba izbrati tako, ki ustreza vrsti oblačila in blaga. Zobci zadrge so lahko plastični ali kovinski, trak pa iz bombaža, sintetike ali mešanice sintetike in bombaža. Zadrge s sintetičnim trakom se prišivajo na sintetiko, tiste s kovinskimi zobci pa na oblačila, ki so bolj obremenjena (Brittain 1988: 460). Prvo zadrgo je patentiral William Litcomb Judson leta 1893, izpopolnil pa jo je Šved Gideon Sundback leta 1913. To je bila zadruga s kovinskimi zobci. Najprej so jo uporabili pri denarnicah in mošnjah za tobak. Ena prvih modnih oblikovalk, ki so uporabile zadrgo, je bila Italijanka Elsa Schiaparelli (1890–1973), ustvarjalka elegantnih, dovršenih, pogosto ekscentričnih oblačil in modnih dodatkov (Kocjan - Barle in Bajt 2007h: 2374).

Slika 65: Fršlus

Slika 66: Furana jenka

furana jenka ▶ [fʁu:ra:na 'jejnka] -e -e ž *podloženo krilo* [krilo, ki ima na notranji strani prišito podlogo]

① ▷ [Či je 'jejnka 'ne:j b'lā pod'ləžena, 'te se na'va:dno 'co:j lo'vi:la š'tü:nfan pa 'tūj s'ko:užj se 'vidlo. 'Jejnka je 'bi:la pod'ləžena s 'fū:ro, 'ka:ko 'tejnko 'boj. 'Tisto smo 'reklj 'fū:ra:na 'jejnka. 'Fū:rane 'jejnke se ni'kār ne k š'tü:nfan 'co:j lo'vi:jo.]

- ① *furan* ← *fura* ← nem. *Futter* ‘podloga (za obleke)’ (Antič 1999: 152) in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* ‘vrsta jope’ (> nem. *Janker*, prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

② SSKJ²: –, Plet.: –

furani ▶ [ˈfʏ:ranɪ] -a -o prid. *podložen* |*tak, ki ima prišito podlogo na notranjo stran oblačila*| = podloženi

- ① ▷ [ˈŽenske obˈle:ɪke so bˈlɛ: naˈva:dno ˈfʏ:rane, spˈlɔx sˈpo:ʊdŋ ˈdɛl, ki se ˈne:ɪ sˈko:ʊzɪ ˈvidlo pa ki se ˈne:ɪ šˈtʉ:nfan ˈcɔ:j loˈvi:lo.]

- ① *furan* ← *fura* ← prim. nem. *Futter* ‘podloga (za obleke)’ (Antič 1999: 152)

② SSKJ²: –, Plet.: –

furtoh ▶ [ˈfʏrtɔx] -a m ženski *predpasnik* |*vrhnje, navadno zaščitno oblačilo, ki pokriva sprednji del telesa ženske*| = ženski furtoh

- ① ▷ [ˈŽenske pa ˈnɔsijo ˈtʉdɪk ˈfʏrtɔxe, ki si niˈkɑr ne pˈre:ɪdɪ zaˈma:žɛjo.]

- ① srvnem. *vuruoch*, *vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* ‘predpasnik’ (Novak 1996: 41)

② SSKJ²: –, Plet.: –

- ③ Od 16. do 18. stoletja je bil predpasnik krasilni oblačilni dodatek plemkinj in meščank. Kmečke ženske so ga uporabljale za delo in praznike od konca 17., splošneje od 18. do konca 19. stoletja. Od takrat se v mestnem in kmečkem okolju uporablja kot vrhnje zaščitno oblačilo. Mestne prebivalke so do 2. sv. vojne nosile predpasnik pri hišnih opravilih, delu na vrtu ali v tovarni, kmetje pa so ga nosili pri večini vsakdanjih opravil. Starejše bele predpasnike so konec 18. stoletja, dosledneje pa v 19. stoletju nadomestili drugobarvni in vzorčasti predpasniki iz bombaža in svile. Prvotno je bil predpasnik krojen na pas, od konca 19. stoletja se je kraj zgoraj podaljšal v prsni in pred 2. sv. vojno tudi v naramnice. Po 2. sv. vojni so predpasnik delno nadomestile brezrokavne delovne halje. Beli ali svetli predpasniki so ostali del opreme kuharic, strežnic, služkinj, natakarič ipd., označevali pa so tudi nekatera polpraznična opravila (grabljenje, košnjo, streljanje z možnarji ob veliki noči). V setvenem predpasniku, zavezanem okoli pasu in obešenem okoli vratu, ki je bil splošno v rabi do 30. let 20. stoletja, ko so začeli uvajati setvene stroje, so nosili zrnje med ročno setvijo. Kjer se je po 2. sv. vojni ročna setev ohranila, so bili predpasniki ponekod plastični (Baš 2004: 464–65).

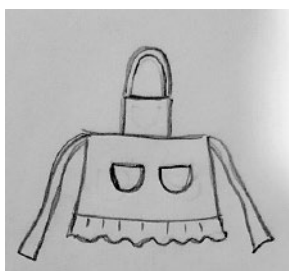
▷ furtoh na eno hamo; furtoh na hame; oblečeni furtuh; ženski furtoh

furtoh na eno hamo ▶ ['fürtox na 'eno 'xa:mo] -a na 'eno 'xa:mo m *ženski predpasnik s prsnikom, ovratnim pasom in pasovi, ki se zavežejo v predelu križa*

① ▷ ['Ženske pa 'nɔsijo 'tűj 'fürtoxe na 'eno 'xa:mo, 'to:ų je 'tāk o'kul 'šiĵanka, 'za:dĵ f 'pa:sĵ pa f'kűp z'vę:zano.]

① *furtoh* ← srvnem. *vuruoch, vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* 'predpasnik' (Novak 1996: 41) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *en* ← pslovan. **(j)edĩnъ* ← **(j)ed(e)* in **inъ* 'en' ← ide. **oj-nó-*, **ej-nó-* in *hama* ← madž. *hám* ← srvnem. *hēme* (Bezljaj 1976: 191)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 67: Furtoh na eno hamo

Slika 68: Furtoh na hame

Slika 69: Furtoh na hame

furtoh na hame ▶ ['fürtox na 'xa:me] -a na 'xa:me m *ženski predpasnik s prsnikom, prekrižanimi nahrbtnimi naramnicami in pasovi, ki se zavežejo v predelu križa*

① ▷ [P'reja 'nęgda so 'męle 'ženske 'fürtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dĵ so pa ž'nü:re b'lę:, ki se je f'kűp z'vę:zalo.]

- ① *furtoħ* ← srvnem. *vuruoch*, *vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* 'predpasnik' (Novak 1996: 41) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *hama* ← madž. *hám* ← srvnem. *hēme* (Bezljaj 1976: 191)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

furtošnica ▶ ['fūrtošɲca] -e ž *moder moški predpasnik s prsnikom, ovratnim trakom in trakovi, ki se zavežejo v predelu križa* = šurc

- ① ▷ ['Mɔškɨ 'nɔsijo 'fūrtošɲce. 'To:ɥ je s 'ta:kiga 'boj 'tejnɨkiga p'la:viga bla'ga:. P're:ɨdɨ o'kul 'šiʃjanka je ž'nü:ra, ž'nü:re so pa 'tűj 'za:dɨ, ki se f'küp z've:že.]
- ① *furtošnica* ← *furtoħ* ← srvnem. *vuruoch*, *vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* 'predpasnik' (Novak 1996: 41)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –
- ⑥ Moški so začeli nositi predpasnik v 2. polovici 19. stoletja, in sicer pri kmečkem in obrtniškem delu (Baš 2004: 465). Še pred 2. sv. vojno je bil krojen iz domačega in tudi modro barvanega, večinoma pa iz strojno tkanega modrega bombažnega platna in je veljal za dodatek predvsem k delovni moški obleki. Poleg odraslih so imeli opasan predpasnik tudi otroci. V zadnjem času ga nosijo le še nekateri starejši možakarji. Namesto predpasnika so sprva mlajši, zatem pa tudi starejši kmetje začeli nositi konfekcijsko, iz trpežnega temno modrega bombažnega blaga izdelano obleko, kombinezon (Makarovič 2007: 246).

Slika 70: Furtošnica

gate ▶ ['gâte] 'ga:t ž mn. *moške spodnje hlače* |*del moškega spodnjega perila v obliki hlač*| = gege

- ① ▷ [Či se f'š'lu:s 'málo ot'pere, ni'kâr ne 'ra:vno 'vi:dɨ 'nɔ:r 'ga:t.] ▪ ['Gâte ali 'gege, 'to:ɥ je f'se g'li:x.]

- ① pslovan. **gāt'i* in **gāty* ž mn. 'hlače' ← domnevno pslovan. **gātъ* *'hoja, korak, korakanje' ← ide. **guah*₂- 'stopiti, iti, hoditi'
- ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +
- ▷ dolge gate; kratke gate; porhantne gate

gege ▶ ['gege] 'gek ž mn. *moške spodnje hlače* |*del moškega spodnjega perila v obliki hlač*| = gate

- ① ▷ [Pot x'lāče so si 'moški po'te:gnl̩ 'ka:ke 'gege 'gɔr.]
- ① srfr. *gregues* 'zgornje hlače, ohlapnejše od spodnjic' (Bezljaj 1976: 141)
- ② SSKJ²: –, Plet.: +p~

gegice ▶ ['gegice] 'gegic ž mn. *deške spodnje hlače* |*del deškega spodnjega perila v obliki hlač*|

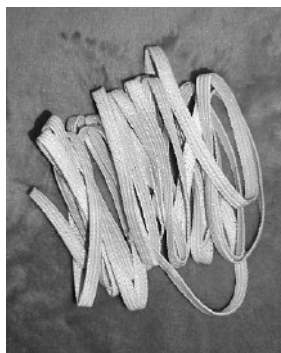
- ① ▷ ['Dɛce, 'pubec̩, so no'sil̩ 'gegice s'po:ʉt pot x'lāčam̩.]
- ① *gegice* ← *gege* ← srfr. *gregues* 'zgornje hlače, ohlapnejše od spodnjic' (Bezljaj 1976: 141)
- ② SSKJ²: –, Plet.: +p~

gor zasukani ▶ ['gɔr za'sü:kan̩] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *zavihan* |*dan tako, da je del ob robu položen na del pred njim*|

- ① ▷ [In 'to:ʉ, č̩i so 'moɣl̩ č̩es 'ka:k̩ 'pɔtok, so si 'šu:xe 'sāmo 'doj pa z 'gɔr za'sü:kanim̩ b̩'gu:š̩ncam̩ p're:ik̩.]
- ① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě* je prvotni mest. od pslovan. **gorā* 'gora; mesto, ki je višje od okolice' in *zasukani* ← *sukati* ← pslovan. **sukāti* 'sukati, obračati' ← ide. **seuk-* 'upogibati, vrteti; pognati, vzpodbuditi'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 71: Gor zasukani

Slika 72: Guma

Slika 73: Gvant

guma ▶ [ˈguma] -e ž *elastika* |trak z vpletenimi gumijastimi nitmi| = gumilastika

① ▷ [Za f ˈpa:s al za v roˈka:ve, ˈgi se pač ˈnüca, smo ˈnücali ˈta:ko ˈiglo, ki smo ˈlexko ˈgumo ˈno:r poˈte:gn̩li.]

① prevzeto prek nem. *Gummi* iz srlat. *gummi* ← klas. lat. *cummi(s)* ← gr. *kóm̐mi* ‘guma’ ← egip. *kemai, kemà* ‘guma’

④ SSKJ²: +p–, Plet.: +p~

⑥ Ploščat elastični trak ima vpletene niti, ki vsebujejo elastomerna vlakna, za katera je značilno, da se povratno raztezajo do 300 %. V primerjavi z naravno gumo se elastani ne starajo in so odporni proti večini kemikalij, svetlobi, atmosferilijam in drgnjenju. Uporabljajo se za elastike, steznike, naramnice, kopalne obleke in športne izdelke. Znano elastomerno vlakno je lycra proizvajalca Du Ponta (Kocjan - Barle in Bajt 2007a: 488).

gumilastika ▶ [gomiˈlǽstika] -e ž *elastika* |trak z vpletenimi gumijastimi nitmi| = guma

① ▷ [Gomiˈlǽstika ali ˈguma, ˈto:u je fˈseˈeno. ˈNüca pa se za v roˈka:ve, ˈtűj f ˈpa:s se ˈno:r poˈte:gne, ˈrečmo pri ˈjejn̩kax, kˈla:dax, ˈunt̩cax, xˈlǽcax.]

① nem. *Gummielastikum* (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/gummielastikum>; pridobljeno: 24. 10. 2024)

④ SSKJ²: zastar. +, Plet.: –

gvant ▶ [gˈvǽnt] -a m *moška obleka (s suknjičem in hlačami, navadno iz istega blaga)*

① ▷ [Biˈl̩e: pa so xˈlǽce ˈtűdi, ki so zaˈpe:ĩglane biˈl̩e:. ˈTiste so biˈl̩e: naˈva:ɖno ˈmǽlo ˈbo:jše xˈlǽce, ˈte pa ˈka:ko ˈsűkno ˈco:j, ki je ˈbija ˈce:ĩli gˈvǽnt.] = moška obleka = moški gvant

① srvnem. *gewant* ‘(boljša) obleka’ (> nem. *Gewand* ‘obleka’) (Striedter-Temps 1963: 133)

④ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

⑥ Po modi krojen suknjič iz tovarniškega blaga z dolgimi hlačami in telovnikom iz istega materiala se je med kmeti uveljavljal v drugi polovici 19. stoletja predvsem za praznične priložnosti. V takšni oblačilni sestavi je suknjič tako med podeželani kot meščani poznan še danes (Baš 2004: 588–589).

▷ boljši gvant; kamgarnasti gvant; moški gvant; štofnati gvant

hakeljc ▶ ['xa:kɫɕ] -a m, nav. mn. *hakeljci* ▶ ['xa:kɫɕi] **1.** *zopenec* |kovinska priprava za zapenjanje oblačil, sestavljena iz kaveljčka in zanke| **2.** *kovinski kaveljček, ki se skupaj z zanko (kovinsko ali spleteno iz sukanca) uporablja za zapenjanje oblačil*

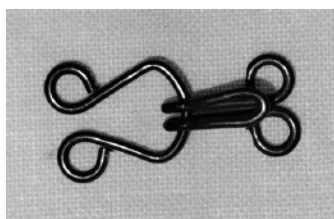
① ▶ **1.** [Za 'lejnkó so se 'nūcalj 'tūdj 'xa:kɫɕj. S'po:ɹdnen 'dɛlj se 'reklo 'bābica ali 'za:jnka, z'gornen 'dɛlj pa 'xa:kɫɕ. 'To:ɹ se 'lejnka f'kūp zaš'pilala. 'Dā si 'šo:ɹ f trgo'vino, se 'ne:j 'reklo 'nāčik kāk: »'Da:jte mi 'ene 'xa:kɫɕe. 'Me:ila bi 'ene 'xa:kɫɕe.« 'To:ɹ je b'lɔ 'nɔ:r f 'ta:ken 'ma:len 'pākɫɕkj, in či g'li:x so b'li 'nɔ:r 'xa:kɫɕj pa 'za:jnke f'kūp, ki 'to:ɹ 'ne:jsj 'do:ɹba f'sa:kiga po'se:be, se nik'da:r 'ne:j 'reklo 'nāčik kāk 'xa:kɫɕj. 'Za:jnkan ali 'bābican s 'xa:kɫcamj v'rɛ:t se 'reklo 'xa:kɫɕj, pa či g'li:x, p'ra:vin, 'ne:jsɔ b'li 'nɔ:r 'sāmo 'xa:kɫɕj, ki za zaš'pila:je si 'nūca o'bo:jno. Či pa 'ne:jsɔ 'me:ila 'več 'tɔtix 'kūplenix 'za:jnk, sɹ si 'sa:ma sp'lela s c'virna 'ta:ko 'ma:ličko 'za:jnko ali št'rūfo, št'rūfica smo 'reklj 'tūj, ki se s 'xa:kɫcon za 'tisto za'xa:klalo.] ▶ **2.** ['Tɔtj 'xa:kɫɕ je 'mɔga 'me:tj 'bābico ali 'za:jnko, ki se za 'tisto za'xa:klalo, ali pa št'rūfico. In 'tɔta št'rūfica je 'bi:la s c'virna sp'letena.]

① *hakelj* ← manjšalnica od stvnem. *hācko*, *hāko*, srvnem. *hāke* 'kavelj, splavarski drog' (> nem. *Haken* 'kavelj') (Gostenčnik 2016: 95)

① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

② Zopenec, dvodelna kovinska priprava, v krojaštvu nadomešča gumb. Navadno je nerjaveč, ponikljan ali črno lakiran (Kocjan - Barle in Bajt 2007h: 2382).

Slika 74: Hakelj
(1. pomen)

Slika 75: Hakelji
(1. pomen)

Slika 76: Hakelj
(2. pomen)

hama ▶ ['xa:ma] -e ž **1.** *naramnica* |traku podoben del oblačila za čez rame ali okrog vratu| = ruča **2.** *elastična naramnica* |elastična trakasta priprava za čez rame, na katero se pripenjajo hlače| = hozentregar

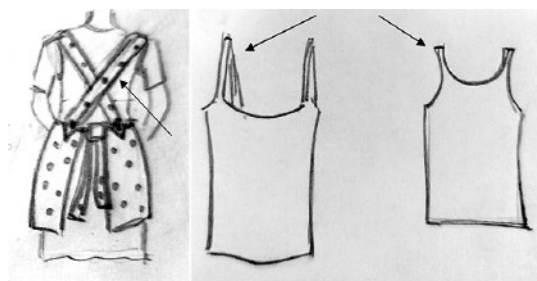
① ▶ **1.** [Ženske so p'reja 'nɛgda 'mɛle ve'či:na 'fūrtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se

je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dj so pa ž'nü:re b'lē:, ki se je f'küp z'vę:zalo. 'Lexko pa je 'bija 'fürtox 'tüdik na 'eno 'xa:mo, 'tista je 'bi:la o'kul 'šiřanka, 'za:dj pa ž'nü:re za f'küp z'vę:zati.] ▪ [S'po:udna 'ma:jca 'ma: 'xa:me, 'tūj 'mō:đčēk, kombi'nē:, f'se 'to:u je na 'xa:me ali 'rekli smo 'tūj 'rūče.] ▪ 2. [Či je 'kē:rj 'mōškj k x'lāčan 'cōj 'nōsa 'xa:me, smo 'rekli: »'Tōtj pa 'nōsj na x'lāčax 'xa:me.« 'Tōte 'xa:me so bi'lē: rasteg'live, 'rekli smo 'tūj 'xōznt'ręgarj.]

① madž. *hám* ← srvnem. *hěme* (Bezljaj 1976: 191)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +p–

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +p–

Slika 77: Hama (1. pomen)

hlače ▶ [x'lāče] x'la:č ž mn. *hlače* |*oblačilo, ki obdaja spodnji del telesa in vsako nogo posebej*|

① ▷ ['Mōškj 'cōj k x'lāčan 'nōsijo s'rākco.]

① verjetno vlat. *calcea*, klas. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'⁷¹

① SSKJ²: +, Plet.: + (pod geslom *hlača*)

⑥ Hlače v današnjem pomenu so se prek prilegajočih se nogavičnih hlač postopno oblikovale do konca srednjega veka. V Evropi do 12. stoletja niso bile poznane. V 17. in 18. stoletju so plemiči in meščani nosili prilegajoče se podkolenske hlače, ki so jih s francosko revolucijo spodrinile dolge cevaste hlače, prej ponekod oblačilo delavcev, ki se še nosijo. Kmetje so velike krojne spremembe hlač spejemali z določeno zamudo: nogavične hlače so marsikdaj nadomestili z ovojki, podkolenske pa so splošno nosili vsaj do srede 19. stoletja. Izjema je bilo panonsko območje, kjer so nosili dolge in široke platnene ali dolge prilegajoče se suknene hlače. Po meščanskem vzoru krojene dolge hlače so prevzeli kmetje v

⁷¹ Domnevni pomenski razvoj: 'škorenj' > 'spodnji del hlač' > 'hlačnica', v mn. 'hlače' (Snoj 2016: elektronski vir)

praznično opravo v 2. polovici 19. stoletja, za delo pa proti koncu 19. stoletja (Baš 2004: 169).

- ▷ boljše hlače; hlače na priselj; hlače za doma; jerhaste hlače; kamgar-naste hlače; klasične hlače; kratke hlače; moške hlače; štofnete hlače; zapeglane hlače; žametne hlače; ženske hlače

hlače na priselj ▶ [x'lāče na p'risl̩] x'lā:č na p'risl̩ ž mn. (*navadno otroške hlače z naprsnikom*)

- ① ▷ ['Dɛcan sɳ 'dɔst̩ 'dɛlala x'lāče na p'risl̩. 'To:ɯ so bi'lɛ: 'xa:me 'po:ɯlek, ki so se p're:ɪd̩ zaš'pilale s k'nɔfon 'cɔ:j k p'risl̩, f 'pa:s pa sɳ 'da:la 'gumo. P'risl̩ sɳ na'va:dno op'ci:rala s 'cik'cākon ali pa s 'ka:ko ob'ro:ɯbo d'rü:ge 'fa:rbe, 'večk'rāt 't̩j s 'ka:kin na'ši:tkon z d'rü:giga bla'ga:. 'To:ɯ sɳ 'sa:ma na'rɛ:dla. Si pa 'te že 't̩j 'do:ɯba za 'kü:pt̩ 'ka:ke 'ta:ke na'ši:tko za 'de:ɪčje 'cɔte, 'rečmo 'ka:ke stva'rine, 'ro:ɯže, 'aũteke pa 'ta:ko.]

- ① *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *priselj* ← bav. avstr. *Prüs, Prüsel*, štaj. nem. *Bris, Brisel* 'telečja prsna žleza' ← morda iz *Brust* 'prsi' (Bezljaj 1995: 123)

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 78: Hlače na priselj

hlače za doma ▶ [x'lāče za do'ma:] x'lā:č za do'ma: ž mn. *hlače, ki so zaradi obrabljenosti, ponošenosti primerne le za nošenje doma*

- ① ▷ ['To:ɯ so 'ta:ke x'lāče za do'ma:, 'kāj so že s'ta:re pa po'nɔšene p'reci:, ki so 'ne:ɪ za 'ka:n dru'ga:n kāk pa za do'ma:.]

- ① *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *doma* ← *dom* ← pslovan. **dōmъ* 'dom, hiša' ← ide. **domu*, **domo-* 'hiša, dom'

② SSKJ²: –, Plet.: –

hlačni kostim ▶ [x^hla:čnɨ kos'ti:m] -iga -a m *hlačni kostim* |*kostim, ki ima namesto krila dolge hlače*|

- ① ▷ [Kos'ti:m je 'lexko z 'jējnko, 'lexko pa je kos'ti:m 'tūdj x^hla:čnɨ kos'ti:m, s x^hlāčamɨ.]

① *hlačni* ← *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj' in *kostim* ← prevzeto prek nem. *Kostüm* in frc. *costume* 'obleka, kostim, kostum, noša' iz it. *costume* 'kostim'

② SSKJ²: + (pod gesloma *kostim* in *hlačen*), Plet.: –

③ Hlačni kostim je priljubljen od 60. let 20. stoletja dalje (Baš 2004: 239).

hozentregar ▶ ['xɔzn̩t'rɛgar] -a m, nav. mn. *hozentregarji* ▶ ['xɔzn̩t'rɛgarɨ] *elastična naramnica* |*elastična trakasta priprava za čez rame, na katero se pripenjajo hlače*| = hama (2. pomen)

- ① ▷ ['Mɔʃkin x^hlāčan pa 'nɔsijo 'tūdj 'dɔstik'rāt nek'tɛ:rɨ 'xɔzn̩t'rɛgare, 'tāk ki so 'za:dɨ x^hlāče prš'pilane, p're:ɨdj pa so zaš'pilane, ki ni'kār ne 'dɔj 'le:ɨzejo.]

① nem. *Hosenträger* 'hlačna naramnica' (Antič 1999: 194)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Elastične naramnice so se uveljavile po 1. sv. vojni (Baš 2004: 354).

ibercug ▶ ['ibr̩'cuk] -ga m *delovni pajac* |*enodelno, navadno zaščitno oblačilo iz hlač in bluze z rokavi ali brez njih*|

- ① ▷ ['Ibr̩'cuk pa je 'ta:ka 'dɛlafska ob'le:ɨka, na'va:dno s 'čɛliga.]

① nem. *Überzug* 'prevleka'; prim. tudi *überziehen* 'obleči čez' (Antič 1999: 442)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Kmetje in obrtniki (mesarji, kovači) so od 2. polovice 19. stoletja kot zaščitno oblačilo pri svojem delu nosili (moške) predpasnike. Te so v zadnjih desetletjih 20. stoletja pod vplivom zaščitnih oblačil industrijskih delavcev deloma nadomestili z zaščitnimi suknjiči in hlačami ali tudi z delovnimi pajaci ali kombinezoni (Baš 2004: 465). Delovne pajace oz. kombinezone, tj. konfekcijsko, iz trpežnega temno modrega bombažnega blaga izdelano obleko, so sprva začeli nositi mlajši, potem pa tudi starejši kmetje (Makarovič 2007: 246).

irhaste hlače ⇒ jerhaste hlače

izreza ▶ [iz're:iza] -e ž *izrez |odprtina pri obleki, navadno pri vratu, nastala z izrezanjem|*

① ▷ ['Zāj 'na:x pa so za'čē:le no'sitj že ob'lečene 'fürtoxe, ki je s'koro kāk 'en k'la:t, 'sāmo ki brez ro'ka:vof, pa 'tāk 'vē:čja iz're:iza, p're:idi pa zaš'pilano 'doj s k'nofamj. 'Tisto 'tūdj 'zāj še 'nošijo.]

① *izreza* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz*'q ← ide. **ureh*₁g'- 'razbiti, rezati'

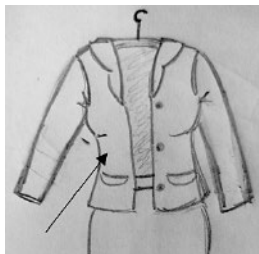
① SSKJ²: zastar. +, Plet.: +

jaken ▶ ['jākŋ] -kna m *jopa |žensko vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja|* = jakna

① ▷ ['Jākŋ, 'to:u je 'ženski 'jākŋ al 'tūdj 'jākna za 'cōj k 'jējnkj, 'lexko pa 'tūj k x'lāčan, 'kē:ra 'ma: 'ra:jšj x'lāče.]

① nem. *Jacke* 'jopa, vrhnje oblačilo'

① SSKJ²: – (→ *jakna* p+), Plet.: –

Slika 79: Jaken

Slika 80: Jankar

jakna ▶ ['jākna] -e ž *jopa |žensko vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja|* = jaken

① ▷ ['Jākna, 'to:u je k 'žensken kos'ti:mj, 'tāk ki je 'jākna pa 'jējnka, 'lexko pa 'tūdj k x'lāčan, f'kūp se 'reče kos'ti:m. D'vō'dēlna 'ma: 'po:ulek 'jākno, 'sāmo ki je 'boj 'tējnko bla'go:u, z 'boj 'tējnkiga bla'ga: 'ši:vana. 'Tōta je 'lexko 'tūj s k'ra:tkimj ro'ka:vamj ali pa 'ma: ro'ka:ve na 'tri: 'fē:tle. So pa 'tūj 'jākne za po'zi:mj, ki se 'nošijo na'mēsto 'bunde. S'po:ut je pod'lōžena g'li:x 'tāk kāk 'māntj, 'sāmo ki je k'ra:tka, 'tān 'nēgj do 'bōkof, 'lexko 'tūj 'mālo 'dukša.]

① nem. *Jacke* 'jopa, vrhnje oblačilo'

① SSKJ²: +, Plet.: –

- ® Jope so značilne za žene vseh družbenih plasti, a z razlikami v materialih in dodelanosti krojev. Dolge prilegajoče se jope v kombinaciji s krilom na pas so se nosile do 1. sv. vojne, kmetice pa so jih nosile tudi pozneje. Modno oblikovane jope so še vedno v rabi kot samostojno vrhnje oblačilo ali kot zgornji del kostima (Baš 2004: 194).

janka ⇒ jenka

jankar ▶ ['jānkar] -a m *jopica* |*pleteno vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja*|

- ① ▷ [De'bɛːle 'igle so se 'nūcale 'boj za 'kaːko de'bɛːlo bla'goːu, 'tūdi za 'jānkare, ki so se 'tistɿ 'kɔːsɿ f'kūp za'silɿ.]

- ① bav. avstr. *Jānker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (Striedter-Temps 1963: 139)

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

- ® Ročno ali strojno pletene moške in ženske jopice so se splošno razširile zlasti po 1. sv. vojni, večinoma kot dopolnilno oblačilo za hladnejše dni. V veliki meri so nadomestile ženske volnene ogrinjalke. Po 1. sv. vojni so postale tudi konfekcijski izdelek (Baš 2004: 194).

jankarček ▶ ['jānkarček] -čka m *otroška jopica* |*otroško pleteno vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja*|

- ① ▷ [F 'kaːken 'boj x'lādnɛn 'cājtɿ so si dik'lince ob'leːɪkle do'maː š't'rɛkane 'jānkarčke. 'Tɔti so bi'liː p'reːɪdi za zaš'pilati, na k'nɔfe.]

- ① *jankarček* ← *jankar* ← bav. avstr. *Jānker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (Striedter-Temps 1963: 139)

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 81: Jankarček

jegerhemd ▶ ['jɛgr'xɛmt] -da m *zimski moška spodnja srajca z rokavi*

① ▶ [S'po:ut pot s'rākco so 'moškij po'zi:mij no'silij 'jɛgr'xɛmt.]

① poimenovano po blagovni znamki *Jäger*

① SSKJ²: –, Plet.: –

② Blagovno znamko oblačil Jäger, ki jo je leta 1884 ustanovil Lewis Tomalin ([http://en.wikipedia.org/wiki/Jaeger_\(clothing\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Jaeger_(clothing)); pridobljeno: 19. 12. 2024) so navdihnili nauki Gustava Jägerja (1832–1917), nemškega naravoslovca in higienika, ki je zagovarjal nošenje volnenih oblačil neposredno na telesu ([https://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_J%C3%A4ger_\(naturalist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_J%C3%A4ger_(naturalist)); pridobljeno: 19. 12. 2024).

jenčnik ▶ ['jɛjnčnik] -a m *jenčnik* [(široko) spodnje krilo z ozkim pasom in vrvicami za prevez]

① ▶ ['Be:ij pa so 'ženske no'sile p'reja 'nɛgda 'tɥj 'ta:ko d'vɔ'dɛlno, ki 'dɔlj je 'bija, ki smo mu p'rāvlij 'jɛjnčnik. 'Jɛjnčnik je 'gorij 'meja 'o:uski 'pa:sek, 'te pa 'cɔj 'ta:ke t'ra:ke, ki se s'kɥp za'vɛ:zalo, ki je 'ne:ij 'dɔj 'vujšlo, 'dɔj pa je 'bija 'mālo nab'ra:nij.]

① *jenčnik* ← *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① SSKJ²: –, Plet.: +

② Spodnje krilo je bilo del ženske plemiške, meščanske in kmečke obleke, krojeno na pas in pod pasom drobno nabrano, redkeje položeno v gube. Narejeno je bilo iz belega (praznično spodnje krilo) ali drugobarvnega, tudi vzorčastega platna ali barhanta (delovno spodnje krilo). Nosilo se je pod vrhnjim krilom. Značilno je bilo za vse slovensko ozemlje z izjemo Ziljske doline. Pri kmeticah, ki so nosile oblačila starejšega kroja, so bila spodnja krila v navadi še po 2. sv. vojni (Baš 2004: 569).

Slika 82: Jenčnik

Slika 83: Jenka (2. pomen)

Slika 84: Jenka brez pasa

jenka ▶ ['jɛjnka] -e ž **1.** *krilo [žensko ali dekliško oblačilo, ki pokriva spodnji del telesa]* **2.** *daljše preprosto otroško oblačilo, podobno srajci*

① ▷ **1.** ['Ženske pa dik'lince so 'nɛgda 'ne:ɪ no'sile x'la:č, 'sāmo 'jɛjnke.] ▪ ['Ženski kos'ti:m je 'jākna pa 'jɛjnka f'kūp.] ▪ [G'dā je 'bi:la 'jɛjnka 'tāk 'dāuč za'xɛftana, 'te si jo 'na:x 'lexko p'rāf 'gɔr za'ro:ūba.] ▪ [Či je 'jɛjnka 'ne:ɪ b'lā pod'lōžena, 'te se na'va:dno 'cɔ:j lo'vi:la š'tü:nfan pa 'tūj s'ko:ūzɪ se 'vidlo.] ▪ ['Jɛjnka je 'bi:la pod'lōžena s 'fū:ro, 'ka:ko 'tɛjnko 'bɔj.] ▪ ['Jɛjnka se je f'kūp zaš'pilala s 'xa:k|cɪ.] ▪ **2.** ['Nɛgda smo 'tān 'nɛgɪ do 'pɛ:tɛga 'lɛta s'tārɔstɪ xo'dilɪ v 'jɛjnki 'tāk dik'lince kāk po'ba:rɪ.]

① bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① 1. pomen: SSKJ²: – (→ *janka* p+), Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +

② Krilo na pas se je kot samostojno oblačilo uveljavilo v 2. polovici 19. stoletja. Razen na panonskem oblačilnem območju je bilo sešito z brezrokavnim životcem ali životcem z rokavi in je bilo le sestavni del splošno razširjenega ženskega oblačila. Dolgo krilo na pas je bilo sprva v pasu drobno nabrano, na prehodu iz 19. v 20. stoletje pa krojeno na pole. Po 1. sv. vojni se je skrajšalo, po 2. sv. vojni še bolj. Krilo na pas je še zdaj pogostno oblačilo mestnih in podeželskih žensk vseh starosti in poklicev in v kombinaciji z različnimi zgornjimi oblačili primerno za različne priložnosti (Baš 2004: 255).

Otroško krilce, krojeno scela ali prerezano v pasu, sešito iz belega ali potiskanega platna, bombaža ali flanele, je bilo splošno razširjeno oblačilo za otroke do nekaj let starosti, le da so kmečki otroci največkrat »prerasli« krilce pozneje kot meščanski in plemiški otroci. Majhne otroke so oblačili v krilca do prve, ponekod tudi do 2. sv. vojne (Baš 2004: 397).

▷ furana jenka; jenka brez pasa; jenka na dve polici; jenka na faltne; jenka na gloken; jenka na osem polic; jenka na police; jenka na priselj; jenka na šest polic; jenka na štiri police; jenka na volane; na zvon urezana jenka; naložena jenka; navadna jenka; plasirana jenka; ravna jenka; ravno urezana jenka; štofnata jenka; všreg urezana jenka

jenka brez pasa ▶ ['jɛjnka bres 'pa:sa] -e bres 'pa:sa ž *krilo brez pasu*

① ▷ ['Jɛjnko bres 'pa:sa sɲ na'va:dno na'rɛ:dla 'te, g'dā je 'ne:ɪ b'lō za'dɔstɪ bla'ga: še za 'pa:s. 'Ta:ka 'jɛjnka je b'lā 'ra:vno v're:izana, ki za 'tisto je š'lō 'nāj'mɛ:je bla'ga:. 'Dɔli je b'lā 'mālo 'gɔr v're:izana, ki se 'lexko s'to:uplo, od 'gɔrɪ 'doj pa c'viklɪ, ki 'lɛpo s'tisɲlo.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *brez* ← po križanju pslovan. **bez*(*ṽ*) 'brez' in **perz*(*ṽ*) 'prek, skozi, čez' ← **per-s*(*ú*) in *pas* ← pslovan. **pōjas* 'pas, trak, s katerim se kaj priveže'

② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na dve polici ▶ ['jɛjnka na d've:ɪ po'licij] -e na d've:ɪ po'licij ž *krilo na dve poli*

- ① ▶ ['Jɛjnka na d've:ɪ po'licij je zašita z d've:ix 'ta:lof, p're:ɪdɪ 'ma: 'enega pa 'za:dɪ 'enega.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *dve* ← pslovan. **dṽē* 'dve' ← ide. **duyōh* in *polica* ← pslovan. **polica* ← pslovan. **pōlb* 'deska' ← ide. **sp*(*h*)*el*- 'cepiti, trgati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na faltne ▶ ['jɛjnka na 'falkne] -e na 'falkne ž *krilo z gubami, nastalimi z namernim zapognjenjem tkanine*

- ① ▶ [Či je 'jɛjnka 'bi:la na 'falkne, so 'falkne 'lexko b'lɛ: p're:ɪdɪ, so 'lexko b'lɛ: 'za:dɪ, na st'ra:nɪ, 'kâk je 'kɛ:ra x'te:ɪla.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *faltna* ← srvnem. *valte, valt, valde* 'zavih, šiv, guba' (Striedter-Temps 1963: 113; Bezljaj 1976: 127)

② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na gloken ▶ ['jɛjnka na g'lɔkɔ] -e na g'lɔkɔ ž *krilo, z rezanjem izoblikovano tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno* = na zvon urezana
jenka = všreg urezana jenka

- ① ▶ ['Jɛjnka na g'lɔkɔ, 'to:ɥ 'tâk 'lɛpo valo'vi: o'kul.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *gloken* ← nem. *Glocke* 'zvonec' (Antič 1999: 169)

② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na osem polic ▶ ['jɛjnka na 'ɔsn̩ po'li:c] -e na 'ɔsn̩ po'li:c ž *krilo na osem pol*

- ① ▶ [Či 'jɛjnka 'bi:la na 'ɔsn̩ po'li:c, 'te si 'mɔga 'ɔsn̩ 'ta:kix g'li:xnix 'kɔ:sof bla'ga: v'rɛzatɪ.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* ‘vrsta jope’, nem. *Janker* ‘isto’ (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *osem* ← pslovan. **òsmь* ‘osem’ ← ide. **(h₂)ok'tóh₁* ‘osem’ in *polica* ← pslovan. **polīca* ← pslovan. **pōľ* ‘deska’ ← ide. **sp^(h)el-* ‘cepiti, trgati’
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 85: Jenka na glocken

Slika 86: Jenka na osem polic

jenka na police ▶ ['jějŋka na po'lice] -e na po'lice ž *krilo na pole*

- ① ▶ [Či je 'bi:la 'jějŋka na po'lice, sŋ 'mōgla 'več 'kō:sof v'režatj. 'To:ŋ je š'lō 'več bla'ga:.]
- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* ‘vrsta jope’, nem. *Janker* ‘isto’ (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *polica* ← pslovan. **polīca* ← pslovan. **pōľ* ‘deska’ ← ide. **sp^(h)el-* ‘cepiti, trgati’
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na priselj ▶ ['jějŋka na p'risl̩] -e na p'risl̩ ž *krilo z naprsnikom*

- ① ▶ [Za f 'šo:ŋlo so nek'te:re dik'lince 'měle 'jějŋke na p'risl̩, 'to:ŋ s 'ka:kiga 'žāmata 'nāj'boj. 'To:ŋ so bi'lē: 'xa:me 'coj na're:te, 'tāk ki 'jějŋka 'ne:ī 'mōgla 'doj p'lēžatj.]
- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* ‘vrsta jope’, nem. *Janker* ‘isto’ (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *priselj* ← bav. avstr. *Prūs, Prüsel*, štaj. nem. *Bris, Brisel* ‘telečja prsna žleza’ ← morda iz *Brust* ‘prsi’ (Bezljaj 1995: 123)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na šest polic ▶ ['jɛjŋka na 'šɛ:st po'li:c] -e na 'šɛ:st po'li:c ž *krilo na šest pol*

① ▷ ['Jɛjŋka, 'kɛ:ra je 'bi:la na 'šɛ:st po'li:c, je 'me:ila 'šɛ:st 'ta:kix 'kɔ:sof f'küp za'sitix.]

① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *šest* ← pslovan. **šěstb* ← ide. **syék* '(s)-ti- 'šestica' in *polica* ← pslovan. **polica* ← pslovan. **pōlb* 'deska' ← ide. **sp*^(h)*el-* 'cepiti, trgati'

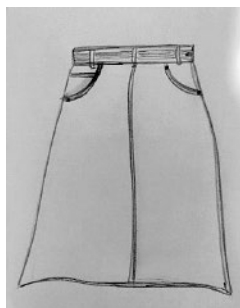
① SSKJ²: –, Plet.: –

jenka na štiri police ▶ ['jɛjŋka na š'tiri po'lice] -e na š'tiri po'lice ž *krilo na štiri pole*

① ▷ ['Jɛjŋka na š'tiri po'lice je 'me:ila p're:idi d've:i pa 'za:di d've:i po'lici.]

① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *štiri* ← pslovan. **četyŕe*, **četyŕe* ← ide. **k̑et̑er-* 'štirje' in *polica* ← pslovan. **polica* ← pslovan. **pōlb* 'deska' ← ide. **sp*^(h)*el-* 'cepiti, trgati'

① SSKJ²: –, ⁷² Plet.: –

Slika 87: Jenka na štiri police

Slika 88: Jenka na volane

jenka na volane ▶ ['jɛjŋka na vo'la:ne] -e na vo'la:ne ž *krilo z volani*

① ▷ ['Jɛjŋke na vo'la:ne so se p'reci no'sile 'tân p'ro:uṭi 'kunci 'sed̑desetix pa 'na:x še v 'oṣ̑desetix 'le:itax. 'Jɛjŋka je 'lexko b'lâ z 'enga vo'la:na, 'tɔṭi je p'riša 'dɔṭi 'cɔj za'sit, 'lexko je pa 'me:ila 't̑üj 'več 'vo'la:nof.

⁷² SSKJ² pod geslom *pola* navaja ponazarjalni zgled *krilo na štiri pole* (s pripisanim kvalifikatorjem obrt.).

Vo'la:n je 'mōga 'biti 'lěpo nab'ra:nj. 'Boj je 'bija nab'ra:nj, 'lěpše je bi'lo:u 'viditj.]

- ① *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *volan* ← prevzeto prek star. nem. *Volant* 'volan' iz frc. *volant* 'volan (pri avtu in pri obleki)'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

jerhaste hlače ▶ ['jɛ:rxaste x'lāčɛ] -ix x'la:č ž mn. *hlače iz irhovine*

- ① ▶ [B'lɛ: so 'tūdi 'jɛ:rxaste x'lāčɛ. 'Tiste so b'lɛ: 'tāk za no'siti, 'boj 'tāk za f'sa:kj 'dɛ:n. 'To:u je bi'lo:u bla'go:u na o'be:ix stra'nɛ:x kos'ma:to.]
- ① *jerhast* ← *irh* ← srvnem. *irch*, *irh* 'belo ustrojena gamsova, jelenova ali srnina koža' ← stvnem. *irach* 'kozel' ← lat. *(h)*ircus* 'kozel' (Striedter-Temps 1963: 138; Bezljaj 1976: 212) in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'
- ② SSKJ²: – (→ *irhaste hlače* p+), Plet.: – (→ *irhaste hlače* p+)

kamgarnaste hlače ▶ ['kɑn'ga:rnaste x'lāčɛ] -ix x'la:č ž mn. *hlače iz kamgarna*

- ① ▶ ['Kɑn'ga:rnaste x'lāčɛ so 'mōgle 'biti za'pe:iglane.]
- ① *kamgarnast* ← nem. *Kammgarn* in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

kamgarnasti ▶ ['kɑn'ga:rnasti] -a -o prid. *kamgarnast* |*ki je iz kamgarna*|

- ① ▶ ['Mōškj 'ma:jo 'tāk za 'bō:jšj g'vānt 'nāj'boj 'kɑn'ga:rnastiga, 'kɑn'ga:rnastj g'vānt.]
- ① *kamgarnast* ← nem. *Kammgarn*
- ② SSKJ²: +, Plet.: –

kamgarnasti gvant ▶ ['kɑn'ga:rnastj g'vānt] -iga -a m *kamgarnasta obleka* |*moška obleka iz kamgarna*|

- ① ▶ ['Mōškj 'ma:jo 'tāk za 'bō:jšj g'vānt 'nāj'boj 'kɑn'ga:rnastiga, 'kɑn'ga:rnastj g'vānt.]
- ① *kamgarnast* ← nem. *Kammgarn* in *gvant* ← srvnem. *gewant* '(boljša) obleka' (> nem. *Gewand* 'obleka') (Striedter-Temps 1963: 133)
- ② SSKJ²: –, ⁷³ Plet.: –

⁷³ SSKJ² pod geslom *kamgarnast* navaja ponazarjalni zgled *kamgarnasta obleka*.

kapica ▶ ['kâpica] -e ž *otroška kapa* |*otroško pokrivalo brez krajevcev, navadno mehko*|

- ① ▷ ['Děčika 'ma:la, 'dâ so jo 'neslĭ x 'křstĭ, je 'me:ĭla 'kâpico na g'la:vĭ, 'vâčĭ bi se 'lexko prexla'di:la, ki f 'čę:rkvĭ je s'ko:us b'lo:u x'lâdno.]
 ① *kapica* ← *kapa*, kar je prevzeto po zgledu nem. *Kappe* 'kapa' iz srlat. *cappa* 'kapuca' in 'plašč s kapuco'
 ② SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 89: Kapica

Slika 90: Klad

kavbojke ▶ ['kâu'bo:jke] 'kâu'bo:jk ž mn. *kavbojke* |*kavbojske hlače*|

- ① ▷ [Př 'kâu'bo:jka pa 'tűj př 'žâmatnix x'lâčax so bi'li: 'žepĭ 'za:dĭ 'gor za'šitĭ pa ok'ro:uk op'ci:ranĭ z d'võ:jnin 'ši:von, po s're:jdĭ pa so 'mĕlĭ še 'ka:ko vi'jugo 'gor na'šito. C'virŋ za 'vũnešnĭ 'ši:f je 'bĭja o'rânžŋ ali pa 'žu:tĭ, 'tâk ki se 'to:u 'lĕpo 'vidlo na 'temno p'la:ven b'la:gĭ. 'Tűj op st'ra:nĭ, na 'vũnešnĭ st'ra:nĭ, je 'bĭja 'ta:kĭ d'võ:jnĭ 'ši:f.]
 ① Poimenovanje, s katerim je mišljeno 'hlače, kakršne nosijo Američani', torej tudi kavboji, je verjetno nastalo pri nas, saj v angleškem ali sosednjih jezikih ustrezne predloge ni. Takim hlačam se v angleščini reče *denim jeans* ali (*pair of*) (*blue*) *jeans*.
 ② SSKJ²: +, Plet.: –
 ③ Vzporedno je tako kot sloven. npr. motivirano tudi dan. *cowboybukser* 'kavbojke', kar je zloženka iz angl. *cowboy* in dan. *bukser* 'hlače', in špan. *pantalón vaquero* in *pantalón tejano* 'kavbojke', kar vsebuje špan. *pantalón* 'hlače' in *vaquero* 'kavboj, kravar' oz. *tejano* 'teksaški' (Snoj 2003: 265).

klad ▶ [k'la:t] -da m (*enodelna*) ženska obleka |*oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa ženske*| = obleka (2. pomen) = ženska obleka = ženski klad

⑦ ▷ [Či je k'la:t 'bija z'lə s'ti:šjenj na 'život, je 'moga na st'ra:nj al pa 'za:dj
'bitj fʃš'lu:s, 'tāk ki si je 'lexko ob'le:ikla.]

① nem. *Kleid* 'obleka' (Antič 1999: 222)

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

▷ dečji klad; ženski klad

kladek ▶ [k'la:dek] -a m *dekliška obleka* = dečji klad

⑦ ▷ ['Tān f 'pɛ:desetix, 'šɛ:zdesetix 'le:itax so dik'lince no'sile 'ta:ke z'lə
k'ra:tke k'la:deke, s'po:ut pa št'ra:mpļčke.]

① *kladek* ← *klad* ← nem. *Kleid* 'obleka' (Antič 1999: 222)

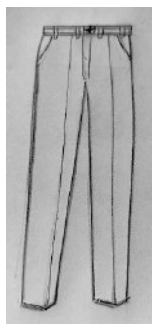
② SSKJ²: –, Plet.: –

klasične hlače ▶ [k'lāšične x'lāče] -ix x'la:č ž mn. *ravno urezane in zalikane hlače* (ki imajo obliko, ujemajočo se s predstavo hlač v preteklosti)

⑦ ▷ [K'lāšične x'lāče, 'tāk 'moške kāk 'ženske, so 'dojta na'va:dno v're:izane
'ra:vno pa za'pei:iglane so.]

① *klasičen* ← prevzeto in prilagojeno po zgledu nem. *klassisch*, angl. *classic*, frc. *classique* 'klasičen, vzoren, antičen' iz srlat. *classicus* 'vzoren' in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 91: Klasične hlače

Slika 92: Knofi

knof ▶ [k'nɔf] -a m *gumb* [*predmet za zapenjanje oblačila ali za okras, navadno okrogel*]

⑦ ▷ [K'nɔfj se na'va:dno 'čisto na'za:dno 'gor 'ši:vlejo, g'dā je že f'se 'tāk
'dāuč na'rɛ:to.]

① stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* 'gumb') (Striedter-Temps 1963: 153)

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +

▷ oblečeni knof

② Gumbi različnih oblik in materialov so poznani od starega veka. Na drapiranih antičnih in srednjeveških oblačilih jih niso uporabljali, pogosto pa so jih šivali na prilegajoča se oblačila plemičev in plemkinj od 12. stoletja dalje. Do splošne uporabe gumbov, ki so jih v 13. stoletju najprej izdelovali zlatarji v Franciji, je v Evropi prišlo v 14. stoletju, obsežnejša proizvodnja gumbov pa se je začela v 17. in 18. stoletju, ko so bili zelo cenjen okras plemiških in meščanskih moških oblačil, po tem zgledu pa tudi kmečkih telovnikov v prvi polovici 19. stoletja. Oblačila nižjih družbenih plasti so bila pogostejše zvezana s trakovi ali speta s cenenimi zaponkami. Pri ženskih kmečkih oblačilih so gumbi postali pogostni od konca 19. stoletja, čeprav so se npr. za spenjanje rokavcev uporabljali že prej. Številni in dragoceni dodatki prazničnim oblačilom so bili zlasti med 1. in 2. sv. vojno. Izdelava gumbov se je v 19. stoletju na Slovenskem razvila kot zvrst galanterijskih obrti ali tudi kot zvrst umetnostne obrti, zlasti v unikatnih in maloserijskih zbirkah. V vseh časih so bili gumbi raznovrstnih oblik in materialov (biserna matica, roževina, steklo, porcelan, kovina, kost, les, blago), v novejšem času so tudi iz umetnih snovi (Baš 2004: 160).

knofec ▶ [k'nofec] -a m *manjšalnica od knof* = knofek

① ▷ [F 'pa:sj pa je 'bija na'va:dno 'xa:kļc ali pa 'ka:kļ k'nofec, ki si si f'küp zaš'pila.]

① *knofec* ← *knof* ← stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* 'gumb') (Striedter-Temps 1963: 153)

① SSKJ²: –, Plet.: –

knofek ▶ [k'nofek] -a m *manjšalnica od knof* = knofec

① ▷ ['Tüdj 'dece, sp'lōx 'ma:le, so 'mele x'lāče 'tāk na 'xa:me na'rē:te, 'te pa p'risļ, p're:īdj pa d'va: k'nofeka, ki se zaš'pilalo.]

① *knofek* ← *knof* ← stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* 'gumb') (Striedter-Temps 1963: 153)

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

knofluknja ▶ [k'nof'lü:kna] -e ž *gumbnica |luknja za gumb na oblačilu|*

① ▷ [K'nof'lü:kna je 'mogla 'tēko 'bitļ 'vē:ka, kāk je k'nof 'vē:kļ, ki si 'lexko zaš'pila 'to:u.]

① *knof-* ← stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* 'gumb') (Striedter-Temps

1963: 153) in *-luknja* ← **lŭkn'a* ← **lŭkati* 'opazovati' ali srvnem. *lucke*, bav. nem. *Lucken* (> nem. *Lücke* 'luknja')

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 93: Knofluknja

Slika 94: Kombine

kombine ▶ [kombi'ne:] -ja m *kombineža* |*del ženskega spodnjega perila v obliki obleke brez rokavov*| = kombineža

① ▷ ['Na:x pa so 'ženske že za'čē:le no'sitj kombi'ne:]je. 'To:u je bi'lo:u 'ta:ko, ki je 'sāmo 'tāk na 'rūče na 'rāmax bi'lo:u.]

① frc. *combine* ← frc. *combinaison* 'ženska spodnja srajca s prišitimi naramnicami' (Verbinc 1979: 357) oz. 'oblačilo, pri katerem je spodnji in zgornji del v enem kosu' (Snoj 2016: spletni vir)

① SSKJ²: zastar. +, Plet.: –

① Kombineža, žensko brezrokavno enodelno spodnje perilo, je združevala brezrokavni životec in spodnje krilo. Varovala je kožo pred steznikom, pozneje pa vrhnja oblačila pred neposrednim stikom s kožo. Kombineže so bile iz lanenega ali bombažnega platna, flanele, svile, satena in svilenega trikoja, po 2. sv. vojni iz najlona in sintetičnih mešanic, okrašene s čipkastimi obrobami ali vložki in vezeninami (Baš 2004: 228).

kombineža ▶ [kombi'ne:ža] -e ž *kombineža* |*del ženskega spodnjega perila v obliki obleke brez rokavov*| = kombine

① ▷ [Kombi'ne:jj smo p'rāvlj 'tūdik kombi'ne:ža.]

① prevzeto iz nem. *Kombination* 'kombineža' v avstr. nem. francizirani izreki [kombinēš] ← frc. *combinaison* 'oblačilo, pri katerem je spodnji in zgornji del v enem kosu'

① SSKJ²: +, Plet.: –

konfekcija ▶ [kon'fɛkcija] -e ž *konfekcija* |*serijsko, navadno industrijsko izdelana oblačila*|

① ▷ [V 'ɔsnɔdesetix 'le:ɪtax, sp'lɔx p'ro:ɹtʲ 'kuncj 'ɔsnɔdesetix, je pa b'lɔ že p'recʲ kon'fɛkcije, sp'lɔx 'be:ɪʃ pa 'bunde, tre'nɛ:rke, 'ma:jce, 'kâũ'bɔ:jke, 'ta:ke stva'ri:, ki se 'ne:ɪso 'ra:vno do'ma: 'ši:vale. 'Te so m'la:dʲ p'recʲ za'čɛ:lʲ no'sitʲ tre'nɛ:rke, 'to:ɹ pa je b'lɔ s 'ta:kiga 'fɛcastiga bla'ga:, ki se 'tâk 'tɛ:gnɔ in si 'teško 'ši:va 'tisto. 'Tüj 'kâũ'bɔ:jksiga sɯ 'ne:ɪ 'ra:vno 'ši:vala. 'To:ɹ je b'lɔ 'ta:ko p'recʲ 'tr:do bla'go:ɹ, ki sɯ si na'va:dno pɹ 'tisten 'igle po'tr:la. Pa 'tüy 'ne:ɪsʲ 'ra:vno 'do:ɹba f trgo'vinʲ p'ra:viga 'kâũ'bɔ:jksiga bla'ga:. Sɯ pa p'recʲ 'küplene 'kâũ'bɔ:jske x'lâče f'küpr je'ma:la pa 'gɔr 'ši:vala, či so bi'lɛ: pre'du:ge.]

① prevzeto in prilagojeno prek nem. *Konfektion* iz frc. *confection* 'tovarniško) izdelovanje (obleke)' ← lat. *confectiō* 'izdelovanje, izdelava'

① SSKJ²: +, Plet.: –

② Na Slovenskem so serijsko izdelana oblačila prvič izpričana v 18. stoletju, ko so se v višjih družbenih plasteh in pri kmečkem prebivalstvu že uporabljale tudi konfekcijsko izdelane nogavice, v 19. stoletju pa so v mestih in na podeželju uporabljali tudi nekatere konfekcijske dele obleke. Konfekcija je postala pogostnejša po 1., zlasti pa po 2. sv. vojni, ko je od 60. let dalje tudi pri oblačilih po večini spodrinila delo po meri. V 20. stoletju je konfekcija industrijski izdelek (Baš 2004: 229).

kostim ▶ [kos'ti:m] -a ž *kostim* |*debelejše vrhnje žensko oblačilo iz podložene jope in krila iz istega blaga*| = ženski kostim

① ▷ [Kos'ti:mʲ so se no'silʲ 'nâj'boj spom'la:dʲ pa je'sɛ:nʲ, 'tüď po'zi:mʲ, 'sâmo 'tistʲ so 'mɔglʲ že p'râf de'bɛ:lʲ 'bitʲ ali pa s 'ka:ko de'bɛ:lo 'fü:ro pod'lɔženʲ.] ▪ [Kos'ti:m je 'bija 'boj 'tâk za 'mɹzʲ 'câjt, 'tâk ki je 'tüy bla'go:ɹ 'mɔglo 'bitʲ 'boj de'bɛ:lo, ro'ka:vʲ pa so bi'li: 'du:gʲ. 'Zâj či je 'bija z z'lɔ de'bɛ:liga bla'ga: na'rɛ:tʲ, je 'bija pod'lɔženʲ z de'bɛ:lo 'fü:ro, 'tisto so 'ženske 'mele za po'zi:mʲ. Či pa 'ne:ɪ b'lɔ 'tâk de'bɛ:lo bla'go:ɹ, je s'po:ɹt p'rišla 'tɛjnka 'fü:ra. S'ko:ɹs pa je 'mɔga 'bitʲ pod'lɔženʲ, ki se 'lɛpše dɹ'žâlo, pa 'tüy 'boj 'toplo je bi'lo:ɹ za no'sitʲ.]

① prevzeto prek nem. *Kostüm* in frc. *costume* 'obleka, kostim, kostum, noša' iz it. *costume* 'isto'

① SSKJ²: +, Plet.: –

② Težnje po izenačitvi spolov, ki so se izražale od konca 19. stoletja v boju za volilno pravico in pravico do izobraževanja žensk, so se med drugim opredmetile tudi v oblačilnih oblikah, pevzetih iz moškega sveta. V kostimu je krilo nadomestilo hlače, način izdelave in blago pa

sta sledila moški obleki. Do konca 2. sv. vojne je bil kostim večinoma del vsakdanje in praznične ženske garderobe v mestih, pozneje pa tudi na podeželju (Baš 2004: 238–239).

▷ hlačni kostim; ženski kostim

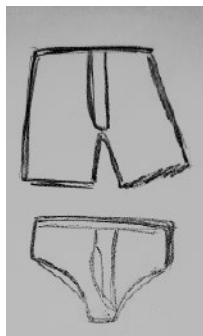
Slika 95: Kostim

kratke gate ▶ [k'ra:tke 'gāte] -ix 'ga:t ž mn. *moške spodnje hlače* | *del moškega spodnjega perila v obliki hlač s kratkimi hlačnicami*

⑦ ▷ ['Mōškij s'po:udnɨ 'be:jš pa je bi'lo:u 'gāte, 'du:ge ali pa 'tūdik k'ra:tke 'gāte za po'letɨ.]

① *kratek* ← pslovan. *kórtъkъ ← *kortъ 'kratek' ← ide. *(s)kert- 'rezati, sekati' in *gate* ← pslovan. *gāt'i in *gāty ž mn. 'hlače' ← domnevno pslovan. *gātъ *'hoja, korak, korakanje' ← ide. *gυah₂- 'stopiti, iti, hoditi'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 96: Kratke gate

Slika 97: Kratke hlače

kratke hlače ▶ [k'ra:tke x'lāčɛ] -ix x'la:č ž mn. *hlače, katerih hlačnice segajo najdlje do kolen*

① ▷ [ʎ'Nɛgda so 'sāmo po'ba:rj no'silj k'ra:tke x'lāčɛ, 'zāj pa 'te f'si, 'tāk 'moškj kāk 'ženske, 'dɛce, m'la:dj in 'tūj 'tistj, 'kāj 'ne:iso 'več m'la:dj.]

① *kratek* ← pslovan. *kórtkь ← *kortь 'kratek' ← ide. *(s)kert- 'rezati, sekati' in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

① SSKJ²: + (pod gesloma *hlače* in *kratek*), Plet.: –

⑧ Kratke hlače so bile oblačilo šolarjev vsaj do 2. sv. vojne, sedaj pa so moško, žensko in otroško športno in poletno oblačilo (Baš 2004: 169).

kratki ▶ [k'ra:tkj] -a -o prid. *kratek |ki ima med skrajnima koncema razmeroma majhno razsežnost|*

① ▷ [F'ča:sj so 'ženskj 'māntlj 'sɛ:gnlj p're:jk čes ko'lɛne, 'tūdj s'kɔro do g'le:žnof je x'te:ila 'mɛtj 'kɛ:ra na'rɛ:to, 'zāj pa, 'vi:ɔin, 'no:sijo 'boj k'ra:tke, 'tāk nat ko'lɛnamj, 'boj kāk 'dukše 'jākne.]

① pslovan. *kórtkь ← *kortь 'kratek' ← ide. *(s)kert- 'rezati, sekati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

kratki rokav ▶ [k'ra:tkj ro'ka:f] -iga -va m *kratek rokav |rokav, ki sega približno do polovice nadlakti|*

① ▷ [K'ra:tkj ro'ka:vj so na'va:dno 'ra:vnj, 'lexko so pa 'dɔlj 'tūdj na k'noɔ, na 'gumo ali pa 'tūdj 'mālo 'gɔr za'sü:kanj.]

① *kratek* ← pslovan. *kórtkь ← *kortь 'kratek' ← ide. *(s)kert- 'rezati, sekati' in *rokav* ← *roka* ← pslovan. *rǫkǎ ← ide. *urónkah₂ ← *urenk- 'grabiti, prijemat'

① SSKJ²: + (pod gesloma *rokav* in *kratek*), Plet.: –

krogen ▶ [k'rɔ:gɔ] -gna m *ovratnik |del obleke, srajce ob vratu, navadno za okras|*

① ▷ [Či je ob'le:ika 'bi:la bres k'rɔ:gna, 'te pa 'me:ila 'sāmo 'ka:ko iz're:izo 'gɔrj, 'lexko ok'ro:uglo ali pa na š'pic.]

① bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑧ Ovratnik je lahko tudi samostojen oblačilni dodatek. Od konca 19. stoletja do konca 2. sv. vojne je meščanska olik za slovesne priložnosti zahtevala uporabo koščenih ali močno poškrbljenih platnenih ovratnikov, in to hkrati z enakimi manšetami in plastronom (Baš 2004: 399).

- ▷ krogen na dva špica; krogen na en špic; krogen na fazono; okrogel krogen; pošterkani krogen; ruski krogen; srajčni krogen; šal krogen; špičasti krogen

krogen na dva špica ▶ [k'rɔ:gɲ na d'va: š'pica] -gna na d'va: š'pica m *ovratnik z dvema ogloma* = krogen na fazono

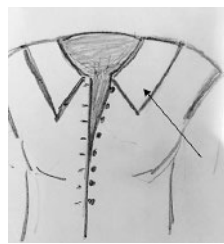
- ① ▷ [P'lu:zna je 'me:ila k'rɔ:gɲ. 'To:ɹ je 'bija 'ča:six ok'ro:ɹɟl, f'ča:sj š'pičastj, f'ča:sj na d'va: š'pica. 'Tɔtɛn smo 'rekli na fa'zo:ɹno.]
- ① *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *dva* ← pslovan. **dъva* 'dva' (**dъvé* 'dve') ← ide. **duyóh* in *špic* ← nem. *Spitz* 'konica' (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Spitz>; pridobljeno: 7. 11. 2024)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 98: Krogen

Slika 99: Krogen
na dva špica

Slika 100: Krogen
na en špic

krogen na en špic ▶ [k'rɔ:gɲ na 'en š'pic] -gna na 'en š'pic m *ovratnik z eno konico* = špičasti krogen

- ① ▷ ['Mɔške s'râkce 'ma:jɔ k'rɔ:gɲ na 'en š'pic.]
- ① *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *en* ← pslovan. *(j)*edīnъ* ← *(j)*ed(e)* in **inъ* 'en' ← ide. **oi-nó*, **ei-nó* in *špic* ← nem. *Spitz* 'konica' (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Spitz>; pridobljeno: 7. 11. 2024)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

krogen na fazono ▶ [k'rɔ:gɲ na fa'zo:ɹno] -gna na fa'zo:ɹno m *ovratnik na fazono, tj. z dvema konicama (pri obleki, bluzi)* = krogen na dva špica

- ① ▷ [K'rɔ:gɲ na fa'zo:ɹno po'me:inj, ki je b'lɔ na d'va: š'pica na'rɛ:to. 'To:ɹ pr p'lu:znax, 'tɹj ob'le:ikax, 'doj pa na'va:dno k'nofi.] ▪ [P'lu:zna je 'me:ila k'rɔ:gɲ. 'To:ɹ je 'bija 'ča:six ok'ro:ɹɟl, f'ča:sj š'pičastj, f'ča:sj na d'va: š'pica. 'Tɔtɛn smo 'rekli na fa'zo:ɹno.]

- ① *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)
in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *fazona* ← nem. *Fasson* 'fazona, oblika, kroj'
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

lajb ▶ ['lájɔ] -ba m *oprsnik |modrček, podaljšan do pasu, ki se zapenja spredaj|*

- ① ▷ [P'rēja 'nɛɣda so 'ženske no'sile 'lájbe. 'To:ɥ so 'nɛke 'vr̥ste 'mɔ:dr̥čkj, 'sâmo ki so 'duksj̥, 'tâk do 'pa:sa 'doj s'kɔro, in se p're:ĩd̥j̥ zaš'pilajo.]
- ① prevzeto in prilagojeno iz bav. nem. *Leiblein* 'telovnik' ← srvnem. *Leib* 'telo' (Striedter-Temps 1963: 164; Bezljaj 1982: 120)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 101: Lajb

Slika 102: Lajbič

lajbič ▶ ['la:jbič] -a m *telovnik |žensko vrhnje oblačilo brez rokavov, ki pokriva zgornji del telesa|*

- ① ▷ ['La:jbič, 'to:ɥ pa je 'ta:ko brez ro'ka:vof, ki so 'ženske 'cɔ:j k 'jejnkan no'sile.]
- ① *lajbič* ← *lajb* ← prevzeto in prilagojeno iz bav. nem. *Leiblein* 'telovnik' ← srvnem. *Leib* 'telo' (Striedter-Temps 1963: 164; Bezljaj 1982: 120)
- ① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +

majica ▶ ['ma:jca] -e ž **1.** *majica |vrhnje oblačilo, navadno s kratkimi rokavi in brez izrazitega ovratnika|* **2.** *del spodnjega perila, ki pokriva gornji del telesa* = spodnja majica

- ① ▷ **1.** [No'silj̥ pa so 'tūdik, ki še 'tūdik 'zâj 'nɔsijo, 'ma:jce z ro'ka:vamj̥, 'gorj̥ pa 'sâmo iz're:iza. 'To:ɥ pa so 'mɛlj̥ na'mɛsto s'râkce.] ▪ **2.** [Po'lɛtj̥ pa so 'mɛlj̥ 'ma:jce, 'ta:ke brez ro'ka:vof, 'sâmo 'vɛ:ka iz're:iza. 'To:ɥ se

na'va:dno no'silo pot s'râkco. 'Tÿj 'zâj še 'nõsijo 'to:u. V vro'ci:nj pa 'sâmo 'ma:jco, bres s'râkce.]

① *majica* ← *maja* ← furl. *màe* ali ben. it. *maia* (> knjiž. it. *maglia* 'pletena jopica')

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

▷ spodnja majica

majžar ▶ ['mâjžar] -a m žep |*majhni vreči podoben del na oblačilu za spravljanje manjših predmetov*| = žep

① ▷ ['De:ĩjin x'lâčan sŋ na'va:dno še 'ka:kj 'mâjžar 'gõr za'si:la.]

① bav. *Aser*, srvnem. *eser*, *neser* 'sedalna torba, žep' (Striedter-Temps 1963: 85)

② SSKJ²: –, Plet.: +

mantelj ▶ ['mântlj] -tla m plašč |*vrhnje oblačilo, ki sega navadno do kolen in se spredaj zapenja*|

① ▷ ['Mântlj je 'lexko 'moškij ali 'ženski. 'Nẽgda so se 'moškij 'mântlj 'boj no'silj, 'zâj pa ve'ci:na 'ma: 'bunde. F'ča:sj so 'ženski 'mântlj 'se:gŋlj p're:ik čes ko'lẽne, 'tũdij s'kõro do g'le:ĩžnof je x'te:ĩla 'meťij 'ke:ra na're:to, 'zâj pa, 'vi:din, 'nõsijo 'boj k'ra:tke, 'tâk nat ko'lẽnamj, 'boj kâk 'dukše 'jâkne. So 'tejnki 'mântlj, 'tistij se 'nõsijo na'va:dno je'se:nj pa spom'la:dij, so pa 'tũj 'zimski 'mântlj, ki so 'boj 'tõplij, 'tistij so za 'mrzlj 'câjt.]

① nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Krojene plašče so poznali plemiči v manjšem obsegu v 16. stoletju, povečini so nadomestili plemiška in meščanska nekrojena ogrinjala v 18. stoletju. V 18. stoletju se je iz *justaucorpsa*⁷⁴ razvil plašč podobne oblike; do začetka 20. stoletja so ga uporabljali poleg ogrinjala. V moški in ženski kmečki opravi so bili plašči iz grobega domačega sukna ali raševine bele, rjave ali modre barve redki še vse 19. stoletje. Še redkejši so bili po meščanskem bidermajerskem zgledu krojeni plašči iz svetlo modrega tovarniškega blaga z dvojnimi ovratnikom. Plašči iz tovarniškega blaga, krojeni na fazono, so se med kmečkim prebivalstvom skromno uveljavljali pred 2. sv. vojno, splošneje po njej. Pred 2. sv. vojno so nosili plašče tudi mestni delavci, večinoma kot praznično zimsko oblačilo. Pri

⁷⁴ Oprijet moški skuknjič približno do kolen. Nosili so ga v višjih družbenih plasteh na Slovenskem v 18. stoletju (Baš 2004: 197).

meščanih so različno krojeni plašči kot vsakdanje in praznično zimsko, pa tudi kot prehodno in večerno oblačilo priljubljeni še danes. Plašč je le eno od zimskih vrhnjih oblačil. V vsakdanjih razmerah na podežlju in v mestnem okolju ga zelo pogosto nadomeščajo daljši suknjiči in športne bunde (Baš 2004: 420–21).

▷ moški mantelj; tenki mantelj; zimski mantelj; ženski mantelj

manteljček s kapuco ▶ ['mântl̩čɛk s ka'puco] -čka s ka'puco m *otroški plašč s kapuco*

① ▷ ['Ši:vala sɤ ve'či:noma 'sâmo za 'ženske, p'recɤ pa 'tűj za 'dɛce, sp'lɔx za dik'line, in 'to:ɥ 'jɛjnkice pa k'la:deke, x'lâce, p'lu:zice, s'ra:jčke, 'mântl̩čɛke s ka'puco ali 'tűj brez 'jɛ:, s'pâlne s'ra:jčke, 'fürtošcke, pa za 'pɤ:vo opxa'jilo, 'bi:rmo, f'se.]

① *manteljček* ← *mantelj* ← nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260) in *s* ← pslovan. *sъ ← *sъn- ← *s°m in *kapuca* ← prevzeto prek nem. *Kapuze* iz it. *cappuccio* ← it. *cappa* 'plašč (s kapuco), kuta'

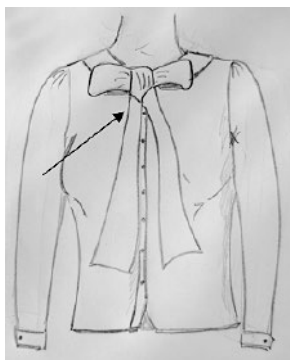
② SSKJ²: –, Plet.: –

mašelj ▶ ['mâšl̩] -šla m *pentlja |trak, zavezan v okrasni vozle z dvema zankama|*

① ▷ ['Bija pa je 'tűdik k'rɔ:ɣɤ, 'tâk ki se je p're:ɤd̩j z'vɛ:za v 'mâšl̩. 'Tistɤ je 'bija 'ta:kɤ 'o:ɥskɤ 'boj t'ra:k o'kul, 'ka:ke d'va:, t'ri: centi'mɛtre, 'tâk ki se je p're:ɤd̩j 'lexko z'vɛ:zalo.]

① srvnem. *māsche*, stvnem. *māscā* 'pentlja' (> nem. *Masche* 'pentlja') (Bezljaj 1982: 171)

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

Slika 103: Mašelj

mašeljček ▶ ['măšl̩čɛk] -čka m *maňšalnica od mašelj*

- ① ▷ [Sp'lɔx dik'line so 'en 'câjt no'sile ž'nü:rce 'nɔ:r po'tɛ:g̊jene. Pɾ ro'ka:vax, na 'râmax, f 'pa:sj pa p're:ĩd̩j pɾ 'šijankj so 'mele al 'nɔ:r po'tɛ:g̊jene al 'cɔ:j za'šite in 'to:u so si 'lepɔ zaž'nü:rale, si 'tăk v 'măšl̩čɛk z've:zale.]
- ① *mašeljček* ← *mašelj* ← srvnem. *māsche*, stvnem. *māscā* 'pentlja' (> nem. *Masche* 'pentlja') (Bezljaj 1982: 171)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

maternica ▶ ['mătern̩ca] -e ž *maternica* |*gornji (naprsni) del predpasnika, hlač ali krila*| = priselj

- ① ▷ [Ot sp're:ĩd̩j pa so 'mɛlj̩ 'ta:kj po'da:lšek ot sre'di:ne 'gɔr, ki smo mo 'reklj̩ p'risl̩, p'risl̩ al 'mătern̩ca.]
- ① *maternica* ← *mati* ← pslovan. **māti* ← **mah₂tē(r)* ← ide. **máh₂tō(r)* 'mati'
- ② SSKJ²: nar. +, Plet.: +p–

modrček ▶ ['mɔ:dɾčɛk] -čka m *modrček* |*del ženskega spodnjega perila, ki pokriva dojke*|

- ① ▷ ['Lăjp je 'bija kăk 'en 'mɔ:dɾčɛk, 'sămo ki je 'se:gna do 'pa:sa. 'Tăn v 'šezdesetix, 'sed̩desetix 'le:ĩtax pa si 'do:uba že za 'kũ:ptj̩ 'mɔ:dɾčke, ki so bi'li: s'ličn̩j 'tɔtin, 'kăj jix 'ma:mo 'zăj, g'li:x 'tăk x'la:čke pa s'po:udne 'ma:jce. 'To:u si 'do:uba f'ta:kix tɾgo'vinax s 'cɔtamj̩, kăk je 'bi:la rečmo 'Mo:udna 'xiša v 'Măprogj̩. 'Tũj Mer'ku:r je 'meja 'ta:ke stva'ri:, so pa bi'l̩e: 'tũj 'ta:ke 'măle tɾgo'vinice, ki so 'mele 'sămo 'be:ĩš pa 'ka:ke 'zɔkne, š't'ra:mple.]
- ① *modrček* ← *modrc* ← prevzeto in prilagojeno iz srvnem. *muoder*, *müeder* 'del obleke, ki pokriva prsi, telovnik, steznik' (> star. nem. *Müder*, danes *Mieder* 'steznik')
- ② SSKJ²: +, Plet.: – (→ *modrc* p+)
- ③ Srvnem. beseda *muoder*, *müeder* pomeni tudi 'maternica, trebuh'. Soro-dna je s srvnem. *muoter* 'mati', njen prvotni pomen pa je nekako *'kar pripada materi, materinski del ženskega telesa' (Snoj 2016: elektronski vir).

moška obleka ▶ ['mɔška ob'le:ĩka] -e -e ž *moška obleka* |*oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa moškega (s suknjičem in hlačami, navadno iz istega blaga)*| = gvant = moški gvant

- ① ▷ ['Mɔškix ob'le:ĩk 'ne:ĩs̩ 'dɛlala ni'kɔl. 'To:u je za ž'ni:dare. 'Sămo 'eno 'pa:r ot'rɔškix za 'fi:rmo s̩̩ na'rɛ:dla.]

- ① *moški* ← pslovan. **môžьskъ*, kar je pridevnik od **môžь*, in *obleka* ← *obleči* ← pslovan. **ob(v)l̥t'ī* ← pslovan. **ob* 'ob, poleg' < ide. **opi* 'gor' in pslovan. **v̥l̥t'ī* 'vleči'

② SSKJ²: + (pod geslom *obleka*), Plet.: + (pod geslom *moški*)

moška srakica ▶ ['môška s'råkca] -e -e ž *moška srajca* |*moško oblačilo za k hlačam, navadno iz tanjšega blaga*| = srakica (1. pomen)

- ① ▷ ['Môška s'råkca 'ma: 'lexko 'du:ge al pa k'ra:tke ro'ka:ve, k'nɔfe, p're:ĩdĩ pa 'ka:kĩ 'žep 'gɔrĩ.]

① *moški* ← pslovan. **môžьskъ*, kar je pridevnik od **môžь*, in *srakica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca'

② SSKJ²: –, Plet.: –

moške hlače ▶ ['môške x'lačɛ] -ix x'la:č ž mn. *moške hlače* |*hlače, ki se v pasu zapenjajo z leve proti desni*|

- ① ▷ ['Môške x'lačɛ se zaš'pilajo z 'le:ĩve p'ro:ũtĩ 'dɛsnĩ in 'ma:jɔ 'za:dĩ 'žɛpe, 'mājžare.]

① *moški* ← pslovan. **môžьskъ*, kar je pridevnik od **môžь*, in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

② SSKJ²: + (pod gesloma *hlače* in *moški*), Plet.: –

moški ▶ ['môškĩ] -a -o prid. *moški* |*nanašajoč se na moške*|

- ① ▷ ['Māntĩ je 'lexko 'môškĩ ali 'ženskĩ.]

① pslovan. **môžьskъ*, kar je pridevnik od **môžь*

② SSKJ²: +, Plet.: +

moški gvant ▶ ['môškĩ g'vānt] -iga -a m *moška obleka* |*oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa moškega (s suknjičem in hlačami, navadno iz istega blaga)*| = gvant = moška obleka

- ① ▷ [Pod 'môškin g'vānton pa so še na'va:dno, sp'lɔx či je 'bija 'mālo 'bɔ:jšĩ, so no'silĩ s'po:ũt p'rs'le:ĩke.]

① *moški* ← pslovan. **môžьskъ*, kar je pridevnik od **môžь*, in *gvant* ← srvnem. *gewant* '(boljša) obleka' (> nem. *Gewand* 'obleka') (Striedter-Temps 1963: 133)

② SSKJ²: –, Plet.: –

moški mantelj ▶ ['môškĩ 'māntlj] -iga -tla m *moški plašč* |*moško vrhnje oblačilo, ki sega navadno do kolen in se spredaj zapenja*|

- ① ▷ ['Nɛgda so se 'môškĩ 'māntlj 'boj no'silĩ, 'zāj pa ve'či:na 'ma: 'bunde.]

- ① *moški* ← pslovan. **môžbskъ*, kar je pridevnik od **môžbъ*, in *mantelj* ← nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 104: Moški mantelj

Slika 105: Moški spodnji beš

moški spodnji beš ▶ ['moškij s'po:udnij 'be:jš] -iga -iga -a m *moško perilo*, *ki se nosi neposredno na telesu*

- ① ▶ ['Moškij s'po:udnij 'be:jš pa je bi'lo:u 'gâte, 'du:ge al pa 'tüdik k'ra:tke 'gâte za po'ljetj, pa 'ma:jca, 'lexko z 'du:gimij ro'ka:vamij, 'to:u je za v 'mržlen 'câjtij, 'lexko pa 'tüy brez ro'ka:vof.]
 ① *moški* ← pslovan. **môžbskъ*, kar je pridevnik od **môžbъ*, in *spodnji* ← *spodaj* ← **sъpoda* 'od spodaj' + -j ← pslovan. **sъ* in rod. sam. **podъ* in *beš* ← nem. *Wäsche* 'perilo' (Antič 1999: 487)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

na zvon urezana jenka ▶ [na z'vo:un v're:izana 'jejnka] na z'vo:un -e -e ž *krilo*, z rezanjem izoblikovano tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno = jenka na gloken = všreg urezana jenka

- ① ▶ [Na z'vo:un v're:izana 'jejnka 'tâk 'lepo valo'vi: o'kul.]
 ① *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *zvon* ← pslovan. **zvōnъ* 'žvenket, zvok, hrup' ← ide. **g^huóno-* 'glas, zvok' ← ide. **g^huen-* 'zveneti' in *urezan* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rězъ* ← ide. **ureh₁g-* 'razbiti, rezati' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope' (> nem. *Janker*, prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

nabrani ▶ [nab'ra:nij] -a -o prid. *nabran* |*drobno naguban*|

- ① ▶ ['Jejnčnik je 'gorij 'meja o:uski 'pa:sek, 'te pa 'cō:j 'ta:ke t'ra:ke, ki se s'küp za'vę:zalo, ki je 'ne:ij 'doj 'vujšlo, 'doj pa je 'bija 'mâlo nab'ra:nij.]

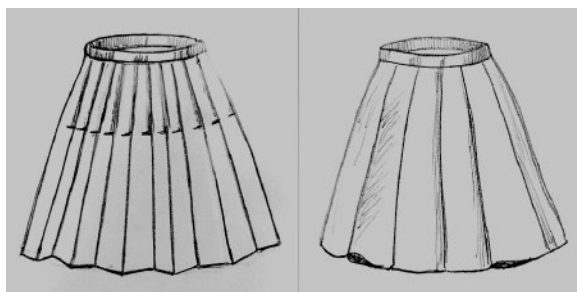
- ① *nabran* ← *brati* ← pslovan. **bbrǣti*, sed. **bërq* ‘nabirati, zbirati’ ← ide. **b^her-* ‘nesti’
 ② SSKJ²: +, Plet.: –

nadkolenka ▶ [ˈnâtkoˈlɛ:nka] -e ž, nav. mn. *nadkolenke* ▶ [ˈnâtkoˈlɛ:nke]
nogavica, ki sega nad kolena

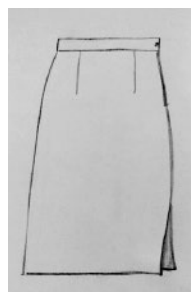
- ① ▶ [ˈNɛgda smo dikˈline sˈpo:ʉt pod ˈjɛjnko, spˈlɔx poˈzi:mj, noˈsile ˈta:ke ˈboj ˈdu:ge ˈzɔkne, ki so ˈsɛ:gnl̩j ˈtân ˈnɛg̩j deˈsɛ:t centiˈmɛtrof nat koˈlɛnon. In pˈre:ik, ˈmâlo nat koˈlɛnon, je pˈriša štˈrũfˈpânt̩j, ki je ˈzɔkn̩ sˈtisna, ki ˈne:ij ˈmoȝa ˈdoj spˈlɛzati, ˈvâč̩j bi ˈto:ʉ ˈtāk ˈdoj ˈvujšlo. ˈTɔtin ˈzɔknon ˈdu:gin smo ˈrekl̩j ˈnâtkoˈlɛ:nke. ˈTo:ʉ so ponaˈva:d̩j ˈmɛlj̩ ˈka:k̩j vˈzɔ:rec ˈnɔ:r.]
 ② *nad-* ← pslovan. **nǣdъ* ← pslovan. **na* ‘na, gor’ in *-kolenka* ← *koleno* ← pslovan. **kolěno* ← ide. **k^uelh₁-* ‘vrteti, obračati’
 ③ SSKJ²: +, Plet.: +p–

najlonska srakica ▶ [ˈna:jlonska sˈrākca] -e -e ž *moška srajca iz poliamidnih vlaken ameriškega izvora*

- ① ▶ [ˈNɛgda so noˈsil̩j ˈmošk̩j zˈlɔ ˈna:jlonske sˈrākce. ˈTe je ˈen ˈcajt biˈlo:ʉ ˈto:ʉ zˈlɔ ˈno:ʉblik.]
 ② *najlonski* ← *najlon* ← angl. *nylon* (Verbinc 1979: 472) in *srakica* ← pslovan. **sôrka* ‘srajca’
 ③ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 106: Naložena jenka
 (z zalikanimi in nezalikanimi gubami)

Slika 107: Navadna
 jenka

naložena jenka ▶ [naˈlɔžena ˈjɛjnka] -e -e ž *krilo z gubami zaradi namerne zapognjenja tkanine okrog in okrog*

- ① ▶ [Biˈlɛ: so pa ˈtũj ˈjɛjnke, ki so biˈlɛ: oˈkul no ˈkul naˈlɔžene. ˈTo:ʉ smo

'reklj na'lōžena 'lejnkā. 'Tista pa je 'me:ila 'fālkne o'kul no 'kul. 'Lexko so bi'lē: za'pe:iglane al pa 'tūj 'neza'pe:iglane. 'Mōga si jix o'kul no 'kul 'tāk 'lēpo 'eno ob d'rūgī nalo'žitj. 'To:ū je š'lō p'recī bla'ga:.]

- ① *naložen* ← *ložiti* ← pslovan. **ložiti* *'povzročati, da leži' ← ide. **leg^h*- 'ležati, uleči se' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

② SSKJ²: –, Plet.: –

navadna jenka ▶ [na'va:dna 'lejnkā] -e -e ž *krilo, urezano ravno* = ravna jenka = ravno urezana jenka

- ① ▷ ['Ra:vno v're:izana 'lejnkā, 'to:ū je na'va:dna 'lejnkā, s 'pa:son ali bres, 'za:dj al pa op st'ra:nj 'dōlj 'malo otp're:ita, ki se 'lexko s'to:ūplo, bres 'fālkŋ, ot 'pa:sa 'doj pa 'sāmo c'viklj, ki 'lēpo s'tisŋlo.]

- ① *navaden* ← *vaditi* ← pslovan. **vāditi* *'vleči, napenjati, vpregati' ← domnevno ide. **ued^h*- 'vezati' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

② SSKJ²: –, Plet.: –

nezapeglana faltna ▶ ['neza'pe:iglanā 'fālkna] -e -e ž *guba, ki ni zalikana*

- ① ▷ ['Neza'pe:iglane 'fālkne so b'lē: sp'lōx pŋ 'lejnkax, ki so 'mēle 'fālkne o'kul no 'kul. 'To:ū je b'lō 'boj s 'tejnki ga bla'ga:. Z de'bē:liga pa so 'boj za'pe:iglane 'fālkne bi'lē:, ki 'vāčj bi pre'šūrko f'se o'kul no 'kul bi'lo:ū.]

- ① *ne-* ← pslovan. **ne* ← ide. **ne* in *-zapeglan* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögelŋ* (Striedter-Temps 1963: 191) in *faltna* ← srvnem. *valte, valt, valde* 'zavij, šiv, guba' (Striedter-Temps 1963: 113; Bezljaj 1976: 127)

② SSKJ²: –, Plet.: –

nezapeglani ▶ ['neza'pe:iglanj] -a -o prid. *nezalikan* [ki ni zalikan]

- ① ▷ ['Fālkne pŋ 'lejnkj pa so 'lexko b'lē: za'pe:iglane ali pa 'tūdj 'neza'pe:iglane.]

- ① *ne-* ← pslovan. **ne* ← ide. **ne* in *-zapeglan* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögelŋ* (Striedter-Temps 1963: 191)

② SSKJ²: –, Plet.: –

oblečeni furtohi ▶ [ob'lēčenj 'fürtox] -iga -a m *ženski predpasnik, ki se spredaj zapenja z gumbi*

- ① ▷ ['Zāj 'na:x pa so za'čē:le no'sitj že ob'lēčene 'fürtoxe, ki je s'kōro kāk 'en k'lart, 'sāmo ki brez ro'ka:vof, pa 'tāk 'vē:čja iz're:iza, p're:ij pa zaš'pilano 'doj s k'nofamj. 'Tisto 'tūdj 'zāj še 'nošijo.]

- ① *oblečen* ← *obleči* ← pslovan. **ob(v)l̥tʰi* ← pslovan. **ob* ‘ob, poleg’ < ide. **opi* ‘gor’ in pslovan. **vltʰi* ‘vleči’ in *furtoh* ← srvnem. *vuruoch*, *vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* ‘predpasnik’ (Novak 1996: 41)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 108: Oblečeni furtoh

Slika 109: Oblečeni knof

oblečeni knof ▶ [ob'lečeni k'nɔf] -iga -a m *gumb s prevleko iz blaga*

- ① ▷ [F'ča:sɿ 'ka:ka 'ženska x'te:ila 'mɛtj k'nɔfɛ 'ta:ke kāk ob'le:iko. 'To:ɥ se k'nɔf 'nɔ:r v bla'go:ɥ po'vija pa s'po:ɥt 'tāk f'küp za'sija in f'se s'küp 'gor na ob'le:iko. 'To:ɥ se 'reklo ob'lečeni k'nɔf.]

- ① *oblečen* ← *obleči* ← pslovan. **ob(v)l̥tʰi* ← pslovan. **ob* ‘ob, poleg’ < ide. **opi* ‘gor’ in pslovan. **vltʰi* ‘vleči’ in *knof* ← stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* ‘gumb’) (Striedter-Temps 1963: 153)

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

obleka ▶ [ob'le:ika] -e ž **1.** *obleka |izdelek ali skupek izdelkov iz blaga, usnja, ki pokriva telo| 2. oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa ženske* = klad = ženska obleka = ženski klad

- ① ▷ **1.** [Za z'mɛrtj ob'le:iko si 'nüca 'mɛro, ki je 'bi:la 'mɛter pa 'po:ɥ 'du:ga.]
2. [Ob'le:ika ali k'la:t, 'to:ɥ so no'sile 'ženske, 'to:ɥ je b'lɔ f'se v 'enen 'kɔ:sɿ, z'gɔrni 'dɛl pa s'po:ɥdni 'dɛl.]

- ① *obleka* ← *obleči* ← pslovan. **ob(v)l̥tʰi* ← pslovan. **ob* ‘ob, poleg’ < ide. **opi* ‘gor’ in pslovan. **vltʰi* ‘vleči’

- ② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +
 2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~
 ▷ moška obleka; ženska obleka

okrogel krogen ▶ [ok'ro:uɡl̩ k'rɔ:ɡn̩] -liga -gna m *položen ali nekoliko dvignjen ovratnik okrogle oblike*

① ▷ [Pr̩ 'ženskix p'lu:znax pa 'tüt̩ k'laxdax je 'lexko 'bija ok'ro:uɡl̩ k'rɔ:ɡn̩, 'lexko je 'bija š'pičast̩, na fa'zo:uno ali pa 'tüt̩ bres k'rɔ:ɡna.]

① *okrogel* ← pslovan. *krōgъ ← ide. *(s)krengʰ- 'kriviti se' in *krogen* ← bav. avstr. nem. krōg'n 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 110: Okrogel krogen

Slika 111: Pajac

ozki ▶ ['o:ʊsk̩] -a -o prid. *ozek |ki ima med najbližjima koncema glede na dolžino razmeroma majhno razsežnost|*

① ▷ ['Bija pa je 'tüt̩, ki smo mu p'rāv̩l̩ rusk̩ k'rɔ:ɡn̩. 'Tisto je b'l̩o zap're:it̩o 'gɔr pa 'ta:ki 'o:ʊsk̩ 'pa:s ok'ro:ʊk.]

① pslovan. *ǫzъkъ 'ozek, tesen' ← *ǫzъ 'ozek' ← ide. *h₂amgʰ- 'vezati, stiskati, ožiti'

① SSKJ²: +, Plet.: +

pajac ▶ [pa'jâc] -a m *pajac |otroško enodelno oblačilo iz hlač in bluze z rokavi ali brez njih|*

① ▷ ['Nęda, 'dâ s̩̩ še 'jâs 'dęca 'bi:la, še 'ne:ī b'l̩o pa'jâcof, 't̩t̩e 'c̩t̩e za do'jenčke pa 'ta:ke 'boj 'ma:le 'dęce še. Pa'jâc̩ 'ma:jo sto'pâlc̩e 'c̩o:j k x'lâčan za'site pa 'gɔr̩ p'ris̩l̩, 'lexko 'ma:jo 'sâmo 'xa:me ali pa 'tüt̩ ro'ka:ve 'po:ʊlek. 'To:ʊ je z'l̩o 'fâjn, ki d̩r̩'zi: ple'nico 'lep̩o 't̩sno 'gɔr na 'ri:tk̩ in 'nemre 'nič 'vün sp'lezat̩, 'rečmo 'ma:jčka ali 'kâj že 'ma: 'ɔtrok s'po:ʊt ob'lečeno, ki je 't̩t̩i pa'jâc v 'enen 'k̩o:s̩i. Sta pa pona'va:d̩i p're:īd̩i d'va: k'n̩ɔfa, pri pre'vijaḡi se 'sâmo otš'pilata in se že 'lexko pa'jâc 'doj po't̩ę:gne.]

① nar. it. *paiàzz* (> knjiž. it. *pagliaccio* 'pajac')

② SSKJ²: +, Plet.: +p–

pas ▶ ['pa:s] -a m **1.** *pas* |trak z zaponko, navadno usnjen| = remen **2.** *podolgovat kos blaga kot del ženske obleke, ki se nosi zavezan okrog telesa* = pinta **3.** *del obleke, plašča, ki pokriva del trupa tik pod prsnim košem*

① ▷ **1.** [X'lāče pa 'ma:jo 'tūdik 'gorj št'rūfe za 'pa:s na'rē:te, za 'remen.] ▪ **2.** [Ženskin k'la:dan pa so 'co:j no'silj 'tūdik 'pa:se, ki smo jin 'reklj 'pinte, 'pinta. 'Tōte so bi'lē: za'site z 'i:stiga bla'ga:, kāk je 'bija k'la:t. Pona'va:dj je 'pinta b'lā 'kār 'neke 'dukša, kāk je 'ženska 'me:ila čes sre'di:no. In 'kāk si je 'pinto z'vē:zala, 'lexko p're:jdj ali pa 'mālo na st'ra:nj, sta o'ba: 'kunca še 'mālo 'dojta vi'sēla.] ▪ **3.** [F 'pa:sj sŋ 'mōgla 'mālo s'kūp zē:tj, či je b'lō pre'sūrko.]

① pslovan. **pōjasъ* 'pas, trak, s katerim se kaj priveže' ← **pojāsati* 'privezati opasati' ← **po* in ide. *(*h*₂)*joh*₃*s-mi* 'opašem, privežem' ← ide. *(*h*₂)*joh*₃*s-* 'opasati, pripeti, privezati'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

3. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

③ Trakast kos blaga ali usnja, ki se nosi zvezan ali zapet okrog telesa, je eden najstarejših oblačilnih dodatkov z uporabno in okrasno vlogo. Namenjen je prepasovanju oblačil, držanju orožja in orodja, shranjevanju denarja in okraševanju. Pripisujejo mu simbolne pomene oz. lastnosti, ki naj bi jih imel nosilec pasu (čast, dostojanstvo, premožnost, krepost, čistost, zvestoba). Različno oblikovan pas iz usnja je dokaj pogost oblačilni dodatek vsakdanjih moških in ženskih oblačil pri vseh družbenih plasteh v različnih obdobjih. Okrašeni z različnimi materiali so lahko bili pasovi sestavina praznične, viteške, vojaške in druge oprave. Po večini so to bili izdelki izučenih ali domačih pasarjev, jermenarjev in sedlarjev (Baš 2004: 404).

pasek ▶ ['pa:sek] -a m *manjšalnica od pas*

① ▷ [Či je p'lu:zna 'bi:la v're:izana na š'pic 'za:dj, je na'va:dno 'me:ila p're:ik 'ta:ke 'pa:seke za'site, ki so 'mālo pok'r'ilj go'lōto.]

① *pasek* ← *pas* ← pslovan. **pōjasъ* 'pas, trak, s katerim se kaj priveže' ← **pojāsati* 'privezati opasati' ← **po* in ide. *(*h*₂)*joh*₃*s-mi* 'opašem, privežem' ← ide. *(*h*₂)*joh*₃*s-* 'opasati, pripeti, privezati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

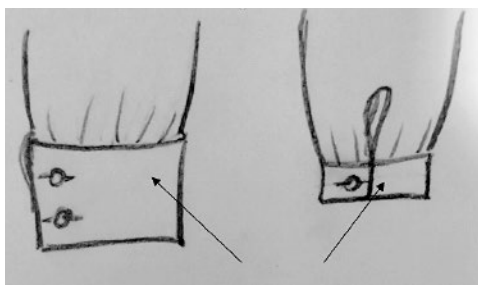
pertelj ▶ ['pertl̩] -tla m **1.** *zapestnik* [posebno oblikovan spodnji del rokava pri moški srajci, ženski srajčni obleki in bluzi] **2.** *spodnji del rokava sploh*

① ▶ **1.** ['Du:ɡ̌i ro'ka:v̌i pa so bi'li: na'va:dno 'ďoľi na 'pertl̩. 'Tisťi so bi'li: zaš'pilani s k'ňofon ali pa z d'rukaron.] ▪ **2.** ['Ďoľi p̌ř 'pertl̩ pa je 'lexko b'ľo na k'ňof, d'rukar, 'lexko je b'ľa 'guma 'ňo:r po'ťe:ǧǰena, 'lexko so ro'ka:v̌i bi'li: 'ra:v̌ni ali pa 'm̌alo na z'vo:u:n.]

① nejasno

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 112: Pertelj (1. pomen)

Slika 113: Pinta

pinta ▶ ['pinta] -e ž *podolgovat kos blaga kot del ženske obleke, ki se nosi zavezan okrog telesa* = pas (2. pomen)

① ▶ ['Ženskin k'la:dan pa so 'co:ɟ no'siľi 'ťudik 'pa:se, ki smo jin 'rekľi 'pinte, 'pinta. 'Tǒte so b'le zaš̌ite z 'i:stiga bla'ga:, ǩak je 'bija k'la:t. Pona'va:ďi je 'pinta b'ľa 'ǩar 'neke 'dukša, ǩak je 'ženska 'me:ila čes sre'di:no. In 'ǩak si je 'pinto z'v̌e:zala, 'lexko p're:ɟ̌i ali pa 'm̌alo na s'tra:ňi, sta o'ba: 'kunca še 'm̌alo 'dojta vi'šela.]

① srvnem. bav. *pinte*, srvnem. *binde* 'trak; povej, obveza', bav. avstr. *Pinde*, nar. *pintə* (Striedter-Temps 1963: 164)

② SSKJ²: +p–, Plet.: –

plajc ▶ [p'ľajc] -a m *pas blaga pri hlačah in bundah (ne pa tudi pri ženskih krilih in oblekah), ki pride pod zadrgo*

① ▶ [X'ľǎce pa 'ma:jo p're:ɟ̌i, p'reja 'neɡda so 'měľi f'si na k'ňof̌e p're:ɟ̌i na're:to, 'žaj pa 'ma:jo že na f̌řš'lu:se, in 'ťan, pot f̌řš'lu:son, 'ťan pa p'ri:de 'ta:ǩi 'ko:s bla'ga:, ki mo p'ra:vimo p'ľajc. 'Tǒti p'ľajc na're:diš̌, ki 'nemre ob'le:ike, 'ǩaj pač 'ma:š ob'lečeno s'po:ǔt, al 'ťüj 'ko:ǔže zg'řapťi ti 'ňo:r f̌řš'lu:s. 'Ťüj p̌ř 'bunďi je p'ľajc.]

① srvnem. *pla(t)z* ali nem. *Platz* ‘(odprt) prostor’

④ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 114: Plajc

Slika 115: Plasirana jenka

plisirana jenka ▶ [pla'si:rana 'jɛjnka] -e -e ž *plisirano krilo* [krilo iz blaga, stisnjenega v gube] = plasirka

① ▷ ['Ženske so 'nɛgda no'sile 'tɹ̩d̩j pla'si:rane 'jɛjnke, ki smo jin p'rāvli pla'si:rke. 'To:r̩ so bi'lɛ: 'tāk na d'ro:ɹbno na'lɔʒene 'fālkne, 'ena 'po:ɹlek d'r̩:ge.]

① *plisiran* ← *plise* ← frc. *plissé* ‘v gube nabran’ (Verbinc 1979: 552) in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* ‘vrsta jope’, nem. *Janker* ‘isto’ (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

plasirka ▶ [pla'si:rka] -e ž *plisirka* [plisirano krilo] = plasirana jenka

① ▷ ['Ženske so 'nɛgda no'sile 'tɹ̩d̩j pla'si:rane 'jɛjnke, ki smo jin p'rāvli pla'si:rke. 'To:r̩ so bi'lɛ: 'tāk na d'ro:ɹbno na'lɔʒene 'fālkne, 'ena 'po:ɹlek d'r̩:ge.]

① *plisirka* ← *plise* ← frc. *plissé* ‘v gube nabran’ (Verbinc 1979: 552)

④ SSKJ²: – (→ *plisirka* p+), Plet.: –

▷ ravna plasirka; zvončasta plasirka

pluzna ▶ [p'lu:zna] -e ž *bluza* [žensko oblačilo za h krilu ali k hlačam, navadno iz tanjšega blaga]

① ▷ ['Cɔj k 'jɛjnkan ali pa k x'lāčan pa 't̩j 'lɛxko 'ženske 'nɔsijo p'lu:zne.]

① bav. avstr. *Pluse*, nar. *plus'n* ‘bluza’ (Striedter-Temps 1963: 197)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

® Po Bezlaju (1995: 63) je sloven. *bluza* 'ženska srajca, suknjič pri uniformi' v 19. stoletju prevzeto iz frc. *blouse*, kar se je razvilo iz srlat. *pelusia* 'peluzijska obleka'. Oblačilo je verjetno poimenovano po egipčanskem tpn. *Pelusium*, kjer so izdelovali z indigom obarvane tunike, ki so jih križarji oblačili čez svojo vojaško opremo.

Današnji bluzi podobna oblačila so bila do 19. stoletja spodnja oblačila (rokavci, srajca). V 19. stoletju so nosile ženske prilegajoče se krojene bluze po večini v kombinaciji s krilom iz istega blaga. Od konca 19. stoletja je bluza modno oblikovan samostojen oblačilni kos športnega ali elegantnega videza, v mestu in na vasi priljubljen v kombinaciji s krilom ali hlačami (Baš 2004: 38).

podloženi ▶ [pod'loženi] -a -o prid. *podložen* |*tak, ki ima prišito podlogo na notranjo stran oblačila*| = furani

① ▶ [Či je 'jejnka 'ne:ī b'lā pod'ložena, 'te se na'va:dno 'co:j lo'vi:la š'tü:nfan pa 'tūj s'ko:ūzī se 'vidlo. 'Jejnka je 'bi:la pod'ložena s 'fū:ro, 'ka:ko 'tejnko 'boj. 'Tisto smo 'rekli 'fū:rana 'jejnka.]

① *podložen* ← *ložiti* ← pslovan. **ložiti*, kar je vzročni glagol od **let'i* 'leči'

④ SSKJ²: +, Plet.: –

Slika 116: Pokanice

pokanice ▶ ['po:ukance] 'po:ukanc ž mn. *daljše ženske spodnje hlače, preklane v koraku*

① ▶ ['Ženske pa so 'negda 'tūdi no'sile 'ta:ke s'po:ūdne x'lāče, ki so jin p'rāvlī 'po:ukance. 'Tiste so bi'lē: 'tūj s'kōro do ko'lē:n 'doj 'du:ge, p're:īdī pa 'za:dī pa so bi'lē: za'site 'en 'kō:s 'doj, 'ka:kix d'vājstī centi'mētrof. 'Na:x

med no'gām̩, f ko'ra:k̩i, pa so 'ne:i b'l̩e: zašite in za'to:u so jin p'rāvli
'po:u̯kance.]

① *pokanice* ← *pokati* ← pslovan. **pōkati* in **pōt'i* 'tolči' in 'lomiti (se)'
← verjetno ide. **pok-*, ki posnema zvoke, nastale ob udarcu ali zlomu

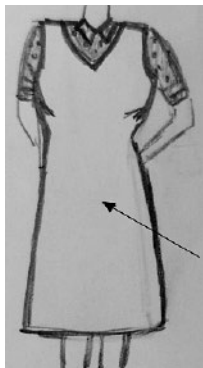
② SSKJ²: –, Plet.: –

polera ▶ [po'lera] -e ž *žensko oblačilo brez rokavov, pod katerim se nosi bluza, pullover*

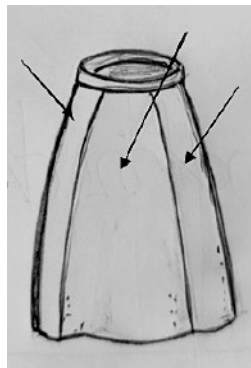
① ▷ [Bi'li: pa so k'la:d̩i 'tūdik 'ta:k̩i, ki so bi'li: brez ro'ka:vof pa 'sāmo 'gōri
'mālo 'v̩e:čja iz're:i̯za, s'po:ut pa se je 'nošla 'ka:ka p'lu:zna, na'va:dno z
'du:gim̩ ro'ka:vam̩. 'Tistem̩ smo p'rāvli po'lera.]

① špan. *bolero* 'vrsta kratkega ženskega ogrinjala' (Verbinc 1979: 98)

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 117: Polera

Slika 118: Polica

polica ▶ [po'lica] -e ž *pola |sestavni del ženskega krila od pasu do roba krila|*

① ▷ [S'po:u̯dnen 'd̩eļi smo 'rekl̩i, ki je 'j̩ejnka, in 'tista je 'bi:la na raz'lične
na'či:ne v're:i̯zana. F'ča:s̩i je 'bi:la na d've:i̯ po'lic̩i, f'ča:s̩i š'tir̩i, 'š̩e:st, 'tūdi
na 'o̩s̩ po'li:c̩.]

① pslovan. **polā* ← ide. *(s)*pelH-* 'tolči, bítí, cepiti, ločevati ipd.'

② SSKJ²: +p–, Plet.: +

▷ sprednja polica; zadnja polica

ponošena cota ▶ [po'nōšena 'cōta] -e -e ž *raztrgana, obrabljena, ponošena obleka = brnja*

① ▷ ['Ta:kin po'nōšenin 'cōtan pa smo na'va:dno 'rekl̩i 'br̩je.]

① *ponošēn* ← *nositi* ← pslovan. **nosīti*, kar je ponavljalni glagol od **nestī*,

in *cota* ← stvnem. *zotta, zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

Ⓛ SSKJ²: –, Plet.: –

ponošeni ▶ [po'nøšeni] -a -o prid. *ponošeni* |z nošenjem, oblačenjem obra-bljen, izrabljen|

Ⓛ ▶ ['To:u so 'ta:ke x'lāče za do'ma:, 'kāj so že s'ta:re pa po'nøšene p'reci:, ki so 'ne:i za 'ka:n dru'ga:n kāk pa za do'ma:.]

Ⓛ *ponošeni* ← *nositi* ← pslovan. **nosŭti*, kar je ponavljalni glagol od **nestŭ*

Ⓛ SSKJ²: +, Plet.: –

porhantne gate ▶ ['pø:rxatne 'gāte] -ix 'gat ž mn. *moške spodnje hlače iz barhanta*

Ⓛ ▶ ['To:u 'gāte 'moške so b'lē: 'nēgda 'pø:rxatne, 'pø:rxatne 'gāte. So b'lē: 'tøple pa 'tūj 'tāk 'fājn za no'siti:.]

Ⓛ *porhanten* ← nem. *Barchent* (Verbinc 1979: 84) in *gate* ← pslovan. **gāt'i* in **gāty* ž mn. 'hlače' ← domnevno pslovan. **gātŭ* *'hoja, korak, korakanje' ← ide. **gʷah2-* 'stopiti, iti, hoditi'

Ⓛ SSKJ²: –, Plet.: –

porhantni ▶ ['pø:rxatni] -a -o prid. *barhanten* |ki je iz barhanta|

Ⓛ ▶ ['To:u 'gāte 'moške so b'lē: 'nēgda 'pø:rxatne, 'pø:rxatne 'gāte. So b'lē: 'tøple pa 'tūj 'tāk 'fājn za no'siti:.]

Ⓛ *porhanten* ← nem. *Barchent* (Verbinc 1979: 84)

Ⓛ SSKJ²: – (→ *barhanten* p+), Plet.: – (→ *barhanten* p+)

pošterkani ▶ [poš'tē:rkani] -a -o prid. *poškrobljen* |prepojen s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine|

Ⓛ ▶ [Poš'tē:rkani pa so bi'li: 'ženski 'tē:xli pa k'rø:gni 'tūj, ki se 'lepše dr'žālo.]

Ⓛ *pošterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan'

Ⓛ SSKJ²: – (→ nižje pog. *poštirkan* p+), Plet.: –

pošterkani krogen ▶ [poš'tē:rkani k'rø:gŋ] -iga -gna m *poškrobljen ovratnik* |prepojen s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine|

Ⓛ ▶ [Poš'tē:rkani k'rø:gŋ se 'mālo 'lepše 'drža. 'To:u je b'lø pŕ 'moškix s'rākcax 'nāj'boj. 'Sāmo poš'tē:rkani k'rø:gŋ 'te 'lexko 'tūj z'riba o'kul 'šijanka.]

- ① *pošterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan' in *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)

② SSKJ²: –, ⁷⁵ Plet.: –

poštirkan ⇒ pošterkani

poštirkan krogen ⇒ pošterkani krogen

prekratki ▶ [prek'ra:tki] -a -o prid. *prekratek* | *preveč kratek* |

① ▷ [Či je k'la:t prek'ra:tki, ga je t'reba 'mālo 'dōj spis'titi.]

① *pre-* ← pslovan. **per(-)* ← ide. **per* in *-kratek* ← pslovan. **kórtkь* ← **kortь* 'kratek' ← ide. **(s)kert-* 'rezati, sekati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

preširoki ▶ [pre'šürki] -a -o prid. *preširok* | *preveč širok* |

① ▷ [Či pa je k'la:d 'bija pre'šürki, sŋ ga pač 'nō:r 'zē:la, 'nō:r za'ši:la, 'tāk ki sŋ c'vikle al pa 'ši:ve op st'ra:nj poglo'bi:la.]

① *pre-* ← pslovan. **per(-)* ← ide. **per* in *-širok* ← pslovan. **širokь* ← **širь* ← morda ide. **ksəiro-*, **sk(')əiro-* 'jasen, čist'

② SSKJ²: +, Plet.: +

pretesen ▶ [pre'tešŋ] -sna -o prid. *pretesen* | *preveč tesen* |

① ▷ [Či je k'la:d 'bija f 'pa:sj pre'tešŋ, sŋ ga 'mōgla 'mālo 'vün spis'titi. 'Lexko se c'viklj 'mālo 'vün spis'tijo, či so za'dōstj glo'bōkj, 'vačj pa sŋ 'mōgla 'nō:r š'tükatj.]

① *pre-* ← pslovan. **per(-)* ← ide. **per* in *-tesen* ← pslovan. **tēsŋ* 'tesen, ozek' ← **tēsь* 'stiskač, kar stiska' ← **tēh₂iskó-* ← **tēh₂isk-* 'povzročati, da se utekočini, cediti' ← **tah₂-* 'topiti (se), utekočiniti (se), razpustiti (se)'

② SSKJ²: +, Plet.: +

⁷⁵ SSKJ² pod geslom *poškrobļjen* navaja ponazarjalni zgled *poškrobļjen ovratnik*.

priselj ▶ [p'risl̩] -sla m *naprsni del predpasnika, hlač ali krila* = maternica

① ▷ [Ot sp're:idi pa so 'fürtošņce pa nek'te:r̩ 'fürtox̩ 'mēl̩ 'ta:k̩ po'da:lšek ot sre'di:ne 'gōr, ki smo mo 'rekl̩ p'risl̩, p'risl̩ ali 'mātern̩ca.]

① bav. avstr. *Prūs, Prüsel*, štaj. nem. *Bris, Brisel* 'telečja prsna žleza' ← morda iz *Brust* 'prsi' (Bezljaj 1995: 123)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 119: Priselj

Slika 120: Proslek

proslek ▶ [pr̩s'le:ik] -a m *telovnik |moško vrhnje oblačilo brez rokavov, ki pokriva zgornji del telesa|*

① ▷ [Pod 'moškin g'vānton pa so še na'va:dno, sp'lōx či je 'bija 'mālo 'bo:jš̩, so no'sil̩ s'po:ut pr̩s'le:ike. Pr̩s'le:ik je 'bija na'r̩e:t̩j, p're:idiñj 'd̩l̩ je 'bija z 'i:stiga bla'ga: kāk g'vānt, 'za:dñj 'd̩l̩, 'x̩rbet, 'tisto pa je na'va:dno 'bija s 'fū:re na'r̩e:t̩j, 'za:d̩ 'd̩l̩ pa 'ta:ka ž'nōla, ki se je f'küper po't̩e:gñlo.]

① nem. *Brustfleck* (<http://www.larsdatter.com/brustfleck.htm>; pridobljeno: 25. 11. 2024)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Telovnik so moški nosili za delovne in praznične priložnosti v vseh družbenih plasteh od 18. stoletja dalje, plemiči in meščani že v 17. stoletju. Razlike med družbenimi plastmi so bile razvidne v krojih, materialih in krasilnih sestavinah tovrstnih oblačil, na katerih so bili do srede 19. stoletja zelo poudarjeni gumbi. Ob koncu 19. stoletja so prevladali telovniki iz industrijskega blaga, kombinirani s hlačami in suknjičem iz istega materiala. Telovnik je ostal po 2. sv. vojni delovno in praznično oblačilo starejših moških na podežlju, mlajši kmetje in mestni prebivalci pa so ga oblekli le k svečani obleki. Zdaj je del moških elegantnih oblek ali samostojno oblačilo, tudi za prosti čas. Prilagojene telovnike nosijo fotografi, lovci ipd. (Baš 2004: 625).

puli ▶ ['pulj] -ija m *puli* |*tanjši pulover z visokim, navzdol zavihanim ovratnikom*|

① ▶ ['Pulj se 'noša 'čɔ:j k x'lāčan pa k 'jɛjŋkan.]

① nem. *Pulli* 'pulover', kar je skrajšana oblika leksema *Pullover*, prevzetega iz angl. *pullover* (Snoj 2016: elektronski vir).

② SSKJ²: +, Plet.: –

pulover ▶ [po'lɔ:ver] -a m *pulover* |*pleteno vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se oblači čez glavo*|

① ▶ [Še 'tān v 'ɔsɔdesetix se je, sp'lɔx na de'žɛ:lj, no'silo še s'ko:ɥs do'ma: š'tɾɛkane po'lɔ:vere.]

① prevzeto prek nem. *Pullover* iz angl. *pullover* 'pulover'

② SSKJ²: +, Plet.: –

③ Angl. *pullover* 'pulover' je posamostaljeni glagol *pull over* 'obleči čez glavo', dobesedno 'potegniti čez', ki je sestavljen iz angl. *pull* 'potegniti, vleči' in *over* 'čez' (Snoj 2016: elektronski vir).

pumparice ▶ ['punparce] 'punparc ž mn. *pumparice* |*hlače s spodaj stisnjenimi hlačnicami, segajočimi pod kolena*|

① ▶ ['Punparce so bi'lɛ: na'va:dno 'ta:ke t'ri:čɛtɕ'ti:nske in so 'dɔlj 'mɛle 'pa:s, 'gɔr pa kāk bi bi'lɛ: nab'ra:ne, ki so b'lɛ: z'lɔ 'šürke.]

① prevzeto in prenačeno iz nem. *Pumphose* 'široke hlače s pregibi', kar je zloženska iz nem. *Pomp* 'blišč, pomp' in nem. *Hose* 'hlače'

② SSKJ²: +, Plet.: –

③ Pumparice so bile v modi in priljubljene zlasti med 1. in 2. sv. vojno pri vseh mestnih družbenih plasteh kot športno oblačilo, primerno za vsakdanje, izletniške, kolesarske, smučarske in podobne priložnosti; za smučanje so jih takrat začele nositi tudi ženske. Po 2. sv. vojni je bilo to oblačilo v navadi zlasti za izlete v hribe in daljše sprehode (Baš 2004: 483).

rajthozni ▶ ['rāj't'xɔznj] -of m mn. *jahalne hlače* |*hlače, ki so ob spodnjem delu noge oprijete, ob stegnu pa razširjene*|

① ▶ ['Rāj't'xɔznj, 'to:ɥ so 'ta:ke 'gɔrj 'šürke 'me:ixaste x'lāče, ot ko'lɛne 'dɔj pa 'vo:ɥske, za f š'kɔ:rne, ki so 'moškj no'silj.]

① nem. *Reithose* (Antič 1999: 334)

② SSKJ²: –, Plet.: –

raven ▶ ['ra:vŋ] -vna -o prid. *raven* [ki se ne odklanja, ne izstopa iz osnovne smeri]

① ▷ [B'lɛ: pa so pla'si:rke z'vŋčaste pa 'tūdi 'ra:vne.]

① pslovan. *órvъnъ ← pslovan. *orvō 'ravnina, odprt svet' ← ide. *reuh₁- 'razprostreti, odpreti'

① SSKJ²: +, Plet.: +

ravna jenka ▶ ['ra:vna 'jɛjŋka] -e -e ž *krilo, urezano ravno* = navadna jenka = ravno urezana jenka

① ▷ [Za 'ra:vno 'jɛjŋko pa g'rɛ: 'sāmo 'ena dol'ži:na bla'ga:, či je d'vŋjne ši'ri:ne.]

① *raven* ← pslovan. *órvъnъ ← pslovan. *orvō 'ravnina, odprt svet' ← ide. *reuh₁- 'razprostreti, odpreti' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① SSKJ²: -, Plet.: -

ravna plasirka ▶ ['ra:vna pla'si:rka] -e -e ž *ravno urezano plisirano krilo*

① ▷ [Z'vŋčaste pla'si:rke, 'tiste so 'dŋli 'tāk 'lɛpo 'vün š'le, 'ra:vne pla'si:rke pa so b'lɛ: 'boj 'tāk, kāk bi v 'žākli 'nŋ:r 'bija.]

① *raven* ← pslovan. *órvъnъ ← pslovan. *orvō 'ravnina, odprt svet' ← ide. *reuh₁- 'razprostreti, odpreti' in *plisirka* ← *plise* ← frc. *plissé* 'v gube nabran' (Verbinc 1979: 552)

① SSKJ²: -, Plet.: -

ravno urezana jenka ▶ ['ra:vno v're:izana 'jɛjŋka] 'ra:vno -e -e ž *krilo, urezano ravno* = navadna jenka = ravna jenka

① ▷ ['Ra:vno v're:izana 'jɛjŋka, 'to:ɥ je na'va:dna 'jɛjŋka s 'pa:son ali bres, 'za:dɪ ali pa op st'ra:nɪ 'dŋli 'mālo otp're:ita, ki se 'lexko s'to:ɥplo, bres 'fālkn, ot 'pa:sa 'dŋj pa 'sāmo c'vikli, ki 'lɛpo s'tisŋlo.]

① *raven* ← pslovan. *órvъnъ ← pslovan. *orvō 'ravnina, odprt svet' ← ide. *reuh₁- 'razprostreti, odpreti' in *urezan* ← *rezati* ← pslovan. *rězati, sed. *rěz'q ← ide. *ureh₁g'- 'razbiti, rezati' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① SSKJ²: -, Plet.: -

regenmantelj ▶ ['rɛŋŋ'māntɛl] -tla m *dežni plašč* [plašč iz lahke, goste tkanine, navadno impregnirane]

① ▷ ['Rɛŋŋ'māntlof 'ne:isŋ ni'kŋl 'ši:vala, je pa 'tūj 'to:ɥ s 'ta:kiga 'nɛkiga,

kāk bi z 'neč̣in pre'pojeno bla'go:ɥ bi'lo:ɥ, 'tāk ki 'tistiga ver'je:tno f trgo'vinj̣ 'nitj̣ 'ne:ɣṣj̣ 'do:ɥba.]

① nem. *Regenmantel* (<https://www.duden.de/rechtschreibung/Regenmantel>; pridobljeno: 25. 11. 2024)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Dežni plašč je v višjih družbenih plasteh na Slovenskem prvič izpričan v 17. stoletju. Po 1. sv. vojni se ga je začelo postopno uvajati, po 2. sv. vojni pa je že bil splošno v rabi (Baš 2004: 87).

remen ▶ ['remen] -mna m *jermen* |trak z zaponko, navadno usnjen| = pas (1. pomen)

① ▷ [X'lāce pa 'ma:jo 'tūdik 'gōrj̣ št'rūfe za 'pa:s na'ṛe:te, za 'remen.]

② pslovan. **rěmy*, tož. **reměnъ* ← verjetno ide. **h2rē-mō(n)* ← ide. **h2ar-* 'sklopiti, sestaviti tako, da ustreza'

③ SSKJ²: zastar. +, Plet.: +

④ Različno oblikovan pas iz usnja je razmeroma pogost oblačilni dodatek vsakdanjih moških in ženskih oblačil pri vseh družbenih plasteh v različnih obdobjih. Okrašeni z različnimi materiali so lahko bili pasovi sestavina praznične, viteške, vojaške in druge oprave. Po večini so to bili izdelki izučenih ali domačih pasarjev, jermenarjev in sedlarjev (Baš 2004: 404).

Slika 121: Remen

Slika 122: Rokav na kimono

rokav ▶ [ro'ka:f] -va m *rokav* |del oblačila, ki obdaja posamezno roko|

① ▷ [Ro'ka:vj̣ so 'lexko 'du:gj̣, k'ra:tkj̣, na t'ri: če'tṛ:t ali pa na ki'mōno, 'to:ɥ je 'tāk 'mālo čez 'rāmo. 'Lexko pa je ki'mōno 'tūdik na t'ri: 'f̣e:ṭle ali pa ce'lo:ɥ 'du:gj̣ ro'ka:f, 'sāmo 'ne:ɣ je 'c̣o:j za'šit, pač pa je f̣'se v 'enen 'ḳo:sj̣ v're:ɣzano in 'tāk, ki je f̣ 'pa:zḍuxj̣ p'rec̣j̣ 'šūrko, 'ne:ɣ s'ti:ṣ̌jeno.]

① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’

② SSKJ²: +, Plet.: +

▷ dolgi rokav; kratki rokav; rokav na kimono; rokav na knof; rokav na pertelj; rokav na tri četrt; rokav na tri fettle

rokav na kimono ▶ [ro'ka:f na ki'mono] -va na ki'mono m, nav. mn. *rokavi na kimono* ▶ [ro'ka:v̥i na ki'mono] *kimono rokavi* |(široki) *rokavi*, *krojeni skupaj z zgornjim delom v obliki črke T (segajoči malo čez ramena ali do zapestja)*]

① ▷ [Ro'ka:v̥i so 'lexko 'du:g̊i, k'ra:tk̊i, na t'ri: če'tr̥:t ali pa na ki'mono, 'to:u je 'tāk 'mālo čez 'rāmo.] ▪ [Ro'ka:v̥i na ki'mono pa so 'lexko 'tūd̥ik na t'ri: 'f̥e:tle ali pa ce'lo:u 'du:g̊i ro'ka:v̥i, 'sāmo 'ne:iso 'c̥o:j za'sit̥i, pač pa je f'se v 'enen 'k̥o:s̥i v're:izano in 'tāk, ki je pot 'pāzduxam̥i p'rec̥i 'šūrko, 'ne:ī s'ti:šjeno. Za 'to:u 'm̥orta 'bit̥i d've:ī š'i:ri:n̥i bla'ga:. 'To:u je 'bija 'du:g̊i ki'mono.]

① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *kimono* ← tujka, prevzeta po zgledu nem. *Kimono* ‘kimono’ iz jap. *kimono* ‘obleka’, kar je zloženo iz jap. *ki* ‘obleči’ in *mono* ‘stvar’

② SSKJ²: –, ⁷⁶ Plet.: –

rokav na knof ▶ [ro'ka:f na k'nɔf] -va na k'nɔf m *rokav, ki se zapenja z gumbom*

① ▷ [Či je ro'ka:f 'bija na k'nɔf, 'te je pona'va:d̥i 'g̊or 'bija 'mālo 'boj 'šūrki, in či si 'tist̥i k'nɔf si otš'pila, si 'lexko si ro'ka:f 'g̊or pod'vi:xa.]

① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *knof* ← stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* ‘gumb’) (Striedter-Temps 1963: 153)

② SSKJ²: –, Plet.: –

⁷⁶ SSKJ² pod geslom *kimono* navaja ponazarjalni zgled *kimono rokavi*.

Slika 123: Rokav na knof

Slika 124: Rokav na tri četrt

rokav na pertelj ▶ [ro'ka:f na 'pertl̩] -va na 'pertl̩ m *rokav z zapestnikom*

① ▷ [Či je ro'ka:f 'bija na 'pertl̩, je 'moga 'metj̩ k'nof al pa d'rukar, ki se f'küp zaš'pilalo.]

① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **røkă* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* 'grabiti, prijemati' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *pertelj* (nejasno)

② SSKJ²: –, Plet.: –

rokav na tri četrt ▶ [ro'ka:f na t'ri: če'tɹ̩:t] -va na t'ri: če'tɹ̩:t m *tričetrtnski rokav* |*ki sega do komolcev ali približno do polovice podlakti*| = rokav na tri fetele

① ▷ [Ro'ka:v̩ so 'lexko 'du:g̩j̩, k'ra:tk̩j̩, na t'ri: če'tɹ̩:t ali pa na ki'mono, 'to:u je 'tāk 'mālo čez 'rāmo.]

① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **røkă* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* 'grabiti, prijemati' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *tri* ← pslovan. **trī* ← ide. **trih̩2* in *četrt* ← pslovan. **četr̩vrt̩* ← ide. **k^ueturtó-* 'četrti'

② SSKJ²: –, ⁷⁷ Plet.: –

rokav na tri fetele ▶ [ro'ka:f na t'ri: 'fɛ:t̩le] -va na t'ri: 'fɛ:t̩le m *tričetrtnski rokav* |*ki sega do komolcev ali približno do polovice podlakti*| = rokav na tri četrt

① ▷ [Bi'li: pa so ro'ka:v̩ 'tūdj̩ na t'ri: 'fɛ:t̩le. 'To:u so bi'li: 'mālo čez 'la:ket. 'Lexko so bi'li: 'du:g̩j̩ ro'ka:v̩ al k'ra:tk̩j̩ ro'ka:v̩.]

⁷⁷ SSKJ² pod gesloma rokav in *tričetrtnski* navaja ponazarjalni zgled *tričetrtnski rokavi*.

- ① *rokav* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *tri* ← pslovan. **trī* ← ide. **trih₂* in *fetel* ← nem. *viertel* ‘četrt’ (Antič 1999: 476)

① SSKJ²: –, Plet.: –

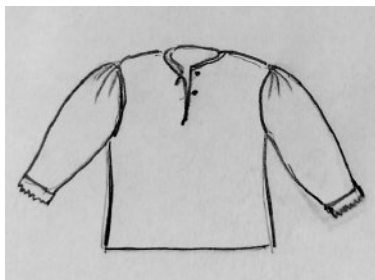
rokavci ▶ [ro'ka:fcj] -of m mn. *rokavci* |*zgornji del ženskega spodnjega perila z rokavi čez komolec*|

- ① ▷ [K 'jejnčnikj pa so no'silj 'čə:j, 'to:u je z'gornj, z'gornj 'kə:s 'bija, ki so mo p'rāvlj ro'ka:fcj. 'Tistj so bi'li: na'va:dno 'tāk 'mālo čez 'la:ket, 'gorj pr 'šijankj pa je 'bi:la 'sāmo iz're:iza pa p're:ijj 'ka:ke d'va: k'nəfeka, ki se 'ležj ob'le:ikla.]

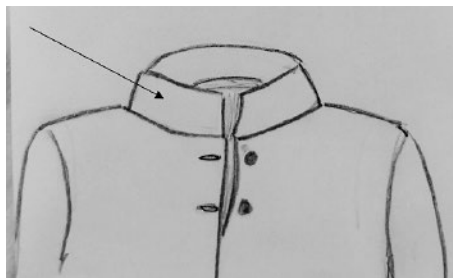
- ① *rokavci* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’

① SSKJ²: –, Plet.: + (pod geslom *rokavec*)

- Ⓡ Kratko srajco z rokavi, t. i. rokavce, in spodnje krilo so pogostejše kakor enodelni brezrokavni životec nosile kmečke žene. Tudi med meščankami sta bili znani tako enodelna kot dvodelna oblika tega ženskega spodnjega perila (Baš 2004: 228). Z izjemo Istrank so rokavce nosile kmetice v 19. stoletju na vsem slovenskem ozemlju. Na alpskem območju so izpričani od 15. stoletja dalje. Ženske so jih oblačile praviloma h krilu z životcem, zato je nošenje rokavcev na splošno zamrlo hkrati z nošenjem krila z životcem ob koncu 19. stoletja, v posamičnih primerih pa po 1. sv. vojni (Baš 2004: 505).

Slika 125: Rokavci

Slika 126: Ruski krogon

ruča ▶ ['rūča] -e ž *naramnica* |*traku podoben del oblačila za čez rame ali okrog vratu*| = hama (1. pomen)

- ① ▷ ['Na:x pa so 'ženske že za'čē:le no'sitj kombi'nē:je. 'To:u je bi'lo:u 'ta:ko, ki je 'sāmo 'tāk na 'rūče na 'rāmax bi'lo:u.]

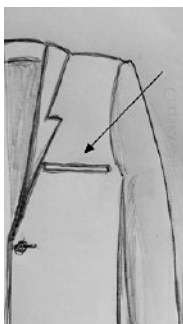
- ① pslovan. **rǫčb* ← pslovan. **rǫkǎ* ide. **urónkah2* ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’
 ② SSKJ²: nar. štajersko +, Plet.: +p⁷⁸

ruski krogen ▶ [ˈruskɨ kˈrɔːɡn̩] -iga -gna m *ruski ovratnik* |*ozek stoječi ovratnik*|

- ① ▷ [ˈBija pa je ˈtǔdj̥, ki smo mo pˈrǎvl̩j̥ ˈruskɨ kˈrɔːɡn̩. ˈTisto je bˈlɔ̯ zapˈreːj̯to ˈgɔr pa ˈtaːkɨ ˈoːʊskɨ ˈpaːs okˈroːʊk.]
 ① *ruski* ← ‘nanašajoč se na Ruse ali Rusijo’ in *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg-n* ‘vrat, ovratnik’ (Kenda-Jež 2011: 93)
 ② SSKJ²: –,⁷⁹ Plet.: –

slepi žep ▶ [sˈleːip̩j̥ ˈžep] -iga -a m *slepi žep* |*žep, ki ne opravlja svoje funkcije*|

- ① ▷ [ˈŽep pa je ˈlɛxko ˈtǔj̥ ˈsǎmo znaˈm̩ɛːj̥e, kǎk bi ˈbija ˈžep, ˈrečmo na ˈjǎkn̩j̥ pˈreːj̯d̩j̥. ˈToːʊ ˈrečemo sˈleːip̩j̥ ˈžep, ki ˈniːma ˈl̩üːkne.]
 ① *slep* ← pslovan. **slěpъ* ‘slep’ ← morda ide. **k’lo-i-bo-* ‘nagnjen, kriv, krivogled’ in *žep* ← hrv., srb. *džěp* ← turšč. *ceb* ← arab. *ġaib*
 ② SSKJ²: + (pod geslom *slep*), Plet.: –

Slika 127: Slep žep

Slika 128: Srajčka

Slika 129: Srajčni krogen

spalna srajčka ▶ [sˈpǎlna sˈrajčkǎ] -e -e ž *otroška spalna srajca*

- ① ▷ [ˈŠiːvala s̩ɲ veˈčiːnoma ˈsǎmo za ˈženske, pˈrec̩j̥ pa ˈtǔj̥ za ˈd̩ɛɛe, spˈlɔ̯ za dikˈline, in ˈtoːʊ ˈj̥ejnkice pa kˈlaːdeke, xˈlǎɛe, pˈluːzice, sˈrajčk̩e,

⁷⁸ Pleteršnik izpričani narečni pomen navaja pod geslom *roča*.

⁷⁹ SSKJ² v terminološkem gnezdu pod geslom *ruski* navaja leksem *ruski ovratnik* (s kvalifikatorjem obl.).

'mántl̥čke s ka'puco ali 'tűj brez 'j̥e:, s'pálne s'ra:jčke, 'fürtoščke, pa za 'p̥r:vo opxa'jilo, 'bi:rmo, f'se.]

- ① *spalen* ← *spati* ← pslovan. **sъpāti*, **sъp'q* 'spati' ← ide. **suep*- 'spati' in *srajčka* ← *srajčica* ← *sračica* ← pslovan. **sōrčica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca'

② SSKJ²: + (pod geslom *srajčka*), Plet.: –

spodnja majica ▶ [s'po:ũdna 'ma:jca] -e -e ž *spodnja majica* |*del spodnjega perila, ki pokriva gornji del telesa*| = majica (2. pomen)

- ① ▷ [S'po:ũdna 'ma:jca 'ma: 'xa:me, 'tűj 'm̥o:d̥ček, kombi'n̥e:, f'se 'to:ũ je na 'xa:me ali 'rekl̥i smo 'tűj 'rűche. S'po:ũdna 'ma:jca se 'n̥osla na 'ko:ũžo, p̥r̥ 'ženskax 'v̥xka 'm̥o:d̥čka.]

- ② *spodnji* ← *spodaj* ← **sъpoda* 'od spodaj' + -j ← pslovan. **sъ* in rod. sam. **podъ* in *majica* ← *maja* ← furl. *màe* ali ben. it. *maia* (> knjiž. it. *maglia* 'pletena jopica')

③ SSKJ²: + (pod geslom *majica*), Plet.: –

sprednja polica ▶ [p're:ĩdna po'lica] -e -e ž *sprednja pola* |*sprednji sestavni del ženskega krila od pasu do roba krila*|

- ① ▷ [P̥r̥ p're:ĩdn̥i pa p̥r̥ 'za:dn̥i po'lic̥i sta 'sāmo p̥r̥ st'ra:n̥i 'ši:va. Se p'ra:v̥j, 'k̥eko p're:ĩdn̥ix po'li:c̥, 't̥eko 'za:dn̥ix po'li:c̥.]

- ② *sprednji* ← pslovan. **sъp̥rda* (ali **sъp̥erdā*) ← **sъ* 'z, dol' in rod. sam. **p̥rda* (ali **perdъ*) 'sprednja stran' in *polica* ← pslovan. **pol̥ica* ← pslovan. **p̥olb* 'deska' ← ide. **sp^(h)el*- 'cepiti, trgati'

③ SSKJ²: –, Plet.: –

srajčka ▶ [s'ra:jčka] -e ž *manjšalnica od srajca*

- ① ▷ [Za 'p̥r:vo s'v̥e:to opxa'jilo so po'ba:r̥i 'm̥elj na'va:dno 'be:ĩlo s'ra:jčko pa 'c̥o:j 'ka:k̥j 'm̥āšl̥ček.]

- ② *srajčka* ← *srajčica* ← *sračica* ← pslovan. **sōrčica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca'

③ SSKJ²: +, Plet.: –

▷ spalna srajčka

srajčni krogen ▶ [s'ra:jčn̥j k'r̥o:gn̥] -iga -gna m *srajčni ovratnik* |*manjši oglat ovratnik iz dveh delov (zgornjega in spodnjega), prišit na srajčni vratni izrez*|

- ① ▷ [S'ra:jčn̥j k'r̥o:gn̥, 'tist̥j je 'bija, no, 'tāk p̥r̥ 'm̥oškix s'rākcax, ki je 'meja s'po:ũt 'ta:k̥j 'pa:sek, k'r̥o:gn̥ pa je 'bija na š'pic na'va:dno.]

- ① *srajčen* ← *srajca* ← *srajčica* ← *sračica* ← pslovan. **sōrčica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca' in *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)

① SSKJ²: –, ⁸⁰ Plet.: –

srakica ▶ [s'rākca] -e ž **1.** *srajca* |moško oblačilo za k hlačam, navadno iz tanjšega blaga| = moška srakica **2.** *enodelno žensko spodnje perilo preproste kroja, navadno z okroglim izrezom, rokavi do laktov in dolgo do kolen* = ženska srakica

① ▷ **1.** [ʼMōškɨ pa ʼcɔj k xʼlāčan ʼnɔsijo sʼrākco.] ▪ **2.** [Sʼrākco so ʼženske noʼsile na ʼgɔlɨ ʼživot sʼpo:ʉt pod obʼle:ɨko. ʼTo:ʉ je ʼbija ʼženskɨ ʼbe:ɨš.]

① *srakica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca'

① 1. pomen: SSKJ²: –, ⁸¹ Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +p~

Ⓡ V 15. in 16. stoletju je srajca izražala ugled premožnejših. Njen pomen se je povečal z brezrokavnimi moškimi telovniki in ženskimi oblekami z brezrokavnimi životci od 17. stoletja dalje. Odslej je imela funkcijo moškega in ženskega spodnjega (rokavci) in vrhnjega oblačila. Najpogostejše je bila iz belega lanenega ali bombažnega platna, s prsnim razporkom, z dolgimi rokavi, ovratnikom ali brez njega. Tej obliki se je konec 19. stoletja pridružil kroj srajce s povsem ločenima prednjima deloma; ta je prevladal po 2. sv. vojni. Delovne in vsakdanje moške srajce so bile od 1. sv. vojne dalje tudi drugobarvne, progaste ali kariraste, za nedeljske in svečane priložnosti pa je ostala najprimernejša bela srajca. Ženske srajce so kot vrhnje oblačilo (bluze) priljubljene v številnih barvah in materialih od srede 19. stoletja. Kratke ali dolge spodnje srajce z rokavi ali brez njih so nosile ženske pred 1. sv. vojno in pozneje tudi kot perilo (kombineža) ali kot spalno oblačilo (spalna srajca) (Baš 2004: 573–574).

▷ moška srakica; najlonska srakica; ženska srakica

⁸⁰ SSKJ² v terminološkem gnezdu pod geslom *srajčen* navaja leksem *srajčni ovratniki* (s kvalifikatorjem obl.).

⁸¹ SSKJ izpričana narečna pomena navaja pod geslom *srajca*.

Slika 130: Srakica (2. pomen)

Slika 131: Suknja

stari ▶ [s'ta:ri:] -a -o prid. *star* |*ki je že dalj časa v uporabi*|

① ▷ ['To:u so 'ta:ke x'láče za do'ma:, 'káj so že s'ta:re pa po'nošene p'reci:, ki so 'ne:i za 'ka:n dru'ga:n kák pa za do'ma:.]

① pslovan. **stǣrb* 'star' ← ide. **stáh2-ro-* ← **stah2-* 'stopiti, stati' s prvotnim pomenom *'trdno postavljen, izkušen, čvrst'

① SSKJ²: +, Plet.: +

suknja ▶ ['sükna] -e ž *suknjič* |*moško vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja*|

① ▷ ['Sükna, 'to:u je 'moško, 'to:u je z'gornj 'děl 'moškiga g'vánta.]

① **sűkn'a* (pslovan. morda **sűkn'i*) ← **suknō* 'sukno'; prvotni pomen besede je *'iz sukna narejeno oblačilo'

① SSKJ²: +, Plet.: +

⑥ Suknjiči so v rabi pri vseh družbenih plasteh, razlike so le v materialih in dodelanosti krojev. Kmečki suknjiči so bili pogostejše iz grobega belega, rjavega ali modrega sukna z obrobami drugih barv. Tisti iz tovarniškega blaga, z dolgimi hlačami in telovnikom vred iz istega materiala, krojeni po modi, so se med kmeti uveljavljali od srede 19. stoletja dalje predvsem za praznične priložnosti. V takšni oblačilni sestavi poznajo suknjič podeželani in meščani še danes, podobno tudi težje suknjiče kot samostojno zimsko oblačilo (Baš 2004: 588–589).

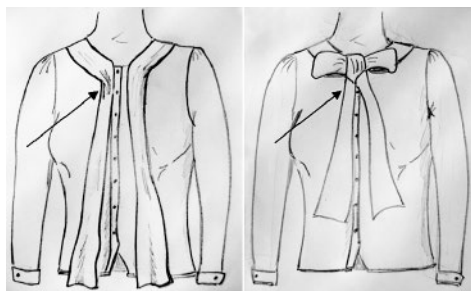
šal krogen ▶ ['ša:l k'rō:gn] 'ša:l -gna m *šal ovratnik* |*navadno podolgovat ovratnik brez reverjev, katerega konca se spredaj križata*|

① ▷ ['Tüdi 'ša:l k'rō:gn je 'bija, ki se je p're:iđi z'vę:za v 'mášļ. 'Tisti je 'bija 'ta:kī 'o:ųskī 'boj t'ra:k o'kul, 'ka:ke d'va:, t'ri: centi'mętre, 'tāk ki se je p're:iđi 'lexko z'vę:zalo.]

① *šal* ← prevzeto prek nem. *Schal*, frc. *châle* in angl. *shawl* iz perz. *šāl*

‘ogrinjalo, ruta, šal’ in *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* ‘vrat, ovratnik’ (Kenda-Jež 2011: 93)

- ® Perzijska beseda *šāl* je morda izpeljana iz indijskega krajevnega imena *Šāliāt*. To indijsko mesto je namreč znano po izdelovanju tekstila (Snoj 2016: elektornski vir).
- Ⓛ SSKJ²: –, ⁸² Plet.: –

Slika 132: Šal krogen
(razvezan in zvezan)

Slika 133: Ščitni trak
(za temne in za svetle hlače)

ščitni trak ▶ [š'či:ŋ t'ra:k] -niga -a m *trak*, ki ščiti robove hlač, kril

- Ⓣ ▶ [Či so 'ka:ke 'mālo 'bō:jše x'lāče, 'mi:slin, z 'bō:jšiga bla'ga:, 'tiste še 'ma:jo na'va:dno 'dōlj š'či:ŋ t'ra:k, 'tāk ki se bla'go:ū ne z'ri:ble, 'tāk ki se 'sa:mo 'tistj t'ra:k z'ri:ble.]
- Ⓛ *ščiten* ← *ščit* ← pslovan. **ščitb* ← ide. **skejto*- *‘deska, kar je odrezano’ in *trak* ← pslovan. **tōrk* ← verjetno ide. **terk*- ‘vrteti, viti’
- Ⓛ SSKJ²: + (pod gesloma *ščiten* in *trak*), Plet.: –

šlic ▶ [š'lic] -a m *razporek* (pri hlačah) |*podolžna odprtina za lažje oblačenje, gibanje*|

- Ⓣ ▶ [X'lāče 'ma:jo p're:īdj š'lic, ki si 'ležj ob'le:īčeš. 'Tōtj š'lic pa 'ma: fr̥š'lu:s, p'reja 'nēgda pa je 'bija na k'nōfe.]
- Ⓛ nem. *Schlitz* ‘razporek (pri hlačah)’ ← stvnem. *sliz* ← stvnem. *slīzan* (> nem. *schleifen* ‘raztrgati, razparati’)
- Ⓛ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

⁸² SSKJ v terminološkem gnezdu pod geslom ovratnik navaja leksem *šal ovratnik*.

Slika 134: Šlic

špic ▶ [š'pic] -a m, nav. mn. *špici* ▶ [š'picij] *čipka* |*luknjičast okrasni izdelek iz sukanca*| = čipka

① ▶ [Pri ro'ka:fcax so 'mēlj, ki je 'mālo 'bō:jšo bla'go:u bi'lo:u, so 'mēle 'cō:j š'pice.] ▪ ['Dōlj na 'kuncj pa je 'meja 'tūdij na'rē:te š'pice 'cō:j, sp'lōx či je b'lo:u 'mālo 'ka:ko 'bō:jšo bla'go:u. Š'picof sŋ 'vāčij 'ne:ij 'me:ila 'ra:vno do'ma:, ki 'tōtj so 'mōglj po 'fa:rbij 'cō:j k ob'le:ikj 'itij. 'Vāčij so pa 'ženske 'mēle 'to:u pŋ p'lu:znax, k'la:dax 'tāk p're:ijdi, ki se 'vidlo, pa pŋ k'rō:gnj, 'pertlax.]

① nem. *Spitze* 'čipka' (Striedter-Temps 1963: 224)

① SSKJ²: – (→ *špica* p+), Plet.: – (→ *špica* p+)

špichlače ▶ [š'picx'lāčē] š'picx'la:č ž mn. (*moške*) *hlače s spodaj zoženimi hlačnicami*

① ▶ [B'lē: pa so x'lāče 'tūdik, ki so 'doj na 'o:uško š'le. 'Tistin smo p'rāvlj š'picx'lāčē.]

① *špic-* ← nem. *Spitze* 'konica' in *-hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

① SSKJ²: –, Plet.: –

špičasti ▶ [š'pičastij] -a -o prid. *koničast* |*ki je na eni strani zožen, izoblikov v konico*|

① ▶ [Pŋ 'ženskix p'lu:znax pa 'tūj k'la:dax je 'lexko 'bija ok'ro:uŋ k'rō:gnj, 'lexko je 'bija š'pičastij, na fa'zo:uno ali pa 'tūdij bres k'rō:gna.]

① *špičast* ← *špica* ← nem. *Spitze* 'konica'

① SSKJ²: pog. +, Plet.: +

špičasti krogen ▶ [š'pičastj k'rɔ:gɲ] -iga -gna m *ovratnik z eno konico* = krogen na en špic

① ▷ [P'lu:zna je 'lexko 'me:ila ok'ro:ugl̩ k'rɔ:gɲ al pa š'pičastj k'rɔ:gɲ. 'To:u je b'lɔ na 'en š'pic na'rɛ:to. F'ča:sj pa je 'bija na d'va: š'pica na'rɛ:tj. 'Tisten smo 'rekli k'rɔ:gɲ na fa'zo:uno.]

① *špičast* ← *špica* ← nem. *Spitze* 'konica' in *krogen* ← bav. avstr. nem. *krōg'n* 'vrat, ovratnik' (Kenda-Jež 2011: 93)

① SSKJ²: –, Plet.: –

štofnata jenka ▶ [š'to:ɸnata 'jejnka] -e -e ž *štofasto krilo* |*krilo iz debelejšje volnene tkanine*|

① ▷ [So 'lexko š'to:ɸnate x'lăče, 'moške, 'pɔ:l so 'lexko š'to:ɸnate 'jejnke, 'tɯj 'ce:ilj̩ g'vântj̩ 'moškj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩, š'to:ɸnatj̩ g'vântj̩, kos'ti:mj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩. 'To:u je pač 'boj de'bɛ:lo bla'go:u, ki je 'boj za 'mrzle 'câjte.]

① *štofnat* ← *štof* ← nem. *Stoff* 'tkanina (blago)' (Antič 1999: 405) in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope' (> nem. *Janker*, prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① SSKJ²: –, Plet.: –

štofnate hlače ▶ [š'to:ɸnate x'lăče] -ix x'la:č ž mn. *štofaste hlače* |*hlače iz debelejšje volnene tkanine*|

① ▷ [So 'lexko š'to:ɸnate x'lăče, 'moške, 'pɔ:l so 'lexko š'to:ɸnate 'jejnke, 'tɯj 'ce:ilj̩ g'vântj̩ 'moškj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩, š'to:ɸnatj̩ g'vântj̩, kos'ti:mj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩. 'To:u je pač 'boj de'bɛ:lo bla'go:u, ki je 'boj za 'mrzle 'câjte.]

① *štofnat* ← *štof* ← nem. *Stoff* 'tkanina (blago)' (Antič 1999: 405) in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

① SSKJ²: –, Plet.: –

štofnati ▶ [š'to:ɸnatj̩] -a -o prid. *štofast* |*ki je iz debelejšje volnene tkanine*|

① ▷ [So 'lexko š'to:ɸnate x'lăče, 'moške, 'pɔ:l so 'lexko š'to:ɸnate 'jejnke, 'tɯj 'ce:ilj̩ g'vântj̩ 'moškj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩, š'to:ɸnatj̩ g'vântj̩, kos'ti:mj̩ so 'lexko š'to:ɸnatj̩. 'To:u je pač 'boj de'bɛ:lo bla'go:u, ki je 'boj za 'mrzle 'câjte.]

① *štofnat* ← *štof* ← nem. *Stoff* 'tkanina (blago)' (Antič 1999: 405)

① SSKJ²: – (→ nižje pog. *štofast* p+), Plet.: –

štofnatí gvant ▶ [š'to:ɸnati g'vǎnt] -iga -a m *štofasta obleka* |*moška obleka iz debelejšje volnene tkanine*|

① ▶ [So 'lexko š'to:ɸnate x'lǎče, 'moške, 'pɔ:l so 'lexko š'to:ɸnate 'jejnke, 'tűj 'ce:ĩli g'vǎnti 'moški so 'lexko š'to:ɸnati, š'to:ɸnati g'vǎnti, kos'ti:mj so 'lexko š'to:ɸnati. 'To:ɸ je pač 'boj de'bę:lo bla'go:ɸ, ki je 'boj za 'mrzle 'cǎjte.]

① *štofnat* ← *štof* ← nem. *Stoff* 'tkanina (blago)' (Antič 1999: 405) in *gvant* ← *srvnem. gewant* 'boljša) obleka' (> nem. *Gewand* 'obleka') (Striedter-Temps 1963: 133)

① SSKJ²: –, Plet.: –

štrampeljčki ▶ [št'ra:mpļčki] št'ra:mpļčkof m mn. *manjšalnica od štramlji*

① ▶ ['Ta:kin 'ma:lin po'bǎrekon so za s'likaže 'rǎdi ob'le:ĩkli 'ka:ke 'boj 'temne k'ra:tke x'lǎče na p'risi pa 'be:ĩle št'ra:mpļčke s'po:ɸt, k s'ra:jčki pa 'cɔ:j 'mǎšiček.]

① *štrampeljčki* ← *štramlji* ← nem. *Strampelhose* 'žabe' (Gradišnik 2000: 235)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 135: Štrampeljčki

štramlji ▶ [št'ra:mpļi] št'ra:mplof m mn. *žabe* |*debelo otroško ali tudi žensko enodelno pleteno oblačilo iz hlačk in nogavic*|

① ▶ [F x'lǎdnen 'cǎjti so dik'lince no'sile pod 'jejnko št'ra:mple, ki jix 'ne:i 'ze:blo. 'Tűj 'ženske smo 'mele št'ra:mple s'po:ɸt, sp'lɔx p'reja, ki še 'ne:ismo 'tǎk no'sile x'la:č.]

① nem. *Strampelhose* 'žabe' (Gradišnik 2000: 235)

① SSKJ²: –, Plet.: –

- ® Žabe ali hlačne nogavice (nogavice in hlačke v enem kosu) se kot del praktičnega ženskega in tudi otroškega perila iz svile, volne, bombaža, najlona in sintetičnih mešanic splošno uporabljajo od 50. let 20. stoletja (Baš 2004: 714).

Slika 136: Štrampļi

Slika 137: Štrekanica

štrekanica ▶ [št'rėkanca] -e ž *plet |pleteno ali kvačkano ogrinjalo, navadno trikotne oblike|*

- ① ▷ [P'rėja 'nėgda, ki še 'ne:ĩ b'lə 'māntlof, 'te so si 'ženske pa 'tūj dik'line, dik'lince o'kul d'ja:le št'rėkanco, 'tāk na 'rāme 'lėpo pa ok'ro:uk, 'vŗxka d'rū:gix 'co:ut, ki jin b'lə 'təplo. P're:ĩdĩ pa so si jo f'kūp zaš'pilale s 'ta:ko 'iglo 'vė:ko. 'Reklĩ smo 'igla za št'rėkance.]

- ① *štrekanica* ← *štrekati* 'štrikati' ← nem. *stricken* 'plesti' ← nem. *Strick* 'vrv, konopec'

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

- ® Plet zaradi preproste oblike in predvsem zaščitne funkcije domnevno izvira iz srednjeveških nekrojenih ogrinjal, ki so se spenjala na prsih. Sodobnejši, v trikot zganjen ali trikotno urezan plet je bil sestavina ženske bidermajerske mode, ki je poudarjala nepokrita ramena. Vsaj do 1. sv. vojne je bil za premožnejše meščanke domače zimsko vrhnje oblačilo (obenem s krojenimi zimskimi oblačili zunaj doma), v čipkasti ali tančični izvedbi pa dodatek k večerni toaleti. V zadnjih desetletjih 19. stoletja je prešel iz meščanskega okolja tudi med kmečka oblačila. Veliki volneni tovarniško izdelani pleti so pozimi nadomeščali ženske zimске plašče, ki so bili na kmetih do 2. sv. vojne redki. Malo prej so zimski plašči spodrinili plete pri mestnih delavkah. Tkani, pleteni ali kvačkani pleti so bili modni dodatek v 70. in 80. letih 20. stoletja (Baš 2004: 383).

štrufa ▶ [št'rüfa] -e ž **1.** zanka za namestitev česa tako, da je pritrjeno od zgoraj = štrufica (1. pomen) = zanka (2. pomen) **2.** (iz sukanca ali blaga narejena) zanka, ki se skupaj s kaveljčkom ali z gumbom uporablja za zapenjanje oblačil = štrufica (2. pomen) = zanka (3. pomen) **3.** zanka za pas = štrufica (3. pomen) = zanka (4. pomen)

① ▶ **1.** ['Jɛjnke pa 'tűj k'la:dű, p'lu:zne, f'se 'to:ű 'ma: 'gɔrű po d've:ű št'rűfű al št'rűfűcű, ki se 'lexko za 'tisto 'gɔr o'be:űsű. 'Āntuxű, 'māntlű, 'jĀkne 'ma:jo po 'eno št'rűfo.] ▪ **2.** [Št'rűfice so 'lexko pŕ k'la:dax al pa p'lu:znax za zaš'pilatű s k'nɔfon, 'to:ű je na'mɛsto k'nɔf'lű:kne. 'To:ű so b'li 'ta:kű 'tɛjnki 'pa:sekű z bla'ga: f'kűpŕ za'šitű, ki se k'nɔf za 'tisto za'xa:klā. 'Reklű smo 'tűj 'za:jnke. Št'rűfa al št'rűfica pa je 'lexko 'tűj s c'virna. 'To:ű se 'tĀk na d'ro:űbičko sp'lelo, ki se za 'tisto za'xa:klalo s 'xa:kűcon.] ▪ **3.** [X'lāče pa 'ma:jo 'gɔrű na'rɛ:te št'rűfe za 'pa:s, za 'remen. Št'rűfice 'mɔrjo 'bitű na x'lāčax, ki se 'remen 'lexko s'ko:űzi po'tɛ:gne.] ▪ ['Za:jnke al št'rűfe al pa št'rűfice so 'tűj 'lexko pŕ 'pa:sű, ki se 'remen s'ko:űzi po'tɛ:gne. 'Tɔtɛ so z bla'ga:. 'Lexko so pa 'tűj sp'letene s c'virna 'tĀk op st'ra:nű f 'pa:sű pŕ 'žensken k'la:dű. Na f'sa:kű st'ra:nű po 'ena, ki dŕ'ži: 'pinto 'gɔr.]

① morda lat. *stroppus* 'jermen, trak, pas, zanka (za obešanje); podvezi-ca; obroček' ← gr. *strófos* 'vrv, laso, privezati'; prim. še stfrc. *estrope* 'jermen, zanka' oz. 'zanka na pasu' (www.wordsense.eu/stroppus; pridobljeno: 30. 11. 2024)

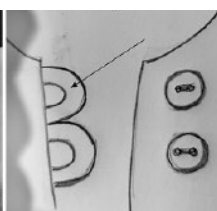
- ① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
 2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
 3. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 138: Štrufa
(1. pomen)

Slika 139: Štrufa
(2. pomen)

Slika 140: Štrufa
(3. pomen)

štrufica ▶ [št'rűfica] -e ž **1.** zanka za namestitev česa tako, da je pritrjeno od zgoraj = štrufa (1. pomen) = zanka (2. pomen) **2.** (iz sukanca ali blaga narejena) zanka, ki se skupaj s kaveljčkom ali z gumbom uporablja za zapenjanje oblačil = štrufa (2. pomen) = zanka (3. pomen) **3.** zanka za pas = štrufa (3. pomen) = zanka (4. pomen)

⑦ ▷ 1. [Št'rüfice so na'va:dno pr̩ 'süknaɪ, ki se 'lexko 'gɔr o'be:ɪs̩j za 'tisto.]
 ▪ 2. ['Xa:k̩ɕe si 'do:ɥba f 'ta:ken 'ma:len 'pāk̩ɕk̩j. 'To:ɥ so b'li 'xa:k̩ɕj pa 'za:jnke 'nɔ:r, 'rekl̩j smo 't̩j 'bābice. 'To:ɥ je b'lo 'ta:ko d'ro:ɥbičko, ki se 'xitro 'ka:n zap'rāvlo, in či s̩ ɕɔ:j k 'xa:k̩ɕj 'ne:ɪ 'nājšla v 'la:dl̩ no'benga s'po:ɥdn̩ga 'ta:la, s̩ 'moɣla pač 'sa:ma s c'virna s'plest̩j si 'ta:ko 'ma:lo 'za:jnko. 'Tɔt̩j smo 'rekl̩j 't̩j št'rüfice, št'rüfa al pa 'za:jnka, 'to:ɥ je f'se g'li:x. In za 'tɔto št'rüfice se je 'xa:k̩ɕ zaš'pila.] ▪ [Št'rüfice so 'lexko pr̩ k'la:dax al pa p'lu:znax za zaš'pilat̩j s k'nɔfon, 'to:ɥ je na'mesto k'nɔf'l̩:kne. 'To:ɥ so b'li 'ta:k̩j 'tejn̩k̩j 'pa:sek̩j z bla'ga: f'küpr̩ zašit̩j, ki se k'nɔf za 'tisto za'xa:kla. 'Rekl̩j smo 't̩j 'za:jnke. Št'rüfa al št'rüfice pa je 'lexko 't̩j s c'virna. 'To:ɥ se 'tāk na d'ro:ɥbičko sp'lelo, ki se za 'tisto za'xa:klalo s 'xa:k̩ɕon.] ▪ 3. [X'lāce pa 'ma:jo 'gɔr̩j na're:te št'rüfe za 'pa:s, za 'remen. Št'rüfice 'moɣo 'bit̩j na x'lācax, ki se 'remen 'lexko s'ko:ɥz̩j po'te:gne.] ▪ ['Za:jnke al št'rüfe al pa št'rüfice so 't̩j 'lexko pr̩ 'pa:s̩j, ki se 'remen s'ko:ɥz̩j po'te:gne. 'Tɔte so z bla'ga: 'Lexko so pa 't̩j sp'letene s c'virna 'tāk op st'ra:n̩j f 'pa:s̩j pr̩ 'žensken k'la:d̩j. Na f'sa:k̩j st'ra:n̩j po 'ena, ki d̩ɣ'zi: 'pinto 'gɔr.]

① *štrufica* ← *štrufa* ← morda lat. *stroppus* 'jermen, trak, pas, zanka (za obešanje); podvezica; obroček' ← gr. *strófos* 'vrv, laso, privezati'; prim. še stfrc. *estrope* 'jermen, zanka' oz. 'zanka na pasu' (www.wordsense.eu/stroppus; pridobljeno: 30. 11. 2024)

- ② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
 2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
 3. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

štrufpantelj ▶ [št'rüf'pántl̩] -tla m, nav. mn. *štrufpantlji* ▶ [št'rüf'pántl̩j]
podveza | *trak*, *navadno gumijast*, *za pritrjanje nogavic*, *hlačnic*

⑦ ▷ ['Nɛɣda smo dik'line s'po:ɥt pod 'jɛjnko, sp'lɔx po'zi:m̩j, no'sile 'ta:ke 'boj 'du:ge 'zɔkne, ki so 'sɛ:g̩ɳl̩j 'tān 'nɛɣj de'sɛ:t centi'metrof nat ko'lɛnon. In p're:ɪk, 'mālo nat ko'lɛnon, je p'riša št'rüf'pántl̩j, ki je 'zɔk̩n s'tisna, ki 'ne:ɪ 'moɣa 'doj sp'lɛzat̩j, 'vāč̩j bi 'to:ɥ 'tāk 'doj 'vujšlo. 'Tɔtin 'zɔknon 'du:gin smo 'rekl̩j 'nātko'lɛ:nke. 'To:ɥ so pona'va:d̩j 'mɛl̩j 'ka:k̩j v'zɔ:rec 'nɔ:r.] ▪ [Št'rüf'pántl̩j je pa 'bija 'ta:k̩j 'gumijast̩j t'ra:k, 'ka:ke t'ri: centi'metre 'šürk̩j, in 'to:ɥ so o'da:val̩j na 'mɛtre, 'te pa si do'ma: 'doj v'reza pa f'küp zašija. So pa 't̩j 'mošk̩j 'nūcal̩j št'rüf'pántle, 'sāmo 'tɔt̩j so p'rišl̩j pot ko'lɛnon.]

① nem. *Strumpfband* (Antič 1999: 410)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Podveze so bile običajno izdelane iz okrasne elastike in so nadomestile

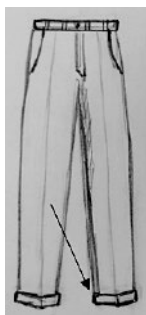
navadne neraztegljive trakove za zavezovanje nogavic in hlačnic. Ženske iz nižjih družbenih plasti so jih uporabljale do 2. sv. vojne. Na prehodu 19. v 20. stoletje so jih meščanke zamenjale z udobnejšimi in zdravju prijaznejšimi pasovi za nogavice. Elastične in usnjene moške podveze so se v 20. stoletju zapenjale pod kolena in gladko naravnale kratke nogavice (Baš 2004: 433).

štula ▶ [š'tula] -e ž *zavihek pri hlačah* = štulna

⑦ ▶ ['Møške x'låçe so 'lexko 'dølǵ 'enkrat 'gør za'sü:kane. 'Tisten smo p'råvliǵ š'tultna al pa š'tula.]

① nem. *Stulpe* 'lijakasti zavihek (pri škornjih, rokavicah)' (Antič 1999: 411)

② SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

Slika 141: Štula

štulna ▶ [š'tultna] -e ž *zavihek pri hlačah* = štula

⑦ ▶ ['Møške x'låçe so 'lexko 'dølǵ 'enkrat 'gør za'sü:kane. 'Tisten smo p'råvliǵ š'tultna al pa š'tula.]

① nem. *Stulpe* 'lijakasti zavihek (pri škornjih, rokavicah)' (Antič 1999: 411)

② SSKJ²: –, Plet.: –

štumfe ▶ [š'tü:nfe] š'tü:nf ž mn. *hlačne nogavice |tanjše enodelno najlonsko oblačilo iz hlačk in nogavic|*

⑦ ▶ [Št'ra:mplǵ so bi'li: 'målø 'boj de'bē:lǵ, za 'boj x'lådǵ 'cåjt, š'tü:nfe pa so bi'lē: 'målø 'boj 'tejnke. P'reja so št'ra:mplǵ bi'li: f'si 'ta:kǵ 'rågastǵ, ki se 'to:ǵ 'tåk 'nø:r f 'ko:ǵžø f'tisǵlo pa 'rådo sǵ'bēlo 'tisto, sp'løx či so š'li f'küp pǵ p'ra:ǵǵ, 'te se 'ne:iso 'več 'råđǵ 'te:gǵlǵ. Š'tü:nfe so bi'lē: pa g'låtke, brez 'ra:g, in 'tűj 'boj 'tejnke. No, 'zåj pa 'ma:š še 'såmo g'låtke št'ra:mple, ki so g'li:x 'tåk kåk š'tü:nfe brez 'ra:g, 'såmo 'boj de'bē:lǵ so kåk š'tü:nfe. 'Tøtǵ so za 'mrzǵ 'cåjt.]

① bav. nem. *Stumpf* 'nogavica, spodnji del obleke za nogo, gamaša' (Bezljaj 2005: 125–126)

② SSKJ²: –, Plet.: – (→ *štumpf* p+)

šurc ▶ ['šür̩c] -a m *moški predpasnik s prsnikom, ovratnim trakom in trakovi, ki se zavežejo v predelu križa* = furtošnica

① ▷ ['Møškɨ pa 'nøsiʝo 'šür̩ce, 'to:ʊ je 'tāk 'boj za do'ma:, za 'ka:ko 'd̩ɛlo, ki se ni'kār ne za'ma:ž̩ejo p're:ɨd̩j̩. 'Šür̩c 'ma: p'risl̩ pa ž'nü:rc̩o o'kul 'šijanka, 'za:d̩j̩ pa 'ra:vno 'tāk ž'nü:rc̩e, ki se z've:ž̩ejo.]

① srvenen. *schurz* 'obleka, ki pokriva samo spodnji del telesa' (> nem. *Schurz*); prim. tudi stvnem. *scurz* 'kratek' (Striedter-Temps 1963: 234, 219)

② SSKJ²: –, Plet.: –

tanki mantelj ⇒ tenki mantelj

tenki mantelj ▶ ['tɛjnkɨ 'māntl̩] -iga -tla m *plašč iz tanke tkanine*

① ▷ [So 'tɛjnkɨ 'māntl̩j, 'tistɨ se 'nøsiʝo na'va:dno je's̩ɛ:n̩j̩ pa spom'la:d̩j̩, so pa 't̩j̩j̩ 'zimskɨ 'māntl̩j̩, ki so 'boj 'tɔpl̩j̩. 'Tistɨ so za 'mr̩z̩l̩ 'cājt̩.]

① *tanek* ← pslovan. **t̩n̩k̩b̩* 'tanek' ← ide. **ten-* 'napenjati se, raztegniti se, razvleči se' in *mantelj* ← nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260)

② SSKJ²: –, Plet.: –

topel ▶ ['tɔpɛl] -pla -o prid. *topel* |*ki varuje, ščiti pred mrazom*|

① ▷ ['To:ʊ 'gāte 'moške so bi'l̩ɛ: 'n̩ɛgda 'pɔ:r̩xatne, 'pɔ:r̩xatne 'gāte. So bi'l̩ɛ: 'tɔple pa 't̩j̩j̩ 'tāk 'fāj̩n za no'sit̩j̩.]

① pslovan. **tepl̩b̩* 'topel' je pretekli tvorni deležnik glagola **tept̩*, sed. **t̩p̩ɔ* 'greti, topel biti' ← ide. **tep-* 'topel biti'

② SSKJ²: +, Plet.: +

trenierka ▶ [tre'n̩ɛ:r̩ka] -e ž *trenirka* |*športno oblačilo iz hlač in jope, navadno oprijeto ob gležnjih in zapestjih*|

① ▷ ['Tān v 'ɔsp̩desetix pa so 'šo:ʊlar̩j̩ ž̩e p'rec̩j̩ no'sil̩j̩ tre'n̩ɛ:r̩ke 'tāk za f 'šo:ʊlo, ki je b'l̩ɔ 't̩j̩j̩ 'fāj̩n 'mexko 'tāk za se'd̩ɛt̩j̩ 'dugo. 'Tisto se ras't̩ɛ:gn̩lo, ki 'nig̩j̩ 'ne:ɨ 'ti:š̩alo ali v'le:ɨklo.]

① *trenirka* ← *trenirati* ← prevzeto prek nem. *trainieren* iz angl. *train* 'vzgajati, uriti, vaditi, trenirati', prvotno 'vleči'

② SSKJ²: +p–,⁸³ Plet.: –

⁸³ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *trenirka*.

trenirka ⇒ trenerka

unterca ▶ [ˈuntʁca] -e ž žensko *spodnje krilo*

① ▷ [ˈZāj ˈna:x pa so že začē:l̥j noˈsit̥j ˈuntʁce, ki je ˈbi:l̥a naˈrē:ta s ˈfū:re. ˈTo:ɥ pa so ˈmēle naˈva:dno pod ˈjējnkam̥j sˈpo:ɥt, či je ˈjējnka ˈne:ɟ̥ bˈl̥a podˈlōžena, ˈtāk ki so ˈtisto sˈpo:ɥt noˈsile.]

① prevzeto in prilagojeno iz nem. *Unterrock* ‘spodnje krilo’

① SSKJ²: –, Plet.: –

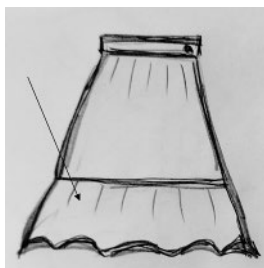
volan ▶ [voˈla:n] -a m *volan* |*nabran ali naguban okrasni kos blaga, našit na posamezne dele zlasti ženske obleke, naborek*|

① ▷ [ˈJējnka je ˈlexko bˈl̥a vˈre:izana ˈra:vno, ˈlexko je bˈl̥a fšˈrēk, na poˈlice, ˈlexko je ˈme:ɟ̥la ˈfalkne ali pa ˈtūj voˈla:ne.]

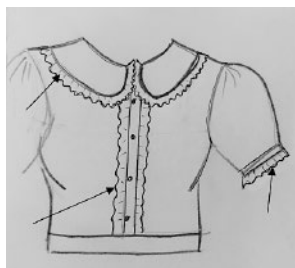
① prevzeto prek star. nem. *Volant* ‘volan’ iz frc. *volant* ‘volan (pri avtu in pri obleki)’

① SSKJ²: +, Plet.: –

① Izhodiščni pomen frc. besede *volant* je ‘vetrnica pri mlinu na veter’, prvotni pa ‘leteč’ (Snoj 2016: elektronski vir).

Slika 142: Volan

Slika 143: Volanček

volanček ▶ [voˈla:nček] -čka m *manjšalnica od volan*

① ▷ [Z voˈla:nčk̥j so biˈli: opˈci:ran̥j ˈlexko ˈtūj roˈka:v̥j, spˈlɔx ˈdɔl̥j p̥ʁ ˈpɛrtlax, p̥ʁ kˈrɔ:gn̥j je ˈlexko ˈbija voˈla:nček ˈçɔ:j zaˈsit pa ˈtūj pˈre:ɟ̥j p̥ʁ pˈlu:zn̥j, ˈgi so pˈrišl̥j kˈnoɟ̥ ˈgɔr, na ˈtisten ˈpa:sek̥j.]

① *volanček* ← *volan* ← prevzeto prek star. nem. *Volant* ‘volan’ iz frc. *volant* ‘volan (pri avtu in pri obleki)’

① SSKJ²: +, Plet.: –

všreg urezana jenka ▶ [fš'rɛk v're:izana 'jɛjŋka] fš'rɛk -e -e ž *krilo, z rezanjem izoblikovano tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno* = jenka na glöken = na zvon urezana jenka

① ▷ [Za fš'rɛk v're:izano 'jɛjŋko si 'nũca p'reci bla'ga:.]

① *všreg* ← nem. *Schräge* 'poševnost, poševna ploskev' (Antič 1999: 366) in *urezan* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **ureh₁g'*- 'razbiti, rezati' in *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zadnja polica ▶ ['za:dna po'lica] -e -e ž *zadnja pola |zadnji sestavni del ženskega krila od pasu do roba krila|*

① ▷ [Př p're:jdŋi pa př 'za:dŋi po'lici] sta 'sāmo př st'ra:nj 'ši:va. Se p'ra:vj, 'kɛko p're:jdŋix po'li:c, 'tɛko 'za:dŋix po'li:c.]

① *zadnji* ← *zadaj* ← pslovan. **zādъ* 'zadnja stran' ← pslovan. **za* in *polica* ← pslovan. **pol'ica* ← pslovan. **pōlъ* 'deska' ← ide. **sp^(h)el-* 'cepiti, trgati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

zaflikana cota ▶ [zaf'likana 'cɔta] -e -e ž *zakrpano oblačilo |z manjšim kosom blaga prekrito oblačilo na raztrganem, izrabljenem delu|*

① ▷ [Či se 'gi 'kāj ras'trgalo, sp'lɔx na ko'lɛnax al pa 'la:ktax, smo 'sāmo 'ka:ko f'liko 'gɔr za'silj in se 'lexko 'dāle no'silo 'tisto. 'Ta:kj 'cɔtj smo 'reklj zaf'likana 'cɔta.]

① *zaflikan* ← *flikati* ← nem. *flicken* 'krpati' in *cota* ← stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zanka ▶ ['za:jŋka] -e ž **1.** *kovinska zanka, ki se skupaj s kaveljčkom uporablja za zapenjanje oblačil* = babica **2.** *zanka za namestitev česa tako, da je pritrjeno od zgoraj* = štrufo (1. pomen) = štrufica (1. pomen) **3.** *(iz sukanca ali blaga narejena) zanka, ki se (skupaj s kaveljčkom ali z gumbom) uporablja za zapenjanje oblačil* = štrufo (2. pomen) = štrufica (2. pomen) **4.** *zanka za pas* = štrufo (3. pomen) = štrufica (3. pomen)

① ▷ **1.** [Za 'jɛjŋko so se 'nũcalj 'tũdj 'xa:kļci. S'po:ũdnen 'dɛlj se 'reklo 'bābica ali 'za:jŋka, z'gɔrnen 'dɛlj pa 'xa:kļc. 'To:ũ se 'jɛjŋka f'kũp za'spilala. 'Xa:kļce si 'do:ũba f 'ta:ken 'ma:len 'pākļčkj. 'To:ũ so b'li 'nɔ:r 'xa:kļci pa 'za:jŋke, 'reklj smo 'tũj 'bābice.] ▪ **2.** ['Māntlj pa 'jākne

'ma:jo na'va:dno 'za:jnko na k'rɔ:gnɨ za 'gɔr o'bɛstɨ, g'lix 'tāk sarv'jɛ:tke, 'ãntuxɨ, ki se 'lexko 'gɔr o'be:ɨsɨ za 'tisto.] ■ 3. ['Xa:kɫce si 'do:ɥba f 'ta:ken 'ma:len 'pākɫčkɨ. 'To:ɥ so b'li 'xa:kɫcɨ pa 'za:jnke 'nɔ:r, 'reklɨ smo 'tɥj 'bābice. 'To:ɥ je b'lɔ 'ta:ko d'ro:ɥbičko, ki se 'xistro 'ka:n zap'rāvlo, in či sɥ 'cɔ:j k 'xa:kɫcɨ 'ne:ɨ 'nājšla v 'la:dlɨ no'benga s'po:ɥdniga 'ta:la, sɥ 'moɣla pač 'sa:ma s c'virna sp'lestɨ si 'ta:ko 'ma:lo 'za:jnko. 'Tɔtɨ smo 'reklɨ 'tɥj št'rūfica al št'rūfa al pa 'za:jnka, 'to:ɥ je f'se g'li:x. In za 'tɔto št'rūfico se je 'xa:kɫc zaš'pila.] ■ [F'ča:sɨ 'kɛ:ra 'ženska x'te:ɨla 'mɛtɨ k'nɔfe s št'rūficamɨ zaš'pilane. 'Reklɨ smo 'tɥj št'rūfe al pa 'za:jnke. 'To:ɥ je b'lɔ na'va:dno pr ob'lɛčenix k'nɔfax. 'To:ɥ so se zaš'ilɨ 'ta:kɨ d'ro:ɥbnɨ 'pa:sekɨ z 'i:stiga bla'ga:, kāk je 'bija zaš'itɨ k'la:t, 'te pa se 'na:x 'tisto priš'ilo 'cɔ:j x k'la:dɨ, 'tāk ki je b'lɔ kāk 'ena 'za:jnka. 'To:ɥ je b'lɔ na'mɛsto k'nɔf'lü:kne in se 'tɥj 'reklo 'za:jnka ali 'tɥj št'rūfa, št'rūfica. 'Tɔta pa je 'lexko 'bi:la 'tɥj sp'letena s c'virna, 'tāk na d'ro:ɥbičko, in se za 'jo:ɥ k'nɔf pr'pɛ:ja. S c'virna sɥ sp'lɛla 'te, g'dā 'ne:ɨ b'lɔ za'dɔstɨ bla'ga: še za 'za:jnko ali pa g'dā se mi mɨdi:lo. Pa 'tɥj pr p'lu:znax so se k'nɔfɨ 'lexko zaš'pilalɨ z 'za:jnko.] ■ 4. ['Za:jnke al št'rūfe al pa št'rūfice so 'tɥj 'lexko pr 'pa:sɨ, ki se 'remen s'ko:ɥzɨ po'tɛ:gne. 'Tɔte so z bla'ga:. 'Lexko so pa 'tɥj sp'letene s c'virna 'tāk op st'ra:nɨ f 'pa:sɨ pr 'žensken k'la:dɨ. Na f'sa:kɨ st'ra:nɨ po 'ena, ki dɨ'ži: 'pinto 'gɔr.]

① prvotno **zámka* ← **zamknŏti* 'zadrgniti, zapreti' ← **za* in **mŏknŏti* 'premakniti'

- ① 1. pomen: SSKJ²: +p–,⁸⁴ Plet.: +p–
 2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p–
 3. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: +p–
 4. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p–

zapeglana faltna ▶ [za'pe:ɨglana 'fālkna] -e -e ž *zalikana guba* | *guba*, *z likanjem narejena tako, da pride v določen položaj in tam ostane* |

① ▷ ['Neza'pe:ɨglane 'fālkne so bi'lɛ: sp'lɔx pr 'jɛjnkax, ki so 'mɛle 'fālkne o'kul no 'kul. 'To:ɥ je b'lɔ 'boj s 'tɛjnkiga bla'ga:. Z de'bɛ:liga pa so 'boj za'pe:ɨglane 'fālkne bi'lɛ:, ki 'vāčɨ bi preš'ürko f'se o'kul no 'kul bi'lo:ɥ.]

① *zapeglan* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191) in *faltna* ← srvmem. *valte*, *valt*, *valde* 'zavih, šiv, guba' (Striedter-Temps 1963: 113; Bezljaj 1976: 127)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⁸⁴ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *zapenec*.

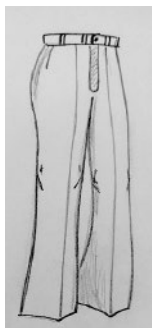
zapeglane hlače ▶ [za'pe:iglane x'lâče] -ix x'la:č ž mn. *hlače, pri katerih sta sprednji in zadnji rob hlačnic zalikana*

① ▶ ['Moške x'lâče pr̩ g'vânt̩ so 'mogle 'bit̩ s'ko:us za'pe:iglane, 'tāk na p're:īdn̩ kāk na 'za:dn̩ st'ra:n̩ s'pe:iglane na 'črto. 'To:u smo 'rekl̩ za'pe:iglane x'lâče.]

① *zapeglan* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191) in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Zalikani robovi na moških hlačah so jasno ločevali posameznike iz višjih družbenih plasti od delavcev in kmetov vsaj do 1. sv. vojne (Baš 2004: 169).

Slika 144: Zapeglane hlače

Slika 145: Zagnetena cota

zapeglani ▶ [za'pe:iglan̩] -a -o prid. *zalikan* |z likanjem narejen tako, da pride v določen položaj in tam ostane|

① ▶ ['Fālkne pr̩ 'jejn̩k̩ pa so 'lexko b'l̩e: za'pe:iglane ali pa 'tūdn̩ 'neza'pe:iglane.] ▪ [Bi'l̩e: pa so x'lâče 'tūdn̩, ki so za'pe:iglane bi'l̩e: 'Tiste so bi'l̩e: na'va:dno 'mālo 'bō:jše x'lâče, 'te pa 'ka:ko 'sūkno 'cō:j, ki je 'bija 'ce:īl̩ g'vānt̩.]

① *zapeglan* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zavržena cota ▶ [za'vržena 'cōta] -e -e ž *zavrženo oblačilo* |ki se ne da več uporabljati|

① ▶ ['Ka:ka za'vržena 'cōta se za d'rūgo 'ne:ī 'nūcala kāk za 'ka:ko b'ri:sa-je.]

① *zavržen* ← *vreči* ← pslovan. **věrt'i*, sed. **vǫrgo*, **vǫrgno* ← ide. **uer*(H)

g^u- 'vreči' in *cota* ← stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zgnetena cota ▶ [zje'getana 'çota] -e -e ž *zelo zmečkano oblačilo*

① ▷ [Zje'getano 'çoto je t'rěba s'pe:iglati, 'nemreš 'ta:ke no'siti. 'Ne:i je pa 'fajn 'pe:iglati 'tistiga.]

① *zgneten* ← *gnesti* ← pslovan. **gnestī*, sed. **gnětq* ← ide. **gnet*- 'gnesti, stiskati z rokami' in *cota* ← stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zgneteni ▶ [zje'getani] -a -o prid. *zelo zmečkan*

① ▷ [Sp'lɔx či se prež'gě:čo p'ra:lo, je 'rādo b'lɔ zje'getano 'na:x. 'To:u so bi'lě: 'ta:ke d'ro:ubne 'gubice, ki si jix 'mɔga z 'ro:uko 'nājp'rěja na'ra:zen, 'te pa 'za:dj 'na:x s 'pe:iglon 'iti.]

① *zgneten* ← *gnesti* ← pslovan. **gnestī*, sed. **gnětq* ← ide. **gnet*- 'gnesti, stiskati z rokami'

① SSKJ²: –, Plet.: –

zimska suknja ▶ ['zimska 'sükna] -e -e ž *suknjič iz debelejšega blaga, ki se nosi v zimskem času*

① ▷ [Š'to:uf, 'to:u pa je 'ta:ko de'bě:lo bla'go:u. 'To:u je 'boj za 'māntle pa 'ta:ke 'zimske 'sükne, pa 'tüdj x'lāče 'moškj 'ma:jo, ki je 'boj 'tɔplo.]

① *zimski* ← *zima* ← pslovan. **zimā* 'zima' ← ide. **g^héj-ōm* 'zima' in *suknja* ← *sūkn'a* (pslovan. morda **sūkn'i*) ← **suknō* 'sukno'

① SSKJ²: –, Plet.: + (pod geslom *suknja*)

zimski mantelj ▶ ['zimskj 'māntl] -iga -tla m *zimski plašč | plašč iz debelejšje, navadno volnene tkanine*

① ▷ [So 'tejnkj 'māntlj, 'tistj se 'nošijo na'va:dno je'se:nj pa spom'la:dj, so pa 'tūj 'zimskj 'māntlj, ki so 'boj 'tɔplj. 'Tistj so za 'mrzlj 'cājt.]

① *zimski* ← *zima* ← pslovan. **zimā* 'zima' ← ide. **g^héj-ōm* 'zima' in *mantelj* ← nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260)

① SSKJ²: –, Plet.: –

znotrašnji žep ▶ [z'no:ut'rešnj 'žep] -iga -a m *notranji žep | ki je znotraj oblačila*

- ⑦ ▷ ['Tüj z'no:ut'rešnĭ 'žepĭ so, 'rečmo pr 'ka:kix 'süknax, 'bundax, ki so na z'no:ut'rešnĭ st'ra:nĭ za'šitĭ in se od z'vünax ne 'vi:dĭ.]
- ① *znotrašnji* ← *znotraj* ← **jbnqtrâ* 'od znotraj' + **-j* ← pslovan. **jъz* 'iz' in rod. osnove v **qtrb̃* 'noter' in *žep* ← hrv., srb. *džep* ← turšč. *ceb* ← arab. *ğaiḇ*
- ① SSKJ²: – (→ *notranji žep* p+), Plet.: –

zoken ▶ ['zøkŋ] -kna m, nav. mn. *zokni* ▶ ['zøkŋi] *nogavica* [pleteno oblačilo za na nogo]

- ⑦ ▷ ['Nęda so 'šo:ulariĭ no'silĭ 'ta:ke do'ma: š't'rękane 'zøkne, ki so 'se:gnĭĭ 'tân do sre'di:ne 'mę:č. 'To:u je b'lq za 'câjta 'vøjne pa 'tüdik še 'na:x 'nęke 'câjta, ki b'lq f'se do'ma: š't'rękano.]
- ① nem. *Socke* '(kratka) nogavica' (Antič 1999: 385)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –
- ⑧ Do 16. stoletja so bile nogavice pretežno iz platna ali sukna. Nogavice z okrepljenim podplatnim delom so nosili kot obuvalo, zelo visoke nogavice pa namesto hlač. Ročno pletene so poznali od 16. stoletja dalje, zaradi redkosti so veljale za dragocenost. Od konca 17. stoletja so jih pletli tudi mehanično. V fevdalnem in meščanskem okolju so nosili svilene, pavolaste, bombažne, volnene ali suknene nogavice finejše izdelave. Kmetje so poznali do srede 19. stoletja večinoma volnene ali bombažne nogavice domače izdelave, vendar ne v splošni rabi. Namesto teh so pogosto uporabljali obujke (*onuče*). Na začetku 19. stoletja so puščali nogavice nagubane, pozneje pa so jih po vzoru višjih družbenih plasti gladko napete privezovali s trakovi in z elastičnimi podvezami pod kolenom ali nad njim. Poleg gladko pletenih so se za praznike uveljavile tudi vzorčasto oz. vozlasto pletene volnene ali bombažne bele ženske nogavice, ki so v 20. stoletju postale sestavina narodne noše. Od srede 19. stoletja se je vzporedno z dolgimi moškimi hlačami v mestih in na vasi poenotila uporaba konfekcijskih bombažnih, volnenih ali svilenih nogavic raznih barv. Od konca 19. stoletja so se uveljavljale tudi ženske nogavice raznih barv, materialov in izdelave (ob istočasni uporabi podvez in pasov). Posebno vrednostno mesto so imele do 2. sv. vojne konfekcijske svilene ženske nogavice, ki so v vsakdanjih razmerah razločevale mestne žene od kmečkih, premožne od revnejših. V 40. letih 20. stoletja so jih začele spodrivati najlonske nogavice, od 50. let dalje pa brezšivne in hlačne nogavice (žabe) (Baš 2004: 365–366).

zvončasta plasirka ▶ [z'vɔnčasta pla'si:rka] -e -e ž *plisirano krilo, ki je urezano tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno*

① ▷ [Z'vɔnčaste pla'si:rke, 'tiste so 'dɔlj 'tāk 'lɛpɔ 'vün š'le, 'ra:vne pla'si:rke pa so bi'lɛ: 'boj 'tāk, kāk bi v 'žāklij 'nɔ:r 'bija.]

① *zvončast* ← *zvon* ← pslovan. *zvǫnъ 'žvenket, zvok, hrup' ← ide. *g'^huóno- 'glas, zvok' ← ide. *g'^huen- 'zveneti' in *plisirka* ← *plise* ← frc. *plissé* 'v gube nabran' (Verbinc 1979: 552)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zvončasti ▶ [z'vɔnčasti] -a -o prid. *zvončast [podoben zvoncu]*

① ▷ [Bi'lɛ: pa so pla'si:rke z'vɔnčaste pa 'tüdij 'ra:vne.]

① *zvončast* ← *zvon* ← pslovan. *zvǫnъ 'žvenket, zvok, hrup' ← ide. *g'^huóno- 'glas, zvok' ← ide. *g'^huen- 'zveneti'

① SSKJ²: +, Plet.: +

žametne hlače ▶ ['žāmatne x'lačɛ] -ix x'la:č ž mn. *žametne hlače [ki so iz žameta]*

① ▷ [Sp'lɔx m'la:dij so no'silij p'recij 'žāmatne x'lačɛ, 'to:u z 'vo:uskiga 'žāmata 'nāj'boj.]

① *žameten* ← *žamet* ← srvnem. *samīt, samāt* ← stfrc. *samit* ← srlat. *sa-metum, samitum*, prvotno *examitum* 'žamet' in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'

① SSKJ²: + (pod geslom *žametovka*), Plet.: –

ženska obleka ▶ ['ženska ob'le:ika] -e -e ž *ženska obleka [oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa ženske] = klad = ženski klad = obleka (2. pomen)*

① ▷ ['Ženske ob'le:ike so b'lɛ: na'va:dno 'fū:rane, sp'lɔx s'po:uɔɔɔ 'dɛl, ki se 'ne:ij s'ko:uɔij 'vidlo pa ki se 'ne:ij š'tü:nfan 'çɔj lo'vi:lo.]

① *ženski* ← pslovan. *žěnъskъ ← *ženā 'žena' ← ide. *g'^uénā₂, rod. *g'^unāh₂s 'žena' in *obleka* ← *obleči* ← pslovan. *ob(v)lt'ī ← pslovan. *ob 'ob, poleg' ← ide. *opi 'gor' in pslovan. *vlt'ī 'vleči'

① SSKJ²: + (pod geslom *obleka*), Plet.: + (pod geslom *ženski*)

ženska srakica ▶ ['ženska s'rākca] -e -e ž *enodelno žensko spodnje perilo preprostega kroja, navadno z okroglim izrezom, rokavi do laktov in dolgo do kolen = srakica (2. pomen)*

① ▷ ['Žensko s'rākco pa so 'ženske no'sile p'rɛja 'nɛgda, 'ta:ko d'vɔ'dɛlno, ki 'dɔlj je 'bija, ki smo mu p'rāvlij 'jɛjnčnik, 'tistij je 'gorij 'mɛja 'o:uskij 'pa:sɛk,

'te pa 'cɔ:j 'ta:ke t'ra:ke, ki se s'küp za've:zalo, ki je 'ne:i 'doj 'vujšlo, 'doj pa je 'bija 'málo nab'ra:nj. No, 'gɔri je pa b'lâ kâk 'ena p'lu:zna, 'sâmo bres k'rɔ:gna].

- ① *ženski* ← pslovan. *žěnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *srakica* ← pslovan. *sórka 'srajca'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

ženske hlače ▶ ['ženske x'láče] -ix x'la:č ž mn. *ženske hlače* |*hlače, ki se v pasu zapenjajo z desne proti levi*|

- ① ▶ ['Ženske x'láče se zaš'pilajo z 'dešne p'ro:utj 'le:ivj in 'za:dj na'va:dno 'nimajo 'žepof.]
- ① *ženski* ← pslovan. *žěnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *hlače* ← verjetno vlat. *calcea*, klas. lat. *calceus* 'čevelj, nizek škorenj'
- ② SSKJ²: + (pod geslom *hlače*), Plet.: –
- ③ Ženske so hlače nosile najprej kot daljše spodnjice v 16. stoletju in po večini tudi v 1. polovici 19. stoletja, splošneje pa so se ženske spodnjice uveljavile od začetka 20. stoletja. Vrhne ženske hlače so bile prevzete iz moške mode v 20. stoletju, najprej kot športno oblačilo, od 50. in zlasti 60. let 20. stoletja pa so iz oblačil mladostnic prešle v splošno rabo za vse priložnosti (Baš 2004: 169).

ženski ▶ ['ženski] -a -o prid. *ženski* |*nanašajoč se na ženske*|

- ① ▶ ['Mánt] je 'lexko 'moškj ali 'ženski.]
- ① *ženski* ← pslovan. *žěnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena'
- ② SSKJ²: +, Plet.: +

ženski beš ▶ ['ženski 'be:jš] -iga -a m *žensko spodnje perilo*

- ① ▶ ['Nęda je 'be:jš 'bija f'se do'ma: 'ši:vani. 'Ženski 'be:jš, 'to:u je b'lɔ 'jejnčnik, 'po:ukance, 'lâjp pa s'râkca.]
- ① *ženski* ← pslovan. *žěnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *beš* ← nem. *Wäsche* 'perilo' (Antič 1999: 487)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

ženski furtoħ ▶ ['ženski 'fürtox] -iga -a m *ženski predpasnik* |*vrhnje, navadno zaščitno oblačilo, ki pokriva sprednji del telesa ženske*| = furtoħ

- ① ▶ [Bi'li: pa so 'tüdj 'ženski 'fürtoxj, ki so bi'li: o'kul 'šijanka na 'xa:mo, 'za:dj pa se je z ž'nü:ro f'küp z've:zalo.]

① *ženski* ← pslovan. *žēnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *furtōh* ← srvnem. *vuruoch*, *vortuoch*; bav. avstr. *Fürtuch* 'predpasnik' (Novak 1996: 41)

② SSKJ²: –, Plet.: –

ženski klad ▶ ['ženski k'la:t] -iga -da m (*enodelna*) *ženska obleka* |*oblačilo, ki pokriva zgornji in spodnji del telesa ženske*| = klad = obleka (2. pomen) = ženska obleka

① ▶ ['Ženskin k'la:dan pa so 'čɔ:j no'silj 'tūdik 'pa:se, ki smo jin 'reklj 'pinte, 'pinta.]

① *ženski* ← pslovan. *žēnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *klad* ← nem. *Kleid* 'obleka' (Antič 1999: 222)

② SSKJ²: –, Plet.: –

ženski kostim ▶ ['ženski kos'ti:m] -iga -a m *kostim* |*debelejše vrhnje žensko oblačilo iz podložene jope in krila iz istega blaga*| = kostim

① ▶ ['Jákna, 'to:u je k 'žensken kos'ti:mj, 'tāk ki je 'jákna pa 'lejinka, f'küpa pa se 'reče kos'ti:m.]

① *ženski* ← pslovan. *žēnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *kostim* ← prevzeto prek nem. *Kostüm*, frc. *costume* 'obleka, kostim, kostum, noša' iz it. *costume* 'isto'

② SSKJ²: –, Plet.: –

ženski mantelj ▶ ['ženski 'māntlj] -iga -tla m *ženski plašč* |*žensko vrhnje oblačilo, ki sega navadno do meč in se spredaj zapenja*|

① ▶ ['F'ča:sj so 'ženski 'māntlj 'sɛ:gŋlj p're:ik čes ko'lēne, 'tūdj s'koro do g'le:ižnof je x'te:ila 'meťj 'kɛ:ra na'rɛ:to, 'zāj pa, 'vi:diŋ, 'no'sijo 'boj k'ra:tke, 'tāk nat ko'lēnamj, 'boj kāk 'dukše 'jākne.]

① *ženski* ← pslovan. *žēnъskъ ← *ženǎ 'žena' ← ide. *g^uénə₂, rod. *g^unáh₂s 'žena' in *mantelj* ← nem. *Mantel* 'plašč' (Antič 1999: 260)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Ženski zimski plašči so bili na kmetih do 2. sv. vojne redki, nekoliko prej so spodrinili plete pri mestnih delavkah (Baš 2004: 383).

žep ▶ ['žep] -a m *žep* |*majhni vreči podoben del na oblačilu za spravljanje manjših predmetov*| = majžar

① ▶ ['Ženske x'lāče se zaš'pilajo z 'dɛsne p'ro:utj 'le:ivj in 'za:dj na'va:dno 'nimajo 'žepof.] ▪ ['Moške x'lāče, sp'lɔx či je bi'lo:u 'mālo 'bo:jšo bla'go:u,

'tisto so 'melj p're:idi 'žepe 'noṭr na're:te, pa 'tudi od 'za:di so b'li 'žepi,
ki so bi'li: 'tudi 'no:r na're:tj.]

① hrv., srb. *džep* ← turšč. *ceb* ← arab. *ġaib*

② SSKJ²: +, Plet.: +

▷ slepi žep; znotrašnji žep; žep na fršlus

žep na fršlus ▶ ['žep na frš'lu:s] -a na frš'lu:s m *žep na zadrgo*

① ▷ ['Bunde 'ma:jo pona'va:di f'se 'žepe na frš'lu:s.]

① *žep* ← hrv., srb. *džep* ← turšč. *ceb* ← arab. *ġaib* in *na* ← pslovan. **na*
← ide. **nō* in *fršlus* ← nem. *Reissverschluss* 'zadrga' (Antič 1999: 334)

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 146: Ženski mantelj

Slika 147: Žnola

žnola ▶ [ž'nola] -e ž, tudi [š'nola] *manjša priprava za zapenjanje pasu pri obleki, čevljih, torbah*

① ▷ ['Ženskin k'la:dan pa so 'cō:j no'silj 'tūdik 'pa:se, ki smo jin 'reklj 'pinte, 'pinta. 'Toṭj pa so b'li, 'enj so b'li za z've:zatj p're:idi, 'enj so b'li na k'noṭ, 'enj na d'rukare, 'enj so pa 'melj na ž'nolo. 'Toṭa ž'nola je 'lexko b'lā z li'sa:, 'lexko je b'lā ko'vi:nska ali pa 'tūj p'lāstična.] ▪ [So pa 'meli 'tūj, 'se še 'zāj 'ma:jo, 'šu:xe, 'ta:ke na š'nolo, sp'lōx san'da:li 'ma:jo 'ta:ki 'pa:sek, ki p'ri:de p're:ik čes 'toṭo 'gōrno 'ko:ust na sto'pālji, 'te pa p'r st'ra:nj 'ta:ko 'ma:lo š'nolo, ki se 'lexko naš'pāna 'tistj 'pa:sek. Či je b'lō pre'ra:xo, 'te se ti 'šu:x 'duj 'zū:va, či pa pre'tesno, 'te pa te z'ribalo. Pa 'tūj 'to:rbe, 'taške, 'ruk'zōkj, f'se 'to:u 'ma: 'rūče, ki 'ma:jo 'cō:j š'nolo, ki se 'lexko naštēla, 'kāk 'du:go 'če:š 'meṭj.]

① bav. avstr. *Schnalle* 'zaponka' (Striedter-Temps 1963: 221)

② SSKJ²: –, Plet.: –

žnura ▶ [ž'nü:ra] -e ž ozek trak (vrvica) za zavezovanje oblačil ali čevljev

- ① ▷ [So pa 'mele 'ženske 'tūj na 'rāmax pṛ ob'le:īkax ali pa pṛ p'lu:znax 'noṭṛ ž'nü:ro po'te:gġeno, 'tūj f 'pa:sġ je 'lexko 'bi:la, in g'dā se f'kūp po'te:gŋla, je b'lō 'to:ū 'tāk 'lēpo nab'ra:no.] ▪ [P'reja 'neġda so 'mele ve'či:na 'fürtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dġ so pa ž'nü:re b'lē:, ki se je f'kūp z've:zalo.] ▪ ['Šürc je 'bija na ž'nü:re. 'Gorġ ok'ro:ūk 'šiġanka je 'bi:la ž'nü:ra pa 'za:dġ sta bi'li: d've:ī ž'nü:rġ za f'kūp z've:zatġ.] ▪ [Pṛ 'šu:xax si ž'nü:re s'ko:uzġ 'tiste 'rinčice po'te:gneš, 'te pa na're:diš 'māšġček, ki se ne za'dṛ:ča, ki 'lexko g'lātke od've:žeš.]

① stvnem., srvnem. *snuor* 'vrv, trak' (Striedter-Temps 1963: 254)

① SSKJ²: – (→ nižje pog. *žnora* p+), Plet.: – (→ *žnora* p+)

Slika 148: Žnura

žnurica ▶ [ž'nü:rca] -e ž manjšalnica od žnura

- ① ▷ [Ž'nü:rce so pa 'lexko bi'lē: 'tūj p're:īdġ pṛ 'šiġankġ, 'to:ū pṛ 'ka:ken 'tejnken k'la:dġ ali pṛ p'lu:znġ, in se 'lēpo z've:zalo v 'māšġček 'tisto.] ▪ ['Fürtox na 'xa:me se je z've:za 'za:dġ f'kūp z ž'nü:rcamġ. 'To:ū so bi'lē: z bla'ga: na're:te.] ▪ ['Fürtošŋca je 'me:īla ž'nü:rco o'kul 'šiġanka pa 'tūj 'za:dġ sta bi'li: d've:ī ž'nü:rcġ za f'kūp z've:zatġ. 'To:ū si 'do:ūba f tṛgo'vinġ z b'la:gon in je b'lā kāk 'en 'tra:k f p'la:vġ 'fa:rbġ al pa v 'be:īlġ. 'Be:īla 'fa:rbja je b'lā za 'be:īle 'fürtošŋce. 'To:ū je bi'lo:ū za 'kōxe, me'sa:re]. ▪ ['To:ū so bi'lē: 'tāk 'lū:kne s'ko:uzġ pṛ 'šu:xax, 'te pa s'ko:uzġ 'tiste 'lū:kne ž'nü:rce in si si z ž'nü:rco f'kūp p're:īdġ po'te:gna.]

① *žnurica* ← *žnura* ← stvnem., srvnem. *snuor* 'vrv, trak' (Striedter-Temps 1963: 254)

① SSKJ²: –, Plet.: –

POMENSKI SKLOP MODNI DODATKI IN OBUTEV

aftovka ▶ ['ãftɔfka] -e ž *aktovka* |navadno usnjena torba za knjige, zvezke|

① ▷ ['ãftɔfke so 'dɛlalj s s'vi:nskix 'ko:uŝ.]

① izpeljano iz *ãkt* v pomenu 'napisan dokument'; beseda prvotno pomeni 'torba za prenašanje spisov'

① SSKJ²: +, Plet.: –

① Pomensko podobno je motivirana zloženka nem. *Aktentasche* 'aktovka' iz nem. *Akt* 'napisan dokument' in *Tasche* 'torba' (Snoj 2016: elektronski vir).

Slika 149: Aftovka

Slika 150: Bataš

bataš ▶ ['bãtaŝ] -a m, nav. mn. *bataši* ▶ ['bãtaŝi] (*črn*) *gumijasti škorenj*

① ▷ [Za f ŝ'tãlo so 'nãj'bɔ:jŝj 'bãtaŝj. 'Bãtaŝj, 'to:u smo p'rãvľj 'gumjastin ŝ'kɔ:rnon.]

① poimenovano po Tomašu Bati, ustanovitelju podjetja za proizvodnjo obutve Bata

① SSKJ²: –, Plet.: –

① Češki industrialec Tomaš Bata je leta 1931 na obrobju Vukovarja ustanovil tovarno obutve Borovo. Borovo je v obdobju od leta 1947 do konca osemdesetih let preraslo v največje in gospodarsko najmočnejše podjetje v proizvodnji in prodaji obutve in gume v tem delu Evrope (<https://www.facebook.com/pomum123/posts/3112352802163016>; pridobljeno: 25. 11. 2024)

boks ▶ ['bɔks] -a m *boks* |usnje iz goveje ali konjske kože|

① ▷ [Za 'bɔ:jŝe ŝ'u:xɛ pa so 'ľɛder 'kũ:plj in 'tistɛn se je 'rɛklo 'bɔks. 'Bɔks je 'bija d'rã:gj, 'to:u je b'lɔ za 'bɔ:jŝo obũ'tãlo. 'To:u je 'mɛxkj 'ľɛder, ki se je s've:ĩta, ĉi si ga sk'rɛma, s'vi:nskĩ 'ĉɔkľ pa se 'ne:ĩ 'ra:vno s've:ĩta, ĉig'ľix si ga k'rɛma.]

- ① poimenovano po angleškem čevljarju Josephu Boxu iz 19. stoletja (<https://dohale.com/box-calf-leather/>; pridobljeno: 3. 12. 2024)
- ② SSKJ²: +, Plet.: –
- ③ Boks je kmalu po predstavitvi v javnosti postal sinonim za prestiž in tudi prva izbira vodilnih modnih hiš. Pogosto ga na primer uporabljajo za izdelavo torbic Hermes (<https://dohale.com/box-calf-leather/>; pridobljeno: 3. 12. 2024).

boksnati šuh ▶ ['bɔksnatɪ 'ʃu:x] -iga -a m, nav. mn. *boksnati šuhi* ▶ ['bɔksnatɪ 'ʃu:xɪ] *čevelj iz boksa, tj. usnja iz goveje ali konjske kože*

- ① ▷ ['bɔksnatɪ 'ʃu:xɪ so b'li 'bɔ:jʃɪ 'ʃu:xɪ, z 'bɔ:jʃiga 'lɛdra, 'ta:kiga 'fajniga, ki se 'reklo 'bɔks.]
- ② *boksnat* ← *boks*, kar je poimenovano po angleškem čevljarju Josephu Boxu, in *šuh* ← nem. *Schuh* 'čevelj' (Antič 1999: 368)
- ③ SSKJ²: –, ⁸⁵ Plet.: –

cip ▶ ['cip] -a m *vogal rute*

- ① ▷ ['tɛ:xɪ 'ma: ʃ'tirɪ 'ɔ:gle, ki jin p'ra:vimo 'cipɪ.]
- ② nem. *Zipf, Zipfel* 'kot, vrh, vogal' (https://www.duden.de/rechtschreibung/Zipf_Zipfel; pridobljeno: 3. 12. 2024)
- ③ SSKJ²: +p–, Plet.: +

Slika 151: Cip

Slika 152: Confelj

confelj ▶ ['cunfɪ] -fla m *cof|urejen, povezan šop zlasti volnenih niti za okras|*

- ① ▷ ['Vu:natna 'kapa, 'to:u je ʃ'trɛkana, sp'lɔx 'de:ɪtja je 'me:ɪla 'po:ulek 'cunfɪ.]

⁸⁵ SSKJ² pod gesloma *čevelj* in *boksast* navaja ponazarjalni zgled *boksasti čevlji*.

① srvnem. *zopf* (> nem. *Zopf*) 'kita las' in 'čop'

② SSKJ²: –, Plet.: –

čevelj ⇒ črevelj

čokelj ▶ ['čɔkɛlj] -kla m, nav. mn. *čoklji* ▶ ['čɔkɛljɪ] (*pokvečen*), *grob*, *doma izdelan čevelj iz svinjskega usnja* = kverd (1. pomen) = svinjski čokelj = svinjščak

① ▷ [F so'boto smo 'dɛce 'mɔgle s'pucatɪ, 'enɪ 'xo:ʊf, 'enɪ 'čɔkle. 'Čɔklɪ smo 'reklɪ 'ʃu:xon. 'To:ʊ je b'lɔ 'ta:ko 'boj zanič'livo i'mɛ: za 'ʃu:xɛ, ki 'nɛɡda smo 'tāk 'mɛlj f'sɛ do'ma: na'rɛ:te, 'to:ʊ ve'ci:noma s s'vi:nskiga 'lɛdra. 'To:ʊ so b'li 'boj 'tāk g'rɔbo na'rɛ:tɪ 'ʃu:xɪ, 'ne:ɪ 'ka:kɪ 'le:ɪpɪ, 'fājnɪ.]

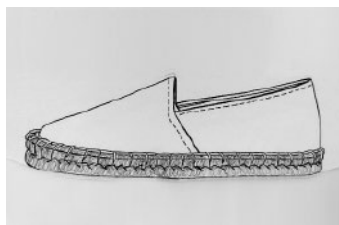
① morda v povezavi s *čonkelj* 'ud' ← deloma iz madž. *csonk* 'okrnjen, oklešččen' ali it. *cionko* 'okrnjen' (Bezljaj 1976: 86); prim. tudi *čonkav* 'okrnjen, pokvečen' ← madž. *csonka* 'pohablejn, štrcljat, štulast; nedokončan' (Bezljaj: prav tam; Bernjak 1995: 77)

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

▷ svinjski čokelj

Slika 153: Čokelj

Slika 154: Espadrila

črevelj ▶ [č're:ɪvɫɪ] -vla m, nav. mn. *črevlji* ▶ [č're:ɪvɫɪ] *škorenj |obuvalo, ki sega do kolena ali čez|*

① ▷ ['Po'zi:mɪ, g'dā je 'mɾzlo bi'lo:ʊ pa s'ne:ɪk, 'te smo si č're:ɪvle 'gɔr po'tɛ:ɡnɪ.]

① pslovan. *červī, rod. *čérvɤje ← *čérvo 'koža (z živalskega trebuha), usnje'

② SSKJ²: – (→ *čevelj* p+), Plet.: +

espadrila ▶ [espad'ri:la] -e ž, nav. mn. *espadrile* ▶ [espad'ri:le] *espadrila |poletno obuvalo z ravnim vrvičastim podplatom in zgornjim delom iz platna, bombaža|*

① ▷ [V 'oʃnɔdesetix 'le:ɪtax, 'tân 'neɟi na 's're:ɪdɪ 'oʃnɔdesetix, so pa bi'lɛ: z'lɔ v 'mo:ɹɔdɪ espad'ri:le. 'To:ɹ so bi'li: 'ta:kɪ 'ʃu:xɪ za po'letɪ pa za f 'sü:xen, ki 'pɔtplat je 'bija, kâk bi s š't'rika 'bija f'küp na'mɔtanɪ, z'gɔrni 'dɛl pa je 'bija z bla'ga: na're:ɪtɪ. Espad'ri:le si 'do:ɹba f'se:ɪx 'fa:rp. P're:ɪdɪ so bi'lɛ: p'recɪ otp're:ɪte, 'tâk 'sâmo za 'no:ɹgo 'nɔ:r f'teknɪtɪ, in z'lɔ 'fâjn je b'lo:ɹ za no'sitɪ.]

① frc. *espadrille* ← port. *espadrilho* ← lat. *spartum* ← gr. *spárton* 'vrv' (https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFtnXxg%3D&keyword=espadrile; pridobljeno: 3. 12. 2024)

① SSKJ²: –, ⁸⁶ Plet.: –

⑥ Podplati espadril so bili sprva narejeni iz vrvi iz esparta, ki ga je pozneje nadomestila juta. Špan. *esparto* (← lat. *spartum* (Verbinc 1979: 193)) označuje vrsto trave (*Stipa tenacissima* in *Lygeum spartum* iz družine travnic (*Poaceae*)) iz severne Afrike, južne Španije, s Sicilije in Sardinije. Iz njih izdelana tekstilna vlakna so prožna in zelo močna, zato jih že stoletja uporabljajo za izdelovanje vrvi, sandal, košar, preprog in nekaterih drugih trpežnih predmetov. Iz te trave se izdeluje tudi vrsta tankega papirja (<https://enciklopedija.hr/clanak/esparto>; pridobljeno: 3. 12. 2024).

fača ▶ ['făča] -e ž (*volneni*) *šal* = šal

① ▷ [P'reja 'neɟda smo ni'kɔl 'ne:ɪ 'reklɪ 'nâɟi kâk 'făča, 'zâj pa 'tɛ:mɪ p'ra:vimo 'ša:l.]

① nem. *Fatsche* 'širok pas' in 'trak, povoj, obveza' ← lat. *fascia* 'trak, povoj' (<https://de.wiktionary.org/wiki/Fatsche>; pridobljeno: 3. 12. 2024)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Šal je v višjih družbenih plasteh na Slovenskem zaslediti od prve polovice 19. stoletja, po 2. sv. vojni pa je v splošni rabi (Baš 2004: 598).

Slika 155: Fača

Slika 156: Fajfa

⁸⁶ Leksem beleži Sprotni slovar slovenskega jezika (<https://fran.si>; pridobljeno: 3. 12. 2024).

fajfa ▶ [ˈfa:jfa] -e ž *pipa* |priprava za kajenje, ki se napolni s tobakom|

① ▶ [Sta'rejši 'moškij so ve'či:na ka'di:l̥i ˈfa:jfo.]

① nem. *Pfeife* 'pipa' ← srlat. *pipa* 'cevka za pitje, cevka za inhaliranje hlapov', prvotneje '(pastirska) piščal (iz trsa)' ← lat. *pīp(p)āre* 'čivkati, piskati'

① SSKJ²: pog. +, Plet.: +

galoša ▶ [ga'løša] -e ž, nav. mn. *galoše* ▶ [ga'løše] *galoša* |gumijasto obuvalo, ki ščiti čevlje pred vlago, blatom|

① ▶ [Či je b'lā s'tē:za 'mokra pa b'lātna, 'te si si p're:ik čes 'šu:xe ga'løše po'tē:gna, ki so 'šu:x̥i 'či:st̥i os'tāl̥i.]

① prevzeto prek nem. *Galosche* iz frc. *galoche* v enakem pomenu

① SSKJ²: +, Plet.: –

⑧ *Galoše* so na Slovenskem prvič izpričane v višjih družbenih plasteh v 40. letih 19. stoletja, to je približno desetletje po tem, ko so prišle iz Anglije v ta del Evrope. V 20. stoletju so bile najbolj znane galoše češke tovarne čevljev Bata (Baš 2004: 138).

Slika 157: Galoša

Slika 158: Interšak

gležnjar ▶ [g'le:žnar] -a m, nav. mn. *gležnjarji* ▶ [g'le:žnar̥i] *gležnjar* |čevlj, ki sega do gležnja|

① ▶ [G'le:žnar 'sē:gne 'sāmo do g'le:žna.]

① *gležnjar* ← *gleženj* ← pslovan. **gleznō* z različicama **glezn̥* in **glēzn̥* ← ide. **h₁el-ek*, kar v več jezikih označuje pregibne telesne dele

① SSKJ²: +, Plet.: –

interšak ▶ [ˈintr̥šak] -a m *opetnik* |močnejši zgornji del petnega dela obuvala med zgornjim usnjem in podlogo|

① ▶ [Či 'neb̥i b'lo:u ˈintr̥šaka, bi se 'tisti 'za:dn̥i 'ta:l̥ 'šu:xa f̥küp s'tisna, 'kāk bi 'no:ugo 'no:r̥ f̥ 'šu:x̥ pr̥t̥isna.]

① morda nem. *hinter-* 'zadaj' in *-stark* 'močan'

① SSKJ²: –, Plet.: –

kapa ▶ ['kâpa] -e ž *kapa* |pokrivalo brez krajevcev, navadno mehko|

① ▷ [G'nɛ:šnj 'dɛ:n 're:ɪtko 'kɛ:ra še 'nɔsɪ 'tɛ:x], 'sâmo 'ka:ka sta'rejša 'ženska 'tɔ:ɥ pa 'tân, 'vâčɪ pa so f'se og'lâve ali pa 'ma:jo 'kâpo.]

① prevzeto po zgledu nem. *Kappe* 'kapa' iz srlat. *cappa* 'kapuca' in 'plašč s kapuco'

① SSKJ²: +, Plet.: +

▷ kapa na šild

Slika 159: Kapa

Slika 160: Kapa na šild

kapa na šild ▶ ['kâpa na 'šilt] -e na 'šilt ž *kapa s ščitkom* |pokrivalo s trdim, navzven upognjenim delom, ki ščiti čelo, oči| = šildkapa

① ▷ ['šilt:kâpa ali 'kâpa na 'šilt, 'ti:sta 'ma: p're:ɪdɪ 'ta:ko 'tr:do 'cɔ:j za'šito, ki mo p'ra:vimo 'šilt, ki 'kâr ne 'sunce s've:ɪtɪ v o'či:.]

① *kapa* ← prevzeto po zgledu nem. *Kappe* 'kapa' iz srlat. *cappa* 'kapuca' in 'plašč s kapuco' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *šild* ← nem. *Schild* 'ščitnik (pri čepici)' (Antič 1999: 357)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Kapa s ščitkom je bila značilno vsakdanje pokrivalo mestnih in predmestnih delavcev, po 1. sv. vojni pa je dobila tudi simbolni pomen za delavce nasploh. Pred 2. sv. vojno je postala priljubljeno fantovsko pokrivalo tudi na kmetih, zlasti med kostelskimi krošnjarji. V 20. stoletju so jo kot športno pokrivalo uporabljali tudi predstavniki višjih družbenih plasti (Baš 2004: 203).

klafrnja ▶ [kla'fr̩ɲa] -e ž *klafedra* |grd, ponošen klobuk|

① ▷ [Kla'fr̩ɲa je 'ta:kɪ po'nɔʃɛnj klo'bü:k, 'ta:kɪ za do'ma:.]

① izhodišče je ali *klofêta*, *klofûta* ali *klobúk*, sprememba *b* v *f* pa je ekspresivna (ali pod vplivom glagola *klôfati* 'tolči' ali glagola *klofutâti* 'nar. mahdrati')

① SSKJ²: – (→ *klafrnica*, *klafedra*, *klafeta* p+), Plet.: – (→ *klafeta*, *klafrnica*, *klofeta* p+)

klobuk ▶ [klo'bü:k] -a m *klobuk* |navadno trše pokrivalo s krajevci in štulo|

① ▷ ['Vi:š, ki je 'mɹzlo, ne 'xɔdʲ bres klo'bü:ka!]

① slovan. **klobukъ* ← turšč. **kalbuk*

① SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 161: Klobuk

Slika 162: Komašni

komašen ▶ [ko'māšɲ] -šna m, nav. mn. *komašni* ▶ [ko'māšɲi] *gamaša* |platnena, suknena ali usnjena prevleka za čez čevlje, ki varuje gležnje ali tudi meča pred mrazom in snegom|

① ▷ [Ko'māšɲi pa p'ri:dejo 'gɔr na 'šu:xe, p're:ɪk čez o'bü:šje, ki 'kār ne s'ne:ɪk f 'šu:x p'ri:de, op st'ra:ɲi pa 'ma:jo po d've:ɪ ž'nɔlicɪ, ki se f'küp zaš'pila.]

① prevzeto prek nem. *Gamasche*, star. frc. *gamache* 'gamaša' iz špan. *guadamecí* 'vrsta usnja', to pa iz arab. *ḡadāmasī*, kar dobesedno pomeni 'usnje' iz mesta Gadames (v Libiji)

① SSKJ²: –, Plet.: – (→ *komašna* p+)

krancelj ▶ [k'ra:ncel] -cla m *venec* |iz svežega ali umetnega cvetja in/ali zelenja spleten naglavni okras v obliki obroča|

① ▷ [K'ra:ncel je 'lexko 'bija iz 'ži:vix 'ro:uʃ ali pa z 'be:ɪliga k'rɛppa'pi:ra. Či je 'mɹ:la 'ka:ka dik'lina, 'te so jo dik'line 'nesle f 'tɹüɡɪ f 'çɛ:rkvo pa 'na:x na b'ri:tof. In 'tɔte dik'line so f'se 'mele na g'la:vɪ k'ra:ncel z 'rožma'ri:na. K'ra:ncel pa so 'mele na g'la:vɪ 'tüt 'bi:rmanke, 'to:u f'se z 'be:ɪlix 'ro:uʃ pa spa'rāgosa.] ▪ [K'ra:ncel je 'bija z 'be:ɪlix 'ro:uʃ pa spa'rāgosa, či b'lo:u po'zi:mɪ, 'neḡda so se 'boj v 'mɹzlen že'nili za'rādi 'jestvine, ki 'to:u še 'ne:ɪ b'lo:u xla'dilnikof, 'te pa so se 'ro:uže na'rɛ:ɔle z 'be:ɪliga k'rɛppa'pi:ra.]

- ① srvnem. *kranzlīn*, *kränzlīn*, bav. nem. *Kränzlein* ‘venček’ (> nem. *Kranz* ‘venec’)
 ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

Slika 163: Krancelj

Slika 164: Krplje

kranček ▶ [k'ra:nček] -a m *manjšalnica od krancelj*

- ① ▷ [Dik'lince, 'da so š'le k 'pr:ven s'v:ten opxa'jili, so 'mele na g'la:vj k'ra:nček s 'ka:kix 'be:ilix 'ro:uš pa spa'rāgosa, nek'te:re pa so 'mele še š'lājerček 'čoj. 'To:u se 'tāk s'po:ut pot k'ra:nček prš'pilalo. 'Tūj ne'veste so 'mele na g'la:vj k'ra:nček. 'La:sj so b'li za'motanj v d've:ī 'kiti pa s š'pāngamj 'tāk ok'ro:uk 'gōr pr'pe:tj, 'te pa k'ra:nček 'čoj. 'Nekine so 'mele 'tūj s'lājer, ki je 'tāk 'lepo 'za:dj 'doj ok'ro:uk 'šo:u.]
 ① *kranček* ← *krancelj* ← srvnem. *kranzlīn*, *kränzlīn*, bav. nem. *Kränzlein* ‘venček’ (> nem. *Kranz* ‘venec’)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

kravata ▶ [kra'vāta] -e ž *kravata* |(modni) dodatek, navadno k moški obleki, ki se namešča pod ovratnik srajce|

- ① ▷ [Kra'vāto 'nōsijo 'moškij 'čoj x g'vāntj, 'tāk pot k'rō:gŋ ot s'rākce s'po:ut si jo z'vē:žejo.]
 ① prevzeto prek nem. *Krawate* iz frc. *cravate* ‘kravata’, kar dobesedno pomeni ‘hrvaška’
 ② SSKJ²: +, Plet.: –
 ③ Ta modni dodatek je poimenovan po pripadnikih hrvaškega konjeniškega regimenta pod Ludvikom XIV., ki so v 17. stoletju nosili ovratne rute (Snoj 2016: elektronski vir).

krplja ▶ ['kr:pla] -e ž, nav. mn. *krplje* ▶ ['kr:ple] *krplja* |ploščat ovalen pripomoček za hojo po snegu, ki zaradi večje površine preprečuje ugrezanje|

- ① ▷ [Či je m'la:dj s'ne:ik za'pādna, 'te so si na'tekŋlj 'kr:ple, ki se je 'ne:ī 'nō:r v'diralo. 'To:u se p'rēja 'nēgda 'ne:ī 'tāk po s'tē:zj xo'dilo, 'to:u so

p're:ik no p're:ik š'li, 'te pa so si 'mogli 'neke 'gor na'tekntj, ki se jin 'ne:ĩ
'no:r v'diralo.]

① pslovan. **kǣrpl'a* ← ide. **kerh₁p-* 'kos usnja ali tkanine; čevlji'

② SSKJ²: +, Plet.: +

③ Krplje so se na čevlje pritrdile z jermenom in vrvjo (Baš 2004: 261).

kverd ▶ [k'vert] -rda m, nav. mn. *kverdi* ▶ [k'verdĩ] **1.** (*pokvečen*), *grob, doma izdelan čevlj iz svinjskega usnja* = čokelj = svinjski čokelj = svinjščak **2.** *star ponošen čevlj, ki ni več uporaben* = pantofelj

① ▶ **1.** ['Māma so se f'ča:six k're:ĩgalĩ na 'na:s, 'dece, 'nāj si že posp'ra:vimo 'tote k'verde. 'To:ũ je b'lō 'te, 'dā smo p'rišlĩ s 'šo:ũle ali pa od 'meše, pa si 'šu:xof 'ne:ĩsmo ta'ko:j 'lěpo zlo'žilĩ na s'voj p'lāc. 'Oča pa so sp'lōx bi'li: 'xa:klik, ki 'šu:xĩ so 'nēgda bi'li: z'lō drago'ce:ĩnĩ. 'To:ũ smo jix no'silĩ, 'kāk 'dugo jix 'ne:ĩsmo 'doj z'nūcalĩ. In či so bi'li: na 'ke:ren 'ta:lĩ f'tr:ganĩ, se jix f'se zafl'likalo in smo jix no'silĩ 'dāle.] ▪ ['Nēgda so bi'li: 'ta:kĩ do'māčĩ 'šo:ũštari, ki so 'dēlalĩ 'šu:xe z do'māčiga 'lēdra. 'To:ũ je b'lō iz s'vi:nskix 'ko:uš. 'Ti:stin smo 'reklĩ s'vi:nskĩ 'čoklj ali 'tūj k'verdĩ. 'To:ũ so bi'li: z'lō s'lābĩ 'šu:xĩ, ki so bi'li: ta'ko:j pre'mōčeni, pa 'tūj 'gr:đĩ so bi'li: 'nič 'le:ĩpĩ. 'Jās jix 'ne:ĩsũ 'rāda 'nosla. K'verdĩ so bi'li: k'li:nčkani na potp'lātax, 'te pa se 'moglo z 'rošplo 'doj zb'rũ:stĩ, 'tistĩ k'li:nčkĩ pa z 'vo:uskon za'le:ĩtĩ, ki 'ne:ĩ 'pikalo. No, 'reklĩ so 'vo:ũsek, 'vāčĩ pa, 'mi:slin, ki 'bi:la 'to:ũ 'po:ũlek cme'rēkova s'mōla, ne 've:ĩn. 'Ši:vanĩ so pa bi'li: s 'ta:ko de'bē:lo d'rēto, ki 'bi:la p'rēj nas'mōljena, ki 'duže zd'r'ža:la. 'To:ũ se 'tistĩ 'ro:ũp 'dolĩ o'kul, 'kāk je 'bija 'lēder 'coj k potp'lātĩ na'rē:tĩ, 'vũn 'vida, ki 'bija 'vũn o'bĩjenĩ 'tistĩ 'ši:f. 'Tōtix k'verdof ali s'vi:nšakof, kāk smo 'reklĩ, se 'ne:ĩ 'māzalo s k'rēmo 'tāk kāk d'rũ:ge 'šu:xe, pač pa s s'vi:nsko 'ma:stjo. 'To:ũ se 'zē:la 'ma:st, ki 'ne:ĩ b'lā za 'jēstĩ. 'Tōto 'ma:st se 'da:lo 'no:r f 'ka:ko s'ta:ro š'ka:tlo in 'to:ũ se 'pō:l 'nūcalo za 'ma:zaje s'vi:nšakof. 'Tūj za 'voze pĩ po'ta:čax smo 'to:ũ mēli, ki se na'māzalo pĩ po'ta:čax, ki 'ne:ĩ šk'ri:palo, pa še za 'kāj d'rũgo se 'nūcalo.] ▪ **2.** ['Dā pa so 'šu:xĩ bi'li: 're:ĩsũ 'tāk 'dāuč za'ni:č, ki jix 'ne:ĩ b'lō 'več za 'meťĩ, 'te pa smo jix 'vr̥glĩ fst'ra:n. In 'tōtin s'ta:rin, za'vr̥ženin 'šu:xan smo 'reklĩ 'tūj k'verdĩ, k'verdĩ al pa pan'tōflĩ.]

① srvnem. *quērder* 'krpa, zaplata usnja, sukna' (Striedter-Temps 1963: 163)

② SSKJ²: – (→ *kveder*: 1. pomen: –, 2. pomen: +), Plet.: – (→ *kverd*: 1. pomen: +, 2. pomen: +)

ledernati šuh ▶ ['lědɾnatĩ 'šu:x] -iga -a m, nav. mn. *ledernati šuhi* ▶ ['lědɾnatĩ 'šu:xĩ] *usnjen čevlj | čevlj iz usnja* = lederšuh

⑦ ▷ ['Lɛdɛrnatɪ 'ʃu:xɪ so zd'rāvɪ za no'sitɪ, ki 'to:ɥ je na'tu:r, 'to:ɥ 'ne:ɪ 'ka:ko o'mɛ:tno, kāk je 'guma al pa s'ka:j.]

① *ledernat* ← *leder* ← nem. *Leder* 'usnje' in *šuh* ← nem. *Schuh* 'čevelj' (Antič 1999: 368)

② SSKJ²: –, Plet.: –

lederšuh ▶ ['lɛdɛr'ʃu:x] -a m, nav. mn. *lederšuhi* ▶ ['lɛdɛr'ʃu:xɪ] *usnjen čevelj* = ledernati šuh

⑦ ▷ ['Lɛdɛr'ʃu:xɪ so pa bi'li: 'ʃu:xɪ, ki so bi'li: z 'lɛdra na'rɛ:tɪ.]

① nem. *Lederschuh* (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Lederschuh>; pridobljeno: 3. 12. 2024)

② SSKJ²: –, Plet.: –

marela ▶ [ma'rɛ:la] -e ž *dežnik* |*priprava z ročajem in z zložljivo streho za zaščito pred dežjem in kot modni dodatek*|

⑦ ▷ [Ma'rɛ:le so 'lexko 'mɔʃke, so 'lexko 'ženske, 'tütj za 'dɛce 'ma:jo 'zāj, 'sāmo 'tiste so 'ma:le. 'Mɔʃke ma'rɛ:le so 'boj 'pu:stix, 'boj 'ka:kix 'temnix 'fa:rp, 'ženske pa so 'boj 'pi:sane, 'ro:ɥžaste pa 'tāk. F'sa:kɪ pač g'lɛ:da, ki 'kū:pɪ ma'rɛ:lo, ki de 'lɛpo 'cɔ:j š'lā k ob'le:ikɪ, ki se mo 'nāj'boj do'pa:dne.]

① prevzeto (eventualno prek bav. nem. *Ombrell*) iz it. *ombrello* 'dežnik, sončnik'

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +

③ Dežnik ali *marela* je bil v 17. stoletju izjema, nekajkrat je izpričan pri višjih družbenih plasteh v 18. stoletju, splošneje pa se uporablja od 19. stoletja naprej (Baš 2004: 87).

Slika 165: Marela

Slika 166: Mašelj

mašelj ▶ ['māʃlɪ] -šla m *pentlja* |*trak, zavezan v okrasni vozle z dvema zankama*|

⑦ ▷ [Dik'lince, 'to:ɥ 'šo:ɥlarke, so 'nɛgda p'recɪ 'mɛle 'māʃle v 'la:sax, 'rečmo na 'kuncɪ f'sa:ke 'kite, 'lexko pa 'tütj pɾ 'čɔpax, 'kāk sta b'lā d'va: 'čɔpa

na're:ta, 'te pa se jin ok'ro:ɥk 'gumice z've:zalo 'ka:kᵢ 'le:ipᵢ t'ra:k z bla'ga: 'tāk v 'mašlᵢ.]

① srvnem. *māsche*, stvnem. *māasca* 'pentlja' (> nem. *Masche* 'pentlja') (Bezljaj 1982: 171)

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

mašeljček ▶ ['mašlᵢček] -čka m **1.** *metuljček* |(modni) dodatek, navadno k moški obleki, v obliki pentlje na sprednji strani srajce| **2.** *manjšalnica od mašelj*

⑦ ▷ **1.** [Na'mesto kra'vāte so pa 'lexko 'mēlᵢ 'tūj 'mašlᵢček, 'ne:ᵢ 'sāmo od'rāslᵢ 'moškᵢ, pač pa 'tūj po'ba:rᵢ, 'dā so š'li k opxa'jilᵢ ali 'fi:rmᵢ, 'lexko pa 'tūdik op 'ka:kᵢ d'rū:gᵢ p'ri:likᵢ, ki so se 'moḡlᵢ 'boj z'rixatᵢ.] • **2.** [Dik'line so 'en 'čājt no'sile 'kite, 'te pa na 'küncᵢ so 'mele 'ka:kᵢ 'mašlᵢček 'gōr z've:zanᵢ.]

① *mašeljček* ← *mašelj* ← srvnem. *māsche*, stvnem. *māasca* 'pentlja' (> nem. *Masche* 'pentlja') (Bezljaj 1982: 171)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 167: Mašeljček (1. pomen)

Slika 168: Moški škorenjček

moški robček ▶ ['moškᵢ 'rōpček] -iga -čka m *večji robec iz običajno enobarvnega ali križastega blaga* = moški šnajstehelj

⑦ ▷ ['Moškᵢ 'rōpčkᵢ so bi'li: 'boj 'vē:kᵢ kāk 'ženskjᵢ 'rōpčkᵢ. 'To:ɥ so bi'li: na'va:dno s 'ka:kᵢga k'ri:žastiga bla'ga: na're:tᵢ, 'lexko pa 'tūj 'be:ilᵢ, s 'ka:kimᵢ 'črtamᵢ o'kul ali pa 'sāmo 'čr:no ob'rōblenᵢ.]

① *moški* ← pslovan. **mōžbъskъ*, kar je prid. od **mōžъ* 'mož', in *robček* ← *robec* ← prvotno **rōbъcъ*, kar je manjšalnica od pslovan. **rōbъ* 'kar je odsekano, odrezano, kos tkanine'

② SSKJ²: –, ⁸⁷ Plet.: –

⁸⁷ SSKJ pod geslom *robec* navaja leksem *moški robci*.

moški škorenjček ▶ ['moški š'kɔ:rɛ̯ček] -iga -čka m, nav. mn. *moški škorenjčki* ▶ ['moški š'kɔ:rɛ̯čki] *moški škorenj* |*nekoliko višji moški zimski čevalj iz usnja*|

① ▷ ['Moški so za po'zi:mj 'mɛlj š'kɔ:rɛ̯čke, ki so bi'li: 'tân 'nɛgɪ 'tũj do sre'di:ne 'mɛ:č 'viskɪ, ki je s'ne:ik 'ne:ɪ jin 'nɔ:r p'riša, op st'ra:nj, na z'no:ut'rešnɪ st'ra:nj, pa je 'bija fɪš'lu:s, ki si 'lexko o'bũja. 'Moški š'kɔ:rɛ̯čki so bi'li: pona'va:dɪ 'čr:nj pa z 'lɛdra, 'tāk ki jix t'rɛbalo 'fājn nak'rɛmatj pa 'za:dɪ 'na:x s kɾ'tāčo z'ribatj, ki so se 'lɛpo s've:itlj. 'Tɔta k'rɛma za 'šu:xe je 'mālo zaš'ci:tla 'lɛder pred mok'ro:uto.]

① *moški* ← pslovan. **mōžьskъ*, kar je prid. od **mōžь* 'mož', in *škorenj* ← pslovan. **skorьn'ĩ* 'škorenj' ← prid. **skòrьnъ* 'narejen iz usnja' ← pslovan. **skorǎ* 'koža, usnje'

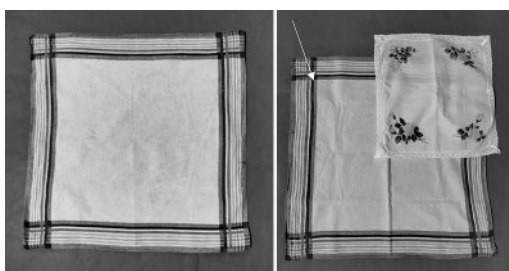
① SSKJ²: –, Plet.: –

moški šnajctehelj ▶ ['moški š'nājc'tɛ:xɫ] -iga -xla m *večji robec iz običajno enobarvnega ali križastega blaga* = moški robček

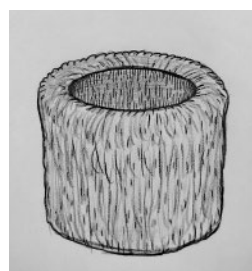
① ▷ ['Tāk 'moške kāk 'ženske š'nājc'tɛ:xle si 'do:ɯba za 'kü:ptj f tɾgo'vinj z d'ro:ɯbno pro'dājo.]

① *moški* ← pslovan. **mōžьskъ*, kar je prid. od **mōžь* 'mož', in *šnajctehelj* ← bav. avstr. **Schnaitztuch*/**Schnaizeltuch* za nem. *Schneuztuch* oz. *Schneuzeltuch* 'robec' (Bezljaj 2005: 87)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 169: Moški šnajctehelj

Slika 170: Mufa

mufa ▶ ['mufa] -e ž *muf* |*valjast predmet za gretje rok, navadno iz krzna, rokovnik*|

① ▷ ['Mufa pa je kāk 'en 'rɔ:r, ki si 'ro:uke 'nɔ:r pɾ'tisna. 'To:ɯ je b'lɔ na'mɛsto roka'vi:c.]

① prevzeto prek nem. *Muff* iz niz. *mof*, srniz. *moffe* ← frc. *moufle* 'muf, rokavica z enim prstom'

① SSKJ²: +p–,⁸⁸ Plet.: +p–

② Ta oblačilni dodatek, znan zlasti iz 1. polovice 19. stoletja, je bil v pri-
mestnem kmečkem okolju redek (Baš 2004: 342).

nideršuh ▶ ['nider'šu:x] -a m, nav. mn. *nideršuhi* ▶ ['nider'šu:xj] *nizek usnjen čevlji*

① ▷ ['Nider'šu:xj so bi'li: 'niskj 'šu:xj z 'lɛdra. Pona'va:dj so bi'li: 'sāmo za 'nɔ:r s'to:ɹptj, 'lexko so pa 'mɛlj 'tɔj ž'nü:rcɛ p're:ɪdj.] ▪ ['Nider'šu:xj smo 'reklj 'mālo 'bɔ:jšin 'šu:xon, ki so bi'li: 'tāk 'bɔj za 'ka:n 'itj, 'ne:j za do'ma:. In s'ko:ɹs smo si p'reja jix sk'rɛmalj, 'te pa 'mālo pis'ti:lj, 'na:x pa še enk'rāt 'sāmo s kɹ'tāčo z'ribalj 'za:dj 'na:x, ki so se 'lɛpo s've:ɪtlj.]

① nem. *Niederschuh* (<https://www.dwds.de/wb/dwb/niederschuh>; pri-
dobljeno: 3. 12. 2024)

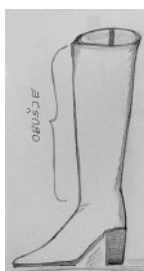
① SSKJ²: –,⁸⁹ Plet.: –

obušje ▶ [o'bü:šje] -a m *golenica | zgornji del škornja, ki pokriva golen ali del goleni; škornjica*

① ▷ ['Niskj 'šu:xj pa 'gɔ:jzarj 'nimajo o'bü:šja.]

① *obušje* ← *obuti* ← pslovan. **obŭti* ← ide. **h₂auH-* 'obleči, obuti'

① SSKJ²: –, Plet.: +

Slika 171: Obušje

Slika 172: Obutalo

obutalo ▶ [obü'tālo] -a s *obutev | izdelki iz usnja, sintetične snovi za zaščito nog*

① ▷ ['Bɔks, 'to:ɹ je b'lɔ za 'bɔ:jšo obü'tālo.]

① *obutalo* ← *obuti* ← pslovan. **obŭti* ← ide. **h₂auH-* 'obleči, obuti'

① SSKJ²: zastar. +, Plet.: +

⁸⁸ SSKJ izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *muf*.

⁸⁹ SSKJ pod gesloma *čevlji* in *nizek* navaja ponazarjalni zgled *nizki čevlji*.

onuča ▶ [o'nüča] -e ž *onuča* |kos (lanenega, volnenega) blaga za ovijanje stopala|

① ▷ [Za f 'šu:xe 'noṭɾ pa so si o'bü:valj, p'reja 'neḡda, ki je 'ne:ĩ b'lo:u 'zoknof pa 'ne:ĩ š'tü:nf, pa so si o'bü:valj o'nüče. 'To:u je bi'lo:u s 'ka:kiga s'ta:riga bla'ga: f'tɾ:gano, 'tāk ki si je 'no:ugo 'lɛpo 'noṭɾ po'vija, ki ga je 'ne:ĩ 'zɛ:blo, po'zimj sp'lɔx, al pa 'tūdj, ki ga je 'šu:x 'ne:ĩ zo'riba. 'To:u si 'tāk 'lɛpo po'vija o'kul s 'tisto 'çoto.]

① pslovan. **onūt'a* ← **on-* 'v' in izpeljanke iz **-ūti* 'obuti'

① SSKJ²: nekdam +, Plet.: +

⑥ Kot dodatno zaščito pred mrazom so ponekod nosili onuče skupaj z nogavicami še v prvi polovici 20. stoletja. Namesto onuč iz tekstila so kmetje do konca 19. stoletja uporabljali slamo (Baš 2004: 378).

oringelj ▶ [o'ringl̩] -gla m *uhan* |okrasni predmet za nošenje na ušesnih mečicah|

① ▷ ['Jās sɯ ni'kɔl si 'ne:ĩ 'da:la 'dɛlat 'lū:kɯ za o'ringlɛ, sɯ pa 'me:ĩla 'neke 'cājta 'ta:ke, 'kāj so 'sāmo za 'çɔ:j s'tisɯtj bi'li: k 'vü:xi. 'Sāmo 'tisto je pa 'rādo bo'lɛlo, 'tāk ki sɯ 'kɛ:rik'rāt 'me:ĩla f'se r'dɛ:çe 'vü:xe.]

① nem. *Ohring* 'uhan' (Antič 1999: 294)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 173: Oringelj

Slika 174: Pantofelj

pantofelj ▶ [pan'tɔfl̩] -fla m, nav. mn. *pantoflji* ▶ [pan'tɔfl̩] *star ponošen čevl̩j, ki ni več uporaben* = kverd (2. pomen)

① ▷ ['Dā pa so 'šu:xj bi'li: 're:ĩsɯ 'tāk 'dāuč za'ni:č, ki jix 'ne:ĩ b'lo 'več za 'mɛtj, 'te pa smo jix 'vɾglj fst'ra:n. In 'tɔtin s'ta:rin, za'vrženin 'šu:xon smo 'reklj 'tūj k'verdj, k'verdj al pa pan'tɔfl̩.] ▀ ['Tɔtj pan'tɔfl̩ 'ne:ĩso za d'rūgo kāk za fst'ra:n 'vr̩čt.]

① nem. *Pantoffel* 'copat' (Striedter-Temps 1963: 188)

① SSKJ²: –, Plet.: –

pelc ▶ ['pɛlc] -a m *krznen ovratnik*

① ▶ ['Pɛlc je b'lɔ za d'ja:tj ok'ro:ʊk k'rɔ:gna pɾ 'ženskix 'māntlax. 'To:ʊ si si 'sāmo ok'ro:ʊk d'jāʊ, 'ne:ɪ b'lɔ 'cɔ:j pɾ'sito. Na'va:dno je b'lɔ z li'sice.]

① nem. *Pelz* 'krzno; kožuh' (Antič 1999: 304)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 175: Pelc

pošterkani ▶ [poš'tɛ:rkani] -a -o prid. *poškrobljen* [*prepojen s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine*]

① ▶ [Poš'tɛ:rkani pa so 'nāj'boj bi'li: 'ženski 'tɛ:xlj, sp'lɔx sta'rejše 'ženske so si 'rāde jix poš'tɛ:rkale, ki je 'tāk 'boj na 'tɾ:do s'tāʊ na g'la:vj.]

① *pošterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan'

① SSKJ²: – (→ nižje pog. *poštirkan*), Plet.: –

pošterkani tehelj ▶ [poš'tɛ:rkani 'tɛ:xlj] -iga -xla m *poškrobljena ruta* [*ruta, prepojena s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine*]

① ▶ ['Tɛ:xlj je za na g'la:vo. 'Tɛ:xlj so 'lexko 'vu:natnj, so 'lexko debe'lejšj, 'lexko so 'tūdj 'tejnki 'vu:natnj, 'lexko so 'tejnki 'ži:danj. 'Boj de'bɛ:lj 'vu:natnj 'tɛ:xlj, 'to:ʊ so 'ta:kj za po'zi:mj. 'Zāj pa poš'tɛ:rkani 'tɛ:xlof 'niše 'nima 'več. Pa 'tūj 'vāčj se 'tɛ:xlj 'boj 'mālo 'nɔsijo, 'boj 'kāpe, ve'či:na pa 'xɔdj og'lāva.]

① *pošterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan' in *tehelj* ← nem. *Tuch* 'ruta' (Antič 1999: 434)

① SSKJ²: –, Plet.: –

poštirkan ⇒ pošterkani

poštirkan tehelj ⇒ pošterkani tehelj

požilka ▶ [po'žilka] -e ž *bazilika* |*prijetno dišeča vrtna ali lončna rastlina, *Ocymum basilicum*, ki so jo žene uporabljale kot dišavo*|

① ▷ [Po'žilka 'ma: 'ta:kj 'močŋ, še 'kār 'le:ipj 'dū:x, in g'dā so si 'ženske p're:ĩdj 'tɛ:xj 'vɛ:zale, 'to:u so si 'cɔ:j jo d'ja:le, ki je 'lɛpo 'di:šalo.]

① prevzeto prek nem. *Basilik* in it. *basilico* iz srlat. *basilicum* 'bazilika', dobesedno 'kraljevsko (zelišče)'

④ SSKJ²: – (→ bot. *bažilika* p+), Plet.: +

preftošelj ▶ [p'rɛ:f'toʃlj] -šla ž *denarnica* |*majhna, torbici podobna priprava za nošenje bankovcev in kovancev*|

① ▷ [P'rɛja 'nɛgda 'tāk 'ne:ĩsj 'meja ni'ka:kiga d'na:ra in 'tāk 'tūj p'rɛ:f'toʃla 'ne:ĩsj 'nūca.]

① nem. *Brieftasche* (Antič 1999: 81)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 176: Preftošelj

Slika 177: Punčoh

punčoh ▶ ['punčox] -a, nav. mn. *punčohi* ▶ ['punčoxj] *punčoh* |*visok čevlji z vezalkami*|

① ▷ ['Punčoxj so na ž'nū:rce.]

① srvnem. *buntschuoch*, *puntschuoch*, nem. *Bundschuh* 'kmečki čevlji na vezalke' (Bezljaj 1995: 136; Striedter-Temps 1963: 204)

④ SSKJ²: nar. +, Plet.: +

rinčica ▶ ['rinčica] -e ž, nav. mn. *rinčice* ▶ ['rinčice] *obroček* |*ozka ploščata priprava na čevlju, skozi katero je speljana vezalka*|

① ▷ [Ž'nū:rce pɾ 'šu:xj pa po'tɛ:gneo skozi 'rinčice.] ▪ ['Zāj či je 'šu:x za z'vɛ:zati, 'te 'ma: 'rinčice, ki 'lexko s'ko:uzj ž'nū:rco po'tɛ:gneš pa z'vɛ:žɛš.]

- ① *rinčica* ← *rinka* ← prevzeto delno iz bav. nem. *Rinken* ‘zaponka’ in delno iz srvnem. *rinc*, nem. *Ring* ‘krog, obroč, prstan’
 ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +

Slika 178: Rinčica

robček ▶ [ˈrɔpčɛk] -čka m *robec* |manjši kos blaga kvadratne oblike zlasti za brisanje nosu| = šnajctehelj

- ① ▷ [ˈNɛgda so b'li ˈrɔpčɛkj f'se z bla'ga:, ˈzāj pa ˈnūcamo f'si ˈsāmo pa'pi:rnatɛ, ki se zb'ri:šeš pa fk'rāj ˈvr:žɛš.]
 ① *robček* ← *robec* ← prvotno **rɔbɛcǫ*, kar je manjšalnica od pslovan. **rǫbъ* ‘kar je odsekano, odrezano, kos tkanine’
 ② SSKJ²: +, Plet.: +
 ③ Po antiki so robce najprej uporabljali na renesančnih dvorih v Italiji. Pri premožnejših meščanih srednje Evrope je prišel v navado v 16. stoletju, v višjih družbenih plasteh na Slovenskem pa v 17. stoletju. V hlačnem žepu je predstavljal še pred nekaj desetletji tako rekoč obvezno dopolnilo k vsakdanji ali praznični opravi mestnih in podeželskih prebivalcev. Po 2. sv. vojni robce iz blaga postopno nadomeščajo papirnati robci za enkratno uporabo (Baš 2004: 502).
 ▷ moški robček; šimelj robček; ženski robček

rokavica ▶ [rokaˈvica] -e ž, nav. mn. *rokavice* ▶ [rokaˈvice] *rokavica* |oblačilo za na roko|

- ① ▷ [ˈMufa pa je kāk ˈen ˈrɔ:r, ki si ˈro:ɥke ˈnɔ:r pr̩ˈtisna. ˈTo:ɥ je bˈlɔ naˈmɛsto rokaˈvi:c.]
 ① *rokavica* ← *roka* ← pslovan. **rɔkǣ* ← ide. **urónkah*₂ ← **urenk-* ‘grabiti, prijemati’
 ② SSKJ²: +, Plet.: +
 ③ Rokavice so poznali v višjih družbenih plasteh na Slovenskem od 17. do 20. stoletja, svobodniki na Kranjskem v 18. stoletju, kmetje in

preprostejše mestno prebivalstvo na Slovenskem pa v 19. (največkrat s palčnikom, brez drugih prstov) in 20. stoletju (Baš 2004: 505).

▷ rokavica s palcem; rokavica s prstami

rokavica s palcem ▶ [roka'vica s 'pa:lcon] -e s 'pa:lcon ž, nav. mn. *rokavice s palcem* ▶ [roka'vice s 'pa:lcon] *enoprstna ali palčna rokavica; palčnik*

① ▷ [Roka'vice smo 'tūj do'ma: št'rekalj. 'To:u so bi'lē: 'sāmo 'ta:ke na 'en 'prst. 'Reklj smo roka'vice s 'pa:lcon.]

① *rokavica* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah*₂ ← **urenk*- 'grabiti, prijemati' in *s* ← **sъ* ← **sъn*- ← **s^om* in *prst* ← pslovan. **pъrstъ* ← ide. **pъ-sth*₂-ó- 'spredaj stoječi, štrleči' in *palec* ← pslovan. **pǎlъcъ* ← (verjetno) ide. **pōlo*- 'debel'

① SSKJ²: –, ⁹⁰ Plet.: –

rokavica s prstami ▶ [roka'vica s 'prstamj] -e s 'prstamj ž, nav. mn. *rokavice s prstami* ▶ [roka'vice s 'prstamj] *rokavica na pet prstov*

① ▷ [Roka'vice smo 'tūj do'ma: št'rekalj. 'To:u so bi'lē: 'sāmo 'ta:ke na 'en 'prst. 'Reklj smo roka'vice s 'pa:lcon. Se pa do'bi:lo za 'kū:ptj že 'tūj 'ta:ke, ki so bi'lē: na f'se 'prste. 'To:u se pa 'reklo roka'vice s 'prstamj.]

① *rokavica* ← *roka* ← pslovan. **rǫkǎ* ← ide. **urónkah*₂ ← **urenk*- 'grabiti, prijemati' in *s* ← **sъ* ← **sъn*- ← **s^om* in *prst* ← pslovan. **pъrstъ* ← ide. **pъ-sth*₂-ó- 'spredaj stoječi, štrleči'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 179: Rokavica s palcem

Slika 180: Rokavica s prstami

Slika 181: Rukzak

⁹⁰ SSKJ izpričani narečni pomen besede navaja pod gesli *rokavica*, *enoprsten* in *palčen*.

rukzak ▶ ['ruk'zɔk] -a m *nahrbtnik* |*torbi podobna priprava z naramnicami za prenašanje na hrbtu*|

① ▷ ['Ruk'zɔk] 'nɛɡda 'ne:iso 'mɛlj fʁš'lu:sof, 'to:ɥ so b'li kāk 'en 'žāk]. 'Gorj je b'lā ž'nū:rca, ki si jo f'kūp po'tɛ:gna.]

① nem. *Rucksack* 'nahrbtnik' (Antič 1999: 343)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Nahrbtnik, ki se je razvil iz meha, se je začel uveljavljati v 19. stoletju. Najprej so nahrbtnike uporabljali vojaki, lovci, ribiči, gozdarji in planinci, pozneje pa je prešel v splošno rabo. Poznamo več vrst nahrbtnikov, npr. planinski, taborniški, lovski, vojaški, fotografski. Od konca 70. let 20. stoletja uporablja nahrbtnik osnovno- in srednješolska mladina za šolsko torbo. V 90. letih je bil pogosto modni dodatek zlasti mladim, ki je pri dekletih zamenjal torbice (Baš 2004: 352).

sandal ▶ [san'da:l] -a m, nav. mn. *sandali* ▶ [san'da:lɪ] *sandal* |*elegantno poletno žensko obuvalo z navadno nizko ali srednje visoko peto, ki se s paščkom, jermenom pripne čez gleženj*|

① ▷ ['Dā sɥ b'lā še 'dɛca, smo po'letj xo'dilj ve'či:na 'bɔsj. Ne 'po:ɥnin, ki bi 'kɛ:ra 'me:ila san'da:le.]

① prevzeto prek nem. *Sandale* iz lat. *sandalium* ← gr. *sándalion*, *sándalon* 'sandala'

① SSKJ²: +, Plet.: +p⁹¹

⑥ Značilno obuvalo starega veka je moda direktorija (1795–1799) in empira (1800–1820) v zgledovanju po antiki obnovila v obutvi plemkinj in meščank. Po 1. sv. vojni in še danes so sandale lahko poletno obuvalo z izrezanim gornjim delom (oblikovno podrejeno vsakokratni modi) in del otroške, moške in v največji meri tudi ženske oprave za različne priložnosti (Baš 2004: 523).

Slika 182: Sandal

⁹¹ Pleteršnikov slovar izpričani narečni pomen navaja pod geslom *sandala*.

semiš ▶ ['sɛmiš] -a m *semiš* |*mehko usnje s krajšimi vlakni iz telečjih kož, kosmateno na mesni strani*|

① ▷ ['Sɛmišnɨ̯ 'ʃu:xɨ̯ so s 'sɛmiša. 'To:ɹ̩ so ve'ləlɨ̯ za 'bɔ:jše 'ʃu:xe.]

① nem. *sämisch* ← srvnem. *semisch (leder)* 'semiš' ← verjetno frc. (*peau de chamois* 'semiš', dobesedno 'gamsova (koža)'

① SSKJ²: usnj. +, Plet.: –

② Semiš je maščobno strojeno mehko usnje ali cepljenec, podobno jelovini ali irhovini (Kocjan - Barle in Bajt 2007f: 1912). Pridobiva se s cepljenjem debelejših kož in z dodelavo spodnje plasti kože z rastlinskimi in sintetičnimi strojili (Kocjan - Barle in Bajt 2007: 302). Uporablja se za cenejše vrste obutve in oblačila, predvsem za plašče, krila in torbice (Kocjan - Barle in Bajt 2007f: 1912).

semišar ▶ ['sɛmišar] -a m, nav. mn. *semišarji* ▶ ['sɛmišari̯] *semiš čevelj* |*čevelj, ki je iz semiša*| = semišni šuh

① ▷ ['Sɛmišari̯ so 'mālo 'bɔ:jšɨ̯ 'ʃu:xɨ̯. 'To:ɹ̩ je 'ne:ɨ̯ b'lɔ̯ 'ra:vno za po b'lātɨ̯.]

① *semišar* ← *semiš* ← nem. *sämisch* ← srvnem. *semisch (leder)* 'semiš' ← verjetno frc. (*peau de chamois* 'semiš', dobesedno 'gamsova (koža)'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 183: Semišar

semišni šuh ▶ ['sɛmišnɨ̯ 'ʃu:x] -iga -a m, nav. mn. *semišni šuhi* ▶ ['sɛmišnɨ̯ 'ʃu:xɨ̯] *semiš čevelj* |*čevelj iz semiša*| = semišar

① ▷ ['Sɛmišnɨ̯ 'ʃu:xɨ̯ so ve'ləlɨ̯ za 'bɔ:jše 'ʃu:xe.]

① *semišen* ← *semiš* ← nem. *sämisch* 'semiš' in *šuh* ← nem. *Schuh* 'čevelj' (Antič 1999: 368)

① SSKJ²: –, Plet.: –

svinjski čokelj ▶ [s'vi:nskɨ̯ 'čɔkɨ̯] -iga -kla m, nav. mn. *svinjski čoklji* ▶ [s'vi:nskɨ̯ 'čɔklɨ̯] (*pokvečen*), *grob*, *doma izdelan čevelj iz svinjskega usnja* = čokelj = kverd (1. pomen) = svinjščak

⑦ ▷ ['Boks je 'bija d'ra:gi, 'to:u je b'lə za 'boj:šo obü'tálo. 'To:u je 'mexki 'lèder, ki se je s've:ita, či si ga sk'rëma, s'vi:nski 'čokl̩ pa se 'ne:i 'ra:vno s've:ita, čig'lix si ga k'rëma. S'vi:nski 'čokl̩ so bi'li: do'ma: 'dëlanj, in 'to:u s s'vi:nskiga 'lëdra, ki 'ne:iba 'nič 'fajnj. 'Təti 'lèder je 'ne:iba g'lätkj, pač pa 'ta:kj g'rəb̩ 'boj, s 'ta:kimj 'ma:limj ž'låkecamj v'me:is, 'tāk ki 'ne:isj ga 'mōga p'rāf zg'lāncatj, ki bi se 'lëpo s've:ita. Pa 'tūj na'rë:tj so bi'li: 'tāk, ki so se 'tistj 'ši:vj na mes'ta:x 'vün 'vidl̩, 'tāk ki 're:is̩ 'ne:iso bi'li: 'nič 'le:ipiga. Pa še pre'mōčenj so bi'li: p'recj 'xitro.]

① *svinjski* ← *svinja* ← pslovan. **svinĩ*, pslovan. **svînŭ* 'prasec' ← ide. **suH-ih₂-nó-* 'prasec' in *čokelj* ← morda v povezavi s *čonkelj* 'ud' ← deloma iz madž. *csenk* 'okrnjen, okleščen' ali it. *cionko* 'okrnjen' (Bezljaj 1976: 86); prim. tudi *čonkav* 'okrnjen, pokvečen' ← madž. *csenka* 'pohablejn, štrcljat, štulast; nedokončan' (Bezljaj: prav tam; Bernjak 1995: 77)

① SSKJ²: –, Plet.: –

svinjščak ▶ [s'vi:nšak] -a m, nav. mn. *svinjščaki* ▶ [s'vi:nšakj] (*pokvečen*), *grob, doma izdelan čevl̩j iz svinjskega usnja* = čokelj = kverd (1. pomen) = svinjski čokelj

⑦ ▷ ['Tistj 'šu:xj s s'vi:nskiga 'lëdra pa so bi'li: s'vi:nšakj.] ▪ ['Nëgda so bi'li: 'ta:kj do'māčj 'šo:uštarij, ki so 'dëlalj 'šu:xe z do'māčiga 'lëdra. 'To:u je b'lə iz s'vi:nskix 'ko:uš. 'Ti:stin smo 'reklj s'vi:nski 'čokl̩ ali 'tūj k'verdj. 'To:u so bi'li: z'lə s'lābj 'šu:xj, ki so bi'li: ta'koj pre'mōčenj, pa 'tūj g'r:dj so bi'li: 'nič 'le:ipj. 'Jās jix 'ne:is̩ 'rāda 'nōsla. K'verdj so bi'li: k'li:nčkanj na potp'lātax, 'te pa se 'mōglo z 'rəšplo 'doj zb'rü:stj, 'tistj k'li:nčkj pa z 'vo:uskon za'le:itj, ki 'ne:i 'pikalo. No, 'reklj so 'vo:usek, 'vāčj pa 'mi:slin, ki 'bi:la 'to:u 'po:ulek cme'rëkova s'mōla, ne 've:in. 'Ši:vani so pa bi'li: s 'ta:ko de'bë:lo d'rëto, ki 'bi:la p'rej nas'mōljena, ki 'duže zdj'žala. 'To:u se 'tistj 'ro:up 'dölj o'kul, 'kāk je 'bija 'lèder 'cəj k potp'lātj na'rë:tj, 'vün 'vida, ki 'bija 'vün o'bġjenj 'tistj 'ši:f. 'Tətix k'verdof ali s'vi:nšakof, kāk smo 'reklj, se 'ne:i 'māzalo s k'rëmo 'tāk kāk d'rü:ge 'šu:xe, pač pa s s'vi:nsko 'ma:stjo. 'To:u se 'zë:la 'ma:st, ki 'ne:i b'lā za 'lëstj. 'Təto 'ma:st se 'da:lo 'nə:r f 'ka:ko s'ta:ro š'ka:tlo in 'to:u se 'pə:l 'nūcalo za 'ma:zaġe s'vi:nšakof. 'Tūj za 'vəze pṛ po'ta:čax smo 'to:u 'mëli, ki se na'māzalo pṛ po'ta:čax, ki 'ne:i šk'ri:palo, pa še za 'kāj d'rügo se 'nūcalo.]

① *svinjščak* ← *svinja* ← pslovan. **svinĩ*, pslovan. **svînŭ* 'prasec' ← ide. **suH-ih₂-nó-* 'prasec'

① SSKJ²: –, Plet.: –

šal ▶ ['ša:l] -a m *šal* |*daljši kos blaga ali pletenine, ki se nosi zlasti okrog vratu*| = fača

① ▷ ['Ša:l] so s 'ka:kiga 'boj 'mexkiga bla'ga: al pa 'ži:danj.]

① prevzeto prek nem. *Schal*, frc. *châle* in angl. *shawl* iz perz. *šāl* 'ogrinjalo, ruta, šal'

④ SSKJ²: +, Plet.: –

⑥ Perzijska beseda *šāl* je morda izpeljana iz indijskega krajevnega imena *Šaliāt*. To indijsko mesto je namreč znano po izdelovanju tekstila (Snoj 2016: elektornski vir).

šildkapa ▶ ['šilt'kâpa] -e ž *kapa s ščitkom* |*pokrivalo s trdim, navzven upognjenim delom, ki ščiti čelo, oči*| = kapa na šild

① ▷ ['Šilt'kâpa ali 'kâpa na 'šilt, 'ti:sta 'ma: p're:ĩdĩ 'ta:ko 'tr:do 'cɔ:j za'šito, ki mo p'ra:vimo 'šilt, ki 'kâr ne 'sunce s've:ĩtĩ v o'či:.]

① nem. *Schildkappe* (<https://www.dwds.de/wb/dwb/schildkappe>; pridobljeno: 3. 12. 2024)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

šimelj robček ▶ ['šimļ 'rɔpčɛk] 'šimļ -čka m *bel okrasni robec v prsnem žepu moškega suknjiča*

① ▷ ['Šimļ 'rɔpčɛk so 'moški 'mɛļĩ pɾ 'ka:ken 'bɔ:jšen g'vãntĩ. 'Bija je 'be:ĩli pa s 'špicamĩ in je 'tãk 'gɔrĩ 'mãlo 'vũn g'lɛ:ja z 'žepa.]

① *šimelj* (nejasno) in *robček* ← *robec* ← prvotno **rɔbɛčb*, kar je manjšalnica od pslovan. **rôbъ* 'kar je odsekano, odrezano, kos tkanine'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Robec, obrobjen s čipko ali okrašen z izvezenim monogramom, je veljal za priljubljeno okrasno dopolnilo v oblačilnem videzu višjih družbenih plasti od 17. stoletja dalje. Kmečke žene so zatikale robce za pas prazničnih kril v 19. stoletju in v prvi polovici 20. stoletja (Baš 2004: 502).

škorenjček ▶ [š'kɔ:rɔŋčɛk] -čka m *manjšalnica od škorenj*

① ▷ ['Moški so za po'zi:mĩ 'mɛļĩ š'kɔ:rɔŋčɛke, ki so bi'li: 'tãn 'nɛgĩ 'tũj do sre'di:ne 'mɛ:č 'viski, ki je s'ne:ĩk 'ne:ĩ jin 'nɔ:r p'riša, op st'ra:nĩ, na z'no:ũtrešni st'ra:nĩ, pa je 'bija fɾš'lu:s, ki si 'lexko o'bũja.]

① *škorenjček* ← *škorenj* ← pslovan. **skorъn'ĩ* 'škorenj' ← prid. **skòrъnъ* 'narejen iz usnja' ← pslovan. **skorã* 'koža, usnje'

④ SSKJ²: +, Plet.: –

▷ moški škorenjček; ženski škorenjček

šlajer ▶ [š'lājər] -a m *tančica, pajčolan* |kos zelo tanke in redke tkanine, ki se uporablja zlasti kot naglavni okras prvoobhajank, birmank in nevest|

① ▷ [Š'lājər je na'va:dno s 'ta:kiga 'tɛjnkiga, 're:ɪtkiga bla'ga:, ki 'nošijo ne'vɛste na g'la:vj. 'To:ɥ se s š'pångamj 'tåk 'lɛpo 'co:j pʁš'pilalo, pot k'ra:nec s'po:ɥt, 'te pa 'tisto 'tåk 'lɛpo 'za:dj 'doj vi'sɛlo, 'kāk je 'páč 'du:gj 'bija. Pa 'tűj 'pʁ:voop'xa:janke, 'bi:rmanke so p'recɪ 'mɛle š'lājere 'nɛgda.]

① nem. *Schleier* 'tančica, pajčolan' (Antič 1999: 359)

① SSKJ²: -⁹² (→ *šlar* p+), Plet.: - (→ *šlar* p+)

Slika 184: Šimelj robček

Slika 185: Šlajer

šlajerček ▶ [š'lājərčɛk] -čka m *manjšalnica od šlajer*

① ▷ [Š'lājərčɛk so 'mɛle pona'va:dj p'reja 'nɛgda 'pʁ:voop'xa:janke, ki je 'tåk 'lɛpo 'za:dj jin 'doj 'visa, k 'be:ɪlen k'la:dekj 'co:j.]

① *šlajerček* ← *šlajer* ← nem. *Schleier* 'tančica, pajčolan' (Antič 1999: 359)

① SSKJ²: -, Plet.: -

šnjajctehelj ▶ [š'nājɕ'tɛ:xɫ] -xla m *robec* |manjši kos blaga kvadratne oblike zlasti za brisanje nosu| = robček

① ▷ [S 'ka:kix 'ma:lix 'kɔ:sof sɥ na'rɛ:dla š'nājɕ'tɛ:xle 'vün al pa sarv'jɛ:tke.]
▪ ['Tűj š'nājɕ'tɛ:xɫ, sarv'jɛ:tke, 'pʁ:tɪ 'mɔrjo 'bitj za'ro:ɥblɛnj.]

① bav. avstr. **Schnaitztuch*/**Schnaizeltuch* za nem. *Schneuztuch* oz. *Schneuzeltuch* 'robec' 'isto' (Bezljaj 2005: 87)

⁹² Leksem *šlajer* s pripisanim kvalifikatorjem neknoj. ljud. beleži Slovenski pravopis.

① SSKJ²: –, Plet.: –

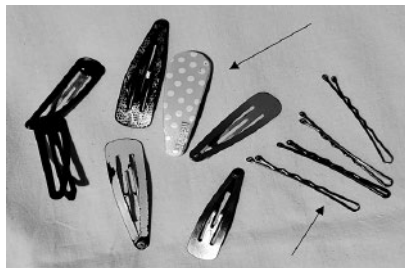
▷ moški šnajctehelj; ženski šnajctehelj

španga ▶ [š'pānga] -e ž, nav. mn. *špange* ▶ [š'pānge] *lasnica* |preprosta priprava iz dveh vzporednih krakov za pritrjevanje, spenjanje las; lasna sponka|

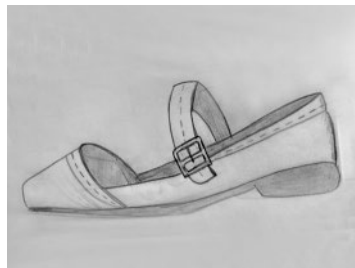
① ▷ ['To:ɥ smo 'nɛɡda 'mɛlə f'se s š'pāngamj 'gɔr 'la:sj na'rɛ:tɛ. 'To:ɥ so bi'lɛ: 'ta:ke, na'va:dne š'pānge smo 'reklj, 'nāx pa so 'te p'rišle 'vün 'ta:ke 'le:iɛpe, 'boj 'ži:vix 'fa:rp, ki 'sāmo s'ti:sneš, 'tāk ki k'licne, 'te pa so 'la:sj že p'š'pilanj 'cɔj x g'la:vj. 'Zāj 're:iʃn do'bi:š že f'sega 'fūrma š'pānge.]

① nem. *Spange* 'sponka' ← pgerm. **spangō* ← (domnevno) pgerm. **spannan* 'napeti, napenjati'

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

Slika 186: Španga

Slika 187: Šuh na šnolo

šuh ▶ [ʃu:x] -a m, nav. mn. *šuhi* ▶ [ʃu:xj] *čevlj* |nizko ali srednje visoko obuvalo s čvrstim podplatom|

① ▷ [No, 'na:x pa si 'šu:xe že 'tāk f trgo'vinj 'do:ɥba: 'Bɔrovo, Pla'nika, 'Åstra ... 'tɔtɛ še 'po:ɯnin.] ▪ ['Zāj či je 'šu:x za z'vɛ:zatj, 'te 'ma: 'rinčice, ki 'lexko s'ko:ɥzj ž'nü:rcɔ po'tɛ:gneš pa z'vɛ:žeš.]

① nem. *Schuh* 'čevlj' (Antič 1999: 368)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑧ Čevlji so razvojno nasledili mehkejša nogavična srednjeveška obuvala z različno oblikovanimi konicami. Praktične potrebe so narekovale višje čevlje, ki so jih najpogosteje nosili kmetje, vojaki in ob določenih priložnostih zemljiški gospodje. Do 17. stoletja so bila obuvala brez pet. Baročni čevlji z rdečimi visokimi petami in okraski so bili privilegij višjih družbenih plasti. V 17. in 18. stoletju so se čevlji mnogo bolje prilagali obliki nog, vendar so še v 19. stoletju krojili leve in desne čevlje po enem kopitu. Konec 18. in zlasti v 19. stoletju so cenjeni postali

visoki, polvisoki in nizki čevlji na zavezovanje in zapenjanje, konec 19. stoletja pa tudi na elastiko. Visoke pete so se ohranile le še na ženskih čevljih, v vsakdanjih razmerah za predstavnice višjih družbenih plasti, za kmečke žene in delavke pa le ob prazničnih priložnostih. Kmečko prebivalstvo je imelo tudi drugačna, trpežnejša in predvsem cenejša vsakdanja obuvala, izdelke domače obrti ali lastne izdelave. Kmetice in kmečki otroci so bili do 1. ali celo 2. sv. vojne pri delu pogosto bosí. Zaradi praktičnosti so bili čevlji za delo, slabe poti ipd. vedno višji. Kmetje so do 2. sv. vojne rajši naročali trpežnejše in okornejše izdelke domačih čevljarjev, čeprav je po 1. sv. vojni z njimi že močno tekmovala obutvena industrija (Baš 2004: 67).

▷ boksnati šuh; ledernati šuh; semišni šuh; šuh na šnolo; šuh na žnurice

šuh na šnolo ▶ ['šu:x na š'nɔlɔ] -a na š'nɔlɔ m, nav. mn. *šuhi na šnolo* ▶ ['šu:xɪ na š'nɔlɔ] *nizek čevelj na zaponko*

① ▷ ['Šu:xɪ na š'nɔlɔ so pa 'niskɪ 'šu:xɪ, ki 'ma:jo 'ta:kɪ 'pa:sek p're:ɪk p're:ɪdɪ, op st'ra:nɪ pa 'ma:jo š'nɔlɔ, ki se zaš'pila. 'To:ɹ so 'lexko 'ka:kɪ san'da:lɪ ali pa 'tʲɹ 'šu:xɪ, ki so pɹ 'pɹstax p're:ɪdɪ zap're:ɪtɪ. 'Pa:sek dɹ'ʒi:, ki se ti 'šu:x 'dɔj z 'no:ɹge ne po'te:gne, je pa 'tʲɹ 'lɛpo 'tisto 'viditɪ, 'tistɪ 'pa:sek s š'nɔlɔ, 'tāk ki je 'mālɔ 'tʲɹ za'vɔlɔ 'lɛpšiga.]

① *šuh* ← nem. *Schuh* 'čevelj' (Antič 1999: 368) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *šnola* ← bav. avstr. *Schnalle* ← srvnem. *snolle* 'zaponka' (nem. *Schnalle* 'zaponka') (Striedter-Temps 1963: 221)

① SSKJ²: –, ⁹³ Plet.: –

② Visoki, polvisoki in nizki čevlji na zapenjanje (tudi na zavezovanje) so postali cenjeni konec 18. stoletja, še posebej pa v 19. stoletju (Baš 2004: 67).

šuh na žnurice ▶ ['šu:x na ʒ'nü:rce] -a na ʒ'nü:rce m, nav. mn. *šuhi na žnorice* ▶ ['šu:xi na ʒ'nü:rce] *čevelj na vezalke*

① ▷ ['Šu:x na ʒ'nü:rce je, 'kāj se p're:ɪdɪ f'küp zaʒ'nü:ra. Za 'dɛce so 'ne:ɪ 'fājn 'tɔtɪ 'šu:xɪ, ki 'to:ɹ je 'mü:dnɔ za o'bütɪ, ki si še ne z'na:jo sa'mi: p'rāf z've:zatɪ, 'te pa po ʒ'nü:rcax 'xɔdijo pa 'lexko 'pa:dnejo.]

① *šuh* ← nem. *Schuh* 'čevelj' (Antič 1999: 368) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *žnura* ← stvnem., srvnem. *snuor* 'vrvica, trak, vrv' (Striedter-Temps 1963: 254)

⁹³ SSKJ pod gesloma *čevelj* in *zaponka* navaja ponazarjalni zgled *čevlji na zaponko*.

① SSKJ²: –, ⁹⁴ Plet.: –

⑧ Visoki, polvisoki in nizki čevlji na zavezovanje (tudi na zapenjanje) so postali cenjeni konec 18. in posebno v 19. stoletju (Baš 2004: 67).

Slika 188: Šuh na žnurice

Slika 189: Taška

Slika 190: Tehelj

taška ▶ ['tāška] -e ž *taška* |ženska torbica|

① ▷ ['Tāška je 'bi:la za 'ta:ke d'ro:ɥbne 're:ɟi:ke, za glav'ni:k, š'pe:ɟlɟek, š'nāj'c'te:xl.]

① star. it. *tasca* 'torbica' ← verjetno stvnem. *tasca* 'torbica' (> nem. *Tasche* 'žep, torbica, torba')

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: +

⑧ Oblačilni dodatek, namenjen za shranjevanje denarja in malenkosti, so v obliki mošnje v 18. in 19. stoletju uporabljale plemkinje in meščanke. Ta oblika se je v 20. stoletju ohranila za večerne in plesne priložnosti, dnevne torbice pa so bile drugačnih oblik in materialov. Vsakdanja raba torbice je še med 1. in 2. sv. vojno označevala socialno pripadnost nosilke. Delavke in v manjši meri tudi kmetice so premogle kvečjemu eno ročno torbico k praznični obleki (Baš 2004: 633).

tehelj ▶ ['tɛ:xl] -xla m *ruta* |žensko pokrivalo, navadno kvadratne oblike|

① ▷ ['Tɛ:xl] je za na g'la:vo. 'Tɛ:xlɟ so 'lexko 'vu:natnɟ, so 'lexko debe'lejšɟ, 'lexko so 'tūɟ 'tejnɟ 'vu:natnɟ, 'lexko so 'tejnɟ 'ži:danɟ. 'Boj de'bɛ:lɟ 'vu:natnɟ 'tɛ:xlɟ, 'to:ɥ so 'ta:kɟ za po'zi:mɟ. 'Zāj pa poš'tɛ:rkanix 'tɛ:xlof 'niše 'nima 'več. Pa 'tūɟ 'vāɟ se 'tɛ:xlɟ 'boj 'mālo 'nošijo, 'boj 'kāpe, ve'či:na pa 'xɔɟ og'lāva.]

① *tehelj* ← nem. *Tuch* 'ruta' (Antič 1999: 434)

① SSKJ²: –, Plet.: –

▷ pošterkani tehelj; volnatni tehelj; židani tehelj

⁹⁴ SSKJ pod gesloma *čevelj* in *vezalka* navaja ponazarjalni zgled *čevlji na vezalke*.

tenisar ▶ ['tɛnisar] -a m, nav. mn. *tenisari* ▶ ['tɛnisarij] *teniska* |športni čevlji na vezalke ali ježke|

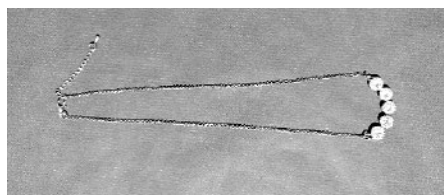
① ▷ ['Tân v 'ɔsɔndesetix 'le:ɪtax pa so m'la:dɔ̯ že no'silɔ̯ ve'çi:noma 'ka:ke 'tɛnisare, 'tāk po'ba:rɪ kāk dik'line, in 'to:ɯ je b'lo:ɯ v'rɛ:dɔ̯ za 'no:ɯgo, sp'lɔx ki so 'pɛš xo'dilɔ̯. 'Enɪ so 'mɛɭɪ z'lɔ̯ 'dāuč f 'šo:ɯlo.]

① *tenisar* ← *tenis* ← prevzeto (eventualno prek nem. *Tennis*) iz angl. (*lawn*) *tennis*

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 191: Tenisar

Slika 192: Verižica

ura na verižici ▶ ['vüra na ve'rižici] -e na ve'rižici ž *moška žepna ura na verižici* (ki se je navadno nosila zataknjena za žep telovnika ali suknjiča)

① ▷ [Nek'tɛ:rɪ 'mɔškɪ, 'ta:kɪ 'mālo 'boj ime'nitnɪ, so no'silɪ 'vüro na ve'rižici. 'Tāk so jo 'mɛɭɪ p're:ɪdɪ pr'pɛ:to za k'noɫ'lü:kno pr'pr's'le:ikɪ.]

① *ura* ← srvnem. *ūre* 'ura' (> nem. *Uhr* 'ura') in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *verižica* ← *veriga* ← pslovan. **verīga* ← ide. **H₂uer-* 'vtikati, vdevati' in 'vezati, postavljati v vrsto' ter morda 'viseti'

② SSKJ²: –, ⁹⁵ Plet.: –⁹⁶

③ Po načinu nošenja so bile osebne ure del oblačilnega videza. Od začetka 19. stoletja so se nekateri praznično opravljeni kmetje ponašali z žepno uro ali vsaj s kovinsko verižico za uro, po moški modi zataknjeno za žep telovnika ali suknjiča. Splošneje so se od konca 19. stoletja žepne ure razširile tudi med kmeti. Po meščanskem zgledu so konec 19. stoletja pa tja do 1. sv. vojne nekatere premožne kmetice dodale praznični opravi uro na dolgi verižici, zataknjeno za pas krila, večinoma pa ženske nekmečkih poklicev na podeželju in meščanke (Baš 2004: 654).

verižica ▶ [ve'rižica] -e ž *verižica* |okrasni predmet iz sklenjenih členastih elementov za okrog vratu|

⁹⁵ SSKJ pod gesloma *ura* in *žepen* navaja ponazarjalni zgled *žepna ura*.

⁹⁶ Pleteršnik pod gesloma *ura* in *žepen* navaja ponazarjalni zgled *žepna ura*.

- ⑦ ▷ [Ve'rižice 'ma:jo 'nâj'boj z'la:te ali pa s'rebŕne. 'Moja je z'la:ta, 'to:u je še 'tôta, 'kâj mi jo 'A:nika pred 'le:ĩtamĩ pŕ'nesla za 'go:ut.]
- ① *verižica* ← *veriga* ← pslovan. **verĩga* ← ide. **Huer-* 'vtikati, vdevati' in 'vezati, postavljati v vrsto' ter morda 'viseti'
- ① SSKJ²: +, Plet.: +p–
- ⑧ Do konca 18. stoletja so bile verižice kot okras okoli vratu pogostnejše pri višjih družbenih plasteh, po tem času tudi med kmečkim prebivalstvom, pretežno v praznični opravi. Na njih so bile pogosto obešene ploščate kovinske svetinjice (spomin na romanje), medaljoni in obeski raznih oblik in funkcij. Nosile so se nad obleko ali pod njo, prav tako danes, ko je nakit pogost okras tudi pri moških (Baš 2004: 667).

volnatni ▶ ['vu:natnĩ] -a -o prid. *volnen* |*ki je iz volne*|

- ⑦ ▷ ['Tɛ:xlĩ so 'lexko 'vu:natnĩ, so 'lexko debe'lejšĩ, 'lexko so 'tũdĩ 'tejnki 'vu:natnĩ, 'lexko so 'tejnki 'zi:dani.]
- ① *volnatni* ← *volna* ← pslovan. **vělna* ← ide. **h₂uĥ₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂*– 'dlaka, volna'
- ① SSKJ²: star. +, Plet.: +

volnatni tehelj ▶ ['vu:natnĩ 'tɛ:xlĩ] -iga -xla m *volnena ruta*

- ⑦ ▷ ['Nɛgda so 'vu:natnĩ 'tɛ:xlĩ 'sâmo 'be:ĩlĩ bi'li: pa s 'ka:kimĩ 'ro:ũžicamĩ. Pŕ k'ra:jĩ 'ne:ĩso b'li nacũf'ra:nĩ, pač pa 'nõr za'ro:ũblenĩ, 'nõr pa so 'meĩlĩ 'tâk na 'ka:kix 'õsũ centi'metŕof 'šũrko 'ta:ke 'zi:dane, 'tũj 'be:ĩle t'ra:ke, 'ka:kĩ centi'metŕ 'šũrke, in 'tisto se 'tâk 'lepo svet'likalo.]
- ① *volnatni* ← *volna* ← pslovan. **vělna* ← ide. **h₂uĥ₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂*– 'dlaka, volna' in *tehelj* ← nem. *Tuch* 'ruta' (Antič 1999: 434)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 193: Volnatni tehelj

Slika 194: Zapestnica

Slika 195: Ženski škorenjček

zapestnica ▶ [za'pe:ĩsɲca] -e ž *zapestnica* |okrasni predmet za okrog za-pestja|

① ▷ [Za'pe:ĩsɲce pa 'ne:ĩsɲ ni'kɔl 'me:ĩla. 'To:ɥ je 'boj za m'la:de.]

① *zapestnica* ← *pest* ← pslovan. **pĕstb* ← ide. **pŋkʰsth₂i-* ← ide. **pénkʰe* 'pet' in **stah₂-* 'stati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

ženski robček ▶ ['ženski 'rɔpček] -iga -čka m *manjši robec iz običajno belega blaga z rožastim vzorcem, lahko obrobljen s čipko* = ženski šnajctehelj

① ▷ ['Ženski 'rɔpčkĩ pa so bi'li: 'mɛ:nšĩ od 'mɔškix 'rɔpčkɔf in so na'va:ɔno bi'li: 'be:ĩli pa 'gɔr 'ka:ka 'ro:ũža, o'kul pa 'lexko 'be:ĩla 'či:pka.]

① *ženski* ← pslovan. **žēnʸskb* ← **ženǣ* 'žena' in *robček* ← *robec* ← prvotno **rɔbʸbčb*, kar je manjšalnica od pslovan. **rɔbʸ* 'kar je odsekano, odrezano, kos tkanine'

① SSKJ²: + (pod geslom *robec*), Plet.: –

ženski škorenjček ▶ ['ženski š'kɔ:rɲček] -iga -čka m, nav. mn. *ženski škorenjčki* ▶ ['ženski š'kɔ:rɲčkĩ] *ženski škorenj* |nekoliko višji ženski zimski čevlji iz usnja|

① ▷ ['Ženski š'kɔ:rɲčkĩ pa so bi'li: pona'va:dĩ 'vi:šjĩ od 'mɔškix, 'tǎn 'lexko do ko'lɛ:n, op st'ra:nĩ pa je 'bija fr̥š'lu:s, ki si 'lexko o'bü:la. So pa 'na:x 'te že 'mɛli 'tũj 'ta:ke, ki so se 'sǎmo 'gɔr po'tɛ:gɲli, ki 'ne:ĩ b'lo:ɥ 'nič fr̥š'lu:sa, 'sǎmo 'te so 'mɔgli 'bitĩ 'tɛko 'ra:xĩ, ki so š'li 'gɔr pa 'doj z 'no:ũge.]

① *ženski* ← pslovan. **žēnʸskb* ← **ženǣ* 'žena' in *škorenjček* ← *škorenj* ← pslovan. **skorʸnʹi* 'škorenj' ← prid. **skòrʸnb* 'narejen iz usnja' ← pslovan. **skorǣ* 'koža, usnje'

① SSKJ²: –,⁹⁷ Plet.: –

ženski šnajctehelj ▶ ['ženski š'nǎjc'tɛ:xĩ] -iga -xla m *manjši robec iz običajno belega blaga z rožastim vzorcem, lahko obrobljen s čipko* = ženski robček

① ▷ ['Tǎk 'mɔške kǎk 'ženske š'nǎjc'tɛ:xle si 'do:ũba za 'kü:ptĩ f trgo'vinĩ z d'ro:ũbno pro'dǎjo. 'Tɔtĩ 'ženski š'nǎjc'tɛ:xli so bi'li: z'lɔ 'le:ĩpi.]

① *ženski* ← pslovan. **žēnʸskb* ← **ženǣ* 'žena' in *šnajctehelj* ← bav. avstr.

⁹⁷ SSKJ pod geslom *škorenj* navaja ponazarjalni zgled *ženski škornji*.

Schnaitztuch*/Schnaizeltuch* za nem. *Schneuztuch* oz. *Schneuzeltuch* 'robec' (Bezljaj 2005: 87)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 196: Ženski šnajctehelj

židani ▶ ['ži:danj] -a -o prid. *židan* |*svilen ali svilast*|

① ▷ ['tɛ:xlj so 'lexko 'vu:natnj, so 'lexko debe'lejšj, 'lexko so 'tūdj 'tejnki 'vu:natnj, 'lexko so 'tejnki 'ži:danj.]

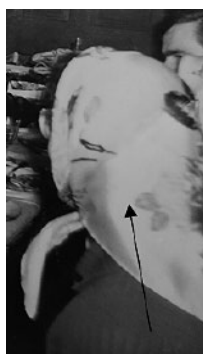
① *židan* ← *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

① SSKJ²: star. +, Plet.: +

⑥ Lat. *saeta* pomeni 'ščetina, dlaka', *Sēricus* pa je pridevnik od imena vzhodnoazijskega ljudstva, lat. *Sērēs*, znanega po izdelovanju svile. Ime tega ljudstva se je v latinščini pomešalo z izposojenko iz kitajščine *sei* 'svila' (Snoj 2016: elektronski vir; Striedter-Temps 1963: 251).

Slika 197: Židani tehelj

Slika 198: Židanica

židani tehelj ▶ ['ži:danj 'tɛ:xlj] -iga -xla m *svilena ali svilasta ruta*

⑦ ▷ [Spom'la:dj pa je'se:nj, 'te se je no'silo 'tejnke 'vu:natne 'tę:xle. 'Põ:l pa so b'li še 'ta:kj 'tejnki 'ži:danj 'tę:xlj. 'Tiste pa smo 'mele za po'letj pa 'tāk na'zaj z've:zane, ki 'ne:ī b'lõ 'xica v 'ji:x.]

① *židan* ← *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina' in *tehelj* ← nem. *Tuch* 'ruta' (Antič 1999: 434)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

židanica ▶ ['ži:danca] -e ž *bela oziroma svetla ruta z vtkanim rožastim ali kakim drugim vzorcem iz tankih svilenih ali svilastih niti*

⑦ ▷ ['Ži:dance so b'li st'rāšno 'le:īpj 'tę:xlj. 'To:ū so 'boj sta'rejšę 'ženske no'sile. Bi'le: so pa 'be:īle ali pač 'ka:ke s'vetle 'fa:rbe 'boj in so 'mele 'nõ:r ft'ka:ne 'ro:ūžaste ali 'tūj 'ka:ke d'rū:ge v'zõ:rce. In 'tõtj v'zõ:rcj so se 'tāk 'lępo s've:ītlj, ki so b'li s 'ta:kix svi'le:nix 'ni:tj na'rę:tj.]

① *židanica* ← *žida* ← stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) '(svilena/kitajska) ščetina'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 199: Žnurica

žnurica ▶ [ž'nü:rca] -e ž, nav mn. *žnurice* ▶ [ž'nü:rce] *vezalka* |*ozek, trden, navadno tkan trak za zavezovanje čevljev*|

⑦ ▷ ['Zāj či je 'šu:x za z've:zatj, 'te 'ma: 'rinčice, ki 'lexko s'ko:ūzj ž'nü:rco po'tę:gneš pa z've:žeš.]

① *žnurica* ← *žnura* ← srvnem. *snour* 'vrvica, vez' (> nem. *Schnur*) ← ide. **sneh₁*- 'vezati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

POMENSKI SKLOP OPRAVILA, POVEZANA Z IZDELAVO OBLAČIL

cikcak ▶ ['cik'cāk] -a m 1. *cikcak* |(s šivalnim strojem) narejena vrsta sledečih si vbodov v večkrat ostro ukrivljeni, lomljeni črti| = cikcak šiv 2. *trak blaga v obliki vijuge, ki se uporablja za vidno obrobljanje ali okrasitev obleke, oblačila*

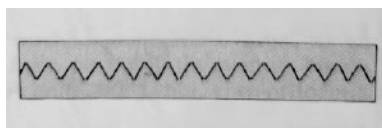
① ▷ 1. [Po 'ro:ubj si 'mōga s 'cik'cākon 'itj, ki se 'ne:ī 'vün cūf'rālo.] ▪ 2. [Po'se:bno 'de:īčje k'la:de pa 'tūdj 'jējnke so 'mēlj s 'cik'cākon op'šito, ki je 'mālo 'lepše bi'lo:u.]

① nem. *zickzack* 'cikcak' (Antič 1999: 512)

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

③ Nem. beseda *zickzack* 'cikcak' je verjetno imitativna izpeljanka tipa sloven. *križ kraž, tik tak, pik pok*, ki lahko sloni na nem. *Zacken* 'zobec, rogelj' (Snoj 2016: elektronski vir).

Slika 200: Cikcak (1. pomen)

Slika 201: Cikcak (2. pomen)

cikcak šiv ▶ ['cik'cāk 'ši:f] 'cik'cāk 'ši:va m (s šivalnim strojem) narejena vrsta sledečih si vbodov v večkrat ostro ukrivljeni, lomljeni črti = cikcak (1. pomen)

① ▷ [Po 'ro:ubj si 'mōga s 'cik'cākon 'itj, ki se 'ne:ī 'vün cūf'rālo. 'Cik'cāk 'ši:f se 'nūca 'tūj za 'ka:ko preš'tepaje, ki se 'to:u 'sin pa 'ta: z ma'ši:non preš'tepalo.]

① *cikcak* ← nem. *zickzack* 'cikcak' (Antič 1999: 512) in šiv ← šiti ← pslovan. *s'īti, sed. *s'ījȝ in *s'bjȝ 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

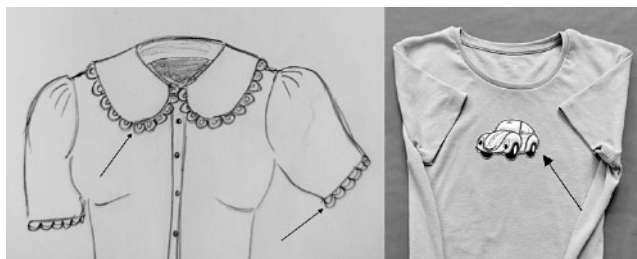
③ Cikcakasti šiv se najpogosteje uporablja za obšivanje robov, da se prepreči cefranje blaga. Primeren je tudi za šivanje in robljenje pletiv, saj je prožen in se pri raztegnjenju ne strga, kakor tudi za šivanje okrasnih aplikacij na blago (<https://svetmetraze.si/blog-post/6-najbolj-uporabnih-sivov>; pridobljeno: 24. 2. 2025). S cikcakastim šivom lahko tudi hitro in enostavno spojimo sloje blaga, ki se radi cefrajo. Nastaviti je treba tako širino vboda, da igla menjaje vbada v blago in tik ob rezu v prazno. Nastali šiv se polika (Brittain 1988: 442).

cirani ▶ ['ci:raɲi] -a -o prid. *okrašen |narejen (bolj) lep, krasen|* = obcirani = ven cirani

① ▶ [K'rɔ:ɲɔ o'kul je 'lexko 'bija 'ci:raɲi. 'To:ɯ f'č̣a:sj 'ka:kj 'cik'cāk, 'ka:kj š'picj. 'Tistj so p'rišlj 'sāmo po 'ro:ɯbj ali pa čes 'ce:ilj k'rɔ:ɲɔ.]

① *ciran* ← *cirati* ← nem. *zieren* (Striedter-Temps 1963: 103)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 202: Cirani

cirati ▶ ['ci:raɲi] -an nedov. *krasiti |delati kaj (bolj) lepo, dodajati okraske|* = ven cirati

① ▶ ['Ci:ralo se je 'čist na 'kuncj, g'dā je že f'küp zašito bi'lo:ɯ. 'To:ɯ si 'ka:kj t'ra:k, 'ka:ke š'pice 'gɔr zašija al 'ka:ke 'ro:ɯže z bla'ga: pa 'tāk.]

① nem. *zieren* 'krasiti, polepšati' (Striedter-Temps 1963: 103)

① SSKJ²: –, Plet.: –

coj doštukati ▶ ['cɔj doš'tūkati] 'cɔj -an dov. *narediti daljše z dodajanjem novega dela* = *coj štukati* = *štukati* (1. pomen)

① ▶ [Či pa je 'jejnka prek'ra:tka, jo je t'rēba 'mālo 'cɔj doš'tūkati. 'Cɔj š'tūkamo, 'gej je pač prek'ra:tko.]

① *coj* ← nem. *zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999: 514) in *štukati* ← bav. avstr. *stücken* (Striedter-Temps 1963: 233)

① SSKJ²: –, Plet.: –⁹⁸

coj priheftani ▶ ['cɔj pri'xɛftani] 'cɔj -a 'cɔj -o prid. **1.** *naudarjen |pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)|* = *coj sheftani* (1. pomen) = *coj zaheftani* (1. pomen) = *gor priheftani* = *gor sheftani* = *gor zaheftani* = *priheftani* (1. pomen) **2.** *pripet z redkimi vbodi*

⁹⁸ Pleteršnikov slovar izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *štukati*.

pred šivanjem (rokavi) = *coj sheftani* (2. pomen) = *coj zaheftani* (2. pomen) = *nor priheftani* = *nor sheftani* = *priheftani* (2. pomen)

① ▷ **1.** ['Cəj pri'xɛftanɪ 'ro:ɯp, 'rečmo pɾ 'jɛjnkɪ 'dɔlɪ, 'to:ɯ je še 'ne:ɪ p'rɒf za'sito, pač pa 'sɒmo 'tɛko, ki se 'vi:dɪ, ɕi de v'rɛ:dɪ sta'lo:ɯ.] ▪ **2.** ['Tɯj 'cəj pri'xɛftanɪ ro'ka:vɪ so 'sɒmo 'tɛko, ki se 'vi:dɪ, 'kɒk 'jɒknɪ sto'ji:, in ɕi je v'rɛ:dɪ 'viditɪ pa ki 'nigɪ 'nič ne v'le:ɪɕe, 'te se 'lexko ro'ka:vɪ p'rɒf 'cəj za'sijejo, z ma'si:non.] ▪ [Ro'ka:f 'nɔ:r za'sitɪ je, sp'lɔx na za'ɕe:tkɪ, 'dɒ se 'zɒčneš vi'ɕitɪ, p'recɪ za'x'te:ɪvno 'dɛlo. 'Pɾ:vo ga 'sɒmo pri'xɛftaš, ki 'cəj pri'xɛftanɪ ro'ka:f je zlexko'tɛ: ot'pa:ratɪ, ɕi bi 'kɒj ne b'lɔ v'rɛ:dɪ. 'Te pa 'za:dɪ 'na:x g're:š še z ma'si:non.]

① *coj* ← *nem. zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999: 514) in *priheftan* ← *heftati* ← *nem. heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

- ① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

coj priheftati ▶ ['cəj pri'xɛftatɪ] 'cəj -an dov. **1.** z *redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti žepe, ovratnik in zavihane robove oblačil (spodnji del krila, hlač, jope, rokava) pred šivanjem* = *gor priheftati* = *gor sheftati* = *priheftati* (1. pomen) **2.** z *redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti rokave pred šivanjem* = *nor priheftati* = *nor sheftati* = *priheftati* (2. pomen)

① ▷ **1.** ['Žepe 'mɔreš 'nɒjp'rej 'mɒlo 'cəj pri'xɛftatɪ, 'na:x jix p'rɒf 'gɔr za'siješ.] ▪ ['K'rɔ:gnɪ pɾ 'ka:kɪ 'jɒknɪ ali pa 'mɒntlɪ, ki je z 'boj de'bɛ:liga bla'ga:, 'mɔreš 'nɒjp'rej 'cəj pri'xɛftatɪ. S'po:ɯdnɪ 'ro:ɯp pɾ 'jɛjnkɪ, x'lɒɕax, 'jɒknax, 'mɒntlax, 'tɯj 'dɔlɪ na 'kuncɪ pɾ ro'ka:vax od 'jɒkne, 'mɒntla 'mɔreš 'nɒjp'reja 'gɔr za'sü:kntɪ, 'to:ɯ na z'no:ɯtrešno st'ra:n, 'tisto pa 'cəj pri'xɛftatɪ, 'tɔtɪ 'gɔr za'sü:kanɪ 'ro:ɯp, 'te pa 'za:dɪ 'na:x p'rɒf za'siješ.] ▪ **2.** [Ro'ka:ve, p'reja kɒk jix p'rɒf 'cəj za'siješ, 'mɔreš jix 'cəj pri'xɛftatɪ. 'To:ɯ je pɾ 'jɒknax pa 'mɒntlax, 'ne:ɪ pɾ p'lu:znax al pa 'ka:kix 'tɛjnkix k'la:dax, 'tɒn 'lexko 'sɒmo za'siješ. 'Jɒkna ali pa 'mɒntlɪ pa p'ri:detɒ s'po:ɯt pod'lɔžena, 'tɯj 'rɒme so pod'lɔžene s 'ta:kimɪ pod'lɔškɒmɪ, ki 'lepše sto'ji:, ki so 'rɒme 'mɒlo d'vigjɛne, in 'to:ɯ 'nemreš 'sɒmo z ma'si:non 'itɪ pa za'sitɪ, 'mɔreš p'rej 'lepɔ nas'tɒftɪ si ro'ka:f pa 'cəj pri'xɛftatɪ, 'te pa p'rɔ:batɪ, ɕi je v'rɛ:dɪ, 'nigɪ ne s'me:ɪ 'nič v'le:ɪɕtɪ, 'lepɔ 'mɔre s'tatɪ, 'te pa 'na:x z ma'si:non za'sitɪ. ɕi 'kɒj ne zg'ledne v'rɛ:dɪ, 'te 'lexko 'tisto 'xɛfto, 'to:ɯ je 'tɒk ɕisto na 'ra:xo za'sito, z 'ro:ɯko, 'sɒmo raspis'ti:š pa se 'nič 'nigɪ ne 'vi:dɪ, ɕi pa bi p'rɒf b'lɔ za'sito, pa bi 'za:dɪ 'na:x 'pa:ra pa dɾ'go:ɯɕ 'pa:ra, ɕi bi 'kɒj ne b'lɔ v'rɛ:dɪ, bi pa se 'to:ɯ 'lexko 'na:x 'vidlo.]

① *coj* ← *nem. zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999: 514) in *priheftati* ← *heftati* ← *nem. heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

- ① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

coj sheftani ▶ ['çɔ:j s'xɛftanɨ] 'çɔ:j -a 'çɔ:j -o prid. **1. naudarjen** [pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)] = coj priheftani (1. pomen) = coj zaheftani (1. pomen) = gor priheftani = gor sheftani = gor zaheftani = priheftani (1. pomen) **2. pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (rokavi)** = coj priheftani (2. pomen) = coj zaheftani (2. pomen) = nor priheftani = nor sheftani = priheftani (2. pomen)

① ▷ **1.** ['Çɔ:j s'xɛftanɨ 'žepi so še 'ne:i p'râf 'gor za'siti.] ▪ **2.** ['Tüj 'sâmo 'çɔ:j s'xɛftanɨ ro'ka:vɨ so 'ne:i p'râf za'siti, 'sâmo s 'ta:kimɨ 'du:gimɨ š'tixamɨ, ki se 'xistro 'lexko ras'pa:ra, či 'kâj ne 'pâše. Ro'ka:f je 'ne:i 'âjn'foxt 'noɾ 'ši:vatɨ, ki 'moreš ga 'tâk 'lêpo 'no:r fs'tâftɨ f 'tisto otpr'tino, v 'lû:kno za ro'ka:f, in ga 'no:r s'xɛftatɨ, 'no:r pri'xɛftatɨ, 'te pa 'vi:diš, 'kâk zg'ledne. 'To:u ne s'me:i 'nič v'le:ičtɨ, ne s'me:i 'bitɨ pre'tesno pa 'tüy pre'vɛ:ko 'ne:i, 'more 'biti 'ra:vno p'râf na te'lo:u, ki 'râme, ro'ka:vɨ, k'rɔ:gɯ, 'tüy 'žepi, f'se se 'vi:dɨ, in 'tâk f'se 'more 'pâsatɨ, ne s'me:i 'nič vi'setɨ na 'te:ilɨ ali pa v'le:ičtɨ 'nigɨ. 'Tüy 'ši:vɨ 'mɔrjo 'bitɨ 'le:iɨ, 'ra:vni, 'na:x pa p'ri:de 'kumen za'pe:iglanɔ, g'dâ je že p'râf za'sito.]

① *coj* ← nem. *zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999 514) in *sheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

- ① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –
2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

coj štukati ▶ ['çɔ:j š'tükatɨ] 'çɔ:j -an dov., nedov. *narediti, delati daljše z dodajanjem novega dela* = coj doštukati = štukati (1. pomen)

① ▷ [Či pa je 'jejnka prek'ra:tka, jo je t'rêba 'mâlo 'çɔ:j doš'tükatɨ. 'Çɔ:j š'tükamo, 'gej je pač prek'ra:tko.]

① *coj* ← nem. *zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Verbinc 1999: 514) in *štukati* ← bav. avstr. *stücken* (Striedter-Temps 1963: 233)

① SSKJ²: –, Plet.: –⁹⁹

coj zaheftani ▶ ['çɔ:j za'xɛftanɨ] 'çɔ:j -a 'çɔ:j -o prid. **1. naudarjen** [pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)] = coj priheftani (1. pomen) = coj sheftani (1. pomen) = gor priheftani = gor sheftani = gor zaheftani = priheftani (1. pomen) **2. pripet z redkimi vbodi**

⁹⁹ Pleteršnikov slovar izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *štukati*.

pred šivanjem (rokavi) = coj priheftani (2. pomen) = coj sheftani (2. pomen) = nor priheftani = nor sheftani = priheftani (2. pomen)

① ▷ 1. ['Cɔj za'xɛftanɨ 'žep sɳ 'za:dɨ 'na:x 'lexko p'rɔf 'gɔr za'si:la.] ▪ 2.

['Sɔmo 'cɔj za'xɛftane ro'ka:ve 'lexko še s'ko:ʊs pop'ra:viš, či 'kɔj v'rɛ:dɨ ne sto'jijo. G'da pa je že p'rɔf za'sito, 'te pa 'ne:ɨ 'fɔjn 'pa:ratɨ 'za:dɨ 'na:x, ki 'lexko v're:ɨžɛš bla'go:ʊ ali pa se 'vɔči 'vi:dɨ, 'gej je b'lɔ za'sito p'rɛja.]

① *coj* ← nem. *zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999: 514) in *zaheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

coj zašiti ▷ ['cɔj za'sitiɨ] 'coj za'sijen dov. *prišiti* |s šivi pritrđiti|

① ▷ ['De:ɨcɨjn x'lɔcan je 'bɔjše 'xa:me 'cɔj za'sitiɨ, ki 'vɔcik 'doj p'le:ɨžejo.]

① *coj* ← nem. *zu* 'k/h, v; na; proti; preveč' (Antič 1999: 514) in *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. *s'iti, sed. *s'ijq in *s'bjo 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati'

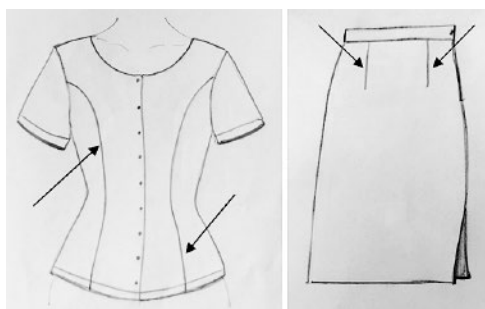
② SSKJ²: –, Plet.: –

cufrati ▷ [cũf'rɔtiɨ] cũf'ra:n nedov. *cefrati*, *cufati* |trgati na koščke, nitke| = ven cufrati

① ▷ ['Ro:ʊbe 'mořɛš f'se 'zɛnklatɨ, ki 'vɔči se 'to:ʊ pɔ:l cũf'ra: 'rɔdo, g'rɛjo 'ni:ti 'vũn.]

① verjetno ekspresivna izpeljanka iz *cufati* ← nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefrati'

② SSKJ²: – (→ *cufati* p+), Plet.: –

Slika 203: Cvikelj

cvikelj ▷ [c'vikɨ] -kla m všitek |klinasto zašita guba, ki omogoča prileganje oblačila telesu|

① ▷ ['Či pa je k'la:d 'bija pre'šürki, sɳ ga pač 'no:r 'zɛ:la, 'no:r za'si:la, 'tɔk

ki sŋ c'vikle al pa 'ši:ve op st'ra:nj poglo'bi:la.] ▪ ['Zâj či je k'la:d 'bija f 'pa:sj pre'tešŋ, sŋ ga 'moĝla 'mâlo 'vün spis'titi]. 'Lexko se c'viklĭ 'mâlo 'vün spis'tijo, či so za'dostj glo'bokj, 'vâčj pa sŋ 'moĝla 'no:r š'tükatj.]

① nem. *Zwickel* 'všitek' (Debenjak 1981: 296)

② SSKJ²: –, Plet.: –

dol spustiti ▶ ['doj spis'titi] 'doj spis'ti:n dov. *podaljšati* |*narediti (kaj) bolj dolgo*|

⑦ ▶ ['Či je k'la:t prek'ra:tkj, ga je t'reba 'mâlo 'doj spis'titi]. 'To:u se s'po:uđŋ 'ro:up ot'pa:ra pa dġ'go:uč za'sije, 'sâmo 'boj na k'ra:tko. 'To:u sŋ na'va:dno 'lexko 'sâmo 'no:r za'ro:ubla. Či p'reja 'bija 'ro:up 'šürkĭ 'tân 'pa:r centi'metrof, 'te sŋ 'neke 'lexko 'doj spis'ti:la, ki je 'bija k'la:t 'mâlo 'dukšj, pa za'pe:ĭglala, ki se 'ne:ĭ 'vidlo, 'gi je 'bija 'ro:up p'reja.]

① *dol* ← pslovan. **dolъ* ← ide. **d^holo-* 'obok, votlina, dolina' in *spustiti* ← *pustiti* ← pslovan. **pustĭti* ← verjetno pslovan. **pŭstъ* 'neobljuden, zapuščen'

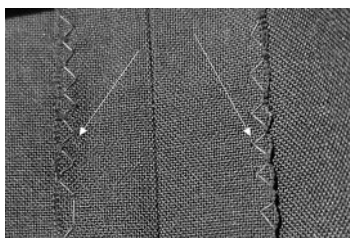
② SSKJ²: –, Plet.: –

entlani ▶ ['enklani] -a -o prid. *entlan* |*šivan na ometico*|

⑦ ▶ ['Ro:ubj so 'moĝlĭ 'bitĭ 'enklani, ki 'vâčj bi se 'ni:tĭ 'vün v'le:ĭkle.]

① *entlan* ← *entlati* ← bav. nem. *endeln* 'entlati' ← nem. *Ende* 'konec, zaključek'

② SSKJ²: +, Plet.: –

Slika 204: Entlani

entlanje ▶ ['enklaĵe] -a s *glagolnik od entlati*

⑦ ▶ ['Enklaĵe, 'to:u je, ki g'reš z 'ro:uko al pa z ma'si:non 'tâk po 'ro:ubj ob'le:ĭke 'cik'câk, ki se ni'kâr ne 'vün v'le:ĭče.]

① *entlanje* ← *entlati* ← bav. nem. *endeln* 'entlati' ← nem. *Ende* 'konec, zaključek'

② SSKJ²: +, Plet.: –

entlati ▶ [ˈɛnklati] -an nedov. *entlati* |s cikcak vbodi, navadno strojno, robiti blago|

① ▷ [ˈɛnklati sɔ naˈva:dno ˈte, ˈda sɔ ˈme:ila že fˈküp zašito, fˈča:sɔ pa že pˈrej, ˈkāk je pač bˈlɔ ˈleži. Pˈreja ˈneɣda se fˈse ˈpeš ˈɛnklati, ˈzāj pa ˈsāmo z maˈši:non.]

① bav. nem. *endeln* ‘entlati’ ← nem. *Ende* ‘konec, zaključek’

④ SSKJ²: obrt. +, Plet.: –

flikati ▶ [fˈlikati] -an nedov. *krpati* |s krpo prekrivati, nadomeščati raztrgani, izrabljeni del česa|

① ▷ [ˈKa:kiga ˈkäuˈbɔ:jksiga ˈne:ɪ bˈlɔ ˈnücno fˈlikati, ˈte sɔ si naˈva:dno ˈveč ˈi:gɔ poˈtr:la.]

① nem. *flicken* ‘krpati’ (Striedter-Temps 1963: 121)

④ SSKJ²: +p–,¹⁰⁰ Plet.: +p–

gledati na mere ▶ [gˈlɛ:datɪ na ˈmɛrɐ] -an na ˈmɛrɐ nedov. *pri urezovanju blaga ozirati se na telesne razsežnosti posameznika, za katerega se obleka urezuje*

① ▷ [Prereˈza:vaɛ je bˈlo:ɥ zˈlɔ ˈmü:dno, ki si ˈmɔga gˈlɛ:datɪ na ˈmɛrɐ, ki si ˈne:ɪ ˈkāj zaˈreza.]

① *gledati* ← pslovan. **glědati* (**glěděti*) ← ide. **g^hlend^h*- ‘svetiti se, gledati’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *mera* ← pslovan. **měra* ← ide. **mehl*- ‘meriti’

④ SSKJ²: –, Plet.: –

gnati mašin ▶ [gˈnātɪ maˈši:n] ˈženɐn maˈši:n nedov. *poganjati šivalni stroj s pritiskom noge na nogalnico*

① ▷ [ˈKāk ˈzāčneš maˈši:n gˈnātɪ, gˈrɛ: ˈigla, ki je ˈgɔrɪ ˈnɔ:r priˈtrɛna, ˈdoj, ˈgɔr pa ˈdoj, ˈgɔr pa ˈdoj in ˈuna loˈvi: ˈni:tɪ sˈküp, ki sˈküp ˈni:tɪ ˈvɛ:že.]

① *gnati* ← pslovan. **gnāti*, sed. **žennq* ← ide. **g^{uh}en*- ‘tolči, tepsti, ubiti’ in *mašin* ← prek nem. *Maschine* in frc. *machine* prevzeto iz lat. *māchina*

④ SSKJ²: –, Plet.: –

gor namotati ▶ [ˈgɔr namoˈtātɪ] ˈgɔr naˈmɔtan dov. *naviti* |naviti sukanec na vretence|

¹⁰⁰ Leksem *flikati* v pomenu ‘prekrivati luknjo, ki nastane v čem, s pritirjevanjem manjšega kosa česa’ s kvalifikatorjem pogovorno beleži Sprotni slovar slovenskega jezika.

⑦ ▷ [S'po:ut 'nɔ:r v ma'si:nj pa je š'pulca in na 'tisto š'pulco 'mɔrɛš c'virŋ 'gɔr namo'tâtj, ki 'vâčj 'nɛ:če 'ši:vatj, ki 'ni:ma s 'čin 'vɛ:zatj. 'Mɔrta 'bitj d'va: c'virna, 'gɔrj pa 'dɔlj.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *namotati* ← *motati* ← pslovan. **motǎti*

① SSKJ²: –, Plet.: –

gor našiti ▶ ['gɔr na'sitj] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *našit* |s šivanjem pritrjen na kaj| = gor zašiti (1. pomen)

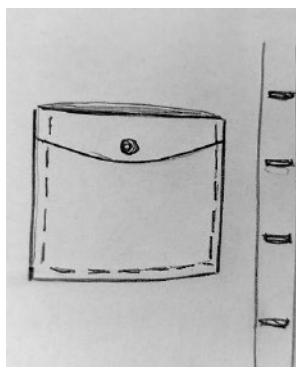
⑦ ▷ [Na 'de:ičje 'čɔte so na'va:dno bi'lɛ: 'gɔr na'site 'ka:ke 'ro:uže z bla'ga: pa 'tâk, ki so 'ra:jšj no'sile 'tisto.] ▪ [Či pa 'bɔj so bi'lɛ: x'lâče 'ka:ke 'tâk za do'ma:, 'ajn'foxne, 'tisto so pa 'žɛpj bi'li: 'sâmo 'gɔr na'sitj.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *našit* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijɔ* in **s'bjɔ* 'šivati' ← ide. **sjeuH*- 'šivati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 205: Gor našiti

Slika 206: Gor sheftani

gor priheftani ▶ ['gɔr pri'xɛftanj] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *naudarjen* |*pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)*| = coj priheftani (1. pomen) = coj sheftani (1. pomen) = coj zaheftani (1. pomen) = gor sheftani = gor zaheftani = priheftani (1. pomen)

⑦ ▷ [G'dâ so 'žɛpj 'gɔr pri'xɛftanj, 'te pa g'rɛ:š z ma'si:nɔn 'za:dj 'na:x.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *priheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

gor priheftati ▶ ['gɔr pri'xɛftatɨ] 'gɔr -an dov. z *redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti žepe, ovratnik in zavihane robove oblačil (spodnji del krila, hlač, jope, rokava) pred šivanjem* = *coj priheftati* (1. pomen) = *gor sheftati* = *priheftati* (1. pomen)

① ▷ [G'dā sɤ 'žepe 'gɔr pri'xɛftala, sɤ š'lā 'za:dɨ 'na:x še z ma'si:non.] ▪ ['Ro:ɥp ob'le:ike, 'rečmo x'la:č ali 'jejnke, si 'mɔga 'gɔr pri'xɛftatɨ 'tāk z 'iglo 'nājp'reja, 'pɔ:l pa p'rāf 'gɔr za'sitɨ. G'li:x 'tāk 'ro:ɥp 'dɔli pɤ ro'ka:vɨ od 'jākne ali 'māntla.] ▪ ['Tüj k'rɔ:ɤɤ pɤ 'ka:kɨ 'jākni sɤ 'nājp'rej 'sāmo 'gɔr pri'xɛftala, 'tāk ki se 'lɛpo 'dr̥ža, 'te 'na:x pa še z ma'si:non.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *priheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

gor sheftani ▶ ['gɔr s'xɛftanɨ] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *naudarjen |pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)|* = *coj priheftani* (1. pomen) = *coj sheftani* (1. pomen) = *coj zaheftani* (1. pomen) = *gor priheftani* = *gor zaheftani* = *priheftani* (1. pomen)

① ▷ [G'dā je 'jejnka 'bi:la 'gɔr s'xɛftana, 'te pa se 'lexko 'za:dɨ 'na:x p'rāf za'silo. 'To:ɥ, ki je 'jejnka 'gɔr s'xɛftana, po'me:jnɨ, ki se s'po:ɥdɤ 'ro:ɥp 'nɔ:r 'zāgne 'ka:ke t'ri:, š'tirɨ centi'metre pa 'tāk 'mālo z 'iglo 'cɔ:j 'pi:kne, p'reja kāk se p'rāf za'sije. 'To:ɥ se za'sije z 'ro:ɥko, 'ne:ɨ z ma'si:non.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *sheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

gor sheftati ▶ ['gɔr s'xɛftatɨ] 'gɔr -an dov. z *redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti žepe, ovratnik in zavihane robove oblačil (spodnji del krila, hlač, jope, rokava) pred šivanjem* = *coj priheftati* (1. pomen) = *gor priheftati* = *priheftati* (1. pomen)

① ▷ ['Xɛftalɨ so se 'tüy 'ka:kɨ kos'ti:mɨ, 'rečmo ro'ka:vɨ so se 'nɔ:r s'xɛftalɨ, 'žepɨ, k'rɔ:ɤɤ se 'gɔr s'xɛftalo in 'tāk. In 'na:x še 'kumen se 'to:ɥ z ma'si:non za'silo.] ▪ ['Xɛftaɤ je, 'rečmo 'jejnka, p'reja kāk se p'rāf 'gɔr za'sije, ki se 'tāk na 'du:ge š'tixe 'gɔr s'xɛfta.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *sheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

gor šivati ▶ ['gɔr 'ši:vati] 'gɔr -len nedov. *prišivati* |s šivi pritrjevati|

① ▷ [K'noɸi se na'va:dno 'čisto na'za:dno 'gɔr 'ši:vlejo, g'dā je že f'se 'tāk 'dāuč na're:to.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *šivati* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijō* in **s'bjō* 'šivati' ← ide. **sjeuH*- 'šivati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

gor zaheftani ▶ ['gɔr za'xɛftani] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *naudarjen* |*pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila)*| = *coj priheftani* (1. pomen) = *coj sheftani* (1. pomen) = *coj zaheftani* (1. pomen) = *gor priheftani* = *gor sheftani* = *priheftani* (1. pomen)

① ▷ ['Tüj 'ka:ke 'bɔ:jše x'lāče, 'rečmo ot kos'ti:ma al pa g'vānta, so bi'le: 'dɔli 'nājp'reja 'gɔr za'xɛftane, g'li:x 'tāk ro'ka:vj pɹ 'jāk'nax, 'māntli na 'kunci 'dɔli so b'li 'gɔr za'xɛftani. 'Tɔti s'po:udni 'ro:up se je 'nɔ:r 'zāgna za 'neke centi'metrof pa se pri'xɛftalo, 'na:x pa 'te še 'za:dj 'na:x za'silo, z 'ro:uko, 'ne:j z ma'si:non. 'Tɔto 'nit, 'xɛft'vuna smo 'reklj, se 'vün po'te:gŋlo.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *zaheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

gor zarobiti ▶ ['gɔr za'ro:uɸti] 'gɔr za'ro:uɸin dov. *zarobiti* |*narediti širši spodnji rob s prepognjenjem tkanine navznoter (običajno pri krilu, hlačah, jopiču, plašču)*| = *zarobiti* (1. pomen) = *zašiti gor* (3. pomen)

① ▷ [G'dā je 'bi:la 'jejnka 'tāk 'dāuč za'xɛftana, 'te si jo 'na:x 'lexko p'rāf 'gɔr za'ro:uɸa.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *zarobiti* ← *rob* ← pslovan. **rōbъ* ← ide. **remb*- 'sekati, rezati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

gor zarobljeni ▶ ['gɔr za'ro:uɸleni] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. *zarobljen* |*tak, ki ima širši spodnji rob*| = *gor zašiti* (2. pomen) = *zarobljeni* (1. pomen)

① ▷ [G'dā je 'jejnka 'gɔr za'ro:uɸlena, 'te pa se jo 'na:x 'sāmo še s'pe:igla.]
▪ ['Tisto, 'kāj pa p'ri:de s'pe:iglano pa še pod'lōženo 'cɔ:j, 'tisto pa je 'gɔr za'ro:uɸleno in 'to:u je 'ro:up 'boj 'šürki.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā*

‘mesto, ki je višje od okolice’, in *zarobljen* ← *zarobiti* ← *rob* ← pslovan.

**rq̃bъ* ← ide. **remb-* ‘sekati, rezati’

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 207: Gor zarobljeni

Slika 208: Heftanje

gor zašiti ▶ ['gɔr za'ʃitɨ] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. **1.** *našit* |s šivanjem pritrjen na kaj| = gor našiti **2.** *zarobljen* |tak, ki ima širši spodnji rob| = gor zarobljeni = zarobljeni (1. pomen)

① ▶ **1.** ['De:ɨtʃe 'çɔte so 'mele 'gɔr za'ʃitɨ 'ka:kɨ 'ci:r, 'reçmo 'cik'cåk ali 'ka:ke 'ro:uže z bla'ga:.] ▪ **2.** ['Jejnka je 'mɔgla 'bitɨ 'gɔr za'ʃita, 'tɨj x'låçe 'dɔlj, ro'ka:vɨ.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* ‘mesto, ki je višje od okolice’, in *zašit* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijə* in **s'bjə* ‘šivati’ ← ide. **šieuH-* ‘šivati’

① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

heftanje ▶ ['xɛftaɲe] -a s *glagolnik od heftati*

① ▶ ['Xɛftaɲe je, 'reçmo 'jejnka, p'reja kāk se p'rāf 'gɔr za'ʃije, ki se 'tāk na 'du:ge ʃ'tixe 'gɔr s'xɛfta. 'Nājp'reja 'xɛftaɲe, 'te pa 'za:dɨ 'na:x z ma-ʃi:non.]

① *heftanje* ← *heftati* ← nem. *heften* ‘speti, prišiti’ (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

heftati ▶ ['xɛftatɨ] -an nedov. *naudarjati* |spenjati z redkimi vbodi, navadno urezane dele oblačila|

① ▶ ['Xɛftatɨ so se 'tɨj 'ka:kɨ kos'ti:mɨ, 'reçmo ro'ka:vɨ so se 'nɔ:r s'xɛftalɨ, 'žɛpɨ, k'rɔ:ɣɨ se 'gɔr s'xɛftalo in 'tāk. In 'na:x še 'kumen se 'to:ɥ z ma'ʃi:non za'šilo.]

① nem. *heften* ‘speti, prišiti’ (Antič 1999: 181)

② SSKJ²: –, ¹⁰¹ Plet.: –

iti na mero ▶ [‘it̩ na ‘m̩ɐɔ] g'r̩ɐ:n na 'm̩ɐɔ nedov. *iti k meri* |*iti k šivilji ali h krojaču, da ugotovi, določi razsežnosti telesnih delov za izdelavo obleke*|

① ▶ [Či si x't̩ɛja, ki ti je 'k̩āj ž'ni:dar ali pa šil'vi:lja zašija, si 'm̩ɔga 'it̩ na 'm̩ɐɔ, 't̩āk ki je 'un 'v̩ɛda, 'ka:ko veli'ko:ust 'ma:š pa šil'ri:no.]

① *iti* ← pslovan. **jiti*, sed. **jbđǣ* ← ide. **hlej*- ‘iti, hoditi’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *mera* ← pslovan. **m̩ɛra* ← ide. **mehl*- ‘meriti’

② SSKJ²: – (→ pog. *iti k meri* p+), Plet.: –

iti na proba ▶ [‘it̩ na p'r̩ɔbɔ] g'r̩ɐ:n na p'r̩ɔbɔ nedov. *iti k probi* |*iti k šivilji ali h krojaču pomerit (nedodelano) oblačilo*|

① ▶ [G'd̩ā pa je 't̩āk 'd̩āuč na'po:u s'k̩üp na'r̩ɛ:da, 'te pa si 'm̩ɔga 'it̩ na p'r̩ɔbɔ.]

① *iti* ← pslovan. **jiti*, sed. **jbđǣ* ← ide. **hlej*- ‘iti, hoditi’ in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *proba* ← nem. *Probe* ‘preizkušnja’, *proben* ‘preizkušati, testirati’

② SSKJ²: – (→ nižje pog. *iti k probi* p+), Plet.: –

knofati se ▶ [kno'f̩āt̩ se] k'n̩ɔf̩len se nedov. *vozlati se* |*nepravilno, neurejeno se prepletati, zvijati, da nastajajo vozli*|

① ▶ [Či se mi kno'f̩ālo, s̩ɔ 'ne:ī b'l̩ā 'ra:vno 'd̩ɔbre 'vo:ule. Či ma'si:n 'ne:ība 'k̩āj p'r̩āf nas'ta:vlenj̩, se ti 'lexko c'vir̩ɔ f'se zak'n̩ɔfa.] ▪ [Či 'igla 'ne:ī p'r̩āf 'n̩ɔ:r d'ja:na, 'te se zgo'di:, ki ne lo'vi: 'ni:t̩j f'k̩üper ali pa se 'nit k'n̩ɔfle s'po:ut pod 'zo:upcamj̩.]

① nem. *knüpfen* ‘vozlati se’ (Antič 1999: 225)

② SSKJ²: –, Plet.: –

loviti cviren skupaj ▶ [lo'vit̩ c'vir̩ɔ s'k̩üp] lo'vi:n c'vir̩ɔ s'k̩üp nedov. *združevati, povezovati zgornjo in spodnjo nit oziroma nit, ki je napeljana skozi zanke na zunanji strani šivalnega stroja in poteka v obliki šiva po zunanji strani oblačila, ter nit, ki je v čolničku in poteka po spodnji oziroma notranji strani oblačila* = loviti niti skupaj

① ▶ [F'sa:ka 'igla 'ma: ž'le:ībek in po ž'le:ībekj̩ 'vi:diš, 'k̩āk je 'igla o'b̩r̩jena 'n̩ɔ:r v ma'si:nj̩, in 'm̩ɔreš g'l̩ɛ:datj̩, ki je p'r̩āf o'b̩r̩jena, 'v̩āčj̩ ne 'ši:vle, ne

¹⁰¹ Leksem *heftati* s pripisanimi kvalifikatorjema obrt. žarg. beleži Slovenski pravopis.

lo'vi: c'virna s'küp. Pot 'tistin pa so 'ta:kj 'zo:upcj, ki bla'go:u v'le:ičejo nap'rej, in 'kāk 'zāčneš ma'ši:n g'nātj, g're: 'igla, ki je 'gorj 'nɔ:r pri'tjēna, g're: 'igla 'doj, 'gor pa 'doj, 'gor pa 'doj in 'una lo'vi: 'ni:tj s'küp, ki s'küp 'nitj 'vɛ:žɛ.]

- ① *loviti* ← pslovan. **lovīti* ← ide. **la(h2)u-* 'ujeti, zapleniti' in *cviren* ← nem. *Zwirn* (Striedter-Temps 1963: 106) in *skupaj* ← **sɔ kŭpa* 's kupa, od kupa' oz. **vɔ kŭpɔ* 'na kup, v kup', **vɔ kŭpɛ* 'na kupu, v kupu'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

loviti niti skupaj ▶ [lo'vitj 'ni:tj s'küp] lo'vin 'ni:tj s'küp nedov. *združevati, povezovati zgornjo in spodnjo nit oziroma nit, ki je napeljana skozi zanke na zunanji strani šivalnega stroja in poteka v obliki šiva po zunanji strani oblačila, ter nit, ki je v čolničku in poteka po spodnji oziroma notranji strani oblačila* = loviti cviren skupaj

① ▷ [F'sa:ka 'i:glə 'ma: ž'le:iβek in po ž'le:iβekj 'vi:diš, 'kāk je 'i:glə o'brjēna 'nɔ:r v ma'ši:nj, in 'mɔrɛš g'lɛ:datj, ki je p'rāf o'brjēna, 'vāčj ne 'ši:vle, ne lo'vi: c'virna s'küp. Pot 'tistin pa so 'ta:kj 'zo:upcj, ki bla'go:u v'le:ičejo nap'rej, in 'kāk 'zāčneš ma'ši:n g'nātj, g're: 'igla, ki je 'gorj 'nɔ:r pri'tjēna, g're: 'igla 'doj, 'gor pa 'doj, 'gor pa 'doj in 'una lo'vi: 'ni:tj s'küp, ki s'küp 'nitj 'vɛ:žɛ.]

- ① *loviti* ← pslovan. **lovīti* ← ide. **la(h2)u-* 'ujeti, zapleniti' in *nit* ← pslovan. **nītb* 'nit' ← ide. **nih1ti-* 'kar je sukano, spredeno' in *skupaj* ← **sɔ kŭpa* 's kupa, od kupa' oz. **vɔ kŭpɔ* 'na kup, v kup', **vɔ kŭpɛ* 'na kupu, v kupu'
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

meriti ▶ ['mɛrtj] 'me:iɾin nedov. *meriti* |*ugotavljati, določati razsežnost telesnih delov za izdelavo obleke*|

① ▷ ['Dɛce so na'va:dno na s'tɔlj s'ta:le, g'dā sɯ jix 'mɛrɫa, in 'ne:iɔo 'rāde bi'lɛ: pɾ 'mi:rj.]

① *meriti* ← *mera* ← pslovan. **měra* ← ide. **meh1-* 'meriti'

- ② SSKJ²: +, Plet.: +

nacufрати ▶ [nacüf'rātj] nacüf'ra:n dov. *nacefrati* |*s cefranjem narediti iz česa majhne koščke, nitke*|

① ▷ [O'kul pɾ 'tɛ:xlj smo na'va:dno 'ne:i za'ro:ublj, pač pa smo 'lɛpo nacüf'rālj, ki so 'tiste 'ni:tj 'lɛpo 'vün š'le, je b'lɔ 'lɛpše kāk za'šito.] ▪ ['Tuj pɾ nek'tɛ:rix pɾ:tax za na 'mizo ali pa p'sixo, 'no:učno o'ma:rco se je 'da:lo pɾ k'ra:jj o'kul nacüf'rātj bla'go:u, ki b'lɔ 'mālo 'lɛpše.]

- ① *nacufрати* ← verjetno ekspresivna izpeljanka iz *cufati* ← nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefrati'
- ② SSKJ²: – (→ *nacefrati* p+), Plet.: –

narediti ven ▶ [na'rɛ:tʲ 'vün] na'rɛ:ɖin 'vün dov. *sešiti* |s šivanjem narediti|

- ① ▶ [S f'li:k pa, či jix os'talo 'málo 'več, sɤ na'rɛ:dla na'va:dno 'ka:ke 'de:ĩče 'čote 'vün.]

- ① *narediti* ← **rɛditi* 'delati' ← pslovan. **rɛdъ* 'delo, dejanje' in *ven* ← pslovan. **vnъ* 'ven'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

našivavanje ▶ [naši'va:vaje] -a s *vezenje* |*delanje okrasa na tkanino z uporabo šivanke in niti*|

- ① ▶ [Za naši'va:vaje 'nücaš 'málo 'boj 'vɛ:ko 'iglo, 'ta:ko z 'boj 'vɛ:ko 'vü:xo, pa 'nit, ki je po'sɛ:be za naši'va:vaje, 'tāk kāk 'ena 'tejnka 'vuna, 'málo 'boj de'bɛ:la, kāk je za 'ši:vaje. 'To:ɤ 'ma:š f'se:ĩx 'fa:rp. 'Pɔ:l pa 'nücaš še bla'go:ɤ, 'náj'lepše je 'be:ĩle 'fa:rbe, ki se 'lepó 'vidlo, 'dā smo ga op'ci:rali. In 'te 'na:x je t'rɛbalo 'tɔtʲ pr'ti:ček ali š'nájce'tɛ:xʲ, 'kāj si pač 'meja, op'rātʲ, ki je 'le:ĩpi, 'či:stʲ 'bija, pa s'pe:ĩglatʲ.]

- ① *našivavanje* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

- ③ Vezenje je umetnost okraševanja tkanin z različnimi vrstami vbodov. Tako kot pri vseh šivanih izdelkih tudi pri vezenju izvor ni natančno znan, ker tkanine niso obstojne. Prave začetke je težko ugotoviti. Grki na primer pripisujejo vezenje Minervi, Perujci Mami Alli, družici svojega prvega vladarja Manga Capacca, Kitajci pa ženi cesarja Yaa. Ostale pa so skulpture in slike, ki pripovedujejo zgodbo umetnosti igle v preteklosti (Brittain 1988: 228).

našivavati ▶ [naši'va:vati] -vlen nedov. *vesti* |*delati okras na tkanino z uporabo šivanke in niti*| = ven šivati

- ① ▶ [Naši'va:vati sɤ se navi'ci:la, g'dā sɤ s 'šo:ɤle s'to:ɤpla. Naši'va:valo se 'ka:ke pr'ti:čke, pr'te, š'nájce'tɛ:xle. Na'va:dno se op'ci:rало z 'ro:ɤžamʲ ali pa 'tüdi 'sāmo s 'črko, s 'kɛ:ro se za'čɛ:lo i'mɛ: 'tistiga, ki je š'nájce'tɛ:xʲ 'do:ɤba.]

- ① *našivavati* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

nor priheftani ▶ ['nɔ:r pri'xɛftani] 'nɔ:r -a 'nɔ:r -o prid. *naudarjen* |*pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (rokavi)*| = *coj priheftani* (2. pomen) = *coj sheftani* (2. pomen) = *coj zaheftani* (2. pomen) = *nor sheftani* = *priheftani* (2. pomen)

① ▶ ['Nɔ:r pri'xɛftani ro'ka:vj so 'nɔ:r fs'ta:vlenj f 'tisto 'lũ:kno za ro'ka:f pa 'mãlo s 'ta:kimj 'du:gimj š'tixamj na 'ro:ũko 'cɔj za'siti, 'sãmo 'tɛko, ki se 'vi:dj, 'kãk de sta'lorũ. 'Na:x pa se za'sijejo z ma'si:non.]

① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrǫ* 'noter' ← ide.**ontri* in *priheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

nor priheftati ▶ ['nɔ:r pri'xɛftati] 'nɔ:r -an dov. *z redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti rokave pred šivanjem* = *coj priheftati* (2. pomen) = *nor sheftati* = *priheftati* (2. pomen)

① ▶ [Ro'ka:vj pr̩ ko'sti:mj so se 'nãjp'reja 'nɔ:r pri'xɛftali in 'na:x še 'kumen se 'to:ũ z ma'si:non za'silo.]

① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrǫ* 'noter' ← ide.**ontri* in *priheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 209: Nor sheftani

Slika 210: Nor sheftati

nor sheftani ▶ ['nɔ:r s'xɛftani] 'nɔ:r -a 'nɔ:r -o prid. *naudarjen* |*pripet z redkimi vbodi pred šivanjem (rokavi)*| = *coj priheftani* (2. pomen) = *coj sheftani* (2. pomen) = *coj zaheftani* (2. pomen) = *nor priheftani* = *priheftani* (2. pomen)

① ▶ ['To:ũ, 'kã je ro'ka:f 'ne:ĩ p'rãf 'cɔj za'sit k ob'le:ĩkj, 'rečemo, ki je 'sãmo 'nɔ:r s'xɛftani s 'ta:ko po'sɛ:bno 'ni:tjo, 'xɛfto ali 'tũj 'xɛft'vuno smo 'reklj. 'To:ũ je 'ta:ka z'lɔ š'vɔxa 'nit, ki 'lexko 'xistro 'ši:ve 'vũn po'tɛ:gneš, 'kãk si p'rãf za'sija.]

- ① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontrí* in *sheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

nor sheftati ▶ ['nɔ:r s'xɛftatɨ] 'nɔ:r -an dov. z *redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrđiti rokave pred šivanjem* = *coj priheftati* (2. pomen) = *nor priheftati* = *priheftati* (2. pomen)

- ① ▷ [P'rɛja kāk se ro'ka:f z ma'si:non 'coj za'sija, se je s'xɛfta 'nɔ:r. 'To:ɥ je 'tāk z 'du:gimɨ š'tixamɨ 'boj. 'Tāk ki či si na'ro:ube za'sija, si 'xitro 'lexko s'pa:ra.]
 ① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontrí* in *sheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

nor štukati ▶ ['nɔ:r š'tükatɨ] 'nɔ:r -an dov., nedov. *narediti, delati širše z dodajanjem novega dela* = *štukati* (2. pomen)

- ① ▷ ['Zāj či je k'la:t 'bija f 'pa:sɨ pre'tɛɣɨ, sɨ ga 'mɔgla 'mālo 'vün spis'titɨ. 'Lexko se c'viklɨ 'mālo 'vün spis'tijo, či so za'dɔstɨ glo'bɔkɨ, 'vāčɨ sɨ 'mɔgla 'nɔ:r š'tükatɨ.] ▪ [Ali či 'jɛjnka 'bi:la pre'ma:la v 'bɔkax, sɨ jo 'nɔ:r š'tükala. 'To:ɥ je 'ne:ɨ b'lɔ 'ka:n za 'mɛti, pač pa 'sāmo za do'ma:, za s'po:ut pot 'fürtoxon.]
 ① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontrí* in *štukati* ← bav. avstr. *stücken* (Striedter-Temps 1963: 233)
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

nor vzeti ▶ ['nɔ:r 'zɛ:tɨ] 'nɔ:r 'zemen dov. *zožiti |narediti oblačilo (bolj) ozko|* = *nor zašiti* = *skupaj vzeti*

- ① ▷ [Či pa je k'la:d 'bija pre'sürkɨ, sɨ ga pač 'nɔ:r 'zɛ:la, 'nɔ:r za'si:la, 'tāk ki sɨ c'vikle al pa 'ši:ve op st'ra:nɨ poglo'bi:la.]
 ① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontrí* in *vzeti* ← slovan. **v̋zɛti* 'gor vzeti, dvigniti' ← pslovan. **v̋bz-* 'gor' in *(j)*ɛti* 'zgrabiti, vzeti, ujeti, začeti'
 ② SSKJ²: –, Plet.: –

nor zarobiti ▶ ['nɔ:r za'ro:ɥptɨ] 'nɔ:r za'ro:ɥbin dov. *zarobiti |narediti ožji rob z dvojnim prepognjenjem tkanine navznoter|* = *zarobiti* (2. pomen)

- ① ▷ ['Nɔ:r se je za'ro:ɥblo 'boj 'ka:ke 'ži:dane 'tɛ:xle, 'vu:natnix 'ne:ɨ, 'tistɨ so se 'sāmo 'tāk 'vün nac'f'rāli. 'Pɔ:l so se 'nɔ:r za'ro:ɥblɨ 'tūj š'nājc'tɛ:xlɨ pa sarv'jɛ:tke, 'ka:kɨ 'pɾ:t.] ▪ [Is f'li:k se na'rɛ:ldo 'tūj 'ka:ke š'nājc'tɛ:xle,

'tāk 'boj za do'ma:, pa se jix 'lěpo za'ro:ublo, ki 'nebĭ š'le 'ni:tĭ 'vün. 'Tüj sarv'jē:tkē za'ro:ubīš, 'fō:r'xējnke, 'pōstelne 'pr:te, 'pr:te za na 'mizo. 'To:u 'tāk d'va:k'rāt pre'pōgneš 'čisto 'mālo, 'ka:ke 'po:u centi'mētra 'nāj'več, pa z ma'si:non 'za:dĭ 'na:x. 'To:u 'rečemo, ki 'nō:r za'ro:ubīš, ki bla'go:u d'va:k'rāt 'tāk 'en za d'rū:gin 'nō:r za'pōgneš pa za'sīješ. 'Tüj 'kāu'bōj:ke so 'dōlĭ 'nō:r za'ro:ublene, 'ibĭ'cugĭ, 'boj, 'kāj je za 'dēlo pa 'tāk za f'sa:kĭ 'dē:n. G'li:x 'tāk p'lu:zne, 'dōlĭ 'ro:up o'kul, 'ka:ka 'jējnka, či 'boj 'tējnka. 'Kāj pa p'ri:de s'pe:īglano pa še pod'lōženo 'cō:j, 'tisto pa je 'gōr za'ro:ubleno pa z 'ro:uko za'sito in 'to:u je 'ro:up 'boj 'šūrki.]

① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontri* in *zarobliti* ← *rob* ← pslovan. **rqb* ← ide. **remb*- 'sekati, rezati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 211: Nor zarobljeni

nor zarobljeni ▶ ['nō:r za'ro:ublenĭ] 'nō:r -a 'nō:r -o prid. *zarobljen* [*tak, ki ima ožji, dvojno prepognjen rob*] = zarobljeni (2. pomen)

① ▶ ['Tüdi 'tē:xlĭ so 'nēkinĭ bi'li: 'zēnkla:nĭ, 'nēkinĭ so bi'li: 'nō:r za'ro:ublenĭ, bi'li: so pa 'tūj 'nēkinĭ 'tāk nacü'fra:nĭ 'vün.] ▪ ['Tüj 'kāu'bōj:ke so 'dōlĭ 'nō:r za'ro:ublene, 'ibĭ'cugĭ, 'boj 'ta:ko, 'kāj je za 'dēlo pa 'tāk za f'sa:kĭ 'dē:n. G'li:x 'tāk pr p'lu:znax 'dōlĭ 'ro:up o'kul, 'ka:ka 'jējnka, či 'boj 'tējnka.]

① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontri* in *zarobljen* ← *rob* ← pslovan. **rqb* ← ide. **remb*- 'sekati, rezati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

nor zašiti ▶ ['nɔ:r za'šiti] 'nɔ:r za'šijen dov. *zožiti* |*narediti oblačilo (bolj ozko)* = nor vzeti = skupaj vzeti

① ▷ ['Či pa je k'la:d 'bija pre'šürkj, sɤ ga pač 'nɔ:r 'zɛ:la, 'nɔ:r za'ši:la, 'tāk ki sɤ c'vikle al pa 'ši:ve op st'ra:nj poglo'bi:la).]

① *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* 'noter' ← ide.**ontri* in *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH* 'šivati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

obcirani ▶ [op'ci:ranj] -a -o prid. *okrašen* |*narejen (bolj lep, krasen)* = cirani = ven cirani

① ▷ ['De:ičj k'la:dj so b'li 'dɔstik'rāt op'ci:ranj ali pa s 'ka:kiga 'ro:užastiga bla'ga:, ki je bi'lo:u 'lepše.]

① *obcirani* ← *cirati* ← nem. *zieren* (Striedter-Temps 1963: 103)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

obcirati ▶ [op'ci:ratj] -an dov. *okrasiti* |*narediti kaj (bolj lepo, dodajati okraske)*

① ▷ ['Cik'cāk, 'to:u je 'ta:kj t'ra:k, ki se je 'nāj'boj pɤ 'de:ičjix k'la:dax 'nüca, ki se 'mālo op'ci:ralo.]

① *obcirati* ← *cirati* ← nem. *zieren* 'krasiti, polepšati' (Striedter-Temps 1963: 103)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

obrobiti ▶ [ob'ro:uɸtj] ob'ro:uɸin dov. *obrobiti* |*narediti rob*| = obšiti (2. pomen)

① ▷ ['Tüj 'de:ičje 'cɔte so 'lexko bi'lɛ: 'vün 'ci:rane al pa sɤ s 'ka:kin d'rü:gin b'la:gon, z d'rü:go 'fa:rbo ob'ro:uɸla, ki je 'lepše bi'lo:u.]

① *obrobiti* ← *rob* ← pslovan. **rqbъ* ← ide. **remb*- 'sekati, rezati'

④ SSKJ²: +, Plet.: +

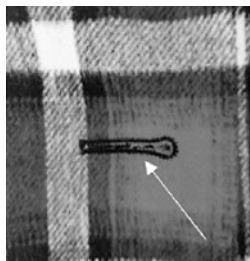
obšiti¹ ▶ [op'šiti] -a -o prid. **1.** *obšit* |*s šivanjem dokončan, dodelan*| **2.** *obrobljen*

① ▷ **1.** [K'nɔf'lü:kna je 'mogla 'bitj 'lepɔ op'šita, 'vāčj bi se 'vün cüf'rālo.] ▪ **2.** [Po'sɛ:bno 'de:ičje k'la:de pa 'tjüj 'jejnke so 'mɛlj s 'cik'cākon op'šito.]

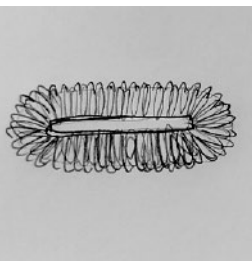
① *obšiti* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH* 'šivati'

④ 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: –

Slika 212: Obšiti¹ (1. pomen)

Slika 213: Obšiti¹ (2. pomen)

obšiti² ▶ [op'šiti] op'šijen dov. **1.** *obšiti* |s šivanjem dokončati, dodelati rob| **2.** *obrobiti* |narediti rob| = obrobiti

① ▶ **1.** ['Ro:uɐ̃ je t'rɛ̃ba 'lɛ̃po op'šiti. K'nɔf'lü:kne, 'rečmo, se 'lexko op'šilo z 'ro:uko ali pa z ma'ši:non. 'To:u se 'tāk z'lɔ na 'go:ušto za'šilo, c'viru, ki 'ne:iso 'mõgle 'ni:ti 'vün, ki se 'ne:ĩ cüf'rālo 'za:dĩ 'na:x.] ▪ **2.** ['Ka:ke 'de:ĩčje k'la:de se op'šilo s 'cik'cākon ali pa s 'ka:kin b'la:gon d'rü:ge 'fa:rbe, ki 'tisto 'mālo 'lepše bi'lo:u.]

① *obšiti* ← *šiti* ← pslovan. *s'ŭti, sed. *s'ŭjȳ in *s'ŭjȳ 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

okrasni šiv ▶ [ok'ra:snĩ 'ši:f] -iga -va m *okrasni šiv* |šiv, namenjen olepšavi|

① ▶ ['Za:dĩ na 'žɛpax pɾ x'lāčax, sp'lɔx pɾ 'käu'bɔ:jskix pa 'tũj 'žāmatnix, je na'va:dno ok'ra:snĩ 'ši:f. Ok'ra:snĩ 'ši:f pa je 'lexko 'tũj na k'rɔ:gnĩ al pɾ 'de:ĩčjix 'çɔtax.]

① *okrasen* ← *krasen* ← pslovan. *krásъnъ ← pslovan. *krasā 'svetloba, lepota, ognjena barva' in *šiv* ← *šiti* ← pslovan. *s'ŭti, sed. *s'ŭjȳ in *s'ŭjȳ 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati'

② SSKJ²: obrt. +, Plet.: –

paranje ▶ ['pa:rãje] -a s *glagolnik od parati*

① ▶ [Za 'pa:rãje pa se 'nüca 'ta:ka po'sɛ:bna k'li:nga, ki smo ji 'reklĩ k'li:nga za 'pa:rãje.]

① *paranje* ← *parati* ← pslovan. *parāti 'parati, trgati' ← pslovan. *pōrti, sed. *por'ǫ ← verjetno ide. *(s)p(h)erh2, *(s)p(h)erh2g- 'pokati, treskati, (hrupno) trgati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 214: Okrasni šiv

Slika 215: Paranje

parati ▶ ['pa:ratij] -an nedov. *parati* |s prerezovanjem, pretrgavanjem niti delati, da posamezni deli tkanine, oblačila ne tvorijo več celote|

① ▷ [Či se mi g'dā 'kāj poš'ke:itlo, 'tāk ki sŋ na'ro:ube za'si:la, 'te sŋ 'za:dj 'na:x pač 'moĝla 'pa:ratij pa še enk'rāt za'siti.]

① pslovan. **parāti* 'parati, trgati' ← pslovan. **pōrti*, sed. **por'q* ← verjetno ide. *(s)p(h)erh2, *(s)p(h)erh2g- 'pokati, treskati, (hrupno) trgati'

① SSKJ²: +, Plet.: +

peglati ▶ ['pe:iglatij] -an nedov. *likati* |potegovati z vročim likalnikom po tkanini, da se zglati|

① ▷ ['Pe:iglala pa sŋ na'za:dno, g'dā je bi'lo:u za'sito 'fertik.]

① bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191)

① SSKJ²: -, Plet.: -

poglobiti ▶ [poglo'bitij] poglo'bi:n dov. *poglobiti* |narediti (bolj) globoko|

① ▷ [Či pa je k'la:d 'bija pre'sürkj, sŋ ga pač 'nɔ:r 'ze:la, 'nɔ:r za'si:la, 'tāk ki sŋ c'vikle al pa 'ši:ve op st'ra:nj poglo'bi:la.]

① *poglobiti* ← *globok* ← pslovan. **glɔbok* 'globok' ← ide. **glomb^ho-* ali **glumb^ho-* ← **geleb^h-* ali **gleub^h-* 'rezati, dolbsti, izvotliti, poglabljati'

① SSKJ²: +p~, Plet.: +p-

poštepati ▶ [poš'təpatij] -plen dov. *prešiti* |s šivanjem prekriti, zakriti| = preštepati

① ▷ ['To:u, či se 'gi 'kāj 'mālo f'tɾ:ga, je t'rēba poš'təpatij, ki ne g're: 'dāle.]

▪ [Či je bi'lo:u 'gej 'lozno, sŋ 'xitro 'mālo poš'təpala 'sin pa 'ta:, ki se 'ne:ij 'dāle 'tɾgalo.]

① *poštepati* ← *štepati* ← srvnem. *steppen* ‘mestoma vbadati, šivati, prešivati, vesti’ (Striedter-Temps 1963: 228)

② SSKJ²: –, Plet.: –

pošterkati ▶ [poš'te:rkati] -an dov. *poškrobiti* |*prepojiti s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine*|

① ▷ [Š'te:rkani pa so 'nâj'boj bi'li: 'ženski 'te:xlj, sp'lɔx sta'rejše 'ženske so si 'rade poš'te:rkale, ki je 'tâk 'boj na 'tr̥do s'tâu na g'la:vj.]

① *pošterkati* ← *šterkati* ← bav. avstr. *stärken* (Striedter-Temps 1963: 230)

② SSKJ²: – (→ nižje pog. *poštirkati* p+), Plet.: –

poštirkati ⇒ pošterkati

potegniti nit skozi ▶ [po'te:gntj 'nit s'ko:ɥzi] -nen 'nit s'ko:ɥzi dov. *vdeti* |*deti sukanec v uho šivanke tako, da pride skozi*|

① ▷ ['Igla 'ma: 'gɔrj 'vü:xo in skos 'tisto 'vü:xo po'te:gneš 'nit s'ko:ɥzi, 'te pa 'kunca f'küp za've:žeš, ki se ti 'vün ne po'te:gne.]

① *potegniti* ← *tegniti* ← pslovan. **tegnōti* ‘vleči, raztegovati, napenjati’ ← ide. **t^heng^h*- ‘vleči, dol vleči, biti težek’ in *nit* ← pslovan. **nīt* ‘nit’ ← ide. **nihliti*- ‘kar je sukano, spredeno’ in *skozi* ← pslovan. **skvozē*, kar je otrdeli mest. pslovan. **skvogā* ‘luknja, odprtina’ ← ide. **(s)keu-* ‘paziti, gledati’

② SSKJ²: –, Plet.: –

prerezani ▶ [pre're:ɥzani] -a -o prid. *urezan* |*z rezanjem izoblikovan, pripravljen za šivanje*|

① ▷ [G'dâ je enk'rât bi'lo:ɥ bla'go:ɥ pre're:ɥzano, 'te si 'na:x 'lexko 'tiste 'ko:se s'küp za'šija. 'Me:ila sɯ f'ča:sj 'tūj 'têko bla'ga: pre're:ɥzaniga, ki sɯ t'ri: d'ni: f'küp 'lexko 'sâmo 'ši:vala.]

① *prerezan* ← *rezati* ← pslovan. **rēzati*, sed. **rēz'q* ← ide. **urehlg'*- ‘razbiti, rezati’

② SSKJ²: +p–, Plet.: –

prerezati ▶ [pre're:ɥzati] pre're:ɥžen dov. *urezati* |*z rezanjem izoblikovati blago*| = vrezati

① ▷ ['Nâj'ra:jšj sɯ si 'več s'küp pre're:ɥzala, ki sɯ 'na:x za 'en d'rugin 'lexko 'ši:vala. 'Kâj sɯ si pre're:ɥzala že v ne'dêlo, sɯ 'lexko f pon'de:ilek 'vütro 'xiro že za'če:la 'ši:vati.]

① *prerezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'*- 'razbiti, rezati'

② SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

▷ prerezati na police; všrek prerezati

prerezati na police ▶ [pre'rezati na po'lice] pre're:ižen na po'lice dov. *urezati pole*

① ▷ [Či pre're:ižeš na po'lice, g'rę: 'več bla'ga:, ki so še 'ro:ubj, in 'tisto 'več v'zeme.]

① *prerezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'*- 'razbiti, rezati' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *polica* ← pslovan. **pol'ica* ← pslovan. **pōlb* 'deska' ← ide. **sp^(h)el*- 'cepiti, trgati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

prerezavanje ▶ [prere'za:važe] -a s *glagolnik od prerezavati*

① ▷ [Prere'za:važe je 'lexko z'lq 'mü:dno, 'boj kāk 'ši:važe, ki 'mōreš 'pa:stj na 'męre.]

① *prerezavanje* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'*- 'razbiti, rezati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

prerezavati ▶ [prere'za:vatj] -vlen nedov. *urezovati* |z *rezanjem oblikovati blago*|

① ▷ ['Nāj'več sņ prere'za:vala v ne'dęlo, v ne'dęlo 'na:x o'po:udne, ki sņ 'na:x skos 'tedņ, pon'de:ilek, 'tq:rk, 'lexko 'sāmo 'ši:vala, ki sņ še na 'zemlj 'mōgla 'po:ulek 'dęlatj.]

① *prerezavati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'*- 'razbiti, rezati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

prešepati ▶ [preš'tępatj] -len dov. *prešiti* |s *šivanjem prekriti, zakriti*| = poštepiti

① ▷ [Či 'gej b'lq 'kāj 'mālo f'tř:gano, se pač preš'tępalo, ki 'tisto 'pql 'en 'cājť dř'žālo 'pa:] ▪ ['Mālo sņ preš'tępala 'sin pa 'ta:, pa se 'dāle 'lexko no'silo.]

① *prešepati* ← *šepati* ← srvnem. *steppen* 'mestoma vbadati, šivati, pre-šivati, vesti' (Striedter-Temps 1963: 228)

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

priheftani ▶ [pri'xɛftani] -a -o prid. **1.** *naudarjen* |*pripet z redkimi vbodi pred šivanjem* (ovratnik, žepi, zavihani robovi oblačila) = *coj priheftani* (1. pomen) = *coj sheftani* (1. pomen) = *coj zaheftani* (1. pomen) = *gor priheftani* = *gor sheftani* = *gor zaheftani* **2.** *pripet z redkimi vbodi pred šivanjem* (rokavi) = *coj priheftani* (2. pomen) = *coj sheftani* (2. pomen) = *coj zaheftani* (2. pomen) = *nor priheftani* = *nor sheftani*

① ▶ **1.** [Pri'xɛftana 'jɛjnka, 'to:ɥ je 'sɔmo 'tɔk na 'du:ge ſ'tixe 'gɔr za'sita, ki 'lexko 'xistro o'tpa:raſ pa se 'nič ne 'vi:dɔ 'za:di 'na:x.] ▪ ['Jɛjnke, ki so bi'le: p'reja pri'xɛftane, so se 'za:di 'na:x z 'ro:ɥko 'gɔr za'sile, 'ne:ɔ z ma'si:non. Z ma'si:non se za'ro:ɥblo 'sɔmo, či b'lɔ 'ka:ko 'tɛjnko bla'go:ɥ, 'te je bi'lo:ɥ 'čisto 'mɔlo 'nɔ:r 'zɔgʃeno, 'tɔk d'va:k'rɔt po 'ka:ke 'po:ɥ centi'mɛtra, pa 'za:di 'na:x za'sito. Pri pri'xɛftani 'jɛjnkɔ pa se 'ro:ɥp 'sɔmo enk'rɔt 'zɔgna in je 'bija z 'ro:ɥko za'sit, ki 'tisto je p'rišlo 'mɔlo 'više, 'ne:ɔ 'čisto 'dɔlɔ ob 'ro:ɥbɔ, ja, 'ka:ke t'ri:, ſ'tirɔ centi'mɛtre že nat s'po:ɥdnin 'ro:ɥbon. 'Te pa se 'mɔglo 'tɔk za'sitɔ z 'ro:ɥko, ki se 'ne:ɔ 'vidlo, 'za:di 'na:x pa se za'pe:ɔglalo, ki se 'ſi:f sk'rija, s 'pe:ɔglon se 'cɔ:ɔ s'tisnlo.] ▪ **2.** [Ro'ka:f pɾ 'jɔknɔ 'mɔre 'biti 'nɔjp'reja pri'xɛftani, 'na:x se ga p'rɔf 'cɔ:ɔ za'sije.]

① *priheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

priheftati ▶ [pri'xɛftati] -an dov. **1.** *z redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrditi žepe, ovratnik in zavihane robove oblačil* (spodnji del krila, hlač, jope, rokava) *pred šivanjem* = *coj priheftati* (1. pomen) = *gor priheftati* = *gor sheftati* **2.** *z redkimi vbodi ne dokončno, le nekoliko pritrditi rokave pred šivanjem* = *coj priheftati* (2. pomen) = *nor priheftati* = *nor sheftati*

① ▶ **1.** [Či 'žepof ne pri'xɛftaſ, 'te 'teško 'na:x jix 'lɛpo 'cɔ:ɔ za'sijeſ. G'li:x 'tɔk k'rɔ:gɥ ali pa 'ro:ɥp na 'kuncɔ 'dɔlɔ pɾ x'lɔčax, 'jɛjnkax, 'jɔknax, 'tɥj ro'ka:vax pɾ 'jɔknax, 'gi je 'boj de'bɛ:lo bla'go:ɥ pa pod'lɔženo.] ▪ **2.** 'Tɥj ro'ka:ve, 'to:ɥ pɾ 'ka:ki 'jɔknɔ ali 'mɔntlɔ, je t'rɛba p'reja pri'xɛftati, 'te pa 'za:di 'na:x za'sitɔ.]

① *priheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

proba ▶ [p'rɔba] -e ž *proba* |*pomerjanje* (nedodelanega oblačila)

① ▶ [Ve'či:no 'co:ɥt sɥ za'si:la bres p'rɔbe in st'ra:nke so 'tɥdɔ bi'le: s'ko:ɥs zado'vɔlne.]

- ① nem. *Probe* 'preizkušnja', *proben* 'preizkušati, testirati' ← lat. *proba* 'preizkušnja'
 ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

Slika 216: Proba

probati ▶ [p'rɔ:batɨ] -len dov. *pomeriti* |*ugotoviti, ali oblačilo ustreza zlasti glede na velikost*|

- ① ▷ [G'dā pa so 'ženske p'riše po 'čote, so si na'va:dno p'rɔ:bale, ki sn̩ 'vi:dla, 'kāk jin 'kāj 'pāše.]
 ① *probati* ← *proba* ← nem. *Probe* 'preizkušnja', *proben* 'preizkušati, testirati' ← lat. *proba* 'preizkušnja'
 ② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

probavati ▶ [pro'ba:vati] -len nedov. *pomerjati* |*ugotavljati, ali oblačilo ustreza zlasti glede na velikost*|

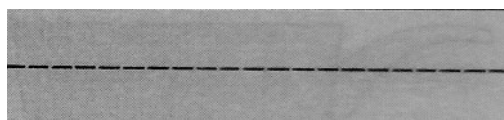
- ① ▷ [G'dā so 'ženske š'le na 'mɔ:rje, 'te so pona'va:dj̥ 'mele 'dɔst̩ 'co:ut̩, 'tāk ki si je 'nɛkina 'tūd̩ po 'po:u 'vüre pro'ba:vala.]
 ① *probavati* ← *proba* ← nem. *Probe* 'preizkušnja', *proben* 'preizkušati, testirati' ← lat. *proba* 'preizkušnja'
 ② SSKJ²: –, ¹⁰² Plet.: –

ravni šiv ▶ ['ra:vn̩j̥ 'ši:f] -iga -va m šiv, *katerega vbodi se ne odklanjajo, ne izstopajo iz osnovne smeri*

- ① ▷ ['ši:f je 'lexko 'ra:v̩, 'ra:vn̩j̥ 'ši:f, 'lexko je 'cik'cāk, 'lexko pa je 'tūj 'ka:kj̥ ok'ra:sn̩j̥ 'ši:f.]

¹⁰² Leksem *probavati* 'poskušati, truditi se' in 'prizkušati' s pripisanim kvalifikatorjem pogovorno beleži Sprotni slovar slovenskega jezika.

- ① *raven* ← pslovan. **órvъnъ* ← pslovan. **orvō* ‘ravnina, odprt svet’ ← ide. **reuh₁*- ‘razprostrti, odpreti’ in *šiv* ← *šiti* ← pslovan. **s’iti*, sed. **s’ijō* in **s’bjō* ‘šivati’ ← ide. **šieuH-* ‘šivati’
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ③ Ravni ali osnovni šiv se uporablja najpogosteje, in sicer za združevanje dveh ali več plasti blaga, krašenje, naudarjanje, nabiranje blaga idr. Dolžina ravnega šiva je odvisna od njegovega namena. Za osnovni šiv je najmanjša, za okrasni šiv srednje velika, za naudarjanje in nabiranje največja (<https://svetmetraze.si/blog-post/6-najbolj-uporabnih-sivov>; pridobljeno: 24. 2. 2025).

Slika 217: Ravni šiv

robljenje ▶ [‘ro:ublejē] -a s *glagolnik od robiti*

- ① ▷ [‘Ro:ublejē p’ri:de f poš’tē:if na za’čē:tkj, ‘dā se ‘zāčneš vi’čitj.] ▪ [G’dā se ‘kāj ‘zāčneš vi’čitj, ‘to:ū od za’čē:tka ‘ma:š ‘ka:ko ‘ro:ublejē pa ‘to:ū, ‘tūdik ‘fō:r’xējnke za’ro:ūbiš.]
- ② *robljenje* ← *rob* ← pslovan. **rōbъ* ← ide. **remb-* ‘sekati, rezati’
- ③ SSKJ²: +, Plet.: +

sheftani ▶ [s’xēftanij] -a -o prid. *naudarjen* |*spet z redkimi vbodi*| = vkup sheftani = vkup zaheftani = zaheftani

- ① ▷ [Za p’rōbo ‘ma:š ‘jākŋ ‘sāmo s’xēftanij, ki se ‘ležj pop’ra:vj, či ‘kāj ne ‘pāše.]
- ② *sheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* ‘speti, prišiti’ (Antič 1999: 181)
- ③ SSKJ²: –, Plet.: –

sheftati ▶ [s’xēftatij] -an dov. **1.** *naudariti* |*speti z redkimi vbodi, navadno urezane dele oblačila*| = vkup sheftati = vkup zaheftati = zaheftati (1. pomen) **2.** *obrobiti z redkimi vbodi urezane žepe, preden se jih prišije k oblačilu* = zaheftati (2. pomen)

- ① ▷ **1.** [P’reja kāk se ob’le:iko f’kūp za’šije, se jo na’va:dno s’xēfta, ‘to:ū ‘ka:ke kos’ti:me, ‘jākne al pa ‘māntle. ‘Sāmo ‘jās sŋ si ni’kōl ‘ne:ij ‘nič s’xēftala, ki ‘ne:isŋ ‘me:ila ‘cājta za ‘to:ū.] ▪ **2.** [‘Žepe, ki p’ri:dejo ‘gōr na ‘jākŋ za’šitj, ki so ‘vūnešnj, ‘vūnešnj ‘žepj, si ve’či:na ‘nāj’p’reja s’xēfta.

'To:u se 'tiste 'vünešne 'ro:ube 'lëpo 'nõ:r 'zãgne pa s'xëfta, 'te pa 'gõr zašije.]

① *sheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* ‘speti, prišiti’ (Antič 1999: 181)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

skupaj vzeti ▶ [s'kü:p 'zë:tj] s'kü:p 'zemen dov. zožiti |*narediti oblačilo (bolj) ozko*| = nor vzeti = nor zašiti

⑦ ▷ [F 'pa:sj sɤ 'mõgla 'mãlo s'kü:p 'zë:tj, či je b'lõ prešürko.]

① *skupaj* ← **sṽ kūpa* ‘s kupa, od kupa’ oz. **vṽ kūpṽ* ‘na kup, v kup’, **vṽ kūpě* ‘na kupu, v kupu’ in *vzeti* ← slovan. **vṽzëti* ‘gor vzeti, dvigniti’ ← pslovan. **vṽz-* ‘gor’ in *(*j*)*ëti* ‘zgrabiti, vzeti, ujeti, začeti’

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 218: Slepi šiv

slepi šiv ▶ [s'le:ipj 'ši:f] -iga -va m *slepi šiv* |(strojno ali ročno narejen) šiv za robljenje, katerega vbodi se ne vidijo na pravi strani oblačila|

⑦ ▷ [S'le:ipj 'ši:f je 'ši:f, ki se zašije 'dõlj, 'rečmo pɤ 'jejnki ali 'mãntlj, 'tüy x'lãçax. 'To:u se p'rëja f'se z 'ro:uko 'gõr zašilo, 'gõr za'ro:ublo, 'tãk ki se na p'ra:vj st'ra:nj 'nič 'ne:j 'vidlo, 'sãmo 'tõ:u pa 'tãn je b'lã 'ka:ka 'ma:la 'pikica. 'Sãmo 'mõgla sɤ 'zë:tj 'ta:kj c'virɤ, ki je 'bija g'li:xne 'fa:rbe kãk ob'le:ika, 'te se 'ne:j 'vidlo. S'po:ut pod ob'le:iko pa se je 'vidlo, 'sãmo 'tãn 'tãk 'ne:j b'lõ 'xa:klik, ki b'lõ sk'rito pa še 'fũ:ra je 'kë:rok'rãt p'rĩala p're:ik.]

① *slep* ← pslovan. **slëpṽ* ‘slep’ ← morda ide. **k'lo-ṽ-bo-* ‘nagnjen, kriv, krivogled’ in *šiv* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijõ* in **s'ijõ* ‘šivati’ ← ide. **sjeuH-* ‘šivati’

② SSKJ²: –, Plet.: –

⑧ Slepi šiv se uporablja za robljenje oblek, kril in hlač oziroma ko želimo, da se šiv ne vidi. Na narobni strani izgleda kot neenakomeren cikcakast

šiv (pri strojnem šivanju), na pravi pa je le tu in tam opaziti majhen vbod, ki se ga skoraj ne vidi, če se uporabi sukanec enake barve, kot je blago. Za slepi šiv se uporablja posebna tačka (<https://svetmetraze.si/blog-post/6-najbolj-uporabnih-sivov>; pridobljeno: 24. 2. 2025).

sparati ▶ [s'pa:ra:ti] -an dov. *sparati* |s prerezovanjem, pretrgavanjem niti narediti, da posamezni deli tkanine, oblačila ne tvorijo več celote|

① ▷ [B'lo:u pa je 'tūj f'ča:sj 'tāk, ki si 'kāj za'fu:ra pa si 'mōga s'pa:ra:ti. Za 'tō:u je 'bi:la k'li:nga za 'pa:ra:je.]

① *sparati* ← *parati* ← pslovan. **parāti* 'parati, trgati' ← pslovan. **pōrti*, sed. **por'ǫ* ← verjetno ide. *(s)p(h)erh2, *(s)p(h)erh2g- 'pokati, treskati, (hrupno) trgati'

① SSKJ²: +, Plet.: +p–

speglati ▶ [s'pe:iglati] -an dov. *zlikati* |s potegovanjem vročega likalnika po tkanini zgladiti|

① ▷ [G'dā je 'bi:la 'cōta 'tāk 'dāuč na'rē:ta, 'te je 'mōga ž'ni:dar al š'i'vi:lja jo s'pe:iglati.]

① *speglati* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191)

① SSKJ²: –, Plet.: –

šiv ▶ ['ši:f] -va m šiv **1.** šiv |mesto, kjer so sešiti deli združeni| **2.** nit, ki združuje sešite dele blaga, usnja **3.** (s šivalnim strojem) narejena vrsta sledečih si vbodov

① ▷ **1.** ['Ši:ve 'mōreš ge'nāu za'pe:iglati, 'tāk ki se ne 'vi:di:jo.] ▪ [F'se 'ši:ve si 'mōga 'lēpo za'pe:iglati, ki je b'lō 'lēpo 'viditi] ▪ **2.** [K'la:t ne s'mei: 'biti na'rē:ti pre'tēsno na 'život, ki 'lexko 'ši:f 'po:ūci.] ▪ **3.** ['Ši:f 'mōre 'biti 'lēpo 'ra:vŋ, 'nei: 'sin pa 'ta:.]

① *šiv* ← *šiti* ← pslovan. **s'īti*, sed. **s'ījō* in **s'bjō* 'šivati' ← ide. **šjeuH-* 'šivati'

① 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

3. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~

▷ cikcak šiv; okrasni šiv; ravni šiv; slepi šiv

šivati ▶ ['ši:vat] -len nedov. **1.** šivati |z uporabo šivanke in niti združevati dele blaga| **2.** s šivanjem izdelovati **3.** ukvarjati se, navadno poklicno, s šivanjem

- ① ▷ 1. ['Kāj sŋ si pre're:izala že v ne'delo, sŋ 'lexko f pon'de:ilek 'vütro 'xistro že za'čę:la 'ši:vati.] ▪ 2. [G'dā sŋ 'ši:vala 'ka:kij 'māntļ al pa kos'ti:m, sŋ 'moġla pres'nęto f'li:sik 'bitij, ki sŋ ga na'rędla v 'enen d'nę:vij pa 'po:u, 'tāk 'dugo je š'lọ 'to:u 'cọ:j, ki sŋ še 'moġla f'se pre'ręzati p'reja.] ▪ 3. ['Tāk 'rędno, f'sa:kij 'dę:n, sŋ 'ši:vala o'kul t'rę:stij, 'pę:tņt'rę:stij 'le:it in 'me:ila sŋ 'tān o'kul t'ri:s'to:u 'pę:deset st'ra:nk. F'ča:sij je 'bi:la 'ta:ka 'gužba, ki sŋ 'ši:vala 'ce:ile no'či:.]

① *šivati* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'iję* in **s'bję* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

- ① 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +
2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~
3. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~

▷ gor šivati; šivati po meri; ven šivati

Slika 219: Šivati

šivati po meri ▷ ['ši:vati po 'męrij] -len po 'męrij nedov. *s šivanjem izdelovati oblačila brez uporabe krojev*

- ① ▷ ['Jās sŋ 'ši:vala f'se 'sāmo po 'męrij, 'nič 'ne:isŋ k'rọjof si 'dęlala.]

① *šivati* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'iję* in **s'bję* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati' in *po* ← pslovan. **po(-)* ← verjetno ide. **pos* 'k, za' > 'pri, po' in *mera* ← pslovan. **męra* ← ide. **mehl-* 'meriti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

štepati ▷ [š'tępati] -len nedov. *štepati* |*šivati s šivalnim strojem*|

- ① ▷ [F'ča:sij še š'tęplen 'kāj, 'sāmo 'ne:ij 'dọstij, 'zāj si ve'či:na 'cọte 'kü:pj na'rę:te, ki je 'tųj 'boj po'ce:inij kāk bla'go:u.]

① srvnem. *steppen* ‘mestoma vbadati, šivati, prešivati, vesti’ (Striedter-Temps 1963: 228)

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

šterkani ▶ [š'tɛ:rkani] -a -o prid. *škrobljen* | *prepojen s škrobovo raztopino*, *da se doseže večja trdota tkanine* |

① ▷ [Š'tɛ:rkani pa so 'nâj'boj bi'li: 'ženski 'tɛ:xl̩, sp'lɔx sta'rejše 'ženske so si 'râde jix poš'tɛ:rkale, ki je 'tâk 'boj na 'tr̩:do s'tâu na g'la:v̩.]

① *šterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* ‘štirkati, škrobiti’ ← nem. *stark* ‘krepak, močan’

② SSKJ²: –, Plet.: –

šterkati ▶ [š'tɛ:rkati] -an nedov. *štirkati* | *prepajati s škrobovo raztopino*, *da se doseže večja trdota tkanine*, *škrobiti* |

① ▷ [Nêgda smo d'rũgo 'ne:ĩ š'tɛ:rkali kâk 'ka:ke 'tɛ:xle.]

① nem. *stärken* ‘štirkati, škrobiti’ ← nem. *stark* ‘krepak, močan’

② SSKJ²: – (→ *štirkati* nižje pog. +), Plet.: –

štih ▶ [š'tix] -a m *vbod* (pri šivanju, vezenju)

① ▷ [F'se, 'kâj je bi'lo:u s'xɛftano, je bi'lo:u s 'ta:kimi 'du:gimi š'tixami, ki si 'lexko 'na:x 'tisto 'xistro 'vün po'tɛ:gna.] ▪ [P'reja kâk se 'ro'ka:f 'cɔ:j zašija, se je s'xɛfta 'noɥr̩. 'To:u je 'tâk z 'du:gimi š'tixami 'boj.]

① nem. *Stich* ‘vbod, bodljaj’ (Antič 1999: 403)

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

štirkan ⇒ šterkani

štirkati ⇒ šterkati

štopfanje ▶ [š'tɔpfaɲe] -a s *glagolnik od štopfati*

① ▷ [Tɔta 'gɔba le'sɛ:na je 'nâj'boj p'rišla p'râf za š'tɔpfaɲe 'zɔknɔf, ki si 'zɔkn̩ 'lexko 'lɛpo 'gɔr na'pɛja.]

① *štopfanje* ← *štopfati* ← nem. *stopfen* ‘mašiti, tlačiti’ in ‘bosti, drezati, zbadati, dražiti, tipati’ (Bezljaj 2005: 108)

② SSKJ²: –, Plet.: –

štopfati ▶ [š'tɔpfati] -an nedov. *mašiti*, *krpati* | *z delanjem goste nitne mreže prekrivati*, *nadomeščati raztrgani*, *izrabljeni del oblačila*, *nogavice* |

① ▷ [F'ča:s̩ je 'zɔkn̩, 'jânkari pa 'ta:ko f'se š'tɔpfalo, 'zâj pa 'niše ni'kâr ne

'dela 'tɛ:ga 'več. 'Kaj je 'málo 'gej f'tɾ:gano, se f'se p'rɔč 'vr:že pa 'no:uvo 'kü:pj.]

① nem. *stopfen* 'mašiti, tlačiti' in 'bosti, drezati, zbadati, dražiti, tipati' (Bezljaj 2005: 108)

② SSKJ²: –, Plet.: –

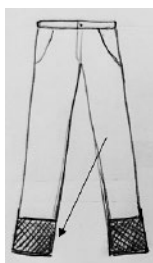
štukani ▶ [š'tükani] -a -o prid. **1.** *podaljšan z dodajanjem novega dela 2. razširjen z dodajanjem novega dela*

① ▶ **1.** ['Pais sɳ v're:izala na'va:dno 'čisto na 'kuncj, ki 'tistj je 'lexko 'bija š'tükani. 'Te sɳ 'vi:dla, 'kɛko bla'ga: je še os'tálo.] ▪ **2.** [V 'bɔkax š'tükane 'jejnke so bi'lɛ: 'sámo za do'ma: no'sitj, pot 'fürtoxon s'po:ut.]

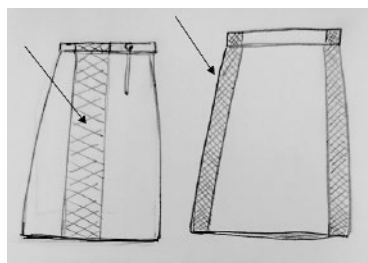
② *štukan* ← *štukati* ← bav. avstr. *stücken* (Striedter-Temps 1963: 233)

③ 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 220: Štukani (1. pomen)

Slika 221: Štukani (2. pomen)

štukati ▶ [š'tükati] -an dov., nedov. **1.** *narediti, delati daljše z dodajanjem novega dela* = *coj štukati* = *coj doštukati* **2.** *narediti, delati širše z dodajanjem novega dela* = *nor štukati*

① ▶ **1.** ['Pinto pɾ k'la:dj sɳ 'mɔgla 'kɛ:rok'rát š'tükati. 'Pinta 'mɔre 'bitj za'dɔstj 'du:ga, 'tāk ki se 'lexko z've:že pa še 'doj vi'si: 'málo 'tāk.] ▪ **2.** ['Jejnko sɳ š'tükala, či 'bi:la pre'vo:uska. 'To:u sɳ na f'sa:kj st'ra:nj 'da:la 'nɔ:r 'en 'ta:kj pa:s bla'ga:. 'Tɔta 'jejnka je 'ne:ɪ b'lá za 'ka:n 'meɲj, pač pa 'sámo za do'ma:, s'po:ut pot 'fürtoxon. 'To:u, 'kāj š'tükaš, je 'lexko 'boj 'mü:dno, kāk pa či bi na 'no:uvo 'šo:u 'dɛlat.] ▪ [Či 'jejnka 'bi:la pre'tɛsna, sɳ jo op stra'nɛ:x š'tükala. Š'tükala 'ne:ɪsɳ 'ra:vno 'ráda, 'to:u je 'ta:ko 'pɾtlaɲe bi'lo:u.]

② bav. avstr. *stücken* (Striedter-Temps 1963: 233)

③ 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +p~

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: +p~

urezan na špic ⇒ vrezani na špic

urezan ravno ⇒ vrezani ravno

urezati ⇒ vrezati

urezati na špic ⇒ vrezati na špic

urezati ravno ⇒ vrezati ravno

urezati všrek ⇒ vrezati všrek

ven cirani ▶ ['vün 'ci:ra:ni] 'vün -a 'vün -o prid. *okrašen |narejen (bolj) lep, krasen* | = cirani = obcirani

① ▶ ['Tüj 'de:ičje 'cote so 'lexko bi'lē: 'vün 'ci:rane al pa sɤ s 'ka:kin d'rü:gin b'la:gon, z d'rü:go 'fa:rbo ob'ro:ɤbla, ki je 'lepše bi'lo:ɤ.]

① *ven* ← pslovan. **vbñb* 'ven' in *ciran* ← *cirati* ← nem. *zieren* (Striedter-Temps 1963: 103)

② SSKJ²: –, Plet.: –

ven cirati ▶ ['vün 'ci:ra:ti] 'vün -an nedov. *krasiti |delati kaj (bolj) lepo, dodajati okraske* | = cirati

① ▶ ['Vün 'ci:ralo se je 'boj za 'dēce, 'tūj k'la:de za opxa'jilo, 'fi:rmo, 'tūj za ne'vēste, po'ročne ob'le:ike, 'to:ɤ je b'lō f'se s š'picamj.]

① *ven* ← pslovan. **vbñb* 'ven' in *cirati* ← nem. *zieren* (Striedter-Temps 1963: 103)

② SSKJ²: –, Plet.: –

ven cufрати ▶ ['vün cüf'râ:ti] 'vün cüf'ra:n nedov. *cefrati, cufati |trgati na koščke, nitke* | = cufрати

① ▶ [K'noɸ'lü:kna je 'mōgla 'bitj 'lēpo op'sita, 'vâčj bi se 'vün cüf'râlo.]

① *ven* ← pslovan. **vbñb* 'ven' in *cufрати* ← verjetno ekspresivna izpeljanka iz *cufati* ← nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefрати'

② SSKJ²: –, Plet.: –

ven nacufрати ▶ ['vün nacüf'ra:ni] 'vün -a 'vün -o prid. *nacefran |ki je raztrgan na koščke, nitke* |

① ▶ [O'kul pɤ 'tē:xlj smo na'va:dno 'ne:i za'ro:ɤbli, pač pa smo 'lēpo nacüf'râlj, ki so 'tiste 'ni:ti 'lēpo 'vün š'le, je b'lō 'lepše kâk za'sito. 'Indj

pa 'ne:ī b'lə 'ləpo, či je 'ro:ub 'bija 'vün nacü'fra:nj, 'rečmo pr 'ka:kj ob'le:ikj ali d'rü:gj 'čotj, ki se sa'mə: 'ni:tj 'vün po'tə:gñle.]

- ① *ven* ← pslovan. **vbn̥* 'ven' in *nacufuran* ← *cufрати* ← verjetno eks-presivna izpeljanka iz *cufati* ← nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefrati'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 222: Ven nacufrani

ven potegniti ▶ ['vün po'tə:gñtj] 'vün -en dov. *iztakniti* |s potegom spraviti sukanec iz ušesa šivanke|

- ① ▶ ['Iglə 'ma: 'gərij 'vü:xo in skos 'tisto 'vü:xo po'tə:gñeš 'nit s'ko:uzj, 'te pa 'kunca f'küp za'və:žəš, ki se ti 'vün ne po'tə:gñe.]

- ① *ven* ← pslovan. **vbn̥* 'ven' in *potegniti* ← *tegniti* ← pslovan. **təgnōti* 'vleči, raztegovati, napenjati' ← ide. **t^heng^h* - 'vleči, dol vleči, biti težek'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

ven spustiti ▶ ['vün spis'titj] 'vün spis'ti:n dov. *razširiti oblačilo tako, da se zožijo všitki oz. stranski šivi*

- ① ▶ ['Zāj či je k'la:d 'bija f 'pa:sj pre'tešɲ, sɲ ga 'mɔgla 'mālo 'vün spis'titj. 'Lexko se c'viklj 'mālo 'vün spis'tijo, či so za'dostj glo'bɔkj, 'vāčj pa sɲ 'mɔgla 'nɔ:r š'tükatj.]

- ① *ven* ← pslovan. **vbn̥* 'ven' in *spustiti* ← *pustiti* ← pslovan. **pustī* verjetno ← pslovan. **pūstb* 'neobljuden, zapuščen'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

ven šivati ▶ ['vün 'ši:vatj] 'vün -len nedov. *vesti* |delati okras na tkanino z uporabo šivanke in niti| = našivavati

⑦ ▷ ['Vün 'ši:vatĩ sŋ se navi'či:la kâk dik'lina, 'na:x pa ni'kq̃l 'ne:ĩsŋ 'me:ĩla p'râf 'câjta za 'to:ũ.]

① *ven* ← pslovan. **vbnъ* 'ven' in *šivati* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq̃* in **s'bjq̃* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

vkup sheftani ▶ [f'küp s'xęftani] f'küp -a f'küp -o prid. *naudarjen* |*spet z redkimi vbodi*| = sheftani = vkup zaheftani = zaheftani

⑦ ▷ [G'dâ je 'bija kos'ti:m 'tâk 'dâũč pre're:ĩzani pa f'küp s'xęftani s ta 've:čjiga, 'te pa je 'nâj'bojše bi'lo:ũ, ki si je f'sa:ka sp'rq̃bala.]

① *vkup* ← **sъ kŭpa* 's kupa, od kupa' oz. **vbъ kŭpъ* 'na kup, v kup', **vbъ kŭpě* 'na kupu, v kupu' in *sheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② SSKJ²: –, Plet.: –

vkup sheftati ▶ [f'küp s'xęftati] f'küp -an dov. *naudariti* |*speti z redkimi vbodi, navadno urezane dele oblačila*| = sheftati (1. pomen) = vkup zaheftati = zaheftati (1. pomen)

⑦ ▷ ['Ka:kĩ 'jâkŋ al pa 'mântĩ si je že bi'lo:ũ 'fâjn f'küp s'xęftati, p'reja kâk si ga p'râf za'šija, 'sâmo 'jâs ni'kq̃l 'ne:ĩsŋ 'ra:vno 'me:ĩla 'câjta za 'to:ũ.]

① *vkup* ← **sъ kŭpa* 's kupa, od kupa' oz. **vbъ kŭpъ* 'na kup, v kup', **vbъ kŭpě* 'na kupu, v kupu' in *sheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② SSKJ²: –, Plet.: –

vkup zaheftani ▶ [f'küp za'xęftani] f'küp -a f'küp -o prid. *naudarjen* |*spet z redkimi vbodi*| = sheftani = vkup sheftani = zaheftani

⑦ ▷ [Kos'ti:m je 'bija f'küp za'xęftani s 'ta:kimi 'boj 'du:gimi š'tixami. F'se, 'kâj je bi'lo:ũ s'xęftano, je bi'lo:ũ s 'ta:kimi 'du:gimi š'tixami.]

① *vkup* ← **sъ kŭpa* 's kupa, od kupa' oz. **vbъ kŭpъ* 'na kup, v kup', **vbъ kŭpě* 'na kupu, v kupu' in *zaheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② SSKJ²: –, Plet.: –

vkup zaheftati ▶ [f'küp za'xęftati] f'küp -an dov. *naudariti* |*speti z redkimi vbodi, navadno urezane dele oblačila*| = sheftati (1. pomen) = vkup sheftati = zaheftati (1. pomen)

⑦ ▷ [F'küp za'xęftalo se s 'xęft'vuno.]

- ① *vkup* ← **sъ kūpa* 's kupa, od kupa' oz. **въ kūpъ* 'na kup, v kup', **въ kūpě* 'na kupu, v kupu' in *zaheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② SSKJ²: –, Plet.: –

vkup zašiti ▶ [f'küp za'šiti] f'küp zašijen dov. *sešiti* |s šivanjem sestaviti|

- ① ▷ [Za 'dēce sn̩ 'dostik'rāt 'ka:ke f'like f'küp za'ši:la, ki so os'tāle ot prere'za:vaĵa.] ▪ [G'dā je enk'rāt bi'lo:ŭ bla'go:ŭ pre're:ĭzano, 'te si 'na:x 'lexko 'tiste 'kō:se f'küp za'šija.]

- ① *vkup* ← **sъ kūpa* 's kupa, od kupa' oz. **въ kūpъ* 'na kup, v kup', **въ kūpě* 'na kupu, v kupu' in *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'iję* in **s'iję* 'šivati' ← ide. **sĭeuH-* 'šivati'

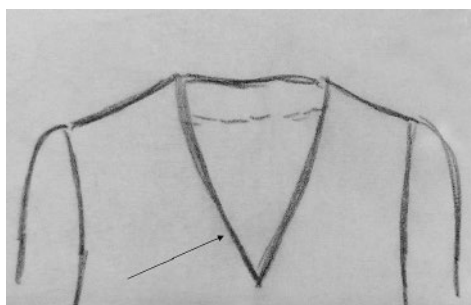
② SSKJ²: –, Plet.: –

vleči gumo nor ▶ [v'le:ĭčtĭ 'gumo 'nō:r] -en 'gumo 'nō:r nedov. *napeljevati elastiko*

- ① ▷ ['Igl̩a za zaš'pilatĭ se 'nūca za v'le:ĭčtĭ 'gumo 'nō:r pa za f'küp 'kāj zaš'pilatĭ.]

- ① *vleči* ← pslovan. **volt'ī*, sed. **vēlkę* ← ide. **uelk-* 'vleči' in *guma* ← prevzeto prek nem. *Gummi* iz srlat. *gummi* in *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb̩* 'noter' ← ide. **ontri*

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 223: Vrezani na špic

vrezani na špic ▶ [v're:ĭzanĭ na š'pic] -a na š'pic -o na š'pic prid. *urezan tako, da ima izrez (ob vratu) obliko črke V*

- ① ▷ [Či je p'lu:zna 'bi:la v're:ĭzana na š'pic 'za:dĭ, je na'va:dno 'me:ĭla p're:ĭk 'ta:ke 'pa:seke zašite, ki so 'mālo pok'riliĭ go'lōto.]

- ① *vrezan* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'ę* ← ide. **urehlg-* 'razbiti,

rezati' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *špic* ← nem. *Spitz* 'konica' (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Spitz>; pridobljeno: 7. 11. 2024)

① SSKJ²: –, Plet.: –

vrezani ravno ▶ [v're:izani 'ra:vno] -a 'ra:vno -o 'ra:vno prid. *urezati v isti črti*

① ▷ [K'lâsične x'lâče, 'tâk 'môške kâk 'ženske, so 'dojta na'va:dno v're:izane 'ra:vno.]

① *vrezan* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'* 'razbiti, rezati' in *ravno* ← *raven* ← pslovan. **órvъnъ* ← pslovan. **orvō* 'ravnina, odprt svet' ← ide. **reuh₁* 'razprostreti, odpreti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

vrezati ▶ [v'rězati] v're:izhen dov. *urezati* |z rezanjem izoblikovati blago| = prerezati

① ▷ ['Pa:s sŋ v're:izala na'va:dno 'čisto na 'kunci, ki 'tistj je 'lexko 'bija š'tükani. 'Te sŋ 'vi:dla, 'kěko bla'ga: je še os'tâlo.]

① *vrezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'* 'razbiti, rezati'

① SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

▷ vrezati na špic; vrezati ravno; vrezati všrek

vrezati na špic ▶ [v'rězati na š'pic] v're:izhen na š'pic dov. *urezati bluzo, obleko tako, da ima izrez (ob vratu) obliko črke V*

① ▷ ['Zâj či sŋ pŕ 'šijankj 'gorj v're:izala na š'pic, je 'lexko 'bija p're:idi š'pic, 'lexko pa je 'bija š'pic 'tūdj 'za:dj. 'To:u je sp'lōx v 'ōsŋdesetix 'le:itax b'lō v 'mo:udj.]

① *vrezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'* 'razbiti, rezati' in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *špic* ← nem. *Spitz* 'konica' (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Spitz>; pridobljeno: 7. 11. 2024)

① SSKJ²: –, Plet.: –

vrezati ravno ▶ [v'rězati 'ra:vno] v're:izhen 'ra:vno dov. *urezati v isti črti*

① ▷ ['Jějŋko 'lexko v're:izěš 'ra:vno, fš'rěk, na po'lice, na 'fâlkne, 'kâk je 'kě:ra x'te:ila 'mětj. 'Ra:vno v're:izana, 'tista je na'va:dno 'me:ila 'za:dj 'dolj al na st'ra:nj 'mâlo otp're:ito.]

① *vrezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg'* 'razbiti,

rezati' in *ravno* ← *raven* ← pslovan. **órvnъ* ← pslovan. **orvō* 'ravnina, odprt svet' ← ide. **reuh₁*- 'razprostreti, odpreti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

vrezati všrek ▶ [v'rezati fš'rek] v're:žzen fš'rek dov. *urezati blago tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno* = všrek prerezati

① ▶ [Či s_ŋ bla'go:u v're:žzala fš'rek, s_ŋ ga 'mōgla p'reja prelo'žit_i 'tāk v d've:ī 'gib_i, 'te pa s_ŋ 'mōgla ot 'pa:sa 'doj 'mert_i, ki je b'lō f'se g'li:x 'du:go.]

① *vrezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg*- 'razbiti, rezati' in *všrek* ← nem. *schräg* 'poševen' (Antič 1999: 366)

① SSKJ²: –, Plet.: –

všrek prerezati ▶ [fš'rek pre'rezati] fš'rek pre're:žzen dov. *urezati blago tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno* = vrezati všrek

① ▶ [P_r 'jejn_k na z'vo:u ali g'lōk_ŋ s_ŋ 'mōgla bla'go:u fš'rek pre'rezati.]

① *všrek* ← nem. *schräg* 'poševen' (Antič 1999: 366) in *prerezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg*- 'razbiti, rezati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

všrek urezan ⇒ všrek vrezani

všrek vrezani ▶ [fš'rek v're:žzani] fš'rek -a fš'rek -o prid. *urezan tako, da pada za 45 kotnih stopinj poševno*

① ▶ [Či je 'jejnka 'bi:la fš'rek v're:žzana, 'to:u je š'lō 'dōst_i bla'ga:.]

① *všrek* ← nem. *schräg* 'poševen' (Antič 1999: 366) in *vrezan* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **urehlg*- 'razbiti, rezati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

vzeti mero ▶ [v'zē:t_i 'mēro] 'zemen 'mēro dov. *zmeriti |ugotoviti, določiti razsežnost delov telesa za izdelavo obleke|* = zmeriti

① ▶ [Či si x'teja 'kum_i 'kāj za'šiti, si 'mōga v'zē:t_i mo 'mēro.]

① *vzeti* ← slovan. **vъzēti* 'gor vzeti, dvigniti' ← pslovan. **vъz*- 'gor' in *(j)*ēti* 'zgrabiti, vzeti, ujeti, začeti' in *mera* ← pslovan. **měra* ← ide. **meh₁*- 'meriti'

① SSKJ²: pog. +, Plet.: –

z roko ven zašiti ▶ [z 'ro:uko 'vün za'šiti] z 'ro:uko 'vün za'šijen dov. *ročno obšiti |z ročnim šivanjem dokončati, dodelati rob|*

⑦ ▷ [K'noɸ'lü:kno se je 'mɔglo 'lɛpo z 'ro:ɤko 'vün za'siti, ki se 'ne:i 'vün cüf'rälo.]

① z ← pslovan. *s_z ← *s_{zn} ← *s^om in roka ← pslovan. *r_qkā ← ide. *_urónkah₂ ← *_urenk- 'grabiti, prijemati' in ven ← pslovan. *v_{bn} 'ven' in zašiti ← šiti ← pslovan. *s'iti, sed. *s'ij_q in *s'bj_q 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

zaflikati ▶ [zaɸ'likati] -an dov. *zakrpati* |s krpo prekriti, nadomestiti raz-trgani, izrabljeni del česa|

⑦ ▷ [Či se je 'ka:kj k'la:t al pa x'lāče 'kāj ras'trgalo, 'te smo je pač zaɸ'likali in 'tistemj smo 'reklj f'lika.]

① *zaflikati* ← *flikati* ← nem. *flicken* 'krpati' (Striedter-Temps 1963: 121)

④ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

zafurati ▶ [zaɸu:raɸi] -an dov. *zavoziti* |z napačnim delovanjem povzročiti, da pride kaj v slab položaj|

⑦ ▷ [P_z prere'za:va_ji 'mɔreš g'lɛ:daɸi, 'kāk boš v'reza, ki ne zaɸu:raš bla'ga:.]
▪ ['Tüj p_z 'ši:va_ji se 'lexko 'kāj z'mo:ɸtiš pa zaɸu:raš ob'le:iko, sp'lɔx p_z ro'ka:vax, ki so 'boj kompli'ci:ranj za 'ši:va_je.] ▪ [Ob'le:iko pa 'lexko zaɸu:raš 'tüj p_z 'pe:igla_ji, či 'ma:š prež'ge:čo, bla'go:ɸ pa je 'ka:ko 'tejnko, opčit'livo.]

① *zafurati* ← nar. nem. *fuhren*, knjiž. nem. *führen* 'voditi, peljati'; prim. tudi *verführen* 'zapeljati (na kriva pota), zafurati'

④ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

zahakljati ▶ [za'xa:klati] -an dov. *zakavljati* |s kaveljčkom zapeti, povezati|

⑦ ▷ ['Tɔɸi 'xa:kɸc je 'mɔga 'meɸi 'bábico, ki se za 'tisto za'xa:klalo, ali pa š't'rüfico.]

① *zahakljati* ← stvnem. *hācko*, *hāko*, srvnem. *hāke* 'kavelj, splavarski drog' (> nem. *Haken* 'kavelj') (Kumin Horvat 2023: 444)

④ SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

zaheftani ▶ [za'xɛftani] -a -o prid. *naudarjen* |spet z redkimi vbodi| = sheftani = vkup sheftani = vkup zaheftani

⑦ ▷ [G'dā je 'bi:la 'jejnka 'tāk 'dāuč za'xɛftana, 'te si jo 'na:x 'lexko p'rāf 'gor za'ro:ɸba.]

① *zaheftan* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

④ SSKJ²: –, Plet.: –

zaheftati ▶ [za'xɛftatj] -an dov. **1.** *naudariti |speti z redkimi vbodi, navadno urezane dele oblačila|* = sheftati (1. pomen) = vkup sheftati = vkup zaheftati **2.** *zarobiti z redkimi vbodi urezane žepe, preden se jih prišije k oblačilu* = sheftati (2. pomen)

① ▶ **1.** [Za'xɛftalo se 'tāk, ki se p'rɛja 'pɛš f'kūp za'silo 'tāk na 'du:ge š'tixe 'boj.] ▪ **2.** ['Žepe, ki p'ri:dejo 'gɔr na 'jākŋ za'sitj, ki so 'vünešnĭ, 'vünešnĭ 'žepj, si ve'či:na 'nājp'rɛja s'xɛfta. 'Tiste 'vünešne 'ro:ube se 'lɛpo 'nɔ:r 'zāgne pa za'xɛfta, 'te pa 'gɔr za'sije.]

① *zaheftati* ← *heftati* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

zaknofati se ▶ [zakno'fātj se] zak'nɔflen se dov. *zavozlati se |nepravilno, neurejeno se preplesti, zviti, da nastane voz, vozli|*

① ▶ [Či se mi 'gi 'kāj kno'fālo, 'te pa sŋ 'ne:ĭ b'lā 'ra:vno 'dɔbre 'vo:ule. Či ma'si:n 'ne:ĭba 'kāj p'rāf nas'ta:vlenj, se ti je 'lexko c'virŋ f'se zak'nɔfa.]

① verjetno nem. *knoten, knüten* 'vozlati' (Debenjak 1981: 574)

② SSKJ²: –, Plet.: –

zapeglati ▶ [za'pe:ĭglatj] -an dov. *zalikati |z likanjem narediti, da kaj pride v določen položaj in tam ostane|*

① ▶ [X'lāče pŋ kos'ti:mj al pa 'tūdĭ 'moške x'lāče so se za'pe:ĭglale, ki 'lɛpo 'ro:up 'bija p're:ĭdĭ pa 'za:dĭ.]

① *zapeglati* ← *peglati* ← bav. avstr. *pögel*n (Striedter-Temps 1963: 191)

② SSKJ²: –, Plet.: –

zarezati ▶ [za'rezatj] za're:ĭžen dov. *zarezati |preveč odrezati na kakem mestu|*

① ▶ [Prere'za:važe je b'lɔ z'lɔ 'mü:dno, ki si 'moğa g'lɛ:datj na 'mɛre, ki si 'ne:ĭ 'kāj za'reza.]

① *zarezati* ← *rezati* ← pslovan. **rězati*, sed. **rěz'q* ← ide. **ureh1g'* 'razbiti, rezati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

zarobiti ▶ [za'ro:uptj] za'ro:ubin dov. **1.** *zarobiti |narediti širši spodnji rob s prepognjenjem tkanine navznoter (običajno pri krilu, hlačah, jopiču, plašču)|* = gor zarobiti = zašiti gor (3. pomen) **2.** *narediti ožji rob z dvojnimi prepognjenjem tkanine navznoter* = nor zarobiti **3.** *s cikcak vbodi, navadno strojno, obrobti blago* = zentlati

⑦ ▷ **1.** [Ro'ka:ve pr̩ 'jǎknj al pa 'mǎntl̩ 'mõreš 'dõl̩ na 'kuncj̩ za'ro:upt̩, 'ra:vno 'tǎk 'jejnko, k'la:t, x'lǎče, sp'lõx či je pod'lõženo pa z 'boj de'bēliga bla'ga:, 'nemreš 'sǎmo 'čisto 'mǎlo za'põgn̩t̩ d'va:k'rǎt pa z ma'si:non 'za:d̩, pač pa pre'põgneš 'ka:ke t'ri:, š'tir̩ centi'metre, 'to:u je še p'reja 'zēnkano, ki 'vǎč̩ bi 'ni:t̩ 'vũn š'le, pa 'gõr pri'xeftaš, p'reja kǎk p'rǎf 'gõr za'ro:ub̩š. 'To:u se 'peš 'gõr za'ro:ub̩, 'ne:ĩ z ma'si:non, sp'lõ:x či je 'boj de'bē:lo bla'go:u.] ▀ **2.** [Is f'li:k se na'rē:dlo 'tũj 'ka:ke š'nǎjc'tē:xle, 'tǎk 'boj za do'ma:, pa se jix 'lēpo za'ro:ub̩lo, ki 'neb̩ š'le 'ni:t̩ 'vũn. 'Tũj sarv'jē:tke za'ro:ub̩š, 'fõ:r'xējnke, 'põstelne 'pr̩:te, 'pr̩:te za na 'mizo. 'To:u 'tǎk d'va:k'rǎt pre'põgneš 'čisto 'mǎlo, 'ka:ke 'po:u centi'metra 'nǎj'več, pa z ma'si:non 'za:d̩ 'na:x.] ▀ **3.** ['Tũj z'no:ũtrešne 'ro:ube, ki se ne 'vi:di̩jo, je t'rēba f'se 'lēpo za'ro:upt̩, ki 'vǎč̩ se 'zǎčnej̩ 'ni:t̩ 'vũn v'le:ĩč̩t̩.]

① *zarobiti* ← *rob* ← pslovan. **rǫbъ* ← ide. **remb-* 'sekati, rezati'

- ② 1. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p~
2. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p~
3. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

zarobljeni ▀ [za'ro:ublen̩] -a -o prid. **1.** *zarobljen* |*tak, ki ima širši spodnji rob*| = gor zarobljeni = gor zašiti (2. pomen) **2.** *tak, ki ima ožji, dvojno prepognjen rob* = nor zarobljeni **3.** *s cikcak vbodi, navadno strojno, zarobljen* = zentlani

⑦ ▷ **1.** ['Mǎntl̩ 'mõre 'bit̩ 'dõl̩ za'ro:ublen̩.] ▀ **2.** ['Tũj š'nǎjc'tē:xli, sarv'jē:tke, 'pr̩:t̩ 'mõrjo 'bit̩ za'ro:ublen̩.] ▀ **3.** ['Tũj z'no:ũtrešn̩ 'ro:ub̩ 'mõrjo 'bit̩ za'ro:ublen̩, ki 'vǎč̩ bi se 'to:u f'se 'vũn cũf'rǎlo.]

① *zarobljen* ← *zarobiti* ← *rob* ← pslovan. **rǫbъ* ← ide. **remb-* 'sekati, rezati'

- ② 1. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: –
2. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: –
3. pomen: SSKJ²: +p~, Plet.: –

zašiti ▀ [za'šit̩] za'šij̩en dov. **1.** *zašiti* |*s šivanjem narediti kaj celo*| **2.** *sešiti* |*s šivanjem narediti*|

⑦ ▷ **1.** ['Nēgda se 'ne:ĩ 'nič p'rõč 'vr̩glo, či b'lõ 'kǎj 'gēj f't̩r̩:gano, 'to:u se f'se za'šilo pa se nap'rēj no'silo.] ▀ **2.** [Enk'rǎt, še 'po:ũnin, s̩ v 'enen d'nē:v̩j za'ši:la 'sed̩ k'la:dof.]

① *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ij̩o* in **s'ij̩o* 'šivati' ← ide. **si̩euH-* 'šivati'

- ② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +
2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

▷ *coj* zašiti; *nor* zašiti; *vkup* zašiti; *z roko ven* zašiti; *zašiti gor*

zašiti gor ▶ [za'šiti₁ 'gor] za'sijen 'gor dov. **1.** *našiti* |s šivanjem pritrđiti na kaj| **2.** *prišiti* |s šivi pritrđiti| **3.** *zarobiti* |narediti širši spodnji rob s prepog-njenjem tkanine navznoter (običajno pri krilu, hlačah, jopiču, plašču) = gor zarobiti = zarobiti (1. pomen)

① ▷ **1.** [Na 'la:ktax pa na ko'lenax pa so 'tūdik si za'silij 'gor, 'dā je že 'tisto 'xi:n bi'lo:u, f'like z 'lędra, 'tāk ki je 'tisto 'mālo 'duže dŕ'žālo, ki 'tān se 'nāj'več 'ribalo 'sin pa 'ta:.] ▪ **2.** [K'nōfij se za'sijejo 'gor na 'kuncij.] ▪ **3.** ['Ro:up x'la:č ali 'jejnke 'lępo s 'cik'cākon za'ro:ubijš, 'te pa za'sijješ 'gor pa za'pe:iglaš.]

① *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. *s'iti, sed. *s'iję in *s'bję 'šivati' ← ide. *sieuH- 'šivati' in *gor* ← *gori* ← pslovan. *gorę, kar je prvotni mest. od *pslovan. *gorā 'mesto, ki je višje od okolice'

① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

zaštepati ▶ [zaš'tępatij] -len dov. *zaštepati* |zašiti s šivalnim strojem|

① ▷ [Či se 'xistro zaš'tępalo, 'te 'lü:kna 'ne:ij š'lā nap'rej.] ▪ [Či je bi'lo:u 'kāj f'tŕ:gano, sŕ 'xistro z ma'si:non zaš'tępala.]

① *zaštepati* ← *štepati* ← srvnem. *steppen* 'mestoma vbdati, šivati, pre-šivati, vesti' (Striedter-Temps 1963: 228)

① SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

zaštopfati ▶ [zaš'topfatij] -an dov. *zamašiti, zakrpati* |z delanjem goste nitne mreže prekriti, nadomestiti raztrgani, izrabljeni del oblačila, nogavice|

① ▷ ['Nęda se je f'sa:kij 'zōkŕ, ki se ras'tŕga, pa f'sa:ka 'čōta, ki 'gej b'lā 'kāj f'tŕ:gana, f'se zaš'topfalo.]

① *zaštopfati* ← *štopfati* ← nem. *stopfen* 'mašiti, tlačiti' in 'bosti, drezati, zbadati, dražiti, tipati' (Bezljaj 2005: 108)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zentlani ▶ ['zenklanj] -a -o prid. *s cikcak vbodi, navadno strojno, zarobljen* = zarobljeni (3. pomen)

① ▷ ['Tüdj 'tę:xlj so 'nękinj bi'li: 'zenklanj, 'nękinj so bi'li: 'nō:r za'ro:ublenj, bi'li: so pa 'tūj 'nękinj 'tāk nacüf'ra:nj 'vün.]

① *entlan* ← *entlati* ← bav. nem. *endeln* 'entlati' ← nem. *Ende* 'konec, zaključek'

① SSKJ²: –, Plet.: –

zentlati ▶ ['zɛnklati] -an dov. *zentlati* |s cikcak vbodi, navadno strojno, obrobati blago| = zarobiti (3. pomen)

① ▶ ['Tüj z'no:ɥtrešne 'ro:ube, ki se ne 'vi:di:jo, je t'reba 'zɛnklati, ki 'vãčj se 'zãčnejõ 'ni:tj 'vün v'le:ĩčtj.]

① *zentlati* ← *entlati* ← bav. nem. *endeln* 'entlati' ← nem. *Ende* 'konec, zaključek'

② SSKJ²: –, Plet.: –

zmeriti ▶ [z'mɛrti] z'me:ĩrin dov. *zmeriti* |ugotoviti, določiti razsežnost delov telesa za izdelavo obleke| = vzeti mero

① ▶ ['Nãjp'reja ti po'vej, 'kãk bi 'me:ĩla na're:to, 'te pa 'na:x 'mõreš z'mɛrti pa si na'pi:satj 'gõr 'mẽre pa 'tũj, 'kãk bi 'me:ĩla za'sito. F'ča:sj pa 'kẽ:ra p'nesla 'sẽ:bo 'tũj 'ka:ko s'liko. 'Me:ĩla sũ pa 'tũj 'sa:ma p'recĩ 'mo:ũdnix re'vij, 'mi: smo p'rãvlj 'burde.] ▪ [Za z'mɛrti ob'le:ĩko si 'nũca 'mẽro, ki je 'bi:la 'mẽter pa 'po:ũ 'du:ga.]

① *zmeriti* ← *meriti* ← *mera* ← pslovan. **měra* ← ide. **mehl*- 'meriti'

② SSKJ²: +p~, Plet.: –

zotelj ▶ ['zõ:tɕ] -tla m *prešiv (okrasni šiv) nad prsmi ali na hrbtu pod tilnikom pri obleki*

① ▶ [Z'gõrnj 'dɛl pa je 'bija, no, 'tãk za'sit 'cõ:j k 'jẽjnkĩ, 'tistĩ pa je 'bija, f'ča:sj je 'bija na 'zõ:tɕ 'za:dĩ, f'ča:sj 'tũdĩ p're:ĩdĩ na 'zõ:tɕ pa 'mãlo nab'ra:no 'doj.]

① nem. *Sattelnahrt*, *Sattlernahrt* (<https://www.softart-leder-shop.de/blog/diy/sattlernahrt/>; pridobljeno: 25. 2. 2025)

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 224: Zotelj

POMENSKI SKLOP PRIPOMOČKI ZA IZDELAVO OBLAČIL

cikcak škarnje ▶ [ˈcɪkˈcāk ʃˈkaːrne] ˈcɪkˈcāk ʃˈkaːrŋ ž mn. *škarje z dvema cikcakasto oblikovanima reziloma*

⑦ ▶ [ˈCɪkˈcāk ʃˈkaːrne se ˈnūcajo za ˈkaːko ˈroːʊbleʃe, ki ˈneːj tˈrɛba ˈɛnklati.]

① *cikcak* ← nem. *zickzack* ‘cikcak’ (Antič 1999: 512) in *škarnje* ← stvnem. *skār(a)*, *skāri*, srvnem. *schære*, *schær* ‘škarje’ (> nem. *Schere* ‘škarje’) (Striedter-Temps 1963: 218; Bezljaj 2005: 53)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑧ Škarje s cikcakastima reziloma je leta 1893 patentiral Američan Louise Austin, leta 1934 pa tudi njegov rojak Samuel Briskman. Podobne škarje, le da so bile oblikovane tako, da so preprečevale obrabo rezil, je leta 1952 patentiral Američan Benjamin Luscalzo (https://en.wikipedia.org/wiki/Pinking_shears; pridobljeno: 18. 1. 2025). Škarje s cikcakastima reziloma se uporabljajo za obstriženje vrezov pri blagu, ki se rado para, niso pa primerne za urezovanje (Brittain 1988: 420). Cikcakast vzorec ne preprečuje strganja robov, temveč le omejuje dolžino izvlečene niti. Uporabljajo se tudi za okrasne reze (https://en.wikipedia.org/wiki/Pinking_shears; pridobljeno: 18. 1. 2025).

Slika 225: Cikcak škarnje

Slika 226: Cviren

cviren ▶ [ˈcʲvɪrŋ] -rna m *sukanec* |*navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje*| = nit

⑦ ▶ [Fr̩ʃˈluːse, kˈnɔfe, ˈfūːro, dˈrukare so ˈženske ponaˈvaːdʲ saˈmɛː pr̩ˈnesle, cˈvɪrŋ, cˈvɪrna pa ˈneːj tˈrɛbalo, ˈtistiga sŋ ˈsaːma ˈdɔstj ˈmeːjla, fˈseːix ˈfaːrp.]

① nem. *Zwirn* ‘sukanec’ (Striedter-Temps 1963: 106)

① SSKJ²: pog. +, Plet.: +

⑧ Za sešitje oblačil so v prazgodovini uporabljali na tanke trakove razrezano živalsko kožo. Stari Egipčani so sukanec, ki je bil ročno preden na vretenih, izdelovali iz rastlinskih vlaken, volne in dlak udomačenih

živali. Kitajci so odkrili svilena vlakna, ki so jih spredli v sukanec in preoblikovali v blago. Strojno predenje bombažnega sukanca se je prvič pojavilo leta 1730 v Angliji in se nato prek britanskih kolonij hitro razširilo po vsem svetu (https://www.goldnfiber.com/2013/04/growing-history-of-sewing-thread.html#google_vignette; pridobljeno: 18. 1. 2025). Danes poznamo bombažni sukanec za naudarjanje, bombažni sukanec za ročno in strojno šivanje (zlasti za bombaž, rejone in platno), svileni sukanec, ki je zelo primeren za šivanje svile in volne, saj ne pušča sledov in luknjic na blagu po likanju, najlonski sukanec, ki se uporablja predvsem za šivanje sintetičnih, pletenih in raztegljivih vrst blaga, poliestrski sukanec, ki je primeren za skorajda vse vrste blaga, še posebej za sintetične pletenine in raztegljive vrste blaga, ter močno sukani sukanec iz bombaža in poliestra za šivanje vinilnih in tapetniških vrst blaga (Brittain 1988: 421). Obstajajo tudi kovinski sukanci iz fine žice, ki se uporabljajo za dekorativni tekstil ([https://en.wikipedia.org/wiki/Thread_\(yarn\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Thread_(yarn)); pridobljeno: 18. 1. 2025). Sukanec se izbere glede na težo, barvo in namen uporabe blaga. S tankim svilenim sukancem se ne šiva težkih platen, ker bi se prehitro in prelahko strgal. Sukanec mora biti enake ali kvečjemu za odtenek temnejše barve kot blago (Brittain 1988: 421).

▷ elastični cviren; spodnji cviren; zgornji cviren

debelo trdilo ▶ [de'be:lo tr'dilo] -iga -a s *debelejša tkanina, s katero se trdijo deli oblačila tako, da se jo prišije ali z likalnikom prilepi na njihovo notranjo stran*

① ▷ [De'be:lo tr'dilo se 'nüca 'boj za de'be:lo bla'go:u, za 'ka:ke 'zimske 'jåkne, kos'ti:me, 'måntle pa 'ta:ko.]

① *debel* ← pslovan. **debelъ* ← ide. **d^heb-* 'močan, trden' in *trdilo* ← *trd* ← pslovan. **tvǣrdъ* 'trd' ← ide. **t^uerH-* '(trdno) zgrabiti, prijeti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

dverce od mašina ▶ [d'vɛ:rce od ma'si:na] d'vɛ:rc od ma'si:na ž mn. *vratca pri šivalni omari*

① ▷ [Ma'si:n je 'meja d'vɔ:jne d'vɛ:rce, 'ene so za'pirale 'vɛ:kj 'kåš], 'tån je b'lå 'nɔ:r no'gånca pa 'vɛ:ka 'ko:ula, no, z d'rü:gimj d'vɛ:rcamj od ma'si:na pa se za'pira 'ma:lj 'kåšček, 'gi sɳ 'me:ila 'nɔ:r sɳ'råjeno 'fü:ro pa tr'dilo.]

① *dverce* ← *dveri* ← pslovan. **dvǣrъ*, mn. **dvǣri* 'vrata' ← ide. **d^huór-*, **d^hur-* 'vrata' in *od* ← pslovan. **otъ* in **ot-* 'od, proč' ← ide. **ato* *čez,

nazaj, semkaj' in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*

Ⓛ SSKJ²: –, Plet.: –

elastični ▶ [e'lāstičnɨ] -a -o prid. *elastičen* |*ki se razteguje podobno kot gumi, raztegljiv*|

Ⓛ ▶ ['Bija je pa 'tūj c'virŋ, ki je 'bija e'lāstičnɨ. 'Tɔtɨ se ras'tɛ:gna. 'Nūca se za v ro'ka:ve 'nɔ:r, pɾ 'pertlax, 'tūj f 'pa:sɨ so 'ene x'tɛle 'mɛtɨ. Na'pɛja pa se na ma'si:n 'tāk kāk f'sa:kɨ d'rū:gɨ c'virŋ.]

Ⓛ *elastičen* ← *elastika*, kar je prevzeto in prilagojeno prek nem. *Elastik*, *elastisch* iz novolat. prid. *elasticus* 'goneč, raztegljiv, upogljiv'

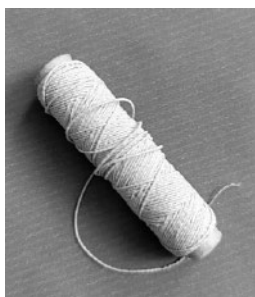
Ⓛ SSKJ²: +, Plet.: +

elastični cviren ▶ [e'lāstičnɨ c'virŋ] -iga -rna m *elastični sukanec* |*sukanec, ki se razteguje podobno kot gumi*|

Ⓛ ▶ [E'lāstičnɨ c'virŋ, 'tistɨ je 'bija 'tāk kāk na'va:dɲɨ c'virŋ, 'sāmo ki je 'bija rasteg'livɨ. 'Nūca pa se pri 'ženskix k'la:dax za f 'pa:s, pri ro'ka:vax pa 'tāk, ki je 'lɛpo s'tisŋlo pa b'lɔ nab'ra:no.]

Ⓛ *elastičen* ← *elastika*, kar je prevzeto in prilagojeno prek nem. *Elastik*, *elastisch* iz novolat. prid. *elasticus* 'goneč, raztegljiv, upogljiv', in *cviren* ← nem. *Zwirn* 'sukanec' (Striedter-Temps 1963: 106)

Ⓛ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 227: Elastični cviren

Slika 228: Fingrot

fingrot ▶ ['fingrot] -a m *naprstnik* |*tulcu podobna, navadno kovinska priprava, ki ščiti prst pri šivanju*|

Ⓛ ▶ [Za 'ši:vaʃe se 'nūca c'virŋ, 'fingrot, 'xɛft'vuna, 'reklɨ smo 'tūj 'xɛft'vɔla, 'mɛra, 'mūštrɨ pa ši'vilkska k'ra:jda.] ▪ ['Fingrot se je pri 'ši:vaʃɨ z 'iglo na'tekna na 'prst, 'tāk ki se 'leʒɨ pre'bɔdŋlo bla'go:ɥ, sp'lɔx či b'lo:ɥ 'ka:ko

de'bē:lo 'boj, ki si s 'fingroton pṛ'tisna na 'iglo, 'vāčṛ bi 'pṛst 'bōla. 'Fingrot je 'lexko 'bija s 'ka:ke ko'vine na're:tṛ, so pa 'ene 'mele 'tūj p'lāstične, in p're:īdṛ je 'meja 'ta:ke vdol'binice, ki se 'igla 'lexko fs'ta:vla 'nō:r, ki se ti 'ne:ī 'vūn s'pelala.]

① bav. avstr. *Fingereide*, nar. *fingərat* 'naprstnik' (Striedter-Temps 1963: 118)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Naprstnik, s katerim se lahko neboleče potisne šivanko skozi blago, se natakne na sredinec roke, s katero se šiva (Brittain 1988: 421). Etruščani so izdelovali bronaste naprstnike, najstarejši ohranjeni tovrstni primerek je bil najden v Pompejih. Prvi naprstniki so morali biti močni zaradi robustnih tkanin in prav tako robustnih, še neobdelanih šivank. Nekje do 15. stoletja so tkanine že postale finejše, tako da je bilo tudi šivanje lažje, naprstniki pa so postali tanjši. Ob medeninastih naprstnikih iz nemškega mesta Nürnberg, znanega po medeninarstvu, so se uporabljali tudi pločevinasti. Vsebovali so lahko okrasne motive ali pa tudi dragulje. V 16. stoletju so se pojavili naprstniki iz srebra in drugih plemenitih kovin ter porcelana, vendar so bili namenjeni bolj za okras ali pa so služili kot darilo. V 16. in 17. stoletju je postala sedež izdelovanja naprstnikov Nizozemska. V poznem 17. stoletju je John Lofting proizvodnjo naprstnikov preselil v Islington v Angliji, pozneje pa v Great Marlow, kjer jo je podvojil. Do začetka 18. stoletja je podjetje, ki se je leta 1800 preselilo v Birmingham, izdelalo dva milijona naprstnikov na leto. V začetku viktorijanske dobe je postalo priljubljeno njihovo zbirateljstvo (https://www.antiquequilt dating.com/The_History_of_the_Thimble.html; pridobljeno: 18. 1. 2025).

grajfar ▶ [g'ra:jfar] -a m *lovilec niti* |*del šivalnega stroja pod pokrivno ploščo (vanj se vstavi čolniček), ki veže zgornji in spodnji sukanec*|

① ▶ [G'ra:jfar je 'meja 'ta:kṛ 'ma:lṛ 'zo:ṽbek in s 'tistin je zag'rāba z'gornṛ c'virṇ pa ga v'le:īka o'kul 'šicna. Po'te:gna je 'tōtṛ z'gornṛ c'virṇ, 'tāk ki je na're:da 'ta:ko 'za:jnko o'kul s'po:ṽdniga c'virna, o'kul 'šicna, f 'kē:ren je s'po:ṽdnṛ c'virṇ, in 'tāk je 've:za f'kūp z'gornṛ pa s'po:ṽdnṛ c'virṇ.] ▪ [G'ra:jfar le'ti: 'mi:mo 'igle. 'Dā je 'igla 'dōlṛ, 'tōtṛ g'ra:jfar zag'ra:bṛ z'gornṛ c'virṇ pa ga v'le:īče o'kul 'šicna, f 'kē:ren je š'pulca s s'po:ṽdnin c'virnon. Či bi ne b'lo g'ra:jfara, bi 'šo:ṽ na'za:j 'gōr z 'iglo, 'zāj pa g'ra:jfar zag'ra:bṛ 'tōtṛ c'virṇ pa ga po'te:gne o'kul 'šicna, f 'kē:ren je š'pulca s s'po:ṽdnin c'virnon, in 'tāk se z'gornṛ pa s'po:ṽdnṛ c'virṇ po've:žeta.]

① nem. *Greifer* 'tisti, ki prime, ujame', v tehniki 'naprava, primerna za

prijemanje' ← stvnem. *greifāri* (<https://www.dwds.de/wb/etymwb/greifen>; pridobljeno: 18. 1. 2025).

① SSKJ²: –, Plet.: –

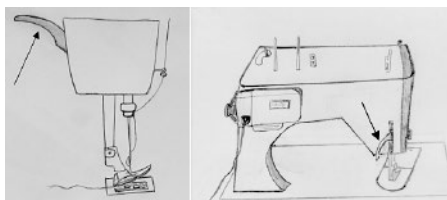
Slika 229: Grajfar

hebelj ▶ ['xɛ:bl̩] -bla m *ročica za dvig tačke*¹⁰³

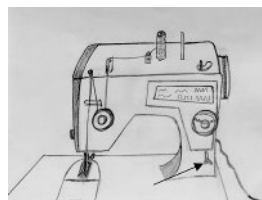
① ▷ ['Za:d̩ nat 'tāco pa je 'ta:k̩ 'xɛ:bl̩ za zdi'ga:vaʃe pa 'doj s'pü:šaʃe 'tāce, ki 'lexko ž 'jin z'di:gneš al pa 'doj spis'ti:š 'tāco, 'kāk je pač pot're:jbno.]

① *hebelj* ← nem. *Hebel* 'ročica, vzvod' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 230: Hebelj

Slika 231: Hebeljček

hebeljček ▶ ['xɛ:bl̩čɛk] -čka m *ročica za vzvratno šivanje*

① ▷ [Ma'ši:n pa 'ma: 'tūj 'ta:k̩ 'xɛ:bl̩čɛk za 'ši:vaɪ na'za:j.]

① *hebeljček* ← *hebelj* ← nem. *Hebel* 'ročica, vzvod' (Antič 1999: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

heftvola ▶ ['xɛft'vɔla] -e ž *nit za naudarjanje* = heftvolna = volna za heftanje

① ▷ [Za 'ši:vaʃe se 'nūca c'virŋ, 'fingrot, 'xɛft'vuna, 'rekli smo 'tūj 'xɛft'vɔla, 'mɛra, 'müšt̩r pa ši'vilksa k'ra:jda.]

¹⁰³ Tačka je del šivalnega stroja, ki pri šivanju drži blago.

- ① nem. *Heftwolle* (<https://www.dwds.de/?q=Heftwolle&from=wb>; pridobljeno: 18. 1. 2025).
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ③ Za naudarjanje se uporablja bombažni sukanec. Gre za ohlapno sukanco nit, ki se z lahkoto strga in je zato primerna za tovrstno spenjanje (Brittain 1988: 421).

heftvolna ▶ ['xɛft'vuna] -e ž *nit za naudarjanje* = heftvola = volna za heftanje

- ① ▷ [Za 'ši:vaʃe se 'nūca c'virŋ, 'fingrot, 'xɛft'vuna, 'rekli smo 'tūj 'xɛft'vōla, 'mɛra, 'mūštr̩ pa 'ši'vilska k'ra:jda.]
- ② *heft-* ← prim. nem. *heften* 'speti, prišiti' (Antič 1999: 181) in *-volna* ← pslovan. **vōlna* ← ide. **h₂ulh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂* 'dlaka, volna'
- ③ SSKJ²: –, Plet.: –

igla ▶ ['igla] -e ž *šivanka* |*podolgovat, tanjši, na enem koncu ošiljen predmet za šivanje*|

- ① ▷ ['Igla 'ma: 'gɔrj 'vū:xo in skos 'tisto 'vū:xo po'tɛ:gneš 'nit s'ko:uʒi, 'te pa 'kunca f'kūp za'vɛ:žɛš, ki se ti 'vūn ne po'tɛ:gne.]
- ② pslovan. **jɛgɫā* ← ide. **(a)igulah₂* ← **aĭk'-*, **aĭg'-* 'kopje, zadeti z ostrim orožjem'
- ③ SSKJ²: +, Plet.: +
- ④ Najstarejše igle (oz. šila iz kosti) so bile najdene v mlajšem paleolitu, na Slovenskem v Potočki zijalki (Kocjan - Barle in Bajt 2007b: 779). Igle z ušesom naj bi obstajale že pred približno 25 000 leti. Prvi zabeleženi tiskani oglas zanje, nastal na Kitajskem, je iz leta 1200 n. št. Znani mojstri v izdelovanju igel so bili Španci. Ti so svoje znanje prejeli od islamskih izdelovalcev igel in ga pozneje razširili med Nemce. V Angliji so se pred prihodom španskih iglarjev igle, ki so bile grobo izdelane, izdelovale v kovaških delavnicah. V zgodnjem 16. stoletju so angleški iglarji začeli uvažati fino vlečeno žico za igle iz Španije in Nemčije, po letu 1567 pa so žico že izdelovali sami. Svetovno znano središče visokokakovostnih ročno izdelanih šivalnih igel je postalo mestece Redditch, kjer so prvo iglo izdelali leta 1639, do 18. stoletja pa so izdelali okrog milijon šivalnih igel na leto. Do uvedbe strojev leta 1828 je bilo v okrožju Redditch ročno narejenih že okrog pet milijonov igel na teden, po tem letu pa so jih začeli izdelovati strojno. Igla, ki je okrog leta 1600 veljala za eksotičen, poseben in redek predmet, cenjen predvsem zaradi uspešnosti obrtne industrije, srebrna ali zlata

pa je med premožnimi veljala za dragoceno darilo, je po industrijski revoluciji postala običajen, a tudi nujen gospodinjski pripomoček, ki je omogočal izdelovanje oblačil za preživetje (<https://www.ngv.vic.gov.au/the-sewing-needle-a-history-through-16-19th-centuries>; pridobljeno: 18. 1. 2025). Do 19. stoletja so oblačila izdelovali s šivanjem s šivanko, odtlej pa s šivalnim strojem (Kocjan - Barle, Bajt 2007c: 1069).

- ▷ igla za peš šivanje; igla za štrekanice; igla za zašpilati; mašinska igla; toplik igla

Slika 232: Igla (za ročno in za strojno šivanje)

Slika 233: Igla za peš šivanje

igla za peš šivanje ▶ ['igla za 'peš 'ši:vaʃe] -e za 'peš 'ši:vaʃe ž *šivanka za ročno šivanje*

- ① ▷ ['Na:x so 'igle za 'peš 'ši:vaʃe. 'Tiste pa 'maʃo 'vü:xo, ki se c'virŋ 'no:r f'tekne.]

- ① *igla* ← pslovan. *jbgǫlǎ ← ide. *(a)igulah2 ← *aĭk'-, *aĭg'- 'kopje, zadeti z ostrim orožjem' in *za* ← pslovan. *za ← ide. *g'hoh 'za, zadaj' in *peš* ← pslovan. *pěšbi ← ide. *pědsjom ← *pěd-si 'pri nogah' in *šivanje* ← šiti ← pslovan. *s'iti, sed. *s'ijō in *s'bjō 'šivati' ← ide. *sieuH- 'šivati'

- ② SSKJ²: –, Plet.: –

igla za štrekanice ▶ ['igla za št'rəkance] -e za št'rəkance ž *varnostna zaponka [priprava za zapenjanje obleke, tudi za vpeljavo vrvic in elastike v pas ali zapestnik]* = igla za zašpilati

- ① ▷ ['To:u je 'bi:la 'ta:ka po'se:bna 'igla, ki smo ji 'rekli 'igla za št'rəkance al 'igla za zašpilati. 'Na:x pa so se 'tote 'igle 'nücale za 'gumo 'no:r v'le:ičti. Za št'rəkance so bi'le: 'mālo 'vę:čje, za 'gumo 'no:r v'le:ičti pa 'mę:nše, 'ka:kj je pač 'bija 'ro:up, f 'kę:riga si v'le:ika 'gumo 'no:r.]

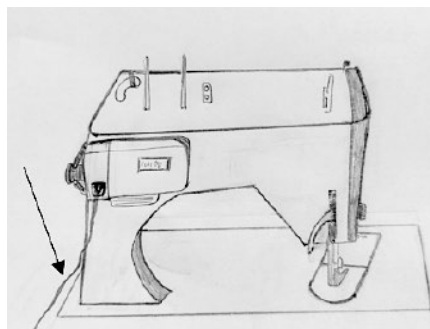
- ① *igla* ← pslovan. *jbgǫlǎ ← ide. *(a)igulah2 ← *aĭk'-, *aĭg'- 'kopje, zadeti z ostrim orožjem' in *za* ← pslovan. *za ← ide. *g'hoh 'za, zadaj' in *štrekanica* ← nem. *stricken* 'plesti' ← nem. *Strick* 'vrv, konopec'

① SSKJ²: –, Plet.: –

- ⑧ Kot sredstvo za spenjanje in okras obleke je bila igla pomembna predvsem v zgodnji in srednji bronasti dobi, medtem ko jo je v pozni bronasti dobi večinoma nadomestila fibula (Kocjan - Barle, Bajt 2007b: 779). Fibulo, obliko broške, so iznašli Mikenci na grškem polotoku Peloponezu med 14. in 13. stoletjem pr. n. št. Velja za zgodnjo predhodnico varnostne zaponke, saj so jo uporabljali na podoben način (https://en.wikipedia.org/wiki/Safety_pin; pridobljeno: 18. 1. 2025). Zaponka ali tudi okrasna igla pri ženskih oblačilih je v višjih družbenih plasteh na Slovenskem dokazana od 18. do 20. stoletja, prav tako pri podložnicah in svobodnicah na Kranjskem v 18. stoletju (Baš 2004: 699).

Slika 234: Igle za štrekanice

Slika 235: Kabel

igla za zašpilati ▶ ['igla za zaš'pilati] -e za zaš'pilati ž varnostna zaponka [priprava za zapenjanje obleke, tudi za vpeljavo vrvic in elastike v pas ali zapestnik] = igla za štrekanice

- ① ▶ ['To:u je 'bi:la 'ta:ka po'se:bna 'igla, ki smo ji 'rekli 'igla za št'rəkance al 'igla za zaš'pilati. 'Na:x pa so se 'tote 'igle 'nücale za 'gumo 'nɔ:r v'le:ičti. Za št'rəkance so b'le 'mālo 'vɛ:čje, za 'gumo 'nɔ:r v'le:ičti pa 'mɛ:nše, 'ka:kj je pač 'bija 'ro:up, f 'kɛ:riga si v'le:ika 'gumo 'nɔ:r.]
- ① *igla* ← pslovan. **jbgǫlǎ* ← ide. *(a)*igulah*² ← **aik*-, **aig*- 'kopje, zadeti z ostrim orožjem' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *zašpilati* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Striedter-Temps 1963: 224–225)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

kabel ▶ ['ka:bļ] -bla m *kabel* |električni vodnik iz ene ali več med seboj izoliranih žic, obdan z zaščitnim slojem|

① ▶ ['To:ū pri ma'si:nj, ki je na e'lɛktriko, pa 'nūcaš še 'ka:bļ, ki 'mɔre 'bitj 'nɔ:r f 'ʃtɛkar f'tɛkjenj.]

① prevzeto prek nem. *Kabel* in frc. *câble* 'kabel' iz provan. *cable* 'debela vrv'

④ SSKJ²: +, Plet.: +p–

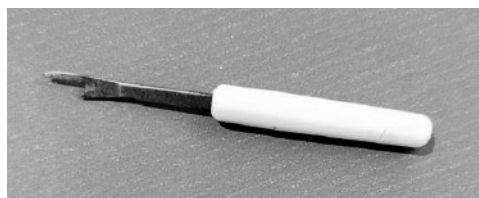
klinga za paranje ▶ [k'li:nga za 'pa:raje] -e za 'pa:raje ž *nožiček za prere-zovanje, pretrgavanje šivov*

① ▶ [Či sɤ se 'kāj z'mo:utla pri 'ši:vaји, 'te pa mi p'rāf p'rišla k'li:nga za 'pa:raje. 'To:ū je 'ta:kj 'ma:lį 'nožek, ki ž 'jin po're:žše 'ši:ve. K'li:ngo za 'pa:raje si 'do:ūba 'ra:vno 'ɔɔ:j k 'no:ūven ma'si:nj.]

① *klinga* ← srvnem. *klinge* 'klina, rezilo' (> nem. *Klinge*) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *paranje* ← *parati* ← pslovan. **parāti* 'parati, trgati' ← ide. *(s)p(^h)*erh*₂–, *(s)p(^h)*erh*₂g– 'pokati, treskati, (hrup-no) trgati'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Nožiček za paranje šivov ima ostro in ukrivljeno konico, s katero zajame-mo nit šiva in potegnemo (Brittain 1988: 421). Prvi primerek tovrstnega orodja je bil izumljen proti koncu 19. stoletja. Leta 1883 je Američan W. Miller patentiral naprstnik, ki je imel dodano majhno rezilo, leta 1898 pa je Kanadčan John Fisher razvil kovinsko pripravo z majhnim rezi-lom, ki se je uporabljala samo za trganje šivov (<https://sherriquiltsalot.com/2023/11/15/jack-the-seam-ripper/>; pridobljeno: 18. 1. 2025).

Slika 236: Klinga za paranje

kola ▶ ['ko:ūla] -e ž **1.** *gonilno kolo pri šivalnem stroju* = velika kola **2.** *gnano kolo pri šivalnem stroju* = mala kola = mala kolca = špula (2. po-men) = zgornja kolca

① ▶ [Pɤ ma'si:nj sta bi'li: d've:j 'ko:ūļ. 'Ena je 'bi:la 'vɛ:ka in s 'tɔto ti 'vɛ:ko 'ko:ūlo si g'nāu ti z'gɔrno, 'ma:lo 'ko:ūlo.]

① pslovan. **kōlo* ← ide. **k^uelh₁*- 'vrteti (se)'

② SSKJ²: +p[–],¹⁰⁴ Plet.: +¹⁰⁵

krajda ▶ [k'ra:jda] -e ž *kreda* |*snov za pisanje po tkanini, navadno v obliki ploščatega predmeta*| = šiviljska krajda

① ▷ [P'reja kāk sŋ bla'go:u v're:izala, sŋ si 'moɣla s k'ra:jdo zaz'nāmvatj, ki 'ne:isŋ 'kāj za'fu:rala.]

① nem. *Kreide* ← srvnem. *krīde* ← trž. it. *creda* ← lat. *crēta* (Striedter-Temps 1963: 157; Bezljaj 1982: 87)

② SSKJ²: –, Plet.: +

③ Kreda je vrsta apnenca, nastala iz apnenčastih skeletov neštetihi drobnih planktonskih alg, t. i. kokolitov. Krojaška oziroma šiviljska kreda pa ni prava kreda, temveč lojevec oz. listasti magnezijev silikat s hidroksilno skupino (<https://sl.alegsaonline.com/art/18386>; pridobljeno: 18. 1. 2025).

Slika 237: Krajda

Slika 238: Krtačka

kreda ⇒ krajda

krtačka ▶ [kṛ'ta:čka] -e m *ščetka* |*manjša priprava za čiščenje (šivalnega stroja) iz šopov ščetin, vstavljenih v lesen, plastičen hrbet*| = penzelj

① ▷ [Ma'ši:n je b'lō t'rēba ot 'cājta do 'cājta s'pucatj. Za 'to:u se pa 'nūcala kṛ'ta:čka. 'To:u je 'bija 'ta:kj 'ma:lj 'pēnzl, ki ž 'jin se oct'ra:nlo p'ra:x pa 'tisto kos'mi:je ot c'virna pa bla'ga:. Sp'lōx pṛ 'šicnǝ je b'lō z'lō 'va:žno, ki se 'tān ok'ro:uk, 'gi p'ri:de 'noṛṛ fs'ta:vlenj, ki 'ne:ij b'lō 'ka:ke nes'na:ge,

¹⁰⁴ SSKJ² izpričana narečna pomena navaja pod geslom *kolo*.

¹⁰⁵ Pleteršnik leksem navaja samo z opozorilom na glasoslovno različico iztočnice (*kolo*); ta izkazuje le prvi izpričani narečni pomen, medtem ko drugi v slovarskem sestavku ni dokumentiran.

'vâčj se 'lexko zgo'di:lo, ki 'ne:i v'rę:dj 'ši:valo, pač pa je 'dęłalo 'ta:ke 'neenako'męrne š'tixe. Pa 'tųj zakno'fălo f'küp se 'lexko.]

① *krtačka* ← *krtača* ← nem. *Kardätsche* 'glavnik za česanje volne, čohalnik za konja'

② SSKJ²: +, Plet.: – (→ *krtačica* p+)

kštel za mašin ▶ [kš'tęl za ma'si:n] -a za ma'si:n m, tudi [št'ęl za ma'si:n] *nosilno ogrodje šivalnega stroja*

① ▷ [Kš'tęl za ma'si:n, 'enj so 'męlj že'ležne, 'năx pa so bi'lę: že 'ta:ke o'ma:rcę le'sę:ne in 'to:rų si ma'si:n 'gęrj 'sămo 'nę:r pos'tăva.]

② *kštel* ← nem. *Gestell* 'ogrodje; okvir' (Antič 1999: 166) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *măchina*

③ SSKJ²: –, Plet.: –

ladelj ▶ ['la:dļ] -dla m *predal |škatlj podoben del šivalne omare (za šiviljske pripomočke), ki se da izvleči|*

① ▷ ['Nęgda so ma'si:nj 'męlj po d'va: 'la:dla, ki se 'vün po'tę:gņla, 'tăk 'eniga pod d'rü:gin. 'To:rų je za 'ka:kj c'virņ 'lexko, k'nęfe, fřš'lu:se, k'ra:jdo, š'ka:rne, 'męro pa 'tăk, f'se, 'kăj se pač 'nücalo př 'ši:văjļ.] ▪ ['Lexko pa 'ma:jo ma'si:nj 'tųj 'la:dļ, pona'va:dj sta d'va: 'la:dla, 'eden pod d'rü:gin, in 'tistj se je 'vün po'tę:gņa. 'Jăs sņ 'me:ila v 'gęrnen 'la:dļj 'sko:ųs c'virņ, š'ka:rne, 'męro, k'ra:jdo, 'fingrote, f s'po:ųdnen pa 'gumo, 'šicne, 'tăce, 'ka:ke š'pice, 'cik'căk, re'zervne 'igle pa 'ta:ko. S'po:ųt pod 'la:dlamj pa je 'bija še 'en 'ta:kj 'kăsļčęk, f 'tęten 'sņ 'me:ila 'fü:ro pa tğ'dilo 'năj'bęj.]

② srvnem. *lade* 'predal, posoda, zaboj', dem. *ledelîn, ledel* (> nem. *Lade*) (Striedter-Temps 1963: 164)

③ SSKJ²: –, Plet.: –

▷ spodnji ladelj, zgornji ladelj

lepljivo trdilo ▶ [lep'livo tğ'dilo] -iga -a s *tanka tkanina, s katero se trdijo deli oblačila tako, da se njen lepljivi sloj ob višji temperaturi z likalnikom prilepi na njihovo notranjo stran*

① ▷ [Lep'livo tğ'dilo 'ma: na 'enj st'ra:nj 'ta:ko 'nęko g'rębo p'la:st 'gęr in 'tisto, s 'tiste stra'ni: t'ręba s 'pe:iglon 'gęr na bla'go:rų s'tisņtļ.]

② *lepljiv* ← *lepiti* ← pslovan. **lēpīti* ← ide. **lejp-* 'držati se, biti prilepljen' in *trdilo* ← *trd* ← pslovan. **tvêrdъ* 'trd' ← ide. **tğerH-* '(trdno) zgrabiti, prijeti'

③ SSKJ²: –, Plet.: –

lučka ▶ ['lü:čka] -e ž *vir umetne svetlobe (pri šivalnem stroju)* = žarnica

① ▷ ['Lü:čka je b'lâ nad 'iglo, 'tâk ki je 'lêpo s've:itla 'doj na bla'go:u, na 'ši:f.]

① *lučka* ← *luč* ← pslovan. **lučb* ← ide. **leuk*- 'svetiti'

② SSKJ²: +, Plet.: +

mala kola ▶ ['ma:la 'ko:ula] -e -e ž *gnano kolo pri šivalnem stroju* = kola (2. pomen) = mala kolca = špula (2. pomen) = zgornja kolca

① ▷ [Ma'si:n je 'meja 'remen, ki je 'bija 'gõr na'pelanì na ti 'vẽ:ko 'ko:ulo pa na 'ma:lo 'ko:ulo. 'To:u je 'bija 'ta:ki ok'ro:uglì 'remen, ki je 'bija f'küp na'rẽ:tj s 'ta:ko k'la:nfico 'ma:lo, zak'la:nfanì je 'bija f'küp s k'la:nfico.]

① *mali* ← pslovan. **malb* (določna oblika **málbja*) ← ide. *(s)*meh₁lo*, *(s)*moh₁lo*, *(s)*mə₁lo*- 'majhen' in *kolo* ← pslovan. **kõlo* ← ide. **k^uelh₁* 'vrteti se'

② SSKJ²: -, Plet.: -

mala kolca ▶ ['ma:la 'ko:ulca] -e -e ž *gnano kolo pri šivalnem stroju* = kola (2. pomen) = mala kola = špula (2. pomen) = zgornja kolca

① ▷ [Ma'si:n 'ma: 'dõlj no'gãncò in s 'tisto no'gãncò po'ga:jamò 'tisto ti 'vẽ:ko 'ko:ulo. Na 'ko:ulì je pa 'remen, ki po'ga:ja z'gõrno 'ko:ulcò, 'ma:lo, in 'tista 'ma:la 'ko:ulca po'ga:ja ma'si:n, ki g'rẽ:.]

① *mali* ← pslovan. **malb* ← ide. *(s)*meh₁lo*, *(s)*moh₁lo*, *(s)*mə₁lo*- 'majhen' in *kolca* ← *kolo* ← pslovan. **kõlo* ← ide. **k^uelh₁* 'vrteti se'

② SSKJ²: -, Plet.: -

mali kaseljček ▶ ['ma:li 'kâslčẽk] -iga -čka m *predelek v šivalni omari, navadno za shranjevanje podlog in trdil*

① ▷ [Ma'si:n je 'meja d'võ:jne d'vẽ:rce, 'ene so za'pirale kâk en 'vẽ:ki 'kâsl, 'tân je b'lâ 'nõ:r no'gãncà pa 'vẽ:ka 'ko:ula, no, z d'rũ:gimj d'vẽ:rcamj od ma'si:na pa se za'pira 'ma:li 'kâslčẽk, 'gi sũ 'me:ila 'nõ:r sx'rãjeno 'fũ:ro pa tr'dilo.]

① *mali* ← pslovan. **malb* ← ide. *(s)*meh₁lo*, *(s)*moh₁lo*, *(s)*mə₁lo*- 'majhen' in *kaseljček* ← *kaselj* ← nem. *Kasten* 'skrinja, omara' (Antič 1999: 216)

② SSKJ²: -, Plet.: -

mašin ▶ [ma'si:n] -a m *mašina* [šivalni stroj]

① ▷ ['Tisto so ž'ni:darij d'va:, 'tri: 'kõ:se 'eno na d'rũ:go 'gõr 'da:li pa so z ma'si:non preš'tẽpalj 'sin pa 'ta:.] ▪ [Ma'si:n je 'nãj'bo:jše 'mẽtj pos'ta:vlenj pri 'õknj, 'gi je za'dõstj s'vẽtlo, 'se či ne 'vi:diš p'rãf, 'nemrẽš 'dẽlatj.] ▪

[Ma'ši:nj so 'zāj fa'lej, kāk so 'nēda bi'li:. 'Te pa so bi'li: p'reci d'ra:gi, 'tāk ki si si 'teško 'kū:pa 'no:u'viga.] ▪ [Ma'ši:n smo 'reklj f'se f'küpr, z o'ma:rcō v'rē:t.]

- ① izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*
 ① SSKJ²: – (→ pog. *mašina* p+), Plet.: – (→ *mašina* p–)
 ⑥ Z iznajdbo šivalnega stroja v času industrijske revolucije se je precej zmanjšala količina ročnega šivanja v oblačilnih podjetjih. Od takrat do danes sta se močno izboljšali učinkovitost in produktivnost oblačilne industrije. Zgodnji šivalni stroji so se poganjali ročno ali s pomočjo nožnega mehanizma, proti koncu 19. stoletja pa so se pojavili prvi šivalni stroji na električni pogon (https://en.wikipedia.org/wiki/Sewing_machine; pridobljeno: 19. 1. 2025).
 ▷ namizni mašin

Slika 239: Mašin

Slika 240: Mašinska igla

mašinska igla ▶ [ma'ši:nska 'igla] -e -e ž *šivanka za strojno šivanje*

- ① ▷ ['Igle so pa 'tūj 'več 'vr:st. 'Ene so ma'ši:nske 'igle, 'tiste na 'enj st'ra:nj p'ri:dejo 'noṭṛ zaš'rāufane, 'tān so 'mālo 'boj de'bē:le, s'pō:r pa 'ma:jo 'lū:kņco s'ko:uži.] ▪ ['Tiste 'igle, ki so 'mālo 'boj de'bē:le pa 'noṭṛ zaš'rāufane, so ma'ši:nske 'igle.]
 ① *mašinski* ← *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina* in *igla* ← pslovan. **jьgьlǎ* ← ide. *(a)igulah² ← **aik*, **aig* - 'kopje, zadeti z ostrim orožjem'
 ① SSKJ²: –, Plet.: –

mera ▶ ['mēra] -e ž **1.** *mera* |razsežnost, zlasti dolžina, širina, višina, debelina| **2.** *centimeter* |trak za merjenje z označenimi centimetri, dolg 1,5 m|

- ① ▷ **1.** [G'dā je pri'nē:sa g'do:u 'kāj 'ši:vat, 'te si 'mōga 'gōr na'pi:satj si na

'ka:kij 'čedj 'mɛrɛ pa 'tũj, 'kāk bi 'rāda za'šito 'me:ila.] ▀ 2. [Za z'mertij ob'le:iko si 'nũca 'mɛro, ki je 'bi:la 'mɛtɛr pa 'po:ũ 'du:ga. F'ča:sij je 'mɛra b'lā že 'tāk 'doj z'nũcana, ki se 'ne:ĩ 'vidlo šte'vi:lk. 'Te sũ pač 'moĝla 'pa:stij, ki se 'ne:ĩsũ 'kāj z'mo:ũtla.]

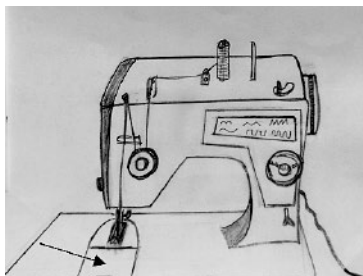
① pslovan. **měra* ← ide. **mehl*- 'meriti'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 241: Mera (2. pomen)

Slika 242: Mizica

mizica ▸ ['mizica] -e ž *pokrivna plošča pri šivalnem stroju, pod katero je čolnicek z vretencem* = ploščica od mašina

① ▸ ['Mizica pa 'me:ila 'ta:ko 'lũ:kũco 'gɔrij, ki se za 'tisto 'lexko za'xa:klalo pa k 'sebĩ po'te:gnũlo, in 'tāk si p'riša do 'šicna. 'Toĩ je 'bija s'po:ũt 'no:r s'ti:šĩenĩ.]

① *mizica* ← *miza* ← it. *mensa* ← lat. *mensa* 'miza'

② SSKJ²: +p–,¹⁰⁶ Plet.: +p–

model ▸ [mo'dɛl] -a m *kroj | vzorec, model za obliko obleke* = mušter

① ▸ ['To:ũ z'dāj pa, 'kɛko 've:ĩn, m'la:de ši'vi:lje f'se mo'dɛle 'nũcajo, 'te pa 'tiste si nas'ta:vijo 'gɔr na bla'go:ũ pa po 'tisten v're:ĩžejo.]

① prevzeto prek nem. *Modell* in frc. *modèle* iz it. *modello* 'vzorec, model'

② SSKJ²: nav. ekspr. +, Plet.: +p~

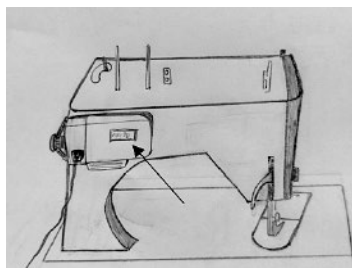
motorček ▸ [mo'tɔ:rčɛk] -čka m *pogonski motor pri šivalnem stroju*

① ▸ ['Na:x pa so 'te že b'li ma'šĩ:nĩ na e'lektriko. 'Tistij so 'moĝlij 'mɛtij mo'tɔ:rčɛk pa 'ka:bĩ 'çɔj, 'mɛlij so pa 'tũj 'žārnco, ki je s've:ĩtla, 'tāk ki se 'vidlo 'ši:vati.] ▀ [Mo'tɔ:rčɛk je 'bija po've:zani z z'gɔrno 'ko:ũlco.]

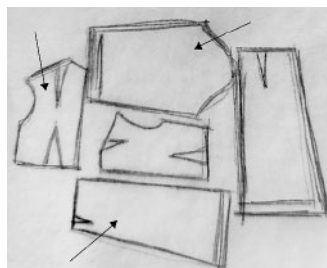
¹⁰⁶ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *šivalen* (*šivalna mizica*).

'To:u je 'bija 'ta:ki 'vo:uskj 'remenček 'gɔr na'pelani na z'gɔrno 'ko:ulco pa še na 'eno 'ta:ko 'ma:lo š'pulco, 'tɔta pa je 'bi:la na mo'tɔ:rčkj, 'tāk op st'ra:nj mo'tɔ:rčka, in 'kāk si z 'no:ugo pɾ'tisna na š'altar, 'tɔtj je 'bija 'dɔlj pos'ta:vlenj, na t'lɛ:x, 'tāk si ma'si:n pog'nāu, ki je 'šo:u. 'Tɔtj 'remenček je 'leta o'kul 'tɔte 'ma:le š'pulce in je g'nāu ti 'ma:lo 'ko:ulco na ma'si:nj, 'tāk ki je ma'si:n 'šo:u. 'Mɔga pa je 'biti 'ka:blj f š'tɛkar f'tekjɛnj, 'vāčj je 'ne:j 'ši:valo.]

- ① *motorček* ← *motor*, kar je prek sodobnih evr. jezikov (nem. *Motor*, frc. *Moteur*, angl. *motor*) prevzeto iz lat. *mōtor* 'gibalo' ← lat. *mōtus* 'gibanje', *movēre* 'gibati'
- ② SSKJ²: +p~, Plet.: –

Slika 243: Motorček

Slika 244: Mušter

mušter ▶ ['müšter] -tra in ['müštrɔ] -tra m *kroj* | *vzorec*, *model* za *obliko obleke* | = model

- ① ▷ ['Jās 'ra:vno 'ne:isn 'nücala 'müštrof, 'sāmo za 'ka:ki k'rɔ:gɔ ali pa ro'ka:f, ki je 'boj kompli'ci:rano bi'lo:u, 'vāčj sn pa 'dɛlala f'se na 'mɛrɛ.]
- ① nem. *Muster* 'vzorec, predloga, model' (Antič 1999: 278)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

namizni mašin ▶ [na'mi:znj ma'si:n] -iga -a m *namizni šivalni stroj*

- ① ▷ ['Nɛgda so 'mɛlj 'ta:ke že'lɛzne š'tɛle, 'zāj pa so že ve'či:na al so na'mi:znj ma'si:nj al pa so f'ta:kix o'ma:rcax 'nɔ:r na'rɛ:tj. 'Tɔti ma'si:nj, 'kāj so na'mi:znj, se 'sāmo po'lɔžijo 'gɔr na 'mizo, na 'ka:ko 'kɔlj 'mizo, 'te pa se 'ka:blj 'sāmo f š'tɛkar 'nɔ:r f'tekne pa ma'si:n že g'rɛ:. 'To:u so prenos'livj 'tɔtj ma'si:nj, 'ne:j t'rɛba o'ma:rce, ki 'tɔtj, 'kāj so b'li z o'ma:rcɔ v'rɛ:t, so 'mɛlj s'po:udɔ 'ta:l 'nɔ:r v o'ma:rcj sk'rit, 'rečmo g'ra:jfar pa ti vɛ:ka 'ko:ula z 'remnon, g'li:x 'tāk no'gānca, 'to:u je b'lɔ f'se sk'rɪto, na'miznj ma'si:n pa je s'po:ut 'ra:vɔ, 'tāk ki se 'lexko pos'ta:vj na 'mizo in se 'tūdj 'nɔsj 'sin pa 'ta:.]

- ① *namizen* ← *miza* ← it. *mensa* ← lat. *mensa* 'miza' in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*
- ② SSKJ²: –, Plet.: –
- ③ Prvi prenosni šivalni stroj je leta 1933 razvilo podjetje The Singer Manufacturing Company, ki je bilo takrat eno največjih in najuspešnejših na svetu (<https://www.directsewingmachines.co.uk/who-invented-the-sewing-machine/>; pridobljeno: 19. 1. 2025).

Slika 245: Namizni mašin

Slika 246: Nogalnica (1. pomen)

nit ▶ ['nit] 'ni:tj ž *sukanec* |*navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje*| = cviren

- ① ▷ [Za 'ši:vaʃe si 'nūca 'iglo pa 'nit. Za 'ka:ko 'boj de'bē:lo bla'go:u je 'moʒla 'bitj 'boj de'bē:la 'nit, ki b'lā 'tūj 'boj 'močna, za 'tejnko bla'go:u pa 'tejnka.]

- ① pslovan. **nīt* 'nit' ← ide. **nih₁ti*- 'kar je sukano, spredeno' ← ide. *(s)*neh₁i*- 'sukati, presti, šivati' ← *(s)*neh₁i*- ← *(s)*neh₁*- 'sukati, presti'

- ② SSKJ²: pog. +, Plet.: +

▷ spodnja nit; zgornja nit

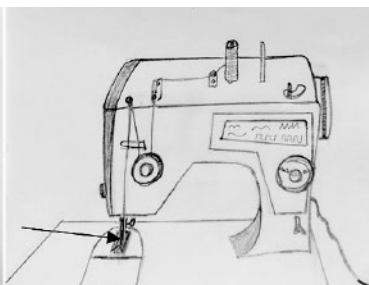
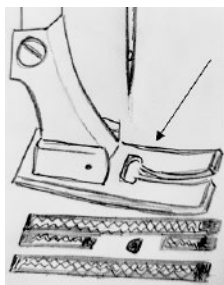
nogalnica ▶ [no'gānca] -e ž **1.** *nogalnica* |*del šivalnega stroja, s katerim se ta z nogo goni, poganja; (nožno) gonilo*| **2.** *tačka* |*del šivalnega stroja, ki pri šivanju drži blago*| = taca

- ① ▷ **1.** [Ma'ši:n 'ma: 'dōlj no'gānco in s 'tisto no'gānco po'ga:ʃamo 'tisto ti 'vē:ko 'ko:ūlo. Na 'ko:ūlj je pa 'remen, ki po'ga:ʃa z'gōrno 'ko:ūlco, 'ma:lo, in 'tista 'ma:la 'ko:ūlca po'ga:ʃa ma'ši:n, ki g'rē:.] ▪ [No'gānca pa je 'bi:la 'tāk 'dōlj 'nō:r f 'tistj o'ma:rcj in 'te si 'moʒa s 'tisto g'nātj, ki je ma'ši:n 'šo:u. 'Tāk z no'gāmj si 'doj p'r'ti:ska.] ▪ **2.** ['To:u 'nō:r, s'po:ut pod no'gānco, je 'šicp s'ti:šjēnj.]

① *nogalnica* ← *noga* ← pslovan. **nogǣ* ‘noga, stopalo’ ← ide. **h₃nogʰo-* ‘noht’

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 247: Nogalnica
(2. pomen)

Slika 248: Olje
za mašin

olje ▶ ['olje] -a s *strojno olje* |*olje za mazanje strojev, ležajev*| = olje za mašin

① ▷ [Ot 'čajta do 'čajta si 'moğa v ma'si:n 'mǎlo 'olja spis'titj, ki 'ne:i 'ro:udo 'šo:u. 'To:u je b'lō 'olje za ma'si:n, ki se 'nūcalo 'ra:vno za ma'si:ne, 'ne:i 'ka:ko d'rū:go.]

① izposojeno iz neke rom. besede, ki se je razvila iz lat. *oleum*, mlajše *olium* ‘olje’

② SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

olje za mašin ▶ ['olje za ma'si:n] -a za ma'si:n s *strojno olje* |*olje za mazanje strojev, ležajev*| = olje

① ▷ ['To:u pṛ š'rǎufax pṛ ma'si:nj si 'ka:ko 'kǎp̩lco 'olja za ma'si:n 'no:r s'pūsta, 'tǎk ki je 'pa: g'lǎtko 'šo:u.]

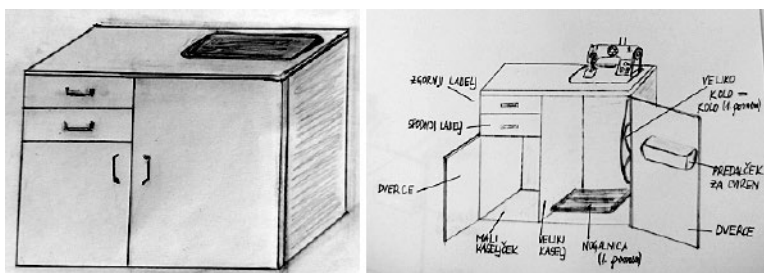
① *olje* ← izposojeno iz neke rom. besede, ki se je razvila iz lat. *oleum*, mlajše *olium* ‘olje’, in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **gʰoH* ‘za, zadaj’ in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*

② SSKJ²: –, ¹⁰⁷ Plet.: –

omarica za mašin ▶ [o'ma:rca za ma'si:n] -e za ma'si:n ž *leseno ohišje za šivalni stroj*

¹⁰⁷ SSKJ² pod geslom strojen navaja ponazarjalni zgled *strojno olje*.

- ⑦ ▷ [O'ma:ra ca za ma'si:n, 'to:u je 'bija ma'si:n 'no:r pos'ta:vlenj. Je 'bi:la le'se:na in je 'me:ila 'en 'del za no'ganco, 'to:tj je 'meja 'ta:ke 've:ke d've:rce, 'pol je 'me:ila še 'en 'me:nšj 'kâšlček za 'ka:ko tr'dilo, 'fũ:ro, nat 'totin 'kâšlčkon pa sta še d'va: 'la:dla bi'la:, 'tâk 'en nad d'rũ:gin. 'To:u pa se 'lexko 'nũcalo, 'gornj 'nâj'boj za c'virũ, š'ka:rne, 'igle, k'ra:jdo, 'tũj k'nofe, 'mẽro, 'kâj sũ pač 'me:ila za sp'ro:utj, s'po:udnj pa je 'bija za 'ta:ke 're:ičike, ki sũ jix 'nũcala 'sâmo 'to:u pa 'tân, 'rečmo 'ka:kj 'cik'câk, 'tũj 'cik'câk š'ka:rne, re'zervne š'pulce, 'šicnj pa 'ta:ko.]
- ① *omarica* ← *omara* ← srlat. *armarium*, klas. lat. *armārium* 'omara' in za ← pslovan. **za* ← ide. **g'oH* 'za, zadrž' in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 249: Omarica za mašin

pegelj ▶ ['pe:igj] -gla m *likalnik* |*priprava, sestavljena iz kovinskega dela z gladko ploščo, ki se da segreti, in ročaja* | = peglajzelj

- ⑦ ▷ [Pr 'pe:igla:j 'mõreš z'lo 'pâsko 'metj, ki bla'ga: ne posmo'di:š s 'pe:iglon, sp'lox 'ka:ko opčit'livo bla'go:u.]

① bav. avstr. *Bügel-eisen*, skrajšano *Bügel* (Bezljaj 1995: 20)

② SSKJ²: –, Plet.: –

- ③ V 17. stoletju sta se uveljavila ploščati in škatlasti likalnik. Ploščati likalniki so bili različno težki, težji za močne tkanine, lažji za finejše. Ogrelj so jih na ognjišču oz. štedilniku. Škatlasti likalniki so bili na oglje ali na vložek, ogrevali pa so se od znotraj. Leta 1883 so v ZDA izumili električni likalnik, električni likalniki na paro pa so se uveljavili po 2. sv. vojni (Baš 2004: 285).

peglajzelj ▶ ['pe:ig'lâjzj] -zla m *likalnik* |*priprava, sestavljena iz kovinskega dela z gladko ploščo, ki se da segreti, in ročaja* | = pegelj

- ⑦ ▷ ['Zâj je 'tâk š'pa:s, ki so e'lektričnj 'pe:ig'lâjzlj, ki 'lexko nas'ta:viš

vro'či:~no. P'reja 'ne~da pa so bi'li:, ki si 'mo~a 'o~en 'no~r f'sipati, 'eni pa so bi'li:, ki se je š'toxl 'no:r p'r'tisna. B'li pa so 'tűj 'teškű 'pe:igľű za 'moške ob'le:űke, ki se je 'reklo 'ti:bla.]

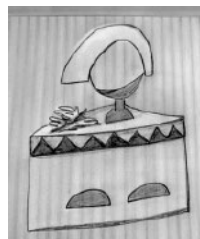
① bav. avstr. *Bűgel-eisen*, skrajšano *Bűgel* (Bezljaj 1995: 20)

② SSKJ²: –, Plet.: –

▷ peglajzelj na ogenj

Slika 250: Pegelj

Slika 251: Peglajzelj na ogenj

peglajzelj na ogenj ▶ ['pe:ig'lűjzű] na 'o~en] -zla na 'o~en m *likalnik na oglje*

① ▷ [P'reja 'ne~da so b'li 'pe:ig'lűjzű na 'o~en, 'tűk ki se 'o~en 'no~r za'sipa, ki je 'tisti vro'či:~no 'da:va.]

① *peglajzelj* ← bav. avstr. *Bűgel-eisen*, skrajšano *Bűgel* (Bezljaj 1995: 20) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nű* in *ogenj* ← pslovan. **ogn"ű* ← ide. **űgnis*, rod. **űgnis* 'o~enj'

② SSKJ²: –, Plet.: –

penzelj ▶ ['pűnzű] -zla m *űetka |manjša priprava za űišűenje (űivalnega stroja) iz űopov űűetin, vstavljenih v lesen, plastiűen hrbet|* = krtaűka

① ▷ [Ma'űi:n je b'ľű t'rűba ot 'űűjta do 'űűjta s'pucati. Za 'to:ű se pa 'nűcala k'r'ta:űka. 'To:ű je 'bija 'ta:kű 'ma:ľű 'pűnzű, ki Ź 'űin se oct'ra:nľű p'ra:ű pa 'tisto kos'mi:űe ot c'virna pa bla'ga:. Sp'ľűx p'r 'űicnű je b'ľű z'ľű 'va:űno, ki se 'tűn ok'ro:űk, 'gi p'ri:de 'no~r fs'ta:vľenű, ki 'ne:ű b'ľű 'ka:űke nes'na:űe, 'vűűű se 'ľexko zgo'di:ľű, ki 'ne:ű v'rű:ďű 'űi:valo, paű pa je 'ďűlalo 'ta:űke 'neenako'műrne Źtixe. Pa 'tűj zakno'fűlo f'kűp se 'ľexko.]

① srvnem. *pensel*, *bensel* 'űopiű, Źűetka' (> nem. *Pinsel* 'űopiű')

② SSKJ²: –, Plet.: –

plajerica ▶ [p'ľűjűerca] -e Ź *űjnica |palica, ki povezuje nogalnico in gonilno kolo pri Źivalnem stroju|*

① ▷ [No'gűnco pa ti 'vű:űko 'ko:űľű je f'kűp đr'űa:ľű p'ľűjűerca, 'vűűű bi ma'űi:n 'nebű 'űo:ű, pa űi bi Źe 'tűk 'guna.]

- ① prim. nem. *Pleuel*, *Pleuelstange* 'ojnica, povezovalna palica' (<https://www.dwds.de/wb/Pleuel> in <https://www.dwds.de/wb/Pleuelstange>; pridobljeno: 19. 1. 2025)

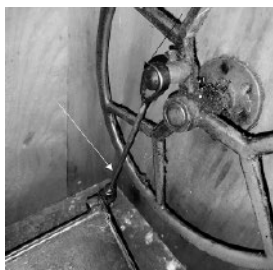
① SSKJ²: –, Plet.: –

ploščica od mašina ▶ [p'lōščica od ma'si:na] -e od ma'si:na ž *pokrivna plošča pri šivalnem stroju, pod katero je čolniček z vretencem* = mizica

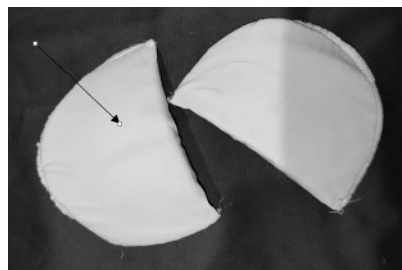
- ① ▶ [Š'pulca p'ri:de 'nɔ:r f 'šicɲ, 'te pa se 'to:ɥ f'se f'küp s'ti:sne s'pɔ:r 'nɔ:r, s'po:ɥt pot p'lōščico od ma'si:na, 'tɔta pa p'ri:de 'vrɣka.]

- ① *ploščica* ← *plosk* ← pslovan. **plosk* 'plosk' ← ide. **plok-skó-* in *od* ← pslovan. **otb* in **ot-* 'od, proč' ← ide. **ato* *'čez, nazaj, semkaj' in *mašin* ← izposojeno prek nem. *Maschine* in frc. *machine* iz lat. *māchina*

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 252: Plajerica

Slika 253: Podložka za ramo

podložka za ramo ▶ [pod'lōška za 'rāmo] -e za 'rāmo ž *podložek* |*blazinica iz vate, kosov tkanine, ki se prišije na notranjo stran ramen oblačila*|

- ① ▶ [Pr̩ 'jāknax, 'māntlax, 'to:ɥ se 'rāme f'se podlo'žilo s 'ta:kim̩ pod'lōškam̩ za 'rāme.]

- ① *podložka* ← *podložiti* ← *ložiti* ← pslovan. **ložiti* ← ide. **leg^h*- 'ležati, uleči se' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *rama* ← pslovan. **ōrmo* (**ōrmę*) ← ide. **h₂árHmo-*

① SSKJ²: –, ¹⁰⁸ Plet.: –

polšterček za igle ▶ ['pojštřček za 'igle] -čka za 'igle m *blazinica za šivanke*

- ① ▶ ['Pojštřček za 'igle, 'to:ɥ smo si sa'mę: za'šile z 'vāte pa ob'le:ĩkle v bla'go:ɥ, ki smo 'lexko 'igle 'nɔ:r f'ti:kale.]

¹⁰⁸ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *podložek*.

① *polšterček* ← *polšter* ← srvnem. *polster*, *bolster*, stvnem. *polstar* 'blazina' (> nem. *Polster* 'blazina') (Striedter-Temps 1963: 198) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *igla* ← pslovan. **jbgvľä* ← ide. **(a)igulah2* ← **aik⁻*, **aig⁻* 'kopje, zadeti z ostrim orožjem'

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Prve blazinice za šivanke so se pojavile v 16. stoletju. Izdelane so bile iz preprostih materialov, kot so žamet, svila ali druga polnjena tkanina. Bile so majhne in običajno kroglaste oblike. Poznejše blazinice so bile pogosto umetelno izvezene, vsebovale so perle in čipko. V viktorijanski dobi so se pojavile okrasne porcelanaste lutke z blazinicami za igle (<https://nancysnotions.com/the-fascinating-history-of-antique-pin-cushions/>; pridobljeno: 19. 1. 2025).

Slika 254: Polšterček za igle

Slika 255: Predalček za cviren

predalček za cviren ▶ [pre'da:lček za c'virŋ] -čka za c'virŋ m *predel* za *sukanec* na notranji strani vratc šivalne omare

① ▶ ['Ene o'ma:rcce 'ma:jo pre'da:lček za c'virŋ na d'vɛ:rcax 'gɔr na'rɛ:tj. 'To:ɥ je na z'no:ɥtrešnɨ st'ra:nɨ d'vɛ:rc. 'Lexko pa 'ma:jo 'tɥj 'la:dɭ, pona'va:dɨ sta d'va: 'la:dla, 'eden pod d'rũ:gin, in 'tistɨ se je 'vũn po'tɛ:gna. 'Jās sŋ 'me:ɨla v 'gɔrnen 'la:dɭ s'ko:ɥs c'virŋ, š'ka:rne, 'mɛro, k'ra:jdo, 'fingrote, f 's'po:ɥdnen pa 'gumo, 'šicne, 'tāce, 'ka:ke š'pice, 'cik'cāk pa 'ta:ko. S'po:ɥt pa je 'bija še 'en 'ta:kɨ 'kāsɭček, f 'tɔten 'sŋ 'me:ɨla 'fũ:ro pa trɔ'dilo 'nāj'boj.]

① *predalček* ← *predal* ← pslovan. **pêrdaľb* 'kar je pregrajeno' ali pslovan. **dělŭ*, **perdělŭ* ← ide. **del-* 'cepiti, rezati' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *cviren* ← nem. *Zwirn* 'sukanec' (Striedter-Temps 1963: 106)

① SSKJ²: –, Plet.: –

remen ▶ ['remen] -mna m *jermen* |trak iz usnja ali iz močnega materiala s sklenjenima koncema, ki prenaša vrtenje (z jermenice na jermenico pri šivalnem stroju na nožni pogon)|

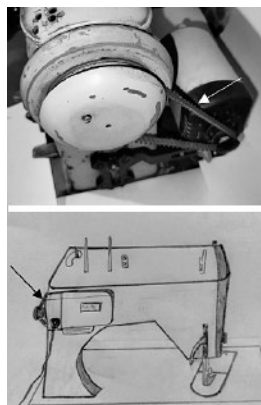
① ▷ [Ma'š'i:n je 'meja 'remen, ki je 'bija 'gõr na'pelan] na ti 'vẽ:ko 'ko:ũlo pa na 'ma:lo 'ko:ũlo. 'To:ũ je 'bija 'ta:kĩ ok'ro:ũgli 'remen, ki je 'bija f'kũp na'rẽ:tĩ s 'ta:ko k'la:nfico 'ma:lo, zak'la:nfanĩ je 'bija f'kũp s k'la:nfico. Ti 'vẽ:ka 'ko:ũla je b'lã s'po:ũt 'noťr in se dũ'ža:la f'kũp z no'gãncõ, in 'kãk si 'guna, je 'remen 'leta o'kul in g'nãũ o'benen 'ma:lo 'ko:ũlo 'gõrĩ, ki se dũ'ža:la 'cõ:j k ma'š'i:nĩ. In 'tãk je ma'š'i:n 'šo:ũ, ki si 'lexko 'š'i:va. 'Boj si 'guna, 'boj je ma'š'i:n 'leta.]

① pslovan. *rẽmy, tož. *remẽnẽ ← verjetno ide. *h2ré-mõ(n), ide. *h2ar- 'sklopiti, sestaviti tako, da ustreza'

① SSKJ²: zastar. +, Plet.: +

Slika 256: Remen

Slika 257: Remenček

remenček ▶ ['remenček] -čka m *manjšalnica od remen*

① ▷ ['Tõtĩ 'remenček je 'leta o'kul 'tõte 'ma:le š'pulce in je g'nãũ ti 'ma:lo 'ko:ũlco na ma'š'i:nĩ, 'tãk ki je ma'š'i:n 'šo:ũ.]

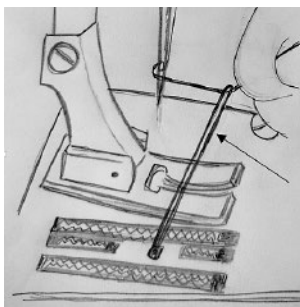
① *remenček* ← *remen* ← pslovan. *rẽmy, tož. *remẽnẽ ← verjetno ide. *h2ré-mõ(n) ← ide. *h2ar- 'sklopiti, sestaviti tako, da ustreza'

① SSKJ²: –, Plet.: +

spodnja nit ▶ [s'po:ũdna 'nit] -e 'ni:tĩ ž *sukanec, navit na vretence* = spodnji cviren

① ▷ [Z'gõrna 'nit je 'tõta, 'kãj je 'vũnĩ na'pelana, ki se 'vi:dĩ, s'po:ũdna 'nit pa je na'mõtana 'gõr na š'pulcĩ, ki je f 'š'icnĩ 'noťr, pot p'lõščico s'po:ũt.]

- ① *spodnji* ← *spodaj* ← **sъpoda* ‘od spodaj’ + -j ← pslovan. **съ* in rod. sam. **podъ* in *nit* ← pslovan. **nĭtъ* ‘nit’ ← ide. **nih₁ti-* ‘kar je sukano, spredeno’
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 258: Spodnja nit

spodnji cviren ▶ [s'po:ɹdnĭ c'virŋ] -iga -rna m *sukanec*, *navit na vretence* = spodnja nit

- ① ▷ [G'ra:jfar je zag'rāba z'gornĭ c'virŋ pa ga v'le:ĭka o'kul 'šicna. Po'te:gna je 'za:jnko o'kul s'po:ɹdnĭga c'virna, o'kul 'šicna, f 'kɛ:ren je 'bĭja s'po:ɹdnĭ c'virŋ, in 'tāk je 'vɛ:za z'gornĭ pa s'po:ɹdnĭ c'virŋ.]
- ① *spodnji* ← *spodaj* ← **sъpoda* ‘od spodaj’ + -j ← pslovan. **съ* in rod. sam. **podъ* in *cviren* ← nem. *Zwirn* ‘sukanec’ (Striedter-Temps 1963: 106)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

spodnji ladelj ▶ [s'po:ɹdnĭ 'la:dĭ] -iga -dla m *spodnji predal šivalne omare*

- ① ▷ [F s'po:ɹdnen 'la:dĭ pri ma'ši:nĭ pa sŋ 'me:ĭla 'boj fr̩š'lu:se, 'ka:ke š'pice pa 'ta:ko, 'kāj sŋ 'boj 're:ĭtko 'nūcala.]
- ① *spodnji* ← *spodaj* ← **sъpoda* ‘od spodaj’ + -j ← pslovan. **съ* in rod. sam. **podъ* in *ladelj* ← srvnem. *lade* ‘predal, posoda, zaboj’ (> nem. *Lade*) (Striedter-Temps 1963: 164)
- ② SSKJ²: –, Plet.: –

šalter ▶ [šāltar] -a m **1.** *električno stikalo sploh |priprava za vključevanje ali izključevanje električnega toka| 2. stikalo za vklop in izklop šivalnega stroja 3. stikalo za luč (na šivalnem stroju) 4. pedal pri šivalnem stroju na električni pogon*

- ① ▷ **1.** [Ma'ši:n 'ma: 'več 'šāltarof.] ▪ **2.** ['Tɔtĭ 'boj 'no:ɹvĭ ma'ši:nĭ, 'kāj so

'ne:ĩ b'li 'več za 'peš gu'nitĩ, 'rečmo 'Bâgat, 'Dânica, 'Veritas, 'tõtĩ so b'li že na 'tøk. 'To:ũ si 'sâmo 'ka:bl 'nø:r f š'tekar f'tekna pa fk'lø:pa 'šâltar za vož'ga:tĩ pa v'gâsñtĩ ma'si:n in si že 'lexko 'ši:va.] ▪ 3. ['To:ũ je pa 'šâltar za 'lũ:čko vož'ga:tĩ.] ▪ 4. ['To:ũ je 'bija 'ta:kĩ 'vo:ũskĩ 'remenček 'gør na'pelani na z'gørno 'ko:ũlco pa še na 'eno 'ta:ko 'ma:lo š'pulco, 'tøta je pa 'bi:la na mo'tø:rčkĩ, 'tâk op st'ra:nĩ mo'tø:rčka, in 'kâk si z 'no:ũgo pr'tisna na 'šâltar, 'tõtĩ je 'bija 'dølĩ pos'ta:vlenĩ, na t'lø:x, 'tâk si ma'si:n pog'nâũ, ki je 'šo:ũ.]

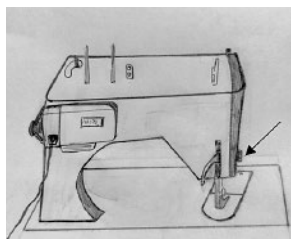
① nem. *Schalter* ← nem. *schalten* 'pretakniti, preklopiti'

② 1. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: –

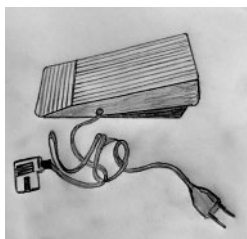
2. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: –

3. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: –

4. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: –

Slika 259: Šalter (3. pomen)

Slika 260: Šalter (4. pomen)

Slika 261: Šicen

šicen ▶ ['šicũ] -cna m *čolniček* |manjša priprava pri šivalnem stroju za vnašanje spodnje niti skozi zanko zgornje niti|

① ▶ ['Nøtũ v ma'si:nĩ, s'pø:r 'nøtrĩ, je 'šicũ in f'tisten 'šicnĩ je š'pula, 'ki je c'virũ 'gør na'møtani.]

① nem. *Schiffchen* 'čolniček' (Antič 1999: 356)

② SSKJ²: –, Plet.: –

šiviljska krajda ▶ [š'i'vil'ska k'ra:jda] -e -e ž *kreda* |snov za pisanje po tkanini, navadno v obliki ploščatega predmeta| = krajda

① ▶ [Za 'ši:važe se 'nũca c'virũ, 'fingrot, 'xøft'vuna, 'mø:ter ali 'møra, 'mũštr pa š'i'vil'ska k'ra:jda.]

① *šiviljski* ← *šiti* ← pslovan. *s'ĩti, sed. *s'ĩjȝ in *s'bȝȝ 'šivati' ← ide. *sȝeuH- 'šivati' in *kreda* ← nem. *Kreide* ← srvnem. *krīde* ← trž. it. *creda* ← lat. *crēta* (Striedter-Temps 1963: 157; Bezljaj 1982: 87)

② SSKJ²: –, Plet.: –

šiviljska kreda ⇒ šiviljska krajda

Slika 262: Škarnje

škarnje ▶ [š'ka:rne] š'ka:rŋ ž mn. *škarje* |*orodje za rezanje iz dveh rezil, ki se ob pritisku na ročaja odpirata v obliki črke V*|

① ▶ [Š'ka:rne so 'mogle 'biti z'lo 'ostre, či si x'teja, ki so bla'go:u 'lěpo v'rezale. 'Cik'cāk š'ka:rne se 'nūcajo za 'ka:ko 'ro:u'bleje, ki 'ne:i t'rěba 'enklati. Ž'ni:dari pa 'nūcajo po'se:bne š'ka:rne, ki se jin 'reče ž'ni:darske š'ka:rne. 'To:u so 'ta:ke 'boj 'močne, za 'ka:ko debe'lějšo bla'go:u.]

① stvnem. *skār(a)*, *skāri*, srvnem. *schære*, *schær* 'škarje' (> nem. *Schere* 'škarje') (Striedter-Temps 1963: 218; Bezljaj 2005: 53)

① SSKJ²: – (→ *škarje*), Plet.: +

® Najstarejše priprave, ki so vsaj nekoliko spominjale na sodobne škarje, so najverjetneje nastale v Egiptu okrog leta 1500 pr. n. št. To so bile bronene vzmetne škarje. Železne škarje s križnima reziloma so okrog leta 100 n. št. izumili Rimljani, ki so za razliko od Egipčanov začeli rezila tudi redno brusiti. Do 18. stoletja so se uporabljale tako ene kot druge vrste škarij. Leta 1761 je angleški izumitelj Robert Hinchcliffe svetu predstavil sodobno oblikovane škarje, izdelane iz jekla, in se kmalu tudi uveljavil kot proizvajalec finih škarij. Leta 1791 je bilo v Angliji ustanovljeno prvo podjetje na svetu, specializirano za proizvodnjo škarij, znano kot William Whiteley & Sons Limited. Whiteley, ki je od Hinchcliffa kupil avtorske pravice, je škarje tudi patentiral. Imenoval se je *zasukane škarje*. Pozneje se je pojavilo več različic tovrstnega orodja za rezanje, vendar nobeno ni bilo tako cenjeno kot Hinchcliffovo. Izjema so bile morda škarje s cikcakasto oblikovanim reziloma ameriškega izumitelja L. Austina, ki so jih zelo cenili predvsem krojači in brivci. Danes škarje množično proizvajajo po vsem svetu, zlasti na Kitajskem,

Japonskem, v Španiji, Franciji, Italiji in Veliki Britaniji (<https://htschool.hindustantimes.com/editorsdesk/knowledge-vine/the-amazing-invention-story-of-scissors-that-dates-back-to-ancient-egypt>; pridobljeno: 19. 1. 2025).

▷ cikcak škarnje; žnidarske škarnje

škatla za cojg ▶ [š'ka:tla za c'jo:k] -e za c'jo:k ž *škatla za šivalni pribor*

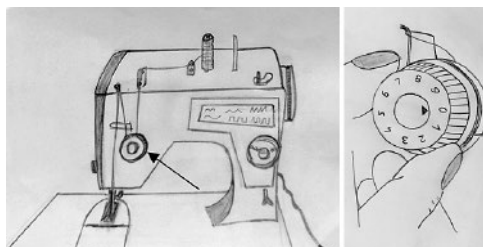
① ▷ ['Cɔj k ma'ʃi:nj si s'ko:ʊs 'do:ʊba 'tʊj 'ta:ko š'ka:tlo za c'jo:k, 'rečmo k'li:nga za 'pa:raʃe, 'več 'vr:st 'ta:c, 'ta:ki 'ma:li š'râufɲ'ci:rgarček, 'igle, š'pulce, 'šicɲ, 'kâj se pač 'nucalo za ma'ʃi:n.]

① *škatla* ← it. *scatola* 'škatla' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **gʰoH* 'za, zadaj' in *cojg* ← nem. *Zeug* 'reči, krama' (Antič 1999: 511)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 263: Škatla za cojg

Slika 264: Španar

španar ▶ [š'pānar] -a m *vijak za uravnavanje napetosti šiva* = šravf za španati šiv

① ▷ ['To:ʊ pa je š'pānar, š'râuf za š'pānatj 'ši:f pri raz'ličnix 'vrstax bla'ga. Pri de'bɛ:ɫen b'la:gi, 'rečmo, so 'ši:vj 'mâjn na'pɛ:tj. Š'pānar je po'vɛ:zanj s 'ce:ɲlo š'pānugo in š'pāna z'gɔrɲj c'virɲ.]

① nem. *Spanner* 'napenjalec' (Antič 1999: 389)

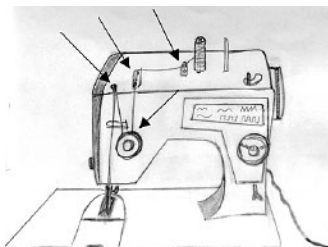
① SSKJ²: –, Plet.: –

španunga ▶ [š'pānunga] -e ž *vodila za sukanec*

① ▷ ['C'virɲ je na'pelanj ok'ro:ʊk 'ta:kix 'ma:lix 'dɛɫčkɔf, ki je 'tān 'gɔr naš'pānanj. 'To:ʊ f'se f'kɲp 'rečemo š'pānunga. Š'pānar je po'vɛ:zanj s 'ce:ɲlo š'pānugo in š'pāna z'gɔrɲj c'virɲ.]

① nem. *Spannung* 'napetost, napon' (Antič 1999: 389; Gradišnik 2000: 228); prim. tudi nem. *spannen* 'napeti, razpeti, vpeti (v primež)'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 265: Španunga

Slika 266: Špic

špic ▶ [š'pic] -a m zelo zožen, priostren končni del šivanke

⑦ ▷ [F'sa:ka 'igla 'ma: na 'kuncj š'pic, ki 'lexko ž 'jo:u pre'bodneš bla'go:u.]

① nem. *Spitze* 'konica, špica' (Antič 1999: 393)

④ SSKJ²: +p-,¹⁰⁹ Plet.: – (→ *špica* p+)

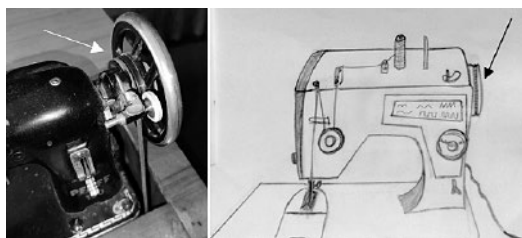
špula ▶ [š'pula] -e ž 1. *špula* |cevasta priprava z višjima robovoma, na katero se navija sukanec; motek| = špulica (1. pomen) 2. *gnano kolo pri šivalnem stroju* = kola (2. pomen) = mala kola = mala kolca = zgornja kolca

⑦ ▷ 1. ['Nɔtɐ v ma'si:nj, s'pɔ:r 'nɔtɐ, je 'šicɔ in f 'tisten 'šicnɔ je š'pula, ki je c'virɔ 'gɔr na'mɔtanj.] ▪ 2. ['Tɔtɔ 'ma:lɔ 'ko:ɭcɔ, 'kâj je 'tɔ:u op st'ra:nj, smo 'tɔj 'reklɔ š'pula.]

① srvnem. *spuole, spual* 'tuljava, motek' (Striedter-Temps 1963: 226)

④ 1. pomen: SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –¹¹⁰

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 267: Špula (2. pomen)

špulica ▶ [š'pulca] -e ž 1. *špula* |cevasta priprava z višjima robovoma, na katero se navija sukanec; motek| = špula (1. pomen) 2. *gonilno kolesce pri motorčku šivalnega stroja*

¹⁰⁹ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *špica*.

¹¹⁰ Pleteršnikov slovar izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *motek*.

① ▷ 1. ['To:ɥ je za š'pulco, za 'gɔr na š'pulco c'virŋ namo'tâtj, 'tɔto pa za c'virŋ, za premo'tâtj c'virŋ na š'pulco.] ▪ [S'po:ɥt 'nɔ:r v ma'si:nj pa je š'pulca in na 'tisto š'pulco 'mɔreš c'virŋ 'gɔr namo'tâtj, ki 'vâčj 'nɛ:če 'ši:vâtj, ki 'nima s 'čin 'vɛ:zatj. 'Mɔrta 'bitj d'va: c'virna, 'gɔrj pa 'dɔlj.] ▪ [Pod 'iglo in pod 'zo:ɥpcamj je š'pulca, ki 'mɔre 'bitj c'virŋ 'gɔr na'mɔtanj, 'gɔrj pa je 'igla, ki je s c'virnon na'pelana, in g'dâ g'rɛ: 'igla 'dɔj, 'te zg'ra:bj c'virŋ, ki je na š'pulcj, in 'tâk 'vɛ:že 'ni:tj s'küp.] ▪ 2. [Mo'tɔ:rčɛk pa 'ma: op st'ra:nj 'ta:ko š'pulco, ki le'ti: 'remen ok'ro:ɥk, ok'ro:ɥk 'tɔte š'pulce pa ok'ro:ɥk 'ma:le 'ko:ɥlce pri ma'si:ni.]

① *špulica* ← *špula* ← srvnem. *spuole*, *spuol* 'tuljava, motek' (Striedter-Temps 1963: 226)

① 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 268: Špulica (1. pomen)

Slika 269: Špulica (2. pomen)

šravf od tace ▷ [š'râɥf ot 'tâce] -a ot 'tâce m *vijak za pritrditev držala tačke na njen nosilec*

① ▷ ['To:ɥ 'dɔli je š'râɥf ot 'tâce, ki 'lexko 'tâco 'tütj za'me:ijâš, jo 'dɔj otš'râɥfleš pa d'rü:go 'gɔr pŕš'râɥfleš.]

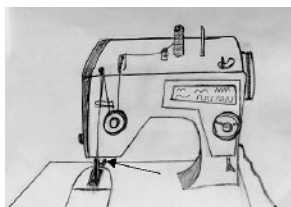
① *šravf* ← bav. avstr. *Schraufe* 'vijak' (> nem. *Schraube* 'vijak') (Striedter-Temps 1963: 226) in *od* ← pslovan. *otъ in *ot- 'od, proč' ← ide. *ato *čez, nazaj, semkaj' in *taca* ← srvnem. *tatze*, nem. *Tatze* 'taca, šapa' (Striedter-Temps 1963: 235)

① SSKJ²: –, Plet.: –

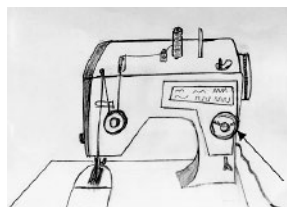
šravf za cikcak ▷ [š'râɥf za 'cik'câk] -a za 'cik'câk m *vijak za nastavitev vrste vboda* = šravf za nastaviti šiv

① ▷ [Ma'si:n 'ma: 'tütj š'râɥf za nas'tâftj 'ši:f. 'To:ɥ je za 'ka:kj 'cik'câk, ki se 'nüca za 'ɛnklaže, pa 'tütj 'vâčj za 'ka:ko ob'ro:ɥbo, 'tâk ki se 'reklo 'ra:vno š'râɥf za 'cik'câk.]

- ① *šravf* ← bav. avstr. *Schraufe* ‘vijak’ (> nem. *Schraube* ‘vijak’) (Striedter-Temps 1963: 226) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* ‘za, zadaj’ in *cikcak* ← nem. *zickzack* ‘cikcak’ (Antič 1999: 512)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 270: Šravf od tace

Slika 271: Šravf za cikcak

šravf za iglo nor vstaviti ▶ [š'râuf za 'iglo 'nɔ:r fs'tâftj] -a za 'iglo 'nɔ:r fs'tâftj m *vijak za vpenjanje šivanke*

- ① ▶ [Či se 'igla z'la:mle, jo 'moreš za'me:ijati. 'Te pa jo 'moreš 'nâjp'reja otš'râufati, 'to:u je 'ta:kj š'râuf za 'iglo 'nɔ:r fs'tâftj, ki 'lexko 'iglo 'vün 'zemeš, pa 'no:uvo 'nɔ:r d'ja:š, 'te pa jo z 'i:stin š'râufon na'za:j zaš'râufleš. 'Iglo 'moreš p'râf 'nɔ:r fs'tâftj, ki 'vâčj ne 'ši:vle v're:dj. 'Tisti 'doj v're:izanj 'del 'more 'bitj o'bĵenj na'za:j.]
- ① *šravf* ← bav. avstr. *Schraufe* ‘vijak’ (> nem. *Schraube* ‘vijak’) (Striedter-Temps 1963: 226) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* ‘za, zadaj’ in *igla* ← pslovan. **jbgvlă* ← ide. *(a)*igulah2* ← **aik*-, **aig*- ‘kopje, zadeti z ostrim orožjem’ in *nor* ← *noter* ← pslovan. **qtrb* ‘noter’ ← ide. **ontri* in *vstaviti* ← *staviti* ← pslovan. **stăviti* ‘postavljati’ ← ide. **stah2*- ‘stopiti, stati’
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

šravf za nastaviti šiv ▶ [š'râuf za nas'tâftj 'ši:f] -a za nas'tâftj 'ši:f m *vijak za nastavitev vrste vboda* = šravf za cikcak

- ① ▶ [Ma'šin 'ma: 'tjŋ š'râuf za nas'tâftj 'ši:f. 'To:u je za 'ka:kj 'cik'câk, ki se 'nüca za 'enklaĵe pa 'tjŋ 'vâčj za 'ka:ko ob'ro:uĵo, 'tâk ki se 'reklo 'ra:vno š'râuf za 'cik'câk.]
- ① *šravf* ← bav. avstr. *Schraufe* ‘vijak’ (> nem. *Schraube* ‘vijak’) (Striedter-Temps 1963: 226) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* ‘za, zadaj’ in *nastaviti* ← *staviti* ← pslovan. **stăviti* ‘postavljati’ ← ide. **stah2*- ‘stopiti, stati’ in *šiv* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* ‘šivati’ ← ide. **sjeuH*- ‘šivati’
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

šravf za španati šiv ▶ [š'râuf za š'pânatɨ 'ši:f] -a za š'pânatɨ 'ši:f m *vijak za uravnavanje napetosti šiva* = španar

① ▷ ['To:u pa je š'pânar, š'râuf za š'pânatɨ 'ši:f pri raz'ličnix 'vɹstax bla'ga. Pri de'bɛ:len b'la:gɨ so 'ši:vɨ 'mâjn na'pɛ:tɨ.]

① *šravf* ← bav. avstr. *Schraufe* 'vijak' (> nem. *Schraube* 'vijak') (Striedter-Temps 1963: 226) in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **gʰoH* 'za, zadaj' in *španati* ← nem. *spannen* 'napeti, razpeti, vpeti' (Antič 1999: 389) in *šiv* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH*- 'šivati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

štajfunga ▶ [š'ta:jfɯŋga] -e ž *debelejša tkanina, ki se uporablja za trdenje*

① ▷ [Š'ta:jfɯŋga, 'tisto pa je 'ta:ko 'boj de'bɛ:lo tɹ'dilo. 'Eno je bi'lo:u lep'livo tɹ'dilo, 'tisto je bi'lo:u 'boj 'tejnko, 'eno pa 'ne:ɨ b'lo:u lep'livo, 'tāk ki 'kɛ:ro je 'ne:ɨ b'lo:u lep'livo, 'tisto so ž'ni:darɨ d'va:, t'ri: 'kɔ:se 'eno na d'rü:go 'gɔr 'da:lɨ pa so z ma'si:non preš'tɛpalɨ 'sin pa 'ta:, 'tāk ki se je v 'moškix 'süknax p're:ɨdɨ 'lɛpo dɹ'žālo 'tɹ:do. 'Tüj pɹ 'ženskix 'māntlax pa 'jāknax je p'rišla š'ta:jfɯŋga 'no:r f k'rɔ:gɯ. 'Tāk po 'en 'kɔ:s pa se 'lexko da'lo:u 'no:r f k'rɔ:gɯ ali pa 'tūj f 'pertle pɹ p'lu:znɨ.]

① nem. *Steifung*; prim. nem. *steifen* 'škrobiti', nem. *steif* 'tog, trd' (Antič 1999: 400, 401) in <https://www.dwds.de/wb/Steifung>; pridobljeno: 25. 2. 2025)

① SSKJ²: –, Plet.: –

šterka ▶ [š'tɛ:rka] -e ž *škrobilo |sredstvo za škrobljenje|*

① ▷ ['To:u se je 'ta:kɨ p'ra:x, š'tɛ:rka smo 'reklɨ, 'çɔj k 'vɔdɨ z'me:ɨša, 'te pa se s 'tɛ:n pošp'ricalo po 'çɔtax, in g'dā se posi'si:lo, se 'tɹ:do dɹ'žālo. 'Lexko pa si 'šo:u 'tūj s 'pe:ɨglon 'gɔr.]

① nem. *Stärke* 'štirka, škrob' ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan'

① SSKJ²: – (→ nižje pog. *štirka* p+), Plet.: –

štirka ⇒ šterka

štohelj ▶ [š'tɔxɨ] -xla m *ogrevalni vložek za likalnik*

① ▷ ['Na:x 'enɨ so že bi'li:, ki je 'ta:kɨ v'lɔžɛk se 'no:r d'jāu, ki smo mo p'rāvlɨ š'tɔxɨ.]

① nem. *Stachel* 'kovinska konica', tirol. nem. *stachel* 'železni klin pri likalniku' in 'jeklo' (Bezljaj 2005: 115)

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 272: Štobelj

taca ▶ ['tāca] -e ž *tačka* |*del šivalnega stroja, ki pri šivanju drži blago*| = nogalnica (2. pomen)

① ▷ [G'dā 'ne:īxaš 'ši:vatī, 'te je 'dōbro 'tāco s'ko:us podlo'žitī s 'ka:ko f'liko, ki ni'kār ne 'gōr na 'tiste 'zo:ūpce 'ra:vno p'ri:de.]

① srvnem. *tatze*, nem. *Tatze* 'taca, šapa' (Striedter-Temps 1963: 235)

① SSKJ²: +p–,¹¹¹ Plet.: +p–

tanko trdilo ⇒ tenko trdilo

tenko trdilo ▶ ['tejnko tɾ'dilo] -iga -a s *tanjša tkanina, s katero se trdijo deli oblačila tako, da se jo z likalnikom prilepi na njihovo notranjo stran*

① ▷ [Pɾ 'tejnken b'la:gī pa se 'nüca 'tejnko tɾ'dilo. 'To:ū pɾ k'rō:gnī je f'ča:sī t'rēba, ki 'lēpše sto'ji:, 'tūj f 'pa:s pɾ 'jejnki se 'lexko s'ti:sne.]

① *tanek* ← pslovan. **tъnъkъ* 'tanek' ← ide. **ten-* 'napenjati se, raztegniti se, razvleči se' in *trdilo* ← *trd* ← pslovan. **tvъrdъ* 'trd' ← ide. **tuērH-* '(trdno) zgrabiti, prijeti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

tibla ▶ ['ti:bla] -e ž *preprost krojaški likalnik, ki se greje na ognjišču*

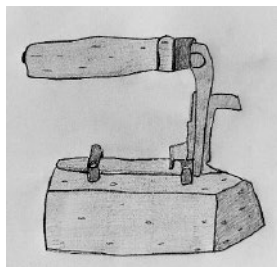
① ▷ ['Zāj je 'tāk š'pa:s, ki so e'lektričnī 'pe:īg'lājzljī, ki 'lexko nas'ta:viš vro'či:no. P'reja 'nēgda pa so bi'li:, ki si 'mōga 'ōgen 'nōtɾ f'sipati, 'enī pa so bi'li:, ki se je s'tōxl 'nō:r pɾ'tisna. B'li pa so 'tūj 'teškī 'pe:īglij za 'mōške ob'le:ike, ki se je 'reklo 'ti:bla.] ▪ ['Mōškī, 'mi:slin, ž'ni:darī, 'tistī pa so 'nāj'boj 'nücalī 'ti:ble. 'To:ū pa bi'lo:ū 'ta:ko že'lēzno, je bi'lo:ū p'recī 'teško 'tisto, 'tāk ki je s'tisnlo.]

① *tibla* '(krojaški) likalnik' ← *tiblati* 'likati, gladiti, mongati', kar je po disimilaciji iz *triblati*, *tribljati* 'valjati, mongati; z valjarjem gladiti, likati

¹¹¹ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *tačka*.

perilo' ← kor. nem. *tribl* 'lesen valjar za gladenje perila ali valjanje testa' (Bezljaj 2005: 178, 224)

① SSKJ²: –, Plet.: +

Slika 273: Tibla

Slika 274: Toplik igla

toplik igla ▶ ['to:ɥplik 'igla] 'to:ɥplik -e ž šivanka, ki omogoča šivanje dveh okrasnih šivov hkrati

① ▷ ['To:ɥplik 'igla je b'lā za v'le:ičtj d'va: 'ši:va naenk'rāt. 'To:ɥ je b'lō za 'kāj op'ci:ratj, 'rečmo 'ka:kj k'rō:gn.]

① *toplik* ← nem. *doppelt* 'dvojen, dvojno' (Antič 1999: 100) in *igla* ← pslovan. **jbgǫlǎ* ← ide. *(a)*igulah*² ← **aĭk*-, **aĭg*- 'kopje, zadeti z ostrim orožjem'

① SSKJ²: –, Plet.: –

trdilo ▶ [tr'dilo] -a s tkanina, s katero se trdijo deli oblačila tako, da se jo ali prišije ali z likalnikom prilepi na njihovo notranjo stran

① ▷ [Tr'dilo se 'da: na z'no:ɥtrešno st'ra:n bla'ga:, 'rečmo 'nō:r f k'rō:gn.]

① *trdilo* ← *trd* ← pslovan. **tvǫrdǫ* 'trd' ← ide. **tuerH*- '(trdno) zgrabiti, prijeti'

① SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

▷ debelo trdilo; lepljivo trdilo; tanko trdilo

uha ▶ ['vü:xa] -e ž 1. *uho* |ušesu podoben del šivanke z luknjo za nameščanje sukanca| 2. *luknja* v šivanki

① ▷ 1. ['Tisten 'boj de'bē:len 'ta:lĭ pr 'iglĭ 'rečemo 'vü:xa in 'tān je 'lū:kna.]

▪ 2. ['Či 'ma: 'igla z'lō 'vē:ko 'vü:xo, 'te 'xĭtro c'virŋ s'ko:ɥzĭ po'tē:gneš. 'To:ɥ je 'boj pr de'bē:lix 'iglax.]

① pslovan. **ûxo*, rod. **ûšese* ← ide. **h₂áusos*

① SSKJ²: – (→ *uho*: 1. pomen: +, 2. pomen: +), Plet.: – (→ *uho*: 1. pomen: +, 2. pomen: +p~)

Slika 275: Uha (1. pomen)

Slika 276: Uha (2. pomen)

velika kola ▶ ['vɛ:ka 'ko:ɥla] -e -e ž *gonilno kolo pri šivalnem stroju* = kola (1. pomen)

① ▶ [Ma'ʃi:n je 'meja 'remen, ki je 'bija 'gɔr na'pelanɔ na ti 'vɛ:ko 'ko:ɥlo pa na 'ma:lo 'ko:ɥlo. 'To:ɥ je 'bija 'ta:kɔ ok'ro:ɥglɔ 'remen, ki je 'bija f'kɥp na'rɛ:tɔ s 'ta:ko k'la:nfɔko 'ma:lo, zak'la:nfanɔ je 'bija f'kɥp s k'la:nfɔko.]

① *velik* ← pslovan. **velīk* ← verjetno *ide. **uelH*- 'biti močan, imeti oblast, vladati' in *kolo* ← pslovan. **kōlo* ← ide. **k^uelh₁*- 'vrteti (se)'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 277: Velika kola

veliki kaselj ▶ ['vɛ:kɔ 'kɑsɔ] -iga -sla m *predel v šivalni omari, v katerem sta nogalnica in gonilno kolo*

① ▶ [Ma'ʃi:n je 'meja d'vɔ:jne d'vɛ:rce, 'ene so za'pirale 'vɛ:kɔ 'kɑsɔ, 'tɑn je b'lɑ 'nɔ:r no'gɑnca pa 'vɛ:ka 'ko:ɥla, no, z d'rü:gimɔ d'vɛ:rcamɔ od ma'ʃi:na pa se za'pira 'ma:lɔ 'kɑsɔček, 'gi sɔ 'me:ɔla 'nɔ:r sɔ'rɑʃeno 'fö:ro pa trɔ'dilo.]

① *velik* ← pslovan. **velīk* ← verjetno ide. **uelH*- 'biti močan, imeti oblast, vladati' in *kaselj* ← nem. *Kasten* 'skrinja, omara' (Antič 1999: 216)

② SSKJ²: –, Plet.: –

volna za heftanje ▶ ['vuna za 'xɛftajɛ] -e za 'xɛftajɛ ž *nitka za naudarjanje* = heftvola = heftvolna

① ▷ [Za 'xɛftajɛ se 'nūcala 'vuna, ki se 'reklo 'vuna za 'xɛftajɛ. 'To:ɥ je 'ta:ka 'mālo 'boj de'bɛ:la 'nit, 'mālo kos'ma:ta pa 'ne:ɪ 'mɔčna.]

① *volna* ← pslovan. **vŕlna* ← ide. **h₂uŕh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂*- 'dlaka, volna' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g'^hoH* 'za, zadaj' in *heftanje* ← nem. *heften* 'speti, prišiti' (Verbinc 1979: 181)

① SSKJ²: –, Plet.: –

volna za našivavanje ▶ ['vuna za naši'va:vaɛ] -e za naši'va:vaɛ ž *prejica* |*sukanec iz navadno ločljivih niti za ročno vezenje*| = volna za ven šivati

① ▷ ['Vuna za naši'va:vaɛ, 'to:ɥ pa je 'lexko f'se:ɪx 'fa:rp. Je p'reciɪ 'boj 'tɛjnka, kāk je 'vuna za št'rɛkaɛ, pa 'tūj 'boj de'bɛ:la je ot c'virna za 'ši:vaɛ.]

① *volna* ← pslovan. **vŕlna* ← ide. **h₂uŕh₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂*- 'dlaka, volna' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g'^hoH* 'za, zadaj' in *našivavanje* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijq* in **s'bjq* 'šivati' ← ide. **sjeuH*- 'šivati'

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Prejice ali niti za vezenje so lahko svilene, bombažne, lanene, volnene, kovinske in sintetične. Sprejene so na različne načine, kar daje vezeni-nam tudi različne vtise. Pri nakupu niti je treba paziti na njihovo težo in debelino. Nikoli ne smejo biti tako debele, da bi skazile tkanino, pa tudi ne tako tanke, da bi bile nevidne (Brittain 1988: 234).

Slika 278: Volna za našivavanje

volna za ven šivati ▶ ['vuna za 'vün 'ši:vaɪ] -e za 'vün 'ši:vaɪ ž *prejica* |*sukanec iz navadno ločljivih niti za ročno vezenje*| = volna za našivavanje

① ▷ ['Vuno za 'vün 'ši:vaɪ si 'do:ɥba f'sepof'so:ɥt, 'gej so 'mɛɭi za 'kü:pti bla'go:ɥ pa k'noɤe, fr̩š'lu:se.]

- ① pslovan. **vŕl̩na* ← ide. **h₂u̯l̩h₂nah₂* 'volna' ← **h₂uelh₂-* 'dlaka, volna' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **gʰoH* 'za, zadaj' in *ven* ← pslovan. **vn̥b̥* 'ven' in *šivati* ← *šiti* ← pslovan. **sʰiti*, sed. **sʰij̥q* in **sʰbj̥q* 'šivati' ← ide. **sjeuH-* 'šivati'

② SSKJ²: –, Plet.: –

zgornja kolca ▶ [z'gɔrna 'ko:ɯlca] -e -e ž *gnano kolo pri šivalnem stroju* = kola (2. pomen) = mala kolca = mala kola = špula (2. pomen)

- ⑦ ▶ [Ma'ʃi:n 'ma: 'dɔl̩j̥ no'gānco in s 'tisto no'gānco po'ga:ʃamo 'tisto ti 'vɛ:ko 'ko:ɯlo, na 'ko:ɯl̩j̥ je pa 'remen, ki po'ga:ʃa z'gɔrno 'ko:ɯlco, 'ma:lo, in 'tista 'ma:la 'ko:ɯlca po'ga:ʃa ma'ʃi:n, ki g'rɛ:.]

- ① *zgornji* ← *zgoraj* ← **sɔgɔra* + -j ← pslovan. **sɔ* 'z, dol' in **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice' in *kolca* ← *kolo* ← pslovan. **kōlo* ← ide. **kʷelh₁-* 'vrteti (se)'

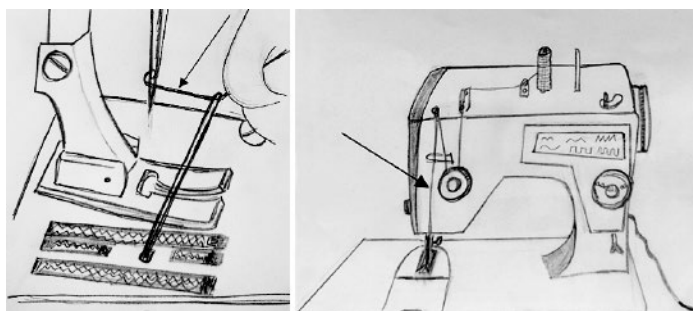
② SSKJ²: –, Plet.: –

zgornja nit ▶ [z'gɔrna 'nit] -e 'ni:t̩j̥ ž *sukanec, napeljan na zunanja vodila šivalnega stroja* = zgornji cviren

- ⑦ ▶ [Z'gɔrna 'nit je 'tɔta, 'kāj je 'vün̩j̥ na'pelana, ki se 'vi:d̩j̥, s'po:ɯdna 'nit pa je na'mɔtana 'gɔr na 'ʃpulc̩j̥, ki je v 'ʃicn̩j̥ 'nɔ:r, pot p'lɔšc̩co s'po:ɯt̩.]

- ① *zgornji* ← *zgoraj* ← **sɔgɔra* + -j ← pslovan. **sɔ* 'z, dol' in **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *nit* ← pslovan. **nīt̩b̥* 'nit' ← ide. **nih₁ti-* 'kar je sukano, spredeno'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 279: Zgornja nit

zgornji cviren ▶ [z'gɔrn̩j̥ c'vir̩n̩] -iga -rna m *sukanec, napeljan na zunanja vodila šivalnega stroja* = zgornja nit

- ⑦ ▶ [G'ra:jfar le'ti: 'mi:mo 'igle. 'Dā je 'igla 'dɔl̩j̥, 'tɔti g'ra:jfar zag'ra:b̩j̥]

z'gornj c'virn pa ga v'le:iče o'kul 'šicna, f 'kē:ren je š'pulca s 's'po:udnin c'virnon.]

- ① *zgornji* ← *zgoraj* ← **svgora* + -j ← pslovan. **sv* 'z, dol' in **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *cviren* ← nem. *Zwirn* 'sukanec' (Striedter-Temps 1963: 106)

② SSKJ²: –, Plet.: –

zgornji ladelj ▶ [z'gornj 'la:dļ] -iga -dla m *zgornji predal šivalne omare*

- ① ▶ [Z'gornj 'la:dļ pri ma'ši:nj sņ 'me:īla za c'virn, k'nofe, 'igle, 'fingrot, 'kāj sņ pač 'nūcala za sp'ro:ūtj.]

- ② *zgornji* ← *zgoraj* ← **svgora* + -j ← pslovan. **sv* 'z, dol' in **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *ladelj* ← srvnem. *lade* 'predal, posoda, zaboj' (> nem. *Lade*) (Striedter-Temps 1963: 164)

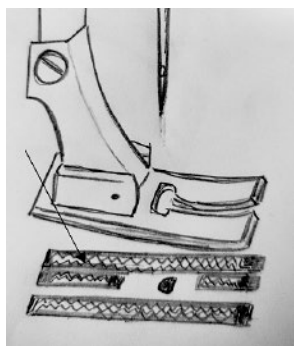
③ SSKJ²: –, Plet.: –

zobec ▶ [zo:ūbec] -pca m, nav. mn. *zobci* ▶ [zo:ūpcj] *zobem podobni deli šivalnega stroja, ki vlečejo blago med šivanjem naprej*

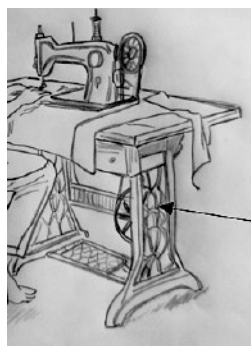
- ① ▶ [Pot 'tistin pa so 'ta:kj 'zo:ūpcj, ki bla'go:ū v'le:ičejo nap'rej, in 'kāk 'zāčneš ma'ši:n g'nātj, g'rē: 'igla, ki je 'gorj 'nō:r pri'trjena, g'rē: 'igla 'doj, 'gor pa 'doj, 'gor pa 'doj in 'una lo'vi: 'ni:tj f'kūp, ki f'kūp 'ni:tj 'vē:že, 'gorno pa s'po:udno 'nit. S'po:udna 'nit je na š'pulcj f 'šicnj, z'gorna pa je 'vūnj na ma'ši:nj na'pelana.] ▪ [Pot 'tāco so pa 'zo:ūpcj, in či so se po'trļj, sņ 'mōgla 'no:ūve do'bitj. 'Zo:ūpcj v'le:ičejo bla'go:ū nap'rej, 'kāk g'rē: 'igla 'gor pa 'doj, 'tāk ki ga 'ne:ī t'rēba v'le:ičtj z 'ro:ūko.]

- ② *zobec* ← pslovan. **zōbъ* ← ide. **g'ómbʰo-* 'zob'

③ SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

Slika 280: Zobci

Slika 281: Železni kštel

Slika 282: Žlebek

žarnica ▶ [ʔžarn̩ca] -e ž *vir umetne svetlobe (pri šivalnem stroju)* = lučka

① ▷ [ʔMeja pa je maʃi:n ʔt̪ij ʔžarn̩co, ki je s've:itla di'rekt na ʔši:f, ki se ʔl̪epo ʔvidlo ʔši:vati. ʔŽarn̩ca pri maʃi:n̩j je b'la ʔra:vno v maʃi:n ʔno:r zaʃ'raufana, ʔt̪ak ki si ʔs̪amo ʔšaltar s'tisna pa je že s've:itlo.]

① *žarnica* ← *žar* ← pslovan. *žarъ ← ide. *g^{uh}ēró-, *g^{uh}er- 'segrevati se, postajati topel'

② SSKJ²: –, Plet.: –

železni ▶ [že'ležn̩j] -a -o prid. *železen* [ki je iz železa]

① ▷ [ʔEni maʃi:n̩j so ʔm̪elj̩ kš't̪ele, ki so b'li že'ležn̩j, ʔna:x pa so bi'l̪e: že ʔta:ke o'ma:rce, le's̪e:ne, in ʔto:u si maʃi:n ʔgo:r̩j ʔs̪amo ʔno:r pos'tava. Že'ležne š't̪ele so ʔm̪elj̩ ʔtist̩j s'ta:r̩j maʃi:n̩j.]

① *železen* ← *železo* ← pslovan. *želězo 'železo'

② SSKJ²: +, Plet.: +

železni kštel ▶ [že'ležn̩j kš't̪el] -iga -a m, tudi [že'ležn̩j š't̪el] *železno (nosilno) ogrodje šivalnega stroja*

① ▷ [ʔEni maʃi:n̩j so ʔm̪elj̩ kš't̪ele, ki so b'li že'ležn̩j, ʔna:x pa so bi'l̪e: že ʔta:ke o'ma:rce, le's̪e:ne, in ʔto:u si maʃi:n ʔgo:r̩j ʔs̪amo ʔno:r pos'tava. Že'ležne š't̪ele so ʔm̪elj̩ ʔtist̩j s'ta:r̩j maʃi:n̩j.]

① *železen* ← *železo* ← pslovan. *želězo 'železo' in *kštel* ← nem. *Gestell* 'ogrodje; okvir' (Antič 1999: 166)

② SSKJ²: –, Plet.: –

žlebek ▶ [ž'le:ibek] -a m *manjša podolgovata vdolbina, zareza v šivanki za strojno šivanje*

① ▷ [ʔF'sa:ka ʔigla ʔma: ž'le:ibek in po ž'le:ibek̩j ʔvi:diš, ʔkāk je ʔigla o'b'r̩jena ʔno:r v maʃi:n̩j. ʔMo:reš g'le:dat̩j, ki je p'r̩af o'b'r̩jena, ʔv̩ač̩j ne ʔši:vle, ne lo'vi: c'virna s'küp.]

① *žlebek* ← *žleb* ← pslovan. *žēlbъ *'kar je izdolbeno' ← ide. *geleb^h- 'rezati, dolbsti, izvotliti, poglabljati'

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

žnidarske škarnje ▶ [ž'ni:darske š'ka:rne] -ix š'ka:r̩ŋ ž mn. *krojaške škarje (za rezanje debelih in težkih tkanin)*

① ▷ [Ž'ni:dar̩j pa ʔn̩ucajo po's̪e:bne š'ka:rne, ki se jin ʔreče ž'ni:darske š'ka:rne. ʔTo:u so ʔta:ke ʔboj ʔmočne, za ʔka:ko debe'lejšo bla'go:u.]

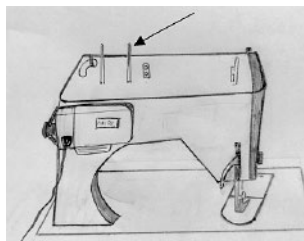
① *žnidarski* ← *žnidar* ← srvnem. *snīdære* (> nem. *Schneider* 'krojač')

in škarnje ← stvnem. *skār(a)*, *skāri*, srvnem. *schære*, *schær* 'škarje' (> nem. *Schere* 'škarje') (Striedter-Temps 1963: 218; Bezljaj 2005: 53)

Ⓛ SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 283: Žnidarske škarnje

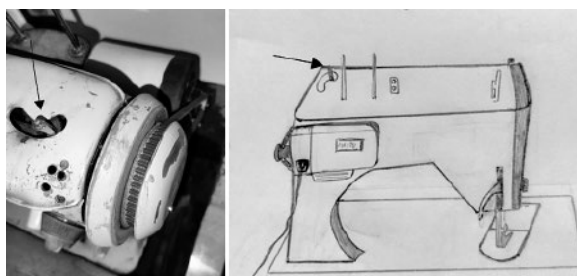

Slika 284: »Toto/tisto« za cviren

* * *

Pri Trojici za nekatere dele šivalnega stroja ni bilo posebnih poimenovanj. Držalu za sukanec se je preprosto reklo **»toto/tisto za cviren«** – 'toto/'tisto za c'virŋ, kar je informatorka opisala tako: 'Pɔ:l je 'gɔrj, na 'vrxi ma'si:na je 'tisto za c'virŋ, ki v 'lüft štr'li. 'Tân 'gɔrj je 'bija c'virŋ in 'tistj je 'bija na'pelanj f'se 'doj do 'igle.

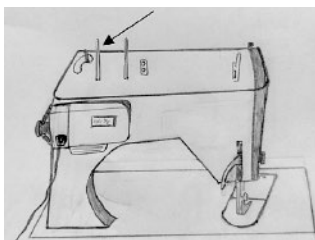
Držalu za navijanje sukanca na vretence se je reklo **»toto/tisto za gor na špulico cviren namotati«** – 'toto/'tisto za 'gɔr na š'pulco c'virŋ namo'tâtj, kar je informatorka opisala tako: 'Po:ulek je pa b'lɔ 'tisto za 'gɔr na š'pulco c'virŋ namo'tâtj. 'To:u, g'dâ je s'po:udne 'ni:tj sfa'li:lo al pa si 'nüca d'rü:go 'fa:rbo, si 'moğa na š'pulco namo'tâtj 'gɔr d'rü:gj c'virŋ.

Slika 285: »Toto/tisto« za gor na špulico cviren namotati

Sopomensko poimenovanje je **»toto/tisto za špulico«** – 'toto/'tisto za š'pulco, kar je informatorka opisala tako: 'To:u je 'tisto za š'pulco, ki c'virŋ 'lexko 'gɔr na'mo'taš.

Držalu za previtje sukanca na vretence se je reklo »**toto/tisto za premo-**
tati cviren gor na špulico – 'toto/'tisto za premo'tâtj c'virŋ 'gɔr na š'pulco,
kar je informatorka opisala tako: 'Po:ulek je pa še 'toto za premo'tâtj c'virŋ
'gɔr na š'pulco.

Slika 286: »Toto/tisto« za
premotati cviren gor na špulico

Slika 287: »Toto/tisto« za
cviren nor v iglo spravljati

Pripomočku za vdevanje sukanca v šivankino uho se je reklo »**toto/tisto za**
cviren nor v iglo spravljati – 'toto/'tisto za c'virŋ 'nɔ:r v 'iglo sp'ra:vlatj,
kar je informatorka opisala tako: 'To:ɥ pa je 'tisto za c'virŋ 'nɔ:r v 'iglo
sp'ra:vlatj. Z'lɔ na 'ra:xlo 'mɔrɛš 'dɛlatj ž 'jin in 'sâmo 'tâk 'lɛpo 'nit s'ko:ɥzj
'lũ:kno po'tɛ:gneš. P'ri:meš za 'tɔtj p'lɛxec 'tɛjnkj, 'to:ɥ p're:ɪdj je pa 'ta:kj
'fi:nj d'ro:ɥtek, ki se z'lɔ 'rât 'vujgne, in skos 'tɔtiga 'da:š c'virŋ, 'te pa
d'ro:ɥtek s c'virnon v'rɛ:t p'r'ti:sneš s'ko:ɥzi skoz 'lũ:kno od 'igle, skoz 'vũ:xo.

Pripomočke za vdevanje sukanca so v Evropi začeli uporabljati v 18.
stoletju oz. v začetku 19. stoletja. Večina teh, ki se uporabljajo danes, je
sestavljena iz kratke romboidno oblikovane žične zanke in pločevinastega
ali plastičnega držala (https://en.wikipedia.org/wiki/Needle_threader; pri-
dobljeno: 19. 1. 2025).

POMENSKI SKLOP *DRUGO*

blazina ▶ [bla'zina] -e ž *pernica* |s perjem, puhom napolnjena odeja|

① ▷ [Za 'pojštre pa za bla'zine se 'nüca a'gi:n. 'To:u je 'ta:ko 'go:usto t'ka:no bla'go:u, ki 'pę:rje ne g'rę: s'ko:uži.]

① pslovan. **bolz'ina* ← ide. **b^helg^h*- 'nabuhniti, oteči'

① SSKJ²: +p~, Plet.: +p~

① Nekoč so se revnejši odevali z oblačili, drugi z rjuhami, *dekami* in prešitimi odejami, t. i. *kovtri*. Pernice, polnjene s perutninskim perjem, so imeli pred 1. sv. vojno le premožnejši (Baš 2004: 451).

brnja ▶ ['br̩ja] -e ž *cunja* |kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje| = cefa = cefra = cota = cundra

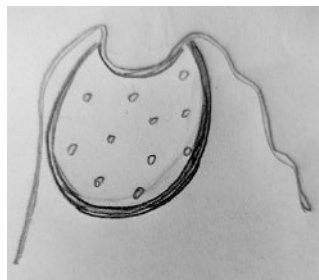
① ▷ [In či si 'ka:ko 'čoto s'ta:ro ras'pa:ra, si 'tiste 'br̩je 'na:x 'leži 'nüca za 'ka:ko 'pucaje.]

① hrv. *prnja* 'capa, cunja' ← domnevno **prhnja* (Skok 1973: 47)

① SSKJ²: +p-,¹¹² Plet.: +

Slika 288: Brnja

Slika 289: Brodec

brodec ▶ [b'rɔdec] -a m *slinček* |kos blaga, ki se daje otrokom pod brado za zaščito oblačila|

① ▷ ['Dęcan smo že 'nęgda 'dęvali ok'ro:u k b'rɔdec, ki 'ta:kin 'ma:lin se s'ko:us 'kāj ci'di: iz 'vü:stik, pa 'tūj g'dā 'jejo ali 'pijejo, se 'rādī 'kāj pob'rɔdijo. Či 'ne:ismo 'ra:vno 'męli d'rügo, smo 'ka:ko sarv'je:tko jin o'kul z've:zali, ki si 'nebī 'co:ut po'päckali. 'Vāči smo pa b'rɔdece do'ma: 'ši:vali. 'To:u je 'bija 'ta:kī 'ma:lī 'kɔ:s bla'ga:, 'to:uplišniga 'lexko, in 'gor

¹¹² SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *prnja*.

d've:j ž'nü:rcj, ki se 'za:dj na 'šiĵankj f'küp z've:zalo, 'na:x si pa 'tāk že 'lexko 'to:u f tṛgo'vinj 'do:ūba. 'Tōtj so b'li s fro'ti:ra.]

① prim. *obroditi* 'umazati' in *zbroda* 'mešanica, motnjava, nesnaga' (Bezljaj 1976: 47)

② SSKJ²: –, Plet.: +p–

burda ▶ ['burda] -e ž *modna revija z vzorci in modnimi kroji ženskih oblačil*

① ▷ ['Burda, 'to:u je 'mo:ūdna re'vija, 'ta:ka de'b'e:la k'niga, ki so 'lexko 'ženske si pog'lednle, 'kāk de 'k'e:ra za'šito 'me:ila.]

① poimenovano po priimku ustanoviteljice revije Aenne Burda (https://en.wikipedia.org/wiki/Aenne_Burda; pridobljeno: 24. 2. 2025)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Prva številka revije Burda Moden je izšla leta 1950 v Nemčiji v nakladi 100 000 izvodov. Priljubljena je postala po letu 1952, ko so ji začeli dodajati kroje za šivanje. Danes izhaja v šestnajstih jezikih v devetdesetih državah (https://en.wikipedia.org/wiki/Aenne_Burda; pridobljeno: 24. 2. 2024).

Slika 290: Burda

cefa ▶ ['cɛfa] -e ž *cunja |kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje|* = brnja = cefra = cota = cundra

① ▷ ['Cɛfa, 'to:u je 'ta:ka ras'tṛ:gana 'cōta, ki je za 'ka:ko b'ri:saje.] ▪ ['Cɛfa, 'bṛja, 'cɛ:fra, 'cū:ndra, 'to:u je f'se 'i:sto.]

① morda iz *cefedrati*, *cefrati* 'trgati na kose', kar je domnevno onomatopeja (prim. Bezljaj 1976: 57)

② SSKJ²: –, Plet.: –

③ Po Snoju (2003: 69) je *cefrati* nastalo v narečnem razvoju iz *cufрати*, kar je verjetno ekspresivna izpeljanka iz leksema *cufati*, prevzetega iz nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefrati'.

cefra ▶ ['çe:fra] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = brnja = cefa = cota = cundra

① ▷ ['Ta:kin po'nošenin 'cōtan, 'to:u pa smo na'va:dno 'rekl̩ 'bṛje ali pa, ki so 'boj 'ta:ke zaniče'vālne i'me:ne 'mēl̩, 'tāk ki so 'mēl̩ za 'ka:ko b'ri:saje. 'To:u so bi'l̩e: 'cōte, 'cēfe, 'bṛje, 'cē:fre.] ▪ ['Cēfa, 'bṛja, 'cē:fra, 'cū:ndra, 'to:u je f'se 'i:sto.]

① morda iz *cefedрати, cefрати* 'trgati na kose', kar je domnevno onomatopeja (prim. Bezljaj 1976: 57)

① SSKJ²: –, Plet.: –

⑥ Po Snoju (2003: 69) je *cefrati* nastalo v narečnem razvoju iz *cufrati*, kar je verjetno ekspresivna izpeljanka iz leksema *cufati*, prevzetega iz nem. *zupfen* 'puliti', star. tudi *zopfen* 'puliti, cefrati'.

cetelin ▶ [cete'li:n] -a m *tanka lepljiva tkanina, ki se uporablja za utrjevanje posameznih delov oblačil*

① ▷ [Cete'li:n, 'to:u pa je 'ta:ko 'tejnko tṛ'dilo 'boj, ki se 'nāj'boj 'nūcalo pṛ 'ka:kix k'rō:gnax, ki se 'mālo 'lepše 'dṛža. 'To:u je b'lo:u lep'livo in se na z'no:utrešno st'ra:n bla'ga: pṛ'le:iplo, 'tāk ki si 'šo:u s 'pe:iglon 'gor. 'Tisto lep'livo st'ra:n si 'lēpo 'duj po'lōža na bla'go:u, 'te pa 'za:d̩ 'na:x z ž'geč'in 'pe:iglon in 'tāk se 'lēpo 'cuj pṛ'je:lo, ki se 'na:x k'rō:gn 'lēpo 'dṛža.]

① poimenovano po blagovni znamki *centelin*® (<https://www.konuskonex.si/sl/programi/medvloge-in-tehnicni-tekstilni-laminati/>; pridobljeno: 24. 2. 2025)

① SSKJ²: –, Plet.: –

cir ▶ ['ci:r] -a m *okras* |*kar kaj polepša, okraši*|

① ▷ ['T̩e:x̩ je na 'kunc̩ 'lexko 'bija za'ro:ublen̩, 'lexko pa je 'ro:up 'bija 'sāmo 'tāk nacūf'ra:n̩. 'Tisto je b'l̩o za 'ci:r.]

① srvnem. *ziere, zier* 'okras, nakit, lepota, razkošje, sijaj' (Striedter-Temps 1963: 102)

① SSKJ²: –, Plet.: –

cota ▶ ['cōta] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = brnja = cefa = cefra = cundra

① ▷ ['Ta:kin po'nošenin 'cōtan, 'to:u pa smo na'va:dno 'rekl̩ 'bṛje ali pa, ki so 'boj 'ta:ke zaniče'vālne i'me:ne 'mēl̩, 'tāk ki so 'mēl̩ za 'ka:ko b'ri:saje. 'To:u so bi'l̩e: 'cōte, 'cēfe, 'bṛje, 'cē:fre.]

① stvnem. *zotta, zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104)

② SSKJ²: +, Plet.: +

cundra ▶ ['cū:ndra] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = brnja = cefa = cefra = cota

① ▷ [Za 'pucaje, 'to:u 'zemeš 'ka:ko 'cū:ndro s'ta:ro, ki 'ne:i š'koda. 'Te pa smo f 'ka:ke 'cū:ndre s'ta:re nak'lāčlj s'lāmo pa 'da:lǝ 'gōr 'ka:kǝ klo'bū:k, ki je b'lǝ 'viditǝ kāk p'ra:vǝ č'lǝvik, pa pos'tāvǝ f ko'ruzo za stra'silo, ki so v'rāne 'ne:i 'trǝgale ko'ruze.]

① prim. sbh. kajk. *cundrav, cunder* 'raztrgan, potepen' in madž. *cundra, cundora* 'grobo platno, cunja' (Bezljaj 1976: 57–58, 68)

② SSKJ²: +p–, Plet.: +

deka ▶ ['dēka] -e ž *deka* |*(volnena) odeja*|

① ▷ [Z 'dēko se 'gōr pok'riješ.]

① nem. *Decke* 'odeja' (Antič 1999: 91)

② SSKJ²: pog. +, Plet.: –

③ *Deka* je tekstilni izdelek za odevanje in pregrinjanje postelj. Te odeje so bile v 19. stoletju stkanе iz slabše, nato iz čedalje kakovostnejše volne. Tiste iz grobega sukna so konjerejci uporabljali za odevanje pregretyh konj, kočijaži pa za prekrivanje sedežev in odevanje nog svojih strank (Baš 2004: 77).

farba ▶ ['fa:rba] -e ž *barva* |*lastnost predmeta, katero očesu posreduje svetloba, ki jo telo seva, odbija ali prepušča*|

① ▷ ['Tūj 'de:iče je 'cōte so 'lexko bi'lē: 'vūn 'ci:rane al pa sŋ s 'ka:kin d'rū:gin b'la:gon, z d'rū:go 'fa:rbo ob'ro:ūbla, ki je 'lepše bi'lo:u.] ▪ [Za s'pa:je za 'dēce je 'ne:i b'lǝ 'xa:klik, 'to:u si 'lexko 'tūj f'sa:ko b'ǝgū:šŋco d'rū:ge 'fa:rbe na'rē:da.]

① prevzeto iz srvnem. *varwe*, nem. *Farbe* 'barva'

② SSKJ²: – (→ *barva* p+), Plet.: +

feler ▶ ['fēler] -a m *napaka, pomanjkljivost* |*kar ni v skladu z zahtevano kakovostjo (blaga)*|

① ▷ [Na os'ta:nkax si 'lexko 'do:ūba fa'lejšo, 'boj 'fa:l bla'go:u kāk v d'rū:gix trǝgo'vinax z b'la:gon. 'To:u je b'lǝ 'ta:ko bla'go:u, ki je 'mēlo na mes'ta:x 'fēlere, 'tāk ki si 'mōga z'lǝ 'pāsko 'mētǝ pri prere'za:vājǝ, ki si se 'tistiga 'fēlera 'zōgna.]

① nem. *Fehler* ‘napaka; pomanjkljivost; hiba’ (Antič 1999: 138)

② SSKJ²: pog. +, Plet.: –

Slika 291: Feler

Slika 292: Forhenk

flika ▶ [f'lika] -e ž *flika* |*krpa, zaplata*|

① ▷ [F'lika pa je 'ta:kj 'kɔ:s bla'ga:, 'to:u, či se je 'ka:kj k'la:t ali pa x'lāče 'kāj ras'trgalo, 'te smo je pač za'f'likali in 'tistemj smo 'reklj f'lika.] ▪ ['To:u, či so 'ka:ke f'like os'tāle, 'tisto sɔ s'ko:us f'küp za'mɔtala pa 'ženskan na'zaj 'da:la. Či ob'le:jka 'ne:j b'lā 'kāj v'rē:dj ali či se 'kāj ras'trgalo, 'te se 'tisto 'lexko po'nūcalo, ki si 'meja s 'čin za'f'likati.] ▪ [Z 'mē:nšix f'li:k pa so si dik'lince 'tūj 'dēlale 'pupe.]

① *flika* ← *flikati* ← nem. *flicken* ‘krpati’ (Striedter-Temps 1963: 121)

② SSKJ²: nižje pog. +, Plet.: –

▷ *flika* iz ledra

flika iz ledra ▶ [f'lika z 'lɛdra] -e z 'lɛdra ž *usnjena krpa, zaplata*

① ▷ [Na 'la:ktax pa na ko'lɛnax pa so 'tūdik si za'sili 'gɔr, 'dā je že 'tisto 'xi:n bi'lo:u, f'like z 'lɛdra, 'tāk ki je 'tisto 'mālo 'duže dɔ'žālo, ki 'tān se 'nāj'več 'ribalo 'sin pa 'ta:.]

① *flika* ← *flikati* ← nem. *flicken* ‘krpati’ (Striedter-Temps 1963: 121) in *iz* ← pslovan. **jъz* ← ide. **eg*^hs ‘iz’ in *leder* ← srvnem. *lěder* ‘usnje’ (Striedter-Temps 1963: 167)

② SSKJ²: –, Plet.: –

forhenk ▶ [fɔ:r'xɛjnk] -a m *zavesa* |*kos tkanine, ki se kam obesi za omejevanje svetlobe, preprečevanje pogleda*|

① ▷ [G'dā se 'kāj 'zāčneš vi'čiti, 'to:u od za'čē:tka 'ma:š 'ka:ko rɔ'bleje pa 'to:u, 'tūdik 'fɔ:r'xɛjnke za'ro:ubiš.]

① nem. *Vorhang* (Antič 1999: 480)

② SSKJ²: –, Plet.: –

- ® Zavesa prostor omejuje od zunanjega sveta, ga krasi in uravnava svetlobo. Znana je v plemiških bivališčih vsaj od 16. stoletja dalje, redka pa je pri meščanih še v 17. stoletju in v kmečkem okolju v 19. stoletju, pogostnejša v 20. stoletju iz ročno izdelanih vezenin in čipk. V plemiških, meščanskih in pozneje tudi v vaških stanovanjih je bila pogosto rdeče barve (Baš 2004: 702).

goba za štopfanje ▶ ['goba za š'tɔpfajə] -e za š'tɔpfajə ž *lesen pripomoček za krpanje nogavic, po obliki podoben gobi*

- ① ▶ ['Nɛɡda se 'zɔkɔ, ɕi 'meja 'lʉ:kno 'gej, 'reɕmo na 'pɛ:tʲi ali pa pɾ 'pɾstax p're:ɪdʲi, 'nɛ:tʲ p'ɾɔɕ 'vɾ:ga. 'To:ʉ smo f'se zaš'tɔpfalʲi pa 'dāle no'silʲi. Za 'to:ʉ smo pa 'nūcalʲi 'gɔbo za š'tɔpfajə.]
- ① *goba* ← pslovan. **gōba* ← verjetno ide. **g^(h)eub^h*- 'kriviti, bočiti, dvigovati nad površje' in *za* ← pslovan. **za* ← ide. **g^hoH* 'za, zadaj' in *štopfanje* ← *štopfati* ← nem. *stopfen* 'mašiti, tlačiti' (Bezljaj 2005: 108)
- ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 293: Goba za štopfanje

gor obesiti ▶ ['gɔr o'bɛstʲi] 'gɔr o'bɛ:ɪsin dov. *obesiti* |*namestiti kaj tako, da je oprto, pritrjeno zgoraj in visi*| = obesiti

- ① ▶ [So pa 'tʉdʲi, ki jin p'ra:vimo š't'rʉfice. 'Tiste so na'va:dno pɾ 'sʉknax 'gɔr, ki se 'lexko 'gɔr o'bɛ:ɪsʲi, ali pa 'tʉdʲi pɾ k'la:dax so 'lexko 'ka:ke š't'rʉfice, pri 'jejnax so š't'rʉfice, ki se 'gɔr 'lexko o'bɛ:ɪsʲi. 'To:ʉ je 'boj 'tāk 'tɛjko, ki je f'kʉper za'sito.]
- ① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorā* 'mesto, ki je višje od okolice', in *obesiti* ← pslovan. **obvēsiti* 'obesiti', kar je sestavljeno iz **ob* in **věsiti*, vzročnega glagola od **vīsēti*
- ① SSKJ²: –, Plet.: –¹¹³

¹¹³ Oba slovarja izpričani narečni pomen besede navajata pod geslom *obesiti*.

gor podvihati ▶ ['gɔr pod'vi:xatɨ] 'gɔr -an dov. zavihati |narediti, da se del ob robu, koncu lokasto ali pod kotom usmeri iz prvotnega položaja navzgor| = gor zasukniti

⑦ ▷ [Či je ro'ka:f 'bija na k'nɔf, 'te je pona'va:dɨ 'gɔr 'bija 'mālo 'boj 'šürkɨ, in či si 'tistɨ k'nɔf si otš'pila, si 'lexko si ro'ka:f 'gɔr pod'vi:xatɨ]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *podvihati* ← *vihati* ← pslovan. **vixǎti* ← **víti* *'zvijati, upogibati'

② SSKJ²: –, Plet.: –¹¹⁴

gor zasukani ▶ ['gɔr za'sü:kanɨ] 'gɔr -a 'gɔr -o prid. zavihan |ob robu, koncu lokasto ali pod kotom usmerjen iz prvotnega položaja navzgor|

⑦ ▷ [S'râkca je 'lexko pr k'rɔ:gnɨ zaš'pilana al pa otš'pilana. 'Tüj ro'ka:f je 'lexko zaš'pilani al pa otš'pilani. Či je otš'pilani, je na'va:dno 'gɔr za'sü:kanɨ, sp'lɔx pr 'moškɨ s'râkcɨ.] ▪ [In 'to:u, či so 'moğlɨ čes 'ka:kɨ 'pɔtok, so si 'šu:xe 'sāmo 'doj pa z 'gɔr za'sü:kanimɨ br'gu:šɨcamɨ p're:ɨk.] ▪ ['Tüj ro'ka:vɨ so 'lexko 'gɔr za'sü:kanɨ.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *zasukan* ← *sukati* ← pslovan. **sukǎti* 'sukati, obračati' ← ide. **seuk-* 'upogibati, vrteti; pognati, vzpodbuditi'

② SSKJ²: –,¹¹⁵ Plet.: –

gor zasukniti ▶ ['gɔr za'sü:kɨtɨ] 'gɔr za'sü:knen dov. zavihati |narediti, da se del ob robu, koncu lokasto ali pod kotom usmeri iz prvotnega položaja navzgor| = gor podvihati

⑦ ▷ [G'dā 'me:ɨsɨ k'rüx, si 'mɔreš ro'ka:ve p'reja 'gɔr za'sü:kɨtɨ, ki 'vāčɨ se ti tes'to:u 'çɔ:j p'remle.] ▪ [Či so š'li 'moškɨ čes 'ka:ko 'vɔdo p're:ɨk, so si 'moğlɨ 'šu:xe 'doj 'züti pa br'gü:šɨnce 'gɔr za'sü:kɨtɨ.]

① *gor* ← *gori* ← pslovan. **gorě*, kar je prvotni mest. od *pslovan. **gorǎ* 'mesto, ki je višje od okolice', in *zasukniti* ← *sukati* ← pslovan. **sukǎti* 'sukati, obračati' ← ide. **seuk-* 'upogibati, vrteti; pognati, vzpodbuditi'

② SSKJ²: –, Plet.: –

¹¹⁴ Oba slovarja izpričani narečni pomen besede navajata pod geslom *podvihati*.

¹¹⁵ SSKJ² izpričani narečni pomen besede navaja pod geslom *zavihan*.

hin ▶ ['xi:n] povedkovnik *uničen, poškodovan od rabe*

① ▷ [Na 'la:ktax pa na ko'lenax pa so 'tūdik si za'silj 'gɔr, 'dā je že 'tisto 'xi:n bi'lo:u, f'like z 'lɛdra, 'tāk ki je 'tisto 'mālo 'duže dɾ'žālo, ki 'tān se 'nāj'več 'ribalo 'sin pa 'ta:.]

① nem. *hin sein* 'biti proč, uničen' (Debenjak 1981: 120)

② SSKJ²: –, ¹¹⁶ Plet.: –

iti skupaj ▶ ['itj s'küp] g'rɛ:n s'küp dov. **1.** *skrčiti se |postati manjši po obsegu|* **2.** *ustrezati glede na estetske lastnosti*

① ▷ **1.** [Pɾ p'ra:jj 'mɔrɛš 'pāsko 'mɛtj, ki 'ne:j 'vɔda prež'gɛ:ča, ki 'te g'rɛ: 'lɛxko bla'go:u s'küp.] • **2.** [S'po:ut pot po'lero pa se na'va:dno 'nɔsla p'lu:zna. 'To:u je b'lɔ 'lɛpo, či b'lɔ o'bɔ:jno 'ta:ke 'fa:rbe, ki š'lɔ s'küp.]

① *iti* ← pslovan. **jiti*, sed. **jbdǫ* ← ide. **hlej-* 'iti, hoditi' in *skupaj* ← **sъ kupa* 's kupa, od kupa' oz. **ъ kŭpъ* 'na kup, v kup', **ъ kŭpě* 'na kupu, v kupu'

② 1. pomen: SSKJ²: + (pod geslom *iti*), Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: + (pod gesloma *iti* in *skupaj*), Plet.: –

jorha ▶ ['jɔ:rxɑ] -e ž *cunja iz irhovine*

① ▷ ['To:u je b'lo:u 'dɔstj 'ta:kix zaniče'vālnix i'mɛ:n. 'To:u bi b'lā 'ka:ka za'vržena 'çota že, ki se za d'rŭgo 'ne:j opo'ra:blala kāk za 'ka:ko b'ri:saje, 'tūdj pečü:šɲca, 'jɔ:rxɑ.]

① srvnem. *irch*, *irh* 'belo ustrojena gamsova, jelenova ali srnina koža', kar je iz stvnem. *irach* 'kozel' ← lat. *(h)*ircus* 'kozel' (Striedter-Temps 1963: 138; Bezljaj 1976: 212)

② SSKJ²: –, Plet.: –

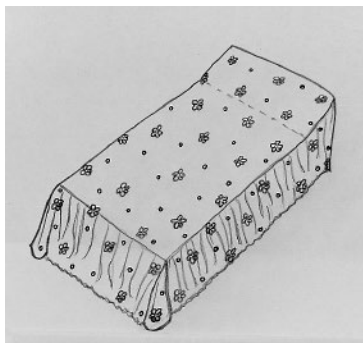
kaperdeka ▶ [ka'per'dɛka] -e ž *vrhnje posteljno pregrinjalo*

① ▷ [Iz bro'ka:ta pa, či je 'kɛ:ra 'ka:kj sve'ča:nj kos'ti:mček 'me:ila, 'vāčj se pa 'to:u 'nūca 'boj za ka'per'dɛke, sp'lɔx na 'ka:ke 'vɛ:čje s'vɛ:tke.] • [G'dā se 'kāj 'zāčneš vi'čitj, 'to:u od za'čɛ:tka 'ma:š 'ka:ko 'rɔbleje, 'fɔ:r'xɛjnke za'ro:ubiš, 'ka:ke ka'per'dɛke, 'tūdj 'pojštre, š'nājɛ:tɛ:xle, š't'rɔ'zɔke.]

① nem. *Kaperdecke* 'posteljno pregrinjalo'

② SSKJ²: –, Plet.: –

¹¹⁶ Leksem *hin* s pripisanim kvalifikatorjem pog. 'utrujen, izmučen, iztrošen' in pripisanimi kvalifikatorjema pog., ekspr. 'mrtev, uničen' beleži Sprotni slovar slovenskega jezika.

Slika 294: Kaperdeka

Slika 295: Namizni prt

lozen ▶ ['lɔzɔ] -zna -o prid. *obrabljen, poškodovan (zaradi drgnjenja)*

① ▶ [Či je bi'lo:ɥ 'gej 'lɔzno, sɥ 'xistro 'málo poš'tɛpala 'sin pa 'ta:, ki se 'ne:ɥ 'dále 'tɾgalo. F'ča:sɥ sɥ še z d'rü:go f'liko pod'lɔžla s'po:ɥt in p're:ik poš'tɛpala.]

① morda nem. *lose* 'ohlapen, rahel' (Debenjak 1981: 150)

① SSKJ²: –, Plet.: +

moda ▶ ['mo:ɥda] -e ž **1.** *moda* |v določenem času uveljavljeni kroji oblačil, obutve, vzorci blaga, modni dodatki| **2.** *kar ustreza splošnemu okusu določenega časa*

① ▶ **1.** ['Zâj je 'pâč 'mo:ɥda 'čist 'na:čišna, kâk je 'neğda 'bi:la.] ▪ **2.** [Či sɥ pɾ 'šiĵankɥ 'gɔɾɥ v're:ɥzala na š'pic, je 'lexko 'bija p're:ɥdɥ š'pic, 'lexko pa je 'bija š'pic 'tüɥdɥ 'za:dɥ. 'To:ɥ je sp'lɔx v 'ɔsɥdesetix 'le:ɥtax b'lɔ v 'mo:ɥdɥ.]

① prek nem. *Mode* prevzeto iz frc. *mode* 'moda' s prvotnim pomenom 'način oblačenja'

① 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p~

namizni prt ▶ [na'mi:znɥ 'pɾ:t] -iga -a m *namizni prt* |ki je za na mizo| = prt (1. pomen)

① ▶ [Na'mi:znɥ 'pɾ:t mɔɾe 'bitɥ za'dɔstɥ 'vɛ:kɥ, 'tâk ki pɾ k'ra:jɥ o'kul še 'ma:lo 'doj vi'si:.]

① *namizen* ← *miza* ← it. *mensa* ← lat. *mensa* 'miza' in *pɾt* ← pslovan. **pŕrtŭ* ← pslovan. **pŕrti* 'parati, cepiti, trgati' ali ide. **sper*(H)- 'viti, plesti'

① SSKJ²: + (pod gesloma *pɾt* in *namizen*), Plet.: + (pod geslom *pɾt*)

nobel ⇒ noblik

nobel zrihtan ⇒ noblik zrihtan

noblik ▶ ['no:ɥblik] - - prid. *zelo lepo, izbrano oblečen*

⑦ ▷ [Za 'ka:ko gos'tüvaʃe, 'to:ɥ sɲ f'se 'ši:vala, so x'telj 'bitj f'si 'boj 'no:ɥblik.]

① prevzeto prek nem. *nobel* iz frc. *noble* 'plemenit'

④ SSKJ²: – (→ *nobel* p+), Plet.: –

noblik zrihtan ▶ ['no:ɥblik z'rixtanj] - -a - -o prid. *imenitno, gosposko, odlično oblečen*

⑦ ▷ ['Nęɟda, še 'po:ɥnin, so p'rišlj 'nękj Afst'ri:ɟj in 'to:ɥ so b'li f'si 'tāk 'no:ɥblik z'rixtanj.]

① *noblik* ← prevzeto prek nem. *nobel* iz frc. *noble* 'plemenit' in *zrihtan* ← *rihtati* ← nem. *richten* 'usmerjati, soditi' in 'urediti, popraviti'

④ SSKJ²: –, Plet.: –

obesiti ▶ [o'bęstj] o'be:isɲ dov. *obesiti* |*namestiti kaj tako, da je oprto, pri-trjeno zgoraj in visi*| = gor obesiti

⑦ ▷ [Ob'le:ika 'mɔre 'mętj št'rüfice, ki jo 'lexko o'be:isj.]

① pslovan. **obvęsiti* 'obesiti', kar je sestavljeno iz **ob* in **vęsiti*, vzročnega glagola od **vįsęti*

④ SSKJ²: +, Plet.: +

Slika 296: Odšpilani

odšpilani ▶ [otš'pilanj] -a -o prid. *narejen tako, da konca, dela česa z gumbi, zaponko nista povezana drug z drugim*

⑦ ▷ [S'rākca je 'lexko pɾ k'rɔ:gnj zaš'pilana al pa otš'pilana. 'Tüj ro'ka:f je 'lexko zaš'pilanj al pa otš'pilanj. Či je otš'pilanj, je na'va:dno 'gor za'sü:kanj, sp'lɔx pɾ 'mɔški s'rākci.]

① *odšpilan* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Striedter-Temps 1963: 224–225)

② SSKJ²: –, Plet.: –

ostanek ▶ [os'ta:nɛk] -nka m, nav. mn. *ostanki* ▶ [os'ta:nkɪ] **1.** *kos blaga, ki ga ni mogoče (raz)rezati na manjše kose za prodajo* **2.** *prodajalna s takim blagom*

⑦ ▶ **1.** [Os'ta:nkɪ, 'to:ɥ je b'lɔ 'ta:ko bla'go:ɥ, ki 'mɛlo 'ka:ke 'fɛlere 'nɔ:r, 'ka:ke 'črte in 'tāk, ki sɲ 'moɣla pɹ prɛrɛ'za:vajɪ z'lɔ 'pāsko 'mɛtɪ, ki sɲ se 'tɛ:mɪ 'zɔɣɳla. 'To:ɥ so bi'li: na'va:dno 'mɛnšɪ 'kɔ:sɪ bla'ga:, 'sāmo za 'ka:ko 'jɛjŋko, p'lu:zno, k'la:t, 'tūj za kos'ti:m, 'ne:ɪ pa 'ce:ɪlɪ 'mɛtɹɪ, 'tāk ki je b'lɔ na'va:dno 'sāmo f'kūp z'lɔʒɛno, 'ne:ɪ 'gɔr na 'ba:lax.] ▪ **2.** [Na os'ta:nkax si 'lɛxko 'do:ɥba fa'lɛjʂo, 'boj 'fa:l bla'go:ɥ kāk v d'rū:gix tɹɔgo'vinax z b'la:gon.] ▪ [Či si bla'go:ɥ 'kū:pa na os'ta:nkax, si 'do:ɥba fa'lɛj. 'To:ɥ je b'lā tɹɔgo'vina z os'ta:nkamɪ.]

① *ostanek* ← *stati* ← pslovan. **stāti* ← ide. **stah₂*- 'stopiti, stati'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +p–

2. pomen: SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

pečušnica ▶ [pe'čü:ʂɳca] -e ž *kos zavrženega oblačila, ki se uporablja za brisanje grelne plošče ali kot zaščita pred vročino pri dviganju vročih loncev*

⑦ ▶ ['To:ɥ za 'ka:ko b'ri:sajɛ pɹ ʂ'pɔ:rɛtɪ so se 'nūcale 'ka:ke s'ta:re 'çote, pe'čü:ʂɳce. 'Tūj se 'ne:ɪsɪ pos'mo:ɥda, či si 'ka:kɪ ʒ'gɛ:čɪ 'piskɹ z'digna.]

① *pečušnica* ← *peč* ← pslovan. **pěťb* ← ide. **pek^u-ti-* ← ide. **pek^u-* 'kuhati, peči'

② SSKJ²: –, Plet.: +

polšter ▶ ['pojʂtɹ] -tra m *vzglavnik* |*blazina za pod glavo*|

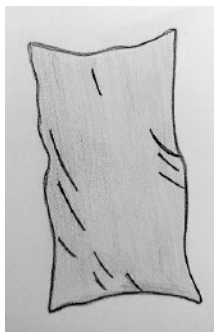
⑦ ▶ [Za 'pojʂtre pa za bla'zine se 'nūca a'gi:n. 'To:ɥ je 'ta:ko 'go:ɥsto t'ka:no bla'go:ɥ, ki 'pɛ:rje ne g'rɛ: s'ko:ɥzɪ.]

① srvnem. *polster*, *bolster*, stvnem. *polstar* 'blazina' (Striedter-Temps 1963: 198)

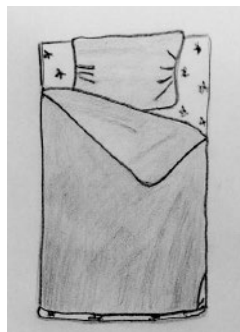
② SSKJ²: –, Plet.: +

⑧ Najstarejši vzglavniki so se pojavili pred več kot 9000 leti v Mezopotamiji. Bili so trdi, običajno narejeni iz kamna ali lesa. Uporabljale so jih tudi mnoge druge stare civilizacije, npr. Egipčani, ki so zelo pazili na zaščito glave, saj je ta zanje pomenila duhovno središče telesa. Kitajci, ki so izdelali mehke vzglavnike iz tekstila, so sicer raje uporabljali trde

vzglavnike iz porcelana, bambusa, brona ali poldragega kamna žada, saj so menili, da prijetna in udobna mehko telo pomehkuži. Tudi Grki in Rimljani so uporabo mehkih blazin za pod glavo razumeli kot znamenje šibkosti, zato so te prihranili za nosečnice. Po padcu rimskega imperija in v srednjem veku si je mehke vzglavnike iz blaga lahko privoščilo v glavnem le plemstvo. Do preobrata je prišlo v času industrijske revolucije, ko je postal tekstil cenovno dostopen in so si ljudje pričeli sami izdelovati vzglavnike. Polnili so jih z mehkim materialom, npr. z gosjim puhom, pogosteje s čistim senom ali kokošjim perjem. Polnilo iz poliestra, ki se je pojavilo v šestdesetih letih 20. stoletja, je podaljšalo življenjsko dobo vzglavnikov. Ti so danes polnjeni z različnimi materiali (<https://verlo.com/blog/the-fascinating-history-of-pillows/>; pridobljeno: 25. 2. 2025). Na Slovenskem so bile nekdane vzglavne blazine dolge in ozke (za dve osebi). Meščani so jih uporabljali od 16. stoletja, podeželani pa od 17. stoletja dalje (Baš 2004: 451).

Slika 297: Polšter

Slika 298: Posteljina

posteljina ▶ [postel'nina] -e ž *posteljina* |blazine, odeje in posteljno perilo|

① ▷ [Za postel'nino se 'nüca 'nâj'boj da'mâst.]

① *posteljina* ← *postelja* ← pslovan. **pòstel'a* in **pòstel'b* ← pslovan. **postblâti* 'postlati, razprostrti', kar prvotno pomeni *'prostor, kjer je razprostrta (slama ali kaj podobnega, primerneza za ležišče)'

② SSKJ²: +, Plet.: +

pošterkani prt ▶ [poš'te:rkani 'pr:t] -iga -a m *prt*, *prepojen s škrobovo raztopino, da se doseže večja trdota tkanine*

① ▷ [Poš'te:rkani 'pr:tj so b'li 'boj 'tâk 'tr:dj in 'to:u se po f'sa:ken p'ra:jj 'môglo po'nôvno poš'te:rkati.]

- ① *pošterkan* ← *šterkati* ← nem. *stärken* 'štirkati, škrobiti' ← nem. *stark* 'krepak, močan' in *prt* ← pslovan. **přrtъ* ← pslovan. **pōrti* 'parati, cepiti, trgati' ali ide. **sper(H)*- 'viti, plesti'

① SSKJ²: –, Plet.: –

poštirkan prt ⇒ pošterkani prt

potegniti cote na se ▶ [po'te:gn̩t̩j 'cōte na 'se:] po'te:g̩nen 'cōte na 'se: dov. obleči se |*dati na svoje telo oblačilo, dodatke*|

- ① ▶ [Či je 'sila 'bi:la za 'dēlo, s̩̩ 'vūtro, 'kāk s̩̩ po'te:g̩n̩la 'cōte na 'se:, ta'koj̩ začē:la 'dēlat̩j.]

- ① *potegniti* ← *tegniti* ← pslovan. **tęgnōti* 'vleči, raztegovati, napenjati' ← ide. **t^heng^h*- 'vleči, dol vleči, biti težek' in *cota* ← stvnem. *zotta*, *zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104) in *na* ← pslovan. **na* ← ide. **nō* in *se* ← pslovan. **se*, ← ide. **sē* oz. **se* 'ločen, zase' in 'se'

① SSKJ²: –, Plet.: –

povijalna plenica ▶ [povi'jāl̩na ple'nica] -e -e ž *povijalni pas* |*podolgovat kos mehke tkanine s trakci, s katerim se dojenčku pritrdi plenica, plenice*|

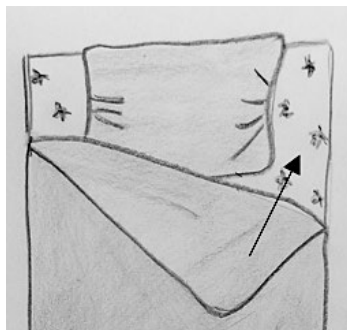
- ① ▶ [B'l̩ je pa 'tūj kāk 'en t'ra:k, na d'ro:ūbno št'rēkano pa ž'nū:rce op st'ra:n̩j, ki se p're:ik čez na'va:dno ple'nico z'vę:zalo, ki 'lēpo f'kūp d̩'žālo. 'To:ū smo 'rekl̩j povi'jāl̩na ple'nica.]

- ① *povijalen* ← *viti* ← pslovan. **vīti* 'viti, plesti, obračati, upogibati' ← ide. **uej^h*- 'viti, oviti, zaviti' in *plenica* ← pslovan. **plěná* *'tanka tkanina, tanka kožica, opna'

① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 299: Povijalna plenica

Slika 300: Prt (2. pomen)

prt ▶ ['pr:t] -a m 1. prt |*tekstilni izdelek za prekrivanje mize*| = namizni prt
2. rjuha |*del postelnjega perila pravokotne oblike za pokrivanje ležišča, odevanje*|

① ▷ 1. ['Pr:tj so 'lexko podugo'vâtj, 'lexko so kvad'ra:tnj, 'to:u so f'si k'ra:jnikj g'li:x 'du:gj, pa 'tûj ok'ro:uglj so 'pr:tj 'lexko al pa o'vâlnj, 'ka:ka je pač 'miza.] • 2. [Na začę:tkj, 'dâ se 'zâčneš vi'čitj, 'ro:ûbiš postel'nino, 'ka:ke 'pr:te za 'postelo, 'tûj š'nâjc'tę:xle, 'nâx že 'ka:ke 'kõ:se ob'le:ike pa tåk.]

① pslovan. *pŕrtb ← pslovan. *pŕrti 'parati, cepiti, trgati' ali ide. *sper(H)- 'viti, plesti'

② 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: +

2. pomen: SSKJ²: nar. +, Plet.: +

③ Prt je tekstilni izdelek za prekrivanje mize, v preteklosti pa so ga uporabljali tudi za prekrivanje jerbasa ali košare s hrano, za valjanje testa ali tudi za pokrivanje mrličevega obraza. Nekoč je pomenil platno, v Prekmurju platneno rjuho in predpasnik (Baš 2004: 482). Namizni prt je največkrat iz tekstila, tudi vzorčno tkanega, vezenega ali potiskanega, redkeje je polsten, čipkast, sintetičen ali papirnat. Funkcije namiznega prta so zaščitna, reprezentativna in okrasna. Pri družbeni eliti so tu in tam začeli uporabljati namizne prte v visokem srednjem veku, pri meščanih v poznem srednjem veku. Kmečko prebivalstvo je imelo namizne prte vsaj v 17. stoletju, vendar so jih še pred 2. sv. vojno uporabljali predvsem ob velikih praznikih. Pri vseh plasteh prebivalstva je vsakdanja raba namiznega prta postala splošna v drugi polovici 20. stoletja (prav tam: 353).

Do druge polovice 19. stoletja sta bila slama ali ličkanje v postelnjaku (tj. spanju namenjenem pohištenem kosu oz. ogrodju za posteljo), pregrnjena s platneno rjuho, t. i. *prtom*, najpogostejše ležišče. Prve omembe rjuh pri meščanih so iz 16. stoletja, na kmetijah pa iz 17. stoletja (Baš 2004: 451).

▷ namizni prt; pošterkani prt; rožasti prt; ven šivani prt

raztrgati ▶ [ras'trgatj] ras'tr:gan dov. *raztrgati* |z rabo, uporabo narediti, da kaj ni več celo|

① ▷ [Či so se 'ka:ke 'de:ĵje x'lâče ras'trgale, sŋ 'xitro 'ka:ko f'liko d'ja:la 'gor pa 'mâlo z ma'si:non 'sin pa 'ta: pa je bi'lo:u 'pa: 'ce:ilo.]

① *raztrgati* ← *trgati* ← pslovan. *tŕrgati (ali *tŕrgâtj) ← ide. *terh_g ← *terh_j 'treti, drgniti, vrtati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

rihtati se ▶ ['rixɬati se] -an se nedov. **1.** *oblačiti, napravljati | delati, da ima kdo na telesu oblačilo, dodatke* | **2.** *zelo lepo, izbrano se oblačiti, lišpati se*

① ▷ **1.** ['Oča so se s'ko:ʁs 'dugo 'rixɬalj, p'reja kāk so 'ka:n š'li, 'tāk ki smo jix 'moǵlj f'sa:kok'rāt 'čākatj.] ▪ **2.** ['Enj se 'pāč 'rādj 'rixɬajo.]

① nem. *sich richten* 'urediti se' in 'ravnati se, postaviti se' (Antič 1999: 338)

② 1. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: –, Plet.: –

rožasti prt ▶ ['ro:ʁžastj 'pɾ:t] -iga -a m prt, ki ima v vzorcu cvete, rože

① ▷ [Za na 'mizo je 'nāj'lěpšj 'ka:kj 'ro:ʁžastj 'pɾ:t.]

① *rožast* ← *roža* ← stvnem. *rōsa*, srvnem. *rōse* (> nem. *Rose* 'vrtnica') in *prt* ← pslovan. **pŕrtb* ← pslovan. **pŕrti* 'parati, cepiti, trgati' ali ide. **sper(H)*- 'viti, plesti'

② SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 301: Rožasti prt

Slika 302: Sarvjetka

sarvjetka ▶ [sarv'jɛ:tka] -e ž *servieta* | *kuhinjska krpa, brisalka*

① ▷ ['Tūj š'nājc'tɛ:xlj, sarv'jɛ:tke, 'pɾ:tj 'mɔrjo 'bitj za'ro:ʁblenj.]

① prevzeto prek nem. *Serviette* iz frc. *serviette* ← frc. *servir* 'servirati, postreči s hrano'

② SSKJ²: – (→ *servietka* p+), Plet.: –

③ Bombažne brisače za brisanje posode so prišle v rabo sredi 20. stoletja (Baš 2004: 48).

servietka ⇒ sarvjetka

širina ▶ [ši'ri:na] -e ž *širina* | *razsežnost, prečna na dolžino ali višino ploskve*

① ▷ [Za 'ra:vno 'jejnko pa g'rɛ: 'sāmo 'ena dol'ži:na bla'ga:, či je d'vɔj:ne ši'ri:ne.] ▪ [Či si x'tɛja, ki ti je 'kāj ž'ni:dar ali pa ši'vi:lja za'šija, si 'moǵa 'itj na 'mɛro, 'tāk ki je 'un 'vɛda, 'ka:ko veli'ko:ʁst 'ma:š pa ši'ri:no.]

- ① *širina* ← *širok* ← pslovan. **širokǫ* ← **šīrǫ* ← morda ide. **ksəiro-*, **sk(ə)əiro-* 'jasen, čist'
 ② SSKJ²: +, Plet.: +

štrozok ▶ [št'ɾɔ'zɔk] -a m s *slamo ali ličjem napolnjena blazina za ležanje*

- ① ▶ [št'ɾɔ'zɔke, pɾ 'tisten pa si 'sāmo 'gɔrj 'lū:kno 'nɔ:r 'pūsta, ki so 'tisto 'li:čje 'nɔ:r k'lāčlj. 'To:ɥ je bi'lo:ɥ ot ko'ruze 'tisto 'li:čje, 'ne:ɥ.]

① srvnem. *strōsac*, nem. *Strohsack* 'slamnjača' (Jakop 2016: 207)

② SSKJ²: –, Plet.: –

- ③ *Štrózak* ali slamnjača je bila velika vreča, ki so jo polnili s slamo, tudi z ličkanjem, zrezano slamo ali zrezanim senom, listjem, ovsenimi plevami ali žaganjem. Glede na polnilo so jo lahko imenovali tudi plevnica, *žaganca* ali kako drugače. Žimnice, polnjene z morsko travo, pozneje s konjsko žimo, so imeli pred 1. sv. vojno le premožnejši. Žimnice na vzmeti in trodelne vrhnje žimnice so začeli izdelovati v drugi polovici 19. stoletja. Sprva so jih uporabljali premožnejši meščani, pozneje bogatejši kmetje. Širše so se uveljavile med 1. in 2. sv. vojno. Po 2. sv. vojni so se hitro in splošno uveljavile raznovrstne vzmetnice, *jogiji* (Baš 2004: 451).

velikost ▶ [veli'ko:ɥst] -i ž *velikost* |*lastnost, značilnost koga ali česa glede na stopnjo razsežnosti*|

- ① ▶ [Či si x'tēja, ki ti je 'kāj ž'ni:dar ali pa ši'vi:lja zašija, si 'mɔga 'itj na 'mɛro, 'tāk ki je 'un 'vɛda, 'ka:ko veli'ko:ɥst 'ma:š pa ši'ri:no.]

① *velikost* ← *velik* ← pslovan. **velīkǫ* ← **velǫ* ← domnevno ide. **uelH-* 'biti močan, imeti oblast, vladati'

② SSKJ²: +, Plet.: +

ven puščati ▶ [vün 'pü:šati] 'vün -an nedov. *izpuščati* |*ne upoštevati, ne navajati*|

- ① ▶ [F'ča:sj te ma'si:n 'tūdij 'kāj zafr'ka:vle, ki š'tixe 'vün 'pü:ša.]

① *ven* ← pslovan. **vbnǫ* 'ven' in *puščati* ← *pustiti* ← pslovan. **pustīti* ← verjetno pslovan. **pūstǫ* 'neobljuden, zapuščen'

② SSKJ²: –, Plet.: –

ven šivani prt ▶ [vün 'ši:vanj 'pɾ:t] 'vün -iga -a m *izvezen (tj. z vezenjem okrašen) prt*

- ① ▶ ['To:ɥ 'ka:ke 'vün 'ši:vane 'pɾ:te, 'tiste pa 'nāj'bojše z 'ro:ɥko op'rātj.]

① *ven* ← pslovan. **vbnǫ* 'ven' in *šivani* ← *šiti* ← pslovan. **s'īti*, sed. **s'ijǫ*

- in *s'ǝjɔ 'šivati' ← ide. *sieuH- 'šivati' in prt ← pslovan. *pǝrtb ← pslovan. *pǝrti 'parati, cepiti, trgati' ali ide. *sper(H)- 'viti, plesti'
 ① SSKJ²: –, Plet.: –

Slika 303: Ven šivani prt

Slika 304: Zašpilani

vkup zašpilati ▶ [f'küp zaš'pilati] f'küp zaš'pilan dov. *zapeti |dati kaj v tak položaj, da kaj povezuje ali pritrjuje k čemu, ali narediti, da sta konca, dela česa z gumbi, zaponko povezana drug z drugim|* = zašpilati

- ① ▷ [F 'pa:sj pa je 'bija na'va:dno 'xa:kļc ali pa 'ka:kļ k'nɔfec, ki si si f'küp zaš'pila.]

- ① *vkup* ← *sʙ kǝpa 's kupa, od kupa' oz. *vʙ kǝpʙ 'na kup, v kup', *vʙ kǝpě 'na kupu, v kupu' in *zašpilati* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Striedter-Temps 1963: 224–225)

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

vkup zvezati ▶ [f'küp z'vɛ:zati] f'küp z'vɛ:žen dov. *zavezati |z vrstico, trakom ali deloma česa narediti vozel, da ostane komu kaj na določenem mestu, v določenem položaju|* = zvezati = zažnurati

- ① ▷ [P'reja 'nɛgda so 'mɛle 'ženske 'fürtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dj so pa ž'nü:re bi'le:, ki se je f'küp z'vɛ:zalo.]

- ① *vkup* ← *sʙ kǝpa 's kupa, od kupa' oz. *vʙ kǝpʙ 'na kup, v kup', *vʙ kǝpě 'na kupu, v kupu' in *zvezati* ← pslovan. *vɛzāti ← pslovan. *vɛztī 'zavezati, zadržniti' ← ide. *h₂amg'^h- 'vezati, stiskati, ožati'

- ① SSKJ²: –, Plet.: –

vzkriž zašpilati ▶ [fsk'ri:š zaš'pilati] fsk'ri:š zaš'pilan dov. **1.** *zapeti tako, da so naramnice prekrížane (položene navzkriž)* **2.** *napačno zapeti*

- ① ▷ **1.** [P'reja 'nɛgda so 'mɛle 'ženske 'fürtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dj so pa ž'nü:re bi'le:, ki se je f'küp z'vɛ:zalo.]

▪ 2. [Př zašpi'la:važi 'mõreš 'pa:stj, ki si fsk'ri:š ne zaš'pilaš, ki 'te si 'en 'kõ:s 'cõte 'gõr po'te:gneš in 'tjũ 'gõrj 'grdo sto'ji:. Na 'enj st'ra:nj je p'reveč, na d'rũ:gj st'ra:nj pa fa'li:.]

① *vzkriž* ← *križ* ← rom. **krō(d)že* ← vlat. **crōcem*, klas. lat. *crux* 'križ' in *zašpilati* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Strieder-Temps 1963: 224–225)

② SSKJ²: –, Plet.: –

zašpilani ▶ [zaš'pilani] -a -o prid. *narejen tako, da sta konca, dela česa z gumbi, zaponko povezana drug z drugim*

① ▷ [S'rākca je 'lexko př k'rõ:gñj zaš'pilana al pa otš'pilana. 'Tjũ ro'ka:f je 'lexko zaš'pilani al pa otš'pilani. Či je otš'pilani, je na'va:dno 'gõr za'sũ:kanj, sp'lox př 'mõškj s'rākci:.]

① *zašpilan* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Strieder-Temps 1963: 224–225)

② SSKJ²: –, Plet.: –

zašpilati ▶ [zaš'pilati] zaš'pilan dov. *zapeti |dati kaj v tak položaj, da kaj povezuje ali pritrjuje k čemu, ali narediti, da sta konca, dela česa z gumbi, zaponko povezana drug z drugim* = vkup zašpilati

① ▷ ['Põjštrj zaš'pilaš na st'ra:nj, 'gi je 'lũ:kna. 'Nẽgda pa so 'nẽkinj 'põjštrj 'mẽlj ž'nũ:rce 'cõ:j zašite na'mẽsto k'nõfof in 'te se je 'tisto f'kũp z'vẽ:zalo, ki 'ne:j t'rẽbalo k'nõfof pa 'ne:j k'nõf'lũ:kne.] ▪ [K'nõf 'mõre 'bitj 'ra:rno p'rāf 'vẽ:kj, 'tāk kāk k'nõf'lũ:kna, ki si ga 'lexko zaš'pilaš.] ▪ [Či je 'mẽja 'du:ge ro'ka:ve, je na'va:dno 'dõlj 'mẽja 'pertj, ki je se zaš'pila s k'nõfon.]

① *zašpilati* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem. *Speil* 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Strieder-Temps 1963: 224–225)

② SSKJ²: –, Plet.: –

▷ *vzkriž zašpilati*

zašpilavanje ▶ [zašpi'la:važe] -a m *glagolnik od zašpilavati* 'zapenjati'

① ▷ [Př zašpi'la:važi 'mõreš 'pa:stj, ki si fsk'ri:š ne zaš'pilaš, ki 'te si 'en 'kõ:s 'cõte 'gõr po'te:gneš in 'tjũ 'gõrj 'grdo sto'ji:. Na 'enj st'ra:nj je p'reveč, na d'rũ:gj st'ra:nj pa fa'li:.]

① *zašpilavanje* ← *špila* ← srvnem. *spīl* 'konica, sponka' (> bav. nem.

Speil 'trska, iver' > nem. *Speiler* 'špila'); prim. tudi *zuspeilen* 'zašpiliti' (Striedter-Temps 1963: 224–225)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zažnurati ▶ [zaž'nü:ratij] zaž'nü:ran dov. *zavezati* |z vrvico, trakom ali deloma česa narediti vozle, da ostane komu kaj na določenem mestu, v določenem položaju| = vkup zvezati = zvezati

① ▷ [Sp'lɔx dik'line so 'en 'cajt no'sile ž'nü:rce 'nɔ:r po'te:gjēne. Pɾ ro'ka:vax, na 'rāmax, f 'pa:sj pa p're:ijɔ pɾ 'šijankj so 'mele al 'nɔ:r po'te:gjēne al 'cɔj za'site in 'to:ɥ so si 'lɛpo zaž'nü:rale, si 'tāk v 'māšļček z'vɛ:zale.]

① *zažnurati* ← *žnura* ← stvnem., srvnem. *snuor* 'vrvica, trak, vrv' (Striedter-Temps 1963: 254)

① SSKJ²: –, Plet.: –

zgnetati se ▶ [zje'getatj se] zje'gečen se dov. *zelo se zmečkati*

① ▷ [Ne s'me:ij se f prež'gečij 'vɔdij p'rātij, ki 'vāčij se zje'geče.]

① *gnesti* 'stiskati' ← pslovan. **gnestī*, sed. **gnětq* ← ide. **gnet-* 'gnesti, stiskati z rokami'

① SSKJ²: –, Plet.: –

zrihtati se ▶ [z'rixtati se] -an se dov. **1.** *obleči, napraviti se* |narediti, da ima kdo na telesu oblačilo, dodatke| **2.** *lepo, skrbno se obleči*

① ▷ **1.** [Či 'ka:n g'rɛ:š s 'kun, se 'mɔrɛš 'xित्र z'rixtatij, ki te 'nedo 'čākalij.]

▪ **2.** [Či si 'šo:ɥ met 'ka:ko 'bɔj'so d'rūžbo, si pač g'lɛ:da, ki si se z'rixta.]

① *zrihtati se* ← *rihtati se* ← nem. *sich richten* 'urediti se' in 'ravnati se, postaviti se' (Antič 1999: 338)

① 1. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

2. pomen: SSKJ²: +, Plet.: –

zvezati ▶ [z'vɛ:zatij] z'vɛ:žen dov. *zavezati* |z vrvico, trakom ali deloma česa narediti vozle, da ostane komu kaj na določenem mestu, v določenem položaju| = vkup zvezati = zažnurati

① ▷ ['Bija pa je 'tūdik k'rɔ:gɥ, 'tāk ki se je p're:ijɔ z'vɛ:za v 'māšļ. 'Tistij je 'bija 'ta:kij 'o:ɥskij 'boj t'ra:k o'kul, 'ka:ke d'va:, t'ri: centi'metre, 'tāk ki se je p're:ijɔ 'lexko z'vɛ:zalo.] ▪ [Sp'lɔx dik'line so 'en 'cajt no'sile ž'nü:rce 'nɔ:r po'te:gjēne. Pɾ ro'ka:vax, na 'rāmax, f 'pa:sj pa p're:ijɔ pɾ 'šijankj so 'mele al 'nɔ:r po'te:gjēne al 'cɔj za'site in 'to:ɥ so si 'lɛpo zaž'nü:rale, si 'tāk v 'māšļček z'vɛ:zale.]

① *zvezati* ← *vezati* ← pslovan. **vezǎti* ← pslovan. **vezti* 'zavezati, zadrgniti' ← ide. **h₂amg*^h- 'vezati, stiskati, ožati'

② SSKJ²: +p–, Plet.: +p–

žnura ▶ [ž'nü:ra] -e ž *žnora* |*vrvica za zavezovanje oblačila ali čevljev*| = žnurica

① ▷ [P'reja 'nɛgda so 'mɛlə vɛ'či:na 'fürtoxe na 'xa:me, 'tāk ki se je na'za:j 'tāk fsk'ri:š zaš'pilalo, 'za:dj so pa ž'nü:re b'lɛ:, ki se je f'küp z'vɛ:zalo.] ▪ [Či so se ž'nü:re pɾ 'šu:xah zaž'nü:rale, 'te f'ča:sj 'ne:j po'ma:galo d'rügo, kāk jix pre'rɛzati pa 'no:ɥve 'nɔ:r po'tɛ:gntj.]

① stvnem., srvnem. *snuor* 'vrvica, trak, vrv' (Striedter-Temps 1963: 254)

② SSKJ²: – (→ *žnora* nižje pog. p+), Plet.: – (→ *žnora* p+)

žnurica ▶ [ž'nü:rca] -e ž *žnor(ica)* |*vrvica za zavezovanje oblačila ali čevljev*| = žnura

① ▷ [Sp'lɔx dik'line so 'en 'cajt no'sile ž'nü:rce 'nɔ:r po'tɛ:gjɛne. Pɾ ro'ka:vax, na 'rāmax, f 'pa:sj pa p're:ɪdj pɾ 'šijankj so 'mɛlə al 'nɔ:r po'tɛ:gjɛne al 'cɔ:j za'site in 'to:ɥ so si 'lɛpo zaž'nü:rale, si 'tāk v 'māšlček z'vɛ:zale.] ▪ ['Dɛce smo se 'nɛgda 'mɔgle 'xistro navi'čitj za'vɛ:zati si ž'nü:rce na 'šu:xax, ki b'lā vɛ'či:na 'šu:xof za z'vɛ:zati.]

① *žnurica* ← *žnura* ← stvnem., srvnem. *snuor* 'vrvica, trak, vrv' (Striedter-Temps 1963: 254)

② SSKJ²: –, Plet.: –

Tujejezični vplivi v trojiški leksiki in njena dokumentiranost v slovarjih

V izraznem fondu vsakega jezika se odražajo vsi procesi, ki sta jih preživljala družba in jezik v svojem razvoju. Slovenska narečja so bila skozi zgodovino v stiku z različnimi tujimi jeziki in njihovimi narečji, saj so se dolga stoletja razvijala v pretežno neslovanski okolici, na ozemlju, kjer se stikajo štiri velike evropske naravnogeografske makroregije (alpski svet, dinarski svet, sredozemski svet ter Panonska nižina) in štiri različna jezikovna in kulturna področja: slovansko, germansko, romansko in madžarsko. Slovenski jezik je bil zaradi svoje skromne funkcionalnosti do propada fevdalne družbe zelo konzervativen, nato pa se je začel razvijati v moderen evropski kulturni jezik, katerega prvotni podedovani praslovanski osnovni izrazijski fond ni mogel zadostovati za številne potrebe modernega kulturnega izživljanja. Uvajanja in sprejemanja slovanskega besedja in strokovnega izrazja so imela pozitiven učinek na podobo slovenskega jezika, medtem ko so bile politično opredeljene zamisli ilirskega in kasneje panslavističnega jezikovnega približevanja in združevanja obsojene na propad, v dobro jezikovne samoniklosti in suverenosti (Orel 2010: 36). Ob slovanskih so se v slovenski jezik in slovenska narečja vnašale tudi germanske, romanske in madžarske jezikovne prvine. Naši predniki so si izposojali besede že v praslovanščini. Te izposojenke germanskega izvora ali prek germanščine prevzete iz latinščine in grščine so bolj ali manj skupne vsem slovanskim jezikom, npr. *deska*, *hiša*, *hlebec*, *hlev*, *kupiti*, *mleko*, *vedro*. Takoj po naselitvi smo največ sprejemali od Romanov, od 9. stoletja dalje pa zlasti od Germanov, katerih poljedelska in obrtniška tehnika je postajala vse naprednejša. Romanski vpliv je bil na prehodu med srednjim in novim vekom opazen zlasti v stavbarstvu, tkalstvu in delih obleke, prevladal pa je samo na skrajnem zahodu. Slovenci smo z nemškim posredovanjem sprejeli velik del krščanske terminologije, ki je deloma še širše slovanska, npr. *cerkev*, deloma pa zajema samo najbolj zahodne slovanske jezike, izpostavljene močnejšemu vplivu nemških misijskih središč, npr. *binkošti*, *birma*, *botra*, *škof*, zgodaj pa je bilo prevzetih tudi veliko imen iz hišne kulture, imena za kulturne rastline, poklice, pravne in nekatere gospodarske pojme. Najstarejših germanskih izposojenk, v slovenščino prevzetih do 12. stoletja, se danes skorajda ne zavedamo več, npr. *dreta*, *škarje*, *škoda* idr.; mlado prevzeto besedje za orodja, kuhinjske predmete in nove gospodarske pojme pa se je v slovenski jezik širilo zlasti v zadnjih stoletjih. Stik z madžarskim jezikom za slovenščino ni bil tako

usoden kot nemščina. Do jezikovne asimilacije ni prišlo, madžarščina je prevzela veliko narečnih (prekmurskih) besednih vplivov, nekoliko večji sprejem madžarizmov (zlasti) v narečje pa je opazen šele v začetku 19. stoletja, ko se je začelo oblikovati strokovno izrazje predvsem političnega in vojaškega življenja.

V pričujoči monografiji se osredotočamo na narečni izrazni fond v panonskem prostoru, kjer se je zaradi različnih zgodovinskih okoliščin, Prekmurje s Porabjem je bilo od 11. stoletja sestavni del ogrskega kraljestva in odtrgano od drugih slovanskih pokrajin, ohranilo veliko arhaizmov,¹¹⁷ katerih del je izpričan že v Brižinskih spomenikih in stari cerkveni slovanščini. Jedro panonske leksike je praslovanska dediščina.¹¹⁸ Praslovanski besedni zaklad se je ohranil zlasti na tistih področjih, kjer je že praslovanščina ustvarila ustrezen besedni fond, dejavnost pa, ki jo ta fond označuje, se v stoletjih ni mnogo spremenila, kot npr. v poljedelstvu, kjer imamo večidel skupno slovansko, tj. praslovansko terminologijo, npr. *orati*, *sejati*, *žeti*, *kositi*, *njiva*, *kosa* itd. Podobno velja za živinorejsko terminologijo in za poimenovanje favne na splošno, pri zunanji in notranji ureditvi človeškega bivališča pa jezik že ni več tako samostojen, kar je zaradi napredka v nastanitveni kulturi od praslovanskih časov pa do danes povsem razumljivo. V dejavnostih, ki so se jih naši predniki učili po naselitvi od svojih sosedov, so prevladali prevzeti izrazi zlasti v obrteh, npr. *tišlar*, *šoštar*, *žnidar*, *šlosar*, domači so se ohranili le v tistih obrteh in dejavnostih, ki so se razvile iz kmečkih, vaških kolektivov in so služile predvsem kmetom, npr. *kolar*, *kovač*, *tkalec*, *šivilja*, *lončar*, *kosec*, *terilja* idr. (Jurančič 1966: 33).

V monografiji predstavljeno narečno gradivo je v nadaljevanju obravnavano glede na besedotvorne lastnosti (eno- ali večbesednost terminov) in izvor, s čimer osvetljujemo pojave vnašanja tujih jezikovnih prvin v narečje, ter primerjano z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo knjižni jezik (Pleteršnikov slovar (1894–1895) in Slovar slovenskega knjižnega jezika²), s čimer osvetljujemo zgodovino pojavljanja posamezne besede v narečju

¹¹⁷ Da so arhaizmi v narečjih dobro ohranjeni, ugotavlja tudi Bezljaj (1965: 186). Vzrok temu pripisuje njihovem stoletja dolgemu samosvojemu razvoju brez tesnejše povezave z drugimi narečji, kar je pustilo v jeziku globoke sledove.

¹¹⁸ Najzvestejši zapisovalec panonskega, vzhodnoštajerskega in prekmurskega besednega zaklada je bil Oroslav Caf (roj. 1814 na Rečici pri Sveti Trojici), katerega gradivo je v svoj slovar vključil Maks Pleteršnik. Vzhodnoštajerski besedni zaklad je deloma zapisal tudi Anton Murko (roj. 1809 v Spodnji Voličini) v *Slovensko-nemškem* in *Nemško-slovenskem ročnem besedniku* (1833), ki ga je kot podlago za svoj rokopisni slovar pozneje rabil Fran Miklošič. Tudi ta rokopisni slovar je Pleteršnik vključil v svoj slovar.

in knjižnem jeziku, opredeljujemo njeno razširjenost ter opozarjamo na morebitne pomenske razlike.

Pomenski sklop *Oblačilne dejavnosti* obsega 30 enobesednih leksemov. Največ jih je slovanskega izvora (74,4 %),¹¹⁹ vsi prevzeti leksemi pa so izposojeni iz nemščine, *antverhar*, *majster*, *šoštar* in *žnidar* že v srednjevisokonemški dobi (do 13. stoletja). Leksem *knofluknjar* je hibridna zloženka.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 11, SSKJ pa 12 leksemov. Beseda *šoštar* 'čevljar' ima v SSKJ izkazan samo pomen 'rdeči škratec'. Štiri narečne besede se delno izrazno razlikujejo (glasoslovno-pisne, besedotvorne različice) od slovarskih oblik v knjižnih slovarjih. Tako v narečju z izrazom *jerhar* izpričan pomen 'izdelovalec irhovine', z izrazom *predilja* izpričan pomen 'ženska, ki prede', z izrazom *majster* izpričan pomen 'do 1962 kdor ima najvišjo usposobljenost v kaki obrtni stroki' in z izrazom *majstrica* izpričan pomen 'ženska, ki ima najvišjo usposobljenost v kaki obrtni stroki' v obeh slovarjih najdemo pod gesli *irhar*, *predica*, *mojster* in *mojstrica*. V narečju živih, a v SSKJ nezapisanih je 13, v Pleteršnikovem slovarju pa 15 besed.

Pomenski sklop *Oblačilno blago* obsega 57 enobesednih in 46 večbesednih leksemov, od tega tri večpomenske. Največ enobesednih leksemov je prevzetih (70 %), in to iz sosednjega germanskega jezika, npr. *cajg*, *druk*, *fura*, *kamgarn*, *pliš*, *štof*; v starovisokonemški dobi je bil izposojen leksem *žida*, v srednjevisokonemški pa so bili izposojeni leksemi *feca*, *jerh*, *leder* in *žamet*. Romanizmov je nekoliko manj, npr. *delen*, *krepdešin*, *molimos*, *mušlin*; v panonsko leksiko so bili največkrat sprejeti prek nemščine, npr. *brokat*, *damast*, *frotir*, *krep*, *lister*, *popelin*, *saten*. Opaziti je še štiri izposojenke iz angleščine (*džersi*, *klot*, *najlon*, *ševiot*), po eno pa iz hrvaščine (*pamuk*) in madžarščine (*agin*). Grškega izvora je beseda *tetra*, po blagovni znamki pa je poimenovan leksem *loftdiolen*.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze z levim prilastkom (96 %), npr. *debelo blago*, *domače platno*, *groba volna*, *hodno platno*, *gladki žamet*, *prava žida*, *težko blago*, pri čemer je pridevniška beseda lahko razvita tudi v večbesedno frazo, npr. *na drobno rebrasti žamet*, *ven sčesano blago*, redkeje samostalniške besedne zveze z desnim prilastkom, npr. *blago dvojne širine*, *blago ene širine*. Med večbesednimi poimenovanji je največ takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali

¹¹⁹ Po Toporišču (1992: 218) slovenskih tvorjenk iz prevzetih besed ali njihovih delov nimamo za prevzete, zato so uvrščene v kategorijo neprevzetih besed oz. k besedam slovanskega izvora. Isto velja za več kot enobesedne lekseme oz. stalne besedne zveze.

določila domače jedro in domače določilo (78,2 %), npr. *boljša volna, lenovo platno, rožasto blago*, manj pa jih ima prevzeto jedro in domače določilo, npr. *debela fura, ozki žamet, umetna žida, na grobo rebrasti žamet*.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 22 leksemov, od tega je en (*volna*) večpomenski. Pod geslom *blago* narečni pomen 'tekstilni izdelki, tkanina' ni dokumentiran. V treh primerih se pomen zabeležene besede razlikuje od narečnega – leksem *krep* ne izkazuje pomena 'tkanina z drobnnozrnato površino, navadno za ženske obleke', *len* pomena 'lan', *težki* pa ne pomena 'debel'. Narečni *muslin* se oblikoglasno ne ujema s Pleteršnikovim *mušlinom*. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 76 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 53 leksemov, od tega dva večpomenska. V treh primerih se pomen naslovne besede slovarskega članka razlikuje od narečnega – *fura* ne izkazuje pomena 'podloga', *len* pomena 'lan', *težki* pa ne pomena 'debel'. Šest narečnih leksemov (*enofarbno blago, fajno blago, jerh, ven sčesano predivo, lenovo platno, konopeljsko platno*) se delno oblikoglasno, oblikoslovno in besedotvorno razlikuje od slovarskih oblik v SSKJ (*enobarvno blago, fina blaga, irh, česano predivo, konopljeno platno, laneno platno*). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 41 besed.

Pomenski sklop *Obleka in njeni sestavni deli* obsega 132 enobesednih in 97 večbesednih leksemov, od tega dvanajst večpomenskih. Polovica enobesednih leksemov je slovanskega izvora, nekoliko manj (46,2 %) pa je prevzetih. Med temi prevladujejo izposojenke iz sosednjega nemškega jezika (75 %). Poleg mlajših nemških izposojenk, npr. *drukar, fršlus, klad, lajb, mantelj, priselj, šlic, šnola, unterca, zokni*, je opaziti tudi izposojenke iz starovisokonemške in srednjevisokonemške dobe, npr. *cota, knof, žnora, faltna, furtoh, gvant, mašelj, pinta, šurc*. Romanizmov (tudi nekaterih v latinščini navadnih grških izposojenk) je manj, npr. *breguše, gege, hlače, pajac, polera*; nekateri romanizmi, kot npr. *guma, kostim*, so bili prevzeti prek nemščine. Z nemškim posredovanjem je bil iz angleščine prevzet leksem *pullover*. Hrvatizem je *brnja*, madžarizma sta *hama* in *bunda*, prek hrvaščine iz madžarščine je prevzet leksem *čipka*, iz turščine pa leksem *žep*. Hibridni zloženci sta *knofluknja* in *špichlače*, izvor leksema *pertelj* je nejasen, en leksem pa je poimenovan po blagovni znamki.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze z levim prilastkom (75 %), npr. *dečji klad, kratke gate, moški mantelj, oblečeni knof, ruski krogen, zapeglana faltna, ženski furtoh*, pri čemer je pridevniška beseda lahko razvita tudi v večbesedno frazo, npr. *moški spodnji beš*,

ravno urezana jenka, *na zvon urezana jenka*, redkeje samostalniške besedne zveze z desnim prilastkom, npr. *furtoh na eno hamo*, *hlače za doma*, *jenka na dve polici*, *manteljček s kapuco*, *rokav na kimono*. Med dvobesednimi poimenovanji je največ (71 %) takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila domače določilo in prevzeto jedro, npr. *hlačni kostim*, *moški gvant*, *plasirana jenka*, *slepi žep*, *srajčni krogen*, *zavvržena cota*, *ženske hlače*, *ženski mantelj*, manj je takih, ki imajo domače jedro in domače določilo, npr. *dolge gate*, *moška srakica*, *spalna srajčka*, *spodnja majica*; leksem *šal krogen* ima obe sestavini prevzeti. Med več kot dvobesednimi poimenovanji ima domače jedro šest, prevzeto pa skoraj štirikrat več leksemov, npr. *manteljček s kapuco*, *rokav na knof*, *furtoh na eno hamo*, *jenka na osem polic*, *krogen na dva špica*. Določila besednih zvez so ali domača, npr. *hlače za doma*, *jenka brez pasa*, ali prevzeta, npr. *jenka na priselj*, *žep na fršlus*.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 41 leksemov, od tega pet večpomenskih; leksem *jenka* izkazuje popolno pomensko prekrivanje, preostali štirje leksemi pa enega od narečnih pomenov ali ne izkazujejo (*pas*) ali pa ta iz ponazarjalnega gradiva ni jasno razviden (*breguše*, *obleka*, *srakica*). V desetih primerih se pomen v slovarju zabeležene geselske besede razlikuje od narečnega – tako npr. *cota* ne izkazuje narečnega pomena ‘obleka sploh’, *guma* pomena ‘elastika’, *hama* pomena ‘naramnica’, *klad* pomena ‘ženska obleka’, *mašelj* pomena ‘pentlja’, *maternica* pomena ‘gornji (naprsni) del predpasnika, hlač ali krila’, *nadkolenka* pomena ‘nogavica, ki sega nad kolena’, *pajac* pomena ‘otroško enodelno oblačilo iz hlač in bluze z rokavi ali brez njih’, *štula* pomena ‘zavihek pri hlačah’. Pod gesli *babica*, *gege*, *gegice* in *guma* izpričani narečni pomeni ‘kovinska zanka, ki se skupaj s kaveljčkom uporablja za zapenjanje oblačil’, ‘moške spodnje hlače’, ‘deške spodnje hlače’, ‘elastika; trak z vpletenimi gumijastimi nitmi’ niso dokumentirani. Šest narečnih izrazov se obliko-glasno, oblikoslovno ali besedotvorno ne ujema s Pleteršnikovimi: *jerhaste hlače* (nar.) – *irhaste hlače* (Plet.), *modrček* (nar.) – *modrc* (Plet.), *porhanten* (nar.) – *barhanten* (Plet.), *špic* (nar.) – *špica* (Plet.), *štumfe* (nar.) – *štumf* (Plet.), *žnura* (nar.) – *žnora* (Plet.). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 168 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 102 leksema, od tega štiri večpomenske; trije izkazujejo popolno pomensko prekrivanje (*majica*, *obleka*, *pas*), leksem *zanka* pa delno. V šestih primerih se pomen naslovne besede slovarskega članka razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako npr. *brnja* ne izkazuje pomena ‘raztrgana, obrabljen, ponošena

obleka', *pinta* pomena 'podolgovat kos blaga kot del ženske obleke, ki se nosi zavezan okrog telesa', *polica* pomena 'sestavni del ženskega krila od pasu do roba krila' in *štula* pomena 'zavihek pri hlačah'. Deset narečnih izrazov se oblikoglasno, oblikoslovno ali besedotvorno ne ujema s slovarskimi iztočnicami: *jerhaste hlače* (nar.) – *irhaste hlače* (SSKJ), *jaken* (nar.) – *jakna* (SSKJ), *jenka* (nar.) – *janka* (SSKJ), *plasirka* (nar.) – *plisirka* (SSKJ), *porhanten* (nar.) – *barhanten* (SSKJ), *pošterkan* (nar.) – *poštirkan* (SSKJ), *špic* (nar.) – *špica* (SSKJ), *štofnat* (nar.) – *štofast* (SSKJ), *znotrašnji žep* (nar.) – *notranji žep* (SSKJ), *žnura* (nar.) – *žnora* (SSKJ). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 111 besed.

Pomenski sklop *Modni dodatki in obutev* obsega 63 enobesednih in 20 večbesednih leksemov, od tega dva (*mašeljček*, *kverd*) večpomenska. Največ enobesednih leksemov je prevzetih (55,5 %), in sicer iz sosednjega nemškega jezika (63 %), npr. *breftošelj*, *fača*, *lederšuh*, *nideršuh*, *oringelj*, *pantofelj*, *rukzak*, *šildkapa*, *tehelj*, *šnjajctehelj*; že v srednjevisokonemški dobi so bili izposojeni leksemi *confelj*, *krancelj*, *kverd*, *mašelj* in *punčoh*. Romanizmov je precej manj, npr. *espadrila*, *kapa*; največkrat so bili sprejeti z nemškim posredovanjem, npr. *galoša*, *komašen*, *kravata*, *marela*, *muša*, *sandal*. Prek nemščine prevzeti leksem *šal* je perzijskega izvora. Beseda *čokelj* je morda madžarskega, *interšak* pa nemškega izvora. Po angleškem čevljarju Josephu Boxu je poimenovan leksem *boks*, po češkem industrialcu Tomašu Bati pa leksem *bataš*.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze z levim prilastkom (65 %), npr. *boksnati šuh*, *ledernati šuh*, *moški šnjajctehelj*, *pošterkani tehelj*, *židani tehelj*, *ženski škorenjček*, redkeje samostalniške besedne zveze z desnim prilastkom, npr. *kapa na šild*, *šuh na šnolo*, *ura na verižici*. Med dvobesednimi poimenovanji je skoraj 70 % takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila domače določilo in prevzeto jedro, npr. *svinjski čokelj*, *volnati tehelj*, *ženski šnjajctehelj*, manj jih ima domače določilo in domače jedro, npr. *moški robček*, *ženski robček*. Med več kot dvobesednimi poimenovanji prevladujejo leksemi s prevzetim jedrom, npr. *kapa na šild*, *šuh na žnurice*, manj jih ima domače jedro, npr. *rokavica s prstami*, *rokavica na palec*. Določila so ali domača ali prevzeta.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 19 leksemov, v petih primerih pa se pomen geselske besede razlikuje od izpričanega narečnega pomena – *čokelj* ne izkazuje pomena '(pokvečen), grob, doma izdelan čevlj iz svinjskega usnja', *mašelj* pomena 'pentlja', *muša* pomena 'valjast predmet za gretje rok, navadno iz krzna, rokovnik', *sandal* pomena 'elegantno poletno žensko obuvalo z navadno nizko ali srednje

visoko peto, ki se s paščkom, jermenom pripne čez gleženj' in *verižica* pomena 'okrasni predmet iz sklenjenih členastih elementov za okrog vratu'. Štirje narečni izrazi se oblikoglasno, oblikoslovno ali besedotvorno ne ujemajo s Pleteršnikovimi: *klafrnja* (nar.) – *klafeta* (Plet.), *komašen* (nar.) – *komašna* (Plet.), *kverd* (nar.) – *kvrđ* (Plet.) in *šlajer* (nar.) – *šlar* (Plet.). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 55 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 28 leksemov, v dveh primerih pa se pomen slovarske iztočnice razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako *cip* ne izkazuje pomena 'vogal rute', *mufa* pa pomena 'valjast predmet za gretje rok, navadno iz krzna, rokovnik'. Narečni izrazi *črevelj*, *klafrnja*, *kverd*, *pošterkani*, *požiljka* in *šlajer* se delno (glasovno-pisno, besedotvorno) razlikujejo od slovarskih oblik *čevelj*, *klafrnica*, *kveder*, *poštirkan*, *bažiljka* in *šlar*. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 47 besed.

Pomenski sklop *Opravila, povezana z izdelavo oblačil* obsega 70 enobesednih in 66 večbesednih leksemov, od tega 20 večpomenskih. 80 % enobesednih leksemov je slovanskega izvora, ostali pa so prevzeti iz sosednjega nemškega jezika, npr. *cirati*, *cvikelj*, *entlati*, *flikati*, *heftati*, *peglati*, *proba*, *štepati*, *štopfati*, *štukati*.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze s pridevniško, redkeje samostalniško besedo v levem prilastku, npr. *okrasni šiv*, *slepi šiv*, *cikcak šiv*, pridevniške besedne zveze s pridevnikom in prislovom, npr. *gor našiti*, *nor zarobljeni*, *coj sheftani*, *vrezani ravno*, največ pa je glagolskih besednih zvez s prislovno sestavino, npr. *dol spustiti*, *gor šivati*, *nor vzeti*, *vkup zaheftati*, *ven cufrati*, *coj zašiti*, *všrek prerezati*, manj s predložnimi glagoli, npr. *iti na mero*, *šivati po meri*, ali tožilniškim samostalnikom, npr. *gnati mašin*. Med dvobesednimi poimenovanji je 41 takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila domače določilo in domače jedro, npr. *dol spustiti*, *gor priheftati*, *gor šivati*, *nor vzeti*, *nor zarobiti*, osem jih ima prevzeto določilo in domače jedro, npr. *coj zašiti*, *coj zaheftani*, *coj doštukati*, štiri domače določilo in prevzeto jedro, npr. *gnati mašin*, *ven cirati*, leksem *coj štukati* pa ima obe sestavini prevzeti. Vsi več kot dvobesedni leksemi imajo domače jedro, določila pa so ali domača ali prevzeta, npr. *gledati na mere*, *iti na proba*, *prerezati na police*.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 10 leksemov, od tega štiri večpomenske; leksem *zašiti* izkazuje popolno pomensko prekrivanje, preostali (*obšiti*², *šiv* in *šivati*) pa le delno. V petih primerih se pomen geselske besede razlikuje od izpričanega narečnega pomena – *flikati* ne izkazuje narečnega pomena 'krpati', *poglobiti* pomena

‘narediti (bolj) globoko’, *sparati* pomena ‘s prerezovanjem, pretrgavanjem niti narediti, da posamezni deli tkanine, oblačila ne tvorijo več celote’, leksema *prerezati* in *vrezati* pa ne izkazujeta pomena ‘urezati, tj. z rezanjem izoblikovati blago’. V dveh primerih (*štukati*, *zarobiti*) v ustreznem slovarskem sestavku narečni pomen ni dokumentiran. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 119 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 27 leksemov, od tega 6 večpomenskih; trije izkazujejo popolno pomensko prekrivanje (*šiv*, *šivati*, *zašiti*), preostali trije (*cikcak*, *obšiti*¹, *obšiti*²) pa enega od narečnih pomenov ali ne izkazujejo ali pa ta iz ponazarjalnega gradiva ni jasno razviden. V štirih primerih se pomen iztočnice razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako *flikati* ne izkazuje narečnega pomena ‘krpati’, *prerezani*, *prerezati* in *vrezati* pa ne pomena ‘urezan’ oz. ‘urezati’, tj. z rezanjem izoblikovati blago. Pod gesli *poglobiti*, *zarobiti*, *zarobljeni* in *zmeriti* izpričani narečni pomeni niso dokumentirani. Narečni izrazi *cufrati*, *iti na mero*, *iti na probo*, *nacufrati*, *pošterkati* in *šterkati* se delno izrazno razlikujejo od slovarskih oblik *cufati*, *iti k meri*, *iti k probi*, *nacufati*, *poštirkati* in *štirkati*. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 95 leksemov.

Pomenski sklop *Pripomočki za izdelavo oblačil* obsega 49 enobesednih in 45 večbesednih leksemov, od tega sedem večpomenskih. Večina enobesednih leksemov je prevzeta (56 %), in sicer največ iz sosednjega germanškega jezika (85 %), npr. *hebelj*, *cviren*, *fingrot*, *heftvola*, *krajda*, *mušter*, *pegelj*, *šicen*, *šterka*; v starovisokonemški dobi je bil izposojen leksem *škarnje*, iz srednjevisokonemške dobe pa so prevzeti leksemi *ladelj*, *penzelj*, *špula*, *taca*. Od štirih romanskih izposojenk so bile tri prevzete z nemškim posredovanjem: *olje*; *kabel*, *mašin*, *model*. Leksem *heftvolna* je hibridna zloženka.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze z levim ali desnim prilastkom, pri čemer je slednjih za odtenek (1 %) manj, npr. *lepljivo trdilo*, *veliko kolo*, *zgornja nit*, *elastični cviren*, *žnidarske škarnje*; *dverce od mašina*, *nastavek za cviren*, *podložka za ramo*, *volna za heftanje*, *šravf za iglo nor vstaviti*. Med dvobesednimi poimenovanji je polovica takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila domače določilo in domače jedro, npr. *debelo trdilo*, *spodnja nit*, *zgornja kolca*, *zgornja nit*, deset jih ima domače določilo in prevzeto jedro, npr. *namizni mašin*, *šiviljska krajda*, *zgornji cviren*, po eno pa prevzeto določilo in domače jedro (*toplik igla*) oz. prevzeto določilo in prevzeto jedro (*cikcak škarnje*). Med več kot dvobesednimi leksemi jih ima deset prevzeto jedro, npr. *klinga za paranje*, *pegeljazelj na ogenj*, *šravf od tace*, dvanajst pa domače jedro, npr.

igla za peš šivanje, volna za heftanje, predalček za cviren, ploščica od mašina. Določila so domača ali prevzeta.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 14 leksemov, od tega dva večpomenska (*mera, nogalnica*), ki izkazujejo le delno pomensko prekrivanje. V štirih primerih se pomen geselske besede razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako *mizica* ne izkazuje narečnega pomena 'pokrivna plošča pri šivalnem stroju, pod katero je čolniček z vretencem', *kabel* pomena 'električni vodnik iz ene ali več med seboj izoliranih žic, obdan z zaščitnim slojem', *taca* pomena 'del šivalnega stroja, ki pri šivanju drži blago' in *žlebek* pomena 'manjša podolgovata vdolbina, zareza v šivanki za strojno šivanje'. Pod gesli *model, olje, trdilo* in *zobec* izpričani narečni pomeni niso dokumentirani. Štirje narečni izrazi se oblikoglasno ali oblikoslovno ne ujemajo s Pleteršnikovimi: *krtačka* (nar.) – *krtačica* (Plet.), *mašin* (nar.) – *mašina* (Plet.), *špic* (nar.) – *špica* (Plet.) in *uha* (nar.) – *uho* (Plet.). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 68 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 14 leksemov, od tega tri večpomenske (*mera, nogalnica, špula*), ki izkazujejo le delno pomensko prekrivanje. V petih primerih se pomen naslovne besede slovarskega članka razlikuje od izpričanega narečnega pomena. Tako leksem *kola* ne izkazuje narečnih pomenov 'gonilno kolo pri šivalnem stroju' in 'gnano kolo pri šivalnem stroju', *šalter* pa ne pomenov 'električno stikalo sploh', 'del šivalnega stroja, s katerim se ta z nogo poganja', 'stikalo za luč (na šivalnem stroju)' in 'stikalo za vklop in izklop šivalnega stroja'; leksem *mizica* ne izkazuje narečnega pomena 'pokrivna plošča pri šivalnem stroju, pod katero je čolniček z vretencem', *špic* pomena 'zelo zožen, priostren končni del šivanke', *taca* pa pomena 'del šivalnega stroja, ki pri šivanju drži blago'. Pod gesli *motorček, olje, trdilo* in *zobec* izpričani narečni pomeni niso dokumentirani. Štirje narečni izrazi se oblikoglasno ali oblikoslovno ne ujemajo s knjižnimi: *uha* (nar.) – *uho* (SSKJ), *mašin* (nar.) – *mašina* (SSKJ), *škarnje* (nar.) – *škarje* (SSKJ) in *šterka* (nar.) – *štirka* (SSKJ). V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 67 besed.

Pomenski sklop *Drugo* obsega 43 enobesednih in 18 večbesednih leksemov, od tega šest večpomenskih. Največ enobesednih leksemov je slovanskega izvora (56 %), nekoliko manj (44 %) je prevzetih, najpogostejše iz sosednjega germanskega jezika (78 %), npr. *deka, feler, kaperdeka, lozen*; v starovisokonemški dobi sta bila prevzeta leksema *cota* in *žnura*, v srednjevisokonemški dobi pa so bili prevzeti leksemi *cir, farba, jorha, polšter* in *štrozok*. Z nemškim posredovanjem sta bila sprejeta romanizma *moda* in *noblik*, leksema *brnja* in *cunja* sta izposojena iz hrvaščine. Leksem

cetelin je poimenovan po blagovni znamki, leksem *burda* pa po priimku ustanoviteljice revije *Burda* Aenne Burda.

Večbesedna poimenovanja so samostalniške besedne zveze z levim, redkeje desnim neujemalnim predložnim prilastkom, npr. *namizni prt*, *po-vijalna plenica*, *ven šivani prt*; *flika iz ledra*, pridevniške besedne zveze s pridevnikom in prislovom, npr. *gor zasukani*, največ pa je glagolskih besednih zvez s prislovno sestavino, npr. *gor obesiti*, *ven puščati*, *vkup zvezati*, *vzkriž zašpilati*, precej manj s tožilniškim samostalnikom – *potegniti cote na se*. Glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila imajo vsa domače določilo in domače jedro, npr. *iti skupaj*, *rožasti prt*, *gor podvihati*, *vkup zašpilati*, izjema je le leksem *flika iz ledra*.

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 15 leksemov, od tega dva večpomenska; leksem *prt* izkazuje popolno pomensko prekrivanje, leksem *moda* pa le delno. V treh primerih se pomen naslovne besede slovarskega sestavka razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako *brodec* ne izkazuje narečnega pomena ‘slinček’, *ostanek* pomenov ‘*kos blaga*, ki ga ni mogoče (raz)rezati na manjše kose za prodajo’ in ‘prodajalna s takim blagom’ ter *zvezati* pomena ‘zavezati’. Pod geslom *blazina* izpričani narečni pomen ‘pernica’ ni dokumentiran. Narečni izraz *žnura* se oblikoglasno ne ujema s Pleteršnikovim *žnora*. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 41 besed.

SSKJ v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 15 leksemov, od tega pet večpomenskih; štirje (*iti skupaj*, *prt*, *moda*, *zrihtati se*) izkazujejo popolno pomensko prekrivanje, eden (*ostanek*) pa le delno. V treh primerih se pomen geselske besede razlikuje od izpričanega narečnega pomena – tako *brnja* in *cundra* ne izkazujeta narečnega pomena ‘kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje’ in *zvezati* pomena ‘zavezati’. Pod geslom *blazina* pomen ‘pernica’ ni dokumentiran. Narečni izrazi *žnura*, *sarvjetka*, *noblik* in *farba* se delno izrazno razlikujejo od slovarskih oblik *žnora*, *servietka*, *nobel* in *barva*. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 38 besed.

Zaključek

Pričujoča monografija z naslovom *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* prinaša izsledke raziskave narečnega oblačilnega izrazja v središčnem naselju istoimenske občine, katerega razvoj je tesno povezan s tukajšnjo romarsko cerkvijo, posvečeno leta 1643, in frančiškanskim samostanom, ki tvorita mogočen arhitekturni kompleks nad Trojiškim jezerom. Razpotegnjeno gručasto, deloma tudi mestno urejeno naselje, ležeče na nizkem slemenu (287 m n. m.) nad Pesniško dolino vzhodno nad umetnim Trojiškim jezerom oziroma v neposredni bližini križišča cest proti Mariboru, Gornji Radgoni in Ptuj, je dobilo ime po cerkvi Svete trojice, med letoma 1636 in 1640 postavljene na hribu, prvotno imenovanem Porčki vrh (tudi Grädisch in Purggstallberg). Sveta Trojica na severu meji na Zgornji Porčič, temu pa sledijo v smeri urinega kazalca naselja Zgornje Verjane, Spodnje Verjane, Osek, Spodnja Senarska, Zgornja Senarska in Gočova. V višjih legah naselij so njive, sadovnjaki in brajde, nižje pa travniki in pašniki. Pri Trojici, ki ima po podatkih iz leta 2024 883 prebivalcev, so danes skoncentrirane dejavnosti, povezane s šolo, z otroškim vrtcem, lokalno samoupravo ter z gostinsko in s trgovinsko dejavnostjo, v primerjavi s celotno Slovenijo pa je delež zaposlenih v kmetijskih dejavnostih še zmeraj občuten.

Krajevni govor Svete Trojice v Slovenskih goricah se uvršča v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine, natančneje k vzhodnim panonskim govorom, in to zaradi prvotne odsotnosti daljšanja issln. kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih besednih zlogih. Zaradi naknadnega daljšanja slovenskih kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih zlogih je znotraj tega narečja mogoče ločiti dva tipa govorov: (1) vzhodni slovenskogoriški govori z odsotnostjo daljšanja in (2) zahodni slovenskogoriški govori s prisotnostjo daljšanja (inovacija pod vplivom sosednjih severnoštajerskih narečij). Za trojiški govor je značilno ohranjanje kračine vseh issln. kratkih naglašanih zložnikov. Govor tako v naglašanih zlogih pozna kolikostna in kakovostna nasprotja. Dolgi in/ali kratki naglašeni samoglasniki so ob zvočnikih *m*, *n*, *r*, *l*, *v*, *ŷ/j* ter ob *ž* podvrženi položajnim razvojem, ki pa niso absolutni, saj pogosto v istih okoljih do posebnega položajnega razvoja ne prihaja.

Opis podeželskega oblačilnega videza moških, žensk in otrok pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja ter ob nekaterih posebnih priložnostih

je nastal na podlagi ustnih pričevanj informatork, proučitve fotografij in lastnega, na izkušnjah temelječega vedenja.

Za izdelavo obleke so bili že v preteklosti potrebni specialisti, čeprav so si določene kose oblačil ljudje izdelovali tudi sami. S šivanjem so se ukvarjali krojači, ki so razvijali tudi popotno dejavnost ali delo *na štero*, in šivilje. Krojači in šivilje, te so lahko odprle obrt šele s sprejetjem obrtnega reda leta 1859, šiviljski poklic pa je bil še med svetovnima vojnama skorajda edini med poklici, ki je bil kolikor toliko dosegljiv tudi dekletom v kmečkem okolju, so skupaj s tkalci in čevljarji skrbeli za oblačilni videz podeželanov na Slovenskem. Zanj so značilne precejšnje premoženjske in tudi pokrajinske razlike.

Pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah so nekateri moški v času pred vojno še nosili hlače iz domačega platna, ki sta ga kmalu po vojni zamenjala trpežnejši *cajg* in debelejši, za mrzle mesece primernejši *štof*. Belo srajco ali *srakico* ter čist in ne preveč rabljen moder predpasnik, tako imenovano *furtošnico* ali *šurc*, ki je imel spredaj naprsnik ali *maternico*, so oblekli, ko so morali po opravkih v domači ali sosednji, lenarški trg, za pot v mesto Maribor pa so predpasnik zamenjala vrhnja oblačila, recimo doma pleten *jankar*, *suknja*, *mantelj* ali tudi *regenmantelj* v primeru dežja. Obuti so bili v lepo zložene čevlje, ki so jih pred umazanijo (blato) zaščitili z *galošami*, na glavo pa so si poveznili klobuk ali podloženo kapo s ščitkom. Pod *suknjo* *boljšega* *gvanta* za v cerkev, katerega hlače, nekatere z zavihkom ali *štultno*, so bile vedno *zalikane*, so nekateri nosili *proslek*. Pod ovrtnik svetle, navadno bele srajce so si namestili kravato ali metuljček, tako imenovani *mašeljček*, glavo pa so si pokrili z boljšim klobukom, ki so ga pred vstopom v svetišče obvezno sneli. Pri vsakdanjem delu so nosili obrabljena, pogosto tudi zakrpana stara oblačila, čeznje pa so si zavezali predpasnik. Tako moški kot fantje so nosili iz *barhanta* ali *porhata* narejeno spodnje perilo ali *veš*. Moške spodnje hlače za pozimi so bile dolge, za poleti pa kratke. Imenovali so jih *gate* ali *gege*. Spodnja majica je lahko imela dolge rokave ali pa je bila brez njih.

Dekleta in ženske so še po vojni nosile obleke ali *klade* oziroma krila ali *jenke*, h katerim so dodale bluzo. Ženske hlače so se razširile šele v sedemdesetih letih, a večina starejših žensk jih ni nikoli obleka. Za zaščito pred umazanijo so si nadele predpasnik ali *furtoh* različnih krojev. Oblekle so ga tudi za praznike in za v cerkev, le da je ta bil iz boljšega materiala ali vsaj neobrabljen. Še nekaj časa po vojni so se ogrinjale v plet ali *štrekanico*, ki jo je pozneje nadomestil plašč ali *mantelj*, pogosto vrhnje oblačilo pa je bila tudi doma pletena jopa ali *jankar*, ki se je spredaj zapenjala z gumbi.

Glavo jim je pokrivala bela oz. svetla ruta ali *tehelj*, redkeje ruta z vtkanimi rožastimi ali kakimi drugimi vzorci, *židanica*. K *ženskemu vešu*, pred vojno doma šivanemu spodnjemu perilu iz domačega hodnega platna, je spadal *jenčnik* ali spodnje krilo, h kateremu so se nosili *rokavci*, pod *jenčnik* pa so se oblekle do kolen segajoče v koraku preklane spodnje hlače ali *pokanice*. *Lajb* je bil neke vrste modrček, podaljšan do pasu, *srakica*, v kateri se je tudi spalo, pa je bila do kolen in laktov segajoče enodelno žensko spodnje perilu preprostega kroja. Iz finejšega materiala sešita in s čipko okrašena kombineža se je uveljavila šele v šestdesetih in sedemdesetih letih, prav tako modrček, spodnja majica in hlačke, kakršne poznamo danes.

Oblačilna oprema dojenčkov je često vsebovala le najosnovnejše stvari, nekaj plenice, srajčk in kapice, otroški pajac, ki velja danes za nepogrešljiv kos otroške garderobe, pa se je pojavil šele po vojni. Otroško *jenko*, preprosto krojeno oblačilo, podobno *kladu*, so po petem letu starosti pri dečkih nadomestile hlače različnih dolžin, h katerim so oblekli srajco, čez njo pa jopico na gumbe ali doma pleten pulover, ob bolj svečanih priložnostih tudi suknjič. Pri deklicah sta *jenko* nadomestila obleka ali krilo, h kateremu so oblekle bluzo, zaradi lepšega izgleda pogosto tudi *furtoh na hame*, hlače pa je opaziti šele v poznih šestdesetih letih. Zgornji del telesa je lahko bil pokrit z doma pleteno jopico ali *jankarčkom*, v zimskih mesecih s *štrekanico*. Oboji so se obuvali v doma pletene, pozneje pa tudi že kupljene nogavice, ki so nadomestile *onuče*, tj. kose blaga za povijanje stopal, ki so se uporabljale vsaj še med vojno in nekaj časa po njej. Čevlji iz svinjskega usnja, tako imenovani *svinščaki*, so bili prav tako izdelani doma. Otroci so bili poleti bos, le redkokatera deklica je imela sandale. Od devetdesetih let dalje otroci nosijo le še konfekcijo.

Trojiški oblačilni termini, pridobljeni z vodenimi intervjuji z govorci ter z izpisovanjem besed iz besedil, ki so nastajala kot asociacije na zastavljena vprašanja ali kot prosto pripovedovanje, so znotraj sedmih pomenskih sklopov (1. *Oblačilne dejavnosti*; 2. *Oblačilno blago*; 3. *Obleka in njeni sestavni deli*; 4. *Modni dodatki in obutev*; 5. *Opravila, povezana z izdelavo oblačil*; 6. *Pripomočki za izdelavo oblačil*; 7. *Drugo*) predstavljeni ob izbranem slikovnem gradivu (304 slike) v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov, sestavljenih po načelih narečnega slovaropisja. Pridobljeno gradivo, iz govorjene v pisno obliko pretranskribirano v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo, je nadalje obravnavano glede na besedotvorne lastnosti (eno- ali večbesednost terminov) in izvor, s čimer osvetljujemo pojave vnašanja tujih jezikovnih prvin v narečje, ter primerjano z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo knjižni jezik

(Pleteršnikov slovar (1894–1895) in Slovar slovenskega knjižnega jezika²), s čimer osvetljujemo zgodovino pojavljanja posamezne besede v narečju in knjižnem jeziku, opredeljujemo njeno razširjenost ter opozarjamo na morebitne pomenske razlike.

Ugotavljamo, da se v trojiškem izraznem fondu odražajo vsi procesi, ki sta jih preživljala družba in jezik v svojem razvoju. Ker so bila slovenska narečja skozi zgodovino v stiku z različnimi tujimi jeziki in njihovimi narečji, dolga stoletja so se namreč razvijala v pretežno neslovanski okolici, na ozemlju, kjer se stikajo štiri velike evropske naravnogeografske makroregije (alpski svet, dinarski svet, sredozemski svet ter Panonska nižina) in štiri različna jezikovna in kulturna področja (slovansko, germansko, romansko in madžarsko), so se v slovenski jezik in slovenska narečja vnašale tudi jezikovne prvine iz stičnih jezikov. Močnejše sledi v narečnem besedju je pustilo sobivanje z nemško jezikovno skupnostjo, prek nemščine pa so bili v trojiško leksiko največkrat sprejeti tudi romanizmi. Temeljno narečno poimenovalno besedje s področja oblačilne kulture je slovansko, več prevzetih imen je za blago, modne dodatke in pripomočke, ki se uporabljajo pri izdelavi oblačil, nekoliko manj za obleko.

Del obravnavanega narečnega besedja zajemata tudi Pleteršnikov slovar in SSKJ². Oba ga prikazujeta v obliki slovarskih sestavkov, pri čemer je SSKJ² bogatejši.

Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* ima v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, zabeleženih 132 leksemov. Tridesetkrat v slovarskem članku izpričani narečni pomen ni dokumentiran, dvanajstkrat pa ni jasno razviden. Dvajset narečnih izrazov se delno oblikoglasno, oblikoslovno in/ali besedotvorno razlikuje od Pleteršnikovih slovarskih oblik, 542 v narečju živih leksemov pa v slovarju ni zapisanih. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*² ima v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, zabeleženih 251 leksemov. Štiriindvajsetkrat v slovarskem članku izpričani narečni pomen ni dokumentiran, devetkrat pa ni jasno razviden. Štirideset narečnih izrazov se delno oblikoglasno, oblikoslovno in/ali besedotvorno razlikuje od knjižnih slovarskih oblik, 412 v narečju živih leksemov pa v slovarju ni zapisanih.

Z zamiranjem šiviljske in krojaške obrti izginja tudi staro oblačilno izrazje. Strokovno izrazje različnih strok je ne samo pomemben del narečnega besednega zaklada, ampak lahko predstavlja model za tvorjenje novih izrazov tudi v knjižnem jeziku. S popisom oblačilnega izrazja želimo preprečiti, da bi potonilo v pozabo, omogočiti primerjavo v slovenskem narečnem prostoru in ga ohraniti kot del slovenske jezikovne kulturne dediščine.

Seznam krajšav in simbolov

amer. – ameriško, angl. – angleško, arab. – arabsko, avstr. – avstrijsko, bav. – bavarsko, ben. – beneško, češ. – češko, D – dajalnik, dan. – dansko, del – deležnik, ed – ednina, egip. – egipčansko, evr. – evropski, frc. – francosko, furl. – furlansko, germ. – germansko, gl. – glej, gr. – grško, hrv. – hrvaško, ide. – indoevropsko, I – imenovalnik, issln. – izhodiščni splošnoslovenski, it. – italijansko, jap. – japonsko, JV – jugovzhodni, K – konzontan/soglasnik, kajk. – kajkavsko, klas. – klasično, knj. – knjižno, kor. – koroško, l. – leto, lat. – latinsko, ljud. – ljudsko, M/mest. – mestnik, m – moški, madž. – madžarsko, mn – množina, nam – namenilnik, nar. – narečno, nav. – navadno, neknj. – neknjižno, nem. – nemško, novolat. – novolatinsko, niz. – nizozemsko, npr. – na primer, O – orodnik, obl. – oblačilna stroka, obrt. – obrtništvo, pan. – panonsko, perz. – perzijsko, pgerm. – pragermansko, Plet. – Pleteršnikov slovar, pog. – pogovorno, port. – portugalsko, pr. – pred, preb. im. – prebivalsko ime, prid – pridevnik, prim/primer. – primernik, prim. – primerjaj, prisl – prislov, provan. – provansalsko, pslovan. – praslovansko, R/rod. – rodilnik, rom. – romansko, s – srednji, sbh. – srbohrvaško, sed. – sedanjik, slovan. – slovansko, sloven./sln. – slovensko, sp. – spol, srb. – srbsko, srfr. – srednjefrancosko, srlat. – srednjeveškolatinsko, srniz. – srednjenizozemsko, srvnem. – srednjevisokonemško, stfurl. – starofurlansko, SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika, ST – Sveta Trojica v Slovenskih goricah, star. – starejše/starinsko, stfrc. – starofrancosko, stol. – stoletje, stvnem. – starovisokonemško, špan. – špansko, št. – štetje, štaj. – štajersko, T/tož. – tožilnik, t. i. – tako imenovani, tekst. – tekstilna stroka, tpn. – toponim, trž. – tržaško, turš. – turško, V – vokal/samoglasnik, vlat. – vulgarnolatinsko, zastar. – zastarelo, ž – ženski, žarg. – žargonsko; 1./2./3. – 1./2./3. oseba, /x/ – fonem, [x] – glas, izgovorna različica fonema, 'xxx' – pomen, < /← – razvito iz, > – razvito v, → – glej, primerjaj, * – rekonstrukcija

Literatura in viri

- Marta ABRAM - ZVER, 2004: *Ženska obleka: osnove konstruiranja*. Velenje: Modart.
- Vladimir ANIĆ, Ivo GOLDSTEIN, 2004: *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. Tudi na spletu.
- Igor ANTIČ, 1999: *Nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Lavrencij ANŽEL, 2015: Frančiškanska samostanska knjižnica – kulturni in zgodovinski zaklad. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 112–115.
- Lavrencij ANŽEL, 2015a: Župnija Sveta Trojica: Ne pozabimo pomembnih mož. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 110–112.
- Angelos BAŠ, 1984: *Opisi kmečkega oblačilnega videza na Slovenskem v 1. polovici 19. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- Angelos BAŠ, 1987: *Oblačilna kultura na Slovenskem v Prešernovem času (1. polovica 19. stoletja)*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Angelos BAŠ (ur.), 2004: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Anja BENKO, 2013: Teoretični model za izdelavo strokovnega narečnega slikovnega slovarja (na primeru koroškega podjunskega narečja). *Doktorska disertacija*. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Elizabeta BERNJAK, 1995: *Madžarsko-slovenski, Slovensko-madžarski slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- France BEZLAJ, 1965: Nekaj misli o etimologijah. *Jezikovni pogovori I*. Ur. France Vurnik. Ljubljana: Cankarjeva založba. 182–189.
- France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika A–J*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika K–O*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika P–S*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika Š–Ž*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Založba ZRC.
- Janez BOGATAJ, 1989: *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

- Etbin BOJC, 1972: Šole in učiteljstvo na slovenskem Štajerskem pred sto leti (Prispevek za šolsko zgodovino ob 200-letnici terezijanskih šol). *Časopis za zgodovino in narodopisje* 8 (XLIII.)/2. Maribor: Založba Obzorja Maribor. 275–297. Tudi na spletu.
- Zoja BOJKOVSKA - BEDRAČ, 1991: *Poznavanje tekstilij*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Judy BRITTAİN, 1988: *Enciklopedija ročnih del*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Estera CERAR, 2012: Razvoj tekstilne obrti v prvi polovici 20. stoletja. *Tekstilec* 55/4. 323–334.
- Jože CURK, 1993: O samostanih in samostanski arhitekturi po letu 1200 na slovenskem Štajerskem. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 29/2. 131–163.
- Doris DEBENJAK, 1981: *Nemško-slovenski in Slovensko-nemški moderni slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Darko FRAS, 2015: Od župnije do občine Sveta Trojica v Slovenskih goricah. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 173–178.
- Metka FURLAN, 2005: Iz primorske leksike. *Annales* 15/2. 405–410.
- Metka FURLAN, 2011: O nastanku slovenskih parov tipa *žrd* : *žrk*. *Globinska moč besede: red. prof. dr. Martini Orožen ob 80. letnici*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Zora, 80). 46–56.
- Metka FURLAN, 2013: *NESSJ: Novi etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Metka FURLAN, Miha SUŠNIK (ur.), 2017–: *NESSJ: Novi etimološki slovar slovenskega jezika*. Elektronski vir. Dostopno na <https://fran.si/>.
- Aleš GABRIČ, 2009: *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Tudi na spletu.
- Januška GOSTENČNIK, 2016: SLA V109.01 'cunja'. *Slovenski lingvistični atlas 2 »Kmetija«, 2.2. Komentarji*. Ur. Jožica Škofic, Matej Šekli. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 254–256.
- Januška GOSTENČNIK, 2022: Fonološki opis govora kraja Bistrica ob Sotli (SLA T345). *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 107–123.
- Januška GOSTENČNIK, 2022a: Fonološki opis govora kraja Večeslavci (SLA 397). *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 125–149.
- Januška GOSTENČNIK, Karmen KENDA-JEŽ, 2023: Fonološki opis govora kraja Gomilica (SLA T392, OLA 21). *Jezikoslovni zapiski* 29/2. 287–313.
- Januška GOSTENČNIK, Karmen KENDA-JEŽ, Mojca KUMIN HORVAT, 2022: Ogrožena narečja v slovenskem jezikovnem prostoru. *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 75–87.
- Janez GRADIŠNIK, 2000: *Nemško-slovenski in Slovensko-nemški slovar*. Maribor: Obzorja.

Marc L. GREENBERG, 1993: Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgodovinskemu glasoslovju in oblikoglasju prekmurskega narečja. *Slavistična revija* 41/4. 465–487.

Marc L. GREENBERG, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Aristej.

Oskar HABJANIČ, 2015: Nastanek in razvoj samostana in župnije pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 194–195.

Pavle IVIĆ (ur.), 1981: *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Tjaša JAKOP, 2016: SLA V107B(a).01 'blazina za čez celo posteljo'. *Slovenski lingvistični atlas 2 »Kmetija«, 2.2. Komentarji*. Ur. Jožica Škofic, Matej Šekli. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 207.

Tjaša JAKOP, 2022: Fonološki opis govora Slivnice pri Celju (SLA T331). *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 89–106.

Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. (Zora, 90). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Marko JESENŠEK, 2018: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. (Zora, 129). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Marko JESENŠEK, 2021: *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Marko JESENŠEK, 2024: *Poglavja o različicah slovenskega jezika*. (Zora, 155). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Marko JESENŠEK, 2024: *Imenitnost slovenskega jezika*. (Zora, 157). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Janko JURANČIČ, 1966: O leksiki v panonskih govorih. *Panonski zbornik*. Ur. Božidar Borko, Franc Zadravec. Murska Sobota: Pomurska založba. 31–41.

Janez KEBER, 1988: *Leksikon imen: izvor imen na Slovenskem*. Celje: Mohorjeva družba.

Karmen KENDA-JEŽ, 2007: *Shranili smo jih v bančah*. Ukve – Ljubljana: S.K.S. Planika Kanalska dolina in ISJFR ZRC SAZU.

Karmen KENDA-JEŽ, 2011: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek (telo, bolezni, družina), 1, Atlas (SLA 1.1)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 27–30.

Karmen KENDA-JEŽ, 2011: SLA V019 'vrat'. *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek (telo, bolezni, družina), 1, Atlas (SLA 1.1), 2, Komentarji (SLA 1.2)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 93.

Karmen KENDA-JEŽ, 2016: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 2, Kmetija, 1, Atlas (SLA 2.1)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 27–31.

- Karmen KENDA-JEŽ, 2019: *Slovar oblačilnega izrazja ziljskega govora v Kanalski dolini*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. Elektronski vir. Dostopno na <https://fran.si/>.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2023: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 3, Kmetovanje (orodja, opravila), 1, Atlas (SLA 3.1)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 30–35.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007: *Slovenski veliki leksikon. BI–DE*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007a: *Slovenski veliki leksikon. DE–GE*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007b: *Slovenski veliki leksikon. GE–IN*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007c: *Slovenski veliki leksikon. KO–MA*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007č: *Slovenski veliki leksikon. MA–NE*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007d: *Slovenski veliki leksikon. NE–PI*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007e: *Slovenski veliki leksikon. PI–RI*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007f: *Slovenski veliki leksikon. RI–ST*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007g: *Slovenski veliki leksikon. ST–TU*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Marta KOCJAN - BARLE (ur.), Drago BAJT (ur.), 2007h: *Slovenski veliki leksikon. TU–Ž*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Nataša KOLAR, 2015: Pomembne osebe, ki so se rodile, živele in delovale na območju krajevne skupnosti Sv. Trojica. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 27–28.
- Mihaela KOLETNIK, 1996: Kremberški govor. *Slavistična revija* 44/2. 165–178.
- Mihaela KOLETNIK 2000/01: Govor pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. *Jezik in slovstvo* 46/3. 81–90.
- Mihaela KOLETNIK, 2001: *Slovenskogoriško narečje*. (Zora, 12). Maribor: Slavistično društvo.
- Mihaela KOLETNIK, Benedikta GUNGL, 2022: Medjezikovna prepletanja v oblačilnem izrazju pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. *Kontaktne dialektologije na območju med Alpami in Jadranom. V spomin akademiku Goranu Filipiju*. Ur. Suzana Todorovič, Barbara Baloh. Koper: Libris. 239–257.
- Mihaela KOLETNIK, Benedikta GUNGL, 2022a: Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. *Slavia Centralis* XV/2, 5–26.
- Marija KOZAR MUKIČ, 1998: »Delaj mi pošliček...« Izdelovanje papirnatih cvetic v Porabju. *Etnolog* 8=59/1. 217–224.

Matej KRANER, 2011: Geografske značilnosti občine Sveta Trojica. *Podobe trojiške šole: 225-letnica šolstva pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah in 140-letnica šolske zgradbe*. Ur. Darko Škerget in Marjan Toš. Sveta Trojica: Osnovna šola in vrtec Sveta Trojica. 109–124.

Marija Mojca KREGAR, 2007: *Ženske hlače: osnove konstruiranja*. Velenje: Modart.

Mojca KUMIN HORVAT, 2018: *Besedotvorni atlas slovenskih narečij, Kulturne rastline*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Mojca KUMIN HORVAT, 2023: SLA V279(a).01 'zavreti z verigo'. *Slovenski lingvistični atlas 3 »Kmetovanje«, 3.2. Komentarji*. Ur. Jožica Škofic, Matej Šekli, Nina Pahor. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 344–346.

Drago LIPIČ, 2015: Geografski, zgodovinski in družbeni oris krajevne skupnosti Sveta Trojica. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 9–21.

Tine LOGAR, 1981: Izhodiščni splošnoslovenski fonološki sistem. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Ur. Pavle Ivić. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 29–33.

Tine LOGAR, Jakob RIGLER, 1983: *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: Geodetski zavod Slovenije.

Tine LOGAR, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: ZRC SAZU.

Marija MAKAROVIC, 2007: *Obleka predela človeka: oblačilna kultura v kmečkem okolju na severu in jogovzhodu Štajerske od 18. do 20. stoletja*. Maribor: Litera.

Aleksander MELIK, 1957: *Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino*. Ljubljana: Slovenska Matica.

Vlasta MIŠIČ, 1998: *Tehnologija konfekcije*. Železniki: Pami.

Vilko NOVAK, 1970: Živinoreja. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog, zv. I, Agrarno gospodarstvo*. Ur. Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer, Sergij Vilfan, Fran Zwitter. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 343–394.

Franc NOVAK, Vilko NOVAK, 1996: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Irena OREL, 2010: Slovanstvo v zgodovini slovenskega jezika. *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. 46. SSJLK. Ur. Vera Smole. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 27–38.

Drago PERKO, Milan OROŽEN ADAMIČ (ur.), 1998: *Slovenija. Pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Maks PLETERŠNIK, 2006: *Slovensko-nemški slovar (1894–1895): transliterirana izdaja*. Ur. Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostopno tudi na spletu.

Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

- Fran RAMOVŠ, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika VII: dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Fran RAMOVŠ, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Akademsko založba.
- Fran RAMOVŠ, 1950: Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov. *Slavistična revija* III/1–2. 16–23.
- Fran RAMOVŠ, 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jakob RIGLER, 1963: Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Slavistična revija* 14/1–4. 25–78.
- Jakob RIGLER, 1977: K problematiki daljšanja starega akuta. *Slavistična revija* (kongresna številka). 83–99.
- Jakob RIGLER, 1986: *Razprave o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- Petar SKOK, 1973: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2014. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Druga izdaja. Ljubljana: Modrijan.
- Marko SNOJ, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.
- Marko SNOJ, 2020: *Slovar Pohlinovega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gerhard STRAUSS (Hrsg.), 1997: *Deutsches Fremdwörterbuch*. Band 3. Berlin: De Gruyter.
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut Berlin, Berlin-Dahlem.
- Matej ŠEKLI, 2018: *Tipologija lingvogeneze slovanskih jezikov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Darko ŠKERGET, 2015: OŠ in vrtec Sveta Trojica. *Trojiška kronika: 2., dopolnjena izdaja*. Ur. Marjan Toš. Sveta Trojica: Občina Sveta Trojica. 198–199.
- Jožica ŠKOFIC, 2004: Fonološki opis govora Juršincev (SLA 378). *Jezikoslovni zapiski* 10/2. 103–119.
- Jožica ŠKOFIC (ur.), 2011: *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek (telo, bolezni, družina), 1, Atlas (SLA 1.1), 2, Komentarji (SLA 1.2)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jožica ŠKOFIC (ur.), 2016: *Slovenski lingvistični atlas 2, Kmetija, 1, Atlas (SLA 2.1), 2, Komentarji (SLA 2.2)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jožica ŠKOFIC (ur.), 2023: *Slovenski lingvistični atlas 3, Kmetovanje (orodja, opravila), 1, Atlas (SLA 3.1), 2, Komentarji (SLA 3.2)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jožica ŠKOFIC, 2024: Fonološki opis govora kraja Zibika (SLA T334). *Jezikoslovni zapiski* 30/1. 173–194.

Jože TOPORIŠIČ, 1984: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Založba Obzorja.

Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Jože TOPORIŠIČ idr. (ur.), 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Marjan TOŠ, Maja TOŠ: 2011: Začetki in razvoj šolstva pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah (1786–1936). *Podobe trojiške šole: 225-letnica šolstva pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah in 140-letnica šolske zgradbe*. Ur. Darko Škerget, Marjan Toš. Sveta Trojica: Osnovna šola in vrtec Sveta Trojica. 14–27.

Renata VAJNGERL (ur.), 2012: *Po osrednjih Slovenskih goricah: občina Sveta Trojica v Slovenskih goricah*. Lenart: Društvo za razvoj podeželja LAS Ovtar Slovenskih gor.

Vlado VALENČIČ, 1970: Kulturne rastline. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog, zv. I, Agrarno gospodarstvo*. Ur. Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer, Sergij Vilfan, Fran Zwitter. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 251–274. Tudi na spletu.

France VERBINC, 1979: *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Polona VIDMAR, 2016: Cerkev Svete trojice v Slovenskih goricah in njeni donatorji: Stubenbergi, Trauttmansdorffi, Khisli, čudodelna podoba in motiv calcatio. *Zbornik za umetnostno zgodovino. Nova vrsta/52*. Ur. Renata Novak Klemenčič. Ljubljana: Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo. 85–117.

Zinka ZORKO, 1993: Daljšanje akuta v severovzhodnih slovenskih narečjih. *Slavistična revija* 41/1. 193–207.

Zinka ZORKO, 1994: Panonska narečja. *Enciklopedija Slovenije 8: Nos-Pli*. Ur. Marjan Javornik idr. Ljubljana: Mladinska knjiga. 232–233.

Spletni viri

Academia. *Analiza nazivlja za tkanine u hrvatskom jeziku*. Dostop 20. 10. 2024 na https://www.academia.edu/41928622/Analiza_nazivlja_za_tkanine_u_hrvatskom_jeziku

AlegsaOnline. *Kreda (mineral)*. Dostop 18. 1. 2025 na <https://sl.alegsaonline.com/art/18386>

Beth COOPER, 22. 2. 2023: *The Fascinating History of Antique Pin Cushions*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://nancysnotions.com/the-fascinating-history-of-antique-pin-cushions/>

Jackie CRAFT, 2024: Open day will showcase hardy North Country Cheviots. *The Northern Farmer*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://www.northernfarmer.co.uk/news/24419132.open-day-will-showcase-hardy-north-country-cheviots/>

Bratje Franciškani. *Frančiškani v SLO. Zgodovina slovenske frančiškanske province svetega Križa*. Dostop 3. 8. 2024 na <https://www.franciskani.si/franciskani-v-slo/>

DL-Dohale. *What Is Box Calf Leather? A Durable, Elegant Material For Leather Goods*. Dostop 3. 12. 2024 na <https://dohale.com/box-calf-leather>

DSM. 19. 5. 2023. *Who Invented the Sewing Machine*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://www.directsewingmachines.co.uk/who-invented-the-sewing-machine>

Duden. *Gummielastikum*. Dostop 24. 10. 2024 na <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/gummielastikum>

Duden. *Lederschuh*. Dostop 3. 12. 2024 na (<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Lederschuh>)

Duden. *Regenmantel*. Dostop 25. 11. 2024 na <https://www.duden.de/rechtschreibung/Regenmantel>

Duden. *Spitz*. Dostop 7. 11. 2024 na <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Spitz>

Duden. *Zipf, Zipfel*. Dostop 3. 12. 2024 na https://www.duden.de/rechtschreibung/Zipf_Zipfel

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Heftwolke*. Dostop 18. 1. 2025 na <https://www.dwds.de/?q=Heftwolke&from=wb>.

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Niederschuh*. Dostop 3. 12. 2024 na (<https://www.dwds.de/wb/dwb/niederschuh>).

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Pleuel*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://www.dwds.de/wb/Pleuel>.

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Pleuelstange*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://www.dwds.de/wb/Pleuelstange>

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Rasch*. Dostop 20. 5. 2025 na <https://www.dwds.de/wb/rasch>

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Schildkappe*. Dostop 3. 12. 2024 na <https://www.dwds.de/wb/dwb/schildkappe>

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Spitzenstoff*. Dostop 18. 3. 2025 na <https://www.dwds.de/?q=Spitzenstoff&from=wb>

DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. *Steifung*. Dostop 25. 2. 2025 na <https://www.dwds.de/wb/Steifung>

Encyclopaedia Britannica. *Cheviot*. Dostop 21. 9. 2024 na <https://www.britannica.com/topic/cheviot-cloth>

Encyclopaedia Britannica. *Crepe de Chine*. Dostop 17. 10. 2024 na <https://www.britannica.com/topic/crepe-de-Chine>

Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. *Greifen*. Dostop 18. 1. 2025 na <https://www.dwds.de/wb/etymwb/greifen>

Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. *Rips*. Dostop 20. 10. 2024 na https://etymology_de.de-academic.com/9178/Rips

Metka FURLAN, 2021: Izvor besede cota. *Jezikovna svetovalnica*. Dostop 23. 10. 2024 na <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/5092/izvor-besede-cota>

Goldnfiber. Textile and garments merchandising. *Growing History of Sewing Thread*. Dostop 18. 1. 2025 na https://www.goldnfiber.com/2013/04/growing-history-of-sewing-thread.html#google_vignette

Hrvatska enciklopedija. *Esparto*. Dostop 3. 12. 2024 na <https://enciklopedija.hr/clanak/esparto>

Hrvatski jezični portal. *Espadrile*. Dostop 3. 12. 2024 na https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFtnXxg%3D&keyword=espadrile

iFashion. *Atlas tkanina: što je, vrste i sastav*. Dostop 21. 9. 2024 na <https://ifashion-hr.decorexpro.com/tkani/vidy/atlas/>

Javni vzgojno-izobraževalni zavod Osnovna šola Sveta Trojica. *Zgodovina osnovne šole Sveta Trojica*. Dostop 3. 8. 2024 na <http://vlado.fmf.uni-lj.si/sola/2002/di/Nanut/ena/index.htm>

Pallavi KANUNGO, 23. 11. 2022: *The amazing invention story of scissors that dates back to ancient Egypt*. Dostop 19. 1. 2025 na <https://htschool.hindustantimes.com/editorsdesk/knowledge-vine/the-amazing-invention-story-of-scissors-that-dates-back-to-ancient-egypt>

Konus. *Centelin*. Medvloge in tehnični tekstilni laminati. Dostop 24. 2. 2025 na <https://www.konuskonex.si/sl/programi/medvloge-in-tehnicni-tekstilni-laminati/>

Franc Ksaver LUKMAN, 2013: *Meznarič, Nikolaj (1847–1920). Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostop 3. 8. 2024 na www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi364070/#slovenski-biografski-leksikon

Kate McLAREN, 13. 6. 2015: *The sewing needle: a history through 16-19th centuries*. Dostop 18. 1. 2025 na <https://www.ngv.vic.gov.au/the-sewing-needle-a-history-through-16-19th-centuries/>

Medieval and Renaissance Material Culture. *The Brustfleck in 16th century German dress*. Dostop 25. 11. 2024 na <http://www.larsdatter.com/brustfleck.htm>

Občina Sveta Trojica. *Sveta Trojica v Slovenskih goricah – Cerkev sv. Trojice*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://www.rasg.si/index.php/sl/obcina-trojica>

Občina Sveta Trojica v Slovenskih goricah. *Protokolarno-razstavni center svetega Martina*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://www.svetatrojica.si/objava/192114>

Občina Sveta Trojica v Slovenskih goricah. *Urbana podoba trga Svete Trojice*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://www.svetatrojica.si/objava/192078>

Občina Sveta Trojica v Slovenskih goricah. *Zgodovina – upravna organiziranost*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://www.svetatrojica.si/objava/192072>

Online etymology dictionary. *Rib*. Dostop 20. 10. 2024 na <https://www.etymonline.com/word/rib>

Pokrajinski muzej Maribor. *Borovo*. Dostop 3. 12. 2024 na <https://www.facebook.com/pomum123/posts/3112352802163016>

Republika Slovenija. Gov.si. *Občine v številkah*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://www.gov.si teme/obcine-v-stevilkah/>

Republika Slovenija. Gov.si. *Ohranjanje in razvoj rokodelstva*. Dostop 30. 8. 2024 na <https://www.gov.si> › Rokodelci › tema › panoge

Republika Slovenija. Statistični urad. *Občina Sveta Trojica v Slov. goricah*. Dostop 31. 7. 2024 na <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/160>

Republika Slovenija. Statistični urad. *Slovenske statistične regije in občine v številkah. Podravska regija*. Dostop 31. 7. 2024 na <https://www.stat.si/obcine/sl/Region/Index/2>

SHERRIQUILTSALOT, 15. 11. 2023: *Jack the (Seam) Ripper*. Dostop 18. 1. 2025 na <https://sherriquiltsalot.com/2023/11/15/jack-the-seam-ripper/>

SoftArt Redaktion, 30. 11. 2023. *Die Sattlernaht*. Dostop 25. 2. 2025 na <https://www.softart-leder-shop.de/blog/diy/sattlernaht/>

Svet metraže. *6 najbolj uporabnih šivov*. Dostop 24. 2. 2025 na <https://svetmetraze.si/blog-post/6-najbolj-uporabnih-sivov>

THIMBLER: *The History of the Thimble. The Thimble And Thimble Collecting Today*. Dostop 18. 1. 2025 na https://www.antiquequiltdating.com/The_History_of_the_Thimble.html

TÜCHLER. *Molino, Muslins, Shirtig*. Dostop 26. 12. 2024 na <https://www.tuchler.net/en/products/textiles-foils-effect-materials/mollinos-muslin-shirtings.html>

Verlo. *The fascinating history of pillows*. Dostop 25. 2. 2025 na <https://verlo.com/blog/the-fascinating-history-of-pillows/>

Damjan VERŠIČ, 13. 2. 2021: *Sveta Trojica v Slovenskih goricah. Dnevna: Društvo vinogradnikov z vsebinami plemeniti znamenito trojiško klet*. Dostop 1. 8. 2024 na <https://maribor24.si/lokalno/sveta-trojica-v-slovenskih-goricah/dnevna-drustvo-vinogradnikov-z-vsebinami-plemeniti-znamenito-trojisko-klet>

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Aenne Burda*. Dostop 24. 2. 2025 na https://en.wikipedia.org/wiki/Aenne_Burda

Wikipedija. Prosta enciklopedija. *Cheviot sheep*. Dostop 20. 10. 2024 na https://en.wikipedia.org/wiki/Cheviot_sheep

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Gustav Jäger (naturalist)*. Dostop 19. 12. 2024 na [https://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_J%C3%A4ger_\(naturalist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_J%C3%A4ger_(naturalist))

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Jäger (clothing)*. Dostop 19. 12. 2024 na [https://en.wikipedia.org/wiki/Jaeger_\(clothing\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Jaeger_(clothing))

Wikipedija. Prosta enciklopedija. *Merino*. Dostop 21. 9. 2024 na <https://sl.wikipedia.org/wiki/Merino>

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Needle threader*. Dostop 19. 1. 2025 na https://en.wikipedia.org/wiki/Needle_threader

Wikipedija. Prosta enciklopedija. *Pepita_de_Oliva*. Dostop 18. 10. 2024 na https://de.wikipedia.org/wiki/Pepita_de_Oliva

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Pinking shears*. Dostop 18. 1. 2025 na https://en.wikipedia.org/wiki/Pinking_shears

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Safety pin*. Dostop 18. 1. 2025 na https://en.wikipedia.org/wiki/Safety_pin

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Sewing machine*. Dostop 19. 1. 2025 na https://en.wikipedia.org/wiki/Sewing_machine

Wikipedija. Prosta enciklopedija. *The Cheviot*. Dostop 20. 10. 2024 na https://en.wikipedia.org/wiki/The_Cheviot

Wikipedia. Prosta enciklopedija. *Thread (yarn)*. Dostop 18. 1. 2025 na [https://en.wikipedia.org/wiki/Thread_\(yarn\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Thread_(yarn))

Wiktionary. Das freie wörterbuch. *Fatsche*. Dostop 3. 12. 2024 na <https://de.wiktionary.org/wiki/Fatsche>

WorsSense Dictionary. *Stroppus*. Dostop 30. 11. 2024 na www.wordsense.eu/stroppus

Nena ŽIDOV, 2014: Tradicionalno izdelovanje papirnatih rož. *Ženevske novice*, 53. Dostop 30. 8. 2024 na http://www.nesovnadiscina.si/sites/default/files/zenevske_novice.pdf

Župnija Sv. Trojica v Slovenskih goricah. *Cerkev*. Dostop 29. 3. 2025 na https://www.sv-trojica-franciskani.si/?page_id=9

Summary

The monograph *Clothing Terminology in Sveta Trojica in Slovenske gorice* presents the results of research on the local dialectal clothing terminology in the central settlement of Sveta Trojica in Slovenske Gorice. The development of the settlement is closely linked to the local pilgrimage church, consecrated in 1643, and the Franciscan monastery, which together constitute a prominent architectural complex overlooking Lake Trojica. Located near the intersection of key regional roads to Maribor, Gornja Radgona, and Ptuj, this loosely clustered and semi-urbanized settlement is named after the Church of the Holy Trinity, built between 1636 and 1640 on a hill formerly known as Porčki vrh (also referred to as Grädisch or Purgstallberg). In 2024, the village counted 883 inhabitants. Today, local activities are centered around the school, kindergarten, local administration, hospitality, and commerce. Compared to the national average, the proportion of residents employed in agriculture remains notably high.

Based on the phonological traits observed – especially the consistent preservation of vowel length in historically short stressed vowels, along with distinctive markers of the eastern Slovene Pannonian dialect area – we can confidently classify the Sveta Trojica dialect as part of the Slovenske Gorice dialect within the broader Pannonian group. In stressed syllables, the speech exhibits both quantitative and qualitative contrasts. Long and/or short stressed vowels, when occurring next to sonorants such as m, n, r, l, v, ĵ, j and ž, are subject to positional developments. However, these developments are not absolute, as in many cases no specific positional change occurs despite similar environments.

The central part of the monograph represents the first extensive contribution to the understanding of dialectal clothing terminology in Sveta Trojica. It documents the traditional rural attire of men, women, and children during the second half of the 20th century, as well as garments worn on special occasions. The description draws on oral narratives from local female informants, photographic evidence, and experiential knowledge. In the past, making clothes required skilled professionals, although people also made certain garments themselves. Sewing was carried out by tailors, who not only worked locally but also developed a traveling craft known as itinerant tailoring – a practice

referred to as *na štero*. Seamstresses were also active in the trade, though they were only permitted to establish businesses after the adoption of the Trade Ordinance in 1859. During both World Wars, sewing remained one of the few professions available to young women in rural communities. Tailors, now nearly extinct, and seamstresses, whose craft is increasingly replaced by ready-made fashion, along with weavers and shoemakers, shaped the visual identity of rural Slovene attire, which reflected notable differences in wealth and regional characteristics. In the area of Sveta Trojica in Slovenske gorice, men continued wearing traditional linen trousers up until the Second World War. Soon after, these were replaced by sturdier materials such as *cajg* and thicker wool (*štof*), better suited for colder months. When running errands in the local or nearby market town of Lenart, they would wear a white shirt, referred to as *srakica*, along with a clean and not overly worn blue apron called a *furtošnica* or *šurc*, which featured a chest panel known locally as *maternica*. For visits to the city of Maribor, the apron was swapped for overgarments, such as a hand-knitted *jankar*, a tailored jacket (*suknja*), a coat (*mantelj*), or a raincoat (*regenmantelj*) in case of wet weather. They wore well-polished shoes, protected from mud and dirt by galoshes. On their heads, they placed either a hat or a lined cap with a brim. Underneath the jacket of their Sunday best (*suknja bojšega gvanta*) – whose trousers, some with tapered cuffs (*štulna*), were always neatly pressed – some wore an additional fitted garment (*proselek*). Under the collar of their shirt, usually a white one, they fastened a tie or a bow tie, locally known as *mašeljček*. Their heads were covered with a finer hat, which was always removed before entering the church. For everyday work, they wore worn and often patched old clothes, over which they tied an apron. Both men and boys wore underwear or *veš* made from *barhant* or *porhant* fabric. Men's underpants were long in winter and short in summer, referred to as *gate* or *gege*. The undershirt could have long sleeves or be sleeveless.

After the war, women and girls continued to wear dresses (*klad*), and skirts known as *jenke*, typically paired with blouses. Trousers for women only became popular in the 1970s, but most older women never adopted them. To protect their clothing from dirt, they wore aprons or *furtoh*, which came in various styles. They wore an apron even for festive occasions and church, though sewn from finer fabrics or at least lightly used and kept in near-pristine condition.

In the years following the war, they wrapped themselves in knitted shawls called *štrekanica*, which were later replaced by coats (*mantelj*). These outer garments were often homemade knitted sweaters (*jankar*),

fastened with buttons down the front. Their heads were covered with white or light-colored scarves (*tehelj*), and only occasionally with woven headscarves featuring floral or other patterns (*židanica*).

Women's underwear (*ženski veš*), sewn at home before the war from homemade linen, included the *jenčnik* or underskirt, worn with sleeves (*ro-kavci*), and under the *jenčnik*, knee-length split underwear called *pokanice*. The *lajb* was a type of bra extended to the waist, while the *srakica*, also used as sleepwear, was a simple one-piece garment reaching the knees and elbows.

Underskirts made from finer materials and decorated with lace became popular only in the 1960s and 1970s, along with the modern bra, undershirt, and panties as we know them today.

Infants' clothing often consisted only of the most basic items: a few diapers, shirts, and caps. The baby romper, now considered an essential part of a child's wardrobe, appeared only after the war. The *jenka*, a simply cut garment similar to *klad*, was worn by children until the age of five. After that, boys wore trousers of various lengths, paired with a shirt and either a buttoned cardigan or a homemade knitted sweater. For special occasions, they also wore a jacket.

Girls replaced the *jenka* with a dress or skirt, worn with a blouse – often complemented by a decorative apron (*furtoh na hame*). Trousers for girls only became common in the late 1960s. The upper body was covered with a homemade knitted cardigan or *jankarček*, and in winter, with a thicker knitted jacket (*štrekanica*). Children wore homemade knitted socks, which later gave way to store-bought ones, replacing the traditional *onučke* – strips of cloth wrapped around the feet, still used during and shortly after the war. Shoes made from pigskin, known as *svinščaki*, were also homemade, though in summer, children typically went barefoot. Only very few girls owned sandals. Since the 1990s, children have worn only ready-made clothing.

The clothing terminology specific to Sveta Trojica, as presented and analyzed in this monograph, was obtained through structured interviews with the informants and by collecting lexical items from texts that emerged either as associative responses to targeted questions or through free-form narration. These terms are categorized into seven semantic fields: (1) clothing-related activities, (2) garment products, (3) clothing and its components, (4) fashion accessories and footwear, (5) tasks related to garment making, (6) tools for making clothes, and (7) other. The final compilation includes 736 dictionary entries, arranged alphabetically and supplemented by selected illustrative material (304 photographs). Each entry adheres to

the principles of dialect lexicography and includes standardized headwords, phonetic transcription of the dialectal base form, relevant grammatical and word-formation labels, semantic explanations, and illustrative examples. The collected material, transcribed from spoken to written form according to the Slovene dialectal phonetic transcription system, is analyzed in terms of its word-formation characteristics (single-word and multi-word terms) and origin. This approach sheds light on the phenomenon of foreign linguistic elements entering the dialect. The terms are also compared with entries found in lexicographic works that cover the standard language – specifically Pleteršnik's Dictionary (1894–1895) and the Dictionary of Standard Slovene² – in order to trace the historical presence of individual words in both dialect and standard language, determine their prevalence, and highlight potential semantic differences.

We conclude that: (1) The expressive vocabulary of Sveta Trojica reflects all the processes experienced by both society and language throughout their development. Although the core dialectal terminology related to clothing culture is Slavic in origin, the coexistence with the German-speaking community has left a noticeable imprint on the dialect vocabulary. Through German, many Romance loanwords also entered the Sveta Trojica lexicon. (2) The Dictionary of Standard Slovene (SSKJ²) offers a richer representation of clothing terminology than Pleteršnik's dictionary; however, more than half of the clothing terms still used in the dialect are not recorded in either dictionary. (3) With the decline of tailoring and dressmaking crafts in Sveta Trojica, the dialectal professional terminology of these trades is also disappearing. The younger and middle generations of speakers are almost entirely unfamiliar with it.

The specialized vocabulary of various professions is not only an important part of dialectal vocabulary, but it can also serve as a model for the formation of new terms in the standard language. By documenting the dialectal vocabulary of Sveta Trojica related to clothing culture, we aim to prevent it from fading into oblivion, enable comparisons within the Slovene dialectal landscape, and preserve it as part of Slovenia's linguistic and cultural heritage.

Kazalo kart

Karta 1: Karta slovenskih narečij (Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)	28
Karta 2: Panonska narečna skupina – izsek iz Karte slovenskih narečij (Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)	29
Karta 3: Slovenskogoriško narečje – izsek iz Karte slovenskih narečij (Karto Tineta Logarja in Jakoba Riglerja (1983) so dopolnili sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR ZRC SAZU)	30
Karta 4: Meje slovenskogoriškega narečja (shematizirana osnovna karta)	31

Kazalo slik

Slika 1: Sveta Trojica v Slovenskih goricah	13
Slika 2: Cerkev nad jezerom	14
Slika 3: Napis nad vhodom v zakristijo	17
Slika 4: Zvon iz leta 1666	17
Slika 5: Loretska kapela	18
Slika 6: Del nagrobnega napisa Ferdinanda Ernesta grofa Trauttmansdorffa ..	19
Slika 7: Cerkev s samostanom	20
Slika 8: Vhod v samostansko poslopje	20
Slika 9: Notranjost cerkve	21
Slika 10: Trojiški trg	22
Slika 11: Predilja	71
Slika 12: Šivilja	71
Slika 13: Šoštar	72
Slika 14: Štekarica	73
Slika 15: Štucar	73
Slika 16: Terica	74
Slika 17: Žnidar	76
Slika 18: Blago	79
Slika 19: Damast	81
Slika 20: Druk	83
Slika 21: Džersi	83
Slika 22: Enofarbno blago	84
Slika 23: Fura	84
Slika 24: Gladki žamet	86
Slika 25: Indijsko blago	86
Slika 26: Kavbojsko blago	88
Slika 27: Klot in predpasnik iz klota	89
Slika 28: Križasto blago	89
Slika 29: Ozki žamet	95
Slika 30: Pepita	96
Slika 31: Pikasto blago	96
Slika 32: Plenica	98
Slika 33: Potiskano blago	98
Slika 34: Rebrasti žamet	100
Slika 35: Rožasto blago	100
Slika 36: Saten	101

Slika 37: Cheviotske ovce (Craft 2024)	102
Slika 38: Široki žamet	103
Slika 39: Špicenštof	103
Slika 40: Štof	104
Slika 41: Štrafasto blago	104
Slika 42: Tetra	106
Slika 43: Til	106
Slika 44: Volna (1. pomen)	108
Slika 45: Volna (2. pomen)	108
Slika 46: Vzorčasto blago	109
Slika 47: Žaklješina	109
Slika 48: Žamet (z leve proti desni: široki, ozki in gladki žamet)	110
Slika 49: Angleška jakna	111
Slika 50: Babica	111
Slika 51: Beš	112
Slika 52: Boljši gvant	113
Slika 53: Breguše (2. pomen)	113
Slika 54: Bregušnica	114
Slika 55: Brezrokavnik	114
Slika 56: Brnja	115
Slika 57: Čipka	115
Slika 58: Dečji klad	116
Slika 59: Dokolenka	117
Slika 60: Dolge gate	117
Slika 61: Dolgi kimono	118
Slika 62: Drukar	118
Slika 63: Dvodelna	119
Slika 64: Faltna	119
Slika 65: Fršlus	120
Slika 66: Furana jenka	120
Slika 67: Furtoho na eno hamo	122
Slika 68: Furtoho na hame	122
Slika 69: Furtoho na hame	122
Slika 70: Furtošnica	123
Slika 71: Gor zasukani	124
Slika 72: Guma	124
Slika 73: Gvant	124
Slika 74: Hakeljci (1. pomen)	126
Slika 75: Hakeljci (1. pomen)	126
Slika 76: Hakeljci (2. pomen)	126
Slika 77: Hama (1. pomen)	127
Slika 78: Hlače na priselj	128
Slika 79: Jaken	130

Slika 80: Jankar	130
Slika 81: Jankarček	131
Slika 82: Jenčnik	132
Slika 83: Jenka (2. pomen)	132
Slika 84: Jenka brez pasa	132
Slika 85: Jenka na gloken	135
Slika 86: Jenka na osem polic	135
Slika 87: Jenka na štiri police	136
Slika 88: Jenka na volane	136
Slika 89: Kapica	138
Slika 90: Klad	138
Slika 91: Klasične hlače	139
Slika 92: Knofi	139
Slika 93: Knofluknja	141
Slika 94: Kombine	141
Slika 95: Kostim	143
Slika 96: Kratke gate	143
Slika 97: Kratke hlače	143
Slika 98: Krogen	145
Slika 99: Krogen na dva špica	145
Slika 100: Krogen na en špic	145
Slika 101: Lajb	146
Slika 102: Lajbič	146
Slika 103: Mašelj	148
Slika 104: Moški mantelj	151
Slika 105: Moški spodnji beš	151
Slika 106: Naložena jenka (z zalikanimi in nezalikanimi gubami)	152
Slika 107: Navadna jenka	152
Slika 108: Oblečeni furtohi	154
Slika 109: Oblečeni knof	154
Slika 110: Okrogel krogen	155
Slika 111: Pajac	155
Slika 112: Pertelj (1. pomen)	157
Slika 113: Pinta	157
Slika 114: Plajc	158
Slika 115: Plasirana jenka	158
Slika 116: Pokanice	159
Slika 117: Polera	160
Slika 118: Polica	160
Slika 119: Priselj	163
Slika 120: Proslek	163
Slika 121: Remen	166
Slika 122: Rokav na kimono	166

Slika 123: Rokav na knof	168
Slika 124: Rokav na tri četrt	168
Slika 125: Rokavci	169
Slika 126: Ruski krogen	169
Slika 127: Slepí žep	170
Slika 128: Srajčka	170
Slika 129: Srajčni krogen	170
Slika 130: Srakica (2. pomen)	173
Slika 131: Suknja	173
Slika 132: Šal krogen (razvezan in zvezan)	174
Slika 133: Ščitni trak (za temne in za svetle hlače)	174
Slika 134: Šlic	175
Slika 135: Štrampeljčki	177
Slika 136: Štramlji	178
Slika 137: Štrekanica	178
Slika 138: Štrufa (1. pomen)	179
Slika 139: Štrufa (2. pomen)	179
Slika 140: Štrufa (3. pomen)	179
Slika 141: Štula	181
Slika 142: Volan	183
Slika 143: Volanček	183
Slika 144: Zapeglane hlače	186
Slika 145: Zgnetena cota	186
Slika 146: Ženski mantelj	192
Slika 147: Žnola	192
Slika 148: Žnura	193
Slika 149: Aftovka	194
Slika 150: Bataš	194
Slika 151: Cip	195
Slika 152: Confelj	195
Slika 153: Čokelj	196
Slika 154: Espadrila	196
Slika 155: Fača	197
Slika 156: Fajfa	197
Slika 157: Galoša	198
Slika 158: Interšak	198
Slika 159: Kapa	199
Slika 160: Kapa na šild	199
Slika 161: Klobuk	200
Slika 162: Komašni	200
Slika 163: Krancelj	201
Slika 164: Krplje	201
Slika 165: Marela	203

Slika 166: Mašelj	203
Slika 167: Mašeljček (1. pomen)	204
Slika 168: Moški škorenjček	204
Slika 169: Moški šnajctehelj	205
Slika 170: Mufa	205
Slika 171: Obušje	206
Slika 172: Obutalo	206
Slika 173: Oringelj	207
Slika 174: Pantofelj	207
Slika 175: Pelc	208
Slika 176: Preftošelj	209
Slika 177: Punčoh	209
Slika 178: Rinčica	210
Slika 179: Rokavica s palcem	211
Slika 180: Rokavica s prstami	211
Slika 181: Rukzak	211
Slika 182: Sandal	212
Slika 183: Semišar	213
Slika 184: Šimelj robček	216
Slika 185: Šlajer	216
Slika 186: Španga	217
Slika 187: Šuh na šnolo	217
Slika 188: Šuh na žnurice	219
Slika 189: Taška	219
Slika 190: Tehelj	219
Slika 191: Tenisar	220
Slika 192: Verižica	220
Slika 193: Volnatni tehelj	221
Slika 194: Zapestnica	221
Slika 195: Ženski škorenjček	221
Slika 196: Ženski šnajctehelj	223
Slika 197: Židani tehelj	223
Slika 198: Židanica	223
Slika 199: Žnurica	224
Slika 200: Cikcak (1. pomen)	225
Slika 201: Cikcak (2. pomen)	225
Slika 202: Cirani	226
Slika 203: Cvikelj	229
Slika 204: Entlani	230
Slika 205: Gor našiti	232
Slika 206: Gor sheftani	232
Slika 207: Gor zarobljeni	235
Slika 208: Heftanje	235

Slika 209: Nor sheftani	239
Slika 210: Nor sheftati	239
Slika 211: Nor zarobljeni	241
Slika 212: Obšiti ¹ (1. pomen)	243
Slika 213: Obšiti ¹ (2. pomen)	243
Slika 214: Okrasni šiv	244
Slika 215: Paranje	244
Slika 216: Proba	248
Slika 217: Ravni šiv	249
Slika 218: Slepí šiv	250
Slika 219: Šivati	252
Slika 220: Štukani (1. pomen)	254
Slika 221: Štukani (2. pomen)	254
Slika 222: Ven nacufrani	256
Slika 223: Vrezani na špic	258
Slika 224: Zotelj	265
Slika 225: Cikcak škarnje	266
Slika 226: Cviren	266
Slika 227: Elastični cviren	268
Slika 228: Fingrot	268
Slika 229: Grajfar	270
Slika 230: Hebelj	270
Slika 231: Hebeljček	270
Slika 232: Igla (za ročno in za strojno šivanje)	272
Slika 233: Igla za peš šivanje	272
Slika 234: Igle za štrekanice	273
Slika 235: Kabel	273
Slika 236: Klinga za paranje	274
Slika 237: Krajda	275
Slika 238: Krtačka	275
Slika 239: Mašin	278
Slika 240: Mašinska igla	278
Slika 241: Mera (2. pomen)	279
Slika 242: Mizica	279
Slika 243: Motorček	280
Slika 244: Mušter	280
Slika 245: Namizni mašin	281
Slika 246: Nogalnica (1. pomen)	281
Slika 247: Nogalnica (2. pomen)	282
Slika 248: Olje za mašin	282
Slika 249: Omarica za mašin	283
Slika 250: Pegelj	284
Slika 251: Peglajzelj na ogenj	284

Slika 252: Plajerica	285
Slika 253: Podložka za ramo	285
Slika 254: Polšterček za igle	286
Slika 255: Predalček za cviren	286
Slika 256: Remen	287
Slika 257: Remenček	287
Slika 258: Spodnja nit	288
Slika 259: Šalter (3. pomen)	289
Slika 260: Šalter (4. pomen)	289
Slika 261: Šicen	289
Slika 262: Škarnje	290
Slika 263: Škatla za cojg	291
Slika 264: Španar	291
Slika 265: Španunga	292
Slika 266: Špic	292
Slika 267: Špula (2. pomen)	292
Slika 268: Špulica (1. pomen)	293
Slika 269: Špulica (2. pomen)	293
Slika 270: Šravf od tace	294
Slika 271: Šravf za cikcak	294
Slika 272: Štohelj	296
Slika 273: Tibla	297
Slika 274: Toplik igla	297
Slika 275: Uha (1. pomen)	298
Slika 276: Uha (2. pomen)	298
Slika 277: Velika kola	298
Slika 278: Volna za našivavanje	299
Slika 279: Zgornja nit	300
Slika 280: Zobci	301
Slika 281: Železni kštel	301
Slika 282: Žlebek	301
Slika 283: Žnidarske škarnje	303
Slika 284: »Toto/tisto« za cviren	303
Slika 285: »Toto/tisto« za gor na špulico cviren namotati	303
Slika 286: »Toto/tisto« za premotati cviren gor na špulico	304
Slika 287: »Toto/tisto« za cviren nor v iglo spravljati	304
Slika 288: Brnja	305
Slika 289: Brodec	305
Slika 290: Burda	306
Slika 291: Feler	309
Slika 292: Forhenk	309
Slika 293: Goba za štopfanje	310
Slika 294: Kaperdeka	313

Slika 295: Namizni prt	313
Slika 296: Odšpilani	314
Slika 297: Polšter	316
Slika 298: Posteljnina	316
Slika 299: Povijalna plenica	317
Slika 300: Prt (2. pomen)	317
Slika 301: Rožasti prt	319
Slika 302: Sarvjetka	319
Slika 303: Ven šivani prt	321
Slika 304: Zašpilani	321

Imensko kazalo

A

Abram - Zver, Marta 48, 49, 340
Anić, Vladimir 95, 340
Antič, Igor 68, 71, 80, 81, 83, 85,
96, 104, 105, 112, 117, 120, 121,
129, 134, 139, 147, 148, 151, 164,
169, 176, 177, 180, 181, 182, 184,
187, 188, 190, 191, 192, 195, 199,
203, 207, 208, 209, 212, 213, 216,
217, 218, 219, 221, 224, 225, 226,
227, 228, 229, 232, 233, 234, 235,
236, 239, 240, 247, 249, 250, 253,
257, 258, 260, 261, 262, 266, 270,
271, 276, 277, 280, 289, 291, 292,
294, 295, 297, 298, 302, 308, 309,
319, 323, 340
Anžel, Lavrencij 20, 21, 27, 340
Attems, Ottokar Maria pl. 19
Austin, Louise 266

B

Bajt, Drago 12, 15, 80, 106, 119, 120,
125, 126, 213, 271, 272, 273, 343
Baloh, Barbara 343
Baš, Angelos 49, 50, 52, 67, 68, 70, 72,
74, 75, 76, 78, 80, 81, 85, 88, 97, 104,
110, 116, 121, 123, 125, 128, 129, 131,
132, 133, 140, 141, 142, 143, 144, 147,
148, 156, 159, 163, 164, 166, 169,
172, 173, 178, 181, 186, 188, 190, 191,
197, 198, 199, 202, 203, 206, 207,
210, 211, 212, 215, 218, 219, 220, 221,
273, 283, 305, 308, 310, 316, 318,
319, 320, 340

Bata, Tomaš 194, 330
Benko, Anja 65, 66, 340
Bernjak, Elizabeta 196, 214, 340
Bezljaj, France 72, 90, 91, 111, 113, 114,
119, 122, 123, 124, 127, 128, 134,
135, 137, 146, 148, 149, 153, 159, 163,
182, 185, 196, 204, 205, 209, 214,
216, 223, 253, 254, 264, 266, 275,
283, 284, 289, 290, 295, 297, 303,
306, 307, 308, 310, 312, 326, 340
Blaznik, Pavle 344, 346
Bogataj, Janez 49, 340
Bojc, Etbin 24, 341
Bojkovska - Bedrač, Zoja 48, 341
Box, Joseph 195, 330
Briskman, Samuel 266
Brittain, Judy 120, 225, 238, 266,
267, 269, 271, 274, 299, 341
Brnčić, Ivo 26
Burda, Aenne 306, 334

C

Caf, Oroslov 25, 326
Cankar, Ivan 27
Cerar, Estera 341
Cooper, Beth 346
Craft, Jackie 102, 346
Curk, Jože 16, 341

Č

Čepe, Frančišek 19

D

Debenjak, Doris 230, 262, 312, 313, 341

Drašković, ??? 18

Drašković, Ivan V. 19

Drašković, Janez Krstnik 19

Drašković, Jožef Kazimir 19

Drašković, Marija Katarina 19

F

Fisher, John 274

Fošner, Celestin 16, 18

Fras, Darko 13, 341

Furlan, Metka 34, 115, 341, 344, 347

G

Gabrič, Aleš 24, 341

Goldstein, Ivo 95, 340

Gostenčnik, Januška 84, 85, 126, 341

Gradišnik, Janez 177, 291, 341

Grafenauer, Bogo 344, 346

Greenberg, Marc L. 342

Gungl, Benedikta 32, 66, 343

Gungl, Izidor 64

Gungl, Marjeta 64

H

Habjanič, Oskar 18, 19, 20, 342

Holz, Vatroslav 26

Howe, Elias 48

I

Ivić, Pavle 342, 344

J

Jäger, Gustav 132

Jakop, Tjaša 320, 342

Jesenšek, Marko 341, 342

Ješovnik, Antonija 64

Judson, William Litcomb 120

Jurančič, Janko 326, 342

K

Kanungo, Pallavi 348

Kavčič, Maks 26

Keber, Janez 96, 342

Kenda-Jež, Karmen 64, 144, 145, 146, 155, 162, 170, 172, 174, 176, 341, 342, 343, 344

Khisl (Brandis), Ana Marija 19

Kocjan - Barle, Marta 12, 15, 80, 106, 119, 120, 125, 126, 213, 271, 272, 273, 343

Kolar, Nataša 25, 26, 27, 343

Koletnik, Mihaela 28, 29, 31, 32, 343

Kozar Mukič, Marija 76, 343

Kraigher, Alojz 27

Kraner, Matej 14, 15, 344

Kregar, Marija Mojca 48, 344

Kumin Horvat, Mojca 65, 261, 341, 344

L

Lipič, Drago 12, 13, 16, 22, 23, 24, 344

Lofting, John 269

Logar, Tine 28, 29, 30, 31, 344

Ludvik XIV. 201

Lukman, Franc Ksaver 26, 348

Luscalzo, Benjamin 266

M

Makarovič, Marija 49, 50, 51, 52,
67, 123, 129, 344

Marija Terezija 23

Marlow, Great 269

McLaren, Kate 348

Melik, Aleksander 14, 344

Meznarič, Nikolaj 26

Miklošič, Fran 26, 326

Miller, W. 274

Mišič, Vlasta 48, 344

Murko, Anton 326

Murko, Franc 24

N

Novak, Franc 121, 122, 123, 154,
191, 344

Novak Klemenčič, Renata 346

Novak, Vilko 51, 344

O

Orel, Irena 325, 344

Orožen Adamič, Milan 29, 344

P

Pahor, Nina 344

Pepita de Oliva (Durán y Ortega,
Josefa) 96

Perko, Drago 29, 344

Pintarič, Franc 24

Pleteršnik, Maks 10, 25, 66, 99, 170,
212, 220, 226, 228, 275, 292, 326,
327, 328, 329, 330, 331, 333, 334,
338, 344

Potočnik, Janez 23

Pučko, Janez 24

R

Ramovš, Fran 28, 30, 31, 35, 40, 41,
42, 44, 344, 345

Rigler, Jakob 28, 29, 30, 31, 344,
345

S

Schiaparelli, Elsa 120

Schönwetter, Martin 24

Schutz, Franc 22

Senekovič, Anton 24

Singer, Isaac 48

Skok, Petar 114, 305, 345

Slapernik, Rajko 26

Slomšek, Anton Martin 25

Smole, Vera 344

Snoj, Marko 66, 69, 93, 94, 96, 99,
100, 102, 105, 112, 116, 127, 138,
141, 149, 164, 174, 183, 194, 201,
215, 223, 225, 306, 307, 345

Strauss, Gerhard 98, 345

Striedter-Temps, Hildegard 67, 69,
72, 74, 90, 111, 113, 115, 116, 119,
121, 125, 131, 132, 133, 134, 135,
136, 137, 139, 140, 146, 147, 150,
151, 153, 154, 157, 158, 161, 165,
167, 175, 176, 177, 182, 184, 185,
186, 187, 192, 193, 202, 207, 209,
218, 223, 226, 228, 231, 237, 240,
242, 244, 245, 246, 251, 253, 254,
255, 261, 262, 264, 266, 268, 269,
273, 275, 276, 286, 288, 289, 290,
292, 293, 294, 295, 296, 301, 303,
307, 308, 309, 312, 315, 317, 321,
322, 323, 324, 345

Stubenberski, Wolfgang 16, 17

Sundback, Gideon 120

Sušnik, Miha 341

Š

Šekli, Matej 32, 341, 342, 344, 345
Škerget, Darko 25, 344, 345, 346
Škofic, Jožica 341, 342, 343, 344, 345
Štefanec, Venčeslav 64

T

Thimmonier, Barthelemy 48
Todorović, Suzana 343
Tomalin, Lewis 132
Toporišič, Jože 12, 47, 327, 346
Toš, Maja 23, 24, 346
Toš, Marjan 23, 24, 340, 341, 342,
343, 344, 345, 346
Trauttmansdorff, Ferdinand
Ernest 18, 19
Trubar, Primož 23

V

Vajngerl, Renata 17, 19, 346
Valenčič, Vlado 50, 346

Verbinc, France 70, 82, 83, 88, 91,
92, 94, 96, 98, 103, 104, 105, 107,
141, 152, 158, 160, 161, 165, 189,
197, 228, 299, 346

Veršič, Damjan 21, 349

Vidmar, Polona 16, 17, 18, 19, 346

Vilfan, Sergij 344, 346

Vogrin, Lovro 25

W

Weiss, Peter 64

Z

Zimič, Marija 64

Zorko, Zinka 31, 346

Zwitter, Fran 344, 346

Ž

Židov, Nena 77, 350

Recenziji

I.

Izvirna znanstvena monografija *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* je rezultat poglobljenega interdisciplinarnega raziskovanja – knjiga zato prinaša poglobljen in večplastno zasnovan vpogled v oblačilno kulturo in pripadajoče narečno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah. Nedvomno bo zanimiva (tudi) za etnologe, zgodovinarje in antropologe, čeprav so njeni prvi bralci predvsem jezikoslovci-dialektologi in ljubitelji narečne besede. Knjiga je za področje dialektologije še posebej dragocena, saj je v njej prikazano izrazje, zbrano na terenu s klasično dialektološko raziskavo. Pri raziskovanju podeželske oblačilne kulture (oz. videza) sta se avtorici monografije oprli na vse razpoložljive vire – ustne, pisne in fotografske.

V uvodnem poglavju sta prikazana zgodovinski in družbeni kontekst obravnavane pokrajine, kar omogoča boljše razumevanje nadaljnje vsebine. V naslednjem poglavju so natančno prikazane vse narečne posebnosti trojiškega govora.

Poglavje o oblačilni kulturi je izjemno bogato s podatki, ki temeljijo na ustnem izročilu, fotografskem gradivu in lastnem vedenju avtoric. Zbrani podatki so pomemben prispevek k ohranjanju nesnovne kulturne dediščine s področja podeželskega oblačilnega videza. Avtorici obenem prikazujeta še neraziskano področje nekdanjega življenja vaščanov, ki se je zazrcalilo tudi v njihovih oblačilnih navadah – slednje neusmiljeno tonejo v pozabo, saj se je vsakdan podeželskega človeka bistveno spremenil. Zato velja izpostaviti, da sta avtorici vsaj v pisni/zapisani obliki uspeli ohraniti del dragocene nesnovne dediščine Svete Trojice v Slovenskih goricah.

V osrednjem poglavju avtorici poglobljeno prikazujeta izrazje, razdeljeno v štiri pomenska polja, nadalje razčlenjena v pomenske sklope. V slednjih prikazujeta vseh 736 narečnih izrazov, ki so slovarsko razloženi ter obravnavani glede na izvor. Poleg domačih (slovanskih/slovenskih) se v obravnavanem izrazju prepletajo tudi izrazi iz drugih jezikov/narečij, s

katerimi so bili domačini v različnih stikih – tuje izrazje je prešlo med govorce s posredovanjem bližnjih govorov. Slovarskim geselskim člankom avtorici dodajata tudi slikovno gradivo, tj. risbe in fotografije, ki bralcu zapisano vsebino približajo.

Monografija *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* je izjemno pomembno delo, ki poleg natančne, verodostojne in poglobljene analize 736 izrazov s področja oblačilne kulture Svete Trojice njenim potomcem in širšemu slovenskemu ter evropskemu prostoru poklanja zapisan segment nesnovne kulturne dediščine tik pred njeno pozabo.

Monografija je zaradi interdisciplinarnega pristopa pri raziskovanju in prikazanih vsebin izjemno pomembo mednarodno jezikoslovno delo.

Koper, 11. aprila 2025

Red. prof. dr. Suzana Todorović

II.

Pričujoča monografija z naslovom *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* avtoric Mihaele Koletnik in Benedikte Gungl prinaša bogato narečno gradivo oblačilnega izrazja trojiškega govora. Prva poglavja so posvečena opisu kraja in govora. Krajevni govor Svete Trojice v Slovenskih goricah dialektologi uvrščamo v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine (Koletnik 2001).

V nadaljnjih poglavjih je predstavljena oblačilna kultura in oblačilno izrazje. Opis podeželskega oblačilnega videza moških, žensk in otrok pri Sveti Trojici v drugi polovici 20. stoletja je nastal na podlagi ustnih pričevanj informatork. S šivanjem so se ukvarjali krojači in šivilje. Raziskava narečnega oblačilnega izrazja pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah se je začela leta 2008, ko sta avtorici začeli popisovati izrazje za posamezne kose oblačil in začeli razčlenjevati trojiško oblačilno kulturo. Pridobljeno gradivo je razvrščeno v sedem pomenskih sklopov: 1. Oblačilne dejavnosti; 2. Oblačilno blago; 3. Obleka in njeni sestavni deli; 4. Modni dodatki in obutev; 5. Opravila, povezana z izdelavo oblačil; 6. Pripomočki za izdelavo oblačil; 7. Drugo.

Znotraj pomenskih sklopov je besedje prikazano v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov. V zaporedju si sledijo poknjižena iztočnica,

v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki s pripisanimi slovničnimi in besednovrstnimi oznakami, pomenska razlaga, ponazarjalni in etimološki razdelek ter dokumentarni razdelek, ki prinaša podatke o morebitni vključenosti narečnega leksema v SSKJ2 in Pleteršnikov slovar. Temeljno narečno poimenovalno besedje s področja oblačilne kulture je slovansko, več prevzetih je narečnih poimenovanj za blago in pripomočke, ki se uporabljajo pri izdelavi oblačil. Močnejši vpliv v narečnem besedju je pustilo sobivanje z nemško jezikovno skupnostjo, prek nemščine pa so bili v leksiko sprejeti tudi nekateri romanizmi.

Z zamiranjem šiviljske in krojaške obrti izginja tudi staro oblačilno izrazje. Avtorici poudarjata, da je strokovno izrazje različnih strok ne le pomemben del narečnega besednega zaklada, ampak lahko predstavlja model za tvorjenje novih izrazov tudi v knjižnem jeziku. Delo ima tudi veliko vrednost pri ohranjanju slovenske jezikovne kulturne dediščine. Knjigi na pot želim, da bi vzpodbudila raziskovalce, jezikoslovce in dialektologe iz drugih narečnih področij, saj lahko s takim zbiranjem pomembno pripomorejo k določitev arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter veliko prispevajo k zamisli o slovenskih narečnih izrazijskih slovarjih.

V Ljubljani, 31. 3. 2025

Doc. dr. Tjaša Jakop

Povzetek

Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah

Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

Monografija z naslovom *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* prinaša izsledke raziskave narečnega oblačilnega izrazja v središčnem naselju istoimenske občine, katerega razvoj je tesno povezan s tukajšnjo romarsko cerkvijo, posvečeno leta 1643, in frančiškanskim samostanom, ki tvorita mogočen arhitekturni kompleks nad Trojiškim jezerom.

Na podlagi ugotovljenih glasoslovnih značilnosti – značilno ohranjanje kračine vseh issln. kratkih naglašanih samoglasnikov in izkazovanje definicijskih lastnosti panonske narečne ploskve vzhodne slovenščine – je utemeljena umestitev trojiškega govora v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine. Osrednji del monografije predstavlja prvi obsežnejši prispevek sploh k poznavanju narečne oblačilne terminologije pri Sveti Trojici. Opis podeželskega oblačilnega videza moških, žensk in otrok v drugi polovici 20. stoletja ter ob nekaterih posebnih priložnostih je nastal na podlagi ustnih pričevanj informatork, proučitve fotografij in lastnega, na izkušnjah temelječega vedenja. Tu predstavljeno in analizirano trojiško oblačilno izrazje je bilo pridobljeno z vodenimi intervjuji z govorci ter z izpisovanjem besed iz besedil, ki so nastajala kot asociacije na zastavljena vprašanja ali kot prosto pripovedovanje. Trojiški oblačilni termini so znotraj sedmih pomenskih sklopov predstavljeni ob izbranem slikovnem gradivu v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov.

NASLOVA AVTORIC: Red. prof. dr. Mihaela Koletnik, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Maribor, Slovenija, mihaela.koletnik@um.si; Benedikta Gungl, profesorica slovenščine in filozofije, Zg. Porčič 8, 2235 Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Slovenija, bgungl@yahoo.com

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.8.2025>
Dostopno na: <https://press.um.si>

ISBN 978-961-299-042-8

Pridobljeno gradivo, iz govornice v pisno obliko pretranskribirano v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo, je nadalje obravnavano glede na besedotvorne lastnosti (eno- ali večbesednost terminov) in izvor, s čimer osvetljujemo pojave vnašanja tujih jezikovnih prvin v narečje, ter primerjano z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo knjižni jezik (Pleteršnikov slovar (1894–1895) in Slovar slovenskega knjižnega jezika²), s čimer osvetljujemo zgodovino pojavljanja posamezne besede v narečju in knjižnem jeziku, opredeljujemo njeno razširjenost ter opozarjamo na morebitne pomenske razlike.

Ključne besede: dialektologija, panonska narečna skupina, slovenskogoriško narečje, krajevni govor pri Sveti Trojici, terminologija, oblačilno izrazje

Abstract

Clothing Terminology in Sveta Trojica in Slovenske gorice

Mihaela Koletnik, Benedikta Gungl

The monograph *Clothing Terminology in Sveta Trojica in Slovenske gorice* presents the results of research on the local dialectal clothing terminology in the central settlement of Sveta Trojica in Slovenske Gorice. The development of the settlement is closely linked to the local pilgrimage church, consecrated in 1643, and the Franciscan monastery, which together constitute a prominent architectural complex overlooking Lake Trojica.

Based on the phonological traits observed – especially the consistent preservation of vowel length in historically short stressed vowels, along with distinctive markers of the eastern Slovene Pannonian dialect area – we can confidently classify the Sveta Trojica dialect as part of the Slovenske Gorice dialect within the broader Pannonian group. The central part of the monograph represents the first extensive contribution to the understanding of dialectal clothing terminology in Sveta Trojica. It documents the traditional rural attire of men, women, and children during the second half of the 20th century, as well as garments worn on special occasions. The description draws on oral narratives from local female informants, photographic evidence, and experiential knowledge. The clothing terminology specific to Sveta Trojica, as presented and analyzed in this monograph, was obtained through structured interviews with the informants and by collecting lexical items from texts that emerged either as associative responses to targeted

Correspondence Address: Prof. dr. Mihaela Koletnik, University of Maribor, Faculty of Arts, Department of Slavic Languages and Literature, Maribor, Slovenia, mihaela.koletnik@um.si; Benedikta Gungl, Professor of Slovenian and Philosophy, Zg. Porčič 8, 2235 Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Slovenia, bgungl@yahoo.com

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.8.2025>
Available at: <https://press.um.si>

ISBN 978-961-299-042-8

questions or through free-form narration. These terms are categorized into seven semantic fields and supplemented with selected illustrative material. The final compilation includes 736 dictionary entries, arranged in alphabetical order. The collected material, transcribed from spoken to written form according to the Slovene dialectal phonetic transcription system, is analyzed in terms of its word-formation characteristics (single-word and multi-word terms) and origin. This approach sheds light on the phenomenon of foreign linguistic elements entering the dialect. The terms are also compared with entries found in lexicographic works that cover the standard language – specifically Pleteršnik's Dictionary (1894–1895) and the Dictionary of Standard Slovene² – in order to trace the historical presence of individual words in both dialect and standard language, determine their prevalence, and highlight potential semantic differences.

Keywords: dialectology, Pannonian dialect group, Slovenske Gorice dialect, local dialect in Sveta Trojica, terminology, clothing terminology

Zora 1998–2025

- 1 Jože Lipnik (ur.), *Volkmerjev zbornik*
- 2 Vida Jesenšek, *Okkasionalismen*
- 3 Marko Jesenšek (ur.), Bernard Rajh (ur.), *Dajnkov zbornik*
- 4 Bernard Rajh (ur.), *Dajnkovo berilo*
- 5 Marko Jesenšek, *Deležniki in deležja na -č in -ši*
- 6 Zinka Zorko, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*
- 7 Irena Stramljič Breznik, *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*
- 8 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Logarjev zbornik*
- 9 Marko Jesenšek (ur.), *Murkov zbornik*
- 10 Jože Lipnik (ur.), *Simoničev zbornik*
- 11 Matjaž Birk, »... vaterländisches Interesse, Wissenschaft, Unterhaltung und Belehrung ...«
- 12 Mihaela Koletnik, *Slovenskogoriško narečje*
- 13 Jožica Čeh, *Metaforika v Cankarjevi kratki pripovedni prozi*
- 14 Edvard Protner, *Herbartistična pedagogika na Slovenskem*
- 15 Suzana Cergol, *Als ich noch der Waldbauernbub war Petra Roseggerja in Solzice Prežihovega Voranca*
- 16 Jože Lipnik (ur.), *Kidričev zbornik*
- 17 Fedora Ferluga Petronio (ur.), *Plurilingvizem v Evropi 18. stoletja*
- 18 Marko Jesenšek (ur.), Bernard Rajh (ur.), Zinka Zorko (ur.), *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*
- 19 Bernard Rajh, *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*
- 20 Melanija Larisa Fabčič, *Der Text als existenziale Kategorie expliziert am Beispiel der Textsorte 'autobiographisches Notat'*
- 21 Dejan Kos, *Theoretische Grundlage der empirischen Literaturwissenschaft*
- 22 Darja Pavlič, *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše*
- 23 Zinka Zorko (ur.), Miha Pauko (ur.), *Avgust Pavel*
- 24 Oskar Autor, *Paideia*
- 25 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Glasoslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja*
- 26 Martina Orožen, *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*
- 27 Alja Lipavac Oštir, *Gramatikalizacija roditelja v nemščini in slovenščini*

- 28 Marko Jesenšek, Zinka Zorko, Mihaela Koletnik, Drago Unuk, Irena Stramljič Breznik, Vida Jesenšek, Melanija Fabčič, Nada Šabec, *Besedoslovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*
- 29 Elizabeta Bernjak, *Slovenščina in madžarščina v stiku*
- 30 Melita Zemljak, *Trajanje glasov štajerskega zabukovskega govora*
- 31 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Besedoslovje v delih Frana Miklošiča*
- 32 Marko Jesenšek (ur.), *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*
- 33 Marko Jesenšek, *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*
- 34 Branislava Vičar, *Izrazne skladenjske zgradbe v delih Antona Šerfa*
- 35 Mira Krajnc, *Besedilne značilnosti javne govorjene besede*
- 36 Alenka Valh Lopert, *Kultura govora na Radiu Maribor*
- 37 Marija Stanonik, *Hišna imena v Žireh*
- 38 Blanka Bošnjak, *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi*
- 39 Anna Kolláth, *Magyarul a Muravidéken*
- 40 Martina Orožen (ur.), *Tinjska rokopisna pesmarica*
- 41 Mihaela Koletnik (ur.), Vera Smole (ur.), *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*
- 42 István Lukács, *Paralele. Slovensko-madžarska literarna srečanja*
- 43 Majda Schmidt, Branka Čagran, *Gluhi in naglušni učenci v integraciji/inkluziji*
- 44 Marko Jesenšek (ur.), Zinka Zorko (ur.), *Jezikovna predanost. Akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*
- 45 Simona Pulko, *Sporočanje v osnovni šoli*
- 46 Vida Sruk, *Človek odtujen v množico*
- 47 Vida Jesenšek (ur.), Melanija Fabčič (ur.), *Phraseologie kontrastiv und didaktisch*
- 48 Darinka Verdonik, *Jezikovni elementi spontanosti v pogovoru*
- 49 Marko Jesenšek (ur.), *Besedoslovne spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*
- 50 Marko Jesenšek (ur.), *Besedje slovenskega jezika*
- 51 Marija Stanonik, *Slovenska narečna književnost*
- 52 Rudi Klanjšek, *Pogledi na družbeno spremembo*
- 53 Klementina Jurančič Petek, *The Pronunciation of English in Slovenia*
- 54 Katja Plemenitaš, *Posamostaljenja v angleščini in slovenščini*
- 55 Marko Jesenšek (ur.), *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*
- 56 Marko Jesenšek (ur.), *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*
- 57 Nada Šabec (ur.), *English Language, Literature and Culture in a Global Context*
- 58 Brigita Kacjan, *Sprachelementspiele und Wortschatzerwerb im fremdsprachlichen Deutschunterricht mit Jugendlichen und jungen Erwachsenen*
- 59 Mirko Križman, *Jezikovne strukture v pesniškem opusu avstrijske pesnice Christine Lavant*

- 60 Mihaela Koletnik, *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*
- 61 Vida Sruk, *Filozofova sociološka avantura*
- 62 Johanna Hopfner (ur.), Edvard Protner (ur.), *Education from the Past to the Present. Pedagogical and Didactic Lessons from the History of Education*
- 63 Mira Krajnc Ivič, *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*
- 64 Zinka Zorko, *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*
- 65 Dragica Haramija, *Slovensko-hrvaške vezi v sodobni mladinski prozi*
- 66 Marija Bajzek Lukač, *Slovar Gornjega Senika. A–L*
- 67 Natalija Ulčnik, *Začetki prekmurskega časopisja*
- 68 Kolláth Anna (ur.), *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*
- 69 Jožica Čeh Steger, *Ekspresionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923*
- 70 Bojan Musil, *Sociokulturna psihologija*
- 71 Irena Stramljč Breznik, *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*
- 72 Karin Bakračević Vukman, *Psihološki korelati učenja učenja*
- 73 Bernard Rajh, *Gúcati po antújoško*
- 74 Martina Orožen, *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika. Od sistema k besedilu*
- 75 Marko Jesenšek (ur.), *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*
- 76 Natalia Kaloh Vid, *Ideological Translations of Robert Burns's Poetry in Russia and in the Soviet Union*
- 77 Branislava Vičar, *Parenteza v novinarskem in parlamentarnem diskurzu*
- 78 Darja Mazi - Leskovar, *Mladinska proza na tej in oni strani Atlantika*
- 79 Matjaž Klemenčič, *Zgodovina skupnosti slovenskih Američanov v Pueblu, Kolorado*
- 80 Marko Jesenšek (ur.), *Globinska moč besede. Red. prof. dr. Martini Orožen ob 80-letnici*
- 81 Mojca Tomišić, *Oprostitute, zaspal sem se! Glagoli s se v slovenščini*
- 82 Mateja Pšunder, *Vodenje razreda*
- 83 Marko Jesenšek (ur.), *Večno mladi Htinj. Ob 80-letnici Janka Čara*
- 84 Vida Jesenšek (ur.), Alja Lipavic Oštir (ur.), Melanija Larisa Fabčič (ur.), *A svet je kroženje in povezava zagonetna ... Zbornik ob 80-letnici zaslužnega profesorja dr. Mirka Križmana. / Festschrift für Prof. em. Dr. Mirko Križman zum 80. Geburtstag*
- 85 Silvija Borovnik, *Književne študije. O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji*
- 86 Наталья Калох Вид, *Роль апокалиптического откровения в творчестве Михаила Булгакова*
- 87 Wojciech Tokarz, *The Faces of Inclusion. Historical Fiction in Post-Dictatorship Argentina*

- 88 Marija Švajncer, *Vpogled v azijsko duhovnost*
- 89 Karel Gržan, *Odreševanje niča s posebnim ozirom na vlogo duhovnika v dramatiki Stanka Majcna*
- 90 Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*
- 91 Grant H. Lundberg, *Dialect Leveling in Haloze, Slovenia*
- 92 Kolláth Anna, *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*
- 93 Marko Jesenšek (ur.), *Slovenski jezik v stiku evropskega podonavskega in alpskega prostora*
- 94 Christine Konecny (ur.), Erla Hallsteinsdóttir (ur.), Brigita Kacjan (ur.), *Phraseologie im Sprachunterricht und in der Sprachendidaktik. / Phraseology in language teaching and in language didactics*
- 95 Melanija Fabčič (ur.), Sabine Fiedler (ur.), Joanna Szerszunowicz (ur.), *Phraseologie im interlingualen und interkulturellen Kontakt / Phraseology in Interlingual and Intercultural Contact*
- 96 Vida Jesenšek (ur.), Dmitrij Dobrovol'skij (ur.), *Phraseologie und Kultur / Phraseology and Culture*
- 97 Vida Jesenšek (ur.), Peter Grzybek (ur.), *Phraseologie im Wörterbuch und Korpus / Phraseology in Dictionaries and Corpora*
- 98 Simona Štavbar, *Svetniška imena in njihovo prevajanje*
- 99 Dragan Potočnik, *Viri in pouk zgodovine*
- 100 Avgust Pavel, *Prekmurska slovenska slovnica / Vend nyelvtan*
- 101 Jernej Kovač, *Supervizija, stres in poklicna izgorelost šolskih svetovalnih delavcev*
- 102 Marko Jesenšek (ur.), *Slovenski jezik na stičišču več kultur*
- 103 Alenka Jensterle-Doležal, *Avtor, tekst, kontekst, komunikacija. Poglavja iz slovenske moderne*
- 104 Kristina Kočan Šalamon, Natalia Kaloh Vid (ur.), *Sanje. Izbrano delo Lermontova*
- 105 Milan Ambrož, Lea-Marija Colarič-Jakše, *Pogled raziskovalca. Načela, metode in prakse*
- 106 Marko Jesenšek (ur.), *Leopold Volkmer. Prvi posvetni pesnik na slovenskem Štajerskem*
- 107 Natalia Kaloh Vid (ur.), *Творчество М. Ю. Лермонтова: мотивы, темы, переводы*
- 108 Marjan Krašna, *Izobraževanje v digitalnem svetu*
- 109 Mihaela Koletnik, *Medjezikovni stiki v besedju iz pomenskega polja kmetija v slovenskogoriškem narečju*
- 110 Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*
- 111 Natalia Kaloh Vid, *Sovietisms in English Translations of M. Bulgakov's The Master and Margarita*
- 112 Melanija Larisa Fabčič, *Hybride Textsorten in Ernst Jüngers Werk – zwischen Essayistik, Diaristik und Fragment*

- 113 Irena Stramljič Breznik (ur.), *Manjšalnice v slovanskih jezikih: oblika in vloga / Деминутивы в славянских языках: форма и роль / Diminutives in Slavic Languages: Form and Role*
- 114 Marko Jesenšek (ur.), *Rojena v narečje. Akademikinja prof. dr. Zinki Zorko ob 80-letnici*
- 115 Marko Jesenšek (ur.), *Toporišičevo leto*
- 116 Mojca Štuhec, *Z železnico do modernejšega Maribora*
- 117 Marko Jesenšek, *Slovenski jezik v visokem šolstvu, literaturi in kulturi*
- 118 Matjaž Duh, Jerneja Herzog, Tomaž Zupančič, *Likovna edukacija in okoljska trajnost*
- 119 Marko Jesenšek (ur.), *Med didaktiko slovenskega jezika in poezijo. Ob 80-letnici Jožeta Lipnika*
- 120 Marko Jesenšek (ur.), *Av gust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstriji*
- 121 Vida Jesenšek (ur.), *Germanistik in Maribor. Tradition und Perspektiven / Germanistika v Mariboru. Tradicija in perspektive / German Studies in Maribor. Tradition and perspectives*
- 122 Alenka Jensterle-Doležal, *Ključ i od labirinta*
- 123 Silvija Borovnik, *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti*
- 124 Matjaž Klemenčič, Aleš Maver, *Izbrana poglavja iz zgodovine selitev od začetkov do danes*
- 125 Eva Premk Bogataj, *Časovno v večnem in večnost v minljivem*
- 126 Jožica Čeh Steger (ur.), Simona Pulko (ur.), Melita Zemljak Jontes (ur.), *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru. Ob stoti obletnici Cankarjeve smrti*
- 127 Alenka Valh Lopert, Mihaela Koletnik, *Non-standard Features of the Slovene Language in Slovene Popular Culture*
- 128 Irena Stramljič Breznik, *Med besedo in besedno zvezo*
- 129 Marko Jesenšek, *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*
- 130 Marija Švajncer, Slavko Grum – *vztrajati ali pobegniti onkraj*
- 131 Vida Jesenšek, Horst Ehrhardt (ur.), *Sprache und Stil im Werk von Alma M. Karlin / Jezik in slog v delih Alme M. Karlin / Language and Style in the Work of Alma M. Karlin*
- 132 Matjaž Klemenčič, Tadej Šeruga, *Pregled zgodovine slovenske skupnosti v Elyju, Minnesota*
- 133 Mira Krajnc Ivič (ur.), Andreja Žele (ur.), *Pogled v jezik in iz jezika. Adi Vidovič Muha ob jubileju*
- 134 Andreja Žele, Mira Krajnc Ivič, *Sodobna slovenska skladnja: diskurzni in slovnični vidik*
- 135 Marko Jesenšek (ur.), *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine. Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*
- 136 Irena Stramljič Breznik, *Besedotvorje: teoretično, praktično in didaktično*

- 137 Natalia Kaloh Vid, *Re-translations to Paratexts to Children's Literature. The Diversity of Literary Translation*
- 138 Matjaž Duh, Jerneja Herzog, *Likovna apreciacija v vzgoji in izobraževanju Primeri kvalitativnih raziskav*
- 139 Irena Orel (ur.), Martina Orožen (ur.), Marko Jesenšek (ur.), *Vodnikov katekizem. Kershanski navuk sa Illirske deshele vsét is Katehisma sa vse zerkve Franzoskiga Zesarstva*
- 140 Matjaž Klemenčič, Milan Mrdenović, Tadej Šeruga, *Politična participacija slovenskih etničnih skupnosti v ZDA. Študija primerov Clevelanda, Ohio, in Elyja, Minnesota*
- 141 Marko Jesenšek (ur.), *Deroči vrelec Antona Krempla*
- 142 Vida Jesenšek, *Beiträge zur deutschen und slowenischen Phraseologie und Parömiologie*
- 143 Tjaša Markežič, Irena Stramljič Breznik, *Feminativi v slovenskem jeziku*
- 144 Nada Šabec, *Slovene Immigrants and their Descendants in North America: Faces of Identity*
- 145 Marko Jesenšek, *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*
- 146 Marko Jesenšek (ur.), *Čitalništvo in bralno društvo pri Mali Nedelji*
- 147 Silvija Borovnik, *Ugledati se v drugem. Slovenska književnost v medkulturnem kontekstu*
- 148 Marko Jesenšek (ur.), *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinjo Zinko Zorko*
- 149 Simona Pulko (ur.), Melita Zemljak Jontes (ur.), *Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju*
- 150 Marko Jesenšek (ur.), *Dialektologija na Dnevih akademikinje Zinke Zorko*
- 151 István Lukács, *Krležine nepokretne i pokretne slike*
- 152 Alenka Jensterle Doležal, *Slovene Women Writers at the Beginning of the 20th Century*
- 153 Tadej Kralj, *Slovenščina v Torontu in okolici nekoč in danes*
- 154 Marko Jesenšek (ur.), *Pleteršnikova dediščina. Ob stoletnici smrti Maksa Pleteršnika*
- 155 Marko Jesenšek, *Poglavja o različicah slovenskega jezika*
- 156 Jožica Čeh Steger, *Razgledi po slovenski moderni. Nacionalni, večkulturni in medkulturni koncepti, kratka proza in poezija*
- 157 Marko Jesenšek, *Imenitnost slovenskega jezika*

Monografija *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah* prinaša bogato narečno gradivo oblačilnega izrazja trojiškega govora. Prva poglavja so posvečena opisu kraja in govora, v nadaljnjih poglavjih pa je predstavljena oblačilna kultura in oblačilno izrazje. Pridobljeno gradivo je razvrščeno v sedem pomenskih sklopov: 1. Oblačilne dejavnosti; 2. Oblačilno blago; 3. Obleka in njeni sestavni deli; 4. Modni dodatki in obutev; 5. Opravila, povezana z izdelavo oblačil; 6. Pripomočki za izdelavo oblačil; 7. Drugo, znotraj katerih je prikazano v obliki 736 abecedno urejenih slovarskih sestavkov. V zaporedju si sledijo poknjižena iztočnica, v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki s pripisanimi slovničnimi in besednovrstnimi oznakami, pomenska razlaga, ponazarjalni in etimološki razdelek ter dokumentarni razdelek, ki prinaša podatke o morebitni vključenosti narečnega leksema v SSKJ² in Pleteršnikov slovar.

Avtorici poudarjata, da je strokovno izrazje različnih strok ne le pomemben del narečnega besednega zaklada, ampak lahko predstavlja model za tvorjenje novih izrazov tudi v knjižnem jeziku. Delo ima tudi veliko vrednost pri ohranjanju slovenske jezikovne kulturne dediščine. Knjigi na pot želim, da bi vzpodbudila raziskovalce, jezikoslovce in dialektologe iz drugih narečnih področij, saj lahko s takim zbiranjem pomembno pripomorejo k določitev arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter veliko prispevajo k zamisli o slovenskih narečnih izrazijskih slovarjih.

Doc. dr. Tjaša Jakop

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru